

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**ÖNCÜ: 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ'NİN ARDINDAN
ÇIKAN BİR GAZETENİN TARİHİ**

**Hazırlayan
Meltem ŞAHİN**

**Danışman
Prof. Dr. Hakan AYDIN**

Doktora Tezi

**TEMMUZ - 2017
KAYSERİ**

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GAZETECİLİK BİLİM DALI

ÖNCÜ: 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ'NİN ARDINDAN
ÇIKAN BİR GAZETENİN TARİHİ

Hazırlayan
Meltem ŞAHİN

Danışman
Prof. Dr. Hakan AYDIN

Doktora Tezi

TEMMUZ - 2017
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Meltem ŞAHİN

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“*Öncü*: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi” adlı Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Meltem ŞAHİN

Danışman

Prof. Dr. Hakan AYDIN

Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Mustafa KOÇER

KABUL ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Hakan AYDIN danışmanlığında **Meltem ŞAHİN** tarafından hazırlanan “**Öncü: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **Gazetecilik** Anabilim Dalında **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

07/07/2017

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Hakan AYDIN

Üye : Prof. Dr. Caner ARABACI

Üye : Prof. Dr. Bünyamin AYHAN

Üye : Doç. Dr. Mustafa KOÇER

Üye : Doç. Dr. Vahit İLHAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 31/07/2017 tarih ve 23 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Siyasal iktidar, varlığını koruyabilmek ve sürdürebilmek için toplumsal rıza esasına dayalı bir biçimde kitlelerin desteğine ihtiyaç duyar. Toplumsal rızanın yaratılmasında, iktidarın meşruiyetinin sağlanmasında ise basın önemli bir araç olarak çalışır/çalıştırılır. Özellikle ülkede yaşanan büyük siyasal kırılmalarda basının tavrı, bu kırılmalara karşı kitlelerin alacağı yönü de etkileyeceği için basın-iktidar ilişkileri bütünlüklü bir okuma gerektirir. Bu nedenle basın tarihi çalışmaları siyaset, ekonomi, tarih, sosyoloji gibi önemli disiplinlerle birlikte bir bütün olarak ele alınır. Yayımlandıkları döneme tanıklık eden gazeteler, döneme ilişkin siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamı sunmanın yanı sıra dönemin siyasal iktidarıyla sürdürdüğü ilişki biçimiyle de önemli veriler sunar. Türk basın tarihi bu anlamda büyük bir zenginlik içerir. Türkiye'nin yaşadığı önemli bir siyasal kırılma olan 27 Mayıs 1960 darbesi, ordu eliyle siyasetin yön değiştirmesini anlatmanın ötesinde, getirdiği yeni bürokratik kurumlar, kanunlar ve Anayasa ile büyük bir toplumsal değişimin de tarihini anlatır. Söz konusu toplumsal değişimin gerçekleşebilmesi ise 27 Mayıs'ın meşruiyetinde mümkündür. Böylece ilgili dönemde basının tavrı, bu zemine olan katkısı açısından önemlidir. Bu düşüncelerden hareketle hazırlanan bu çalışma, 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından çıkan *Öncü* gazetesinin tarihini inceleyerek, basın-iktidar ilişkileri çerçevesinde söz konusu meşruiyet zemininin nasıl sağlamaya çalışıldığını sunma çabası taşımaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasında bana yol gösteren, beni yönlendiren tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Hakan Aydın'a teşekkür ediyorum. Yürüdüğüm bu uzun yolda benden hiçbir desteklerini esirgemeyen arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Hülya Öztekin'e ve zorlandığım her konuyu kolaylaştıran sevgili hocam Öğr. Gör. Dr. Filiz Yıldız'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu süreçte, en başından beri beni yüreklendiren, zorlandığım anlarda bana güç veren, isimlerini buraya yazamayacağım kadar çok sayıda dostum vardı. Onlara ayrıca teşekkür edeceğim. Ve sevgili ailem... Birlikte geçirdiğimiz kısıtlı zamanlarda dahi çalışmam için bana destek oldular, beklediler... Teşekkürden çok minnettarım...

Bütün hata ve eksikleriyle bana ait olan bu çalışmanın alana katkı sağlaması ve yeni çalışmalara fikir olması dileğiyle...

Meltem ŞAHİN

**ÖNCÜ: 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ'NİN ARDINDAN ÇIKAN BİR
GAZETENİN TARİHİ**

Meltem ŞAHİN

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Temmuz 2017

Danışman: Prof. Dr. Hakan AYDIN

ÖZET

“Öncü: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi” başlıklı bu tez çalışmasıyla, 26 Ağustos 1960 – 17 Kasım 1962 tarihleri arasında Ankara'da yayımlanan *Öncü* gazetesi incelenmiştir. 27 Mayıs 1960 tarihinde ordu darbesiyle yönetimin el değiştirmesinin ardından, yeni yönetim, kamuoyuna eylemlerinin meşruiyetini anlatacak, açıklayacak, fikirlerini aktaracak ve geniş toplumsal destek sağlayacak bir araca ihtiyaç duymuştur. *Öncü* bu ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkış süreciyle birlikte yayımlandığı son döneme kadar yeni kurulan siyasal partilerle birlikte farklı siyasi kimlikler çizen gazete, Milli Birlik Komitesi'ne ve 27 Mayıs'a olan bağlılığını ise her zaman korumuştur.

Bu çalışmada, *Öncü*'nün genel yayın politikası, biçimsel özellikleri, yayımlandığı süreç boyunca izlediği ideolojik tavırlar sunulmuş, gazetenin 27 Mayıs'ı ve dönemi, Demokrat Parti üyelerini nasıl tanımladığı, Milli Birlik Komitesi üyelerine olan tavrı, siyasal partilere olan yaklaşımı ve diğer basınla olan ilişkileri üzerine odaklanılmıştır. Çalışmanın en temel bulgusu *Öncü*'nün, haber metinlerinde, yorumlarda, karikatürlerde ve tefrikalarda darbenin haklılığı ve gerekliliğini sürekli vurgulama çabası içinde olduğudur.

Tarihsel tanımlayıcı/betimleyici bir araştırma tasarımı biçiminde sunulan bu çalışmada, *Öncü* koleksiyonu taranmış, dönemi açıklayan diğer kitap ve belgeler incelenmiştir. Çalışmanın amacı, 27 Mayıs 1960 dönemi ve *Öncü* üzerinden basın-iktidar ilişkileri bağlamında basın tarihi çalışmalarına katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Öncü*, 27 Mayıs 1960, Askerî Darbe, İktidarın Meşruiyet Aracı, Demokrat Parti.

**ONCU: HISTORY OF A NEWSPAPER WHICH WAS PUBLISHED AFTERWARDS
MAY 27, 1960 MILITARY COUP**

Meltem ŞAHİN

Erciyes University, Institute of Social Sciences

Doctoral Thesis, July 2017

Supervisor: Prof. Dr. Hakan AYDIN

ABSTRACT

With this thesis titled ‘Oncu: History of a Newspaper Which Was Published Afterwards May 27, 1960 Military Coup’, Oncu newspaper, published between August 26, 1960- November 17, 1962 in Ankara, was studied. On May 27, 1960 after the changing governance because of the military coup, new governance needed a medium to tell and explain legitimacy of its action, to transfer the ideas and to provide wide social support. Oncu was emerged as a result of this necessity. From beginning till the latest period of its publication life, Oncu always kept on its loyalty to National Unity Committee and the military coup, although the newspaper had many different identities along with newly founded political parties.

In this study, Oncu’s general editorial policy, formal characteristics and ideological position during publication period was presented, and also its identification of the members of the Democrat Party, May 27 and that era; its manner towards the members of National Unity Committee; its approach to other political parties and its relations with other newspapers was focused on. The main finding of the study is that the newspaper struggled to emphasize the coup’s rightfulness and legitimacy via news text, comments, comics and serials.

In this study, constructed using a historical descriptive analysis, Oncu’s archive was scrutinized and some books and documents related with the era were examined. The goal of the study is to contribute to press history studies in the context of relations between the press and the power using example of the period of May 27, 1960 and Oncu Newspaper.

Key words: Oncu, May 27, 1960, Military Coup, Legitimacy Medium of the Power, Democrat Party.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
ONAY:	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖNCÜ'NÜN YAYIMLANDIĞI DÖNEM

1.1.Türkiye’de Çok Partili Yaşama Geçiş Denemeleri ve Darbeler	10
1.2.Öncü’nün Yayımlandığı Dönemde Toplumsal Yapı ve Kurumlar	17
1.2.1.Siyasi Yapı.....	17
1.2.1.1. 27 Mayıs Darbesi ve Sonrası.....	35
1.2.2.Sosyo-Ekonomik Yapı.....	50
1.3. ÖNCÜ’nün Yayımlandığı Dönemde Basın.....	59
1.3.1. 27 Mayıs Askerî Darbesi’ne Giden Süreçte Basının Genel Görünümü.....	59
1.3.2. 27 Mayıs Askerî Darbesi’nden Sonra Basınla İlgili Gelişmeler	67
1.3.2.1. Antidemokratik Yasaların Kaldırılması.....	71
1.3.2.2. Basında Özdenetim Çalışmaları: Basın Ahlâk Yasası ve Basın Şeref Divanı.....	73
1.3.2.3. Basın İlân Kurumu.....	77
1.3.2.4. 212 Sayılı Yasa.....	79
1.3.2.5. 1961 Anayasası ve Basın	84
1.3.3. MBK Döneminde Basınla İlgili Sorunlar	88
1.3.3.1. Tutuklanan Gazeteciler	88
1.3.3.2. Yassıada Fotoğrafları Sorunu.....	90

1.3.3.3. Tedbirler Kanunu.....	93
--------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

ÖNCÜ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1.ÖNCÜ'NÜN GENEL ÖZELLİKLERİ	95
2.1.1.Çıkışı ve Yayın Süreci.....	95
2.1.2.Biçim ve İçerik Özellikleri.....	112
2.1.3. Yazar Kadrosu.....	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖNCÜ'NÜN İÇERİĞİ VE YAYIN POLİTİKASI

3.1.Öncü ve 27 Mayıs 1960.....	137
3.2.ÖNCÜ ve Millî Birlik Komitesi.....	147
3.3.ÖNCÜ ve Ordu-Asker	156
3.4. ÖNCÜ ve Yassıda.....	158
3.5.Öncü'nün Siyasal Partilere Bakışı ve İlişkisi.....	172
3.5.1. Öncü ve Demokrat Parti	172
3.5.2. Öncü ve Cumhuriyet Halk Partisi.....	177
3.5.3. Öncü ve Yeni Türkiye Partisi, 1961 Seçimi Sonrası Siyasi Bunalımlar.....	179
3.5.4. Öncü'nün Son Dönemi ve Türkiye İşçi Partisi	193
3.5.4.1. Tedbirler Kanunu Karşısındaki Tutum	196
3.5.4.2. Af Meselesi Karşısındaki Tutum.....	200
3.6. Öncü ve Diğer Basın	210
3.6.1. Öncü - Akis Tartışmaları	216
3.6.2. Öncü –Ulus Tartışmaları.....	220
3.6.3. Öncü – Son Havadis Tartışmaları.....	228
3.6.4.Öncü-Dünya Tartışmaları	231
3.6.5.Öncü ve Cumhuriyet Tartışmaları	233

3.6.6.Öncü ve Diğer Tartışmalar.....	234
3.6.7. 9 Patron Olayı ve Öncü.....	239
3.6.8.ÖNCÜ ve Resmi İlân Meselesi	248
3.7.Öncü ve Ekonomi.....	250
3.8.Öncü ve Dış Politika.....	254
3.8.1. İki Kutuplu Dünyada Öncü.....	254
3.8.2.Komünizme Bakış	258
3.8.3.Küba Bunalımı	259
3.8.4.Diğer Dış Politika Konuları	262
3.9.Öncü ve Sosyal Konular	264
3.9.1.Eğitim	267
3.9.2.Kadın	269
3.10.Bilim Haberleri, Teknik Gelişmeler ve Devrim Otomobili	270
KAYNAKÇA.....	281
EKLER.....	291
ÖZGEÇMİŞ	315

KISALTMALAR

CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
MBK	Millî Birlik Komitesi
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TİP	Türkiye İşçi Partisi
YTP	Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Yaşadıkları döneme tanıklık eden gazeteler, aynı zamanda ‘güç’ ve ‘iktidar’ sahiplerinin mücadele alanıdır ve basın tarihi, gazetelerin teknik, sosyolojik, ekonomik gelişimini aktarırken basının siyasetle olan mücadelesini de anlatır. Yazılı basının ortaya çıkışından itibaren önce merkezi yönetim sonra siyasi partiler basın üzerinde egemenlik kurmaya çalışmıştır. Bu kimi zaman yasal düzenlemelerle kimi zaman da siyasete entegre olan basın yoluyla gerçekleşmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birlikte II. Meşrutiyet dönemi, basının partiler eliyle kontrol edilmesi açısından önemli bir dönemi işaret etmektedir. Erken Cumhuriyet döneminde olduğu gibi basının toplumsal dönüşümün hizmetinde olması gerektiği düşüncesi tarih boyunca devam etmiştir. Bu anlamda Türk basın tarihi, basının siyasetle mücadele örneklerinin yanı sıra siyasetin, basın eliyle toplumu dizayn etme politikasının örnekleriyle de doludur.

“*Öncü*: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi” başlıklı bu tez çalışmasının konusu, basın tarihinde önemli bir yeri olduğu düşünülen, 26 Ağustos 1960 – 17 Kasım 1962 tarihleri arasında yayımlanan *Öncü* gazetesidir. Çalışma, *Öncü*’nün nasıl ortaya çıktığı/çıkarıldığı, yayın politikası ve politika değişimleri, ideolojik tavırları, ekonomik yapısı, içerik özellikleri ve nasıl bir gazetecilik pratiği ortaya koyduğu üzerine odaklanmıştır.

Çalışmanın konusu olan *Öncü*, Türkiye’nin yaşadığı önemli bir kırılma döneminde yayın hayatına başlamıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinde, ordu, dönemin siyasal iktidarı Demokrat Parti (DP) üzerine bir askerî darbe gerçekleştirmiş ve yönetimi devralmıştır. Ancak bu hareket, mevcut hükümet üzerine gerçekleşen bir müdahalenin çok daha ötesinde, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamda büyük bir yapısal değişimin de tarihini anlatır. Darbenin ardından askerin ilk ve en önemli girişimi olan Anayasa değişikliği, bu durumu açıklayan en iyi örnektir.

27 Mayıs hareketi, hedefine ulaşırken, basından gördüğü desteğin yanı sıra toplumun geniş bir kesiminde de kabul görmek istemiştir. Bu bağlamda siyaset biliminin önemli bir kavramı olan ‘meşrutiyet’ ön plana çıkmaktadır. İktidar, kontrolü

altındaki kitleleri yönetirken bir toplumsal rızaya dayanmazsa iktidarın meşruiyeti tartışmalı hale gelir. Bu nedenle bir iktidar, meşruluğunu sağlamaya çalışır. Siyasi iktidarın meşruiyeti toplumdaki değerlere, inançlara uygun tavırlarına bağlıdır. Siyasi iktidar eğer, bir yasaya ve yasalara, dine veya din temelli değerlere, doğal olarak kamu vicdanının olurlarına sahipse meşrudur. Mutlak ölçülerle, sahip olup olmamasının dışında, genel kanının, sahip olduğu yolunda belirmesi, o iktidarın meşru görülmesi için yeterli bir sebeptir.¹ Bu nedenle iktidar, meşruiyetini yaratma ve sürekli kılma konusunda çeşitli davranışlarda bulunur, ayakta kalması buna bağlıdır.

İktidarın meşruiyetini sürdürme konusunu ‘hegemonya’ kavramıyla açıklayan İtalyan Marksist düşünür Antonio Gramsci, elit bir azınlığın toplumun geri kalanına (sayısal olarak çoğunluğa) nasıl hükmettiği ve çoğunluğun da hükmedilmeyi ve yönetilmeyi nasıl kabul ettiği sorusunun cevabını arar. Ona göre; hâkim sınıf, kurulu düzeni egemen kılan sınıf çıkarlarını destekleyecek olan temel eğilimleri, inançları, ahlak kurallarını ve topluma egemen olmasını istediği tüm değerler sistemini aile, okullar, sendikalar, kiliseler ve medya gibi tüm toplumsal kuruluşlara etki ederek yayar². Hegemonya, kabaca, bir egemen iktidarın kendi yönetimi için, hâkimiyeti altındaki insanların rızalarını kazanmada başvurduğu bütün bir pratik stratejiler alanıdır³.

İdeoloji teorisyeni Fransız Marksist filozof Louis Althusser ise Gramsci’nin hegemonya kavramından yola çıkarak oluşturduğu teorisinde, toplumun yapısal oluşumuna ilişkin soyut analizden, toplumsal yapıların zaman içinde nasıl varlığını sürdürdüğü sorusuna yönelmiştir. Althusser’e göre; devletin elinde, kendi siyasal ideolojik aygıtı (hükûmet bu aygıtta yer alır) dışında daha başka ideolojik aygıtlar da vardır; siyasal ideolojik aygıt, önünde sonunda bir sürü başka aygıttan (Kilise, Haber, Okul, vb.) biridir⁴. Devlet aygıtı ile devletin ideolojik aygıtlarının birliği ise, devlet iktidarını ellerinde bulduranların sınıf siyaseti ile sağlanır, devlet iktidarını ellerinde bulduranlar, devletin baskı aygıtını kullanarak doğrudan, devlet ideolojisinin, devletin ideolojik aygıtlarında gerçekleşmesi ile de dolaylı olarak sınıf mücadelesi içinde etkin olurlar⁵. Marksizmde polis gücü, silahlı kuvvetler ve hapishaneler benzeri, baskı altında

¹ Cemil Oktay, *Siyaset Bilimi İncelemeleri*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2010, s. 8-9.

² Levent Yaylagül, *Kitle İletişim Kuramları*, Dipnot Yayınları, Ankara 2006, s. 97.

³ Terry Eagleton, *İdeoloji*, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 168.

⁴ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2008, s. 17.

⁵ Louis Althusser, s. 58.

tutma aygıtlarından oluşan bir şey olarak görülen devletin, Althusser'e göre bir de üretim koşullarını devam ettirme, her daim yeniden yaratma fonksiyonunu yerine getiren ideolojik aygıtları vardır. Bu aygıtlar öncelikle dini kurumlar, eğitim sistemi, hukuk sistemi, siyasal partiler, kitle iletişim araçları ve aileyi kapsar. İşte bu aygıtlar yoluyla, ideoloji, bireylere öznelliğini inşa etmeleri imkânı sağlar ve bunu yaparken de bireylere kapitalist üretim sistemi içerisinde oynayacakları rolü kazandırır. Devletin baskıcı aygıtlarının tek ya da az sayıda olduğu ve şiddet yoluyla fonksiyon gördüğü yerde, devletin ideolojik aygıtları çok sayıdadır ve bunlar ideoloji yoluyla fonksiyon gösterirler⁶.

27 Mayıs 1960 Darbesi sürecine bakıldığında, darbe öncesinde yaşanan siyasal ve sosyal gelişmelerde, DP hükûmetinin meşruiyetinin tartışma konusu haline getirildiği ve sorgulandığı görülmektedir. Darbe sürecinde ve sonrasında ise Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) bu yaşananlardan bir ders çıkararak hem darbenin gerekliliğinin meşruluğunu hem de sonraki süreçte MBK varlığının meşruiyetini sağlama ve sürdürme hususunda çaba gösterdiği bir gerçektir. Egemen iktidar, kendisini, kendine yakın inanç ve değerlerin *tutunmasını sağlayarak*, bu tür inançları doğrulukları kendinden menkul ve görünüşte kaçınılmaz kılacak şekilde *doğallaştırarak ve evrenselleştirerek*, kendisine meydan okumaya kalkışan fikirleri *karalayarak*, rakip düşünce biçimlerini, muhtemelen açığa vurulmayan ama sistemli mantıkla *dışlayarak* ve toplumsal gerçekliği kendine uygun yollarla *çapraşıklaştırarak* meşrulaştırabilir⁷. Bu meşrulaştırma yöntemlerini açıklayacak izleri 27 Mayıs sonrası MBK'nın faaliyetlerinde bulmak mümkündür. Yasama faaliyeti ile birlikte çıkarılan kanunlarla, yasal zeminde gerçekleştirilen meşruiyetten söz edildiğinde 27 Mayıs'ın bir resmî bayram olarak kutlanması örnek gösterilebilir. Ayrıca, gerçekleştirilen darbenin kitleler üzerinde olumlu etki bırakması için yapılan imaj çalışmaları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Söz konusu bu dönemde basılan ve 27 Mayıs'ı öven posta pulları da bu durumun somut örneklerindedir⁸. Ancak bu girişimlerden belki de en önemlisi basının desteğiyle toplumsal konsensüsü sağlamak olmuştur ki tam da bu noktada bu çalışmanın konusu

⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2005, s. 472-473.

⁷ Terry Eagleton, *İdeoloji*, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 23-24.

⁸ Döneme ait posta pullarından bazılarında, Yassıada Mahkemeleri resmedilmiş, bazılarında ise zincir kıran at figürü kullanılarak 27 Mayıs özgürlük ve adalet fikirleriyle aktarılmaya çalışılmıştır. Üniversite olayları sırasında yaşananların anlatıldığı pulda ise dönemin ünlü sloganı "olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu" yer almıştır. 27 Mayıs'ın 1. yılında çıkan pullardan birinde ise, Atatürk'ün gençlere 27 Mayıs'ı işaret edışı resmedilmiş, bir diğerinde ise Türk Bayrağı ile yapılan bir perdenin ardından çıkan güneşin üzerine 27 Mayıs yazılmıştır.

olan *Öncü* devreye girmektedir. Çünkü MBK, özellikle Alparslan Türkeş, Komite'nin görüşlerini anlatacak, ideolojisini yayacak, halkla MBK arasında bağ kuracak bir basın organına ihtiyaç duymuştur. *Öncü*'nün ilk ortaya çıkışı bu ihtiyacın bir sonucudur.

Gramsci, din görevlilerini, öğretmenleri, kitle iletişim alanında çalışan kişiler gibi kafa emeğiyle kullanılanları organik aydın olarak tanımlar. Organik aydınlar iktidarın fikir ve görüşlerinin dil aracılığıyla topluma aktarılmasında oldukça önemli bir görevi yerine getirirler⁹. *Öncü*'nün yazar kadrosuna bakıldığında o güne kadar basında pek çok alanda çalışmış, yer edinmiş, kimi zaman ideolojik olarak farklı teorilerden yana olsalar da en azından DP iktidarına karşı tavırda ve MBK'ya olan yaklaşımda ortak duruş sergileyen ve üretimlerini bu düşünce çerçevesinde geliştiren gazeteciler olduğu görülecektir. Gramsci, bir yönetici sınıfının ideolojik yapısının nasıl çalıştığı yönündeki fikirlerini aktarırken, basının ideolojik yapının en dinamik parçası olduğunu ve kamuoyunu doğrudan ya da dolaylı yollarla etkileyen ya da etkileyebilecek her şeyin, kütüphaneler, okullar, farklı oluşumlar ve gruplar, caddelerin mimarisi, şekli ve isimleri gibi buna dâhil olduğunu aktarmıştır¹⁰. İçinde yaşanan gündelik hayatta da pek çok örneğine rastlanılan ve aynı zamanda bir dönemin analizine de katkı sağlamaya çalışan bu incelemede yer alan haberlerde de görüleceği gibi caddelere, sokaklara, sigaralara ve pullara '27 Mayıs' ismi verilmiştir.

Gramsci ve Althusser, rıza veya meşruluğun, devletin ideolojik aygıtları tarafından sürekli bir ideolojik çaba içinde gerçekleştirildiğini vurgulamaktadırlar¹¹. Söz konusu olan bu ideolojik çabanın yürütülme biçimleri, yöntemleri, kitleler üzerindeki etkileri gibi ayrıntılar incelendiğinde ise basının (günümüzdeki geniş anlamıyla medyanın) etkisi ve bu yönde kullanılma biçimlerinin incelenmesi önem kazanır.

Herman ve Chomsky de geliştirdikleri propaganda modeliyle medyanın kendisini denetleyen, finanse eden güçlü yapıların çıkarları yönünde hareket ettiğini ve bu yapının propagandasını yaptığını ifade etmişlerdir. Propaganda modeli, medyanın toplumsal amacının ülke halkı ve devlet üzerinde hâkimiyet kuran imtiyazlı grupların ekonomik, toplumsal ve siyasi gündemini aşılacak ve savunmak olduğunu ileri sürmektedir. Medya, konuların seçimi, ilgilerin dağılımı, konuların çerçevesinin çizilmesi, enformasyonun süzgeçten geçirilmesi, vurgu ve tonlama ve tartışmanın kabul

⁹Levent Yaylagül, s. 998.

¹⁰ Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, C: 2, Editör: Joseph A. Buttigieg, Çev. Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2012, s. 66.

¹¹ Ted Benton, "*Louis Althusser*", (Çev. Hasan Şen), *Sosyolojik Düşüncede İz Bırakanlar*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2008, s.240-241.

edilebilir öncüllerinin sınırları içinde tutulması gibi örneklerle bu amaca hizmet eder¹². *Öncü*'nün de benzer biçimde konuların seçimi, çerçevesi, vurguları yönünde, askerî iktidarın propagandasını yaptığı görülmektedir. Tepeden gelen güçlü, ikna edici mesajlar¹³ ve askerî iktidarın gündemi gazetede karşılığını bulmuştur.

Yayımlandıkları döneme tanıklık eden gazetelerden önemli değişimleri okumak, değerlendirmek, çok yönlü ele almak hem tarih, sosyoloji ve siyaset bilimleri açısından hem de iletişim tarihi açısından değerlidir. Bu anlamda 27 Mayıs döneminin önemli bir şahidi olarak ortaya çıkan/çıkarılan *Öncü*'nün incelenmesi anlamlıdır.

26 Ağustos 1960 tarihinde çıkan *Öncü*'nün sahibi, Alparslan Türkeş'in eski silah arkadaşı İsmail Tansu'nun kardeşi Ziyat Tansu'dur. *Öncü*'nün ortaya çıkışında Alparslan Türkeş'in isteği ve etkisi vardır. Ancak gazetenin kurucu kadrosunda yer alan gazeteciler, Altan Öymen, Oktay Ekşi, Aydın Yalçın, Nilüfer Yalçın gibi basın dünyasından önemli isimler, Alparslan Türkeş'in varlığından habersiz olduklarını iddia etmişlerdir. Zaten 13 Kasım 1960 tarihinde MBK içindeki 14'lerin tasfiyesinin ardından gazetenin imtiyaz hakkı Nilüfer Yalçın ve Altan Öymen'e geçmiştir. 13 Kasım 1960 tarihine kadar olan yayınların bir kısmında MBK varlığı etkin şekilde hissedilse de bu tarihten sonra söz konusu etkinin azaldığı görülmektedir.

1961 Anayasasının getirdiği özgürlükler çerçevesinde kurulan yeni siyasal partilerle birlikte *Öncü* de siyasal ve ekonomik olarak farklı yaklaşımların sesi olmuş, gazetenin hem yazar kadrosu yenilenmiş hem de gazetenin içerikleri değişmiştir. Şöyle ki, 13 Şubat 1961'de Yeni Türkiye Partisi (YTP) kurulduktan sonra *Öncü*'nün bu partinin yayın organı olduğu iddia edilmiştir. Gazete ilk başta bunu reddetse de daha sonra başyazar Aydın Yalçın YTP'ye katıldığını ifade etmiş ve seçim çalışmalarını gazetede aktarmıştır. Gazetenin bu döneminde YTP politikalarıyla uyumlu bir şekilde devletçilik politikasının karşısına liberal söylemler oturtulmuş ve bu yaklaşım tüm içeriğe yansımıştır.

Öncü'yü 18 Şubat 1962'de devralan Kuvvet Başarı ve Müşerref Hekimoğlu'yla birlikte gazetede bu kez 13 Şubat 1961'de kurulan bir başka parti olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) etkisi görülmektedir. Müşerref Hekimoğlu gazeteyi nasıl devraldıklarını aktarırken Cemal Gürsel'in bir aylık maaşıyla gazeteyi desteklediklerini, diğer MBK üyelerinden bazılarının da maddi destekte bulduklarını ifade etse de bu

¹² Edward S. Herman, Noam Chomsky, "Kitle Medyasının Ekonomi Politikası: Rızanın İmalatı", Aram Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 417.

¹³ Herman, Chomsky, s. 422.

dönemde içeriklerde sendikal haklardan, çalışma ilişkilerinden, iş ve işçi haberlerinden oluşan daha çok sosyal konulara değinen bir haber içeriğiyle karşılaşılmaktadır. Hatta bu dönemde Behice Boran, Mehmet Ali Aybar yazılarıyla gazeteye katkıda da bulunmuşlardır.

Öncü, darbenin gerekliliği ve meşruiyeti konusunda kesin ifadelere sahiptir. Bu, gazetenin farklı siyasi düşünceler altında olduğu dönemlerinde dahi ortak olarak yer almıştır. Ancak kimi zaman gazete MBK'nın bazı uygulamalarını eleştirmiş, farklı önerilerde bulunmuş ve siyasi tartışmalar da yürütmüştür. *Öncü*'nün 27 Mayıs ve meşruiyeti sağlama konusundaki söylemlerinin incelenmesi, hem basın-ordu-siyaset üçgenindeki fonksiyonunu hem de dönemin siyasal ve sosyo-ekonomik anlayışını belirlemede önemlidir.

Türkiye'de yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında sosyal bilimlerde siyaset, hukuk, tarih ve eğitim alanlarında yapılan birçok çalışmanın konusunun 27 Mayıs 1960 sürecini içerdiği görülmektedir. İletişim alanında da hem DP dönemine ilişkin hem de 27 Mayıs 1960 sürecini içeren çalışmalar yapılmasına karşın spesifik olarak sadece *Öncü*'yü konu edinen tek bir çalışma vardır. Ahmet Toklucuoğlu tarafından hazırlanan "27 Mayıs Otoritesinin Medya Temsilinde Öncü Gazetesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışması *Öncü*'yü otoriter medya kuramı ve otoriter siyaset kuramı bağlamında incelemiştir. Çalışmanın temel iddiası *Öncü* gazetesinin yayın politikasının otoriter medya kuramı ile örtüştüğüdür. Ancak otoriter medya kuramı, otoriter yönetimin sürdürdüğü siyasi rejimlerde medyanın siyasi iradenin buyruğu altında çalışmasını anlatır. Böylesi bir rejimin altında, yukarıdan aşağıya doğru tek yönlü bir iletişim akışı söz konusudur. *Öncü*'nün tüm yayın hayatı boyunca böyle bir yapıyı barındırdığı iddiası gerçeği yansıtan bir tespit değildir. Çünkü *Öncü*, yayımlandığı süreç boyunca MBK'ya olan desteğini sürdürse de 1 Ekim 1962 tarihinden itibaren 'Demokrasiye Çağrı' başlığıyla antidemokratik yasaların kaldırılması için açtığı imza kampanyası örneğinde olduğu gibi kimi zaman iktidara eleştiri de yöneltmiş bir gazetedir. Gazete bu dönemde Tedbirler Kanunu'nu da eleştirmiş hatta bunun 27 Mayıs ruhuna ve Anayasa'ya aykırı olduğunu savunmuştur. Bu çalışmada kabul edilen MBK'nın iktidarın meşruiyetini sağlamak ve korumak için *Öncü*'yü kullandığı, yani gazetenin bir ideolojik aygıt olarak çalıştırıldığı kuramsal yaklaşımı daha doğrudur. Dolayısıyla gazetenin tamamen otoriter medya kuramına dâhil olduğu düşüncesinin doğru olmadığı düşünülmektedir. Gazetenin yaşadığı değişimler, farklı ideolojik yaklaşımlara göre gazetede oluşan söylem

farklılıkları, yazarlar ve içeriklerde yer alan değişim Toklucuoğlu'nun çalışmasında değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla "27 Mayıs Otoritesinin Medya Temsilinde Öncü Gazetesi" başlıklı çalışmada *Öncü*'nün sistemli, objektif, tutarlı ve bütünlüklü incelenmediği düşünülmektedir¹⁴.

"*Öncü: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi*" başlıklı bu tez çalışmasının amacı, *Öncü*'nün yayın politikasını, bu politikanın oluşumuna/şekillenmesine katkı sunan unsurlardan geçerek tespit etmek ve bu tespitin başta gazetenin kendisi olmak üzere dönemin sıklıkla tartışılan süreç ve ilişkilerinin değerlendirilmesine katkı sağlayacak bilgiler açığa çıkarmasını sağlamaktır. 27 Mayıs'ın ardından çıkan bu yayın organı hakkında gerekli pek çok bilgi elde edilmiştir. Bu birikimin, asker-siyaset-basın ilişkisinin sorunlu alanları konusunda yürütülen tartışmalara ve sorgulamalara da katkı sağlayacağı, yorumları zenginleştireceği düşünülmektedir. Bu amaçla çalışma, tarihsel tanımlayıcı/betimleyici bir araştırma tasarımı içermektedir. 26 Ağustos 1960 – 17 Kasım 1962 tarihleri arasında yayımlanan gazetenin bu aralıktaki tüm sayılarına ulaşılmış ve gazetenin tüm teknik ve içerik ayrıntılarına bakılmıştır ve bunlar temel konu başlıkları altında tasniflenmiştir.

Çalışmada kullanılan kaynakların hepsi, *Öncü*'nün analizine katkıda bulunan, onu anlamaya ve açıklamaya yardımcı olacak kaynaklar arasından seçilmiştir. Tezin

¹⁴ *Öncü*, son dönemde basında da gündeme gelmiştir. Köşe yazarı Fehmi Kuru, özellikle Taha Kıvanç müstear ismiyle yazdığı bazı yazılarda *Öncü*'den bahsetmiştir. Yazılarında *Öncü*'nün 27 Mayıs'ın basını dizayn operasyonu olduğunu iddia eden Fehmi Kuru, "*Medyada bugün yürürlükte olan düzenin 27 Mayıs (1960) sonrasında ihtilâlciler tarafından oluşturulduğuna inanıyorum ben. Bir bankanın parasıyla "Öncü" adında bir gazete çıkardı ihtilâlciler; bugünlerde çeşitli gazetelerde köşeleri tutan yaşlı kemale ermişlerin çoğu o gazetede görev almıştır.*" demiştir (<http://www.timeturk.com/tr/makale/taha-kivanc/medyada-kim-kimi-nasil-tasfiye-edecek.html>. Erişim Tarihi: 26 Aralık 2016). Yine aynı dönemde, Sabah yazarı olan Emre Aköz de 'Birçok sorunun kaynağı cahiller değil okumuşlar!' başlıklı yazısında şu ifadeleri kullanmıştır: "*1960 Darbesi'nden sonra özel harpçilerden gelen parayla kurulan Öncü gazetesinde çalışmışlar, darbecilerle hemhal olmuşlardır. Mesleğe böyle başlamışlar, böyle devam etmişler, yaptıkları iğrençlikleri de Atatürkçülük diye pazarlamışlardır. Bu yüzden postal civelekliği yaparlar, onca bombaya, silaha, plana, itirafa rağmen; utanmadan, sıkılmadan, pişkinlikle 'Ergenekon yoktur' diye yazarlar*" demiştir. (http://www.sabah.com.tr/yazarlar/akoz/2009/02/07/bircok_sorunun_kaynagi_cahiller_degil_okumuslar Erişim Tarihi: 26 Aralık 2016) Bu tartışmaya karşılık köşesinden "Öncü'ye dil uzatmak öyle mi?.." başlıklı yazısıyla cevap veren Hıncal Uluç ise ağabeyi Öcal Uluç'un Öncü hakkında yazdığı mektubu yayımlayarak özellikle Emre Aköz'e cevap vermiştir: "Adını sütununa koymadığın 'o yazar', Öncü Gazetesi için ortaya attığı bu iddiayı ispatlayamazsa, "izandan da, insaftan da, vicdandan da yoksun bir kişi" sıfatını hak etmez mi?..

O gazetede "çalışanlarla yapılan sözleşme", daha sonra çıkarılan "Fikir İşçileri Kanunu" diye nitelenen "Basında çalışanlarla çalıştırılanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen 212 sayılı yasanın" temeli olmuştur!..

O gazetede Millî Birlik Komitesi'nden, "üniversiteden atılan akademisyenlerle ilgili" manşetlerimize karşılık gelen açıklama, "haber olarak değil", iç sayfalarda "okuyucu mektupları sütununda yayınlanmıştır! (Http://www.sabah.com.tr/yazarlar/uluc/2009/02/11/oncu_ye_dil_uzatmak_oyle_mi

Erişim Tarihi: 26 Aralık 2016)

birincil kaynağı *Öncü* gazetesinin bizzat kendisidir. Dönemin diğer gazeteleri ve dergileri de birincil kaynaklar içinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikincil kaynaklarını 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'ni gerçekleştiren askerlerin yazdıkları hatıratların yanı sıra döneme tanıklık eden araştırmacı, yazar ve gazetecilerin anı ve biyografileri oluşturmaktadır. Bu kaynaklara ayrıca *Öncü* yazarlarının daha sonraki dönemlerde yazmış oldukları hatıratları, onlar hakkında yazılan biyografiler ve döneme ilişkin tasarlanan araştırma kitaplarında yer alan röportajları da eklenmiştir. Çalışmada yer alan üçüncül kaynaklar ise tarih, siyaset, sosyoloji, iletişim gibi farklı disiplinlerden dönemi aktaran, tartışan kitap, makale, tez, ansiklopedi ve elektronik kaynaklardır.

Bu tezde, akademik bilgi birikimine katkı açısından kendinden önceki çalışmanın eksiklerini tamamlamak ve iletişim tarihinde *Öncü*'nün yerini belirlemek adına gazete tüm içerikleriyle bir bütün olarak ele alınmıştır. Eksiklerinin kendinden sonraki incelemelerle tamamlanacağı inancıyla hazırlanan bu tez, 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, *Öncü*, darbenin ardından yayımlandığı için önce bu harekete gerekçe olarak sunulan olayların siyasal, ekonomik ve toplumsal sürecini anlamak açısından DP döneminin analizi yapılmıştır. Ardından darbe süreci aktarılmış ve MBK yönetimindeki gelişmeler sunulmuştur. Bu bilgiler, *Öncü*'nün söylemlerinin karşılığını anlamak için gerekli bilgi alt yapısını sunmuş ve gazetenin nasıl bir siyasi ve sosyo-ekonomik ortamda yayımlandığını açıklamıştır. *Öncü*'nün Türk basın tarihindeki yerini belirlemek açısından da yine bu bölümde gazetenin yayımlandığı dönemde basına bakılmıştır. Darbe öncesinde ve sonrasında basının genel durumu hakkında verilen bilgilerin ardından darbeden sonra gerçekleşen, basınla ilgili gelişmeler aktarılmıştır. Burada Türk basın tarihi açısından önemli olan, basında özdenetim çalışmaları, basın ilan kurumu ve 212 sayılı yasa ile ilgili bilgiler verilmiş sonrasında ise MBK dönemindeki basının yaşadığı sorunlardan bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, *Öncü*'nün ortaya çıkış süreci, biçim ve içerik özellikleri ve yazar kadrosu gibi bilgilerle gazetenin genel karakterini çizen bölüm olarak tasarlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise gazetenin tüm içeriği ve yayın politikasını aktarmaktadır. Bu bölümde, gazetenin içeriğindeki temel konular çerçevesinde tasnifler yapılarak ilgili haber, fotoğraf, yorum, köşe yazısı ve karikatürlerden örnekler sunulmuştur. *Öncü*'nün 27 Mayıs'ı nasıl tanımladığı, MBK ile ilgili yorumları ve eleştirileri, gazetede karşılığını bulan ordu-asker kavramları, Yassıda davaları

sürecinde gazetenin tavrı aktarılmıştır. *Öncü*'nün siyasi partilere bakışı ve onlarla olan ilişkilerinin de önemli olduğu düşüncesiyle gazetenin, DP, CHP, YTP ve TİP ile ilgili yakınlıkları ve partilere olan yaklaşımları incelenmiştir. Gazete, MBK tarafından getirilen Tedbirler Kanunu ve af meselesi hakkındaki tartışmalara da katılmıştır. Bununla ilgili bilgilerin ardından yine basın tarihi açısından değerli olan *Öncü*'nün diğer basın organlarıyla olan kalem kavgaları, 9 Patron Olayı'nda gazetenin gösterdiği tutum ve misyonu ile yayın süreci iki kutuplu dünya sistemi dönemine denk geldiği için gazete gündeminde dikkat çeken dış politika konuları da aktarılmıştır. Son olarak gazetede sosyal konulara değinilmiş ve eğitim, kadın ve bilimsel gelişmeler hakkında gazetenin söylemleri sunulmuştur. Özetle bu çalışma, *Öncü*'nün tarihi misyonunu anlatma çabası taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖNCÜ'NÜN YAYIMLANDIĞI DÖNEMİN SOSYAL VE SİYASAL GÖRÜNÜMÜ

1.1. Türkiye'de Çok Partili Yaşama Geçiş Denemeleri ve Darbeler

Türkiye'de, Cumhuriyet döneminin başlangıcından itibaren çok partili hayata, kimi zaman siyasi kimi zaman da askerî darbelerle dört kez ara verildi. 1925'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın (TCF) 'siyasi' kararlarla kapatılmasıyla başlayan sürecin ardından Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) da kuruluşundan sadece üç buçuk ay sonra, benzer bir akıbeti yaşadı. 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980'de 'ordu'nun iç siyasete karışmasıyla birlikte çok partili düzen, iki kez daha aynı sonuca uğradı. Demokrasinin varlığından bahsedebilmek için temel koşullardan biri olan çok partili sistem denemeleri söz konusu tarihlerde ne yazık ki demokrasiyi getirmedi ve 1925, 1930, 1960, 1980 (ve bu arada 12 Mart 1971¹⁵) tarihleri, Türk demokrasisinin başarısızlıklarının somutlaştığı yıllar olarak kaldı¹⁶. Çünkü demokrasi sayısal çoğunlukla değil çoğulculukla mümkündü.

Türkiye'nin demokratik hayata geçişi, farklı deneylerden ve aşamalardan geçti. Önce Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan (CHF) ayrılanların, fırkaya muhalif olarak kurdukları TCF¹⁷ 17 Kasım 1924'te kuruldu¹⁸. Kısa zamanda halktan ve siyasetten

¹⁵ 12 Mart 1971'de, ordu tarafından, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a verilen muhtırayla Hükûmet istifaya zorlanmış ancak anayasa ve parlamento feshedilmemiş, siyasi partiler kapatılmamıştır.

¹⁶ Çetin Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s. 19-20.

¹⁷ Zürcher, TCF'nin kuruluşuyla ilgili şu bilgileri not düşmektedir: 29 Ekim 1923'de TBMM, Türkiye Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra, tümüyle bağımsız bir muhalefet partisinin kuruluşuna yol açan en önemli neden kuşkusuz budur. Ne var ki, tanınmış birçok milliyetçi önderin hararetli itirazlarına ve Halk Fırkası içinde bir bunalıma yol açan gerçek neden, Cumhuriyet'in ilanı değil, bunun yapılaş tarzıdır. Mustafa Kemal; Osmanlı hanedanına bağlılığı bilinen, bu yüzden de halifenin konumunu tehdit ederken onunkini pekiştirecek olan cumhuriyetin ilanından yana olmayacakları, muhtemel olan tanınmış parti üyeleri kent dışındayken, bu olayın gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bu sırada Rauf (Orbay), Refet (Bele) ve Adnan (Adıvar) zaten İstanbul'dalardı, Ali Fuat (Cebesoy) da 29 Ekim günü İstanbul'a varmıştı. Cumhuriyetin ilan edilmesi kararı alınırken onlara ne danışılmış, ne geri çağırılmışlar, ne de durumdan haberdar edilmişlerdi (Erik Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1992, s.49).

¹⁸ Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından, önce hilafet kaldırılmıştır. Bunu, Şeyhülislamlık kurumunun feshi, Şer'îye Vekaletinin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulü gibi bir dizi köklü değişiklikler izlemiştir. Gerçekleştirilen bütün bu reformlar, Mustafa Kemal'in, Milli Mücadele'de işbirliği yaptığı

önemli destekler alan TCF, Şubat 1925'te başlayan Şeyh Sait ayaklanması ile ilgisi olduğu ve dini siyasete alet ettiği iddiasıyla, 5 Haziran 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanılarak kapatıldı¹⁹.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın derin etkileri, ekonomisi zaten zayıf olan Genç Cumhuriyet'i daha da güç duruma düşürdü. Cumhuriyet'in ilanından itibaren hızla gelişen Kemalist devrimlerin halkta yarattığı tepkiler ve bunları bastırmak için kullanılan baskı mekanizmalarıyla birlikte, hükûmetin ekonomik ve sosyal alanda somut başarılar sağlayamaması ülkede geniş bir hoşnutsuzluğa sebep oldu. Mustafa Kemal'e göre ekonomik ve sosyal sorunların temelinde, hükûmetin Meclis'te eleştirisiz ve denetimsiz olması vardı. Bu açıdan bir muhalefet partisi, siyasal açıdan yararlı olabilirdi. Meclis'te bir muhalefet partisi, eleştiri ve tartışma içinde hükûmeti uyarabilir ve onu harekete geçirebilirdi²⁰.

Bu düşüncelerle SCF'nin kuruluş süreci, Türkiye Cumhuriyeti Paris Büyükelçisi Fethi Bey'in (Okyar) 1930 yılının temmuz ayında, iznini geçirmek üzere Türkiye'ye gelmesi ile başladı. Mustafa Kemal'in Yalova'da konuğu olan Fethi Bey'e yeni bir fırka kurma görevi verildi ve bu fırkanın kuruluşuna ilişkin yapılan ön çalışmaların sonunda da SCF'nin kurulduğu açıklandı²¹.

12 Ağustos 1930'da Atatürk'ün isteğiyle bizzat Fethi Bey'e (Okyar) kurdurulan SCF, kısa zamanda halktan gördüğü büyük ilgiyle, CHF karşısında iktidara aday gibi görünmeye başladı, bu da parti için sonun başlangıcı oldu.

---

arkadaşlarıyla arasındaki uzaklığı iyice arttırmıştır. Yeni yasama döneminin açılış tarihi olan 1 Kasım 1924'e gelindiğinde ise artık saflar açıkça belli olmuştur. Meclisin yeni yasama dönemiyle birlikte, bu tartışma ve eleştiriler tam bir bunalıma dönüşmüş, kısa bir süre sonra CHF'den ayrılmalar başlamış ve 17 Kasım 1924'te Cumhuriyet sonrası ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmuştur. Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Rauf (Orbay) ve Refet (Bele) partinin kurucuları arasındadır (Zürcher, *Terakkiperver...*, s.49..).

¹⁹ Abdülhamit Avşar, 1998, s. 38.

²⁰ Cemil Koçak, "*Siyasal Tarih (1923-1950)*", Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980, (Yayın Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 147.

²¹ Yalova'da kaldığı süre içinde, Gazi Mustafa Kemal, Fethi Bey'e bir 'muhalefet fırka' kurmasını bildirmiş, İstanbul'da Necmeddin Molla'nın evindeki yemekte de bu fırkanın adını, kendisi 'Serbest Cumhuriyet Fırkası' olarak açıklamıştır (Yetkin, 1997, s.37-44.) 6 Ağustos'ta Fethi Bey, Gazi Mustafa Kemal, Başvekil İsmet Paşa ve CHF Umumi Kâtibi (genel sekreteri) Saffet Bey'in (Arıkan) de katıldıkları bir görüşme daha yapmıştır. Bu görüşmede, partinin kurulması ile ilgili olarak Fethi Bey'in, Gazi'ye, Gazi'nin de ona bir mektup yazması ve bu mektupların basında yayımlanması kararlaştırılmıştır. Böylece, yeni parti için Fethi Bey, bir gerekçe göstererek izin istemiş ve en önemlisi, parti için Cumhurbaşkanı'nca 'güvence' verilmiştir (Yetkin, *Serbest Cumhuriyet...*, 1997. s. 42; Bernad Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, [Çev. Metin Kıratlı], Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 278-279).

15 Kasım'da Fethi Bey, Meclis'te hükûmeti seçim yolsuzluklarıyla itham etti ve kısa bir süre sonra, SCF'yi feshetme kararını açıkladı. Bu karar 17 Kasım 1930 günlü bir mektupla İçişleri Bakanlığı'na bildirildi²². Aynı sıralarda ortaya çıkmış olan diğer iki küçük parti, Ahali Cumhuriyet Fırkası ve Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi, doğrudan doğruya hükûmet emriyle feshedildi²³.

SCF girişiminin, TCF girişiminden önemli bir farkı vardı. Serbest Fırka hareketi, Halk Fırkasına ve onun Reisine bağlı bir şekilde kurulmuştu. Terakkiperver Fırkanın kuruluşunda ise Tunaya'ya göre doğrudan doğruya CHF'yi yalnız denetlemek değil, aynı zamanda yıkmak, ona en şiddetli muhalefeti göstermek eğilimi mevcuttu; kendi kendine ve bir 'Şef'ten izin almadan doğmuş, azalarını üstün bir irade değil, kendisi toplamıştı. Birinci harekette Gazi'nin rakipleri, ikincisinde ise onun elemanları kuruculardı²⁴.

Bu yaşanan iki demokrasi deneyi başarısız olunca, Türkiye, 27 yıl boyunca, tek parti rejiminin altında idare edilmek zorunda kaldı. II. Dünya Savaşı'nın ardından 1945'te Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla sonuçlanacak olan San Francisco Konferansı sürecine doğru tek parti idaresini sonlandıracak koşullar oluşmaya başladı²⁵. Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1945'te Meclis'in açılışı dolayısıyla yaptığı konuşmada; demokrasilerin faşizm üzerinde kazandıkları zafere göndermede bulunarak, siyasal sistemde büyük bir düzenleme yapmaya ve bu sistemi dünyada meydana gelen değişikliklerle aynı çizgiye getirmeye hazır olduğuna dair ipuçları verdi²⁶. İnönü, nutkunda şunları söyledi:

Bizim tek eksiğimiz, hükûmet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda, memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hattâ iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin

²² Tarık Zafer Tunaya, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanışıyla ilgili o dönemde oluşan görüşleri şu şekilde toplamıştır: 1) Gazi Mustafa Kemal Paşa ve –ön planda Başvekil İsmet Paşa olmak üzere- arkadaşları, memlekette çok partili rejimin teessüsünü samimi olarak istemişler, fakat irtica ve anarşik bir durumun tahaddüsü üzerine muhalefet fırkası bertaraf edilmiştir. 2) Aynı şahsiyetler, bir muvazaaya girişmişlerdir: Şekli bir muhalefet partisi kurulmasını, hatta bir denemenin yaptırılmasını istemişler, fakat iş ciddiye alınmış ve bilhassa Gazi'nin, İsmet Paşa grubunu devirmesi tarzında tefsir olunarak vehamet kesbetmiş, parti kapatılmıştır. 3) Gazi, teati edilen mektuplara rağmen sözünde durmamıştır. 4) Gazi'nin bu rejimi samimiyetle istemesine rağmen, bilhassa CHF erkânı, onu bu fikrinden vazgeçirmişlerdir (Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul, 1952, s. 623-624).

²³ Tunaya, s. 635-638

²⁴ Tunaya, s. 624.

²⁵ Lewis, 1988, s. 303

²⁶ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s. 125.

*ihtiyaçları sevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır.*²⁷

Feroz Ahmad'ın yorumuyla, İnönü bu konuşmasıyla, Milli Kalkınma Partisi'ni (MKP) ciddi bir muhalefet partisi olarak düşünmediğini gösteriyordu, büyük ihtimalle CHP'nin içinden bir muhalefet partisi çıkmasını istiyordu²⁸. Ancak İnönü'nün bu sözlerine karşıt olarak, Samet Ağaoğlu şu sözleriyle İnönü'nün demokrasi konusundaki düşüncelerine şüpheyle yaklaşmaktaydı:

*Mesela ben ve benim gibi Demokrat Parti'ye katılmış yüz binlerce insan yine mesela ben ve benim gibi bu partide sorumluluk yüklenmiş kimselerin büyük çoğunluğu İsmet Paşa'nın demokrasinin kurulmasını samimiyetle istediğine inanmamıştır. O kadar inanmamıştır ki; on yıl boyunca ileri sürdüğümüz belli başlı sloganlardan biri de 'İnönü ile demokrasi kurulmaz' sözü oldu. Biz İsmet Paşa'yı hep demokrasi aleyhinde olarak kabul ettik. İnönü'nün devlet adamı olarak şahsi yeterliği büyüktür, ama yine de devlet adamı olarak tarihin en mükemmel Makyavelist yöneticilerinden biridir. Toplumunu işine geldiği zaman demokrasi ile işine geldiği zaman tek parti rejimi ile fakat gemler hep elinde olmak şartıyla yönetmeyi düşünmüş ve istemiştir.*²⁹

Türkiye Cumhuriyeti'nde, tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş sürecinde ilk siyasi parti kurma talebi, iş adamı Nuri Demirağ'dan geldi³⁰. Nuri Demirağ³¹, uçak üretimi konusundaki başarısızlığının sebebi olarak gördüğü İsmet

²⁷ TBMM Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 20, Toplantı: 3, 1. Birleşim (01.11.1945), TBMM Basımevi, Ankara, 1945, s. 7.

²⁸ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 15. Birand, Dündar ve Çaplı da bu düşünceyi destekler şekilde; "...Oysa aslında daha Temmuz ayında Nuri Demirağ adlı bir işadamı tarafından Milli Kalkınma Partisi kurulmuş, hatta partinin adı Üsküdar'da gazetecilere verdiği kuzu ziyafetlerinden ötürü 'kuzu partisi'ne çıkmıştı. Ama belli ki İsmet Paşa bunu partiden saymıyordu." demektedir. (M. Birand, C. Dündar ve B. Çaplı, *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s.22.)

²⁹ Samet Ağaoğlu, *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972, s.59.

³⁰ Fatih M. Dervişoğlu, *Nuri Demirağ-Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2007, s.154

³¹ Nuri Demirağ; iş hayatında birçok ilke imzasını atmış, Türkiye'nin ilk ve en önemli müteşebbislerinden birisidir. Önderliğini yaptığı teşebbüslerden bazıları; 1922'de ilk Türk sigara kağıdı üretimi, Ankara'nın doğusuna ilk demiryolu hattının döşenmesi, 1936 yılında ilk Türk uçağının ve paraşütünün imali, 1942'de Keban'a baraj yapılması önerisi, İstanbul Boğazı'na köprü projesi hazırlatması, Bursa'da Sümerbank Merinos Fabrikası, Sivas'ta Çimento Fabrikası, İzmit'te Selüloz Fabrikası kurulması, İstanbul'da Büyük Hal binası inşaatının yapılması ve Eceabat-Havza şosesinin müteahhitliği, Divriği'de ilk şehir ve köy planlarını hazırlatması, Divriği'ye 1937'de yaptırdığı 'Gök Ortaokulu' ile aynı zamanda kurmayı düşündüğü 'Gök Üniversitesi'nin de temellerini atması ve ilk muhalefet partisini kurmasıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesi, Fevzi Çakmak'ın emekliye ayrılarak devlet hizmetinden çekilmesi gibi sebepler Demirağ'ın iş hayatında başarısızlığa giden yolun başlangıcını teşkil eder. Türk Hava

İnönü ile mücadelesine devam edebilmek için çok partili hayata geçilmesini fırsat olarak gördü. MKP, tek parti devrinin ardından, çok partili hayatın üçüncü defa yeniden kurulması için ilk girişimi üzerine almış olan siyasi partiydi. Nuri Demirağ, partisini 18 Temmuz 1945'te kurdu ve ilk genel başkanı oldu. Devletçiliği reddeden, Rus taraftarı bulduğu CHP'ye karşı şiddetli muhalefet safında bulunduğunu ilan eden Parti, dış politika alanında İslam Birliği – Şark Federasyonu projesinin gerçekleşmesini istemekteydi. Özel bir sanayi ve köycülük planına da sahip olan parti, İstanbul'da, Müslüman şark milletlerinin talebelerini bünyesinde toplayacak bir Teknik ve Ahlâk Üniversitesi açmayı da istiyordu³². Parti'nin kurucu üyeleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden (TBMM) Hüseyin Avni Ulaş³³ ve Cevat Rifat Atilhan³⁴ gibi isimler

---

Kurumu'nun verdiği uçak siparişlerini teslim almaktan vazgeçmesi, onu iflasın eşiğine getirir. Cumhurbaşkanı İnönü'ye yazdığı mektuplar cevapsız kalır. Hukuk mücadelesinden de bir netice elde edemez. Türkiye, dünya ile eş zamanlı olarak fedakâr, müteşebbis iş adamının önderliğinde başladığı hava savunma sanayi yatırımında yakaladığı şansı, eliyle heba eder, geride çürümeye terk edilmiş uçakları, elli sene sonra hurdacıya satılmak üzere hangara hapse mahkum ederek... (Dervişoğlu, 2007, s. 21) Nuri Demirağ'ın önemli girişimlerinden biri de çıkardığı gazetelerdir. 1948'de Yurtta Kalkınma isimli gazetesi kapanınca, Tez Kalkınma adıyla yeniden yayımlar. Daha sonra gazetenin adı, Öz Kalkınma olur. Nuri Demirağ, ayrıca bir matbaanın da sahibidir. Cihad Baban, *Tercüman* gazetesinin basılma hikâyesini şöyle anlatır: *“O tarihlerde dört ortağımın birlikte ‘Tercüman gazetesini çıkarmaya başlamıştım. Açıkta muhalefet etmiyordum ama Menderes’in aradığı uysallığı da gösteremiyordum. Menderes, İstanbul’da imar işlerini ele almıştı. Zaman zaman Tercüman’ı bastığımız matbaanın sahibi merhum Nuri Demirağ’ın kulağına, Tercüman’ı matbaasında çıkarmakta devam ettiğimi takdirde, binasının istismal edileceği haberleri uçuruluyor, rahmetli bu sözlere aldırış etmiyordu. “Menderes, eğer fikir ve basın hürriyetini zorbalıkla baltalamak isterse gelsin baltalsın, bu memleketin tarihinde benim itibarım artar, onun da ismi lekelenir” diyordu.* (Cihad Baban, *Politika Galerisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970, s. 200) Yerli uçak üretiminin öncüsü Nuri Demirağ bütün bu çabalarına rağmen gazeteci Ahmed Emin Yalman tarafından Türk havacılığını baltalayanlardan biri olarak da anılacaktır. Yalman, hatıratlarında 1929 yılında Amerikan Hava Şirketi Curtis ile Türk Hükûmeti arasında aracılık ederek Kayseri’de fabrika kurulmasını sağladığını aktarmıştır. Yalman’ın aktardıklarına göre; Hükûmet, havacılığın ıslahı için Curtis-Wright grubuyla geniş bir anlaşmaya varmış, Curtis’den 32 av uçağı, 4 yolcu uçağı, 6 Fedgling tipi okul uçağı alınacaktır. Bunlardan 5 avcı uçağı ile 3 okul uçağı Kayseri fabrikasında, 2 Amerikan ustanın idaresindeki Türk işçileri tarafından yapılacak, Curtis, fabrikayı tedrici surette uçak motoru de yapacak şekilde geliştirecek, hava yollarının esasını kuracak, hava meydanlarına ait etüdleri yapacaktır. Ancak uzun süreli planlanan bu işbirliği kısa sürmüştür ve Yalman’a göre Türk havacılığı büyük bir fırsatı kaçırmıştır: *“Eğer Curtis grubu ile işbirliği devam etseydi, Türk havacılığı çok ileri gidecek bugün kendi uçaklarımızı ve motorlarımızı yapacak bir halde bulunacaktık. Ne yazık ki Hava Kuvvetleri’ndeki görüş ayrılıkları, iyi bir piyasayı kaybeden Fransız fabrikalarının entrikaları ve bilhassa hava mühendisi Selahaddin Bey’in ve ona güvenen eski demiryolu müteahhidi ve yeni uçak fabrikacısı Nuri Demirağ’ın kendi uçaklarımızı kendi icatlarımıza göre bizzat yapmak yolundaki iddiaları araya girdi. Bu iddiaların başında giden Selahaddin Bey’in kendi icadı olan uçakla düşüp ölmesi bile durumu düzeltmedi. Hava Kurumu da bir taraftan yıkıcı bir rol oynayarak İngiltere’den artık hiç değeri kalmamış bir uçak motorunun lisansını ve resimlerini satın aldı. Bu maksatla geniş fabrikalar yapıldı, hem milyonlarca para, yapılan bütün ikazlara rağmen heba edildi, hem de Curtis-Wright ile işbirliği yolundaki yaman fırsat elden kaçırıldı.”* (Ahmed Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul: 1997, s. 1035-1046)

³² Tunaya, s. 639-640.

³³ Hüseyin Avni Ulaş; İstanbul’da son Osmanlı Meclisi Mebusanı’na Erzurum mebusu olarak katılmıştır. 23 Nisan 1920’de, TBMM’ye Erzurum milletvekili olarak girmiştir. Meclis’te İkinci Grubu kurdu. İkinci Meclis’e fikirlerinden dolayı alınmamıştır. İstanbul’a dönerek avukatlık yapan Hüseyin Avni, TCF’nin İstanbul şubesini, arkadaşlarıyla beraber kurmuştur. 1926’da ‘Suikaste iştiraki vardır’ diye İstiklal

yer almaktaydı. Ancak bu kişilerin kısa zamanda partiyi terk etmeleriyle Demirağ, yalnız kaldı³⁵. MKP, 1946'da belediye seçimlerine, 1946 ve 1950'de genel seçimlere katıldıysa da başarılı olamadı. Başkan Nuri Demirağ, 1954 genel seçimlerine DP listesinden bağımsız aday olarak katıldı ve Sivas'tan milletvekili seçildi. Demirağ'ın 1957'de ölümünden sonra, belirgin bir siyasal etkinlikte bulunmayan MKP, son genel kurulunu toplamadığı için 28 Mayıs 1958'de kendiliğinden fesholdü.

Bütün bu çok partili demokrasi çabalarının ardından, yeni bir denemeye 7 Haziran 1945'te Meclis'e verilen bir tavrıyla, çok partili rejime doğru, öncelikle CHP içinde bir hareket başladı³⁶. II. Dünya Savaşı'nın ardından, geçim sıkıntısı içinde yaşayan küçük toprak sahiplerinin durumlarını biraz olsun iyileştirebilmenin yanı sıra savaş sırasında büyük özverilerde bulunmak zorunda bırakılan bu kesimin, rejime olan tepkilerini de azaltabilmek amacıyla bir kanun çıkarıldı³⁷. 17 Ocak 1945'te TBMM'ye gönderilen, 'Topraksız Köylüye Toprak Dağıtılmasına ve Çiftçi Ocakları'nın Kurulmasına Dair Yasa Tasarısı'na ilk ve en önemli tepki büyük toprak sahiplerinden geldi³⁸. Meclis'te bu yasa üzerine yapılan tartışmalar, hükûmetin ilk kez şiddetle eleştirilmesine vesile oldu. Yasaya muhalefette bulunan milletvekillerinin sözcüsü olan milletvekili Adnan Menderes, Aydın'lı büyük bir toprak sahibiydi. Muhalefet, önce

---

Mahkemesi'nde yargılandı ama beraat etmiştir. 1945'te Nuri Demirağ'la beraber MKP'yi kurmuştur. 22 Şubat 1948'de hayatını kaybetmiştir. (Muammer Çelik, *Hüseyin Avni Ulaş*, Erzurum Kitaplığı, 1996. 1. Baskı, İstanbul, s. 15-29.

³⁴ Cevat Rifat Atilhan; Türkiye'nin yakın dönem fikir dünyasında etkili olmuş, özellikle milliyetçi ve İslamcı düşüncenin formasyonuna fikirleriyle katkıda bulunmuş bir fikir adamıdır. Atilhan'ın basın hayatına atıldığı 1930'lu yıllar, düşünce dünyasının mihenk taşı oluşturulan Yahudi aleyhtarlığı görüşünün de şekillendiği yıllar olmuştur. Atilhan, Demirağ'la yaşadığı bazı anlaşmazlıklardan dolayı partiyi erkenden terk ettikten sonra, 1947'de kuruculuğunu ve başkanlığını yaptığı Türk Muhafazakar Partisi'yle yeniden siyasete dönmüş ve 1949'da maiyetiyle birlikte Necip Fazıl Kısakürek'in başkanlığını yaptığı, Büyük Doğu Cemiyeti'ne iltihak etmiştir. Bu cemiyetten ayrıldıktan sonra, 1951'de kurduğu ve başkanlığını yaptığı İslam Demokrat Partisi'yle yeniden siyasete atılmıştır. Atilhan'ın siyasetteki son denemeleri olan, 1965'te Millet Partisi'nden milletvekilliği ve 1966'da aynı partiden senatör adaylığı da olumsuz sonuçlanmıştır. Atilhan, insanlığın 'üç düşmanı' olarak gördüğü Masonluk, Siyonizm ve Komünizm'e karşı sürdürdüğü mücadeleyle, Türk sağının fikir açıdan şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. (Celil Bozkurt, *Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rifat Atilhan*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul. 1. Baskı, 2012, s. 11-13.) Yazarlık geçmişi I. Dünya Savaşı'na kadar uzanan Atilhan, ilk olarak bu dönemde *Askere Din Dersleri* ve *On İki Haftalık Talim Programı* adlarında hazırladığı yayınlarla başlamıştır. Daha sonra, *Tasvir-i Efkar* ve *Yarın* gazetelerinde yazılar yazan Atilhan, 1920'de *İnkılap*, 1947'de *Mücadele*, 1952'de *İstikbal / Yeni İstikbal* ve 1956'de *The Islamic United Nations* gazetelerini yayımlamıştır. (Bozkurt, s.141)

³⁵ Dervişoğlu, 2007, s. 21)

³⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam (1938-1950)*, II. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s. 439.

³⁷ Feroz Ahmad, Toprak Reformu Tasarısı'nın gerekçesini daha farklı olarak açıklamaktadır. O'na göre; sertlik yanlısı Kemalistler, bu önlemlerle, Türkiye'yi bağımsız bir mülk sahibi köylüler cumhuriyetine dönüştürerek, toprak sahiplerinin ve savaş zenginlerinin siyasal gücünü kırmak istiyorlardı. (Ahmad, *Modern Türkiye'nin...*, s.126)

³⁸ Mustafa Albayrak, *Türk siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix, Ankara, 2004, s. 22.

ekonomik gerekçeler üzerinde odaklaştı, ancak hükûmetin otoriter tutumu üzerine muhalefet, ülkede demokrasinin olmadığını söyleyerek, hükûmeti protesto etti. Tartışmalara rağmen yasa oybirliğiyle kabul edilmesinin ardından 7 Haziran'da, Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü, CHP grubuna, Anayasanın tam uygulanmasını ve demokrasinin kurulmasını isteyen bir önerge (takrir) sundu³⁹. Bu takrir, parlamentoda yeni bir parti hareketinin ve kurucu kadrosunun işaretiydi. Söz konusu takrir, Parti grubunun 12 Haziran 1945 tarihli toplantısında okunup reddedilince, Celal Bayar, 17 Eylül 1945'te, Halk Partisi'nden istifa etti. Grubun 25 Eylül 1945 toplantısında ise Bayar'ın iki arkadaşı, yani Adnan Menderes'le Fuat Köprülü 'partinin iç durumunu bozmak için partide kaldıkları' gerekçesiyle partiden çıkarıldılar. 27 Kasım'da Refik Koraltan için de ihraç kararı alındı. Böylece yeni bir parti kurulması doğrultusunda serbest çalışmalara fiilen geçilmiş oldu⁴⁰. Bütün bunların ardından, 7 Ocak 1946'da DP resmen kuruldu.

1950 seçimlerinde basından, liberal aydınlardan ve kamuoyundan büyük destekler alarak iktidara gelen DP, 1954 seçimlerinde siyasal platformda yerini sağlamlaştırdıktan sonra beklentilerin dışında bir siyasal çizgiye girdi ve eleştirilerin hedefi haline gelmeye başladı. Her ne kadar 1957 seçimlerinde de iktidarda kalmayı başarsa da ciddi kayıplarını da yine bu tarihten sonra vermekten kurtulamadı. 1957'den 1960 Mayıs sonuna kadar ülkede yaşanan olaylar sonrasında, 27 Mayıs 1960'da⁴¹, sabaha karşı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez; ordu, siyasete, sivil iradeye müdahale etti ve yönetime el koydu. 27 Mayısçılar, 10 Haziran 1935 tarihli 2771 sayılı 'Ordu Dâhili Hizmet Kanunu'na dayandıklarını söyledi. Bugün yürürlükte olmayan bu Kanun'un 34. maddesinde şu hüküm yer alıyordu: "*Ordunun vazifesi, Türk yurdunu ve Teşkilat-ı Esasiye kanunu ile tayin edilmiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır.*" 27 Mayısçılar işte bu vazifeyi yerine getirmiş oldukları görüşündeydiler⁴². Ve sonuçta DP, 29 Eylül 1960'ta Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından kapatıldı.

Bu yaşanan çok partili yaşam deneyleri ve olumsuz sonuçları, siyasal ve sosyal tarih kadar, basın tarihi açısından önemli veriler ortaya koydu. Dönemin gazeteleri,

³⁹ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 309-310.

⁴⁰ Aydemir, *İkinci Adam, II. Cilt*, s.440-441.

⁴¹ 3.4.1963 tarihinde 27 Mayıs günü, 'Hürriyet ve Anayasa Bayramı' olarak ilan edildi. 1982 Anayasası yürürlüğe girene kadar da resmî bayram olarak kutlandı.

⁴² Rıfki Salim Burçak, *Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri*, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1988, s. 37.

birçok dönemde yaşandığı gibi gücün yanında yer alarak toplumun hassasiyetlerini, kamunun asıl yararını geride bırakarak iyi bir sınav veremedi. Bu nedenle, aslında siyasi alanda yaşanan her kırılma, basın için de kırılma demektir. Önce verilen özgürlükler, sonra getirilen yasaklar hep basın üzerine oldu. *Öncü* gazetesi de 27 Mayıs'ın hemen ardından ortaya çıkan, yayımlandığı döneme kadar olan tüm siyasal ve ekonomik sürecin sonucunda biriken bir fikirle yayımlanmış bir gazeteydi. Bu nedenle bu çalışmada, gazetenin fikir dünyasına etki eden, onu şekillendiren olaylara bakmanın ve *Öncü*'yü bu bağlamlarıyla birlikte değerlendirmenin doğru olacağı düşüncesiyle, gazetenin yayımlandığı dönem ve öncesindeki siyasi ve ekonomik açıdan yaşananlara ve dönemin basınına bakıldı.

1.2.Öncü'nün Yayımlandığı Dönemde Toplumsal Yapı ve Kurumlar

1.2.1.Siyasi Yapı

14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde, 4.241.393 oy alan DP 408, 3.176.561 oy alan CHP ise 69 milletvekilliği kazandı. Böylece, 27 Yıllık CHP iktidarı sona erdi ve iktidar, DP'ye devredildi⁴³. 20 Mayıs 1950'de toplanan DP Meclis Grubu, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanlığına aday göstermeyi kararlaştırdı. DP Başkanlığından istifa eden Celal Bayar, 22 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı seçildi, hükûmeti kurmakla görevlendirdiği Menderes de ilk kabinesini ilan etti. 22 Mayıs 1950'de DP, iktidarı resmen devraldı⁴⁴.

Türkiye'nin çok partili hayata geçmesinde etkili nedenlerin temelinde II. Dünya Savaşı'nın sonunda şekillenen konjonktürün etkisi vardı. Savaş sonunda demokratik Batı bloğunun ve Sovyetler'in galip geleceği belli olmuştu. Türkiye, Savaş boyunca tarafsızlığını korumaya çalışmış, savaştan sonra ise Birleşmiş Milletler'in kuruluşunda yer almak istediğini ifade ederek Batı sistemine dâhil olmayı seçmişti. 1945'te toplanan Yalta Konferansı'nda Avrupa ülkelerinde demokratik rejimlerin kurulacağı kabul edilince Türkiye'nin, bu çizilen çerçevenin içinde olmak için gereken koşulları yerine getirmekten başka çaresi yoktu. Hatta bunun ilk işareti olarak 1944'te

⁴³ Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s.179.

⁴⁴ Kabasakal, 1991, s.180.

kapatılan Tan, Vatan ve Tasvir-i Efkâr gazetelerine 22 Mart 1945'te yeniden yayınlanma izninin verilmesiyle gelmişti⁴⁵.

Millî Korunma Yasası, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi önemli yasalar, halkın CHP'ye karşı tepki duymasına yol açmıştı. Diğer yandan savaş sırasında fiyatlar aşırı yükselmiş, mal darlıkları ve parti nüfuzundan faydalananların karaborsacılık yaparak haksız kazanç sağlamaları halkın bütün bunların sebebinin CHP'ye yüklemelerine neden olmuştu⁴⁶. Dolayısıyla DP'nin iktidara gelişi, CHP'nin halk üzerinde bıraktığı ağır yorgunluğun sonucunda bir zafer olarak algılandı. Hatta iktidarın bu el değiştirme hareketi, 'Beyaz İhtilal/Devrim' olarak tanımlandı⁴⁷. Ancak, Tek Parti rejimini yıkmış, 'Millî Şef'i seçimlerde mağlup etmiş olan DP'nin iktidarda kalma konusunda yaşadığı bazı tedirginlikler vardı. Daha iktidara gelir gelmez, 5 Haziran günü Menderes'i ziyaret eden bir albay 8-9 Haziran gecesinde, ordu üst kademelerince kendisine karşı bir darbe yapılacağını bildirmişti. Adnan Menderes, Haziran 1950'de DP grubunda şu ifadeleri kullandı:

*Size esefle bildirmek isterim ki, iktidara geldiğimiz henüz bir ayı bulmadığı halde, bazı zaruri değişiklikleri mesele ittihaz ederek Cumhuriyet Halk Partisi, Orduyu aleyhimize tahrik etmek yoluna sapmıştır. Bizim bütün çalışmalarımız, memleketimizde demokrasiyi perçinlemeye matuftur. Cumhuriyet Halk Partisi eğer başarılı bir çalışmaya girmek istiyorsa, başlarındaki iktidar hastalarını atmalıdır. Bu iktidar hastaları, havayı teşviş etmek istemektedirler. Memlekette siyasi istikrarı muhtel gösterecek bir polemige, bir hücum ve taarruza geçmişlerdir.*⁴⁸

Bunun üzerine her işi bırakan Menderes, Bayar'a da danıştıktan sonra, orduya karşı kendini korumak üzere tedbirlere girişti. 6 Haziran'da, Türk Ordusunda, o vakte kadar görülmemiş bir çapta ve sadece yüksek kademede olmak üzere, büyük değişiklikler yapıldı. Ayrıca, 15 general ve 150 Albayı da 2-3 ay içinde peyderpey emekliye sevk etme kararlaştırıldı⁴⁹. Emre Kongar bu davranışın DP yönünden akıllıca

⁴⁵ Mustafa Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 14-16. Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (Yayın Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 174.

⁴⁶ Albayrak, s.26

⁴⁷ Birand, Çaplı ve Dünder, s.43. Bedii Faik de "Aslında 27 yıllık CHP saltanatının kanlı kavgasız ve sadece oyla çökmesinde şüphesiz duru bir beyazlık vardır ama ihtilal yerine, devrim galiba biraz daha yakışanıydı ve ondan dolayıdır ki biz Milliyet'te 'beyaz devrim'i kullanmışızdır." diyerek o dönemde olan iktidarın değişimine olan bakış açısını aktarmıştır. (Bedii Faik, *Matbuat Basın Derkeen... Medya*, Cilt:4, Doğan Kitap, 2003, s.76)

⁴⁸ Aydemir, *İkinci Adam*, III Cilt, s. 44.

⁴⁹ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s. 56-57.

olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü Halk Partisi, devletçi-seçkin grup olarak halktan çok sivil ve askerî bürokrasiye dayanmaktadır. Fakat sonraları bu davranış, Halk Partisi'ni destekleyen gruplardan korku biçimine, dolayısıyla duygusallığa dönüşmüştür. Demokratların bu duygusallığı, sivil ve asker bürokratlar ve aydın kesim ile Parti arasında kutuplaşmaya yol açmıştır. Bu kutuplaşma giderek sonunda, Menderes iktidarının yazgısını belirleyen öğelerden biri olmuştur⁵⁰.

DP'nin iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra ilk adımı, 16 Haziran 1950'de 'Arapça Ezan' yasağını kaldırmak oldu. Bir diğer adım da 14 Temmuz 1950'de kabul edilen Genel Af Kanunu'ydu. Bu kanunla, Halk Partisi devrinde işlenmiş bütün suçlar affedildi⁵¹. Bu adımlar yavaş yavaş ordu içinde ve muhalefette tepkilerin oluşmasına neden olacaktı.

Türkiye'nin NATO üyeliği DP için önemli dış politika hamlelerinden biri olacaktı. Çünkü ekonomik kalkınmayla birlikte demokrasinin gelişecek ve kökleşecek ve modern Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu alt yapı kurulmuş olacaktı. Üstelik savaş sonrası siyasal istikrarsızlık döneminde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de yeni silahlarda ateş gücünün yükseltilmesi gerekiyordu. Tüm bu amaçların gerçekleşmesinde, dışardan gelecek ekonomik ve askerî yardımı bir önkoşul olarak değerlendirme eğilimi vardı. Dolayısıyla, Türkiye'nin NATO üyeliği; ekonomik, siyasal ve askerî gelişme amaçlarına yardım edecekti⁵². 1949'da ABD'nin öncülüğünde kurulan NATO'ya birçok nedenle ilgi duyan Türkiye⁵³, örgüt daha kurulmadan önce 1 kere, örgüt kurulduktan

⁵⁰ Emre Kongar, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1979, s.184

⁵¹ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 58.

⁵² Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, Ankara, 18. Baskı, 2009, s. 266-267

⁵³ Türkiye'nin NATO'ya ilgi duymasının nedenlerinden birincisi, 1945'teki Sovyet isteklerinin yarattığı şoku hala hissetmesidir. Truman ve Marshall Yardımı sayesinde, ABD ile yakın işbirliğine girilmiş ama bu kuzeydeki büyük komşunun taleplerinden doğan endişeyi azaltmamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında izlenmek zorunda kalınan aşırı realist politika sonucu, savaş sonrası dünyada yalnız kalma korkusu başlamıştır. İkincisi, Türk devlet adamları NATO'ya üye olmayı, cumhuriyet ilanından beri izlenen Batı'ya dönük dış politikanın bir gereği olarak görmektedir. Üçüncüsü, örgütün dışında kalınması halinde ABD'den alınan ekonomik ve askerî yardımların azalacağından şüphe duyulmaktadır. Dördüncüsü, kamuoyu NATO'ya katılmanın gerekliliğine inanmaya başlamıştır.1946'da çok partili döneme geçiş sürecinin başarıyla devam edebilmesi için, Türkiye'nin demokratik Avrupa ülkeleriyle birlikte NATO içinde yer alması gerektiğini savunmaktadırlar. Aksi takdirde, Türkiye'nin demokrasiyi denemekten vazgeçmesinden korkulmaktadır. (Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", (Editör: Baskın Oran) Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar. Cilt. 1. 6. Baskı, İletişim Yayınları. İstanbul. 2003, s. 543-544.)

sonra da 11 Mayıs 1950’de ve 1 Ağustos 1950’de olmak üzere 2 kere başvurmuş ve reddedilmişti⁵⁴.

25 Haziran 1950’de Kuzey Kore ile Güney Kore arasında başlayan savaşa, Amerika’nın artan bir ilgi göstermesi, Türkiye’ye beklediği fırsatı verdi. Basında, Güney Kore lehine açılan kampanyayla da gerekli ortam hazırlandı. Ahmed Emin Yalman hatıralarında, bu konuda Menderes’e nasıl destek verdiğini aktarmaktadır:

*Ankara’da bulunduğum bir gündü. Menderes, beni odasına çağırttı. Köprülü de yanındaydı. Şöyle dedi: “Memleket hesabına çok mühim bir karar vermek durumundayız. Bunu önceden bilmeni ve beklenen hücumlara karşı bizi anlayışla desteklemeni istiyoruz. Birleşmiş Milletler adına Kore’de kızıl kuvvetlere karşı ortak bir cephe kurmak üzere Amerika’nın hür milletlere bir çağrısı var. Ortak güvenlik ruhunu yürütmek ve itibarımızı yükseltmek bakımından bu, bizim hesabımıza bir fırsattır. NATO’ya kabul edilmemize köprü de olabilir (...) Herkesten evvel çağrıya olumlu bir cevap vermek ve diğer milletleri olmuş, bitmiş bir durum karşısında bırakmak istiyoruz. Fakat işin içinde Türk askerini yurt dışına göndermek davası olması dolayısıyla Meclis kararı almaya kalkışırsak, iş uzar, dedikoduların sonu gelmez. Bir saat bile kaybetmeden, sorumluluğu üzerimize alarak, karar vermek, kararı Birleşmiş Milletler’e ve Amerika’ya bildirmek zorundayız. Böylece hareket ettiğimiz taktirdeyse, her taraftan yanlış hükümlere varılacağı, yaygaralar kopacağı muhakkaktır. Bunlara karşı basında anlayışla cephe kurulmasına ihtiyaç vardır.”*⁵⁵

İşler ve Analı’nın⁵⁶ dikkat çektiği gibi Bayar ve Menderes, Ahmed Emin Yalman’ın Amerika’yla olan iyi ilişkilerini Batı’nın desteğini iktidara eklemek üzere kullanmışlardır. Sonuçta DP hükûmeti, 25 Temmuz 1950 gecesi olağanüstü bir toplantı yaparak, Kore’ye 4500 mevcutlu bir savaş birliği göndermeye karar verdi⁵⁷. Muhalefetteki CHP, 26 Temmuz’da bu kararın açık bir anayasa ihlali olduğunu belirten bir açıklama yayınladı. 1924 Anayasası’nın 26. Maddesinde “*Büyük Millet Meclisi, (...) devletlerle muahede ve sulh akdi, harp ilanı(...) gibi vezai fi bizzat kendi ifade eder*”

⁵⁴ Baskın Oran, “*Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1 (1945-1960)*”, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar, (Editör: Baskın Oran), Cilt: 1, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 496.

⁵⁵ Ahmed Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, 2. Cilt, 2. Baskı, Pera Turizm, İstanbul, 1997, s.1536.

⁵⁶ Esra İ. Keloğlu İşler ve Serdar Analı, “*Kore Savaşına Katılma Sürecinde Basın Yoluyla Halkın Onayını Artırmak*” Akademia, 4/2, Temmuz 2015s. 86-104.

⁵⁷ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 58

hükümü yer almaktaydı. İşte muhalefet, bu hükmün çiğnendiğini iddia ediyordu. Ancak hükûmete göre Anayasa, savaş ilanı yetkisini TBMM'ye vermişti ama hangi hususların savaş ilanı olduğunu saymamıştı. Hükûmet, Kore'ye asker gönderme kararı aldığını ancak bir savaş ilan etmediğini ifade etti ve Anayasayı ihlal iddialarını kabul etmedi⁵⁸.

Kore Savaşı'na Türkiye, Birleşmiş Milletler emrine bir tugaylık bir kuvvet verdi. Türkiye, Kore Savaşı'na en geniş ve en aktif bir şekilde katılım gösteren birkaç devletten biriydi. Savaşta Türk askerinin gösterdiği kahramanlık ve mücadele azmi, her türlü övgünün üstündeydi. Kore'de Türk askeri, Türk Milleti'nin savaş değerini belirgin bir şekilde ispat ettiği için, Türkiye'nin NATO üyeliğine yapılan itirazlar da bertaraf edilmiş oldu⁵⁹. Kore'deki Türk Silahlı Kuvvetleri'nde; 24.822 subay, astsubay ve er görev yaptı. Ateşkes sonuna kadar, bu birliğin kaybı 885 kişiydi. 617 kişi öldü, 168 kişi kayboldu. 100 kişi de muharebe dışında öldü. 2150 kişi yaralandı⁶⁰. Ama Eroğul'un ifadesiyle, DP hükûmeti ödediği bu 'kan bedeli' sayesinde, Türkiye'yi Atlantik Paktı'na sokmayı başardı⁶¹.

Tek Parti rejimine karşı demokratik söylemlerle iktidarda olan DP, CHP'nin 27 yıllık izlerini silmek ister gibiydi. 8 Ağustos 1951'de TBMM, Halkevlerini ve Halkodalarını devletleştiren bir yasa kabul etti, 1953'te CHP'nin bütün malvarlığını 'haksız iktisap'⁶² diye nitelendirerek, Hazine'ye geçiren bir yasa çıkarttı. Şubat 1954'te Köy Enstitüleri'ni klasik öğretmen okullarına dönüştürdü. Eroğul'a göre; CHP malları üzerine çıkarılan dokuz maddelik bu yasa, tam anlamıyla bir müsadere fermanı niteliğindedir. CHP'nin vaktiyle bir usulsüzlük yaptığı iddia ediliyor ve buradan bir partinin bütün servetinin hazineye devredilmesi gerektiği sonucuna varılıyordu. Ancak tasarı aynen kanunlaştı. Kanun'un imzalanmaması için Ankara Barosu'ndan 31 Avukat,

⁵⁸ Erhan, s. 545.

⁵⁹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987, s.520.

⁶⁰ Baskın Oran, Kore'deki Savaşta Türkiye'nin 721 şehit verdiğini belirtmektedir. (Oran, s. 496)

⁶¹ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 69.

⁶² 14 Aralık 1953'te kabul edilen ve 16 Aralık 1953'te Resmî Gazetede yayımlanan 6195 Sayılı Kanun'un 1. Maddesinde; "*Cumhuriyet Halk Partisinin her ne şekil ve suretle olursa olsun Umumi Muvazeneye dâhil dairelerle katma bütçeli idarelerden, hususi idare ve belediyelerden, köylerden, iktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların müesseselerinden ve diğer âmmeye hükmi şahıslarından doğrudan doğruya veya dolayısıyla vâkı iktisapları, nüfuz ve hâkimiyetine dayanan haksız iktisaplardır. Bu sebeple mezkûr Partinin bu kanunun meriyete girdiği tarihte malik olduğu bütün menkul ve gayrimenkul mallarla para, haklar ve alacaklar ve sair kıymetler Hazine mülkiyetine intikal eder. Ancak münhasıran parti binası olarak kullanılan yerlerdeki menkul eşyadan parti faaliyeti için zaruri oldukları Maliye Vekâletince kabul edilecek olanlar Cumhuriyet Halk Partisine bırakılır*" denilmektedir. (Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı:8584, 16 Aralık 1953, s. 7773.)

bir telgraf çekti ve İstanbul Üniversitesi'nden de 1000 öğrenci bir bildiri yayınladı ama Celal Bayar, Kanun'u hiç bekletmeden hemen ertesi gün imzaladı⁶³.

Kanun'un kabul edildiği tarihte, Meclis'te yaptığı konuşmada İsmet İnönü şunları söyledi:

Bu kanun tasarısı, ruhiyle, metniyle, her türlü usulü ile Anayasaya aykırıdır. Bu tasarı hukuk prensiplerine, insan haklarına, Cumhuriyetin itibarına kastetmek hareketidir. Bu kanun tasarısı, iktidar başında bulunanların Büyük Millet Meclisi'ne karşı bir zorlama teşebbüsüdür. Bu hareketin, devletin devamı ve istikrarı konusunda vahim mahzurlarını tahmin etmek güç değildir. Vasiyet ve tesis hakları iptal edilmektedir. CHP'nin maddi varlığının müsadere edilmesi fiili, bizim için tasarının hiç ehemmiyeti olmayan tarafıdır. Biz hukuk dışı bir rejimin kurulmakta olmasıyla karşı karşıyayız. Açıktan tabikata başlanılan yeni rejimle, vatandaş sorgusuz, müdafaasız mahkûm edilmektedir. Tarih kürsüsünden halinizi seyrediyorum. Suçluların telaşı içindediniz!..

İnönü'nün bu konuşmasının ardından kürsüye gelen Adnan Menderes ise, "Demin buraya bu kürsüye yaşlı zat çıktı, saçları ak pak. Bütün manzarası ile şayanı hürmet. Fakat bütün evzai ile kelimeyi söylemeyeceğim, neye şayan olduğunu siz takdir edersiniz."⁶⁴ dedi. Muhalefetle iktidar arasındaki tartışmalar ve kürsülerden yapılan konuşmaların seyri olumsuz bir hal almaya başlamıştı.

DP, CHP'nin eleştirileri karşısında gittikçe daha sert bir tavır alıyor, onun bu tavrı ise daha çok eleştiri topluyordu. Öyle ki; DP iktidara gelirken ona destek olan basın ve üniversite artık onu eleştiriyordu. Buna karşılık DP, geri adım atmayarak icraatlarına devam ediyordu. 1953'de yargıçların, yirmi beş yıllık bir hizmet süresinden sonra mecburi olarak emekliye ayrılmasını öngören kanunla, siyasi tayinlerin yapılabilmesini mümkün kılacak şekilde pek çok yargıç makamının boşalması sağlandı. Profesörlerin hissedilir bir şekilde demokratlardan uzaklaşmaya başlamaları karşısında da profesörlerin siyasal faaliyette bulunmaları yasaklandı⁶⁵. 21 Haziran 1954'te de 25 sene görev yapmış ya da 60 yaşını doldurmuş genç yargıç ve profesörleri emekliye ayırabilecek bir kanun hükûmet tarafından kabul edildi⁶⁶.

⁶³ Eroğul, *Demokrat Parti*, s.77-78.

⁶⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Cilt: 26, 17. Birleşim, (14.12.1953), s.169-170.

⁶⁵ F. Walter Weiker, *Amerikalı Fransız ve Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilali*, (Çev. Mete Ergin), Cem Yayınevi, İstanbul, 1967, s. 17-18.

⁶⁶ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 103.

1954 genel seçimleri için yapılan propagandalar sırasında muhalefetin eleştirel söylemleri şu alanlarda belirginleşmekteydi: Radyonun iktidar tarafından daha çok kullanılması, yabancı sermaye ve petrol yasaları, basına getirilen sınırlamalar, üniversite özerkliğinin kısıtlanması, hayat pahalılığı, işçiye grev hakkının verilmeyişi, Kore'ye asker gönderilirken TBMM'den izin alınmaması ve Türkiye'nin NATO'ya üye olmasını iktidarın iç politika malzemesi yapması. İktidar ise muhalefeti memlekette barış ve gelişmeyi engellemekle suçlayacaktı⁶⁷.

1954 seçimlerine gidilirken, Türkiye'nin nüfusu 24 milyon ve seçmen sayısı, yani 22 yaşından yukarı olan vatandaşların toplamı 10 milyondur. Seçimlerde DP, 4 milyon 100 bin ve CHP, 3 milyon 500 bin oy aldılar. Bu sayı, CHP'nin 1950 seçimlerinde topladığı 3 milyon 196 bin oydan fazlaydı. Fakat DP, meclise 488⁶⁸ ve CHP ancak 31 mebusla girebildi. Seçimlerden on beş gün önce CHP'nin kesin kazanacağı düşünülen Malatya ikiye bölünmüş, DP'ye oy verecek Adıyaman ise il yapılmıştı.⁶⁹ CHP yalnız; Malatya, Kars ve Sinop illerinde kazanabilmişti. Kırşehir, Cumhuriyetçi Millet Partisi⁷⁰'ne oy verdi. Diğer bütün illerde oyları DP'liler topladılar⁷¹. Celal Bayar, 1954 seçimlerinden hemen sonra, Çankaya'da, "*Millet, CHP'nin Meclis'teki milletvekillerinin sayısını daha da azaltıp bunu otuza indirmekle ne istediğini belli etmiştir. Artık bundan sonra, ince demokrasiye paydos!*"⁷² diyerek Cumhurbaşkanı tarafından partilerin eşit görülmediğini ve kendisinin de CHP'ye karşı bir duruş gösterdiğinin ve göstereceğinin ilk işaretlerini verdi⁷³ ve sonu gelen bu 'ince demokrasi' ilk meyvelerini vermeye başladı. Örneğin; seçimlerde DP'ye oy vermediği için Kırşehir ili, ilçeye çevrilerek cezalandırıldı⁷⁴. Kırşehir, daha sonra 12 Haziran 1957'de kabul edilen bir kanunla tekrar il haline getirildi ama 24 Haziran'da Kırşehir

⁶⁷ Albayrak, s. 257-258.

⁶⁸ Eroğul, Demokratların 503 koltuk aldığını yazmaktadır. s. 86.

⁶⁹ Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yayınları, 2004, s. 59.

⁷⁰ 1950'de tek sandalye kazanmış olan Millet Partisi, Temmuz 1953'te dini siyasal amaçla kullandığı için yasaklandı. Ancak hemen sonra, Cumhuriyetçi Millet Partisi olarak yeniden kuruldu. 1954'te çok küçük bir başarı elde etti, oyların %4,8'ini ve 5 milletvekilliğini aldı. Oyların hepsini de lideri Osman Bölükbaşı'nın memleketi Kırşehir'den aldı. (Zürcher, *Modernleşen...*, s. 326.)

⁷¹ Aydemir, *İkinci Adam, III*. Cilt, s. 141.

⁷² Metin Toker, *İsmet Paşayla 10 yıl (1954-1964)*, Cilt:1, Akis Yayınları, Ankara, 1966, s. 15.

⁷³ Bu nedenledir ki 1961 Anayasasında, Cumhurbaşkanı'nın parti ve TBMM üyelikleri sona erdirilerek tarafsızlık ilkesi getirilmiştir. (Madde 95)

⁷⁴ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 102; Kemal Karpat, *Türkiye'nin Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 144.

Milletvekili Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırıldı. 2 Temmuz 1957'de de Bölükbaşı, Meclis'e hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı⁷⁵.

Asıl büyük sorun, aydınların, bürokrasinin ve ordu mensuplarının desteğinin eksilmesi idi. Buna artan ekonomik sıkıntılar, özellikle de enflasyon sebep olmuştu ama daha da önemli olan etken, hükûmetin artan otoriterliğine yönelik olan inançtı. Bir ekonomik ve siyasal liberalleşme programıyla iktidara getirilen bu hükûmet, 1954'ten itibaren ekonomik liberalleşmeyi kurtarmak için siyasal liberalleşmeyi geniş ölçüde feda etmişti⁷⁶.

İç politikada bunlar yaşanırken, dış politika da hareketliydi. DP'nin politik taktikleri sorunların çözümü için yeterli görünmüyordu. 1955 Ağustos'unun önemli gündem maddesi olan Kıbrıs konusu iyice yükselmişti. Yunanistan, hem Kıbrıs'ı ilhak için Birleşmiş Milletler'e başvurmuştu hem de mitinglerle kamuoyunu bu yolda harekete geçirmeye çalışıyordu. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki görüşmeler, 27 Ağustos 1955'te Londra'da başladı. Fatin Rüştü Zorlu'nun savunduğu Türk tezine göre, Kıbrıs, Türkiye'ye verilmeliydi. Yunanlılar ise Enosis'te kararlıydı. Tüm kamuoyunun gündeminde bu mesele vardı. Gittikçe artan propagandaların ardından 4 Eylül'de Londra'daki Kıbrıslı Türkler, konferansı etkilemek amacıyla bir gösteri düzenledi⁷⁷. Ortam son derece gerginken, 6 Eylül'de, Selanik'te Atatürk'ün evine bomba konduğu haberinin hükûmet taraftarı *İstanbul Ekspres* gazetesinin ikinci baskısında yer alması üzerine, (bu baskıyı yapan G. Sipahioğlu haberin daha önce de Anadolu Ajansı'nda verildiğini söylemişti) Kıbrıs Türk'tür Derneği, İstanbul'da bir miting düzenledi. Miting, kısa bir süre içinde, çoğunluğu Rumlara ait azınlık mallarının, kiliselerinin ve okullarının hedef alındığı yıkma, yakma ve yağmalama eylemlerine dönüştü. Benzer olaylar, aynı gün İzmir'de de yaşandı ve Yunan Konsolosluk binası ile Fuar'daki Yunan pavyonu yıkıldı, azınlık ve levanten evleri yağmalandı. Olayların ardından İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan edildi. 6-7 Eylül olaylarının bilânçosuna bakıldığında, birkaç yaşlı Rum ölmüş, 35 kişi yaralanmış, toplam 5622 bina tahrip edilmişti. Maddi hasar yaklaşık 300.000.000 dolardı⁷⁸. Sina Akşin, 6/7 Eylül olayının, 'Tan Olayı' gibi, ama çok daha geniş çapta, ülkede, devletin hukuk dışına çıkmasının

⁷⁵ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 123-124.

⁷⁶ Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin...*, s. 335.

⁷⁷ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 109.

⁷⁸ Melek Fırat, "6-7 Eylül Olayları Kutusu", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar*, Cilt: 1, s. 601.

üzücü bir başka örneği olduğunu düşünmektedir⁷⁹. DP ileri gelenlerinin kontrol altında tutamadığı bu olaylar maalesef Yassıada mahkemelerinde karşılıklarına yargılandıkları bir dava olarak çıkacaktı.

Özellikle 1954 seçimlerinden sonra iktidar partisinin yürüttüğü politikalar; kamuoyundan, üniversiteden ve muhalefet partisinden gelen sert eleştirilere maruz kalınca, hükümet kendini korumak için sıkıyönetim ve baskı tedbirlerine başvurmuş ancak yaptığı her manevra onu biraz daha sıkıntıya sokmaya başlamıştı. CHP ve DP liderlerinin karşılıklı söz düelloları, sertliğini her geçen gün biraz daha arttırıyordu. 10 Nisan 1956'da Gaziantep'te, Adnan Menderes şu ifadeleri kullandı:

*Kanunlar kâfi gelmiyorsa yeni kanun hükümleri getireceğiz, adalet mekanizması mevcut kanun hükümlerini anlamakta güçlük çekiyorsa, bunların sarahate götürüleceğiz, müeyyideler ve kıstaslar gayet sarih bir hale sokulacak ve ihtilâlci metotlar sökmeyecektir. Muhalefet cephesi inkârcıdır, sabotajcıdır, boykotajcıdır ve memleketi ihtilâle götürmektedir.*⁸⁰

Menderes'in bu sözlerine karşılık olarak İnönü ise; “*Demokratik rejimi geriye çevirmek herhangi babayiğidin harcı değildir. Kim buna teşebbüs ederse, daha o günün akşamı dünya başına zindan olacak, kendisini, arkadaşlarını ve teşkilatını bir kâbusa atacaktır*” dedi.

Muhalefet partisinin yanı sıra üniversiteden de eleştiriler geliyordu. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun, 3 Aralık 1956 tarihinde, fakültenin açılışında yaptığı konuşma, DP'nin ve Adnan Menderes'in tepkisine yol açtı. Konuşmasının bir bölümünde “*İstersek Türk vergi kanunlarını, para banknotlarını, haczi caiz olmayan malların veya iptidai itirazların tam listesini ezbere bilmeyelim; fakat asla nabza göre şerbet sunan, kötüye, zararlıya fetva veren sözde münevver (aydın) haline gelmeyelim*⁸¹” demesi ve Doç. Dr. Aydın Yalçın'ın⁸² profesörlüğe terfii kararnamesinin imzalanmayışından duyduğu üzüntüyü dile getirmesi, bakanlık emrine alınmasına neden oldu. Bunun üzerine Aydın Yalçın ve Turhan Feyzioğlu, fakülteden istifa etti. SBF Dekanı Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun SBF Dekanlığı'ndan alınmasını

⁷⁹ Sina Akşin, “*Siyasal Tarih (1950-1960)*”, Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980, [Yayın Yön. Sina Akşin], Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s.217

⁸⁰ *Milliyet*, “Muhalefete karşı sert tedbir alınacak”, 11 Nisan 1956.

⁸¹ Nihat Karakaya, *Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu: Demokrasi, Laiklik ve Cumhuriyete Adanmış Bir Ömür*, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 2008, s. 44; Weiker, s.19.

⁸² Aydın Yalçın, 1960'da *Öncü* gazetesinin başyazarı olacaktır.

kınamak amacıyla; 3 Aralık 1956'da Doç. Dr. Aydın Yalçın, 5 Aralık'ta Doç. Dr. Muammer Aksoy, 6 Aralık'ta SBF İktisat Asistanı Coşkun Kırca, 7 Aralık'ta Hukuk Fakültesi Doçenti Dr. Münci Kapani ve 10 Aralık'ta SBF asistanlarından Şerif Mardin, üniversitedeki görevlerinden istifa ettiler. Üniversitede başlayan yaprak dökümü, DP'nin içinde de gerçekleşmeye başladı. Fuat Köprülü, kuruluş ilkelerinin çiğnendiğini belirterek erkene alınan 1957 seçimlerinden önce partisinden istifa etti⁸³.

27 Ekim 1957 seçimlerinde oyların %48'ini alarak 424 milletvekili çıkarabilen DP'nin yanında CHP, oyların %41'ini alarak 178 milletvekili çıkardı. Cumhuriyetçi Millet Partisi (Osman Bölükbaşı'nın partisi) ve Hürriyet Partisi (HP) de 4'er milletvekili çıkarmışlardı⁸⁴. 1957 Genel Seçimlerinden sonra iktidarla muhalefet arasında yükselen gerginlik, iktidar partisinin önlemleri arttırmasında etkili oldu. Meclis'te sert tartışmaların giderek artması üzerine DP Meclis Grubu, 12 Aralık 1957'de TBMM'de, muhalefeti daha sıkı denetime alabilmeyi amaçlayan, Meclis İç Tüzüğü'nde değişiklik yapılmasına karar verdiği tasarıyı kabul etti. Tasarının görüşülmesi sırasında çok sert tepki gösteren muhalefet, çıkan olayların ardından Meclis salonunu terk etti. Gösterilen bu tepkilere karşın tüzük değişikliği, 170 olumsuz karşı; 381 olumlu oy ile 27 Aralık 1957 tarihinde kabul edildi⁸⁵.

Yapılan değişiklik uyarınca, TBMM çatısı altında dahi muhalefet faaliyetleri baskılanırken, basın TBMM'nin çalışmaları hakkında yapacağı haberler kısıtlandı. Tüzük değişikliğini eleştiren Anayasa profesörlerinden Hüseyin Naili Kubalı, 2 Ocak 1958 tarihinde *Ulus*'a yaptığı açıklamada, “*bu değişiklik ile basın özgürlüğünün zedelendiğini*” belirtti ve değişikliğin Anayasa'nın 20., 68. ve 77'nci maddelerine aykırı olduğunu savundu. Prof. Kubalı'nın bu açıklaması Millî Eğitim Bakanlığı emrine alınmasına sebep oldu⁸⁶.

Bu arada da muhalefet sokaklarda kendini göstermeye başladı. 1959'da “İlkbahar Taarruzu” adıyla sokak muharebeleri düzenledi. İnönü de bu olayların içinde yer aldı. Yaklaşık 40 milletvekili ve bir o kadar da taraftardan oluşan bir grubun başında, Ege Bölgesine ve Kayseri'ye doğru bir yürüyüş düzenledi. Bu manevranın adı o zamandan beri meşhur “Ege Taarruzu” olarak kaldı. Uşak'tan İzmir'e, sonra

⁸³ Seçil Karal Akgün, *27 Mayıs: Bir İhtilal Bir Devrim Bir Anayasa*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, s.30.

⁸⁴ Akşin, “*Siyasal Tarih*”, s. 218.

⁸⁵ Albayrak, s.515.

⁸⁶ Albayrak, s. 517.

Kayseri'ye kadar uzanan geniş bir bölgede hareketlilik yaşanıyordu⁸⁷. Yurt gezilerine İnönü'nün, Büyük Taarruz sırasında Yunan Başkomutanı General Trikopis'i tutsak aldığı Uşak'tan başlaması dikkati çekmişti. CHP'nin yaptığı yurt gezilerinde çıkan olaylar, gerginliklerin tırmanmasına neden oldu⁸⁸.

İktidarın izlediği sertlik politikası, başta ana muhalefet partisi CHP ve öteki küçük partilerin çalışma alanlarını daralttı. Bu durum karşısında muhalefet partileri de 7 Ekim 1958 tarihinden itibaren görüşmelere başlayarak kendi aralarında bir cepheleşmeye gittiler. İktidarın kurduğu Vatan Cephesi, muhalefet cephesi kurulması yolundaki girişimlere bir tepki olarak gündeme gelmişti.

Muhalefetin iş birliği yapmak için çaba gösterdiği günlerde Menderes, ilk olarak Manisa İl Kongresinde 12 Ekim 1958 tarihinde yaptığı konuşmada bu konuyu gündeme getirmiş ve konuşmasında; "*Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı Vatan Cephesi...*" kurmalarını işaret etmişti⁸⁹. Hatta Ekim 1958'den itibaren 1960'a kadar, her gün Vatan Cephesi'ne katılanların listeleri, radyoda haber bültenleri içinde yayınlanmıştı. Muhalefet ise, iktidarın radyoya ilişkin tutumuna tepki göstermişti⁹⁰.

İktidarla muhalefet arasında yaşananların yanı sıra, orduda da birtakım hareketlenmeler görülüyordu. 1958'de aralarında General Faruk Güventürk (DP hükûmetinin sert muhalifi, Kayseri Askeri Garnizon Kumandanı) ve Albay Cemal Yıldırım'ın bulunduğu dokuz subay bir araya gelerek DP hükûmetini devirip iktidarı İnönü'ye vermeyi kararlaştırdı. Bu olay, Yarbay Samet Kuşçu tarafından ihbar edildi. Ancak dokuz subay tutuklanır tutuklanmaz konu Askerî Mahkemeye getirildi ve uzun süren bir dava sürecinden sonra Yarbay Samet Kuşçu'nun mahkûm edilmesine karar verildi. Kararın gerekçesi, Kuşçu'nun komployu ihbar ederek arkadaşlarına iftira etmesi ve onlar hakkında yalan beyanda bulunmasıydı. Yarbay Samet Kuşçu hariç, diğer bütün sanıklar, delil yokluğundan beraat ettiler⁹¹. Oysa o dönem Adnan Menderes'in çok da üzerinde durmadığı bu mesele 27 Mayıs'ın öncül hareketiydi.

⁸⁷ Ali Fuad Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, (Çev. M. Ali Sebük ve İ. Hakkı Akın), Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966, s. 115.

⁸⁸ Albayrak, s. 524.

⁸⁹ Albayrak, s.521- 522.

⁹⁰ Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1. Baskı. 2010, s. 415-416.

⁹¹ Başgil, s. 117-118.

Ülkede artık bir müdahale tedirginliği hissedilmeye başlamıştı. Bunu da en çok Başbakan Adnan Menderes hissediyordu. Çünkü Menderes konuşmalarının büyük kısmında artık ‘ihtilâl’den bahsediyordu. 6 Eylül 1958’de Balıkesir’de yaptığı konuşmada muhalefeti, halkı Irak’tan⁹² örnek almaya ve zor kullanıp komplo düzenleyerek hükûmeti devirmeye kışkırtmakla suçlayarak, “*İdam sehparında can verenlerden ders alsalar ya*” dedi. 7 Eylül 1958 düzenlediği basın toplantısında ise İsmet İnönü; “*Sehpalar kurulursa nasıl işleyeceğini kimse bilemez*” sözleriyle Menderes’e cevap verdi⁹³. Kurduğu cümlelerle İnönü; ‘ihtilâl’in rotası hakkındaki düşüncelerini de böylece açıklamış oldu:

*Başbakanın Balıkesir nutkunu sakın sinirle okudum. 1958 Türkiye’sinde iftira ve tehditten yılacak siyaset adamı yoktur. Orta Doğu’nun ihtilâl hareketleri, memleketimize ancak felaket getirir. Tarih daima göstermiştir ki, ihtilâl iki türlü olur: Ya doğru yoldan sapmış olan sokak serserileri, meşru hükûmetler aleyhine teşebbüs ederler. Yahut insan hakları dışında hükûmet sürmek sevdasına düşen siyaset serserileri, ihtilâli zorla meydana getirirler. Siyaset adamlarını bu gerçeği, hiç unutmamalarını tavsiye ederim.*⁹⁴

Ülkede artık ‘ihtilâl’ sözcüğü hemen her gün hem Menderes’in hem de İnönü’nün konuşmalarında söylenir olmaya başladı. Muhalefet lideri İnönü’nün, radyodan muhalefet partilerinin de eşit şekilde yararlanmaları konusundaki isteğine 21 Ocak 1960’ta cevap veren Menderes, “*Partiler arasında eşit haklardan bahsetmek. Evet yerinde bir şey... Ancak hükûmet başka, partiler başka... Hakikat şudur ki: radyo devletin malıdır, devlet de hükûmetle temsil olunur.*” dedi ve ekledi: “*Zannediyorlar ki 3-5 aylık bir zorlama ile iktidarı ele geçirebileceklerdir. Akıllarınca şartları müsait gördükçe işi azıta azıta iktidarı devirmeyi de mümkün görüyorlardı.*” Menderes, Irak

⁹² Suriye ile Mısır’ın 1 Şubat 1958’de Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmeleri üzerine, aynı aileden (Haşimi) gelen iki monarşi olan, Ürdün ve Irak da 14 Şubat’ta bir Arap Birliği kurmaya karar verdiklerini açıkladılar. Batı taraftarı olan bu iki monarşinin birleşme kararları, Mısır’ın sert tepkisi ile karşılaştı ve Kahire radyosu bu iki ülkeye karşı hücumlarını yoğunlaştırdı. Buna paralel olarak, Bağdat sokaklarında da Ürdün-İrak birliği aleyhine gösteriler başladı. Yani birliğe karşı Irak’ın kendi içinden bir muhalefet baş göstermişti. Bu sırada, Lübnan’da karışıklıkların çıkması üzerine, Irak Başbakanı Nuri Said Paşa, Lübnan Darbene hazırlık olmak üzere Irak’ın doğu bölgesindeki askerî birlikleri ülkenin batısına sevk etmeye karar verdi. İşte bu birliklerin komutanı General Kasım, birlikler Bağdat’tan geçerken, 14 Temmuz 1958 gecesi ani bir darbeye girişti. Kasım’ın askerleri, Kraliyet Sarayı’na baskın yaptılar. Bu baskın sırasında, küçük yaşta Kral Faysal ile Kral Naibi ve amcası Prens Abdülilâh öldürüldü. Başbakan Nuri Said Paşa, Bağdat’tan gizlice kaçarken halk tarafından tanındı ve linç edildi. (Armaoğlu, s. 512.)

⁹³ İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, Cilt: 2, Haz: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 741.

⁹⁴ Aydemir, *İkinci Adam, III. Cilt*, s. 336.

ihtilâlî üzerinde durarak; İnönü'nün bu hadiseyi istismar ederek, ötekine berikine yol göstermeye çalıştığını ileri sürdü⁹⁵. 23 Ocak 1960'da İnönü, Menderes'in radyo konuşmalarına cevaben şunları söyledi: *“Bizim idealimiz, memleketimizde ihtilâl devirlerinin kesin olarak sona ermiş olduğunu görmektir. Biz, ihtilâl ihtimallerini bertaraf eden bir rejim olduğu içindir ki, demokratik rejimin davacısı ve takipçisiyiz. Dürüst seçim teminatı verirseniz rahat edeceksiniz. Vermezseniz gene gideceksiniz. Hem fena gideceksiniz.”*⁹⁶ İleride bu radyo meselesi de Yassıada'da bir dava konusu oldu. Adnan Menderes ve yedi eski bakan, ‘devlet radyosunu, siyasal amaçlarına alet ederek partizanca kullanmak, muhalefete radyoyu kullanma hakkını tanımamak ve bu suretle Anayasayı ihlal etmek’ suçlamasıyla yargılandılar ve mahkûm oldular.

Olaylar karşısında DP'nin aldığı ilk tedbir, olağanüstü yetkili bir Meclis Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasını düşünmek oldu. Bu komisyon, 18 Nisan 1960'da kuruldu. 27 Nisan 1960'ta da çalışma alanlarını ve yetkilerini tayin eden ‘Salahiyetler Kanunu’ çıkarıldı. Tahkikat Komisyonu olağanüstü yetkilerle donatılmıştı. Şevket Süreyya Aydemir'in yorumuyla Tahkikat Komisyonu aslında, meclis üstünde meclis ve devlet üstünde devlet gibi bir şeydi⁹⁷. CHP'nin yıkıcı, gayrimeşru ve kanun dışı faaliyetlerini tespit etmek ve basınla ilgili adli ve idari mevzuatın nasıl uygulandığını incelemek üzere Meclis Tahkikatı açılmasına dair 2247 sayılı karar karşısında, TBMM'nin o günkü oturumunda, muhalefet sözcüleri, Meclis İçtüzüğü'nün 177. Maddesi'ni gerekçe göstererek kurulan komisyonun ve yasanın Anayasa'ya, demokrasiye, hukuka aykırı olduğunu iddia ettiler. Aynı gün, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında toplanan on beş kişilik Meclis Tahkikat Komisyonu, üç bildiri yayımladı. İlk bildiride komisyon üyelerinin adları açıklandı. İkinci bildiri ile *‘Tahkikatın selamet-i cereyanını temin maksadıyla, bütün siyasi partilerin, bunlara bağlı teşekkül ve kolların her türlü siyasi faaliyetlerinin tahkikat neticesine kadar durdurulduğu’* duyuruldu. Üçüncü bildiride ise; Komisyon'un görev ve yetkileriyle birlikte karar ve faaliyetlerine ilişkin her türlü haber, havadis, beyan, tebliğ, mütalaa, vesika, resim ve yazıların ve TBMM Zabıt ceridesi hariç- bu takrir ile ilgili TBMM müzakerelerinin her türlü yayınının yasaklandığı belirtildi⁹⁸.

⁹⁵ *Milliyet*, “Menderes, CHP seçimsiz iktidar istiyor, dedi”, 22 Ocak 1960.

⁹⁶ *Milliyet*, “İnönü Menderese Gideceksiniz Dedi”, 23 Ocak 1960. İsmet İnönü, *Defterler*, s.774.

⁹⁷ Aydemir, *İkinci Adam, III. Cilt*, s. 395.

⁹⁸ Alpay Kabacalı, *Türkiye'de Basın Sansürü*, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, İstanbul, 1990, s.181-182.

Kurulan komisyon işe başlarken, tüm siyasal faaliyetleri yasakladığı gibi komisyonla ilgili haberlere de yayın yasağı koydu. Ardından getirilen yasayla da komisyona olağanüstü yetkiler verildi. Basını ve muhalefeti yargılama ve hatta ceza verebilme yetkisine sahip olan 15 DP’liden oluşan Komisyon’un kararlarına itiraz yolu da kapatılmıştı. İnönü, siyasal yaşamının en önemli konuşmalarından birini 18 Nisan 1960 günü⁹⁹, CHP ve basın hakkında Meclis kovuşturması açılması için, DP Meclis Grubu Başkanvekilleri Mazlum Kayalar ve Baha Akşit tarafından verilen önerinin tartışılması sırasında yaptı¹⁰⁰. Mecliste tartışmaların ve kavgaların yaşandığı sırada, kürsüde konuşma yapan Samet Ağaoğlu, muhalefetin ihtilâl çıkarma çabasında olduğunu ileri sürdü ve buna kanıt olarak da *Ulus* gazetesinde çıkan haberlere atılan; ‘İnönü Kayseri’ye girdi’, ‘Muhasara yarıldı, Anka’ya varıldı’ gibi başlıkları gösterdi. Cevap vermek için kürsüye gelen İsmet İnönü şunları söyledi:

Biz ihtilâlden yetişmiş insanlarız. İçimizde bizim yaşımızda olanlar pek azdır. Ama bizim etrafımızda bulunan teşekküller, fikirler, zümreler bizim geldiğimiz yolu bütün teferruatı ile bilirler. ihtilâlden gelmiş bir nesiliz. Meşrutiyet ihtilâlinde geldik. Cumhuriyet ihtilâline yöneldik... Şimdi ihtilâl, iktidarı bir defa eline geçirmiş olanlar tarafından yapılıyor; son zamanların modası budur. Seçimle iktidara geliyor, devletin vasıtalarına el koyuyor; seçimle gitmek ihtimali ufukta görüldü mü ben buradan gitmem telaşına düşüyor. Ne oldu telaşınız ne?.. Şimdi iktidarda bulunanların, iktidarı ellerinden bulunduranların milletleri ihtilâle nasıl zorladıkları insan hakları beyannamesine girmiştir. Eğer bir idare, insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa o memlekette ayaklanma olur. Buna mahal vermemek için idarelerin demokratik yolda olması, insan haklarının yürürlükte olması şarttır... Eğer insan hakları yürütülmez, vatandaş hakları zorlanırsa, baskı rejimi kurulursa ihtilâl behemehal olur. Beni dinleyin... Biz böyle bir ihtilâl içinde bulunmayız, bulunamayız. Böyle bir ihtilâl dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Biz demokratik rejim dedik, demokratik rejim kurulmuştur. Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp, baskı rejimi haline götürmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam. Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilâl meşru bir haktır.¹⁰¹

⁹⁹ Birand, Dündar ve Çaplı, s.113-114.

¹⁰⁰ Emin Karakuş, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü İle: İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977, s.428.

¹⁰¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre XI, Cilt: 13, İçtima: 3, 18 Nisan 1960, s. 206-207. Orhan Erkanlı, İnönü’nün bu konuşmasının onlar için büyük bir destek olduğunu belirterek “...dedik ki; İsmet Paşa bizim yanımızda olmasa bile bize karşı olmaz” şeklinde düşündüklerini ifade etmiştir. (Nazlı Ilıcak, *27 Mayıs Yargılanıyor*, Cilt: 1, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975, s. 12)

Metin Toker bu konu hakkında şu ifadelerle İsmet İnönü'nün ihtilâl konusundaki görüşlerini, onu iyi tanıyan biri olarak açıklamıştır:

Tahkikat Komisyonu, Menderes'in Türkiye'yi kendi idaresindeki bir tek parti sistemine geri götürmek denemesidir. Tahkikat Komisyonu öyle bir Türkiye yaratacak ki, nasıl 1945'ten önce bütün seçimleri Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın partisi 'serbest bir şekilde' kazanıyorsa, Menderes'in partisi de aynı şekilde, daima kazanacaktı. Buna Menderes'in gücü yetmedi. Memleketin aydın zümresi ve onun öncüsü gençlik, Menderes'in Tahkikat Komisyonu'ndan istediği Türkiye'nin yerine öyle bir Türkiye yarattı ki, deneme tam başarısızlıkla neticelendi. Menderes'e karşı doğan bu mukavemet hüdaynabit midir? Kendiliğinden doğmuş, kendiliğinden mi gelişmiştir? Hayır. Onu CHP organize etmiş, kanalize etmiş, beslemiş, sloganlarını vermiş, her hareketin nüvesini teşkil etmiş bir beyin rolü oynamıştır. İsmet Paşa, partisinin bu rolü oynadığından haberdardı. Ama kendisi, hiçbir zaman yeraltına geçmedi. Daima açıkta kaldı ve her sözünü açıktan söyledi. Bir tek kişiyle bir komploya girişmedi. Buna mukabil, ihtilâle yeşil ışığı onun yaktığı bir gerçektir. Eğer o günler İsmet Paşa'ya "DP diktası mı, ihtilâl mi?" diye sorulacak olsaydı ve İsmet Paşa buna serbest cevap verebilseydi "ihtilâl" derdi. İhtilâlciler bundan haberdar oldular.¹⁰²

İsmet İnönü'nün işaret ettiği şartlar gittikçe olgunlaşıyor ya da olgunlaştırılıyordu. 19 Nisan'a Ankara'da akşam üzeri saat 17:00 sularında Anadolu Kulübü'nden çıkan İnönü, Kızılay'dan geçerek İş Bankası'na gidecekti. İnönü'nün iki arkadaşı ile Kızılay'da görünmesi, çok kısa bir zaman içinde, Kızılay Meydanı ve civarını, bir mahşer kalabalığı ile doldurdu¹⁰³. Toker; bu olayın tesadüfî bir olay olmadığını belirterek; "İsmet Paşa, o gün bankaya, saat 17'yi geçerken elbette ki para almak için gitmedi. Yaptığı bir kuvvet gösterisiydi. Onun o saatte orada bulunacağı da CHP'nin öncü kuvvetlerinin malumuydu. Daha sonraları bunun gibi birçok tertip yapıldı. Turhan, Suphi, Bülent, İstanbul'da Orhan Birgit, Alev Coşkun gençlikle teması bulunan partililer dünya kadar gösteri başlattılar.¹⁰⁴" demektedir.

27 Nisan 1960'de çıkarılan ve Tahkikat Komisyonu'na olağanüstü yetkiler tanıyan yasa, Komisyonu, her türlü yayınları yasaklamaya, süreli yayınları ve basım evlerini kapatmaya, her türlü siyasal etkinlikler konusunda ve soruşturmanın selameti

¹⁰² Metin Toker, Cilt: 2, s. 236-237.

¹⁰³ Aydemir, İkinci Adam, III. Cilt, s. 408.

¹⁰⁴ Metin Toker, Cilt: 2, s. 238

için önlem ve karar almaya, bu amaçla hükûmetin bütün olanaklarından yararlanmaya yetkili kılıyordu¹⁰⁵. Buna karşı İnönü; “*Anayasa dışı, gayrimeşru bir baskı idaresi kurulmaktadır. Şimdi bu tedbiri alanların telâkkilerini ve muhakemelerini aşikâr bir surette görüyoruz. Anayasa içi, Anayasa dışı, darbedir, değildir, bunlar sözdür... Biz tedbiri aldık, bu tedbiri yürüteceğiz, diyorsunuz. Bu fikirdesiniz*¹⁰⁶” dedi. Bu sözlerinin ardından İnönü, “*Gayrı meşru baskı rejimine girmiş olan idarelerin hepsi böyle demiştir... Bu tedbire teşebbüs eden baskı tertipçileri zannediyorlar ki: Türk Milletinin Kore Milleti kadar haysiyeti yoktur!*” diyerek, Kore diktatörü Syngman Rhee’nin, öğrenci ve halk gösterileri karşısında, 21 Nisan 1960’ta istifa etmek zorunda kalmasına¹⁰⁷ gönderme yaptı. Bu konuşma karşısında Meclis Başkanı; “*Dahilî Nizamnamenin 188. Maddesi’nin üçüncü fıkrası uyarınca, İsmet İnönü’nün beyanları, kendisinin Meclisten çıkarılmasını icabettirmektedir.*” sözleriyle İnönü’nün 12 oturum Meclis’ten çıkarılması önerisini oylamaya sundu ve kabul edildi. Ayrıca bu konuşmanın zabıt tutanaklarından da çıkarılmasına Meclis tarafından karar verildi¹⁰⁸.

Yeni kanun ve İnönü’nün Meclis’ten çıkarılması tepki uyandırdı. 28 Nisan’da İstanbul Üniversitesi, 29 Nisan’da da Ankara Üniversitesi öğrencileri büyük gösteriler düzenledi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden Hüseyin Nail Kubalı, 28 Nisan günü öğrencilerine; “*Bugünkü konumuz Anayasadır. Ama bu konuda konuşmak yasaklandığı ve Anayasa ihlal edildiği için ders yapmıyorum, hepimiz serbestsiniz*¹⁰⁹” dedi. Üniversitenin bahçe kapısı önünde öğrenci kalabalığının birikmesi üzerine, polisle öğrenciler arasında çıkan çatışmada, Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz hayatını kaybederken, Prof. Dr. Sıddık Sami Onar da polis tarafından tartaklandı. Bunun üzerine olaylar Ankara’ya da sirayet etti. İstanbul’da ve Ankara’da sıkıyönetim ilan edildi. Olayların ardından Ankara’ya bizzat Adnan Menderes tarafından görüşleri alınmak üzere davet edilen Prof. Dr. Ali Fuat Başgil; “*Her şeyden önce Menderes Kabinesi derhal istifa etmelidir. Bundan sonra, mümkün olduğu nisbette, muhalefete de birkaç bakanlık vererek, Meclisteki mutedil şahsiyetlerden yeni bir kabine kurulmalıdır*” diyerek fikirlerini beyan etti. Durum karşısında Menderes, “*Bu*

¹⁰⁵ Akşin, “*Siyasal Tarih*”, s. 222.

¹⁰⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 13, Toplantı: 3, 61. Birleşim, (27.04.1960), s. 300.

¹⁰⁷ Akşin, *Siyasal Tarih*, s. 222.

¹⁰⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 13, Toplantı: 3, 61. Birleşim, (27.04.1960), s. 301

¹⁰⁹ Weiker, s. 25-26; Yalçın Toker, aynı gün Medeni Hukuk dersi Profesörü Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun da öğrencilerine, “*Tahkikat Komisyonunun kurulmasıyla hukuk katledildi... Böyle bir günde ders vermem mümkün değil..*” diyerek kürsüden ayrıldığını belirtmektedir. (Yalçın Toker, *İhtilaller, Darbeler Arasında Gazetecilik ve Kitapçılık Anılarım*, Toker Yayınları, İstanbul, 2010, s.57.)

buhranın sebebi benim şahsiyetim ise hiç tereddütsüz derhal istifa eder ve yerimi arkadaşlarımdan birine terk ederim” derken, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, *“Buhran anında hükûmeti değiştirmekten daha yersiz bir hareket olamaz. Bilakis metanetimizi isbat etmek ve doğruca son derece sert tedbirler almak yoluna gitmek lazımdır. Tenkit zamanı çoktan geçmiştir, şimdi tenkil zamanıdır¹¹⁰”* dedi. Bayar, geri adım atılmaması konusunda fikrini böylece açıkça ortaya koydu ve bu aşamada Menderes’i de ikna etmiş oldu.

Muhalefetle iktidar arasındaki gerginlik artık meydanlarda kendini gösteriyordu. ‘beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay’da’ (555K) koduyla Demokratların bir karşı gösteri düzenleyecekleri haberi duyuldu. Memurların iş çıkış saatinde, bulvara bir grup DP Gençlik Kolu üyesi birikmişti. Ancak olayı daha önceden haber alan CHP Gençlik Kolları da üniversitelere haber göndermişti¹¹¹. Emin Karakuş, bu olayı bürosundan izlerken gördüklerini şöyle aktarmıştı:

Ben bürodan dışarıya çıkarken, iki üç resmî otomobilin Zafer Anıtı önünde durduklarını, içinden birkaç kişinin indiğini gördüm. Bunlardan birisi Başbakan Menderes’ti. Birkaç adım attı. İki elini havaya kaldırarak çevresini saran halkı selamlamak istiyordu. Ama kimsenin hiç mi hiç karşılık vermediğini gördüm. Apartmanların pencerelerinden, yarı bellerine kadar sarkan kadınları da selamlamak isteyen Menderes, bunlardan da karşılık görmeyince bir tuhaf olmaya başladı. Oysa o gün onların günüydü. Bir alkış tufanı ile karşılanacağını, omuzlarda taşınacağını sanıyordu. Bu olmadığı gibi, karşı gösteriler başladı.¹¹²

Ve İsmet İnönü de tuttuğu defterine, 5 Mayıs 1960 tarihinde şu notu düşecekti: *“Menderes’in tertip ettirdiği Kızılay hareketi. İşler ters döndü. Fena muamele gördüler¹¹³”*.

Meclis’te, üniversitede, sokakta yaşananların yanı sıra, ordudan da işaretler geliyordu. 21 Mayıs günü Harp Okulu öğrencileri Atatürk Bulvarı’nda yürüyüş yaptılar. Düşünülen tek çare, Harp okulunu en kısa zamanda tatile göndermek oldu¹¹⁴.

¹¹⁰ Başgil, s. 137-138.

¹¹¹ Örsan Öymen, *Bir İhtilal Daha Var*, (E-Kitap), Doğan Egmont Yayıncılık, Dijital Yayın Tarihi: Mayıs 2011, s. 164,

¹¹² Karakuş, s.480.

¹¹³ İnönü, *Defterler, Cilt: II*, s.779.

¹¹⁴ Akşin, s. 222-223.

Ülkede yaşanan olaylar karşısında ordudan ayrılmaya karar veren Cemal Gürsel, önce izin hakkını kullanacak ardından da emekli olacaktı. 3 Mayıs'ta izin başvurusu kabul edilen Gürsel'in iki mesajı vardı. Birisi, en küçük birliklere kadar ulaştırılmak üzere bir veda mesajı, öteki de Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e yazılmış 13 maddelik yumuşak bir muhtıraydı:

Aziz vekilim,

Sizin vatanperverlik ve vicdanlarınıza hitap ediyorum, iyi düşününüz. Memlekete çok şeyler yaptığınız muhakkaktır. Fakat bu asla kâfi değildir. Bu yaptıklarınızı müstemleke idarecileri de yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan, toplumun ruhunda yaşama zevk ve azminin geliştirilmesi, hak ve hürriyet aşkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrakinin yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır. Olaylar, bu yolda olmadığınızı göstermektedir. Talebelerin hürriyet duygusuyla yaptıkları masumane tezahürata karşı kıtlar sevk edilmesi ve onların desteğiyle emniyet kuvvetlerinin ilim yuvalarının içine kadar girerek talebeleri, profesörleriyle beraber coplarla ve kurşunlarla tedip etmesi, dünyada görülmemiş feci bir şeydir. O hengâmede kız talebelerin yürekler parçalayan çığlıklarının, anneler, babalar ve halk huzurunda yaralar açacağını ve açtığını anlamamak, memleketin huzuru bakımından büyük bir hata ve hazin bir gaflet olduğuna kâniyim. Bizim, gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız gerekmez mi? İstikbali hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci bedbaht insanlara mı bırakmak istiyoruz? Sayın Vekilim, maruzatım, muhakkak ki, çok mühim ve hatta çok cüretkâranedir. Fakat memleket için, milletin selameti için, hükûmet ve hatta partinizin kurtarılması için dikkate alınması lazımdır ve hatta çok zaruridir.

Kara Kuvvetleri komutanının maruzatı arasındaki 'ciddi tedbirler' 13 maddede sıralanıyordu. 1. Madde: "Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında memlekette umumi bir kanaat vardır." Diğer maddeler ise; şimdiye kadar çıkan tüm antidemokratik yasaların kaldırılması, kabinenin ılımlılardan oluşturulması, büyük kent valileri ile emniyet müdürlerinin ve sıkıyönetim komutanlarının değiştirilmesi, tutuklu gazetecilerin af yasasıyla salıverilmeleri, gözaltına alınan gençlerin bırakılmaları, hükûmet büyüklerinin suni kalabalıklarla karşılanmalarına son verilmesi, yolsuzlukların önlenmesi, vatandaşa eşit işlem

yapılması, din sömürücülüğünden vazgeçilmesi gibi...¹¹⁵ Ancak bu mesaj Cumhurbaşkanı'na iletilmedi ve örtbas edildi.

Bunun yanı sıra 14 Mayıs 1960'da da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a, Astsubay Kıdemli Başçavuş Ahmet imzasını taşıyan bir mektup ulaştı:

Sayın Reisicumhurum,

Belki bu mektup zatınıza ulaşmadan her şey olup bitecek. Burada bir isyan olacağı şüphesizdir. Bize verilen malumata göre, Muhafız Alayı kumandanınız Osman Köksal ile milli müdafaa yaveri Adnan Çelikoğlu ve Ankara'da birçok subay hükûmet darbesini henüz yapmamışlarsa, ellerinizden öperim. Bize de burada emirler verildi. Tanklar, motorlu kıta komutanları bunu yapacaklarmış. Bunları çok acele söylüyorum.

Celal Bayar, bu mektubun ardından önlem olarak Muhafız Alayı komutanının öteki tüm subaylarla birlikte değiştirilmesi gerektiği kararına vardı¹¹⁶. Ancak bu önlem yetmeyecekti. Çünkü Muhafız Alayı'na getirecekleri kumandan da darbe hareketini düşünen subaylar içinden gelecekti.

1.2.1.1. 27 Mayıs Darbesi ve Sonrası

Hükûmet ile üniversite, basın ve ordu arasındaki uçurumun derinliği artık önlenemez bir hale gelmiş, son noktasına ulaşmıştı. 1955-1956 yılları arasında, ordu içinde, birbirinden habersiz olarak kurulan gizli küçük örgütlenmeler¹¹⁷, zaman içinde birleşip, Millî Birlik Komitesi¹¹⁸ adına 26/27 Mayıs 1960 gecesi yönetime el koydu. 27

¹¹⁵ Örsan Öymen, s.161-163; Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 158.

¹¹⁶ Örsan Öymen, s. 168

¹¹⁷ Ordu içinde oluşan küçük örgütlenmelerin kökeni 1950 yılına dayanmaktadır. Ümit Özdağ, bu konuda genç subaylar arasında ihtilalci örgütlerin kurulması için Faruk Ateşdağlı isimli subayın çalışmalarda bulunduğunu, 1952 yılında Harp Okulunda kurulan örgütün 1960'da darbeye kadar varlığını diğer gruplarla birleşerek koruduğunu aktarmaktadır (Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yayınları, 2004, s. 53).

¹¹⁸ Komite 38 kişiden oluşmaktadır: Orgeneral Cemal Gürsel, Orgeneral Fahri Özdilek, Tümgeneral Cemal Madanoğlu, Tuğgeneral İrfan Baştuğ, Tuğgeneral Sıtkı Ulay, Albay Ekrem Acuner, Albay Mucip Ataklı, Albay Osman Köksal, Albay Fikret Kuytak, Albay Sami Küçük, Albay Haydar Tunçkanat, Albay Alparslan Türkeş, Albay Muzaffer Yurdakuler, Yarbay Refet Aksoylu, Yarbay Fazıl Akkoyunlu, Yarbay Orhan Kabibay, Yarbay Mustafa Kaplan, Yarbay Suphi Karaman, Yarbay Sezai Okan, Yarbay Ahmet Yıldız, Binbaşı Emanullah Çelebi, Binbaşı Orhan Erkanlı, Binbaşı Vehbi Ersü, Binbaşı Suphi Gürsoytrak, Binbaşı Kadri Kaplan, Binbaşı Muzaffer Karan, Binbaşı Mehmet Özgüneş, Binbaşı Şükran Özkaya, Binbaşı Şefik Soyuyüce, Binbaşı Dünder Taşer, Yüzbaşı Münir Köseoğlu, Yüzbaşı Selahattin Özgür, Yüzbaşı Rıfat Baykal, Yüzbaşı Ahmet Er, Yüzbaşı Numan Esin, Yüzbaşı Kamil Karavelioğlu, Yüzbaşı Muzaffer Özdağ, Yüzbaşı İrfan Solmazer (Hikmet Özdemir, s.231).

Mayıs sabahı halk, yönetimin değiştiğini radyodan, Kurmay Albay Alparslan Türkeş'in sesinden öğrendi¹¹⁹.

Darbenin gerçekleştiği ilk saatlerde, lideri ve kadrosu kesin olmayan Komite, yine radyodan yayınlanan tebliğlerle liderini, kadrosunu ve çalışmalarını aktardı. 6 numaralı tebliğle liderin Cemal Gürsel olduğu açıklandı:

1- Türk ordusu bir kere daha tarihi bir vazife karşısında bulunuyor. Bu vazife, dâhilde, memleketi, buhran ve felakete sürüklemek isteyen hırslı politikacıların elinden kurtarmaktır. 2- Devletin bütün idaresini, bütün Türk Silahlı Kuvvetlerinin, emir ve kumandasını deruhte ettim (üstlendim). Arkadaşlarımdan ve vatandaşlarımdan yardım ve müzaheretlerini (desteklerini) beklerim. Milli Birlik Komite Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel¹²⁰

Hareket, toplumda geniş yankı uyandırdı. Birand, Dündar ve Çaplı'nın bu açıklamaların ardından toplumdaki izlenimleri ilginçtir. Buna göre;

Hareket Türkiye'de bazı evlere hüznün ve gözyaşı getirirken, çoğunda tam bir devrim coşkusu yarattı. Sabahın erken saatlerinden itibaren balkonlardan sarkıtılan bayraklar, bu bayram sevincinin ilk işaretleriydi. Sokağa çıkmak yasaktı. Ancak kimse dinlemedi. Önce tanklar selamlandı, ardından da üzerlerine turmanılıp kutlamalar başlandı. Hele yasağın bitmesinden sonra ortalık tam bayram yerine döndü. Askerler omuzlarda taşıyor, tanklar çiçeklerle süsleniyor, on binlerce insan caddelerde birbiriyle kucaklaşıyordu. Otobüsler ve taksiler Ordu

¹¹⁹ Türkeş'in okuduğu bildiri metni şöyledir: "Dikkat... Dikkat... Muhterem vatandaşlar. Radyolarınızın başına geçiniz. Güvendiğiniz Türk Silahlı Kuvvetlerinizin sesi, bir dakika sonra sizlere hitap edecektir." anonsundan sonra "Bugün, demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadı ile Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu hareketle, Silahlı Kuvvetlerimizi, partileri, içinde buldukları uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partilerüstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakimliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak, idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazanana devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır... Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir şahsa ve zümreye karşı değildir. İdaremiz hiç kimse hakkında şahsiyete müteallik tecavüzkar bir fiile teşebbüs etmeyeceği gibi edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup olursa olsun her vatandaş, kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle, anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve millî varlığımızın selameti için zarurî görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk Silahlı Kuvvetlerine sığınmalarını rica ediyoruz. Şahsî emniyetleri kanun teminatı altındadır. Mütteliklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine, tamamı ile riayetlidir. Büyük Atatürk'ün Yurtta Sulh, Cihanda Sulh prensibi, bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıkız. NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Tekrar ediyoruz; düşüncelerimiz, yurtta sulh, cihanda sulhtur. Türkiye dahilinde bütün garnizonlardaki garnizon komutanları o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta emniyetini sağlayacaklardır." (Alparslan Türkeş, *27 Mayıs ve Gerçekler*, Kamer Yayınları, İstanbul, 1995, s. 24-26).

¹²⁰ Altan Öymen, ... *Ve İhtilal*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2013, s.31.

*mensuplarını üç gün bedava taşıyacaklarını bildiriyorlardı. Coşku o kadar büyüktü ki, ertesi gün radyodan tezahür artık durmalı diye açıklama yapılmak zorunda kalındı.*¹²¹

Darbenin ikinci gününün sabahı, Gürsel'in yaptığı ilk iş, İnönü'ye telefon etmek oldu. Gürsel, kendisiyle damadı Metin Toker'in aracılığı ile konuşan İnönü'ye şunları söyledi: *“Size haber vermedik. Veremedik. Zira biliyorsunuz haber verseydik bize mâni olmaya çalışırdınız. Bu bakımdan kusurumuza bakmayın. Sizin fikirleriniz bize her zaman ışık tutacaktır. Ne isterseniz ne zaman isterseniz emrinizdeyiz.”* İnönü'nün Gürsel'e cevabı şu oluyordu. *“Büyük iş yaptınız. Başarınıza yardımcı olmak için asıl ben sizin emrinizde olacağım...”*¹²² Bu telefon görüşmesi, yapılan hareketin hedefi hakkında bilgi vermenin yanı sıra, ordu gözünde İsmet İnönü'nün konumu hakkında da ipucu sunmaktaydı. Konuya yakın bir şekilde Alparslan Türkeş; *“Bana ilk ihtilal teklifinde bulunanlara, “Devirip de ne yapacaksınız?” diye sorduğumda aldığım cevap: “Halk Partisi'ni, İsmet Paşa'yı getireceğiz... İsmet Paşa büyük adamdır” gibi sözler olmuştu. Ben ordunun politika dışında kalması görüşüneydim*¹²³” demekteydi. Ordunun, İsmet İnönü hakkındaki bu fikirlerini İnönü de karşılıksız bırakmayacak, ileride Anayasa taslağı hazırlanırken MBK üyelerine, İkinci Meclis'te yani Senato'da, ömür boyu senatörlük tanınması fikrini ortaya atacaktır.¹²⁴

1950 yılından beri, Ordunun iktidarın başında İsmet İnönü'nün olması hususunda fikirleri vardı. Metin Toker'in ifadelerinde Ordu ve İsmet İnönü hakkındaki ilişki şöyle aktarılmıştı:

1950 seçimleri CHP tarafından kaybedildikten sonra büyük komutanların İsmet Paşa'ya gelip ona: “Paşam emrinizdeyiz! Emrediniz seçim neticelerini iptal edelim” dedikleridir. Ben İsmet Paşa'ya bunu sordum. Güldü ve “Yok öyle bir şey... Olur mu? Ancak orduyu tanımayan, onu kendi ordusu sanır veya kendine göre bir ordu yapabileceğini hayal eder. Seçim yapacaksın, seçim dürüst olacak, ordu iktidarı kazanana vermeyecek... Ordu böyle hareket etmez. Ordu böyle

¹²¹ Birand, Dündar ve Çaplı, s. 159.

¹²² Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, *İhtilalin İç Yüzü*. Uygun Yayınevi. İstanbul, 1965, s.270.

¹²³ Türkeş, s.39; Benzer şekilde, Orhan Erkanlı da *“Biz ihtilal başarıya ulaştığı takdirde, bir adalaten dahilinde suçlu olanları cezalandırmayı düşünüyorduk. Ve bunda da tarafsız olmak esas prensibimizdi. Aramızdan bir kısmı Demokrat Parti'yi yikalım, Halk Partisi'ni getirelim diye bir düşünceye sahipti.”* diyerek Türkeş'in aktarımını desteklemektedir. (Ilıcak, Cilt: 1. s. 10)

¹²⁴ Akgün, s.121.

*arzulara da alet olmaz. Bir milli orduyu harekete ne getirir, onu bilmek ve ordunun harekete geçmesi istenilmiyorsa onu yapmamak lazımdır” dedi.*¹²⁵

Ancak 27 Mayıs Darbesi'nin içinde bulunan Orhan Erkanlı, anılarını yazdığı kitabında; “1950 seçimlerini DP kazanınca zamanın kumandanlarının, grup halinde İsmet Paşa'ya gelerek: “Paşam ordu emrinizdedir...” dedikleri ve samimiyetle Paşa'dan emir bekledikleri, Paşa'nın bu teklifi reddettiği bir hakikatti.¹²⁶” diyerek, Metin Toker'in aktarımını çürütmektedir. Erkanlı ayrıca, başka bir subaylar grubu adına bir heyetin, Kristal Gazinosu'nda, Bayar ve Menderes'le görüşerek: “Genç subaylar sizinle beraberdir, biz sizi desteklemeye hazırız. Eğer iktidar devrilmezse müdahale edeceğiz, hiçbir şeyden korkmayın...” şeklinde teminat verdikleri de ayrı bir gerçektir” dediğini de aktarmıştır. Bu durum, ordunun, siyasi olaylar içerisinde bizzat yer almaya çalıştığını, muhalefete ya da iktidara güvence vererek olayları, seçimleri, demokrasiyi, kısaca siyaseti istedikleri şekilde yönlendirebilme gücünü kendinde bulduğunu göstermektedir. Özellikle 1960'tan sonra, ordu, rejimin kilit noktalarını elinde tutmanın yolunu aramış, generaller çoğu zaman yurt savunma görevi dışında, siyaset dünyasında yaşamışlardır. Bu bakımdan, 1960 sonrası Türkiye'nin belirleyici özelliklerinden birisi, askerlerin yoğun şekilde siyaset yapmasıdır¹²⁷.

Darbenin gerçekleştiği gece, Celal Bayar Harp Okulu'nda ‘muhafaza’ altına alındı. Radyodan gelen 8 numaralı tebliğde de ‘Başvekil Adnan Menderes ve Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın da Kütahya yolunda yakalanarak Ankara'ya getirildiği ve diğer hükûmet erkânı gibi muhafaza altında olduğu’ bildirildi¹²⁸.

Ordunun başından beri, basit bir hükûmet değişikliğiyle yetinmeyeceği, siyasal ve toplumsal çok yönlü bir müdahale yapacağı Anayasa değişiklik kararlarıyla netleşiyordu. Hareket günü, İstanbul Üniversitesi'nden Rektör Prof. Sıddık Sami Onar başkanlığında beş hukuk profesörü, Ankara'ya getirildi ve kendilerine yeni bir Anayasa hazırlama görevi verildi¹²⁹. Profesörler ertesi gün, modern bir fetvaya benzetilen bir bildiri yayınladılar. Bildiride, DP hükûmetinin özellikle Tahkikat Komisyonlarını

¹²⁵ Metin Toker, Cilt: 2, s. 32,

¹²⁶ Orhan Erkanlı, *Anılar... Sorunlar... Sorumlular*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972, s. 5

¹²⁷ Özdemir, s. 227.

¹²⁸ Altan Öymen, ... *Ve İhtilal*, s. 34.

¹²⁹ Komisyon şöyleydi: Başkan İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, Üye İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı Ceza Hukuku Prof. Naci Şensoy, Üye İstanbul Hukuk Fakültesi Anayasa Prof. Hüseyin Nail Kubalı, Üye İstanbul Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Prof. Ragıp Sarıca, Üye İstanbul Hukuk Fakültesi Anayasa Prof. Tarık Zafer Tunaya, Üye İstanbul Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Doçenti İsmet Giritli.

kurduğu için Anayasa'ya aykırı davrandığı ve bu nedenle de meşruluğunu yitirdiği ifade ediliyor ve askerî darbe haklı gösteriliyordu¹³⁰. Yani üniversite, bu bildiriyle, 27 Mayıs Darbesi'nin meşruluğunu ilan etmiş oluyordu. 14 Haziran 1960'da, 1924 tarih ve 491 sayılı *'Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında geçici kanun'* adını taşıyan Geçici Anayasa yürürlüğe girdi. Cemal Gürsel'in hocalara; *"Öyle bir Anayasa yapın ki, bir daha ihlâl olmasın"* sözleri karşılığını buldu. *'Cumhuriyet'i kollamak ve korumak'* sözcüğü, 27 Mayıs'ın profesör danışmanları sayesinde, askerî darbelerin yasal ve hukuksal formülü haline ilk kez o gün geldi¹³¹.

1 Sayılı Kanun'un 1. Maddesi'nde; MBK'nın iktidarı TBMM'ye devredeceği güne kadar Türk Milleti adına hâkimiyet hakkını kullanacağını ve TBMM'nin sahip olduğu bütün hak ve yetkilerin MBK'ya ait olduğu ifade edilmişti. 3. Madde'de ise MBK'nın yasama yetkisini doğrudan doğruya kendisinin, yürütme yetkisini ise Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanacağı aktarılıyordu¹³². Kanun hakkında hata yaptıklarını düşünen Orhan Erkanlı, *"Bu kanunu çıkarmakla yetkilerimizi sınırlamış, kendimizi kendi elimizle Meclis yapmış ve Askerî bir Cunta yerine acayip bir Parlamenter yönetim kurmuştuk, hata ettiğimizi sonradan idrak ettik. Fakat artık iş isten geçmişti. Bu kanun müşavir profesörlerimizin bize ilk hediyeleri oldu"*¹³³, demektedir.

Darbenin meşruluğunun basın üzerinden anlatılması için de çalışmalar başlamıştı. Radyolar, gazeteler, resmî demeçlere kadar uzanan kaynaklara dayanarak; Bayar'ın bankalarda 103 milyon serveti tespit edildiğini anlatıyordu. Bayar'ın Harbiyeli öğrencileri yürüyüş yaptıkları için 'tenkil' edeceği ama 'ihtilâl'in bunu engellediği haberlerinin yanı sıra, insanların kıyma makinelerinde doğrandığı, asfalta gömüldüğü ve Bayar'ın 103 milyonluk gayri resmî servetinin bankalarda bulunduğu haberlerinin de

¹³⁰ Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, s. 352.

¹³¹ 1 Sayılı Yasa'nın Genel Hükümler Bölümü'nde, *"Ordu Dahili Hizmet Kanunu'nun 34'üncü maddesiyle, Türk yurdunu ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile tayin edilmiş olan "Cumhuriyet'ini, kollamak ve korumak vazifesi kendisine verilmiş olan Türk ordusu, vatandaşı birbirine düşürmek suretiyle, Türk vatanını ve milli varlığı tehlikeye koymuş olan eski iktidara karşı bu mukaddes kanuni vazifesini yerine getirmek ve hukuk devletini yeniden kurmak için, Türk milleti adına harekete geçerek, milleti temsil vasfını kaybetmiş olan Meclis'i dağıtıp, iktidarı geçici olarak Milli Birlik Komitesi'ne emanet etmiştir."* (Örsan Öymen, s.207)

¹³² 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında Geçici Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 10525, 14 Haziran 1960, s. 1533.

¹³³ Erkanlı, s. 23.

aslı yoktu¹³⁴. İktidar bu söylentilerle darbenin meşruiyetini kamuoyu nezdinde iknaya çalışıyordu.

Subayların, Millî Birlik Komitesi adı altında seçimler yapılmaya kadar iktidarda kalmaları, prensip yönünden kabul edildi. Cemal Gürsel'e göre ise 'ihtilâl' başarılıydı ve tüm subayların görevlerine dönmesi gerekirdi. Ancak Gürsel'in fikri MBK'da karşılık bulmadı. Bir kısmı, iktidarın ele geçirilmesinden sonra uzunca bir süre iktidarda kalıp, hiçbir siyasi partinin başaramayacağına inandıkları reformları gerçekleştirmeyi düşünüyordu. Bu fırsatı değerlendirmek niyetindeydiler. Bir kısmı da iktidarı tek başına Gürsel'e terk ettikleri takdirde, generalin bir diktaya gitmesi ihtimalinden korkuyordu¹³⁵.

Bir ortak amaç için bir araya gelmiş her örgütün (genellikle) yaşadığı gibi MBK da hedefe ulaştıktan sonra çözülmeye başlıyordu. MBK, mümkün olan en kısa zamanda iktidarı sivillere devretmek isteyenler ile partilerin politik faaliyetlerine izin verilmeden önce ülkenin siyasi yapısını değiştirecek reformları gerçekleştirmek isteyenler olarak ikiye bölündü. İkinci gruptakilerin planı, askerî yönetimin en azından dört yıl, gerekirse daha fazla sürmesiydi. Gürsel'in ve generallerin yönettiği birinci grup; ılımlılar, ikinci grup ise radikaller ya da aşırıları olarak anıldı¹³⁶. Askerlerin ilk günlerinde yönetimi hemen sivillere devretmek eğilimi ile çelişki yaratan Tabii Senatörlük fikri ülkede eleştiri konusu olmuştu. Tabii Senatörlükle, MBK üyelerinin kendilerine çıkar sağlayacağı ve Meclis'ten asker çizmesinin hiç çıkmayacağı eleştirilerin temel noktasıydı¹³⁷. Bu uygulamayı, Devlet Başkanı olarak Cemal Gürsel de destekliyor ve Anayasa'da bunu sağlayacak bir maddenin yer almasını istiyordu. Tabii Senatörlük, bir süre sonra 14'ler olayına ve Komite'nin parçalanmasına yol açacak olan Türkeş grubu tarafından da destekleniyordu¹³⁸.

Yapılacak icraatları anlatmak ve diyalog kurmak için halkla bir araya gelerek çalışmalara başlayan MBK'nın bir amacı da kendilerine olan halk desteğinin derecesini gözlemlemektir. Bu hedeflerle 1960 sonbaharında 10 üye dışında kalan üyeler,

¹³⁴ İsmet Bozdağ, *Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar*, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s.163.

¹³⁵ İpekçi, Coşar, s. 287-288.

¹³⁶ Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 212.

¹³⁷ Orhan Erkanlı, Tabii Senatörlük müessesesinin fikir babasının İsmet İnönü olduğunu söyleyerek, "İhtilalden birkaç ay sonra, İnönü'nün yakınlarına: "Bu çocukların durumları ne olacak? Artık orduya dönemezler; iktidarı devrettikten sonra ne yapacaklar, bu meseleyi düşünmeliyiz" dediği bilinmektedir" (Erkanlı, s.146.)

¹³⁸ Akgün, s.121.

harcamalarını kendileri karşılamak üzere yurt gezilerine çıktılar¹³⁹. Aynı dönemlerde ortaya çıkan Kurucu Meclis tartışmaları ise Komite'yi parçalanmaya bir adım daha yaklaştırdı. Alparslan Türkeş, Kurucu Meclis'in Anayasasını hazırlamak ve gerekli düzeni yapmak üzere üç kişilik bir kurul kurulduğunu öğrendiklerini ve bu kurulun Prof. Turhan Feyzioğlu, Prof. Enver Ziya Karal ve Emin Paksüt'ten meydana geldiğini, bunların üçünün de CHP'li oldukları için böyle bir kurulun hazırlayacağı Kurucu Meclis'in, partizan bir kimliğe bürüneceği yolunda endişeleri olduğu için buna karşı olduklarını ve tartışmanın bu nedenle sürdüğünü düşünüyordu¹⁴⁰.

27 Mayısçılar, artık kendi içlerindeki muhalif sesleri yavaş yavaş azaltma yoluna gitmeye başladı. Orduda ve üniversitede gerçekleştirdikleri iki tasfiye eylemlerinden biri, giderek bozulmuş olan hiyerarşi piramidini düzeltmek amacıyla 3 Ağustos 1960'da orduda yapılan tasfiyeydi. 25 fiili yılını dolduran subayların, hükümet tarafından re'sen emekliye sevkini sağlayan 42 sayılı kanun gereğince; 235 general ve amiral ile 5000'e yakın subay, Silahlı Kuvvetler bünyesinden çıkarıldılar. Emekli İnkılap Subayları (EMİNSU) adı verilen kişilerin emekli edilmeleri, ordunun reorganizasyonu ve gençleştirilmesi kadar, MBK'nın silahlı kuvvetler üzerindeki otoritesini meşrulaştırmak amacına da hizmet etmişti¹⁴¹. Ancak 27 Mayıs'ın 27. yılında, *Milliyet* gazetesinde İlhami Soysal'a anılarını anlatan, MBK'nın Adalet Bakanı Amil Artus, bu tasfiye işleminin gerekçesini farklı bir şekilde açıklamaktaydı. Artus sözleriyle MBK'nın aldığı bazı kararlarda ABD etkisinden söz etmişti:

Temmuz ayı içinde Ankara'ya NATO Başkomutanı Norstad geldi. Kendisi Cemal Gürsel tarafından kabul edildi. Norstad, TSK'nın durumunu ele almış, Ordunun subay kitlesinin rütbelere göre bir piramit manzarası arzemesi gerekirken, bir silindir haline geldiğini, yüksek rütbelerdeki subayların gerektiğinden fazla olduğunu, bu durumda ordunun harp gücünün azalacağını ve bunun düzeltilmesi gerektiğini söylemiş. Bu görüşmelerin sonucu olarak emeklilik sürelerini doldurmuş olsunlar veya olmasınlar, bir kısım subayların emekliye sevk suretiyle subay kadrosunun bir piramit haline getirilmesi gerekiyordu. Bunun yapılabilmesi için emekliye sevk edilecek olan subaylara hizmet sürelerine bakılmaksızın emekli maaşı bağlanması ve ayrıca kendilerine tazminat kabilinden bir ödemede bulunulması icap ediyordu. Bunun mali portresi 110 milyon lira civarındaydı.

¹³⁹ Ahmet Yıldız, *İhtilâlin İçinden*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.195.

¹⁴⁰ Türkeş, s.59.

¹⁴¹ Özdemir, s. 235.

*Hazine bunu karşılayacak durumda değildi. Bu paranın dış yardımla karşılanması sağlandı. İşte bu düşünceler ordudan çok sayıda subayın uzaklaştırılmasına hukuki dayanak teşkil eden 42 sayılı kanunun kabulüne ve uygulanmasına neden oldu.*¹⁴²

MBK tarafından, Silahlı Kuvvetler bünyesinde gerçekleştirdiği subay tasfiyesi çok tepki görmese de Ekim 1960'ta üniversitede yapılan tasfiye tartışma ve tepkilere yol açtı. Tembel, yeteneksiz veya reform düşmanı oldukları iddiasıyla ya da daha başka gerekçelerle 147 öğretim üyesinin üniversiteden atıldı. Bunun üzerine üniversite rektörleri Turhan Feyzioğlu (ODTÜ), Sıddık Sami Onar (İstanbul Üniversitesi), Fikret Narter (İstanbul Teknik Üniversitesi) ve Suut Kemal Yetkin (Ankara Üniversitesi) istifa ederek MBK'nın tasfiye eylemini protesto etti¹⁴³. “*Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kanun*” gereğince 28 ordinaryüs profesör, 57 profesör, 44 doçent, 17 asistan ve 1 öğretim görevlisi görevlerinden affedilmişlerdi¹⁴⁴. MBK'nın, darbe öncesinde yanında olan, ona destek olan üniversitenin daha sonra bu şekilde gözden çıkarılması toplumda çok ciddi tepki yarattı, bu en çok da MBK'nın prestijine zarar verdi. Alparslan Türkeş'in ifadeleri, aslında, 27 Mayıs Darbesi'nin yarattığı coşku karşısında, gücün yanında olma dürtüsünün sonuçlarının nereye varabileceği hususunda iyi bir örnek sunmuştur:

*Bu profesörlerin tasfiyesinde, daha ziyade yine üniversite kadrosundaki diğer bir kısım profesörün verdiği raporlar, tavsiyeler rol oynamıştır. Çünkü biz, üniversiteyi tanıımıyorduk. Birçok profesörün aşırı solcu, partizan veya ilmen başarısız olduğu veya ahlak yönünden birtakım zaafı bulunduğu hakkında çeşitli raporlar, yine üniversiteden verildi. Bunun üzerine 147 kişinin listesi hazırlandı*¹⁴⁵.

MBK'nın tasfiye eylemleri devam ederken Komite, kendi içindeki radikalleri de tasfiye etti. Cemal Gürsel, Komite'deki 14 kişi hakkındaki kararı radyodan duyurdu. 13 Kasım 1960'ta kurulan İkinci MBK, 16 Kasım'da çıkardığı 126 sayılı kanunla, 14'leri emekliye sevk etti; aynı gün çıkarılan ikinci bir kanunla da (127 sayılı kanun)

¹⁴² *Milliyet*, “Amil Artus'un Anıları: Tasfiyeyi, NATO ve ABD istedi”, Yayına Hazırlayan İlhami Soysal, 22 Mayıs 1987.

¹⁴³ Özdemir, 235

¹⁴⁴ *Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kanun*, *Resmî Gazete*, Sayı: 10641, 28.10.1960, s.2426-2427

¹⁴⁵ Nazlı Ilıcak, Cilt: 1, s. 88.

Dışişleri Bakanlığı dış teşkilatına on dört müşavirlik, yani sürgün yeri tahsis etti.¹⁴⁶ Komite'nin ilk günlerinden itibaren meydana vuran fikir ayrılıklarının gruplaştırdığı taraflar arasındaki mücadele statükocuların başarısıyla sonuçlanıyordu. Dündar Seyhan'a göre; muhafazakâr olanlar, reformcuları tasfiye ediyordu¹⁴⁷.

13 Kasım'dan sonra asıl iktidar, o tarihte 'Silahlı Kuvvetler Birliği' olarak isimlendirilen başka bir cuntaya geçti. Kurucu Meclis, Anayasa ve Seçim Kanunu yapan bir uzmanlar topluluğundan oluşurken yeni cunta Türkiye'yi seçimlere getirdi. Bu cuntanın kilit noktalarında görev alanların bir kısmı, 22 Şubat ve 21 Mayıs kalkışmalarını denediler, büyük kısmı ise orduda kalmıştı. Orduda kalıp en yüksek kumanda kademelerinde görev alanlar da 12 Mart Darbesi'ni gerçekleştirdi¹⁴⁸.

Yaşanan tasfiye süreçlerinin ardından, Anayasal düzene ve askerî yönetimden sivil idareye geçilebilmesi için öncelikle bir Kurucu Meclis ihtiyacı doğdu. Cemal Gürsel Kurucu Meclis için gerekli yasayı hazırlamakla Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nu görevlendirdi. Feyzioğlu başkanlığında topladığı bir komisyonla Meclis'in altyapısını hazırladı. Böylece, 12 Haziran tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanun'a ek olarak, 13 Aralık'ta onanan 44 maddelik yasayla; Anayasa ve seçim yasası hazırlamakla görevli bir Kurucu Meclis oluşturuldu¹⁴⁹.

Kurucu Meclis, iki daldan oluşuyordu: Temsilciler Meclisi ve MBK. O günün koşullarında Temsilciler Meclisi için genel seçim yapma olanağı yoktu. Onun için, illerin, siyasal partilerin (yalnızca CHP ile CKMP'nin) baroların, basının, Eski Muharipler Birliği'nin esnaf kuruluşlarının, gençlik kuruluşlarının, işçi sendikalarının, sanayi ve ticaret odalarının, öğretmen kuruluşlarının, tarım kuruluşlarının, üniversite ve yargı organlarının, aşamalı bir seçimle kendi temsilcilerini seçme yoluna gidildi. Böylece, yıkılan yönetimin dışında kalan çevrelerin, oldukça geniş bir temsili sağlanmış

¹⁴⁶ Erkanlı, s. 158, 14'lerin tayin edildiği yerler: Yeni Delhi-Alparslan Türkeş, Brüksel-Orhan Kabibay, Meksika-Orhan Erkanlı, Stockholm-Münir Köseoğlu, Lizbon-Mustafa Kaplan, Oslo-Muzaffer Karan, Kopenhag- Şefik Soyuyüce, Kabil-Fazlı Akkoyunlu, Tel-Aviv-Rifat Baykal, Rabat-Dündar Taşer, Madrid-Numan Esin, Lahey-İrfan Solmazer, Tokyo- Muzaffer Özdağ, Libya-Ahmet Er. Orhan Erkanlı, 14'ler olayında İsmet İnönü'nün ve partisinin telkin ve tesirlerinin gayet açık olduğunu ifade ederek "Hatta 14 kişinin ismen tespitinde dahi halk partililerin rolü olmuştur. Paşa'nın erken seçimden başka bir derdi yoktu, kazanacağını ümit ediyordu, binaenaleyh komiteyi önce bölmek sonra tek tek nötr hale getirmek normal olarak tutulması gerekli en kısa ve başarılı yoldu. Kimlerin gitmesi lazım geldiği araştırılırken iktidarı uzatmak isteyenlerden başlanması da gayet tabii bir seçim tarzı idi." demektedir. (Erkanlı, s. 313.)

¹⁴⁷ Dündar Seyhan, *Gölgedeki Adam*, Yayınevi yok, İstanbul. 1966, s.118

¹⁴⁸ Erkanlı, s.142.

¹⁴⁹ Akgün, s.166.

oldu. Kurucu Meclis'in öteki dalı ise, darbenin ilk günlerinde kurulmuş olan MBK'ydı¹⁵⁰. Bedii Faik; Temsilciler Meclisi'nin CHP tarafından işgal edildiğini belirterek, “*Bugünün ünlü Yön'cileri, Doğan Avcıoğlu ve Doç. Mümtaz Soysal, Temsilciler Meclisine İnönü'nün kontenjanından girmişlerdir. Gerçi bütün Meclis devamınca, Paşa'ya karşı son derece itaatkâr davrandıkları ve CHP Genel Merkezi'nin dümen suyundan hiç ayrılmadıkları kolayca görülür*”¹⁵¹ demektedir ve böylece Kurucu Meclis'in oluşumunda belli bir taraflılığın varlığına işaret etmektedir.

Kurucu Meclis 6 Ocak 1961 günü, Meclis binasında düzenlenen törenle açıldı.¹⁵² Cemal Gürsel açılış nutkunda¹⁵³, şu ifadelerle ‘İkinci Cumhuriyet’ kavramını siyasi literatüre sokmuş oldu:

*İşte muhterem üyeler, 27 Mayıs hareketi, memleketin istikbalini karanlıklara sürükleyen bu ahval içinde ve bu sebeplerden ötürü vukubulmuştur. Bugün İhtilal hükûmetinin tek gayesi teminatlı bir demokratik nizam içinde, hakka, adalete, hürriyete, eşitliğe ve fazilete dayanan İkinci Cumhuriyeti kurmaktır. Bu maksatla bu büyük Kurucu Meclis vazifeye çağırılmış bulunuyor.*¹⁵⁴

Eski TBMM'nin yetkileri bu kez de Kurucu Meclis'e devredildi. Ancak, hükûmet yine yalnızca MBK'ya karşı sorumlu olacaktı. Kurucu Meclis'in esas görevi, yeni Anayasayı ve yeni seçim yasasını en kısa zamanda hazırlamaktı¹⁵⁵. Kurucu Meclis çalışmaya başladıktan yaklaşık 1 ay sonra, siyasi parti faaliyetlerine izin verildi ve siyasal partilerin ilk genel seçimlere katılabilmeleri için en geç 13 Şubat 1961'e kadar işlemlerini tamamlamış olmaları gerektiği duyuruldu. Bu açıklamadan sonra, yeni partiler birbiri ardına siyaset sahnesine çıkmaya başladılar. 19 Ocak'ta Sosyalist Partisi, 6 Şubat'ta da Mutedil Liberal Parti kuruldu. 11 Şubat günü dört yeni parti daha siyasal arenaya katıldı. Bu partiler; Adalet Partisi, Çalışma Partisi, Cumhuriyetçi Mesleki İslahat Partisi ve Memleketçi Serbest Parti'ydi. Seçime katılabilmek için sınır olduğu açıklanan 13 Şubat günü ise tam yedi parti daha kuruldu. Bu partiler Yeni Türkiye

¹⁵⁰ Cem Eroğul, *Anatüze Giriş*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 286.

¹⁵¹ Bedii Faik, *İhtilâlciler Arasında Bir Gazeteci*, Dünya Yayınları, İstanbul, 1967, s.139.

¹⁵² Akgün, 168.

¹⁵³ Cemal Gürsel rahatsızlığı nedeniyle açılışa katılmadığı için nutkunu Fahri Özdilek okumuştur.

¹⁵⁴ Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 10641, 28.10.1960, s.2426-2427

¹⁵⁵ Eroğul, *Anatüze Giriş*, s. 285.

Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Güven Partisi, Müsavamat Partisi, Millete Hizmet Partisi, Muhafazakâr Parti ve Cumhuriyetçi Parti'yi¹⁵⁶.

Yeni Anayasa tasarısı, 27 Mayıs 1961 günü, Kurucu Meclis'te kabul edildi. Bu tasarı 13 Aralık 1960 günlü yasanın hükmüne uygun olarak, 9 Temmuz 1961 günü halkoylamasına sunuldu. Bu oylamada %61,5 'evet' oyuyla, yeni Anayasa kabul edilmiş oldu. Seçil Karal Akgün, oylama sonuçlarına bakıldığında; bu Anayasa'nın beklenen toplumsal desteği bulamadığını, bu durumun, referanduma katılan bir kesimin, Anayasa'ya, 27 Mayıs yönetiminin, hatta Ordunun Anayasası olarak yaklaşmasından kaynaklandığını ve bir bakıma referandumda Anayasa'nın içeriğini oylamak yerine, onu getiren koşulların yargılandığını düşünmektedir. Bunun yanı sıra, Anayasa'nın CHP tarafından hazırlandığı ve oylama sonucunun Yassıada duruşmalarını etkileyeceği söylentileri de etkili olmuştur¹⁵⁷.

1961 Anayasası, ilk biçimiyle yalnızca 10 yıl yaşamış, 1971 ile 1973'te köklü değişikliklere uğradıktan sonra, 12 Eylül 1980'de tarihe karışmıştır. 1961 Anayasası, kendinden öncekilere göre daha ayrıntılı ve daha uzundur. 157'si sürekli 22'si geçici olan, toplam 179 madden oluşan uzun bir metin ortaya çıkmıştır¹⁵⁸.

İsmet Giritli; yeni metnin Türkiye için anlaşılır, ihtiyaçlara uygun, fazla ayrıntı ihtiva etmeyen bir metin olmasının bilhassa düşünüldüğünü ve belirli bir doktrine bağlanmadığını ifade ederken¹⁵⁹; Cem Eroğul, 1961 Anayasası'nın, Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan beri ulus egemenliğini kullanma tekeline TBMM'ye bırakan temel ilkeyi değiştirdiğini söylemektedir¹⁶⁰. Mükerrer Sarol ise yeni Anayasa için şu düşüncelere sahiptir:

*Bu bir reaksiyon Anayasasıdır. Demokrat Parti'nin tasarruflarının bir daha yenilenmemesi, yeniden yaşanmaması için hazırlanmış bir Anayasadır. İnsafla, sulh ve sükunla tarafsız bir düşünce ile hazırlanmamıştır. Bu anayasa iktidarı acz içinde bırakmaktadır. Kuvvetler bazı müesseseler arasında paylaşılmıştır. Nedir bu müesseseler? Anayasa mahkemesi, Yüksek Hâkimler Kurulu, Üniversite, Milli Güvenlik Kurulu...*¹⁶¹

¹⁵⁶ İnönü, *Defterler*, Cilt: 2, s. 815.

¹⁵⁷ Akgün, s. 205.

¹⁵⁸ Eroğul, *Anatüzeğe Giriş*, s. 287-288.

¹⁵⁹ İsmet Giritli, *Anayasa Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 142.

¹⁶⁰ Eroğul, *Anatüzeğe Giriş*, s. 289.

¹⁶¹ Ilıcak, Cilt: 1, s. 46.

Anayasanın referandumdan çıkmasıyla birlikte, 4 Eylül'de Kurucu Meclis lağvedildi. 1961 Anayasası'nın kabulünden sonra yeniden düzenlenen 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda kabul edilen çevre barajlı nispi temsil (d'Hondt) seçim sistemi, 15 Ekim 1961 tarihinde yapılan milletvekili seçiminde uygulandı¹⁶². Seçimlerin sonucunda, Adalet Partisi 158, YTP 65 milletvekili çıkartırken, Halk Partisi 450 milletvekilliğinden ancak 173'ünü kazandı. Senato seçimleri ise darbecilerin istediği yönde gelişmedi. 150 senatörlükten 28'ini YTP, 36'sını CHP, 16'sını da CKMP alırken, 70'ini AP toplamıştı¹⁶³.

Seçim sonuçları MBK'yı mutlu etmedi. Halkın bilinçli bir seçim yapmayarak hataya düştüğü düşünülüyordu¹⁶⁴. Bu tartışma ortamında, MBK ve hükûmeti, başbakanlık binasında toplantı halindeyken, iktidarı sivillere vermek istemeyen subaylarla seçim sonuçlarına saygılı davranılmasından yana olanlar da ayrı bir toplantı halindeydiler¹⁶⁵.

TBMM açılmadan 3 gün önce, 1. Ordu mensuplarından 10 general ve 28 albay, 21 Ekim 1961 günü Yıldız'da Harp Akademisi'nde toplanarak müdahaleye karar verdiler ve sonradan 21 Ekim veya Yıldız Protokolü diye adlandırılan bir belgeyi imzaladılar. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Cemal Tural protokole ertesi gün imza koydu. Protokol şöyleydi:

- a- Türk Silahlı Kuvvetleri, 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimlerden sonra, gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel duruma fiilen müdahale edecektir.
- b- İktidarı milletin hakiki ve ehliyetli mümessillerine tevdi edecektir.
- c- Bütün siyasi partiler faaliyetten menedilecek, seçim neticeleri ile MBK feshedilecektir.
- d- Bu kararın tatbiki 25 Ekim 1961'den sonraki bir güne tehir edilmeyecektir¹⁶⁶.

Ancak dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay ve yakın çevresi tarafından benimsenmeyen protokol yürürlüğe konulamadı. CHP lideri

¹⁶² 1961 seçiminde ilk kez milletvekili sayısı sabitleştirilmiş ve 450 olarak belirlenmiştir. Yine bu yasaya göre, milletvekili seçilebilme yaşı 30, seçmen yaşı 21, milletvekilliği süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. (*Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2011, s. 13)

¹⁶³ Örsan Öymen, s.335.

¹⁶⁴ Burçak, s. 40.

¹⁶⁵ Yıldız, s. 217.

¹⁶⁶ Burçak, s. 40-41.

İnönü'nün de bu tür hareketlere karşı olduğunu bildirmesi, askerî yönetimi sivil idareye bırakmak istemeyen general ve subayları yalnızlığa itti¹⁶⁷. 24 Ekim sabahı Çankaya'da Cemal Gürsel'in başkanlığında yapılan toplantıya dört siyasi parti liderinden başka; Genelkurmay Başkanı, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordu Komutanları da katıldılar. İşte bu toplantıda parti liderleri, adına "Çankaya Protokolü" denilen belgeyi imzaladılar:

Protokol'ün içeriği şöyleydi:

a-Yassıada hükümlüleri hakkında şimdilik bir af kanunu çıkarılmayacaktı.

b-Ordu mensuplarına tanınmış herhangi bir hak geri alınmayacağı gibi EMİNSUlarla ilgili 42 sayılı kanun da değiştirilmeyecekti.

c-Siyasi partiler, Cumhurbaşkanlığı için aday göstermeyecek ve Cemal Gürsel'e oy verilmesi için liderler, gruplarında ellerinden gelen gayreti harcayacaklardı.

Böylece parlamentonun önündeki engel artık kalktı ve hemen ertesi gün Meclis toplandı. 26 Ekim'de de Cemal Gürsel, Cumhurbaşkanlığa seçildi¹⁶⁸. Ancak ordu içindeki muhalif hareketler devam ediyordu. 19 Ocak'ta Cevdet Sunay, yaklaşık 80-90 komutanın katıldığı bir toplantıda, Silahlı Kuvvetler Birliği'nin dağılmasını ve askerlerin kışlarına geri dönmesini istedi. Ordu içindeki radikal grubun dağıtılması tehlikesi, Talat Aydemir'in istemediği bir sonuçtu. Bir ilk karşı-hareket olarak, 9 Şubat'ta ikinci bir 'protokol' hazırlamak üzere albay ve daha yukarı rütbeli 59 subay, İstanbul'daki Balmumcu kışlasında toplandı. İstanbul Valisi Korgeneral Refik Tulga, İstanbul Garnizon Komutanı Tümgeneral Faruk Güventürk, Albay Dünder Seyhan ve diğer 8 general de aralarındaydı. 9 Şubat Protokolü, emir-komuta zincirine bağlı kalmacağını ifade ediyordu. 18 Şubat'ta, ordu ve kolordu komutanlarıyla birlikte dört kuvvet komutanının da bulunduğu bir toplantıda Cevdet Sunay, ikinci bir müdahaleye karşı olduğunu doğruladı¹⁶⁹.

İsmet İnönü, Cevdet Sunay ve İrfan Tansel, 10 Şubat'ta toplanarak 'darbeci subayların' kilit noktalarından uzaklaştırılmasını kararlaştırdılar. Ancak 20 Şubat'ta

¹⁶⁷ Özdemir, s. 244.

¹⁶⁸ Burçak, s. 41-42.

¹⁶⁹ William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, (Çev. Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s.136-137.

Kara ve Hava Harp Okullarının harekete geçtiği bilgileri dolaşırken, 22 Şubat'ta Talat Aydemir, Harp Okulu ve civarındaki birlikleri tam alarma geçirdi. İstanbul ve Sivas'taki birlikler de durumdan haberdardı. Bunun üzerine tedbir almak için Başbakan, Bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, parti başkanları, Cumhurbaşkanı Gürsel'in başkanlığında Çankaya Köşkü'nde toplandılar. İsmet İnönü; Talat Aydemir'e “*harekâta katılanlar hakkında hiçbir cezai takibat yapılmayacağına hükûmet Başkanı olarak söz veriyorum*” mesajını gönderdikten sonra, aynı mealde bir teminat yazısı da Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay yazdı. Verilen teminatlar üzerine Aydemir, harekâta son verdi¹⁷⁰.

27 Mayıs Darbesi'yle ordu sivil bir iktidar üzerinde hâkimiyet kurmuştu ancak kendi içinde de sürekli bir hâkim olma savaşı vermişti ve vermeye de devam edecekti. Yani darbe içinde karşı darbeler, ordunun uzun bir süre mücadele alanı olacaktı.

Ordudaki bu mücadeleler devam ederken, 14 Ekim 1960'da başlayan Yassıada¹⁷¹ duruşmaları 15 Eylül 1961'de sonuçlandı. Mahkemeler, 11 ay 1 gün sürdü ve bu süre içinde 203 gün davalara bakıldı. 203 günde 287 celse yapıldı ve bu celseler 1033 saat sürdü¹⁷². 8 Ekim günü radyolarda, ‘Yassıada Saati’ programının oluşturulduğu bildirildi. Bu ilana göre; 9 Ekim 1960 Pazar gününden itibaren saat 20 ile 21 arasında devam etmek üzere, Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarından ortak yayımla, Yassıada duruşmaları gündüz alınmış olan bantlardan naklen verilecekti. ‘Yassıada Saati’ mahkemeler boyunca tam bir yıl devam etti¹⁷³.

Yassıada kararlarının ilan edileceği tarih genel seçimlere denk getirilmişti. Bu tarih infaz kararlarına halkın büyük tepki göstermesini engellemek için düşünülmüştü. Mevcut bütün parti liderleri, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in başkanlığında bir yuvarlak masa etrafında toplanmış ve ortak bir deklarasyonla Yassıada kararlarını kabul etmişlerdi. Halka idam haberleri verilirken önce bu deklarasyon okunacak, arkasından

¹⁷⁰ Yılmaz Öztuna, Ayvaz Gökdemir, *Türkiye’de Askeri Müdahaleler*, İstanbul, 1987, s. 159-160. Talat Aydemir 21 Mayıs 1963'te İnönü Hükûmeti'ni devirmek için ikinci bir darbe teşebbüsünde bulunacak, ancak yine başarısızlıkla sonuçlanan bu teşebbüsten sonra Talat Aydemir ve Fethi Gürcan 1964'te idam edilecektir.

¹⁷¹ Tutukluların Yassıada'ya nakli teklifi, MBK'ya Cemal Gürsel'den gelmiş ve kabul edilmiştir.

¹⁷² Tekin Erer, *Yassıada ve Sonrası*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965, s.566.

¹⁷³ Erer, s.482.

da idamların infaz edildiği bildirilecekti. Yuvarlak Masa toplantısı tebliği 5 Eylül 1961’de imzalandı¹⁷⁴.

Yasıada mahkemelerinin nasıl sonuçlanacağına ilişkin MBK’da ve siyasiler arasında farklı fikirler oluştu. Örneğin Ekrem Acuner, idamların gerçekleşmesine kendince haklı gerekçeler bulurken, Orgeneral Sunay da “Ölüm cezası çıkmazsa hoşnutsuzluk olabilir. Bu asla baskı demek değildir. Ordu MBK’ya inanmaktadır” diyordu¹⁷⁵. Cemal Gürsel ve MBK üyelerinin çoğunluğunun ölüm cezalarına karşı kesin bir tutum gösterdiğini söyleyen Ahmet Yıldız, İnönü ile yaptıkları görüşmede ise İnönü’nün; “Siz hala idamları düşünüyor musunuz? Siyasal suçluların idam edildikleri günler çok geride kaldı. Yaptığınız işin örneği yoktur. Şimdiye dek, ihtilalle gelip seçimle iktidarı devreden olmamıştır. Siz bunu yapmakta kararlı görünüyorsunuz. Bu onurlu davranışa gölge düşürmeyin” dediğini aktarmıştı¹⁷⁶. Bu arada Şevket Süreyya Aydemir, İsmet İnönü’nün, 13 Eylül 1961 tarihli Yüksek Adalet Divanı Mahkemesi tarafından idama mahkûm edilenlerin cezalarının infazından vazgeçilmesi ile ilgili olarak, Milli Birlik Komitesi üyelerine duyurulmak üzere, Cemal Gürsel’e tarihi bir mektup gönderdiğini, ancak mektubun Komitede okunmadığını belirtmişti¹⁷⁷. Cihad Baban, eserinde İnönü’nün söz konusu bu mektubuna yer vermişti¹⁷⁸. İnönü şunları söylüyordu:

...Sayın Orgeneralim, Memleketimizin bugünkü halinde ne kadar az sayıda olursa olsun, ölüm kararlarının tasdik ve infazı yüksek milli menfaatlere her suretle aykırıdır. Kansıız bir ihtilal yapıldı. Böyle bir ihtilalden bir buçuk sene sonra, geçmiş bir iktidar erkânının siyasi suçlarından dolayı idam edilmeleri, siyasi idamların bünyesinde zaten mevcut olan hak tereddüdünü azami ölçüde artırmış olacaktır... Ordu adına Milli Birlik Komitesi’nin idam kararının tasdikine icbar edilmesi haksız ve kanunsuzdur. Ordu adının böyle bir mevzuda kullanılması, Türk ordusunun ebedi şerefine karşı saygı duygusu ile telif olunamaz. Ordu tesiriyle bir infaz muamelesi millette orduya karşı deva bulmaz bir kargınlık yaratacaktır. Milletle ordu arasına girecek böyle bir hatıranın tepkisini düşünmek insana dehşet veriyor... Siyasi suçlardan dolayı ölüm cezası, bugün yeryüzünde hemen hiçbir medeni ülkede kalmamış gibidir. Türülü tehlike karşısında bulunan memleketimizin

¹⁷⁴ Erer, s.559.

¹⁷⁵ Müşerref Hekimoğlu, *27 Mayıs’ın Romanı*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1975, s. 177.

¹⁷⁶ Yıldız, s. 238.

¹⁷⁷ Aydemir, *İkinci Adam*, Cilt: 3, s.520-523.

¹⁷⁸ Baban, s. 313-316.

bekçileri ve koruyucuları olan Milli Birlik Komitesi üyelerinin ellerindeki aziz emaneti vahim bir itibar buhranına maruz bırakmayacaklarını hulûs ile ümit ediyorum.

Görüldüğü gibi infazlar konusunda tam bir ortak fikre varılamamışken, MBK, 15 Eylül 1961 Cuma günü Devlet ve MBK Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in başkanlığında toplanarak şu karara vardı:

Yüksek Adalet Divanınca verilen ölüm cezalarını havi dosyayı 12.6.1960 tarih ve 1 sayılı Anayasanın 6'ncı maddesi gereğince tetkik etmiştir. Yüksek Adalet Divanınca ve ittifakla ölüm cezasına çarptırılan sâkıt Reisicumhur Celal Bayar, sâkıt Başbakan Adnan Menderes, sâkıt Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve sâkıt Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın ölüm cezalarını tasdik etmiş ve ancak bunlardan Celal Bayar'ın 65 yaşını bitirmiş olması dolayısıyla ölüm cezasını müebbet ağır hapse tahvil eylemiştir.¹⁷⁹

Orhan Erkanlı şu sözlerle infaz kararı hakkındaki düşüncelerini dile getirmişti:

Yargulamalara hiçbir şekilde müdahale etmemek, tesirde bulunmamak, kararlar çıktıktan sonra verilmiş olan cezaları kendi takdirlerimize göre uygulamak niyetindeydik, hiçbir ölüm cezası infaz edilmeyecekti. Bazı kişilerin hapis cezaları yerine getirilecek, bazı kişiler yurt dışına sürülecek ve büyük çoğunluk siyasi hakları alınmak şartıyla af edilecekti... İnfazlar büyük bir hata olmuştur.¹⁸⁰

Ancak tüm bunların sonunda, 16 Eylül 1961'de Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın, 17 Eylül'de ise Adnan Menderes'in ölüm cezaları yerine getirildi. Böylece Cumhuriyet tarihinde, iktidarda olduğu süre içinde yaptığı yönetim hatalarından dolayı bir Başbakan ve iki bakan ilk kez ve son kez idama mahkûm edilmiş oldu. Bu karar Türkiye'nin zaten tam yerleşmemiş demokrasi anlayışına darbe vururken, ilerleyen yıllarda da kapanmayacak siyasi bir yara oldu.

1.2.2.Sosyo-Ekonomik Yapı

1950-1960 yılları arasında, Türkiye önemli değişimlere sahne oldu. DP'nin kuruluş felsefesindeki liberalizm anlayışı, ekonomide de etkisini gösterdi¹⁸¹. Bununla

¹⁷⁹ MBK Genel Kurul Toplantısı Tutanağı, Cilt: 6, Birleşim: 105, 15.09.1961, s.3

¹⁸⁰ Erkanlı, s. 118-119.

¹⁸¹ Yaşar Baytal, *Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Kasım 2007, sayı 40, s. 550.

birlikte ‘toplum kurma’ düşüncesi, kültürel hamleden ekonomik bir gerçekliğe dönüştürülerek pasif modernleşme çizgisinden çok hızlı bir şekilde, aktif modernleşmeye geçildi¹⁸².

II. Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye, Batıyla ekonomik ve politik ilişkilerini geliştirdi ve ekonomi politikalarını değiştirdi. Batı düşüncesine göre, Türkiye’nin hızla kalkınabilmesi için özel sektör geliştirilmeli, ağır sanayi sektörüne girilmemeli, tarıma ve tarımsal sanayilere yönelilmeli; hafif metal, inşaat malzemeleri, deri, orman ürünleri sanayi, çimento, seramik, tekstil ve konfeksiyon, el sanatları gibi hafif sanayi dallarına ağırlık verilmeliydi. Bu düşüncelerden hareketle ABD, Türkiye’yi Marshall Yardımı kapsamına aldı. Böylece yardım kapsamında tarımda makineleşme teşvik edilerek tarımsal üretimin arttırılmasının sağlanması ve karayollarının geliştirilmesiyle de tarım sektörünün pazara açılması politikaları uygulanmaya başladı¹⁸³. Batının Türkiye’ye ‘ağır sanayi sektörüne girmeme’ önerisi ne yazık ki dönemin basınında da yer buldu. Nuri Demirağ’ın uçak sanayiine olan girişiminin basında eleştirilmesi gibi ilerleyen zamanda ilk otomobil üretme girişimi de ‘gereksizlik ve başarısızlık’ eleştirilerine maruz kalacaktı. Batı eksenli düşüncelerle girişimleri kamuoyunda acımasızca eleştiren gazeteciler sayesinde, kamuoyu da Türkiye’de bunların yapılamayacağına inandırılmıştı.

19. yüzyılda yaşanan toplumsal ve iktisadi hareket, yeni toplumsal, demografik, iktisadi ve siyasal etken, II. Dünya Savaşı’ndan sonra, Türkiye’de köylerden kentlere doğru kayan büyük nüfus hareketlerini tetiklemişti. Her şeyden önce 1923’ten 1946’ya kadar nüfusta, tarımsal üretimin artış oranını geçen düzenli bir artış vardı. Dahası, birçok kırsal yörede koşullar sadece tarımda yatırım ve modernleşme eksikliğinden değil, yönetici seçkinlerin köylüler üzerine ağır vergilendirme yoluyla, birkaç kenti ilerleme ve modernliğin modelleri olarak ıslah etme çabası nedeniyle kötüleşti. Sonunda köylüler, iktidardaki CHP’nin aleyhine dönüp, (doğrudan oy verme, muhalefet partileri ve serbest seçimlerden yararlanarak) onu 1950’de iktidardan uzaklaştırma imkânını elde ettiler. İktidara gelen DP, büyük oranda ABD’nin 1951 ile 1953 arasında sağladığı yardım sayesinde, kısmen tarımsal üretimi arttırmak, kısmen de üst tarımsal kesimlerin taleplerine uymak için büyük bir tarımsal mekanizasyona

¹⁸² Hasan Bülent Kahraman, *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2010, s. 346

¹⁸³ Rıdvan Karluk, *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 220-221.

girişti¹⁸⁴. Türkiye, Truman Doktrinin¹⁸⁵ ardından, 1948 yılında ek olarak Marshall yardımı almaya başlamış ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECE) ve daha sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi olmuştur. O zamandan 1950 yılına kadar, Avrupa Kalkınma (Marshall Planı) Programı kapsamında, yaklaşık 183 milyon dolarlık ekonomik, 200 milyon dolarlık askerî yardım almıştı¹⁸⁶. Marshall Planı'nın kredileri yeni tarım alanları. 1945'te bin olan traktör sayısı, 1955'te 40 bine çıktı; demiryolu yapımı durduruldu, iş makineleri getirtilerek, karayolları ve liman-rihtim gibi gerek ihracatın, gerekse o dönemde Türkiye'de üsler kurmaya başlayan ABD ordusunun kullanacağı tesislere başlandı. Tarımsal üretim büyük artış gösterdi. Ürünlerin taşınması ve ihracatı kolaylaşmıştı. 1950'de başlayan Kore savaşı, (özellikle pamuk için) tarım ürünleri talebini ve fiyatını yükseltmişti, CHP'nin Cumhuriyetin başından beri biriktirdiği 245 milyon dolarlık altın ve döviz rezervi, DP hükûmeti tarafından devreye sokulmuş, Marshall kredileri piyasayı bollaştırmıştı. Diğer yandan, savaş içinde karaborsa ve vurgunculukla biriktirilen sermaye, yatırıma dönüşüyordu. Kişi başına düşen millî gelir 1950-1953 arasında yüzde 28 arttı¹⁸⁷.

Bu dönemde, tarıma giren yaklaşık 40 bin traktör 1 milyon civarında çiftçiyi tarımdan çıkardı. Tarımın, özellikle 1961'den sonraki yavaş, fakat düzenli makineleşmesiyle birleşen köy ekonomisinin bölgesel ve ulusal pazarlara uyarlanması,

¹⁸⁴ Kemal Karpat, *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*, (Çev. Abdulkerim Sönmez), İmge Kitabevi Yayınları. Ankara, 2003, s. 104-105

¹⁸⁵ Sander'in Truman Doktrini hakkındaki yorumu şu şekildedir: Doktrinin temeli, Amerikan yöneticilerinin sürekli ve ağır bir Sovyet tehdidi altında buldukları korkusudur. Böylece, 1947 yılını izleyerek, Amerikan dış politikasının temel anlayışı komünizme karşı açılan savaş olmuştur ve bu savaşın çıkış noktasında da Truman Doktrini vardır. ABD Başkanı Harry Truman'a göre; Sovyetler Birliği, Yunanistan'dan sonra Türkiye'yi de denetimi altına alacak olursa, ABD ve Batı Avrupa için yaşamsal öneme sahip Orta Doğu, Sovyet etki alanı içine girebilirdi. Bu koşullar altında Truman, 12 Mart 1947'de, Kongre'den, Hükûmet'e Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık askerî yardım yapma yetkisinin verilmesini istemiştir. Bu istek kabul edilmiş ve 22 Mayıs 1947'de yardım başlamıştır. Bu yardımın 300 milyonu Yunanistan'a, 100 milyonuna Türkiye'ye verilmiştir. Böylece Truman, yalnız Yunanistan ile Türkiye'ye askerî yardım yapmakla kalmıyor, aynı zamanda Amerikan dış politikasına yeni bir unsur 'Sovyetler Birliği'ni Çevreleme Politikası'nı getirmiş oluyordu (Sander, s.257-259). Chomsky, 'askeri yardım'lar konusunda şu görüşleri öne sürmektedir: "*Bir Hükûmeti devirmek istiyorsanız, klasik bir yöntem vardır: Askeriyesini silahlandırırınız. Bu değişmez bir kuraldır ve nedenleri de açıktır. Diyelim bir Hükûmet'i devirmek istiyorsunuz; peki bu işi sizin için kim yapacak? Tabii ki askeriye yapacak; hükûmetleri onlar devirir. Aslında dünyanın her yerine askeri yardımda bulunmanın ve askeri eğitim vermenin başlıca gerekçesi budur: O ülkenin asıl önemli olan kurumunda, yani ordudaki adamlarımızla teması korumaktır.*" (Noam Chomsky, *İktidarı Anlamak*, Ed. Peter. R. Mitchell and John Schoeffel, I.Baskı, Bgst Yayınları, İstanbul, 2010, s. 27)

¹⁸⁶ William Hale, *Türk Dış Politikası (1774-2000)*, (Çev. Petek Demir), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.116.

¹⁸⁷ Oran, "*Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1 (1945-1960)*", s.488.

üretimde maliyet muhasebesi, etkinlik ve artışla sonuçlandı¹⁸⁸. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da derebeyi biçimindeki toprak ağalarının, uçsuz bucaksız topraklarına traktörleri sokmasıyla, bu alanlarda köylüye artık iş kalmamıştı¹⁸⁹. Bunun en temel sonucu ise köyde yapacak işi kalmayan köylülerin kente göç etmesi oldu. Tarımdaki makineleşme ve diğer faktörlerin etkisi ve toplumda genel olarak sağlık düzeyinin yükselmesi sonucunda ciddi bir nüfus baskısı oluştu ve köyden kente ilk göç dalgası bu şekilde gerçekleşti. Kentsel yaşamın kalıpları konusunda bilgisi olmayan bu göçmen nüfus plansız ve donanımsız şekilde kente yerleşti¹⁹⁰, böylece gecekondular sorunu ortaya çıkmaya başladı. İlk kez 1948'de dikkat çeken bu sorun, 1950 yıllarından beri izlenen liberal ekonomik uygulamaların sonunda artan toplumsal ve fiziksel devinim nedeniyle iyice şiddetlendi. Gecekonduların sayısı 1953'de 80.000'e, 1960'ta 240.000'e, 1970'te 500.000'e ve 1972'de 700.000'e yükseldi. Bu arada çıkarılan ve gecekondular yapımını durdurmayı amaçlayan yasalardan hiçbiri işe yaramadı¹⁹¹.

DP döneminde hâkim olan ekonomi anlayışı özel sektörü geliştirdi ancak bu dönemde kamu sektörü de büyüme gösterdi. Kamu kesimi yatırımları; ulaştırma, haberleşme altyapısına, ara ve yatırım malları sanayi alt sektörlerine, özel kesim tüketim malları sanayine, özellikle dayanıklı tüketim malları sanayine yöneldi. Altyapı geliştirilerek özel sektör için önemli bir dışsal ekonomi yaratıldı. Şeker, tekstil, tarım ürünleri sanayi, demir-çelik, enerji, makine imalatı ve inşaat malzemeleri alanlarında önemli üretim artışları sağlandı. DP liberal bir ekonomiyi benimsese de bu dönemde Devlet Demir Yolları İşletmesi, PTT, Denizcilik Bankası ve Devlet Malzeme Ofisi, KİT haline dönüştürülmüş, Et ve Balık Kurumu, T. Demir Çelik İşletmeleri ile SEKA ve T.C. Turizm Bankası kurularak KİT kapsamı daha da genişletilmişti¹⁹².

Yapılan yeni yollar, ülkeyi birbirine bağlayan önemli alanlar yaratırken köyleri de dışarıya açtı. Türkiye 1950'de sadece 1600 kilometrelik sert sathlı yola sahipti. Amerikalıların teknik ve mali yardımlarıyla on yıl içinde 5400 kilometrelik sert yüzeyli çift geçişli anayol eklendi. Gevşek sathlı yollarda yapılan ciddi ıslah çalışmalarıyla birlikte, bu yeni yollar ve hızla 53 binden 137 bine yükselen ithal otomobil ve kamyon sayısı, daha etkin bir pazarlama ve dağıtım olanağı sağladı. Karayolları gelişirken

¹⁸⁸ Karpat, *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*, s. 104-105.

¹⁸⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 219

¹⁹⁰ Mübeccel Kıray, *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınları, Ankara, 2007, s. 178.

¹⁹¹ Kongar, *İmparatorluktan Günümüze...*, s. 400-401..

¹⁹² Karluk, s.221.

demiryolları yapımı ise neredeyse tamamen durdu. Karayolu taşımacılığına tam geçiş, kamu taşımacılığından özel mülkiyet taşımacılığına geçiş anlamına da geliyordu; çünkü kamyon ve otobüslerin çoğu özel mülkiyetin elinde, demiryolları ise ya tamamen devlet tarafından inşa edilmiş ya da devlet tarafından el konulmuştu¹⁹³.

Özellikle 1954'ten sonra ekonomide ciddi değişiklikler başladı. 1952 yılında yüzde 0,8 olan enflasyon 1954'te yüzde 11'e fırladı ve bundan sonra kontrol edilemez bir şekilde 1956'de yüzde 16,8'e, 1957'de yüzde 18,7'ye yükseldi. Bu yükselişte Kore Savaşı'nın bitmesinin¹⁹⁴ ve Avrupa'nın toparlanarak yeniden tarım ürünleri üretmeye başlamasının etkisi vardı ancak asıl neden, ekonominin plansız ve programsız yürütülmesiydi. Hesapsız harcama ve para basma yüzünden enflasyon yükselmiş, ithalat artışı ve tarıma sübvansiyonlar yüzünden dış ticaret ve bütçe açığı artmıştı¹⁹⁵.

Yabancı sermayeye konulan sınırlamalardaki ilk gevşetmeler, CHP tarafından Mayıs 1947'de ve Mart 1950'de yapılmıştı. DP iktidarı, aynı yönelişi 1951'de Yabancı Sermayeye Yatırımlarını Teşvik Kanunu ve 1954 başlarında ise Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile Petrol Kanunu'nu kabul ederek sürdürdü¹⁹⁶. Ancak Petrol Kanunu'na karşı çıkan CHP, bu kanunun kapitalizmi geri getireceğini iddia etti¹⁹⁷.

1958'de ekonomide yaşanan sorunlar yüzünden hükümet, IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmasını kabul etmek zorunda kaldı. Bu yabancı kuruluşların önerisiyle 4 Ağustos 1958'de alınan istikrar önlemleri kapsamında, dolar 2.80 TL'den 9 TL'ye çıkarıldı. Milli Koruma Kanunu uygulamaları fiilen durduruldu ve enflasyonu dizginleyebilmek için kamu kuruluşlarının ürünlerine zam yapıldı¹⁹⁸. İstikrar kararlarının amaçlarından biri para arzını düşürmek, diğeri ise dış ticaret açığını azaltarak dış ödemeleri daha dengeli hale getirmektir. Para arzını düşürmek için, banka kredileri 30 Haziran 1958'deki seviyelerinde donduruldu. Ayrıca devletin ürettiği malların fiyatları arttırılarak piyasadan bir miktar para çekilme yoluna gidildi. Dış

¹⁹³ Zürcher, *Modernleşen Türkiye*, s. 328-329.

¹⁹⁴ Kore Savaşı ortamında, Türkiye'nin tarım ürünlerine olan talebin ve dolayısıyla fiyatlarının artması, ihracat gelirlerinde büyük artışlar sağlamıştı. Ancak Kore Savaşı'nın son bulması, Türkiye'nin toplumsal gelişmesine yeni bir dönemin başlaması anlamına geldi. Savaşın son bulması, Türkiye'nin ihraç ürünlerine olan talep artışına son verirken, savaş boyunca tarımsal ürünleri stok eden ABD ve diğer ülkelerin bu stoklarını eritmeye başlamaları, ilk elde Türkiye'nin ihracat gelirlerinin düşmesine neden oldu. (Haldun Güllalp, *Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri*, Yurt Yayınları, Ankara, 1983, s. 46-47.)

¹⁹⁵ Oran, "Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1", s.489.

¹⁹⁶ Korkut Boratav, "İktisat Tarihi (1908-1980)", Türkiye Tarihi 4, s. 343.

¹⁹⁷ Ahmad, *Çok Partili Kronoloji...*, s. 120.

¹⁹⁸ Akşin, "Siyasal Tarih", s. 218; Zürcher, *Modernleşen...*, s. 334.

ticaret açığını azaltmak için ise yabancı paralara prim kondu, yani Türk parası devalüe edildi. Bunların kaçınılmaz sonucu; halkın sıkıntısını daha da artırmak oldu. Krediler kısılınca yatırımların seviyesi düştü, bu yüzden iş hacmi daralınca doğal olarak işsizlik arttı. Ayrıca bütün denetimlere rağmen karaborsa önlenemedi¹⁹⁹. 1950'lerin sonlarında subaylar, maaşlarının yüksek enflasyon oranının gerisinde kalmasından dolayı maddi sıkıntı içinde olduklarını ifade ediyorlardı²⁰⁰. DP'ye duyulan tepkinin siyasi gerekçelerinin yanı sıra bu ekonomik nedenler de vardı. Asker yaşadığı bu ekonomik sorunlara 27 Mayıs'ın ardından bir çözümler geldi ve OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu) kuruldu. 1 Mart 1961'de özerklik ve ayrıcalıkla donatılan OYAK, 1950'li yıllarda TSK mensuplarının maddi sorunlara doyurucu cevaplar buldu²⁰¹.

27 Mayıs Darbesi'nin, DP'ye getirdiği en büyük eleştirisi, plansız programsız bir ekonomi sürdürmesiydi. Eleştirilen bu ekonomi anlayışı, 30 Eylül 1960'da Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulmasıyla terk edildi ve planlı ekonomi devrine geçilmiş oldu. Hazırlanan yeni Anayasa'nın 41. maddesinde 'kalkınma planları' yapma görevi devlete verilirken, 129. Maddesinde de DPT Anayasal bir kuruluş haline getirildi²⁰². Çağlar Keyder'e göre, askerî darbenin neredeyse asıl amacının seçme teknokratlardan oluşan bu yeni kurumun kurulmasıdır. Böylece DPT, ekonomiyle ilgili çeşitli bakanlıkların yanı sıra varlığını sürdürecektir, ancak Anayasa'daki ayrıcalıklı konumu nedeniyle fiilen bu bakanlıkların üzerinde bir yerde olacaktır²⁰³. Planlı ekonomi politikasına geçilmesiyle birlikte, yeniden genişleyen, büyüyen bir ekonomi hedeflendi. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1962 yılına yetişmediği için bu yıl için bir yıllık program hazırlanmış ve Birinci Plan, 1963 yılında yürürlüğe konmuştu²⁰⁴. İlk beş yıllık kalkınma planı ABD tarafından hoşnutlukla karşılanmıştı. ABD Büyükelçisi Raymond

¹⁹⁹ Eroğul, *Demokrat Parti*, s. 163-164.

²⁰⁰ Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, s. 94.

²⁰¹ Murat Belge, *Militarist Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 633.

²⁰² <http://www.ekodialog.com/Turkiye-iktisat-tarihi/planli-ekonomi-donemi.html>, Erişim Tarihi:

14.12.2013. Devlet Plânlama Teşkilâtının görevleri şunlardır:

- Memleketin tabîî, beşerî ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânlarını tam bir şekilde tespit ederek, takip edilecek iktisadi sosyal politikayı ve hedefleri tâyinde Hükûmet'e yardımcı olmak;
- Muhtelif bakanlıkların iktisadi politikayı ilgilendiren faaliyetlerinde, koordinasyonu temin etmek için tavsiyelerde bulunmak ve bu hususlarda müşavirlik yapmak;
- Hükûmetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirecek uzun ve kısa vadeli plânları hazırlamak;
- Plânların başarı ile uygulanabilmesi için ilgili daire ve müesseselerle mahallî idarelerin kuruluş ve işleyişlerinin ıslahı hususunda tavsiyelerde bulunmak;
- Plânın uygulanmasını takip etmek, değerlendirmek ve gerekli hallerde plânda değişiklikler yapmak;
- Özel sektörün faaliyetlerini plânın hedef ve gayelerine uygun bir şekilde teşvik ve tanzim edecek tedbirleri tavsiye etmek.

²⁰³ Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 203.

²⁰⁴ Karluk, s.222.

Arthur Hare, 1961 seçimlerinden sonra, Amerikan yardımlarıyla ilgili olarak hükûmete sunduğu muhtıradan, DPT'nin kurulmasını ve plan hazırlanmasını övmüş ve ABD'nin nasıl bir plan istediğini açıklamıştı:

Yeni hükûmetin başarılı bir ekonomik kalkınmanın katlanılacak büyük çapta fedakârlıklarla mümkün olabileceğini açıkça takdir etmekte olması ve hususî sektörün bu kalkınmada oynayacağı rolü de müdrik bulunarak planlı bir kalkınmaya atfettiği önem, Amerika Birleşik Devletleri üzerinde çok müsbet bir tesir yaratmış ve cesaret vermiştir. Bilhassa bir devlet planlama dairesinin bulunması, 1962 yılı için bir intikal planının hazırlanması, beş yıllık bir kalkınma planını hazırlanmasındaki gelişmeleri, vergi mevzuatının yeni baştan düzenlenmesi ve kuvvetlendirilmesi hususunda öngörülen tedbirleri, iktisadi devlet teşekküllerinin esaslı bir şekilde gözden geçirilmesini, fiyatlardaki nisbi istikrarın devam ettirilmekte olduğunu, Hazine ve enflasyonist borçlara son vermiş olmasını ve istikrar içinde ilerleme yolunda atılan diğer bütün adımları memnuniyetle müşahade etmekteyiz.²⁰⁵

Enflasyondan kaçınarak iç tasarrufları arttırarak, yerli ve yabancı özel teşebbüse geniş olanaklar sunmayı öngören plan bu görüşlere uygun şekilde hazırlandı²⁰⁶.

1960 Darbesi'nden bürokratların olduğu kadar sanayi burjuvazisinin de beklentileri vardı. Darbe kıt kaynakların ve özellikle dövizin hızlı kalkınma amacıyla rasyonel ve planlı biçimde tahsisini vaat ediyordu. OECD yoluyla yapılan dış baskı da benzer bir yönelimi amaçlamıştı. Menderes hükûmetine, iktisadi karar alma sürecini merkezileştirmesi için baskı yapılarak ve dış ticarete liberasyondan uzaklaşması onaylanarak, planlama, koordinasyon ve ithal ikamesine dayanan yeni bir politikanın başlatılmasına resmen izin verilmişti. Bu bakımdan darbe, dış baskılara ve kentteki sosyal sınıflar arasında artan memnuniyetsizliğe cevap veriyordu ve bütün bunlar sanayi burjuvazisinin projesinin desteklenmesini gündeme getiriyordu. Bu zımnî koalisyon içinde, restorasyoncu bürokratların ümitleri, yeni kurulan planlama teşkilatındaki devletçi bürokratların istifaya zorlanmasından da anlaşılabilirdi gibi kısa sürede tuz-buz edildi. Bundan böyle sanayi burjuvazisi devlette hâkim unsur olacaktı²⁰⁷.

²⁰⁵ Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, 2. Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 777.

²⁰⁶ Avcıoğlu, s. 778

²⁰⁷ Keyder, s. 200.

27 Mayıs, bir sosyal adalet tepkisiyle ortaya çıkmıştı ve çıkarılan kanunlarla da bu tepki gösteriliyordu. Hemen uygulanmamakla birlikte, gelir vergisi kanunu ile düşük gelirli için genişçe bir asgari geçim indirimi sağlanmış ve büyük toprak sahiplerinin vergilendirilmesi yoluna gidilmişti. Arsa ve bina vergileri arttırılmış, ülkede yaygın olan vergi kaçakçılığını önlemek için ‘servet beyannamesi’ sistemi getirilmişti. Grev hakkının da kabul edildiği bu dönemde sosyalizasyon kanunuyla da en uzak köylere sağlık hizmetlerinin götürülmesi hedeflenmişti. Eğitim seferberliği ve ‘yedek subay öğretmenler’ yoluyla köylünün eğitilmesi amaçlanmıştı²⁰⁸. Planlı dönemin başlangıcı olan 1963’e kadar, sanayinin GSMH içindeki payı, %15.2’den (1947) 1962 yılında %16.7’ye yükselmişti²⁰⁹.

Ekonomi alanında gerçekleşen bu gelişmelerin ardından temelleri 1945’te atılan önemli bir fikir daha geldi. Türkiye’nin otomobil üretmesi fikri, ülkede sanayinin, bilimin ve teknolojinin gelişmesi için atılacak en önemli adım olacaktı ancak yarım kaldı. İkinci Dünya Savaşı’nın ekonomik sıkıntılarından etkilenen Türkiye, 1945 yılında hazırladığı sanayileşme planları arasında taşıt sanayiine de önemli bir yer ayırmıştı. Buna göre, motor ve motorlu kara nakil vasıtaları sanayii kombinasyonu kurulacak ve bu kombinada motor fabrikası, kamyon ve otobüs fabrikası, otomobil fabrikası ve traktör fabrikası bulunacaktı ancak gerçekleşmedi. Bunun ardından 19-22 Aralık 1960 tarihleri arasında 1. Makine Sanayii Kongresi düzenlenerek alana katkı yapacak konular tartışıldı. Bu kongre toplandıktan sonra, katılımcıların isteği ile bir sonraki yıl Ankara’da 15-17 Mayıs 1961 tarihinde bir kongre daha toplandı. Bu kez kongrenin adı Otomobil Endüstrisi Kongresi oldu²¹⁰.

Kongre’de konuşma yapan Cemal Gürsel, ‘Türkiye kendi otomobilini üretmelidir, üretebilir’ fikrini ortaya koydu:

Türkiye bir plan dahilinde sanayileşmek mecburiyetindedir. Bir vapur dolusu pamuk karşılığı ancak birkaç otobüs alabiliyoruz. Bir vapur pamuğun ne emeklerle meydana geldiğini takdir edersiniz. Ot satmakla neticeye varmak kabil değildir. Bu cihetle sanayi lazımdır. Otomobil sanayine gelince; medeni bir memleket, nakil vasıtalarını kendisi yapmalıdır. Nakil vasıtaları bugünkü dünyada, ekonomik alanda büyük yer almaktadır. Nakil vasıtalarını kendimiz yapmalı, kendi

²⁰⁸ Avcıoğlu, s.772.

²⁰⁹ Karluk, s. 221.

²¹⁰ Cemal Üner, “Türkiye’de Otomobil Sanayiinin Tarihçesi”, Mühendis ve Makine Dergisi, sayı 166, Şubat 1971. s.261 (261-267)

*vasıtalarımızla taşınmalıyız. Bidayette bazı yerli aksamalarını vücuda getirmeli ve inkişaf ettirerek %70-%80'ini meydana getirmeliyiz. Türkiye'de otomobil yapılamaz diyorlar. Bu tamamıyla kara bir düşüncenin mahsulüdür.*²¹¹

22 Nisan 1961'de Başbakanlık'tan Ulaştırma Bakanlığı'na giden yazı da “Memleketimize has bir binek otomobil motoru imali ve örnek olarak da bir yerli otomobil numunesinin vücut bulmasını müteakip, diğer memleketlerin en iyi evsaftaki otomobilleri ile mukayesesinin yapılarak hatalarının da tespiti suretiyle bu otomobilin zamanla tekamül ettirilmesi mevzusunun ivedilikle tetkiki²¹²” deniyordu. Bunun üzerine 16 Haziran 1961'de Devlet Demiryolları Fabrikaları ve Cer Dairelerinin yönetici ve mühendislerinden yaklaşık 20 kişi, Ankara'da bir toplantıya çağrıldılar. Toplantıya başkanlık eden Genel Müdür Yardımcısı Emin Bozoğlu, Ulaştırma Bakanlığı'ndan alınan bir yazıyı okudu. Yazıda ‘Ordunun, cadde binek ihtiyacını karşılayacak bir otomobil tipinin geliştirilmesi’ görevinin TCDD İşletmesine verildiği ve bu amaçla 1.400.000.-TL ödenek ayrıldığı belirtiliyordu. 29 Ekim 1961'de otomobilin teslim edilmesi isteniyordu. Toplantıya katılanların büyük bir kısmı 4 buçuk ay gibi kısa bir sürede sonuç alınamayacağını ifade etmiş, bazıları da çalışmayı reddetmişti. Ülkede genel olarak Türkiye'de otomobil ve motor üretmenin mümkün olmadığı her alanda ifade ediliyordu²¹³. Tüm bu olumsuz düşüncelere rağmen çalışmalar başladı. Ekim ortalarında denemeye hazır hale gelen ilk ‘Devrim’ otomobilin testleri sürerken, Cumhurbaşkanı'na sunulacak olan B-motoru ile donatılan ikinci otomobil de tamamlanmaya çalışılıyordu. Pasta ve cilası Ankara'ya sevk edilirken gece trende yapıldı. Buharlı lokomotiflerle çekilen trende bacadan sıçraması muhtemel kıvılcımlardan ötürü güvenlik önlemi olarak benzin depoları boşaltıldı. Ancak benzin ikmâlî unutuldu. Otomobiller Meclis'in önüne geldiğinde durum anlaşıldı ancak acele getirilen benzin 1. arabaya kondu. 2. arabaya da benzin konulacağı sırada Cemal Paşa Meclis'in önüne gelmiş ve Anıtkabir'e gitmek üzere 2 numaralı Devrim Otomobiline binmişti. Yola çıkıldıktan 100 m sonra motor durdu. Cemal Paşa'nın “*Ne oluyor?*” sorusuna direksiyondaki Yüksek Mühendis Rıfat Serdaroğlu “*Paşam, benzin bitti*” cevabını verdi. Paşadan özür dilenilerek 1 numaralı Devrim'e geçmesi rica edildi. Buna uyan Cemal Paşa Anıtkabir'e bu otomobil ile gitti ancak inerken ünlü “*Batı kafasıyla*

²¹¹ Muhittin Şimşek, *Yarım Kalan Devrim Rüyası*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, s. 2

²¹² Şimşek, s. 29.

²¹³ <http://www.devrimotomobil.com/main.php?kid=338> Erişim Tarihi: 17.12.2013.

otomobil yaptınız ama doğu kafasıyla benzin ikmalini unuttunuz” sözlerini söyledi²¹⁴. Bu olay basın tarafından bir başarısızlık öyküsü gibi görüldü ve yerli otomobil üretimi gündemden kaldırıldı.

1.3. ÖNCÜ'nün Yayımlandığı Dönemde Basın

1.3.1. 27 Mayıs Askerî Darbesi'ne Giden Süreçte Basının Genel Görünümü

Dankwart A. Rustow, Türk siyasal tarihini iki özellik çerçevesinde incelemektedir. Bunlardan biri süreklilik ya da süregeliş diğeri ise uyumlu bir genişleme ve kasılma hareketidir (a rhythm of diastole and systole) ²¹⁵. Rustow, toplumda genişleme dönemlerinde demokratik hak ve özgürlüklerin arttığını, kasılma dönemlerinde ise bu hak ve özgürlüklerin azaldığını ifade etmiş ve tasnifini buna göre yapmıştır²¹⁶. Rustow'un genişleme (a) ve kasılma (b) dönemleri şöyledir:

I	a) 1865-1878
	b) 1878-1908
II	a)1908-1913
	b)1913-1918
III	a) 1918-1923
	b) 1923-1945
IV	a)1945-1954
	b) 1954-1961
V	a) 1961... ²¹⁷

Bu tasnifle de uyumlu şekilde askerî darbeden önce basının DP dönemindeki genel görünümüne bakıldığında; 1950-1954 (genişleme) arasında basınla iktidarın iyi ilişkileri çerçevesinde olumlu gelişmeler izlenirken, 1954-1960 (kasılma) döneminde ise iktidarla basın arasında sık sık gerginleşen bir ilişki seyri görülmektedir. Bu sürecin sonunda basın, askere destek vererek darbenin gerçekleşmesi için gereken zemini hazırlamıştır.

²¹⁴ <http://www.devrimotomobil.com/main.php?kid=338> Erişim Tarihi: 17.12.2013

²¹⁵ Akt. Mete Tunçay, “Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2010, s. 13.

²¹⁶ Nurşen Mazıcı, “1930'a Kadar Basının Durumu Ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1996, s. 131-132.

²¹⁷ Tunçay, s. 13.

27 yıllık CHP iktidarından ve uygulamalarından rahatsızlık duyan basın, DP ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş ve DP'nin muhalefet dönemini desteklemiştir. Artık eski sistemin yerine yeni bir sistem gelmekte ve bu sistemin yerleşebilmesi için eski sistemin kurumsal yapısını ayakta tutan kurumlar ile bireylerin algılayış mekanizmalarına müdahale eden odakların yer değiştirmesi gerekmektedir²¹⁸. Böylece ortaya çoksesli bir yapı çıkmıştır. 1950'de DP iktidara gelince en büyük kutlamayı basın yapmıştır. Bedii Faik basının o günkü yaklaşımını şöyle özetlemiştir:

Sonuç karşısında birdenbire kim tarafından ortaya atıldığı belirsiz bir 'beyaz ihtilal' lafı yayılmış ve pek çok da itibar görmüştür. Aslında 27 yıllık CHP saltanatının, kansız kavgasız ve sadece oyla çökmesinde, şüphesiz duru bir beyazlık vardır ama ihtilal yerine, devrim galiba biraz daha yakışanıydı ve ondan dolaydır ki biz, Milliyet'te 'beyaz devrim'i kullanmışızdır.²¹⁹

Yeni iktidarla birlikte gelen 1950 tarihli 5680 sayılı Basın Kanunu, liberal görüşün özgürlükler konusundaki genel ilkeleriyle doğru orantılı özgürlükçü bir kanun olarak ortaya çıktı. Yeni Kanun dönemsel yayınlarda 'izin sistemi' yerine 'beyanname sistemini' getirmiş, idareye tanınan yetkilerde önemli sınırlar yapmış, cevap hakkının kullanılmasında basından yana düzenlemeyi seçmiş, yayın yasaklarını asgari ölçüye indirmişti²²⁰.

1952 yılında çıkarılan 5953 sayılı Kanun ile de gazetecilere; sendika kurmak, sosyal sigortalardan yararlanmak, işverenin gazeteci gözü ile anlaşma yapması mecburiyeti, kıdem tazminatı ödeme zorunluluğu, gazetecinin askerliği sırasında mahkûm olması halinde cezaevinde kaldığı müddet içinde ve gazetenin kapanması halinde gazeteciye haklarından başka; tazminat ödenmesi, haftalık tatil, yıllık ücretli izin, gibi hakları kanunlaştırılmıştı. Böylece gazeteciler, hiçbir işçi kesimine tanınmamış bu haklara sahip olmuştu²²¹. Kanun'un getirdiği hakla, 10 Temmuz'da da Türkiye'de ilk gazeteciler sendikası kuruldu²²².

²¹⁸ Bünyamin Ayhan, *Atatürk ve Basın*, Palet Yayınları, Konya, 2009, s. 119.

²¹⁹ Faik, *Matbuat Basın...*, Cilt:2, s.76.

²²⁰ Kayhan İçel, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001, s.41.

²²¹ İsmet Bozdağ, *Basın İstibdadı*, Emre Yayınları, İstanbul, 1992, s. 188.

²²² 10 Temmuz 1952 Türkiye'de ilk gazeteciler sendikasının kuruluş günüdür. Bu sendikanın kurucu başkanı da uzun yıllar Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü'nü yapmış olan Cevat Fehmi Başkut'tur. 10 Temmuz 1952 günü İstanbul'da çalışan 20 gazeteci, Türkiye'deki ilk sendikalardan birinin temelini atmışlardır. Bu gazeteciler; Cevat Fehmi Başkut, Cumhuriyet Yazı İşleri Müdürü Nazım Ulusoy, Vatan Yazı İşleri Müdürü Melih Yener, Vatan Gazetesi muhabiri Ecvet Güresin, Son Posta Yazı İşleri Müdürü Sami Teziç, Son Posta editörü İhsan Tayşılı, Dünya Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Ali İhsan Göğüş, Hürriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Ahmet İhsan, Milliyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Faruk Demirtaş,

Çok partili hayatla birlikte gelen özgürlük havası sayesinde, dergicilik alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştı. *Yelpaze*, *Hafta*, *20. Asır*, *Resimli Hayat* ve *Hayat* dönemin önemli dergilerindendi. DP'nin uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalarının geniş kitleleri olumsuz etkilemeye başladığı 1950'li yılların ortalarından itibaren *Forum*, *Akis*²²³, *Kim*, *Devir* gibi dergiler; dergiciliğe, haberciliğe ve muhalefet basınına yeni bir dinamizm getirmişti²²⁴.

Tüm bu olumlu gelişmelere karşın basınla DP arasındaki iyi ilişkiler zamanla değişmeye başladı. İlk ayrışmalardan biri resmî ilanların dağıtım düzeninin değişmesiydi. Özel bir şirket aracılığıyla gazetelere eşit olarak dağıtılan resmî ilanların,

---

Milliyet Gazetesi muhabiri Bedirhan Çınar, Yeni Sabah muhabiri Selahattin Şar, Yeni Sabah yazarları İsmet Güleç, Vatan Gazetesi'nden Ali Sema Aydoğdu, Anadolu Ajansı İstanbul Şube Müdürü Cevat İstek, Akşam Gazetesi'nden Mustafa Galip Esatlı, Akşam Gazetesi yazarı Hıfzı Topuz, Türk Havadis Ajansından Hayri Engin, Akşam Gazetesi'nden Ali Karakurt, Hizmet Gazetesi'nden İzzet Akyol ve Türkiye Yayınevi'nden Sezai Solelli'dir. İstanbul'daki bu ileriye dönük girişimi izleyen Anadolu gazetecileri, kendi illerinde ilk sendikaları kurmuş ve bir süre sonra da Türkiye Gazeteciler Sendikası Federasyonu çatısı altında bir birlik oluşturmuşlardır. Sendika, 1957'de Türk-İş'e üye olmuş, ancak sendikal yasalarda yapılan değişiklik sonrası, İstanbul Gazeteciler Sendikası, 30 Eylül 1963 günü toplanan olağan genel kurulunda adını Türkiye Gazeteciler Sendikası olarak değiştirmiş ve ardından önce Bursa ve daha sonra Eskişehir'deki sendikaların katılımıyla, yurtiçi örgütlenme başlamış, illerdeki sendikalar şube haline getirilmiştir. (Nezih Demirkent, *Medya Medya*, Dünya Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995, s.274-275)

²²³ *Akis* dergisi, 1954-1967 yılları arasında yayımlanan, Türk basınındaki haftalık haber-siyaset dergilerinin ilkidir. İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker tarafından yayımlanan dergide; Cüneyt Arcayürek, Kurtul Altuğ, Süleyman Ege gibi isimler yöneticilik yapmış, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu ve İlhami Soysal gibi isimler de yazılar yazmıştır. *Akis*'in ihtilalciler üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Orhan Erkanlı, "*O zamanlar AKİS Dergisi çıkardı. Dergi deyip bazıları geçer. Biz bu Akis dergisini hep okurduk. Biz derken yalnız bizim örgüt değil, orduda da çok okunurdu. Ve derginin kendine mahsus bir usulü vardı. Mesela Rahmetli Polatkan'la Fatin Rüştü Zorlunun asılma sebebinin başlıcası, bu AKİS neşriyatıdır. Çünkü o kadar bunların aleyhinde yazmıştır ki, biz de daha işe başlarken, bunları zaten mahkûm etmiştik kafamızda*" (İlıcak, Cilt: 1 s. 13.) diyerek derginin üzerlerindeki etkisini aktarmıştır. Kurtul Altuğ da benzer biçimde; "*28 Mayıs günü, İsmet Paşa'nın Ayten Sokaktaki evi, genç Harbiyeliler tarafından kordon altına alınmıştı. Kordonu yarmak benim için güç olmadı. Zira o sıralar basın kartımda AKİS yazıyordu ve AKİS tüm ihtilalcilerin ihtilal öncesi ve sonrası dikkatle izledikleri bir dergi idi.*" demiştir (Kurtul Altuğ, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, 2. Baskı, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1991, s. 14). Altuğ ayrıca, "*27 Mayıs'ın gerçekleşmesinde yığınla neden vardır. Ama bu yığınla nedenin arasında AKİS dergisi, kuşkusuz önemli bir yer tutar... Sarol, AKİS'in 27 Mayıs'taki rolünü şöyle anlattı: Akis'in yazdıkları sonradan bize Yassıada'da soru olarak soruldu ve Akis'in yazdıkları bize suç delili olarak gösterildi.*" diyerek *Akis*'in etkisini destekler görüşleri aktarmıştır (Altuğ, s.33). *Akis* dışında, subayların hayatını etkileyen bir başka yayın ise bir kitaptır. 'Beyaz Zambaklar Ülkesinde' isimli kitap, Grigory Petrov'un, çeşitli aralıklarla çıktığı Finlandiya seyahatlerindeki notlarından oluşan ve 1800'lerin son döneminde, Finlandiya halkının içinde bulunduğu durumu, cehaletten kurtulmak için bu ülkedeki bir avuç aydının verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. Türkiye'de 16 baskı yapan ve 12-25 bin adet basılan kitap, öncelikle halka, başka halkın dönemlerinden yararlanarak, kendini bulmaya, tarihi olaylarda kendi önemini belirlemeye yardımcı olmaktadır. (Grigory Petrov, *Beyaz Zambaklar Ülkesinde*, Koridor Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.228). Şevket Süreyya Aydemir de "*O günlerde, Cumhuriyet gazetesi adına Müşerref Hekimoğlu; ihtilâl idarecileri, Milli Birlik Komitesi üyeleriyle yaptı görüşmelerde, onlara, hangi kitapları okuduklarını da sordu. Çoğu; "Beyaz Zambaklar Memleketinde" cevabını verdi.*" (Aydemir, *İkinci Adam*, III.Cilt, s. 476) diyerek, kitabın subayların ilgisini çektiği görüşünü desteklemektedir.

²²⁴ Uygur Kocabaşoğlu, *Yoktur Zulme Rızamız*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, s. 59.

Mayıs 1951’de çıkarılan bir kararnameyle bundan sonra hükümet eliyle ve hükümetin takdir ettiği ölçülere göre dağıtılacağı belirlendi. Bu şekilde ortaya çıkan resmî ilan sorunu, on yıl boyunca siyasal havayı etkileyecek ve DP’lilere zarar getirecekti²²⁵.

Basınla DP arasında sorun olan diğer konular da şöyleydi: 1953’te sıfat hizmetlerinden dolayı, bakanlara yapılan hakaretin takibi şikâyete bağlıyken, artık savcının, bakanın izni ile re’sen takibine bırakılması kabul edildi²²⁶. 1954 yılında yayınlanan 6334 sayılı ‘Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun’, 1956’da bu kanunun adını ‘Neşir Yoluyla ve Radyo ile yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun’ şeklinde değiştiren 6732 sayılı Kanun ve yine aynı yıl, Basın Kanununu değiştirmek amacı ile çıkarılan 6733 sayılı Kanun ile Türkiye’de basın ve haberleşme özgürlüğüne çok şiddetli darbeler indirilmişti. Örneğin, 6334 sayılı Kanuna konulan ‘resmî sıfatı haiz olanlar aleyhinde... müphem ve suizanni davet edebilecek neşriyatta bulunmak’; ‘suiniyetle veya maksadı mahsusa müstenit olarak neşriyatta bulunmak’, ‘resmî, makam, merci, heyet, teşekkül veya resmî sıfatı haiz olanlar aleyhine, tahrik edici mahiyette neşriyatta bulunmak’ gibi yeni suçlar, istenildiği biçimde yorumlanmaya yatkın deyimler, basın ve haberleşme özgürlüğünün temel öğeleri arasında bulunan, eleştiri hakkının kullanılmasını engellemek amacıyla hizmet etmişlerdi. Bundan başka, 6733 sayılı Kanun, Basın Kanunu’na kanun, tüzük veya resmî teşekküllerce alınan karar gereğince gizli yapılan toplantılardaki görüşmelerin ve heyecan uyandıran haberlerin yayınlanmasını yasaklayan hükümler koymuş, ayrıca basında ceza sorumluluğunu objektif sorumluluk esaslarına uygun biçimde yeniden düzenlemişti. Diğer yandan, cevap ve düzeltme hakkı

²²⁵ Eroğul, *Demokrat Parti*, s.64; Emin Karakuş bu konuyla ilgili olarak şunları aktarmaktadır: “Demokrat Parti iktidara geldikten sonra, gazetelere resmî ilan dağıtımında CHP’nin tuttuğu hatalı yolu izlemeye başladı. CHP, *Ulus* gazetesini nasıl tutuyor, resmî ilanların bir suretinin bu gazetede yayınlanmasının zorunlu kılarak ona parasal güç sağlıyorsa, DP’de Zafer gazetesini tutmaya, ona bu yoldan büyük kazançlar sağlamaya başladı. DP, muhalefet yıllarında bu konuyu şiddetli bir dille eleştirmiş, “bu meşru olmayan kazançların bir gün hesabını soracağız” diye neler söylememişti. 1951 yılı ocak ayı içinde Bütçe Komisyonu’nda konu bir kez CHP’li milletvekillerinçe ele alındı. Sorulan sorular üzerine Başbakan yardımcısı Samed Ağaoğlu, resmî ilanlar hakkındaki kararnameyi söz konusu ederek ilanların gazetelere eşit surette dağıtıldığını bildirdi ve şu rakamları verdi: 2 Ekim 1950’den 31 Aralık 1950’ye kadar Ankara’da yayınlanan *Ulus* gazetesine 66.638 lira, Zafer Gazetesi’ne 109.350 lira, Kudret Gazetesi’ne 36.681 lira, Haber Gazetesi’ne 33.833 lira verilmiştir. Bu paralar gazetelere üç ay gibi kısa bir sürede verilmiş olan paralardı. Aynı dönem içinde İstanbul’da yayınlanan gazetelere ödenen resmî ilan parası ise şuydu: Cumhuriyet 16.333, Milliyet 16.114, Son Posta 14.910, Hürriyet 15.717, Son Saat 14.910, Akşam 14.882, Son Dakika 14.811, Yeni İstanbul 14.805, Gece Postası 14.689, Her Gün 14.650, Vatan 14.518, Zaman 12. 752, Yeni Sabah 14.303, Vakit 13.358 lira. Bu rakamlardan anlaşıldığına göre en yüksek ilan tutarı Zafer Gazetesi’ne aitti. Samed Ağaoğlu hem bu rakamları veriyor, hem de ilan paraları ‘eşit’ dağıtılmaktadır diyebiliyordu” (Karakuş, s. 190-191)

²²⁶ Korkmaz Alemdar, *İletişim ve Tarih*, 2. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 204

yönünden savcılıklara tam yetki verilmesi gibi olağanüstü yollarla basın eli kolu bağlanmıştı²²⁷.

‘Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun’ aynı zamanda ‘ispat hakkı’ tartışmalarını da başlattı. Tasarı görüşülürken, Adalet Komisyonu Başkanı Halil Özyörük' hakaret davalarında bakanlar ve bazı yüksek memurlar için ‘ispat hakkına cevaz olamayacağını’ öne sürmüş ve yazı işleri müdürleri için ‘baldırıcıplaklar’ ifadesini kullanmıştı. Bu mesele gazetelerde protesto yazılarının yazılmasına sebep oldu. 1954 seçimlerinden sonra ‘muhalif’ basındaki eleştiriler artmış bununla birlikte basın davalarının sayısı da artış göstermişti. Özellikle CHP organı *Ulus* ve Nihat Erim'in çıkardığı *Halkçı* gazetelerinin yazarlarıyla, Metin Toker'in *Akis*'i için çok sayıda dava açıldı. Şinasi Nahit Berker, Metin Toker, Ülkü Arman, Nihat Subaşı, Fethi Giray, Beyhan Cenkçi, Kurtul Altuğ, Yusuf Ziya Ademhan ve daha birçok gazeteci, basın suçlarından mahkûm edildiler. Ve davalar birbirini izledi: *Dünya* gazetesi yazarlarından Bedii Faik tutuklandı, başka bir davadan dolayı *Dünya*'nın yazı işleri müdürü Ali İhsan Göğüş 12 ay hapse mahkûm edildi. *Yeni Sabah* sahibi Safa Kılıçoğlu 6 ay hapis cezasına çarptırıldı, karar temyiz edildi²²⁸.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın iktidara yönelik eleştirileri de DP'yi rahatsız etmişti. 9 Eylül 1951 tarihli *Ulus* gazetesinde yayınlanan ‘Gözü Kapalı Oy Verme’ başlıklı yazısının ardından Yalçın'ın milletvekili dokunulmazlığı²²⁹, söz konusu yazıda “TBMM'nin manevi şahsiyetinin tahkir edildiği” gerekçesiyle kaldırılmıştı. Hüseyin Cahit, 1953'te *Ulus* gazetesinin kapatılmasından sonra, onun yerine çıkan *Yeni Ulus* ve *Halkçı* gazetelerinde de başyazı yazmış ve DP'ye yönelik eleştirilerini sürdürmeye devam etti. Adnan Menderes ve Celal Yardımcı aleyhindeki yazılarından dolayı 24 Eylül 1954'te 26 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılan Hüseyin Cahit, 1 Aralık 1954'te de cezaevine gönderildi. Bir gazeteci olarak Yalçın'ın 79 yaşında cezaevine girmesi hem ulusal basında hem de yabancı basında yankı buldu ve Hüseyin Cahit'in serbest bırakılması için çeşitli kampanyalar yürütüldü. Bunların da etkisiyle Yalçın, tedavi

²²⁷ İçel, *Kitle Haberleşme Hukuku*, s.42.

²²⁸ Kabacalı, s. 166-167.

²²⁹ Hüseyin Cahit Yalçın, 1939 seçimlerinde VI. Dönem Çankırı milletvekili olarak parlamentoya girmiştir.

amacıyla önce Şişli Çocuk Hastanesi'ne gönderildikten sonra Bakanlar Kurulu'nun aldığı af kararıyla da özgürlüğüne kavuştu²³⁰.

DP uygulamaları ilerleyen yıllarda, ona en çok destek olan gazetecilerin de eleştirilerine maruz kalmış, DP'den kopmalarına neden olmuştu. Dörtlü Takrir'in beşincisi durumuna geldiğini ve yıllarca öyle kaldığını aktaran Ahmed Emin Yalman²³¹, gazetesiyse DP'yi desteklemenin karşılığında Menderes'e yakın durup fikirlerini yönlendiriyordu²³². Kore'ye asker gönderme konusunda da DP'nin yanında olan Ahmed Emin Yalman, Pulliam Davaları'nda²³³ yargılanarak 15 ay 16 gün hapis cezası almış ve 72 yaşında cezaevine girmişti. Bu süreçten sonra, DP'ye olan yaklaşımını değiştiren Yalman, 27 Mayıs Darbesi'nden sonra 'Allahın Bu Günü de Varmış' başlıklı bir yazı yazmış ve "Bu, İzmir'in Yunanlılardan kurtuluşundan sonra halkın ağzından düşmeyen bir sözdü"²³⁴ demişti.

Muhalefette buldukları dönemde DP sözcüleri, radyonun, iktidarın propaganda aracı olarak kullanılmasından şikâyet ederlerken, hatta Adnan Menderes 1948'de "CHP, iktidarın en alelade icraatını bile gürültülü propagandalara vesile yapmıştır. Millet parası ile çalışan radyolarda, mütemadiyen kendilerini methettirmek yoluyla türlü gürültüler yapıla gelmiştir"²³⁵, şeklinde konuşurken, 30 Haziran 1954 tarih ve 6428 sayılı Kanun'la, seçim propagandalarında muhalefet partilerine radyodan yararlanmaları olanağını veren hükümler yürürlükten kaldırılmıştı. Diğer yandan, hükümetin radyo programlarına müdahalesi sağlanmış ve böylece radyo iktidarın bir propaganda aracı olarak kullanılmıştı. Özellikle 1957 seçimlerinden sonra, devlet

²³⁰ Hilmi Bengi, *Gazeteci, Siyasetçi ve Fikir Adamı Olarak Hüseyin Cahit Yalçın*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000, s. 279.

²³¹ Ahmed Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, 1922-197, 2. Cilt, 2. Baskı, Pera Turizm, İstanbul, 1997, s. 1316.

²³² Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler I*, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2006, s.148.

²³³ Amerikalı gazeteci Eugene Pulliam ve eşi, 1958 ortalarında Türkiye'ye gelmiş ve Başbakan Menderes'le görüşmek istemiştir. Ziyaret öncesi Ahmed Emin Yalman'la da mektuplaşan Pulliam, her türlü çabaya rağmen Menderes'le görüşemeyerek ülkeden ayrılmış ve ülkesine döndüğünde *Indianapolis* gazetesinde eleştirilerini yayımlamıştır. Amerika'da 'On İkiye Çeyrek Var' başlığıyla 72 gazetede çıkan bu yazıların Türkçe çevirileri de *Dünya*, *Ulus*, *Vatan* ve *Kervan* gazetesinde yayımlanmış, *Kim ve Altok* dergileri de sütunlarında bu yazılara yer vermiştir. Ahmed Emin Yalman ayrıca köşesinde 'idari teşkilatın işleyiş tarzını ve Başbakanın zamanını iyi yönetememesi'ni eleştirmiştir. Barındırdığı ciddi eleştiriler nedeniyle, iktidarı oldukça kızdıran fakat ülkede bir o kadar ilgi uyandıran bu yazıları alıntılaman; *Dünya*, *Ulus*, *Vatan*, *Kervan*, *Kim ve Altok* hakkında, Başbakan'ın isteği üzerine, savcılık tarafından "Hükümet'i küçük düşürücü yayın yapmak suçundan" dava açılmıştır. (Elif Emre Kaya, Zakir Avşar, "Türk Basınında Eugene Pulliam Olayı", *Erciyes İletişim Dergisi "akademia"* 2012, Cilt: 2, Sayı: 4, 2012, s.24-38; Topuz, s. 206.

²³⁴ Yalman, s.1689-1690.

²³⁵ Nuri Kayaş ve Serhat Hürkan, *Sansürsüz Sansür Tarihi (1795-2011)*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2011, s. 102.

radıoları, DP kongrelerinde yapılan konuşmaları vererek, Vatan Cephesi'ne, katılanların çektikleri telgrafları okumakla görevlendirilerek, 'Demokrat Parti Radyoları' durumuna sokulmuştu²³⁶. Darbeye gerekçe olarak sunulan bu uygulamalar 27 Mayıs 1960 durdurulmuş ve 1961 Anayasası'na, radyonun tarafsızlığını güvence altına alan hükümler konulmuştu²³⁷.

DP, Halk Partisi'nin hazineinden aldığı malların, yine hazineye iade edilmesine 1953'de kabul ettiği bir kanunla karar vermişti. Böylece Parti'nin resmî yayın organı *Ulus* gazetesinin matbaası da hazineye geçmişti. Bu kez de CHP, DP'nin resmî yayın organı *Zafer* gazetesini basan Güneş Matbaacılık Anonim Şirketi'nin rotatiflerini hazineye mal edeceklerini ifade ediyordu. DP'nin sembolü olan Güneş Matbaacılık Anonim Şirketi'nin ilk iki katı matbaaya, üçüncü katı *Zafer* gazetesine ve en üst katı da DP Genel Merkezi'ne tahsis edilmişti. 27 Mayıs gecesi bu binaya bir baskın yapılarak, bina askerî kordon altına alındı ve bütün muhasebe defterlerine el konuldu²³⁸.

1954 yılının sonbaharında, Ankara Toplu Basın Mahkemesi, Menderes Hükûmeti ve DP aleyhtarı yazılarından dolayı, *Halkçı* gazetesi mensuplarından Hüseyin Cahit Yalçın'a 26 ay 20 gün hapis ve 4444 lira para cezası, Cemal Sağlam'a 65 ay 10 gün hapis ve 10886 lira para cezası, İbrahim Cüceloğlu'na 16 ay hapis ve 2666 lira 30 kuruş para cezası verdi. Gazetenin sahibi Nihat Erım de 3553 lira para cezasına çarptırıldı. (Yargıtay aşamasında bu ceza 100 bin liraya çıkartıldı) Basın işlerinden sorumlu Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol, kendisine yayın yoluyla hakaret edildiği iddiasıyla, İstanbul'da çıkan *Dünya* gazetesinden Bedii Faik hakkında dava açmıştı. Mahkeme, Bedii Faik'in tutuklu olarak yargılanmasına karar verdi. Gazetenin sahibi Falih Rıfkı Atay, Sarol'dan yazılı olarak özür dileyince, Bakan davadan vazgeçti ve Bedii Faik tahliye edildi²³⁹.

²³⁶ 1950 ve 1954 milletvekili seçimleri öncesinde, muhalefet partileri de radyoda propaganda konuşmaları yapıyorlardı. 1954 seçimi sonrasında DP iktidarı, Seçim Kanunu'nu değiştirerek, muhalefet partilerinin radyoda seçim propagandası yapma hakkını kaldırdı. 27 Ekim 1957'de yapılan milletvekili seçiminde, oy verme işlemi bitmeden, saat 14:30'dan itibaren radyoda, DP'nin önde gittiği illere ait seçim sonuçları yayınlanmaya başladı. CHP'nin başvurusu üzerine, Yüksek Seçim Kurulu radyodaki bu yayınların durdurulmasına karar verdi. Ama, karara rağmen radyoda sonuçların verilmesine devam olundu. 1958-1960 arasında, DP'yi desteklemek üzere oluşturulan Vatan Cephesi'ne katıldıklarını belirten kişilerin isimlerini içeren uzun listeler, radyodan saatler boyunca okunuyordu. (Kayış ve Hürkan, s. 116.)

²³⁷ İçel, s.42-43.

²³⁸ Erer, *Yasıada ve Sonrası*, s. 94.

²³⁹ Kayış ve Hürkan, s. 118.

6-7 Eylül 1955 olayları nedeniyle sabaha karşı ilan edilen sıkıyönetimin ardından, 10 Eylül'de, sıkıyönetim komutanı Korgeneral Nurettin Aknoz, düzenlediği basın toplantısında gazetelere getirilen yasakları aktarmıştı:

Halkı heyecanlandıracak haberlerin yayımlanması, hükûmetin tenkit edilmesi, sıkıyönetim çalışmalarıyla ilgili haberlerin yayımlanması, NATO devletleriyle ilgili haberler, darlık, kutluk ve yokluk haberleri, 6 Eylül olaylarını komünistlerden başkalarının yaptığı yolunda yazı ve yorumlar, 6 Eylül olaylarıyla ilgili haber ve resimler yasaktır.

Bunların ardından 20 Eylül'de Anadolu Ajansı bülteninde Sıkıyönetim'in şu bildirisi yayımlanmıştı:

*1- Ulus gazetesi 19 Eylül 1955'te 'Çetin İmtihan' başlığı altında yayımladığı bir makaleyle Örfî İdare Kumandanlığı'nın yasağına uymamıştır. Bu sebeple Ulus gazetesinin basılmasını ve yayınlanmasını süresiz olarak men ettim. 2- 19 Eylül tarihli Hürriyet ve Tercüman gazeteleri Ulus'ta çıkan makaleyi iktibas ettikleri için örfî idare yasağına uymamışlardır. Bu sebepten Hürriyet ve Tercüman gazetelerinin basılmasını ve yayınlanmasını 15 gün men ettim.*²⁴⁰

1957'de, muhalefet liderlerinin gezilerini izleyen gazetecilerin, polis tarafından dövülmesi ve makinelerine el konulması üzerine Gazeteciler Sendikası bir bildiri yayımlamıştı. Sendika, bu bildiri nedeniyle dokuz ay süreyle kapatıldı²⁴¹.

Basınla ilgili bir diğer gelişme ise Tahkikat Komisyonu²⁴² üzerinden geldi. 18 Nisan 1960 tarihinde kurulan Komisyon'a muhalefet ile basın aleyhinde ileri sürülen iddia ve suçlamaları soruşturma görevi verildi. Komisyon, soruşturmalar bitene kadar siyasi hiçbir toplantı yapılmamasını ve Meclis görüşmelerinin veya verilen önergelerin *Resmî Gazete* dışında hiçbir yayın organı tarafından yayımlanmamasını istedi. 20 Nisan'da da DP önergelerine dair Meclis görüşmelerinin basında yayınlanmasını yasaklayan Komisyon'un aldığı bu kararlara uymayan gazeteler toplattırıldı²⁴³.

1955-1960 arasında 867 gazetecinin mahkûmiyetiyle sonuçlanan 2300 basın davası açılmıştı²⁴⁴.

²⁴⁰ Topuz, s. 199; 'Çetin İmtihan' başlıklı yazı İsmet İnönü tarafından kaleme alınmıştır. *Ulus* bir aya kadar kapalı kaldıktan sonra yeniden yayınlanmaya başlamıştı. (İnönü, *Defterler*, Cilt:2, s.638)

²⁴¹ Kabacalı, s. 177.

²⁴² Komisyonun kuruluşu ile ilgili bkz sayfa. 29.

²⁴³ Nuri İnüç, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1992, s. 363

²⁴⁴ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006, s. 124.

1960 Mayıs'ına kadar olan süreçte yaşanan bu hava, gazetecilerin DP karşısında diğer muhalif gruplarla birlikte olmalarına neden oldu. İktidarın, gün geçtikçe basın üzerine uyguladığı olumsuz tavır, daha çok eleştiriyi doğuruyor, yapılan eleştiriler de daha çok baskıyı getiriyordu.

1.3.2. 27 Mayıs Askerî Darbesi'nden Sonra Basınla İlgili Gelişmeler

Basın-iktidar ilişkilerinde gazetelerden ideolojik beklentilere uygun içerik oluşturması beklenir. 27 Mayıs Darbesi'nin gerçekleştiği günün sabahı çoğu gazete, ordunun arkasında duruyordu. Çünkü onlara göre; beklenen özgürlük günleri artık gelmişti ve ordu, basının yaşadığı tüm olumsuz olayları artık silecekti. *Cumhuriyet* gazetesi 27 Mayıs sabahı '*Memleketin bugünkü buhranına ve kardeş kavgasına mani olmak üzere; Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı İdareyi Ele aldı*' manşetiyle çıkarken, *Akşam* gazetesinde 28 Mayıs'ta, '*İkinci Cumhuriyet Kuruluyor, Büyük Millet Meclisi dün feshedildi. Orgeneral Cemal Gürsel millete teminat verdi.*' başlığı yer aldı. Hatta öyle ki değişik fikirlerle orduya tekliflerde bulunanlar dahi vardı. 28 Mayıs 1960'ta '*Yurtta Tam Bir Huzur Hüküm Sürüyor*' başlığıyla çıkan *Hürriyet*'te, aynı gün şöyle bir metin yayımlanmıştı:

Teklif ediyoruz,

28 Nisan 1960 Perşembe... Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği Türk Gençliği, (En hakiki mürşit ilim)in beşiği (Üniversite) bahçesinde, Atatürk gençliğine yakışır bir vekar içinde, göğüslerini dolduran hürriyet ateşi ile Türk Milletinin en samimi hislerine tercüman olmuş, onların hep bir ağızdan göklere yükselen 'Hürriyet' âvazelerine, silah ve ateşle mukabele edilmişti. Bu vatan toprağında, 507 senedir Türkün olan tarihi şehir İstanbul'da, bu masum evlâtlarımız üzerine sıkılan kahpe kurşunlarla şehit olanların, uğrunda öldükleri ideal, bugün Tanrıya şükürler olsun tahakkuk etmiştir.

Hürriyet mücadelesinin bu kahraman şehitlerini milletçe tazim ile anıyor, Büyük Türk Milletinin bu aziz evlâtlarının aziz göğüslerini kurşunlara siper ederek istedikleri 'Hürriyet' Kahraman Türk Ordusu tarafından sağlanmıştır. Böyle bir günde, o kahraman şehitlerimizin ruhlarını şad etmek en ulvi vazifemiz olmuştur.

Bu gaye ile üniversite bahçesinde aziz üniversiteli şehitlerimiz için bir anıt dikilmesini ve bu anıtın üzerine, bu kahraman vatan evlâtlarının isimlerinin hak edilmesini teklif ediyoruz.

İleride bu milletin 'Hürriyetine' kastedecek bedbahtlar çıktığı taktirde, bu anıt ve üzerindeki yazılardan ibret alsınlar ve her senenin 28 Nisan günü, ömürlerinin

baharına doyamamış ‘Hürriyet’ şehitlerimizi, üniversitemiz önünde, hür ve mesut birer vatan evlâdı halinde şükranla anmak bize ve bizden sonra gelecek nesiller müyesser olsun.

Darbe öncesi süreçte, zaten muhalif tarafın içinde yer alan ve askere bir nevi müdahale etmesi için çağrı yapan basın, darbeden sonra da askerle olan iyi ilişkilerini sürdürdü. 27 Mayıs’ın hemen ertesinde çıkan köşe yazıları, bu ilişkilerin boyutunu gözler önüne sermişti. Darbenin ertesi günü, *Cumhuriyet* gazetesinde Nadir Nadi ‘Dönüm Noktası’ başlıklı yazısında şu sözleri sarf etmişti:

27 Nisan 1960 günü Büyük Millet Meclisi’nde geçen olaylardan sonra genç demokrasimizin soysuzlaşması korkunç bir şekil almış, vatandaşları birbirine kırdırarak kanlı boğuşma ihtimalleri bütün dehşeti ile ufukta belirmişti... Türk Silahlı Kuvvetleri bu şartlar altında devlet idaresine el koyarak patlamasına ramak kalan kardeş kavgasını önlemeyi görev bilmıştır.²⁴⁵

Akşam gazetesinde ise Aziz Nesin şöyle yazmıştı:

Kara günlerin acısıyla, ezgisiyle değil; halkımızın, aydınlarımızın bu son yiğitçe davranışı karşısında, sevinç gözyaşları dökerek yazıyorum... Genç üniversitelim! Temiz alnında taçlanan boncuk boncuk terler, akıttığın mübarek kan boşa gitmedi. O kandan, o terden, yiğit Türk ordusu, Türk ulusuna pırıl pırıl bir hürriyet armağan etti... Sağ ol generalim, sağ ol albayım, yarbayım, binbaşım, yüzbaşım! Sağ olun yiğit komutanlarım! Var olsun Türk ordusu...

30 Mayıs 1960’da Abdi İpekçi,²⁴⁶ *Milliyet*’te “*Matbaada herkes kucaklaşmaya başladı.. Ve biraz sonra gelen askerî bir kamyon, diğer meslektaşlarımızla birlikte bizi Orduevine götürecektir, orada Türk ordusunun en şanlı, en büyük, en medeni, en cesur, en insani başarısını resmen duyuracaktık...*”²⁴⁷ demişti.

Kaleme aldığı hatıratlarında Bedii Faik ise ilk günlerinin, hatta aylarının orduyu övmekle geçtiğini ifade etmiş kendi gazetesi *Dünya* üzerinden süreç üzerindeki yaklaşımlarını aktarırken, dönemin basını hakkında da şunları söylemişti:

²⁴⁵ Nadir Nadi, “Dönüm Noktası”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1960.

²⁴⁶ O dönemde Abdi İpekçi’nin askerle iyi bir diyalogu vardır. Orhan Erkanlı’nın İstanbul’a geldiğinde mutlaka Abdi İpekçi ile görüşmektedir. Basınla ilgili pek çok konuda Erkanlı’ya fikirler veren Abdi İpekçi, Yassıada Mahkemeleri’nin başlayacağı günlerde basınla ilişkilerin düzenlenmesinde desteğini esirgememiştir. (Tufan Türeç, Erhan Akyıldız, *Bir Gazetecinin Hayatı 28 Yıl Sonra Abdi İpekçi*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 200, s. 133).

²⁴⁷ Mine Söğüt, *Darbeleri Kalemler*, Getto Basın Yayın, İstanbul, 2010, s. 20-23.

Hem orduyu övmek hem de geçmişi iğnelemek politikasını keskin olmamaya çalışarak yapanlar Cumhuriyet ve Milliyet'ti. Devrilen iktidarı mümkün mertebe kollayarak, orduya gülümsemeyi de ustaca elde tutana Yeni Sabah'ı örnek olarak gösterebilirim! Eski saflarında, yani DP platosunda dikilmenin gayreti içinde ter döken, acı çeken adeta inleyene de en belirgin örnek Son Posta'dır. Vatan, bizim kadar batıcı değilse de bize en çok yaklaşındır! Nasıl ki, o günlerde DP'li birtakım gençler tarafından çıkarılmakta olan Yeni İstanbul da DP safında direnmek ve orduyu iğnelemekte, Son Posta'nın yanında, hatta zaman zaman da önünde sayılabilir²⁴⁸.

Bu iyi ilişkiler çerçevesinde 14 Haziran 1960'ta 6 gazetede 'Milli Birlik Komitesi ve Hükûmetin Dikkatine' başlıklı bir yazı yayımlandı. "27 Mayıs inkılabının Türk Basınına mahrum olduğu hürriyete sür'atle kavuşturmuş olması karşısında hudutsuz şükren duygularımızı bilhassa ifade etmek isteriz" sözleriyle basının yaşadığı iki önemli soruna MBK'nın çözüm getirmesi talep edildi:

1) *Kâğıt Meselesi: Eski iktidar, İzmit kağıt fabrikasını zarardan kurtarmak için ucuz mal ettiği kağıdı kilo başına 60-70 kuruş fazlalık ekleyerek, memleket gazetelerine satmakta ve müesseselerimize her yıl milyonlarca lirayı bulan bir nevi gizli ve kanunsuz vergi yüklemekte idi. Bu inhisar ve imtiyaz nihayet korkunç bir siyasi baskı vasıtası haline de sokulmuş ve gazete kâğıdı tevziatı tamamıyla keyfi bir hale getirilmiştir.*

2) *İlân Meselesi: Sabık ve sakıt iktidarın kâğıt yoluyla yaptığı siyasi baskı, kâfi neticeyi sağlayamayınca, bu defa ilanlara el atılmış, bütün dünyada tamamen serbest bulunan ticari ve hususi ilan müesseseleri dahi hükûmetin kontrollü ve emri altındaki Resmi İlanlar müessesesinin sultanı altına sokulmuştur. Ayrıca tamamen sun'i bir tarzda yaratılmış olan bir resmi ilan mavzuu da daha ziyade şumullendirilerek, iktisadi devlet teşekküllerinden bankalara kadar yayılmış bulunuyordu.*

Netice: Açıkça görüldüğü veçhile, kâğıt ve ilan mevzuları, basınımızın bel kemiğini teşkil etmekte ve kavuştuğumuz hürriyetin daha verimli olmasına ciddi bir mani vücuda getirmektedir. Bu itibarla, bugün Türkiye'de tevzie tabi ve ithali devlet tekelinde bulunan tek ticaret metaı olan gazete kağıdının liberal sistemimizin şartlarına uydurularak, serbest bırakılmasının bugünkü hürriyet rejimimize lüzumlu olduğu inancındayız.

²⁴⁸ Faik, *Matbuat Basın...*, Cilt:4, s.12.

İlan mevzuunda ise, Türkiye’de hiçbir memlekette emsali bulunmayan sun’i, satışı ve dolayısıyla daima dalkavuk bir gazeteler topluluğu yaratan resmi ilanların tamamen kaldırılarak, çıkarılacak özel bir ‘Resmi İlan’ gazetesinde yayınlanması, basın alanını hakiki sahiplerine bırakmakta, elbetteki yegane çare olacaktır. Şüphesiz maddi zararlarımıza müncer olmakla beraber, meslek haysiyetinin kurtulması bakımından seve seve ve iftiharla fedaya hazır olduğumuzu resmi ilan gelirimizin tasarrufu sayesinde, memleket hazinesine milyonlarca liralık bir tasarruf sağlanacağını da hemen ilave etmek isteriz.

Oy avcılığı ile hiçbir münasebeti olmayan ve geçici anayasada bu memleketçi vasfını kudretle ifade etmiş bulunan bugünkü Milli Birlik Hükûmetinin, Türk basınının ve dolayısıyla fikir hürriyetini teminat altına alacak şartları getirmekte, herhangi bir parti hükûmetinden çok daha cesaretli davranabilmesini tabii buluruz.

Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet, Vatan, Yenisabah²⁴⁹.

27 Mayıs 1960’da devletin yönetimini üstlenen ve daha ilk günden itibaren basının büyük desteğini gören MBK, on yıllık DP döneminde ve özellikle 27 Mayıs öncesindeki günlerde sıkıntı çeken basının sorunlarını çözümlenmeyi en önemli iş olarak benimsedi. İnkılaplar, sosyal değişim programları yapılırken basının ihmal edilmesi mümkün değildi.²⁵⁰ Öncelikle basınla ilgili kanunlar değiştirildi. DP’nin iktidara geldikten sonra basın özgürlükleri hususunda iyi niyetlerle çıkarılmış olan ancak daha sonra özgürlükleri kısıtlayan düzenlemelere doğru yönelen hükümlerin ortadan kaldırılması gerekiyordu. Gazeteler tarafından bu taleplerle ortak bir kampanya başlatılarak gerekli ortam hazırlanmıştı²⁵¹.

MBK, önce antidemokratik yasaların kaldırılması işine girişirken, daha sonra basından gelen taleplerle, bir basın ahlâk yasasının hazırlanmasına ön ayak olmuştu. Basınla MBK arasındaki ilişkiler, bu iyileştirmeler sayesinde olumlu giderken, Basın İlân Kurumu’nun kuruluşu ve 212 sayılı yasanın çıkarılışı, gazete patronlarıyla olan ilişkileri germişti. 1961 Anayasası’yla birlikte gelen özgürlük anlayışı, basında yeniden bir hareketlenme yaratmış, özellikle sol basının yükselişiyle birlikte oluşan çokseslilik, beklenen demokratik özgürlük havasını karşılamıştı. Ancak zaman ilerledikçe, asker tarafında oluşan bazı kaygılar, kontrol etme ve tedbir alma tavrını doğuracak ve basın da

²⁴⁹ *Milliyet*, “Milli Birlik Komitesi ve Hükûmet’in Dikkatine”, 14 Haziran 1960.

²⁵⁰ Caner Arabacı, “Basın Birliği”, Medya ve Siyaset, Ed. Zülfikar Damlapınar, Eğitim Kitabevi, Konya, 2008, s. 79.

²⁵¹ İnüç, s. 367.

bundan payını alacaktı. Dönemin konjonktürüne uygun bir yaklaşım olarak ‘anti-komünist’ duruş, yeniden tutuklamalara sebep olmuştu. Uygulamaları artık eleştirilmeye başlanan MBK’nın, sonunda tıpkı DP’nin Tahkikat Komisyonu gibi bir anlayışla getirdiği Tedbirler Kanunu’nu çıkarması, basın tarafından ciddi tepki görmüş ve boykot edilmişti.

1.3.2.1. Antidemokratik Yasaların Kaldırılması

MBK, basınla ilgili çalışmalara başladıktan bir süre sonra, 12 Ekim 1960’da 94 sayılı kanunu çıkardı. Bu kanunla, 1954 yılının ilk aylarında DP hükûmeti tarafından çıkarılan ve 960 yılına kadar gazetecilerin üzerinde büyük bir baskı oluşturan, ünlü, Neşir Yoluyla veya Radyoyla İşlenecek Cürümler Hakkındaki 6334 ve 6732 sayılı kanunlar iptal edildi²⁵². Aslında bu kanunun amacı; ‘namus, şeref veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması veya itibar kıracak veya şöhret veya servete zarar verebilecek bir hususun isnad edilmesini’ önlemektir. Genellikle Ceza Kanunu’nun kapsamına giren çeşitli suçları kapsayan bu Kanun’ları hükûmet, özel bir kanunda toplayarak verilecek cezaları ağırlaştırmıştı. 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan 10.000 liraya kadar para cezaları da öngören Kanun’un getirdiği en önemli hükümlerden biri, bu maddelere göre suç sayılabilecek bir yazı çıktığı zaman, savcılarının doğrudan doğruya kovuşturma açabilmeleri idi. Oysa Ceza Kanunu’na göre bunlar, şikâyete bağlı suçlardı²⁵³. Dolayısıyla MBK çıkardığı yeni kanunla bu düzenlemeleri durdurdu.

5 Aralık 1960’da yürürlüğe giren, 143 sayılı ‘Basın Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun’la 5680 sayılı Basın Kanunu’nda yapılmış olan değişikliklerin önemli bir kısmı kaldırılmıştı, ayrıca Basın Kanunu’nun değişikliğe uğramamış bazı hükümleri de düzeltilmişti. Yine 5 Aralık 1960’ta, Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, Ceza Kanunu’nun 481. Maddesinde yapılan değişiklikle ‘gazeteciye ispat hakkı’²⁵⁴ yeniden tanındı. Kanun, gazetecinin ispat hakkını yeniden kazandırdı²⁵⁵.

²⁵² İnuğur, s. 367.

²⁵³ Topuz, s. 196.

²⁵⁴ İspat hakkının iadesi için, 30 Mayıs 1960 tarihli kararnamenin C bendi gereğince; ispat hakkını kaldıran veya kayıt altına alan kanunlarla esas hak ve hürriyetleri tahdit eden kanun ve hükümleri tarayıp tesbit etmek üzere, Dr. Suat Bertan’ın başkanlığında; Prof. Dr. Sübeyr Derbil, Prof. Dr. Yavuz Abadan, Prof. Dr. Faruk Erem, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Prof. Dr. İlhan Arsel, Prof. Dr. İlhan Löttem, Devlet Şûrası Başkanı Sözcüsü Kemal Galip Balkar, Doç. Dr. Kudreta Ayıter, Doç. Dr. Muammer Aksoy ve Ziraat Vekaleti Hukuk Müşaviri Avni Givda’dan müteşekkil bir ilim heyeti

1960'da iktidarın MBK'nın eline geçmesinde büyük rol oynayan basın, Batının en demokratik ülkelerinde yaşanan basın özgürlüğünü elde etmek için de çalıştı²⁵⁶. Bu meselede MBK'nın da önemli katkıları vardı. Darbeden sonra, Anayasa ve seçim yasasını hazırlamakla görevli olan Kurucu Meclis'i oluşturan unsurlardan biri MBK iken diğeri temsil niteliğini daha geniş tutmak amacıyla kurulan Temsilciler Meclisi'ydi. Pek çok sivil toplum kuruluşunun seçtiği üyelere oluşturulacak olan Meclis'e, basının da toplamda 12 temsilci göndermesi öngörülmüştü ve Temsilciler Meclisi Seçim Kanunu'nun 8. Maddesi, Basın Temsilcilerinin nasıl seçileceğini açıklamıştı²⁵⁷. Böylece 6 Ocak'ta çalışmaya başlayan Kurucu Meclis'in içinde yer alan basın temsilcileri şu isimlerden oluşuyordu: Ali Babür Ardahan, Ali İhsan Göğüş, Altan Öymen, Derviş Sami Taşman, Ferit Celal Güven, İlhan Esen, Kemal Zeki Gençosman, Oktay Ekşi, Ömer Sami Coşar, İlhami Soysal, Şeref Bakşık...

---

kurulmuştu. Komisyon antidemokratik kanunların ve hükümlerin taranıp tesbit edilmesi faaliyetini 1 ay içinde bitirecekti. (*Cumhuriyet*, 2 Haziran 1960)

²⁵⁵ Madde şu şekildedir: "Geçen maddede beyan olunan cürmün faili beraat etmek için isnat ettiği fiilin sıhhatin veya şayi veya mutevatir olduğunu ispat etmek isterse bu iddiası kabul olunmaz. Ancak isnat edilen fiilin hakikat olduğunu ispat talebi:

1 — Tecavüz olunan şahıs bir memur veya kamu hizmeti gören bir kimse olup da 266, 267 ve 268'inci maddelerde beyan olunan haller müstesna olmak üzere, isnat olunan fiil icra ettiği memuriyete veya gördüğü kamu hizmetine taallük eylediği,

2 — isnat olunan fiilden dolayı tecavüz olunan şahıs hakkında kovuşturma icrasına başlanmış olduğu,

3 — isnat edilen fiilin ispatında kamu yararı bulunduğu mahkemece karar verildiği,

4 — Müşteki ikame ettiği davadan dolayı icra kılınan yargılamayı kendisine isnad olunan fiilin sıhhat ve adem sıhhatına dahi teşmil etmeyi açık olarak bizzat talep eylediği, takdirde kabul olunur."

²⁵⁶ Bozdağ, *Basın İstibdatı*, s. 190.

²⁵⁷ a) Bu kanunun yayım tarihinde; Ankara, İstanbul ve İzmir dışında yayınlanan ve 1960 Ekim'de tirajı 1.000'den fazla olan siyaset ve fikir gazete ve dergileri tarafından gönderilecek 1'er, 2.000'den fazla olanlardan gönderilecek 2'şer, 5.000'den fazla olanlardan gönderilecek 3'er, 10.000'den fazla olanlardan gönderilecek 4'er, 15.000'den fazla olanlardan gönderilecek 5'er ve 20.000'den fazla olanlardan gönderilecek 6'şar delege seçilerek her delegeye, birer belge verilir.

Temsilci Seçme Kuruluna katılacak olan bu delegeler, belgeleriyle birlikte temsilci seçme kurulunun toplantı gününden en geç 24 saat önce Basın ve Yayın Genel Müdürlüğüne başvurarak temsilci seçme kuruluna katılma belgelerini alırlar.

Temsilci seçme kurulu, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğünün çağırısı ile bu kanunun yayımı tarihinden başlayarak en geç 15 gün içinde Ankara'da toplanıp 3 temsilci seçerler.

b) Ankara Basın Teşekkülleri Yönetim Kurulları bir arada delege seçme kurulu halinde toplanarak 3, İstanbul Basın Teşekkülleri Yönetim Kurulları 4 ve İzmir Basın Teşekkülleri Yönetim Kurulları 2 temsilci seçerler (1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanuna ek «Kurucu Meclis Teşkili» hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 10682, 16 Aralık 1960, s.2766-2770)

1.3.2.2. Basında Özdenetim Çalışmaları: Basın Ahlâk Yasası ve Basın Şeref Divanı

Basında özdenetim konusu, Osmanlı'dan günümüze tartışılan, çeşitli denemelerle düzenlenmeye çalışılan önemli konulardan biridir. Türk basın tarihindeki ilk basın meslek girişimi olan Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'²⁵⁸den günümüze kadar gerçekleşen pek çok çaba, bu yolda atılan önemli adım olmuştur. Ancak siyasi kamplaşmalar, kısır çekişmeler bu çabaların çoğunun başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olmuştur.

27 Mayıs'tan sonra Türk basınının gündemine gelen yeni konu, özdenetimdi. Aslında gazeteciler tarafından daha önce de düşünülen, fakat basınla hükûmet arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi ve iktidarın basın üzerinde birtakım baskı yöntemlerine başvurması, gazetecilerin böyle bir girişimi ertelemelerine yol açmıştı²⁵⁹. Abdi İpekçi, o dönemde basınla ilgili olan genel düşüncüyü şöyle ifade etmişti:

1950'de basınla ilgili mevzuatta yapılan değişikliklerle sağlanan hürriyetin sonradan kısıtlanmasında bazı sorumsuz yayınların da rol oynadığı, hiç değilse iktidarın eline bu suretle bir koz verildiği düşünülüyordu. Bu noktayı dikkate alanlar mesleğin itibarını sarsan ve kısıtlayıcı tedbirler için fırsat hazırlayan gazetelerin ve gazetecilerin mesleki kurumlar vasıtasıyla disiplin altına alınmasını uygun görüyorlardı.

Çözüm önerisi olarak, Avukat Baroları ya da Etibba Odaları (Tabipler Odaları) örneklerini ileri sürenlerin olduğunu ifade eden İpekçi; bunun bir yandan iktidarın, basın üzerindeki baskısının gittikçe artması, diğer taraftan oluşturulacak böyle bir girişimin hükûmetin elinde kullanılması ihtimalinden dolayı, bu fikrin ilgi görmediğini aktarmıştı²⁶⁰.

MBK'nın, basın özgürlüklerini kısıtlayan yasaların uygulanmasını durdurması basını rahatlatmıştı. Fakat bu kez de bazı gazetelerin sorumsuz yayın politikası izlemesi özgürlüklere yeniden müdahale endişesini doğurdu. Bu endişeden hareketle, Gazeteciler Cemiyeti ile İstanbul Gazeteciler Sendikası, bir özdenetim mekanizmasının kurulması

²⁵⁸ Hakan Aydın, "Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 27, 2010, s:553-569.

²⁵⁹ Zeynep Alemdar, *Oyunun Kuralı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 78.

²⁶⁰ Abdi İpekçi, "Basının Kendi Kendini Kontrol Sistemi", Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferansı Heyeti, 1966, s. 3 (Teksir)

için gazete yöneticilerini toplantıya çağırdı²⁶¹. Endişenin temelinde, bazı MBK üyelerinin söylediği iddia edilen “*Babiâli’den de geçeceğiz*” sözleri de etkili olmuştu. Gazeteciler, iktidarın dayatacağı bir sansürü uygulamaktansa kendi içlerinde bir denetim mekanizması kurmayı daha doğru buldu.

Varılan görüş birliği sonucunda, Hayri Alpar, Ömer Sami Coşar, Abdi İpekçi, Osman Karaca, Kadri Kayabal ve Alp Zirek’den oluşan bir komisyon kuruldu. Komisyonun, kendilerine yardımcı olacak bir yabancı uzmanın yollanmasını istediği Milletlerarası Basın Enstitüsü, İsveç Basın Konseyi üyelerinden Alen Harnelius’u gönderdi. Yapılan çalışmalar sonunda hazırlanan tasarıda, Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ile Gazeteciler Cemiyeti Hukuk Müşaviri Hasan Refik Ertuğ’un fikirlerinden de yararlanılmıştı. Bu Komisyon’un çalışmalarına daha sonra Ankaralı gazetecileri temsilen Bülent Ecevit, Altan Öymen, Seyfettin Turhan, Nilüfer Yalçın, İzmirli gazetecileri temsilen de Şeref Bakşık katıldı²⁶².

2 Haziran 1960’da gazetelerde yayımlanan Basın Beyannamesi’nde; Türk basınının bilhassa son yıllarda insaf dışı iftira, itham ve hücumlara maruz kaldığı, buna rağmen şerefli vazifesine devam ettiği ve son millî hareketle uğrunda çetin mücadelelerde bulunduğu hak ve hürriyetlere kavuşmanın derin sevincini bütün memleketle beraber duyduğu ifade edilerek şöyle denilmiştir:

İçinde bulunduğumuz intikal günlerinde gayeyi güçleştirecek her türlü zararlı neşriyattan sakınılması lüzumunda tam bir ittifaka varılmıştır. Gazeteler, neşriyatlarında bu ana prensibin ihlal edilmemesi için titizlik göstermek hususunda birleşmişlerdir. Basınımız nihayet kavuştuğu hürriyete lâyık olduğunu ispat için kendi kendini kontrol sistemini devamlı bir hâle getirmek arzusundadır. Bu bakımdan bütün gazetelerin riayet edecekleri mesleki bir ahlâk yasası hazırlanacaktır. Bu beyanname, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul Gazeteciler Sendikası, İstanbul Günlük Siyasi Gazete Sahipleri Sendikası ve Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası tarafından hazırlanmış olup, umumî efkâra, gazetelere ve bütün kardeş meslek teşekküllerine hitap etmektedir²⁶³.

Böylece Basın Ahlâk Yasası ve bu yasayı yürütmekle görevli Basın Şeref Divanı’nın tasarıları, 18 Temmuz 1960’ta İstanbul’da toplanan; Ankara, İzmir ve

²⁶¹ Zeynep Alemdar, s. 78.

²⁶² İpekçi, *Basının Kendi Kendini...*, s.4.

²⁶³ *Milliyet, Akşam*, “Basının Beyannamesi”, 2 Haziran 1960.

Eskişehir gazetecilerinin temsilcilerine sunuldu²⁶⁴. 10 madde ile temel kuralları belirleyen Ahlâk Yasası'na uymayı kabul edenler için de bir taahhütname hazırlandı²⁶⁵. Yasa, basında sansürün 24 Temmuz 1908'de kaldırılışının 52. Yıldönümü olan 24 Temmuz 1960'da, Gazeteciler Cemiyeti'nde Basın Bayramı dolayısıyla düzenlenen bir törende basın temsilcilerince imzalandı ve hemen yürürlüğe girdi²⁶⁶.

Basın Şeref Divanı 10 üyeden oluşmaktaydı ve Genel Sekreterliğe de Abdi İpekçi getirilmişti. Ahlâk Yasası'nı uygulamakla görevli olan Divan, kurallara aykırılık tespit ettiği hallerde yaptırımını uyarı veya kınamayıydı.

Ahlâk Yasası'nı uygulamakla görevli olan Basın Şeref Divanı, 10 üyeden oluşmuş ve Genel Sekreterliğe de Abdi İpekçi getirilmişti. Divan'ın, incelenen yayınlarda Ahlâk Yasasına aykırılık tespit ettiği hallerde, sorumluları uyarma ve kınama yetkisi vardı. Divan'ın aldığı kararların kamuoyuna duyurulması için bildirimlerin, yasaya uymayı taahhüt eden bütün yayın organlarında yayınlaması mecburiyeti konmuştu²⁶⁷.

Divan'ın faaliyetleri başladıktan sonraki birkaç ay oldukça başarılı geçmiş, gazetelerin büyük bir kısmı yasaya uymakta titiz davranmış, bildirimler, taahhütte bulunan bütün yayın organlarında muntazam ve dikkat çekici bir şekilde yayınlanmıştı. Ancak bu sorumlu hava çok uzun sürmedi. Abdi İpekçi bu konuda şunları aktarmıştı:

²⁶⁴ Zeynep Alemdar, s. 80.

²⁶⁵ İnuğur, s. 369.

²⁶⁶ Yasanın maddeleri şunlardır:

1. Bir amme müessesesi olan gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan özel ve ahlâka aykırı maksat ve menfaatlere âlet edilemez ve kamu çıkarına zarar verici bir şekilde kullanılamaz.
2. Yazı, haber, fotoğraf vesair şekillerde yapılacak yayınlarda şu hususlara riayet edilir:
  - a) Ahlâka aykırı veya müstehcen yayında bulunulmaz,
  - b) Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.
  - c) Kamu çıkarlarını ilgilendirmeyen hallerde fertlerin özel hayatları küçük düşürücü şekilde sergilenemez.
  - d) Şahıslar, müesseseler veya zümreler aleyhinde iftira ve isnatta bulunamaz.
3. Haberlerde ve olayların yorumunda hakikatlerden, tahrif veya kısaltma yoluyla maksatlı olarak ayrılmamaz, doğruluğu şüphe uyandırabilen ve tahkiki gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, tahkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.
4. Gazetenin veya gazetecinin şahsi veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilemez.
5. Haber başlıklarında, haberin içerdiği hususlar tahrif edilemez.
6. Kamu çıkarları mutlak lüzum göstermedikçe, 'gizli' kaydıyla verilen malûmat yayınlanamaz.
7. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini koruyacak ve kendisine verilen sırlara saygı gösterecektir.
8. Haber kaynağının, yazı veya resimlerde, yayın tarihi için konulan zaman kaydı ihlâl edilemez.
9. İlân, reklam mahiyetindeki haber, resim ve yazıların, ilan veya reklam olduğu tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
10. Mevcutların verdikleri yanlış bilgilerden dolayı, yollanacak haklı cevap ve tekzipler, cevap ve tekzibe sebep olan yazını tesirini tamamıyla giderecek şekilde en kısa zamanda yayınlanır. (Topuz, s. 368-369.)

²⁶⁷ Zeynep Alemdar, s. 85.

1961 yılının sonlarına doğru durum, müsamahakâr görüşler açısından tatminkâr değildi. Sorumsuz yayınlar alıp yürüyor ve Divan, bunları önlemekte etkili olamıyordu. Zaafın sebebi, müeyyidenin yetersizliğinde bulundu. Yasaya aykırı davranan basın organlarının teşhiri ile umulan tesirin sağlanamadığı ve sağlanamayacağı düşünülüyordu. Ancak bu müeyyidenin değiştirilmesi ve yerine maddi müeyyidelerin konması sistemin yapısına ve ruhuna aykırıydı. Başka bir formül bulundu. Yürürlükteki 195 sayılı Basın İlan Kurumu Kanunu'nun 48.inci maddesi; 'Basın ahlak esaslarına riayet etmeyen gazeteler cezai müeyyide tatbiki'ni emretmekteydi. Bu madde o güne kadar işletilmemişti. Gerçi Basın Ahlâk Esasları deyimi, Basın Ahlâk Yasası'na doğrudan doğruya bir atıf sayılmazdı. Ancak, Kurum, alacağı bir kararla ahlak esaslarının Basın Şeref Divanı'nca uygulanmakta olan Ahlâk Yasası olduğunu açıklar ve bu yasayı ihlal edenler hakkında kurum olarak cezai müeyyide uygulayabilirdi. Bu formülün Basın Ahlâk Yasası'na uymak hususunda gereken hassasiyeti yaratacağı ümidiyle, kendi kendini kontrol sisteminin müteşebbislerinden İstanbul Gazeteciler Sendikası harekete geçti. Sendikanın, Basın İlan Kurumu Genel Kurulu'nda bu yolda yaptığı teklif kabul edildi ve şu şekilde karar alındı:

Basın Şeref Divanı'nca; hakkında bir yıl içinde 3 ihtar ve 1 takbih veya 2 takbih cezası verilen gazete ve dergilerin ilan ve reklamları Basın İlan Kurumu teşkiline dair 195 sayılı kanununun 49. Maddesine istinaden, Genel Müdürlüğün teklifi üzerine yönetim kurulu kararı ile 15 günden aşağı olmamak üzere kesilir, ceza kararı alan gazete ve dergiler, kanunun kendisine bahşettiği imkânlardan bu süre içinde faydalanamazlar. İlanı kesilen gazete ve dergi, aynı yıl içinde tekrar bir ihtar ve bir takbih cezası aldığı takdirde bu hüküm yine takbih edilir²⁶⁸.

1962 yılı başında yürürlüğe giren bu karara dayanılarak, İstanbul ve Ankara gazetelerinin resmî ilanları, 15'er gün süreyle kesildi. Bu cezayla, Divan kurallarına uyulacağı düşünülürken aksine gazeteler, Basın Ahlâk Yasası'na ve Basın Şeref Divanı'nın kararlarına uymak hususunda verdikleri taahhütleri geri aldılar ve bu iddia ile iptal davaları açtılar. Davaların kazanılması sonunda birçok gazete de Basın Ahlâk Yasası'na uymak hususundaki taahhütlerini geri aldı²⁶⁹.

1960'lı yılların sonlarına doğru, Divan'ın yetkisini yitirmesinin yanı sıra mali kaynakları da daralmış ve masraflar karşılanamaz hale gelmişti. Böylece 1967 yılında

²⁶⁸ İpekçi, s.8

²⁶⁹ İpekçi, s. 9-10

Divan, İstanbul Barosu, İstanbul Üniversitesi, Gazetecilik Enstitüsü, Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazeteciler Sendikası ile görüşme yoluna gitti. Ortak karar, tüm zorluklara rağmen görevin devam etmesi²⁷⁰ yönünde olsa da etkisini tamamen yitiren Divan, 1968'den sonra dağıldı.

Basının kendi içinde örgütlenmesi önemli bir meseledir. Osmanlı'dan bugüne basın çalışanlarının hakları hep yasal koruma ile güvence altına alınmaya çalışılmıştır²⁷¹. Farklı dönemlerde farklı denemeler gerçekleşse de basın "sivil toplum" kuruluşu özelliklerini taşıyan bir kurumlaşmayı hakkıyla gerçekleştirememiştir²⁷². Ekonomi ve siyasi kaynaklı temel yapısal sorunlar, basının bağımsız ama sorumlu bir sivil toplum örgütü olmasını engellemiştir.

1.3.2.3. Basın İlan Kurumu

1960'ta basınla ilgili önemli olumlu gelişmelerden biri de Basın İlan Kurumu'nun kurulması olmuştur. İlanlarını 1931 yılına kadar özel sektör gibi, hiçbir kayıt ve şarta bağlı kalmadan, seçtiği gazetelerde yayımlatan devlet, 1943 yılında çıkarılan bir kararname ile resmî ilanların aracılık hakkını, Basın Birliği'ne verdi. Birlik, birçok gazete ile işbirliği yaparak yeni bir şirket kurdu ve resmî ilanların kapsamını da genişletti. Kurulan Resmî İlanlar Şirketi'ne 27 Kasım 1957'de yeni haklar tanınmıştı. Hakların en önemlisi, bütün ilan ve reklamların gazete ve dergilere ancak bu şirket aracılığıyla yayımlanabileceğiydi. İlgili kanun da gazete seçimini hükûmete bırakınca, gazetelerle hükûmet arasında sorunlu ilişkiler başladı. Keyfi uygulamalar sonucu; 'besleme basın' doğdu ve basın özgürlüğünün ortadan kalktığı iddialarıyla darbe sürecine gelindi²⁷³.

Darbeden sonra, MBK üyesi ve Basın Yayın Umum Müdürü olan Ahmet Yıldız, 2 Ocak 1961'de, Basın-İlan ve Reklam Kurumu'nun kurulması için Meclis'e bir kanun teklifi sundu. Ahmet Yıldız, söz konusu kanun teklifi için yaptığı konuşmada; resmî ilanların keyfi kararlarla yürütülmekte olduğundan, önceki iktidar döneminde bu uygulamaların basın üzerinde baskı uyguladığından, sadece ilanlar değil, kâğıt, mürekkep gibi ihtiyaçların bile birer baskı vasıtası halinde kullanıldığından bahsetti.

²⁷⁰ Zeynep Alemdar, s. 93.

²⁷¹ Ebru Davulcu, Hamza Çakır, "The Representation of Act Numbered 212 in Print Press", Humanities Sciences, 5 (1), e-Journal of New World Sciences Academy, 2010, Volume: 5, Number: 1, s.80-100.

²⁷² Caner Arabacı, *Basın Birliği*, s.135

²⁷³ <http://www.bik.gov.tr/kurumsal/tarihce/>. Erişim Tarihi 04.03.2014.

Ancak kanuna karşı oluşan ilk tepkiler, daha bu konunun tartışıldığı günlerde gazete sahipleri tarafından gösterilmişti. 22-23-25-26 Aralık 1960 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinin imzasız başyazılarında, Basın İlan Kurumu tasarısına karşı tepki gösteriliyordu. *Vatan* gazetesinde 27 Aralık 1960'ta Özcan Ergüder, 24 ve 27 Aralık 1960'ta Ahmed Emin Yalman, söz konusu ilan rejimine karşı olan görüşlerini açıklıyorlardı. Özellikle *Yeni Sabah* ve *Dünya* gazetelerinin basınla ilgili yeni kanunlar aleyhinde sürekli ve sistemli yayın yaptıkları dikkat çekiyordu. Bu tepkilere karşı İstanbul Gazeteciler Sendikası Yönetim Kurulu, 23 Aralık 1960 tarihinde özellikle *Yeni Sabah* ile ilgili bildiri yayınlamıştı. *Dünya* gazetesi sahiplerinden ve başyazarı Falih Rıfkı Atay da İstanbul Gazeteciler Sendikası tarafından Basın Şeref Divanı'na verilmişti²⁷⁴.

Tüm bunlara rağmen, Meclis'te görüşülerek kabul edilen kanun 195 numarasıyla 9 Ocak 1961'de *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi²⁷⁵.

²⁷⁴ 10 Ocak ve Ötesi, İstanbul Gazeteciler Sendikası Yayınları, İstanbul, 1963, s. 8-9.

²⁷⁵ Basın - İlan Kurumunun Teşkiline dair Kanun'un bazı önemli maddeleri şunlardı: Madde 2 - Basın İlan Kurumunun Görevleri

1. Resmî ilanların mevkutelerde yayınlanmasında aracı olmak, 2. Kurumun idaresine iştirak eden mevkutelere, basın dernek ve sendikalarına en çok beş yıl vâde ile kredi açmak,
3. Yönetmelikte tesbit edilecek, basında fikren veya bedenen çalışanlar gibi basın mensuplarına, vâdesi iki yılı geçmemek üzere borç para vermek,
4. Basının her türlü ihtiyaçlarını temin etmek (Makine, kâğıt, mürekkep gibi),
5. Yönetmelikte tesbit edilecek basın mensupları ile bunlardan çalışamaz durumda olanlardan yardıma muhtaç bulunanlara ve ölenlerin ailelerine yardım etmek,
6. Yukarıdaki bendde yazılı olanlar için, diğer her türlü sosyal teşebbüslerde bulunmak,
7. Bu kanunla kendisine verilen diğer görevleri ifa etmek.

Madde 3 — Kurumun merkezi İstanbul'dır.

Ankara, İstanbul ve İzmir ile lüzum görülen diğer yerlerde birer şube açılır.

Madde 5 - Kurumun idaresine iştiraki kabul eden Ankara, İstanbul, İzmir gazete ve dergileri sahiplerinin kendi aralarından seçecekleri, İstanbul'dan 3, Ankara'dan 2, İzmir'den 1 olmak üzere 6 ve kamu hizmetlerine yararlı olduğu Bakanlar Kurulunca kabul edilen Gazeteciler Derneklerinden 3, Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonundan 4, İstanbul Ticaret sicilinden mukayyet prodüktörlerin kendi aralarından seçecekleri 2 temsilci ile,

a) Hükûmetçe görevlendirilecek 7,

b) İstanbul Üniversitesi Hukuk, iktisat ve Edebiyat Fakültelerinden 1 er; Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1 öğretim üyesi,

İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünden, gazeteci, olmayan 1 öğretim üyesi,

İstanbul Barosu, Ticaret ve Sanayi Odalarından 1 er mümessil ve en kıdemli İstanbul Noterinden teşekkül, eder.

Hükûmetçe görevlendirilecek mümessiller Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Maliye, Bayındırlık, Ticaret ve Sanayi, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlıklarından birer (1 er) olmak üzere tesbit ve tâyin edilir.

Genel Kurul üyeleri, (1) ilgili teşekküllerin Yönetim Kurulları (2) Fakülteler Profesörler Kurulları ve (3) Hükûmet tarafından 2 yıllık süre ile seçilir.

Madde 31 — Resmî ilanlar, Basın - İlan Kurumunun şubesi bulunan yerlerin belediye hudutları içinde bu şubeler aracılığı ile yayınlatılır.

Kurumun şubesi bulunmayan yerlerde, resmî ilanların yayınlanmasına valilikler aracı olurlar.

Mevkuteler aldıkları resmî ilanları zamanında yayınlarlar. Haklı bir sebep olmadıkça bu ilanları almaktan imtina edemezler.

Kurumun amacı, iktidarın bazı gazeteleri koruyup kollamasının önüne geçerek ve ilan dağıtımındaki adaletsizliği ortadan kaldırarak besleme gazeteciliğe son vermektir. Ancak Kurum, gazete sahiplerinin tepkilerine neden oldu. Gazete patronları 13 Ocak 1961’de, kuruluşun varlığına karşı “*İlân ve Reklam Kurumu Kanunu ile gelecek siyasi iktidarların niyet ve tutumuna göre, basını tam bir köle haline getirmek bu hale razı olmayanları da tasfiye etmek pekâla mümkün olacaktır*²⁷⁶” ifadelerinin yer aldığı bir bildiriyle düşüncelerini iletiler.

1.3.2.4. 212 Sayılı Yasa

Gazete patronlarının itiraz ettikleri bir başka değişiklik, 212 Sayılı Yasa’ydı ki bu, askeri destekleyen basının, MBK’ya büyük tepki göstermesine neden oldu. Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkiyi, çalışanlar lehinde düzenleme amacıyla olan bu girişime, gazete patronları, gazetelerini 3 gün kapatarak cevap verdiler.

MBK ile iyi ilişkiler içinde olan Abdi İpekçi, MBK Genel Sekreteri Orhan Erkanlı’yla daha ilk buluşmasında, ona, basının habercilik yaparken alabildiğine özgür olması gerektiğini ve sansürün sakıncalarını anlatırken, gazetecilerin sosyal sorunlarından da bahsediyordu. Bu konular, İpekçi-Erkanlı-Kabibay yakınlığı ilerledikçe, daha sık gündeme gelmeye başladı. Onların ardından Muzaffer Özdağ, Numan Esin ve Ahmet Yıldız da konu hakkındaki tartışmalara katıldı ve basın çalışanlarına önemli sosyal haklar sağlayan 212 Sayılı yasanın hazırlıklarına başlandı²⁷⁷.

Meclis Genel Kurulu’nda 3 Ocak 1961’de kanun teklifinde bulunan Ahmet Yıldız gerekçelerini sunmuştu. Yıldız’a göre basında bir huzursuzluk mevcuttu ve fikir

---

Madde 32 — Resmî ilanlar, fikir ve içtihat farkı aranmaksızın 34’üncü madde mucibince vasıflan tesbit edilecek olan mevkutelere Basın -îlân Kurumu Genel Kurulunun tesbit edeceği esaslar dâhilinde dağıtılır.

Madde 34 — Resmî ilan verilecek mevkutelerin vasıfları:

- a) Münderecat,
- b) Sayfa sayı ve ölçüsü,
- c) Kadro,
- ç) Fiilî satış,
- d) En az yayın hayatı süresi,

Bakımlarından ve uygun görülecek diğer yönlerden Basın - îlân Kurumu Genel Kurulunca tesbit olunur. Genel Kurul, Kurumun şubesi bulunmayan yerlerdeki mevkutelerin vasıflarını yukarıdaki fıkırdaki yazılı kayıtlara bağlı olmaksızın tesbit eder.

Genel Kurul Türkiye’de yabancı dillerle yayınlanan mevkuteler ile fikir ve sanat dergilerine ilan ve reklâm verme esaslarını ayrıca tâyin eder.

²⁷⁶ İnuğur, s. 373.

²⁷⁷ Türeñç ve Akyıldız, s.136.

işçileri olan gazeteciler ile çalıştıranlar arasındaki ilişkileri düzenleyecek bir kanun yoktu. Yıldız'a göre bunun gerçekleşmesi önemli bir ihtiyacı karşılayacaktı²⁷⁸.

Şemsi Kuseyri²⁷⁹ de kanunun çıkması yönünde olumlu görüşlerini bildirmişti:

Türkiye'de çalışanlarla çalıştıranların münasebetleri tanzim edilirken aynı zamanda Türk Basın rejiminin bir kısmına da el atmış oluyoruz. Bu rejimin adil ve muvazeneli bir rejim haline getirilmesi için çalışanların da tamamıyla hukuki şartlar ve hukuki nizam içinde olduklarına inanmış bulunmaları gerekir. Bugünkü gazete personeline bir göz atacak olursak, çok eskiden beri çalışanların hakikaten maddeten çok geri ve meslekte çok az ilerleyebilecek kimseler olduğu görülür. Bugün bir gazetede 10, 15, 20 yılını dolduran arkadaşlara rastlanmaması, bir de bu müessesede çalışanlara hakikaten değer verilmemesindedir. Her gazetecinin istikbali patronun dudakları arasından çıkacak bir kelimeye 'çık' kelimesine bağlanmıştır... Kanunu kabul ederseniz çalışan gazeteci, patronların tazyikinden kurtulacak şu adam hakkında şu yazıyı yazacaksın gibi belki de haysiyet kırıcı bir harekete mukavemet edecektir. Aynı zamanda patronları da kurtaracaksınız. Basın ahlakına aykırı hareket edenleri, hiçbir suretle mukavele müddetini beklemeden, işten çıkarma imkânı verecektir²⁸⁰.

Sonunda; kısaca 212 Sayılı Yasa olarak bilinen, 'Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin tanzimi hakkındaki 5953 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair Kanun, 10 Ocak 1961'de *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. 212 sayılı yasayla; gazetecinin kıdem hakkı değiştirilerek, gazetecinin mesleğe ilk giriş tarihi, kıdem başlangıcı sayılıyordu. Gazetecinin ailesine, Sosyal Sigortalar'ın yaptığı ödemelerin dışında, kıdeme göre bir ödeme yapılması zorunluluğunu getiriliyor, gazetecinin çalıştığı gazete kapanırsa, gazeteciye iki aylık maaşla birlikte kıdemine göre ödenek verilmesi de kabul ediliyordu. Yasa, istifa eden gazeteciye kıdem tazminatı verilmesini hükme bağlamış, aylıkların peşin olarak ödenmesi kuralını getirmiş, gece çalışanlara haftada iki gün izin hakkı tanınmasını da kabul etmişti. Kâr eden gazetelerin, gazetecilerine her yıl bir maaş ikramiye vermeleri, iş anlaşmazlıklarının ticaret mahkemelerine değil, iş mahkemelerine verilmesi ve ödemelerin gecikmesinde her gün

²⁷⁸ *Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı Tutanağı*, Cilt:5, 69. Birleşim, 03.01.1961, s. 35-37.

²⁷⁹ Şemsi Kuseyri, Basın - Yayın Hukuk Müşaviri, Ceza Dairesi Umum Müdür Muavini ve Gazeteciler Cemiyeti üyesidir.

²⁸⁰ *Millî Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı Tutanağı*, Cilt:5, 69. Birleşim, 03.01.1961, s. 35-37.

için %5 faiz yükümlülüğü gibi konuları da hükme bağlayan Yasa'ya tepkiler büyüktü. Gazete sahipleri, bu hüküm gereğince geciken ödemeler gerekçesiyle gazetecilere yılda 18 kat zam yapılmış olacağını belirterek bu değişikliğe itiraz etti²⁸¹.

Dünya'nın sahibi Bedii Faik tasarıya karşı olmalarının nedenlerini şöyle ifade etmişti:

Komitenin kurulduğu günden beri, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nü tam anlamıyla kuşanmış olan Ahmet Yıldız'ın, bir süredir "öyle bir kanun getireceğiz ki, Babî'î'deki patron hâkimiyeti hemen son nefesini verecek" yollu övünmelerini gerçi duymayan kalmamıştı. Ama biz gazete sahipleri olarak, bir telaşı yersiz bulmakta ve meselenin Ankara'daki muhabirler marifetiyle yayılan bir temenniden ibaret olduğuna daha çok inanmaktaydık! Biraz da uyutulduğumuzu itiraf edeyim. Zira hangi komite üyesine meseleyi açmış ve dikkatli olunmasını istemişsek, "Canım efendim, gazete sahiplerine danışılmadan böyle bir kanun nasıl yapılır? Yapılsa nasıl kabul görür?" yollu cevaplar almışızdır! Aslında biz böyle bir tasarının çalışanları teminata kavuşturan hiçbir maddesine karşı değildik. Ama kulağımıza mesela her gün için yüzde beş faizli ücret gecikme cezası gibi bir ölçüsüzlük ve bilânçomuz on lira karla dahi kapansa, herkese ikişer maaş verme zorunluluğu gibi bir insafsızlık ve nihayet başka gazetelerde geçmiş upuzun hizmetlerin tazminatını son çalışılan gazeteye yüklemek gibi bir Karakuş hükümcülüğü duyulunca telaşlanmadık desem elbet yalan olur²⁸².

Kim dergisinde Özcan Ergüder de 'Talihsizliğin Sebebi' başlıklı yazısında konuya değinmiş, Temsilciler Meclisi'nin millet hakkında bazı kararları kapalı kapılar ardında almasını eleştirmiş, bu kanunlara özellikle basın kanunlarını örnek göstererek şöyle demişti:

Netice bütüün vahameti ile ortadadır. Olmayan bir 'mesele' yaratılmıştı. Şu anda basında ortaya bir 'patron-işçi' meselesi çıkmıştır ki, bunun kadar fuzulî, bunun kadar saçma bir mesele yoktur; çünkü ortada 'mesele' diye bir şey yoktur. Gazete sahiplerinin büyük itirazı, devletin parmağını doğrudan doğruya basının işlerine sokan 'Basın İlân ve Reklam Kurumu Kanunu'nadır. Gazete sahipleri, bu kanun karşısında gösterdikleri tepkide öylesine haklıdırlar ki, gönül, doğrudan doğruya basın hürriyetini kısıtlayıcı bir mahiyet taşıyan ve basının adeta bir vasilik sisteminin içine atan bu kanuna gösterilen tepkide, kendilerinin yalnız kalmamalarını, kendilerine fikir işçilerinin de katılmalarından başka bir şey

²⁸¹ Nedim Şahhüseyinoğlu, *Dünden Bugüne Düşünce ve Basına Sansür*, 1. Baskı, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005, s. 104.

²⁸² Faik, *Matbuat Basın Derken*, Cilt: 4, s. 62-63.

isteyemez... ‘Fikir İşçileri Kanunu’na gelince itirazlar sadece iki nokta üzerinde toplanmaktadır. 1) istifa eden fikir işçilerinin de tazminata hak kazanmaları 2) aylık ve ücretlerin peşin verilmesi ki, çoğu gazeteye, bir defaya mahsus olmak üzere, 100.000 liraya mal olacak bu kanunla bir anda büyük bir mali krizin içine düşmeyecek olan gazetelerin sayısı sadece 3’tür²⁸³.

Kanun’un yayımlanmasıyla birlikte, İstanbul’un dokuz gazetesinin sahipleri, *Dünya* gazetesinde Bedii Faik’in odasında toplanarak üç günlük bir boykot kararı aldılar²⁸⁴ ve gazetelerin kapattılar²⁸⁵. Aynı gün gazetelerde şu metin yayımlandı:

Gazetemizi 3 gün kapatıyoruz.

Biz aşağı adları bulunan gazeteler, M.B. Komitesinin yasama yetkisini, Kurucular Meclisi vasıtasıyla milletin diğer temsilcileriyle paylaşmış olmasını, Türk Silahlı Kuvvetlerinin insanlık tarihine armağan ettiği bir ‘hak ve hürriyet zaferi’ örneği olarak karşılamış bulunuyoruz.

Ancak, Kurucular Meclisinin faaliyete geçtiği günün ikinci akşamı, Milli Birlik Komitesi tarafından ilan edilen basınla ilgili kanunlar, milletçe girilen bu aydınlık devirde, basını emsali görülmemiş bir tehlikenin içine atmıştır.

Halk efkârına önce şunu arz etmek isteriz ki; ilk bakışta sadece basını ilgilendirir gibi görünen hadise, aslında doğrudan doğruya temel hak ve hürriyetlerimizi kısıntıya sokabilecek bir mahiyet taşımaktadır.

Basına devlet elinin karıştığı, bir vasilik sisteminin Türk demokrasisinde açtığı yaraları pek yakın bir geçmişte milletçe müşahade etmiş bulunuyoruz.

Bizler, tam manasıyla hür basının devletin her türlü kontrolünün ve vesayetinin dışında kalmak suretiyle amme vazifesini görebileceği inancındayız. Kaldı ki, şikâyet ettiğimiz kanunlar, Temsilciler Meclisinin açılışı arifesinde, hiçbir açık tartışmaya imkân bırakılmadan ve sebebi anlaşılamayan bir acele ile çıkartılmıştır. Tasarılar, milletin belli başlı siyasi parti ve meslek teşekküllerinin temsilcilerini toplayan Kurucu Mecliste açık görüşme ve tartışma yoluyla millet önünde ele alınabilirdi.

²⁸³ Kim, “Talihsizliğin Sebebi”, 12 Ocak 1961, s.7.

²⁸⁴ Boykot yapan 9 gazetenin yazı işleri müdürlerinden 8’i, 10 Ocak 1961’de toplanarak, gazete sahiplerinin boykot hareketini tasvip etmediklerini açıklayan bir bildiri yayınlamıştır. Bu kişiler; *Milliyet* Yazı İşleri Müdürü Abdi İpekçi, *Cumhuriyet* Yazı İşleri Müdürü Vecdi Kızıldemir, *Vatan* Yazı İşleri Müdürü Gökşin Sipahioğlu, *Dünya* Yazı İşleri Müdürleri Hikmet Çağlayan, Sami Karaören, *Tercüman* Yazı İşleri Müdürü Tefik Erol, *Akşam* Yazı İşleri Müdürü M. İlhan Turalı, *Yeni Sabah* Yazı İşleri Müdürü Oğuz Akkan’dır. Bu bildiriye katılmayan *Hürriyet* Yazı İşleri Müdürü Necati Zincirkıran, Sendika Haysiyet Divanı’na verilmiş ve sendika üyeliğinden ihraç edilmiştir. (10 Ocak ve Ötesi, s.15)

²⁸⁵ Faik, *Matbuat Basın Derken*, Cilt: 4, s. 64

Türk Silahlı Kuvvetlerinin desteğiyle saflarında yer almak mücadelesini yaptığımız Hür Dünya Cephesi basınının hiçbirisinde emsali görülmemiş ve görülemeyecek olan bir kontrol sisteminin Türk basınının üzerine konulmak istenmesi karşısındaki müteaddit müracaatlarımız da neticesiz kaldığından, biz, aşağıdaki gazeteler, teessürümüzün ifadesi olmak üzere, yarından itibaren 3 gün çıkmayacağımızı sayın halk efkârına üzüntü ile bildiririz.

*Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni Sabah, Hürriyet.*²⁸⁶

Bu gazetelere bir de *Yeni İstanbul* gazetesi eklenmişti.

‘Gazetemizi kapatıyoruz’ isimli ortak bildirin yayımlandığı gazetelerin bazılarında, sendikalı ve sendikasız yazı işleri müdürlerinin bir kısmı, işverenlerin bildirisinin yayımlandığı o sayıya imzalarını koymayı kabul etmemişlerdi. *Dünya* gazetesinin sorumlu yazı işleri müdürlerinden Hikmet Çağlayan ve Sami Karaören imzalarını koymayınca, o gün sorumlu yazı işleri müdürü olarak Yekta Ragıp Önen’in adı yayınlanmıştı. *Milliyet*’te Hasan Yılmaer’in yerine Ercümen Karacan’ın adı çıkmıştı. *Vatan*’da da Mesut Özdemir ve Gökşin Sipahioğlu adlarını koymayı kabul etmeyince 10 Ocak 1961 tarihli *Vatan*’da yalnız sahip olarak Ahmed Emin Yalman’ın adı yer almıştı²⁸⁷.

10 Ocak günü, işverenlerin boykotunu protesto amacıyla, Çağaloğlu’ndaki sendika merkezinden vilayet binası önüne kadar sessiz bir yürüyüş yapılmıştı. Bu yürüyüşe katılan fikir işçilerinin ellerindeki dövizlerde şu cümleler göze çarpıyordu: ‘Simidimiz ve hürriyetimiz için!’, ‘Çalışan gazeteciye cop, patrona hep hazırlap’, ‘Babıali ağalığına paydos’, ‘Çalışan gazeteci bugüne dek simitle ve ümitle yaşad’, ‘Patronlar paralarını, biz çalışanlar hayatımızı koyduk’, ‘Biz çalışan gazeteciler gazetelerin üç gün çıkmama kararına katılmıyoruz’, ‘Gazeteciyi ezenler bu kanunla eziliverdi, hakikat kılıcı, kılıçlı patronların tepesinde²⁸⁸’.

İstanbul Gazeteciler Sendikası Yönetimi Kurulu, 10 Ocak 1961’de yaptığı toplantıda, 3 günlük boykotu süresince, fikir işçilerinin hazırlayacağı ve onların sesini duyuracak ‘*Basın*’ isimli bir gazetenin yayınlanmasını da kararlaştırdı. *Basın* gazetesinin sahibi olarak, sendika üyesi Selçuk Çandarlı gösterilmiş, Umumi Neşriyat

²⁸⁶ *Akşam, Cumhuriyet, Milliyet*, 10 Ocak 1961,

²⁸⁷ 10 Ocak ve Ötesi, s. 10

²⁸⁸ 10 Ocak ve Ötesi, s. 10

Müdürlüğüne Abdi İpekçi, Mes'ul Yazı İşleri Müdürlüğüne Semih Tuğrul ve Teknik Müşavirliğine de Murat Kayahanlı getirilmişti²⁸⁹. *Basın* gazetesinin 11 Ocak 1961 tarihli birinci sayısında, İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın görüşünü açıklayan 'Basın' imzalı yazıda patronların davranışlarına karşı tepki dile getiriliyordu:

Bu gazete, müessif bir olayın neticesi olarak yayınlanmış bulunuyor... Temel hak ve hürriyetlerimizin hakikaten kısıldığı, basın, yalnız basının değil bütün memleketin, hakikaten emsali görülmemiş bir tehlikenin içine sokulduğu günlerde dahi gazetelerini kapatmak suretiyle protesto yoluna gitmeyen gazete sahiplerinin, şimdi bir ilan kanunu için yaptıkları bu hareket, basın tarihimizde herhalde şerefli bir yer işgal etmeyecektir. Gazete çıkarmak çorap fabrikası işletmeye benzemez. Basın, yüzde yüz ticari bir müessese değildir. Bir amme hizmetidir. İşte biz, bazı gazete sahiplerinin yanlış tutumları sonunda tatil ettikleri bu hizmete devam edebilmek kaygısıyla bu gazeteyi çıkarmış bulunuyoruz²⁹⁰.

Tüm bu tartışmaların ötesinde 212 Sayılı Yasa ile gazeteciler, düzenli çalışma saatlerine, hafta tatili olanaklarına, yükselen ücretlere, kıdem tazminatına, iş güvencesine kavuşan sendikalı, daha yüksek düzeyde eğitilmiş çalışanlar haline geldi²⁹¹. Basın çalışanları için önemli olan bu gün, 10 Ocak 1962'de İstanbul Gazeteciler Sendikası tarafından '10 Ocak Çalışan Gazeteciler Günü' olarak ilk kez kutlandı.

1.3.2.5. 1961 Anayasası ve Basın

9 Temmuz 1961 günü halkoylamasında %61,5 'evet' oyuyla kabul edilmiş olan yeni Anayasa'nın 20. Maddesi 'düşünce özgürlüğü'nü düzenlemekteydi. Madde, düşünce özgürlüğünün kapsamını, "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir" ifadeleriyle açıklamaktaydı. Madde'nin 2. Fıkrasında da "kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz" sözleriyle düşünce özgürlüğünün düşünceleri açıklamama hakkını da kapsadığı belirtilmişti. Anayasa'nın 20. Maddesi, düşünce ve kanıların "söz, yazı, resim ile veya başka yollarla"

²⁸⁹ Gazetenin ilk sayısı Güneş Matbaacılık T.A.Ş.'de dizilmiş ve düzenlenmiştir ve Tan Matbaası'nda basılmıştır. 12 Ocak 1961 tarihli ikinci sayı, Gediz Gazetecilik ve Matbaacılık işletmesinde düzenlenmiş, aynı yerde ve Tan Matbaası'nda basılmıştır. 13 Ocak'taki üçüncü sayı ise Beşiktaş'taki Halk Gazetecilik ve Matbaacılık TAŞ tesislerinde hazırlanmış ve dizilmiş yine Tan Matbaasında basılmıştır. (10 Ocak ve Ötesi, s.11)

²⁹⁰ 10 Ocak ve Ötesi, s.13-14.

²⁹¹ Kayış ve Hürkan, s.136.

aktarılmasından bahsederek, haberleşme özgürlüğünü de kapsayabilecek bir ifade kullanmıştı²⁹².

1961 Anayasası'nda basın ve yayımla ilgili hükümler, 22. Madde'de düzenlenmişti. Basın Hürriyeti başlıklı bölümde basın özgürlüğünün çerçevesi şöyle çizilmişti:

Basın hürdür, sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır. Basın ve haber alma hürriyeti, ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, milli güvenliği ve milli güvenliğin gerektirdiği gizliliği veya genel ahlaki korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarının tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir. Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz. Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, kanunun gösterdiği suçların işlenmesi halinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin veya genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararını veren yetkili merci, bu kararını en geç 24 saat içinde mahkemeye bildirir, Mahkeme bu kararı en geç üç gün içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır. Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, milli güvenliğe, kamu düzenine, genel ahlaka, insan hak ve hürriyetlerine dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayımlardan mahkûm olmaları halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.

Ayrıca Anayasa'da, 'gazete ve dergi çıkarma hakkı' (md 23), 'kitap ve broşür çıkarma hakkı' (md. 24) 'Basın araçlarının korunması' (md. 25), 'basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı' (md.26) ve 'düzeltme ve cevap hakkı (md.27) da düzenlenmişti. 23. madde gazete ve dergi çıkarılmasının önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamayacağını açıkladıktan sonra, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayınlanmasını engelleyici ve zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, mali ve teknik kayıtların kanunla dahi konulamayacağını belirtmişti. 24. madde ise, kitap ve broşürlerin yayımı bakımından aynı esası koyarak, bu çeşit kitle haberleşme araçlarının izne bağlı tutulamayacağını ve sansür edilemeyeceklerini ifade etmişti. Bu maddelerden

²⁹² İçel, s.44.

başka, basımevi ve eklentilerinin ve basın araçlarının, suç aracı olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt ve müsadere edilemeyeceği ile cevap ve düzeltme hakkına ilişkin ilkeleri koyan 27. madde de basın özgürlüğünün anayasal güvencesini tamamlayıcı nitelik göstermekteydi. 121. Madde ise ‘*radio ve televizyon istasyonları, ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir*’ hükmüyle radyo-televizyon üstünde özel mülkiyetin konu olamayacağını açıkça ortaya koymuştu. Böylece radyo-televizyon yayınlarında devlet tekeli anayasal bir hüküm halinde düzenlenmişti²⁹³.

1961 Anayasası’nın getirdiği özgürlük havası, ülke basınında da önemli gelişmelere sahne oldu. Anayasanın getirdiği çokseslilik basında da yankısını buldu. Özellikle sol basının yükselişe geçtiği bu dönemde; *Yön, Devrim, Türk Solu, Ant, Aydınlık ve Sosyalist* dergiler dikkat çekerken, sağda da *Milli Hareket, Devlet, Türkiye Ülküsü Gençlik* Dergisi gibi yayınlar ön plandaydı²⁹⁴. Bu dergilerden, Anti-Amerikanizm, ve anti-emperyalizm aracılığıyla anti-kapitalizm yaparak, düzenin eşitsiz kalkınmasının sıkıntılarını tartışan *Yön* dergisi, özellikle üniversiteli gençlerin ilgisini çekiyordu²⁹⁵.

Bunların dışında, 6 Eylül 1961 tarihinde basınla ilgili önemli bir gelişme daha yaşandı. Eylül 1961’de toplanan Yuvarlak Masa Toplantılarının²⁹⁶ ardından imzalanan Türk Basın Andlaşması’yla basın, partilerin Yuvarlak Masa’da vardıkları antlaşmayı destekleyerek, milli menfaatlere aykırı yayın yapmamayı taahhüt etti. 27 Gazete ve dergi temsilcileri tarafından imzalanan Andlaşma’da gerekçe açıklandıktan sonra şu ifadeler yer alıyordu:

Yeni anayasamızın sağladığı haklar karşısında ödevlerini ve sorumluluğunu kavrayan Türk basını, aşağıdaki ilkeler üzerinde görüş birliğine varmıştır:

Milli bir antlaşma olan ‘Partiler Arası Beyanname’de, partilerin bağlandıkları ilke ve davranışları bütünüyle destekleyeceğiz.

Basının başlıca bir görevi olan denetlemeyi, partiler arası antlaşmanın ışığı altında yapacağız.

²⁹³ İçel, s.45-46.

²⁹⁴ Koloğlu, s. 140.

²⁹⁵ Baskın Oran, “27 Mayıs Darbesi Kutusu”, Baskın Oran (ed). Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar, Cilt. 1, 6. Baskı, İletişim Yayınları. İstanbul. 2003, s. 666.

²⁹⁶ Yuvarlak Masa Toplantısı için bkz. s. 48.

Partiler, bu Antlaşma ile millet önünde verdikleri sözü tutmazlarsa onları, yapıcı tenkit yoluyla uyarmaya ve böylece sözlerine bağlı kalmalarını sağlamaya çalışacağız.

Seçimden önceki devrede ve gelecek yasama döneminde, siyasi gerginliğin yüksek olduğu zamanlarda, gazetecilik gelenek ve göreneklerine göre objektif sayılmayacak her türlü haber, yazı, karikatür ve fotoğraflarla kamuoyunu bulandıran, kıskırtan, yanıltan, demokratik ilkelerle bağdaşmayan ve milli menfaatleri zedeleyen yayımlardan kaçınacağız. Böylece, yayınların sunulduğunda da aynı anlayışla davranacağız.

Memleketimiz için büyük önem taşıyan iktisadi ve sosyal meselelere, özellikle çok yer verecek vatandaşların aydınlanmasını ödev bileceğiz.

İkinci Cumhuriyet'in devrimci ve demokratik hayatında, 27 Mayıs İhtilali'nin amaçlarından biri olan siyasi ahlâk düzeninin yerleşmesine yardımcı olacağız.

Din konularının sömürülmesine, aşırı sola (komünizm), aşırı sağa (ırkçılık) ve her türlü totaliter anlayışa karşı olacağız. Kinden, iftiradan, yalandan, küçültücü söz ve deyimlerden kaçınarak, memleket meselelerine ışık tutan bir fikir ortamı açmak ve yaşatmak yoluyla milli birlik gücümüzün gelişmesini sağlamaya ve bu gücün zedelenmesini önlemeye çalışacağız.

Bu tarihi devrede, Basın Ahlâk Yasası'na her zamankinden daha çok titizlikle uymak; bu bildiride belirtilen ilke ve kuralları, bütün basın müesseseleriyle gazetecilerin yerine getirmelerini sağlamak ve buna aykırı davranan yayın organlarını Basın Şeref Divanı yoluyla uyarmak gerektiğine inanıyoruz.²⁹⁷

Akşam, Akşam Ekspres, Bankacılık, Cumhuriyet, Demokrat İzmir, Düşünen Adam, Havadis, Ege Ekspres, Hakimiyet, Hürriyet, Hürvatan, Kim, Kudret, Medeniyet, Milliyet, Mücadele, Öncü, Sabah Postası, Son Havadis, Tanin, Tercüman, Ulus, Vatan, Yenigün, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Yeni Asır²⁹⁸.

Sadece Safa Kılıçoğlu, deklarasyona, “*Basın Şeref Divanı hükümleri müstesna, diğerleriyle mutabıkım*” kaydını koyarak imzasını attı²⁹⁹.

Toplantının nedenini, MBK'nın basın sorunlarına çağdaş çözümler üretip, basının 4. kuvvet olma durumunun gereklerini yerine getirmesi için, çıkardığı yasaların

²⁹⁷ Öncü; *Milliyet*, “Türk Basın Andlaşması”, 7 Eylül 1961.

²⁹⁸ *Milliyet*, “Türk Basın Andlaşması”, 7 Eylül 1961.

²⁹⁹ *Milliyet*, “Türk Basın Andlaşması İmzalandı”, 7 Eylül 1961.

gereklerine seçimden sonra da uyulmasını sağlamak üzere, ortak bir anlayışın ve tutumun belirlenmesi olarak aktaran Ahmet Yıldız şöyle demişti:

*Basın Ahlak Yasasının oluşmasına temel olan ve onun içeriğini meydana getiren görüşlerin tartışılıp, ortak kararlara varılmak üzere, uygar ülkelerdekilere benzer bir basın Türkiye’de de oluşup yaşamasını sağlamaya katkı amacını gütmekteydi toplantı. Bunu sağlayıcı nitelikte kararlara da varılmış ve bunlar ortak bir bildiri halinde kamuoyuna sunulmuştu. Basın Yuvarlak Masası’na katılanların ve onların temsil ettikleri organların verdikleri sözlere, yeter sayılmasa da partilerden daha iyi sahip çıktıklarını ve çıkmakta olduklarını belirtmeyi görev sayarım.*³⁰⁰

Söz konusu Andlaşmayla basın, siyasi partilerin ve MBK’nın çizgisinden kaymayacağını, denetim ve eleştiri görevini bu Andlaşma çerçevesinde çizeceğini beyan etmiş oluyordu. Basının, ‘İkinci Cumhuriyet’i kabul edişi, 27 Mayıs’ın amaçları çerçevesinde hareket edeceğini ifade edişi, çok da bağımsız hareket etmediğinin bir göstergesiydi.

1.3.3. MBK Döneminde Basınla İlgili Sorunlar

1.3.3.1. Tutuklanan Gazeteciler

MBK, her ne kadar basınla ilişkileri konusunda özgürlükçü bir yaklaşım izlese de bazen bu özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirleri almaktan da geri durmamıştı. MBK’nın uyguladığı ilk tedbirlerden biri, 1 Mart 1961’de yeni bir kimlikle ortaya çıkan *Tanın* gazetesinden daha sol eğilimde olduğu düşünülen Aziz Nesin ve İhsan Ada üzerine olmuştu. Gazete yazarlarından Melih Cevdet, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Aziz Nesin ve Sabahattin Eyüboğlu da bu dönemde araştırma ve soruşturmalara maruz kalmıştı. 18 Mayıs 1961’de İhsan Ada ve Aziz Nesin gözaltına alındıktan sonra, ertesi gün *Tanın*’de şu açıklama yayınlandı:

Dün nezaret altına alınan muharrir Aziz Nesin’in bir hafta önce gazetemizle ilişkisi kesilmiştir. Esasen bizden önce birçok gazete ve dergilerde yazıları çıkan ve halen de çıkmakta olan bu yazarın son zamanlarda gazetemiz için yararlı olmadığına kanaat getirmiş ve kendisiyle ilgimizi kesmiştik.

İhsan Ada’ya gelince, yıllarca Vatan gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yapan ve uzun süre Ulus’un genel yayın müdürlüğünde bulunan, son dönemde ise CHP

³⁰⁰ Yıldız, s. 214.

Hatay milletvekili olan arkadaşımızın yapılacak tahkikat sonunda temize çıkacağını ümit ediyoruz.

*Tanın, daima Büyük Atatürk'ün izinde ve Türk milletinin hizmetinde vazife görecektir*³⁰¹.

Her iki yazar da 3 Temmuz 1961'de, yazılarında hiçbir suç unsuru görülmediği için, askerî sorgu yargıçlığının kararıyla tahliye edildi³⁰².

Aslında bu genel tavır, MBK'nın ve *Tanın* gazetesinin 'komünizmle mücadele' refleksinden kaynaklanmaktaydı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki kutuplu dünya sisteminde, Türkiye tarafını ABD'den yana belirlemişti. Dolayısıyla ABD'nin en önemli dış politik tavrı olan anti-komünist duruş, Türkiye'nin de siyasal tercihi oldu. MBK, 27 Mayıs gecesi yaptığı ilk açıklamada, NATO'ya ve CENTO'ya bağlı kalacağını açıklayarak, dış politikadaki tercihini belirlemişti. Özellikle 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlük havasıyla oluşan çokseslilik ortamıyla birlikte, Türkiye'de sol hareketlerin yükselişinin yarattığı 'tedirginlik', söz konusu refleksin doğmasına yol açmıştı. Bu durum kendini radyoda da göstermişti. 1961 yılında Ankara Radyosu'nda, Hükûmet'in isteği üzerine anti-komünist sloganlar yayımlanıyordu³⁰³. 1961 yılında Devlet Başkanlığı'nın isteği üzerine Ankara Radyosu'nda 'Vatandaş Dikkat, Su Uyur Komünizm Uyumaz', 'Komünist Türk ve Müslüman Kıyafetinde Bürünerek Arana Girer', 'Komünizm Tatlı Dille Arkadan Sokan Bir Yılandır' vb. 'kamu yararı spotlar' yayımlanmıştı³⁰⁴. 1960'larda radyonun daha çok 'eğlencelik' bir araca dönüşmesinin yanı sıra 27 Mayıs'tan sonra, önceki dönemlere kıyasla artan 'anti-komünist' içerikli programlar, sol düşüncenin güçlenip örgütlenmesine karşı bir önlem olmuştu³⁰⁵.

Benzer bir olay *Cumhuriyet* gazetesinde de yaşanmıştı. Gazetenin 12 Aralık 1962 tarihli sayısında yayımlanan makalesiyle, 'Nadir Nadi Armağanı' adlı yarışmada birinci olan Sadi Alkılıç, aynı makalede komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle

³⁰¹ İnuğur, s. 395.

³⁰² Topuz, s. 233.

³⁰³ Kayış ve Hürkan, s. 141.

³⁰⁴ Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden...*, s. 489.

³⁰⁵ Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden...*, s. 486-487.

Cumhuriyet'in Yazı İşleri Müdürü Kayhan Sağlamer ile birlikte tutuklanarak cezaevine konuldu. Yargılama sonunda Kayhan Sağlamer aklanırken Sadi Kılıç mahkûm edildi³⁰⁶.

Bunların dışında, *Dünya* gazetesinde çizer olan Ferruh Doğan, 'Açık Rejim' alt yazılı bir karikatürü nedeniyle uzun yıllar yargılandıktan sonra aklandı. Ahmed Emin Yalman da Adalet Bakanlığı'nın izniyle Kayseri'ye gidip, cezaevindeki DP'lilerle olan görüşme notlarını, gazetesi *Hür Vatan*'da yayımlayınca, gazetenin Sorumlu Müdürü Selami Akpınar ve muhabir Yüksel Baştuñç ile birlikte uzun süre yargılandılar³⁰⁷.

12 Ocak 1961'de *Öncü* ve *Yeni Gün* gazeteleri üçer gün, *Dünya* ve *Türkiye* dergisi süresiz kapatıldı. Haftalık sosyalist gazete *Yeniyol*'un birinci sayısına basıldıktan hemen sonra dağıtılmadan el konuldu. Gazetenin sahibi Fehmi Yazıcı ile yazarları Abidin Nesimi, Mihri Belli, Aziz Ziya 1 aylık gözaltı sürecinden sonra sıkıyönetim mahkemesince tutuklandılar. Ceza Kanunu'nun 142. Maddesine aykırılıktan yargılanan yazarlar, yazılarda suç unsuru bulunmadığı yolundaki bilirkişi raporu üzerine serbest bırakıldı³⁰⁸.

Oysa 1960 Darbesi'nin gerçekleşmesine zemin oluşturan temel gerekçe, yok edilen bütün özgürlüklerle birlikte basın özgürlüğünün de bundan nasibini almasıydı ve darbenin, özgürlükleri yeniden sağlamak için yapıldığı iddia edilmişti. Ancak gelinen noktada yaşananlar, darbecilerin bu hedeften çok uzak bir yaklaşımla, basına özgürlük getirmek yerine, farklı gerekçelerle yeniden kısıtladığını göstermişti.

1.3.3.2. Yassıada Fotoğrafları Sorunu

Basınla MBK arasındaki diğer bir gerginlik konusu, Yassıada'da çekilen fotoğrafların basına satışında oldu. MBK ile basın arasındaki ilk anlaşmazlığın bu olduğunu ifade eden Bedii Faik şunları aktarmıştı:

Yassıada duruşmalarının gittikçe yaklaşması ve sanıkların Ada'daki yaşayışlarına ait çeşitli söylentiler yayılması, Komite'yi harekete geçirmiş ve eski iktidar mensuplarının Ada'daki hayatlarına ait fotoğrafların basına verilmesi zamanının geldiği kararına götürmüştü. Bilhassa Celal Bayar'ın bundan on beş gün önce, Ada'ya getirilişinin bir senaryo halinde yeniden filme alınması teklifini reddederek

³⁰⁶ Sadi Kılıç'ın yargılanması olayında Bertrand Russell'dan, İtalya Cumhurbaşkanı Sragata'ya kadar dünya çapında ünlü olan çok sayıda kişi, makalede "komünizm propagandası olmadığı" konusunda mektuplar yazmıştır. Uluslararası Af Örgütü, Sadi Alkılıç'ı 'yılın mahkûmu' ilan etmiş ancak bunca çabaya rağmen Alkılıç, mahkûmiyetten kurtulamamıştır (Şahhüseynoğlu, s. 107)

³⁰⁷ Şahhüseynoğlu, s. 107; Kayış ve Hürkan, s.135.

³⁰⁸ Kabacalı, s. 190.

bundan kurtulmak için intihara kalkışmasıyla büsbütün kuvvet kazanan söylentiler, bu kararı daha da çabuklaştırıyordu. Yassıada'ya hiçbir gazete fotoğrafçısı sokulmamıştı, Ordu Film Merkezince çekilen fotoğraflar ve filmler irtibat bürosundaydı. Basına bunlar verilecekti. Verilecekti ama nasıl? Başta Erkanlı olmak üzere Komitenin bir iki üyesi ortaya kendilerince parlak bir fikir attılar: Fotoğraflar basına açık arttırma ile satılacak ve böylece Yassıada organizasyonunun masraflarına da bir yardım elde edilmiş olacaktı! Ve hemen arttırma gününü ilan ettiler! Bu parayı veren düdüğü çalar fetvasınca düzenlenmiş ve devletin kanunlarından, bir ihtilalin iddialarına ve ciddiyetine kadar, her şeyi alt üst eden bir rezaletti ki, susamazdık. Gerçi arttırma günü, Hürriyet gazetesi sahiplerinden biri, cebinden kılıç çeker gibi çıkardığı çek defterine bir fotoğraf için 100 bin rakamını yazabiliyor ve bir saat içinde bu miktarı durmadan arttırmakta hiç sakınca görmüyordu ama bunun dahi nasıl bir tortu bıraktığı o akşam anlaşılacaktı³⁰⁹.

9 Ekim 1960'da satışa çıkan fotoğraflara ilişkin olarak, ilk kez Hürriyet gazetesi için Erol Simavi'nin ve Hayat Dergisi için Şevket Rado'nun harekete geçtiğini söyleyen Bedii Faik şöyle demiştir:

Birincinin kendi parası çok, ikincinin de arkasında Yapı ve Kredi Bankası olduğu için imkânlar elbet sınırsızdı. Ben arttırmaya katılmamakla kalmadım, aynı sabah yapılanın 'iğrenç' bir ticaret ve bir ihtilalin dahi malı olamayacak kadar çirkin ve ters bir hareket olduğunu yazdım! Hiçbir şekilde resim satın almayacağımızı ve mahkemeyi resimsiz nakledişimizi, her gün bir ordu ayıbı olarak göstermeyi tercih ettiğimizi de eklemeyi unutmadım! Akşama doğru sonuç görülmüştür. Erol Simavi'nin yüz bin liraya aldığı fotoğrafın bir benzerinin ve Şevket Rado'nun yine on binler, elli binler ödeyerek aldıklarını da hatta güzellerinin 'irtibat bürosunun saygılarıyla...' notu ilişik olarak gazetemize gönderdiğini gördük ve tabii biz de resimli çıkmak imkanını bulduk!³¹⁰

Bedii Faik'in aktardıklarını destekler biçimde, 10 Ekim'de Milliyet gazetesinde de Yassıada'da bulunan 'düşüklerin' Ordu film merkezi tarafından çekilen fotoğraflarının, açık arttırma suretiyle satıldığı aktarılıyordu. Bu sayede, hazineye 298 bin 658 liralık bir gelir sağlandığı belirtilerek, satışa sunulan 37 fotoğraftan 16'sını Milliyet'in satın aldığı, bunların 8'inin hususi olarak 8'inin ise bazı gazetelerle

³⁰⁹ Faik, *İhtilâlciler*, s. 73-74.

³¹⁰ Faik, *Matbuat...*, 4. Cilt, s. 28-29.

müştereken temin edildiği haberi yer almıştı³¹¹. Aynı tarihli *Akşam*'da da 'Tek Fotoğraf 100 Bin Lira' başlığıyla verilen haberde şu ifadeler bulunuyordu:

Son senelerin en enteresan açık arttırması dün sabah 3 Kurmay Subay tarafından Dolmabahçe Deniz Müzesinde yapıldı. Müzede arttırma yapıldığına göre, antika veya tarihi eşya satıldığını sanmayın. Satılan 18x24 ebadında 37 adet fotoğrafı ve arttırmaya katılanlar gazetecilerdi... Bugün gazetemizde göreceğiniz fotoğraflar bu fotoğraflardır ve 35 tanesinin fiyatı 298 bin 658 Lira'dır... Ne demişti Milli Birlik Komitesi'nden Özdağ: "Babiâli'de de ağa zihniyetini kaldıracacağız. Yolumuz oradan da geçecek..." Yol geçti, geçti ama; Özdağ'ı yanlış anlamışlardı. Ağa zihniyetini yerleştirmek için geçiyordu çünkü yol...³¹²

Fotoğrafların satışına ilişkin yapılan eleştirilerin ardından, bir gün sonra 7 gazetede şu beyanname yayımlandı:

Düşük iktidar mensuplarının Yassıada'daki yaşayışlarına ait fotoğraflar, hangi kanuna ve hangi fikre dayanılarak yapıldığını bir türlü anlayamadığımız garip bir arttırma yoluyla ve astronomik fiyatlarla gazetelere satılmaktadır. Devlet tekelinde tutulan bir hakkın neticesi olarak millet bütünüünün malı yapılmış bu fotoğrafların, bir ticaret ve kâr metâi haline sokulmasını esefle karşılamaktayız. Hukuk devleti anlamına olduğu kadar, haberleşme hak ve hürriyetleriyle meslek anlayışına da asla uygun görmediğimiz bu harekete müteaddit ikazlarımıza rağmen hala devam edilmesi karşısında biz aşağıda imzası bulunan gazeteler, bundan böyle bu tarz arttırmalara katılmayacağımızı muhterem okurlarımıza arz ediyoruz.

Her şeyden önce bir âmme hizmeti saydığımız gazetecilik mesleğinin vekarını (ciddiyetini) korumak kaygısından doğan bu hareketin, okurlarımız tarafından anlaşılması, bize yetecektir.

Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni Sabah³¹³.

Basına özgürlük söylemleriyle gelen MBK, basının Yassıada'dan görüntü almasının önüne geçerek, kontrollü bir haber ve fotoğraf akışı sağlamış, denetimi elinde tutmuştu. Ayrıca MBK'nın çektiği fotoğrafları da ticari bir meta haline getirerek satışa çıkarması, yaratmaya çalıştığı imajı sarsan ve etikle bağdaşmayan bir durumdu. 11 Ekim 1960 tarihli *Hürriyet*'te ise şu haber dikkat çekiyordu: "*Düşükler Yassıada'da isimli 1500 metrelik filmin dışarıda gösterilmesi için çeşitli televizyon firmaları Milli*

³¹¹ *Milliyet*, "Hazırlıklar Tamamlandı", 10 Ekim 1960.

³¹² *Akşam*, "Tek Fotoğraf 100 Bin Lira", 10 Ekim 1960.

³¹³ *Milliyet; Akşam*, 11 Ekim 1960.

Birlik Komitesine müracaat etmişlerdir. Komite, teklif sahiplerinden film için 1 milyon dolar ücret talep etmiştir”.

1.3.3.3. Tedbirler Kanunu

Milli Birlik Komitesi'nin, açık bir sansür uygulaması olduğu için basından çok sert eleştiri aldığı bir diğer uygulaması ise 38 Sayılı Tedbir Kanunu'ydu. 1962 seçimlerinden önce yaşanan 22 Şubat Ayaklanması'nın³¹⁴ ardından, rejimi korumak için dört parti CHP, Adalet Partisi (AP), Yeni Türkiye Partisi (YTP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) liderlerinin katılımıyla yapılan toplantılarda alınan kararlar bir tasarı haline getirildi ve 'Anayasa nizamını, milli güvenlik ve huzuru bozan bazı fiiller hakkındaki Kanun' olarak 3 Mart 1962'de Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldü, kabul edildi. Kanun Metni 7 Mart 1962'de *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi³¹⁵.

³¹⁴ Bknz. s. 48

³¹⁵ Füzûzan Husrev Tökin, *Basın Ansiklopedisi*, Kulen Basımevi, İstanbul, 1963, s. 35. Kanun'un maddeleri şöyledir: Madde 1-A) Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybettiği Türkiye Cumhuriyeti Anayasasıyla da tesbit edilen Demokrat Parti iktidarına karşı direnme hakkını kullanarak, normal demokratik rejimi bütün teminatıyla kurmak amacıyla, Türk Milletinin gerçekleştirdiği 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni; söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya üstü kapalı da olsa matûfiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanlar;

B) 27 Mayıs 1960 Devrimini zedeleyebilecek şekilde:

Bu Devrimin neticesi olarak Yüksek Adalet Divanınca veya sair kaza mercilerince verilmiş ve kesinleşmiş olan karar ve hükümleri, söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle kötöleyenler veya üstü kapalı da olsa matûfiyeti belli olacak şekilde kötölemeye çalışanlar veya mahkûm edilenlerin mahkûmiyetlerine, esas teşkil eden fiillerini yahut şahısların övenler veya neticelenmiş hazırlık, ilk, son tahkikat veya infaz safhalarıyla ilgili resim, hatırat, röportaj yayanlar veya beyanat verenler;

C) Mahkûmiyetlerinin infazı süresince, (B) bendinde sözü geçen mahkûmlara atfen, siyasi veya 27 Mayıs 1960 Devrimini zedeleyici mahiyette veya uydurma beyanatı basma verenler veya basın yoluyla yayanlar veya alenen nakledenler;

D) 27 Mayıs 1960 Devrimini yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterecek surette, feshedilmiş Demokrat Partinin iktidarını övenler veya müdafaa edenler;

E) Mensup oldukları partinin, feshedilmiş Demokrat Partinin devamı olduğunu ileri sürenler veya herhangi bir parti lehine bu tarzda faaliyet gösteren veya propaganda yapanlar;

Bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Madde 2: Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa ile tescil edilmiş temas vasfı olan insan hak ve hürriyetlerine dayanan çok partili demokratik nizamı, söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle zedelemeye veya tehlikeye düşürmeye matuf olarak kötöleyenler veya bu nizamın Türkiye'de yürütülemeyeceği yolunda propaganda yapanlar hakkında, filleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği taktirde 1. Maddede yazılı cezalar uygulanır.

Madde 3: 1. Maddenin A, B ve D bentleriyle 2. Maddede yazılı suçların tekevvünü için husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle faaliyette bulunanlar veya propaganda yapanlar 3 aydan 2 seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Madde 4: Kanunların himayesinde, evvelce faaliyet göstermiş veya her hangi bir siyasi partiye mensup olanları tezyifkâr sıfatlarla topyekûn kötöleyerek vatandaşlar arasında husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette söz, yazı, haber,

Kanun'un henüz çıkmadan, komisyonda görüşüldüğü dönemde basın, MBK'yı uyararak Kanun'u eleştirmeye başlamıştı. *Akşam* gazetesinde 'Tebdir Komisyonu'nun Dikkatine' başlıklı yorum yazısında, Komisyon'a, '27 Mayıs devrimi'ni ve hatta demokratik rejimi küçük düşürücü davranışları, yalnız tek yönden ele almakla kalmayıp, 'objektif' ölçülerle hareket etmesi yönünde tavsiyede bulunulmuştu. Yazıda; "27 Mayıs hususunda alınacak tedbirlerin çok iyi ayarlanmasına ve vatandaşın bir kısmının; "Biz 27 Mayıs'a karşı değiliz ama 27 Mayıs hususundaki tedbirler de bize karşı olmasın" demesine yol açmamasına dikkat edilmelidir." denilerek, komisyon kararlarının sonuçlarından duyulan endişe dile getirilmişti³¹⁶.

Kanun çıktıktan sonra, 'Bu satırlar belki yarın suç sayılacak' başlıklı başyazısında Nadir Nadi de Kanun'u eleştirerek; "Deneylerle biliyoruz ki; eşyanın tabiatına aykırı kanunlarla bir memlekette huzur sağlamak güçtür, çok defa imkânsızdır... Yeni Anayasanın ışığında biz, bütün anti-demokratik mevzuatın incelenip eleneceğini düşünürken, bunlara yenilerinin eklendiğini mi görecektik³¹⁷" demişti.

Ankara Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikası da Tedbirler Kanunu'nun, Türkiye'de basın hürriyetini yeniden ortadan kaldıracığını ifade ederek ortak bir bildiri yayımladı³¹⁸. İzmir Gazeteciler Cemiyeti ve İzmir Gazeteciler Sendikası İdare Heyeti ise Tedbirler Kanunu'nu protesto etmek amacıyla, bütün gazeteleri 3 günlük çıkmama yönünde boykota davet etti³¹⁹. Kanun yayınlandıktan sonra ise 'Tedbirler Kanunu'na aykırı yayın yaptıkları iddiasıyla; 15 gazete ve 2 dergi, 8 gazeteci hakkında İstanbul Savcılığı tarafından dava açıldı³²⁰.

---

havadis resim, karikatür vesair vasıta ve suretlerle faaliyette bulunanlar veya propaganda yapanlar; 3 aydan 2 seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 5: bu kanunla yazılı fiiller basın yolu ile işlendiği takdirde suç konusunu ihtiva eden mevcuteler ve sair basılmış eserler Sulh Hakimi kararıyla toplattırılabilir. (Anayasa Nizamını, millî güvenlik ve huzuru bozan bazı fiiller hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı:11053, 07.03.1962, s. 6837-6838.)

³¹⁶ *Akşam*, "Tebdir Komisyonu'nun Dikkatine", 27 Şubat 1962.

³¹⁷ Nadir Nadi, "Bu Satırlar Belki Yarın Suç Sayılacak", *Cumhuriyet*, 4 Mart 1962.

³¹⁸ Tökin, s. 36

³¹⁹ *Cumhuriyet*, "Tedbirlere Karşı Tepki", 5 Mart 1962.

³²⁰ Tökin, s. 36.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖNCÜ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1.ÖNCÜ'NÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1.1.Çıkışı ve Yayın Süreci

Öncü, 27 Mayıs Askerî Darbesi'nden 3 ay sonra yayın hayatına girmiş bir gazetedir. Bu zaman diliminde darbeye destek veren birçok gazete olmasına rağmen; iktidar, yeni, kendi kontrolünde olan, kendini anlatacak, ideolojisini yayacak, fikir ve inançları aktaracak, kısacası sesi olacak bir yayın aracına ihtiyaç duymuştur. *Öncü*'nün bu ihtiyaç ve amaçla yaratılması önemlidir. Çünkü gazetenin ilk ortaya çıkış fikri MBK üyesi Alparslan Türkeş'ten gelmiştir. İlk sayısı 26 Ağustos 1960 tarihinde yayımlanan *Öncü*'nün sahibi Ziya Tansu, Alparslan Türkeş'in eski silah arkadaşı İsmail Tansu'nun kardeşidir. Tansu, ordu içinde NATO kapsamında kurulmuş 'Özel Harp' kadrosunun ilklerindedir ve Kıbrıs'taki Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) kurucusudur. Bir yıl sonra ordudan emekliye ayrılıp *Öncü*'nün idari müdürü olmuştur³²¹.

Öncü'nün ortaya çıkışında Alparslan Türkeş'in büyük etkisi vardır. Milli Birlik Komitesi'nde çoğunluğu elinde tutan Türkeş grubu, istediği kararı rahatça çıkartabilmektedir. Türkeş, bir ara Gürsel'i de ikna ederek bir takım ılımlı politikacılarla birlikte '27 Mayıs ruhunu yaşatacak bir siyasi parti' (Milli Birlik Partisi) kurulması fikrini de ortaya atmıştır ancak seçimlere, CHP karşısında böyle bir partiyle gitmek için en az dört yıllık bir ihtilal yönetimine gerek vardır. Hatta siyasi parti için Ekrem Alican, Aydın Yalçın gibi sivillerle görüşmüş, Müsteşar Yardımcısı Albay Fuat Uluç'u bu iş için görevlendirmiştir. Parti tüzüğü hazırlanırken, partinin görüşlerini yansıtacak olan bir de günlük gazete olanağı ele geçirilmiştir³²².

"Yirmi beş yıla ulaşan gazeteciliğimde en güzel serüveni *Öncü*'de yaşadım"³²³ diyen ve son yayın döneminde *Öncü*'nün ortakları arasında olacak olan Müşerref

³²¹ İdris Gürsoy, *Medyadaki Darbe Geni*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2013, s. 45.

³²² Örsan Öymen, *Bir İhtilâl Daha Var*, e-kitap, s. 228

³²³ Müşerref Hekimoğlu, "27 Mayıs'ın Romani", Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1975, s.48.

Hekimoğlu, gazeteyle ilgili şunları aktarmıştır: “Doğan Avcıoğlu; “*Senin 27 Mayısçılar bir gazete çıkarıyormuş, dedi. Çok şaşırđım. Soluğu eski Meclis’te aldım. Numan Esin ile Dünder Taşer’i gördüm alt salonda. “Bir gazete çıkarıyormuşsunuz” dedim. “Nereden çıkardın bunu, asılsız bir söylenti” dediler. Söylentinin aslını çıkardık ortaya.”*

Hekimoğlu; gazetecilik başarısıyla, Ankara Valiliğine *Yeni Işık* adlı bir gazete için imtiyaz almak üzere başvurulduğunu açığa çıkardıklarını aktarmış, *Yeni Işık* gazetesinin yayın hakkının, Alparslan Türkeş’in eşi Muzaffer Türkeş adına alındığını, gazetenin parasal desteğini de bankacı Kâzım Taşkent’in sağlayacağını ifade etmiştir. Konunun MBK tarafından öğrenilince kıyamet koptuğunu ve *Yeni Işık*’ın bir ara yayınının durduğunu Hekimoğlu şöyle aktarmıştır:

Türkeş, eşi Muzaffer Hanım adına yayın hakkı aldığı Yeni Işık gazetesinin adını koyarken Bulgaristan’da komünist Türklerin aynı adla bir gazete çıkardığını bilmiyordu belki de. Bir kafatasçının atlamayacağı bir yanlışlıktı bu! Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinden arkadaşım Türkkaya Ataöv, olayı öğrenince gülümsedi: “Bulgaristan’da bir gazetenin adı da Yeni Işık’tır. Önceleri Ziya adıyla yayınlanırdı, sonra dildeki devrimlerle Yeni Işık’a dönüştü. Ülkü ve Kültür Birliği’nin yaratıcısı bu yanlışlığa nasıl düşmüş” dedi. Yanlışlığı anlamış olacaklar, Yeni Işık, Öncü’ye dönüştü sonra, komitenin Türkeş kanadının görüşlerini yansıtan bir gazete olarak Türk basınına katıldı.³²⁴

Gazetenin kuruluşuna ilişkin ayrıntılı bilgiler veren Abdi İpekçi ve Ömer Sami Coşar ise gazetenin çıkış öyküsünü biraz daha farklı aktarmaktadır:

İhtilalden bir süre sonra Kazım Taşkent, Gürsel’e başvurmuş, devrimin felsefesini ve sözcülüğünü yapacak bir yayın organına ihtiyaç bulunduğunu, böyle bir teşebbüse geçildiği takdirde bankasının yardıma hazır olduğunu bildirmişti. Gürsel, meseleyi Türkeş’e havale etmişti. O sıralarda İKA adlı İktisadi Haberler Ajansı’nın sahibi bulunan Ziya Tansu, ağabeyi istihbarat binbaşı İsmail Tansu aracılığıyla Türkeş ile tanışmış, hatta Ticaret Bakanlığı’ndaki yolsuzluklara dair bir rapor hazırlamakla görevlendirilmişti. Taşkent’in teklifini çok ilgi çekici bulan Türkeş, kurulacak gazetenin organizasyonuna Ziya Tansu’yu memur etti. Kuruluş sermayesi için bankada

³²⁴ Müşerref Hekimoğlu, s.50-51.

*350.000 liralık kredi açılmıştı. Gazete bir limited şirketin malı gözükecekti. Şirketin ortakları Türkeş'in eşi ve yakın arkadaşları olacaktı.*³²⁵

Benzer bir şekilde Örsan Öymen de Kâzım Taşkent'in ihtilâl kültürel alanda katkıda bulunmak için bankasıyla keseyi açabileceğini söylediğini aktararak, yine Türkeş'in perde arkasından gazeteyi yönettiğini ancak yazarların bundan haberi olmadığını söylemiştir³²⁶.

Söz konusu dönemde gazetecilik yapmış pek çok kişinin aktardığı gibi gazetenin Alpaslan Türkeş'in etkisinde çıktığı ve 27 Mayıs fikirlerini desteklemek için çıkarıldığı kesindir. Ancak çalışan gazetecilerin işin arkasında Türkeş'in varlığından habersiz oldukları iddia edilmiştir. Altan Öymen; “*Öncü'nün sermayesi, Yapı Kredi Bankası tarafından sağlanmıştı. Sahibi Ziya Tansu'ydu. Öncü 27 Mayıs'ı desteklemek için kurulmuştu*³²⁷” sözlerini aktarırken, *Öncü*'de çalışan bir başka gazeteci Yalçın Toker de “*Zaten o dönemde Gürsel'in, Başbakanlık Müsteşarı olan Türkeş'in etkisi altında bulunduğu ve Türkeş ne derse onu yaptığı söylemleri çok yaygındı. Bu sebeple Türkeş'ten, ihtilâl yönetiminin en güçlü adamı diye söz ediliyordu. Parti kurma çalışmaları içerisinde, bu düşüncenin topluma da benimsetilmesi için Ankara'da Öncü isimli bir de gazete çıkarılmaya başlandı*³²⁸” demiştir.

O dönemde gazetecilik yapan Hıncal ve Öcal Uluç, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Albay Fuat Uluç'un oğullarıdır. Ziya Tansu, onlarla birlikte gazetenin yazı işlerinde çalışacak kadroyu belirlerken, Basın-Yayın Hukuk Müşaviri Yüzbaşı Fikret Ekinci'nin önerisiyle, Altan Öymen ile Aydın ve Nilüfer Yalçın gazeteye dâhil edilmiştir. Daha önce Oktay Ekşi ile de görüşen Tansu, böylece gazetenin temel kadrosunu tamamlamıştır³²⁹.

Metin Toker³³⁰, gazetenin ilk toplantısının Ziya Tansu'nun yazıhanesinde, Türkeş olmadan yapıldığını ve toplantıda gazetenin prensiplerinin kararlaştırıldığını

³²⁵ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, s. 424.

³²⁶ Örsan Öymen, *Bir İhtilâl Daha Var*, e-kitap, s. 223.

³²⁷ *Duayen Gazeteciler 3*, Ankara Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, (Editör: Süleyman Coşkun, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2005, s.21.

³²⁸ Yalçın Toker, s. 98.

³²⁹ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, s. 424.

³³⁰ Metin Toker de *Öncü*'nün ortaya çıkışıyla ilgili olarak şunları aktarmaktadır: “*Bütün Milli Birlik Komitesi üyeleri içinde, belki de kafasında istikbale ait şahsi plânlarla iş başına gelen tek adam Alpaslan Türkeş bir gazete tasarlıyordu. Gazete, girişeceği mücadelede -iktidar mücadelesinde- kendisine büyük fayda sağlayacaktı. 27 Mayıs inkılâbı başarıyla neticelenmiş, fakat onu koruyacak faktörler henüz teessüs etmemişti. Komite de, bunun için bir yayın organının çıkarılmasında fayda mülâhaza ediyordu. Tansu*

ifade etmektedir. Toker'in aktardıklarına göre bu prensipler: 1- Bu gazete M.B.K. organı gibi hareket etmeyecek, fakat millî inkılâp hareketlerini geniş mikyasta (ölçüde) aksettirecektir. 2 – Gazete, komünizme karşı olacaktır. 3- İktisadî politikada bugünün şartları dikkate alınarak, devletçi bir politika takip edilecektir. 4 – Polemik yapılmayacak, şahsiyatla uğraşılmayacak ve tarihe mâl olmuş memleket kıymetlerine cephe alınmayacaktır³³¹. Toker, prensiplerin birinci ve dördüncü olanının hemen ihlâl edildiğini iddia ederek, “‘Aydın lider’ kendisini iktidarın sözcüsü sayıyor ve 1945 Fatih Rıfki Atay’ı veya 1950 Mümtaz Faik Fenik’i edalı başyazılar döktürüyor, ‘Komitedeki arkadaşlar’dan bahsediyor, memleket idaresinin niçin başka ellere -C.H.P.’ye devredilemeyeceğini uzun uzun anlatıyor, evvelâ bir partinin kurulması, sonra bu partinin gelişmesi, nihayet seçimlere gidilmesi lüzumunu savunuyor, bundan evvel bir seçim yapılmasının şiddetle, dehşetle aleyhinde bulunuyordu³³²” sözleriyle Aydın Yalçın’ın tasarlanan çizgiden kaydığını ifade etmiştir.

Öncü, ilk sayısını dahi yayınlamadan perde arkasında Türkeş’in olduğu dedikoduları çıkmış ve çeşitli iddialar ortaya atılınca, Altan Öymen, ‘Öncü’den Okuyucu’ya’ köşesinde, ‘Öncü’nün Kuruluşu Hakkında’ başlıklı ilk yazısıyla konuya açıklık getirme ihtiyacı duymuş ve Ziya Tansu ile aralarında geçen diyalogu aktarmıştır:

Bir gün Ziya Tansu aramızdan birkaçı ile görüştü. Elinde bir sermaye olduğunu, gazete çıkarmak istediğini bildirdi. Gazetenin gayelerini sorduk. ‘gerçekleri yazmak; Atatürk İnkılapları istikametinde memlekete hizmet etmek’ diye özetledi. Sorduk:

- *Bu gayeye giriş yolunu kim tayin edecek?*
- *‘Siz’ dedi.*
- *Başmakale, ikinci makale, bunları kim yazacak?*
- *İlim dallarında edebi sahada temayüz etmiş kimselerden rica ederiz. Bir yazı kurulu kurarız. Onları bu kurul tayin eder, tespit ederiz.*
- *Çalışan-çalıştıran arasındaki münasebetler*
- *Sizin istediğiniz gibi mukavele yapacağım. Bütün haklarınızı tanyacağım.*

---

gazetenin sahibi olmalıydı. Gerçi başlangıçta Türkeş’in eşi Muzaffer Türkeş gazetenin sahibi olarak gözükecekti ama, dedikodular buna meydan vermiyordu. Üstelik Komiteden de asabi sesler yükselmeye başlamıştı. Bunun için gazetenin sahibi başka biri olmalıydı. Gazete başkentin pek çok iyi muhabirini bol para vererek almıştı. Bazı iyi yazı işleri müdürleriyle anlaşmalar yapmıştı. Geniş reklâm imkânı da bulundu. Fakat gazetenin, maalesef satmadığı görüldü. Aydın Yalçın başmakale sütununa kurulmuştu ve orada Türkeş’in fikirleriyle tamamen mutabık fikirler savunuluyordu. Gazetede bir yazı kurulu vardı. Bu kurula Tansu, Yalçınlar, Fikret Ekinci ve perdenin gerisinde duran Albay Türkeş de dahildi.”

³³¹ Metin Toker, ‘Basın’, Akis, 25 Kasım 1960. s. 30-3. http://www.inonuvakfi.com/akis/1960_333.pdf

³³² Metin Toker, ‘Basın’, s. 30-3.

Aynı yazıda Öymen, üçüncü sayfada açıkladıkları yazı işleri kadrosunda yer alan isimlere dikkat çekerek; “*Oradaki isimler hürriyetlerinden vazgeçmeyecek yaradılıştan oldukları için, hapishanelerle, nezarethanelerle, polis copları ile haşır-neşir olmuş isimlerdir. Bu isimlerin sahipleri arkalarında tertemiz bir mazi bırakmışlardır. Ve muhakkak ki, bu maziye bu gazete ile de tertemiz birer istikbal ekleyeceklerdir*”³³³ demiştir.

Böylece Türkeş’in varlığından habersiz bir şekilde çalışan gazeteciler, meseleyi şirketin statüsü, *Sicilli Ticaret Gazetesi*’nde yayınlanınca öğrenmişlerdir³³⁴. Aslında Türkeş’in etkisi dışarıdan hissedilmekte ve gazeteye, Ziya Tansu aracılığıyla imzasız yazılar gelmektedir. Altan Öymen söz konusu gelen yazılar hakkında yıllar sonra şu ifadeleri kullanmıştır:

*Biz böyle bağımsız gazete çıkarırken bir sorun vardı karşımızda. Patronla yaptığımız anlaşmaya göre yayın politikasının ve yayınlanacak yazıların belirlenmesinde son kararı verecek olan kişi gazete yöneticisi olarak bendim. Fakat patron veya müessese müdürü bazı yazılar getirip, “bunları da neşretsek” diyorlardı. Bunlardan bazıları bizim de kabul edebileceğimiz şeylerdi. Fakat bazısı, o zaman Ülkü Birliği diye Türkeş ve arkadaşlarının başlatmak istediği hareketin ilk adımı olan yasa vardı, yazılar o yasayı destekliyordu. Yazılar, besbelli Türkeş’in çizgisini destekliyordu*³³⁵.

Nilüfer Yalçın da *Öncü* üzerinde bazı telkinlerin olduğunu ve Türkeş’in yakınında olan iki albayın, gazeteye ellerinde yazı ile geldiklerini ancak kendilerinin bunu reddettiklerini aktararak “*Türkeş adına gelenleri birkaç kez uyardık: ‘Biz bağımsız gazeteyiz’ dedik, dinlemediler*”³³⁶ demiştir.

İlgili yazıların, o dönem, Türkeş’ten aldığı direktiflerle Müsteşar Yardımcısı Albay Fuat Uluç’un yazdığı söylentileri vardır³³⁷. Ülkü ve Kültür Birliği ile ilgili *Öncü*’de yer alan metinlerden ilki ‘Ülkü ve Kültür Birliği Başkanlığı Kuruluyor’ başlıklı haberdır. Bu haberde, Birlik için hazırlanacak kanun tasarısında belirtilenler

³³³ Altan Öymen, ‘Öncünün kuruluşu hakkında’, *Öncü*, 26 Ağustos 1960.

³³⁴ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, s. 424.

³³⁵ *Duayen Gazeteciler 3*, s.21-24.

³³⁶ Halit Esendir, *Babiâli’nin Meşhurları*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007, s.67. Nilüfer Yalçın, aynı metinde, gazetenin 14’ler tasfiyesinin ardından bir süre sonra da Halk Partisi taraftarlarının gazeteye müdahale ettiğini de aktarmıştır.

³³⁷ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, s.425.

aktarılmıştır. Buna göre; Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bu yeni teşkilata bağlanacak, bütün Bakanlıklarla üniversiteler ve özel kurumlar teşkilatla birlikte çalışacaktır. Başbakanlığa bağlı olarak ‘Ülkü ve Kültür Birliği Genel Başkanlığı’ tasarısının gerekçesi, ‘Türk ulusunu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak, Atatürk devrimlerini en uzak köylere ve vatandaşlara kadar yaymaktır³³⁸. Daha sonra gazetede 9 Kasım 1960’ta tasarının hazırlandığı bilgisini veren haberin metninde şu bilgiler yer almıştır: *“Türkiye’yi 12 Bölgeye ayırarak, teşkilatını genişletecek olan Ülkü ve Kültür Birliği Genel Başkanı, Bakanlar Kurulu’nun tabii üyesi olacak ve altı yıl süre vazife görecek. Bu süre içinde ancak, ahlâki zaaf ve idari yetersizlik sebeplerinden biri ile kendisini seçen heyetin karar ve tasvibi alınarak uzaklaştırılabilecek, bunun dışında, hiçbir suretle azli veya bakanlık emrine alınması mümkün olmayacaktır³³⁹”* Bu haberlerin hemen ardından Birlik hakkındaki yazılar *Öncü*’de yer almaya başlamıştır: ‘Ülkü ve Kültür Birliği Genel Başkanlığı Kanunu ve Gerekçesi³⁴⁰, ‘Ülkü ve Kültür Birliği Başkanlığının Gayeleri³⁴¹, ‘Ülkü ve Kültür Birliği: Teşkilatın Ana Bölümleri³⁴², ‘Sonuç- Maddelerin Gerekçesi³⁴³, ‘Ülkü ve Kültür Teşkilatı³⁴⁴.

Bütün bunların sonunda gazete çalışanları ile yönetim arasındaki fikir ayrılığı, 13 Kasım’da patlak vermiş, MBK’daki ayrılıklar *Öncü* üzerinde de etkisini göstermiştir. İpekçi ve Coşar’ın aktardıklarına göre³⁴⁵; Türkeş ve diğerleri gazete kadrosuna soktukları adamlar aracılığıyla durumu kontrol etmeye çalışmaktadır. Bu arada daha önceden Aydın Yalçın’ın Atatürk reformlarıyla ilgili bir yazısı, gazete gece baskıya giderken alınan bir telefonla durdurulup, çıkarılmıştır. Aynı yazı bir süre sonra Genel Yayın Müdürü Altan Öymen tarafından gazetede yayınlanınca, Ziya Tansu, Aydın Yalçın’ın görevine son verdiğini bildirmiştir. 12 Kasım’da gerçekleşen bu olaydan 1 gün sonra, gazetenin bütün kadrosu istifalarını vermeye hazırlanmıştır. Ancak bu yaşananların ardından istifa eden kişi Ziya Tansu olacaktır. Gazete yönetiminin tutumuna tepki gösteren Altan Öymen 12 Kasım’da, kontrolünden geçmeyen yazının, patron katından direk matbaaya gönderildiğini ve yayımlandığını görünce; *“Bir ‘oldu*

³³⁸ 27 Ekim 1960.

³³⁹ ‘Ülkü ve Kültür Birliği Tasarısı Hazır’, *Öncü*, 9 Kasım 1960.

³⁴⁰ *Öncü*, 10 Kasım 1960.

³⁴¹ *Öncü*, 11 Kasım 1960.

³⁴² *Öncü*, 12 Kasım 1960

³⁴³ *Öncü*, 13 Kasım 1960

³⁴⁴ *Öncü*, 14 Kasım 1960.

³⁴⁵ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, s. 426.

*bitti' yapılmıştı. Demek ki müdahale ediliyor bize diye ben istifa ettim. Benimle birlikte bir kısım arkadaş istifa etti. Ayrıldık gazeteden*³⁴⁶, demiştir.

Gazete, 13 Kasım 1960'da 14'ler tasfiye edilince farklı bir boyuta geçmiştir. Tasfiyenin ardından Ziya Tansu, gazeteyi Nilüfer Yalçın ve Altan Öymen'e devretmiştir. Nilüfer Yalçın ve Altan Öymen, gazete için bir şirket kurulana kadar imtiyaz sahibi olarak kalmıştır. 19 Kasım'da *Öncü*'nün birinci sayfasında konuya ilişkin olarak, Altan Öymen'in kaleminden çıkan açıklamada *Öncü*'deki değişimden bahsedilmiştir.

*Gazetenin imtiyaz sahibi değiştirdiği 13 Kasım gününden bir gün önce, 12 Kasım gecesi, biz Yazı İşleri ve İstihbarat kadrosundaki bütün arkadaşlar, istifalarımızı yazmıştık. Sebep, üzerimizdeki tesirlerin fiili müdahale seviyesine erişmiş olması idi. Bize, başyazar Aydın Yalçın'ın gazete ile alakasının kesildiği bildiriliyordu. Kararın gerekçesi Aydın Yalçın'ın 12 Kasım günü yayınlanan makalesiydi. Bu makalenin eşi 3 Kasım günü gazetede yayınlanacakken ve mürettiphaneye intikal etmişken, gazete sahibinin Darbeyle sayfadan çıkarılmış ve Aydın Yalçın tarafından bizim ısrarımız üzerine yeniden yazılıp 12 Kasım günü yayınlanmıştı. Öncü'nün devri hikâyesi, ana hatlarıyla bundan ibarettir. Aslında bu devir Öncü'nün başlangıçtaki hüviyetinden değişik bir hüviyet kazanması değil, başlangıçtaki hüviyetini değiştirme tehlikesindeyken daha fazla imkân ve garanti ile muhafaza etmesi manasını taşır. Öncü'nün imtiyaz sahipliği şimdilik benim ve arkadaşım Nilüfer Yalçın'ın üzerindedir*³⁴⁷.

Böylece gazete, çalışanların kontrolüne geçmiştir. Zaten daha sonra *Öncü* Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. kurulacak ve 14 Nisan 1961'den itibaren gazetenin künyesinde *Öncü* Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. adına, İmtiyaz Sahibi Altan Öymen ve Nilüfer Yalçın görülecektir. Genel Yayın Müdürü Altan Öymen, Sorumlu Müdür Erdoğan Tokatlı olurken, Yazı İşleri Müdürleri olarak Öcal Uluç ve Erol Ülgen devam edecektir.

Öncü'nün el değiştirmesiyle ilgili olarak gazetenin ilk sahibi Ziya Tansu, yaklaşık 8 ay sonra, Temmuz 1961'de bir basın toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıda Ziya Tansu, *Öncü*'nün haksız ve kanunsuz olarak elinden alındığından bahsetmiş şunları söylemiştir:

³⁴⁶ Duayen Gazeteciler 3, s.21-24

³⁴⁷ Altan Öymen, 'Açıklama', *Öncü*, 19 Kasım 1960.

Fakat bu arada bu güzel kuruluşu, bu sempatik gazeteyi müstakbel bir partinin organlığına tahsis etme çarelerini arayan bir teşebbüsün hazırlanmakta olduğu ve gazetenin politikasının, böyle bir istikamete götürülmek istendiği gözlerimden kaçmıyordu. Buna karşın mukavemetim, 13 Kasım 1960 tarihinde gazeteye şahsen 720 bin Türk Lirası yatırmış bulunduğum bir sırada gazetenin elimden alınmasının asıl sebebinin teşkil etmiştir. Öncü Gazetesine, personelin el koyduğu haberi bizzat Öncü'yü eline geçirenlerce; yine Öncü sütunlarında teyid olunuyordu. Oysaki personel türlü yollarla her birinin bu gazeteye sahip olacaklarına inandırılmıştı. Fakat Türk Milletinin Anayasasında müseccel tabii hakları için yaptığı savaşın zaferi içinde bulunduğu memleketimizde, sahibinin elinden mülküniün alınmayacağı kimsenin aklına gelmiyordu. Bu mülke 720 bin lira sarfedilmişti. Bunun 350 bin lirası bir bankadan şahsen ve kendim borçlanarak aldığım kredi, 130 bin lirası şahıslardan yine tek başıma temin ettiğim borç ve 249 bin lirası da gazete sahibi olarak benim şahsen işletmeye koyduğum ve ayrıca gazetenin satışından ve ilandan gelen meblağı teşkil ediyordu. Bu sermaye teşekkülünde ise bana, ne gazete personelinin, ne gazeteyi bugün elinde bulduranlardan ve ne de dışarıdan hiçbir kimse ortak veya kefil olarak iştirak etmiş değildir.³⁴⁸

Ziya Tansu sözleriyle, gazeteyi o günlerde elinde tutanların, haksız yere kendi mülkünü üzerinde oturduğunu ifade etmiştir. Gazetenin elinden çıktığı gün kendisine ve alacaklılara ödenmesi gereken borçların hala ödenmediğini ve bu nedenle ekonomik olarak zorda kaldığını da söyleyen, Tansu gazetecilerden birinin sorduğu bir soruya şöyle yanıt vermiştir: “Gazete kuruluş sırasındayken, İnönü’ye düşman olacak bir partinin temeli atılmak isteniyordu. Buna o zaman direnen sadece Ziya Tansu vardı. Ve bir Pazar sabahı Öncü gazetesi Ziya Tansu’nun elinden alındı³⁴⁹”.

Aynı konuyla ilgili olarak Akis dergisi de Tansu’nun açıklamalarına yer vermiştir: “Tansu’nun açıklaması cidden ilgi çekici oldu. Bir defa, Öncü muamması vuzuha kavuşmuş oluyordu, Öncü tarafsızlık, inkılapçılık ve meslekî ahlak çerçevesi içinde yayınına devam etmek prensibine bağlı parlak ümitlerle tesis edilmiş bir gazeteydi. Ne var ki, Aydın ailesinin işin içine girmesiyle işler karıştı”. Toplantının ayrıntılarına da yer veren Akis’in aktardıklarına göre; bir muhabirin “madem tehdit edildiniz, o halde kim sizi tehdit etti?” şeklindeki sorusuna Tansu, “Bu

³⁴⁸ Ulus, “Gazetemi elimden aldılar”, 16 Temmuz 1961.

³⁴⁹ Ulus, “Gazetemi elimden aldılar”, 16 Temmuz 1961.

sualinizin cevabı, Başbakanlığa yazdığım dilekçede var. Ben o dilekçemde, Fikret Ekinci adındaki zatın gazetemi elimden almak üzere hükûmet tarafından tavzif edilip edilmediğini soruyorum” sözleriyle cevap vermiştir. Dergide ayrıca toplantıda gazeteden ayrılan Mete Akyol ve Mustafa Ekmekçi'nin de tavırlarıyla Tansu'yu onayladığı ve hak verdiği ifade edilmiştir³⁵⁰.

Tansu'nun açıklamaları Nilüfer Yalçın'la aralarında önemli bir tartışmaya sebep olmuştur. 18 Temmuz 1961 tarihli *Öncü*, Nilüfer Yalçın'ın kaleme aldığı 'ÖNCÜ'nün düşmanları...' başlıklı bir yazıyla çıkmıştır. Nilüfer Yalçın, böyle bir yazıyı kaleme aldıkları için önce okuyuculardan özür dilemiş ve özrün nedenlerini açıklamıştır: *“Birincisi ÖNCÜ yayın hayatına başladığından beri ilk defa bir şahıs ve onunla ilgili olanlar hakkında bazı açıklamalar yapmak zorunda kalışıdır. Özür dilememizin bir başka sebebi, bu gazetede iki ay on yedi gün adı 'gazete sahibi' olarak görünmüş bir adamdan yine bu gazetede bahsetmek durumunda oluşumuzdur”*. Yalçın'a göre Ziya Tansu, gazeteyi kuruluş safhasında bir takım şüpheler altında bırakarak *Öncü*'nün düşmanlarıyla işbirliği halinde olduğunu bilfiil ispat etmiştir. Yalçın'ın asıl dikkat çekmek istediği nokta bu açıklamaların en geniş olarak *Ulus*, *Akis* ve *Son Havadis*'te yer almasıdır. Bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir:

Bakınız bu üçlü dost halkasının garabetine! Bir tarafta Türkes politikasını doğrudan doğruya göğüslemekten çekinmeyip, onunla işbirliği yapmış olan Tansu'yu geçen yıl yerden yere vuran CHP organları... Öbür tarafta Türkes politikasını başından beri hürmetle selamlamış olan Son Havadis grubu! Tansu'nun ideal arkadaşlarına daha doğrusu hangi 'tarafsızlar'la işbirliği hainde olduğuna veya kimler tarafından istismar ve tahrik edildiğine...

Yalçın yazısında, Tansu'nun yarım milyon lirası olduğunu ve 'büyük İnkılâpçı sıfatıyla' bütün varını yoğunu ortaya koyduğunu, gazetenin asıl sahiplerini gizleyerek işçileri aldattığını, Türkes'in peyki olmaktan vazgeçmediğini, Türkes'le arasında 'manevi bir izdivaç' bulunduğunu sürekli tekrar etmesine rağmen, 'Öncü'ye özel husumeti olan' *Akis* dergisine verdiği beyanatında, *Öncü* ekibinin Türkes'le ideal arkadaş olduklarını iddia ettiğini belirtmiştir. *“Yalnız şunu bil ki Bay Tansu, ne yaparsan yap, alnımızın teri ile milli inkılabı ve demokrasiye olan inancımızla bugüne kadar yaşattığımız ÖNCÜ'yü arkadan vuramayacaksın. Bir kadeh viski ile satın*

³⁵⁰ *Akis*, "Gazeteler", 17 Temmuz 1961.

alabileceğini sandığın biz fikir işçileri tam kadro ile yine gene senin karşında olacağız³⁵¹” sözlerini de ekleyen Yalçın, bir sonraki gün, yazısında, Ziya Tansu'nun DP döneminde onlarla işbirliği içinde olduğunu, MBK döneminde devrimin kudretli şahsiyeti olarak Albay Türkeş'e yakın durduğunu iddia etmiştir. Yalçın'a göre şimdi de iktidara yakın gördüğü CHP safında yer alma çabası içinde olan Tansu, 'kuvvetlinin dostu'dur³⁵². Nilüfer Yalçın, devam eden yazısında şunları iddia etmiştir:

Siz yalanlarınızla 'Uyanık Türk Basını'nı değil, ancak Öncü'nün düşmanlarını kandırabilirsiniz. Öncü Şirketi kurulur kurulmaz Şirket İdare Meclisi Başkanı ve Müdürü, Öncü personeline, önceden mutabık kalındığı şekilde, 200 bin liralık hisseyi devretmiştir. Bunu kabul edip etmemek gene personele aittir. Siz de bunu gayet iyi biliyordunuz. Şimdi asıl yalan söyleyen kim? Bu mülke yatırdığınızı iddia ettiğiniz miktar 720 bin lira değil, muhasebe kayıtlarına göre, 43 küsur bin liradır.

Aynı yazıda, Tansu'nun 2 ay kadar önce yeni krediler bularak Öncü'ye tekrar sahip olmak istediğini kendilerinin de bunu kabul ettiklerini ancak daha sonra kredi bulamamaktan şikayet ederek, 'Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da manevi desteğini eksik etmeyeceğini' söylediğini ifade etmiş ve Tansu'ya şunu söylemiştir: *“Bay Tansu, Sayın 'Patronum'! Öncü'deki fikir işçileri namına sizden bir ricam var. Bırakın bu manevî destek lâfını ve bu iki yüzlülüğü. ÖNCÜ artık Türk basınında şerefli mevkiini almış, kuvvetli bir gazetedir. Bu da sizin değil, bizlerin emeği ile kazanılmış ve kolay kolay terketmeyeceğimiz bir mevkidir.³⁵³”*

Öncü, 13 Şubat 1961'de YTP kurulduktan sonra, bu partinin yayın organı haline geldiği konusunda çeşitli eleştirilere uğramıştır. Nilüfer Yalçın, 3 Ekim 1961'de bu iddialara karşı gazetede bir yanıt vermiştir:

Zaman zaman bazı gazetelerde Öncü'nün Yeni Türkiye Partisi organı olduğu hakkında ifadeler rastlanmaktadır. Bu kanaat Öncü şirketi hissedarlarıyla YTP mensupları arasındaki ilgiden ve bir de gazetemizin bu seçimlerde YTP haberlerine daha geniş yer veren yayınlarının yanlış anlaşılmasından ileri gelse gerektir. YTP Genel Başkanı Alican'ın bir münasebetle beyan ettiği gibi Öncü bu parti tarafından çıkarılan resmi bir organ değildir.

³⁵¹ Nilüfer Yalçın, 'ÖNCÜ'nün düşmanları', 18 Temmuz 1961.

³⁵² Nilüfer Yalçın, 'Bir daha hatırlatıyoruz', 19 Temmuz 1961.

³⁵³ Nilüfer Yalçın, 'Bakalım kim yalan söylüyor', 20 Temmuz 1961.

Ancak, o dönemde *Öncü*'de çalışan gazetecilerden biri olan Selçuk Altan, gazetenin siyasi partinin çizgisine girdiğini teyit etmiştir.

O sıralarda Öncü gazetesinin kadrosunda değişiklikler yaşanmaya başladı ve bir süre sonra ben, Oktay Kurtböke ve Sermet Çağan işten çıkarıldık. Biz siyasi nedenlerle atıldık, çünkü Öncü, o zamanlar yeni kurulan Yeni Türkiye Partisi'nin yayın organı haline gelmişti, düşünce biçimi, yayın politikası değişmişti. Bizim düşüncemize göre gazete bir partinin yayın organı olmamalıydı ama Öncü bu hale gelmişti ve biz olaya tepki duyunca işten çıkarıldık³⁵⁴.

İlerleyen zamanda gazetenin ilanları kesilmeye başlamış ve zaman içinde parasal sorunlar artmıştır. Maddi desteğe ihtiyaç duyan gazete için Emil Galip Sandalcı; Müşerref Hekimoğlu ve Kuvvet Başarır'a *Öncü*'ye ortaklık teklifinde bulunmuştur. Hekimoğlu, *Öncü*'deki hikâyesini şöyle aktarmıştır:

Bir gazete rüyamızı gerçekten. Bir aralık Son Havadis gazetesinin yayın hakkını almayı çok istemiş, başaramamıştık. Parasızlıktan ötürü! Öncü'ye yatıracak paramız da yoktu elbet. Ama seçimler olmuş, Milli Birlikçiler ağır saldırılara uğramışlar, tabii senatörlük 'temelli' diye adlandırılmış, bir yandan da 22 Şubatçıların çabalarıyla iç politika iyice dalgalanmıştı. 27 Mayısçıların parlamento grubunun kürsü konuşmaları bile çok az gazetede çıkıyordu. Bu boşluğu doldurmak zorunluluğu duyuluyor, ama olanaksızlıklar ağır bastıyordu. Kuvvet ile düşündük. O arabasını satacak, Milli Birlikçiler de bir iki bin lira ile katılırsa belli bir para toplanır, biz de 1961 Anayasasının getirdiği özgürlükleri olumlu yönde kullanabilirdik. Tümü değil ama kimi Milli Birlikçiler bu görüşe katıldı. Hatta Gürsel Paşa, bir aylığını verdi bize. Öteki senatörler de kimi bin, kimi iki bin lira ile katıldı bu eyleme. Kimi de hiç katılmadı, içtenlikle belirtiyim, Milli Birlikçiler arasında yıllarca konuşmadığım, selamlaşmadığım kişiler var, onların Müşerref Hekimoğlu ve Kuvvet Başarır'ın çıkaracağı bir gazeteyi desteklemesi beklenemezdi elbet.³⁵⁵

Böylece MBK üyelerinden bazılarının da desteğiyle toplanan paralarla Hekimoğlu ve Başarır, *Öncü*'ye ortak olmuşlardır. Müşerref Hekimoğlu'nun *Öncü*'ye ortak olurken aktardıkları ilginçtir. Cemal Gürsel'in bir aylık maaşıyla gazeteyi desteklemesi, diğer MBK üyelerinden bazılarının destek olması, gazetenin, yeni kurulan

³⁵⁴ *Duayen Gazeteciler*, Ankara Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, (Editör: Süleyman Coşkun, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s.134

³⁵⁵ Müşerref Hekimoğlu, s.52

siyasi partilerin sözcüsü gibi çalışmasının yanı sıra bütün bunların üzerinde MBK desteği ve etkisi altında hayatına devam ettiğinin göstergesidir. Bu gösterge, hem basın-iktidar ilişkileri bağlamında hem de iktidarın meşruiyeti bağlamında oldukça önemlidir.

26 Ocak 1962’de gazetenin künyesinde *Öncü* Gazetecilik ve Matbaacılık adına Kuvvet Başarır’ın adı Nilüfer Yalçın birlikte imtiyaz sahibi olarak geçmiştir. Başyazar yine Aydın Yalçın’dır ve Genel Yayın Müdürü ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Erdoğan Tokatlı’dır. Daha sonra künye şu şekilde belirtilmiştir: Sahibi Kuvvet Başarır ve Nilüfer Yalçın, Haberlerden Sorumlu Müdür Ayhan Bilgin, Fıkra ve Makalelerden Sorumlu Müdür Erdoğan Tokatlı, Magazin Kısmından Sorumlu Müdür İzzet Aygün, Spor Kısmından Sorumlu Müdür Ahmet Taner Kışlalı.

Yeni yönetimle yayınlanan ilk baskı, Kuvvet Başarır’ın doğum günü olan 18 Şubat 1962’de çıkmıştır. Bu yeni oluşum gazetenin birinci sayfasında okuyuculara aktarılmıştır:

Okurlarımıza,

ÖNCÜ bugün yeni bir yüz, yeni bir ekiple karşınıza çıkıyor. Gazetemizin geride büyük bir macerası var, birkaç defa el değiştirdi, iç bünyesindeki değişiklik yüzünden haberlerinde de dalgalanmalar yaptı. Okurlarımız belli bir fikre varamadılar. Öncü kimin sözcülüğünü yapıyor, hangi partinin organı diye soranlar, şaşırانlar oldu. Bugün yeni bir yüzle çıkarken yönümüzü de açıklıyoruz. ÖNCÜ hiçbir partinin organı değil. Parti haberlerine memleketin gidişinde oynadıkları rol oranında yer verecek. Yeni Anayasanın ışığında, memleket meselelerini toplumsal açıdan ele alan bir gazete olacağız. Gazetecilik görevimizi okurlarımıza iyi ve doğru haberler vererek, iç ve dış meselelere ışık tutarak, uyararak yerine getireceğiz. Apartman katları, otomobiller, hatta puro sabunları hediye etmeyi, okurların ilgisini bunlarla çekmeyi gazetecilik anlayışımıza uygun bulmuyoruz.

Okurlarımızın Öncü’yü fikirlerinden, haberlerinden ötürü destekleyeceklerine inanıyoruz. Öncü’de Çalışanlar³⁵⁶

5 Temmuz 1962’de *Öncü*’nün künyesinde yine bir değişiklik olmuştur. Bu defa gazetenin sahibi, *Öncü* Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş adına Kuvvet Başarır, Yazı İşleri Müdürü ise Ayhan Bilgin’dir.

³⁵⁶ *Öncü*, “Okurlarımıza”, 18 Şubat 1962.

Öncü yayın tarihi 3 kez kapatılma da yaşamış bir gazetedir. İlk kapatılmasını 12 -16 Aralık 1960 tarihlerinde yaşamıştır. 16 Aralık'ta gazetenin birinci sayfasında yayımlanan metinle gerekçe sunulmuştur:

Öncü'nün Kapatılışı ve Açılışı. 20 No.lu Tebliğ: Ankara Kumandanlığından bugün şu tebliğ yayımlanmıştır: Öncü ve Yenigün gazetelerinin Ankara Kumandanlığının özel talimatına riayet etmediklerinden 13 Aralık 1960 (dahil) gününden itibaren haklarında açılan tahkikat neticeleninceye kadar, 3832 sayılı Örfi İdare Kanunu'nun 3. Maddesinin 4. Fıkrası gereğince tab ve neşirlerinin men'ine karar verilmiştir. Tebliğ olunur. Ankara Kumandanlığı

21 No.lu Tebliğ: Ankara Kumandanlığının 21 numaralı tebliği: Öncü ve Yenigün gazetelerinin 16 Aralık 1960 tarihinden itibaren tab ve neşrine müsaade edilmiştir. Tebliğ olunur. Ankara Kumandanlığı.

Gazete 23 Mart'taki baskısında manşet haberinde yaptığı bir yanlışlık nedeniyle ikinci kez kapatılmış ve 14 gün kapalı kalmıştır. Kapatılmaya sebep olan haber, Orgeneral Cemal Gürsel'in, Türkiye'ye gelen NATO gazetecileriyle yaptığı görüşmedeki sözlerinin *Öncü* tarafından yanlış aktarılmasıdır. NATO gazetecilerinden biri Gürsel'e “İhtilâli takip eden tasfiye bitmiş midir?” anlamında soru sormuş Gürsel de “Hemen hemen bitmiştir, Mutlak zararlı olanları tasfiye ettik. Daha fazlasına gitmedik” şeklinde cevap vermiştir. Ancak, *Öncü*'de bu tasfiyenin Ordu ve Üniversitede yapılan tasfiyelerle ilgili olduğunun yazılması kapatılmanın sebebini oluşturmuştur³⁵⁷. *Öncü*'nün o günkü başlığı şu şekildedir: ‘Gürsel, “Güçlükleri Yenecek ve Neticeye Varacağız” dedi. NATO Gazetecileri ile görüşen Başkan, Ordu ve Üniversitedeki tasfiyelerle ilgili bir soruya “Mutlak zararlı olanları tasfiye ettik. Daha fazlasına gitmedik” şeklinde cevap verdi’³⁵⁸.

Bundan bir gün sonra yani *Öncü*'nün çıkmadığı gün *Ulus* gazetesinde yer alan, radyoda okunan Başbakanlık Tebliğinde Gürsel, şunları söylemiştir: “NATO gazetecileriyle yaptığım görüşme esnasında ihtilâl sonrası feshedilen Demokrat Partinin tasfiyesi hususunda sorulan bir suale, ‘zararlı olanları tasfiye ettik, daha fazlasına gitmedik’ şeklinde cevap verdim. Bu cevabı bir Ankara gazetesi (*Ordu ve Üniversite tasfiyesi*) şeklinde maksatlı olarak tahrif ile neşre cür’et etmiştir. Ankara

³⁵⁷ *Akis*, “Bir talihsizlik”, 27 Mart 1961, s.21.

³⁵⁸ *Öncü*, 23 Mart 1961.

*Örfî İdare Kumandanlığı gazete hakkında kapatma kararı vermiş ve tahkikata başlanmıştır.*³⁵⁹,”

Bunun yanı sıra kapatma kararını alan Ankara Kumandanlığı'nın tebliğinde ise şu ifadeler yer almaktadır: “*Devlet Reisi, Başvekil ve Silahlı Kuvvetler Başkumandanı Orgeneral Cemal Gürsel'in 22 Mart 1961 günü NATO gazetecilerine verdikleri beyanatta, sırf Yasıada sanıkları ve bunlarla yakinen ilgili bulunanlar için belirttikleri (Tasfiye) ifadesini manşetinde kasıtlı bir surette Ordu ve Üniversiteyi de zikrederek tahrif etmek suretiyle hukuksuzluk havası yaratmak isteyen 'Öncü' gazetesi 23 Mart 1961 gününden başlayarak süresiz olarak kapatılmış ve milli menfaatlere aykırı hareket eden sorumluları hakkında takibata başlanılmıştır.*³⁶⁰,”

Ancak gazete, 7 Nisan'da yine Ankara Kumandanlığı'nın kararı ile yayınına geri dönmüştür. Semih Balcıoğlu'nun, altından kilit vurulmuş *Öncü* isimli gazete çizgisi ve ‘Kapanmada da ÖNCÜ’ yorumlu karikatürüyle çıkan gazetede, ‘Yeniden Çıkarken’ başlıklı yazıda, “*Bizi 'kasıtlı davranmak'la 'milli menfaatlara aykırı hareket etmek'le suçlamanın haklı bir teşhis olmadığını açıkça belirtmek için, üçüncü sayfamızda, ÖNCÜ'deki gazetecilerin hayatlarından kısa notlar veriyoruz. Türkiye'de maalesef şahısların fiillerinden, yazılarından, resimlerinden, onların maksadıyla alakası olmayan manâlar çıkarılması adeti ortadan kalkmamıştır*³⁶¹” denilmiştir. Gazete yazarları da duruma tepki göstermiştir. Örsan Öymen yazısında, 14 günlük kapatılma süresince ‘kuyruk’³⁶² muamelesi gördüklerini ifade ederek, “*Başbakanlık emniyet memurları, Devlet Başkanımızın basın toplantısına giden muhabirimizi geri çevirdiler, Devlet Tiyatrosu her hafta parasız ilanları karşılığında gönderdiği biletleri kesti, Avrupa gezisine davetli olarak giden Yazı Müdürümüz Tokatlı'nın çıkış izni gazetenin kapalı olması gerekçesiyle geri bırakıldı ve en eğlencelisi, lokantacı veresiyeyi kesti.. Yemek yediğimiz lokantanın patronu “ 'neme lâzım' demiş. 'Belki para alamayız'* ³⁶³” sözleriyle kapatılmayı ve muameleyi eleştirmiştir. Aydın Yalçın da ‘Devrim hükûmetini kastederek, “*Kendilerine yardımcı olmak, başlamış oldukları çetin ameliye de kendilerine güçlük çıkarmamak, her vatansever gibi, bizlerin de en başta gelen vazifesidir. Biz başka vesilelerle de tekrarladığımız gibi, meçhulün, bilinmeyenin*

³⁵⁹ *Ulus*, 24 Mart 1961.

³⁶⁰ *Ulus*, “Gürsel'in önemli açıklaması”, 24 Mart 1961.

³⁶¹ *Öncü*, “Yeniden Çıkarken”, 7 Nisan 1961.

³⁶² ‘Kuyruk’ o dönemde DP'ler için kullanılan bir ifadedir.

³⁶³ Örsan Öymen, “Aynı Başlık”, *Öncü*, 7 Nisan 1961.

hudutlarında hareketlerde bulunan ‘öncü’ kuvvetleriz. Ara sıra ateşe tutulsak, yaralansak tek başımıza kalsak da, bütün ‘öncüler’ gibi, yeni topraklar üzerinde vazifeye devam azmimiz bir an bile azalmayacaktır³⁶⁴” ifadeleriyle yollarına devam edeceklerini açıklamıştır. Olayın sorumlusu yani başlığı atan Erdoğan Tokatlı ise ‘Acımız ve Tesellimiz’ başlıklı yazısıyla, “Attığım hatalı bir başlığın cezasını büyük bir topluluğa çektirmenin ağır yükünü taşıdım sırtımda” diyerek sorumluluğunu kabul etmiş ve üzüntüsünü dile getirmiştir³⁶⁵.

Gazete kapatılma olayının ardından 3. sayfasında, gazetede çalışan yazarların biyografilerini sunmuş ve ‘Bunlar mı kasıtlı?’ başlığını atarak kapatılma kararının gerekçesine itiraz etmiştir. “Bize yakıştırılan sıfatları niçin kabul edemediğimizi aşağıdaki biyografileri okuyarak çok kolay anlayabilirsiniz..” denilen yazıda, Altan Öymen, Erdoğan Tokatlı, Öcal Uluç, Erol Ülgen, Erol Aksoy, Oktay Ekşi, Nilüfer Yalçın, Örsan Öymen, Selçuk Altan, Teoman Okaygün, Yaşar Aysev, Nejat Çerman, Güngör Gökten, Necla Tümay, Semih Balcıoğlu, Mete Akyol, Güneş Tecelli, Oktay Kurtböke, Hincal Uluç, Mustafa Ekmekçi’den bahsedilmiştir. Kişileri aktaran kısa yazılarda bazı ayrıntılar dikkat çekicidir. Örneğin; Altan Öymen için, “27 Mayıs arifesinde, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezasını mutazammun (içine alan) Askerî Ceza Kanunu hükümlerine dayanan müteaddit (birçok) takibat altında idi, işlediği ileri sürülen suçlar, yedek teğmen olarak ‘siyasi’ hareketlere karışmak, Gazeteciler Sendikası Kongresine Başkanlık ederek Beynelmillel Basın Enstitüsü’ne Türkiye’deki gazete kapatma olaylarını protesto maksadıyla bir telgraf gönderilmesini sağlamaya çalışmak ve arkadaşlarıyla birlikte 555K nümayişini tertipleyip, başlatmaktı” denilmiştir. Öcal Uluç için, “27 Mayıs’tan önce gençlik hareketlerinin hepsine katılmış ve vazifesini gerektiği gibi yapmıştır. 27 Mayıs’tan sonra Yeni Gün kadrosundan ÖNCÜ’ye intisab (mensup olmak) etmiştir” ifadeleri kullanılırken, Oktay Ekşi hakkında da “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun kabulü sırasında protesto gösterisinde buldukları bildirilerek Meclis muhabirliğinden 8.5 ay müddetle iskat edilen basın mensupları grubu içinde o da vardı. DP’li milletvekillerinin fiili tecavüzüne uğramak, nezarethanede tutulmak gibi olaylardan nasibini yeteri kadar almıştır” sözleri kullanılmıştır. Nilüfer Yalçın ve Aydın Yalçın için ise “Yalçınlar, Amerika’daki protesto gösterilerini tertipledikleri ve gösterilerde ön planla vazife gördükleri için, 27

³⁶⁴ Aydın Yalçın, “Öncülük nedir?”, *Öncü*, 7 Nisan 1961.

³⁶⁵ Erdoğan Tokatlı, “Acımız ve Tesellimiz”, *Öncü*, 7 Nisan 1961.

Mayıs ihtilali olmasaydı, pasaportları iptal edilmek üzere olduğu için, yurt dışında, istikballeri hiç de (..?) olmayan bir mülteci aile halinde kalacaklardı” denilmiştir. Altan-Örsan Öymen de “27 Mayıs öncesi nümayişlerin oluşumu Altan Öymen’le birlikte “*Olur mu Böyle Olur mu?*” adlı tefrikada teferruatıyla anlatmıştır³⁶⁶” ifadeleriyle yer almışlardır. Gazeteciler için kullanılan her ifadede, 27 Mayıs’a gelinen süreçte, bu gazetecilerin, önemli destekleyici hareketlerde bulduklarının ve 27 Mayıs’ın savunucusu olduklarının altının çizildiği görülmektedir. Yine aynı sayıda birinci sayfada yayımlanan ‘Yeniden Çıkarken’ başlıklı yazıda da “*Öncü’deki gazetecilerin hayatlarından kısa notlar veriyoruz... Türkiye’de maalesef şahısların fiillerinden, yazılarından, resimlerinden onların maksadıyla alakası olmayan manalar çıkarılması adeti ortadan kalkmamıştır...*” ifadelerine yer verilmiştir³⁶⁷.

Öncü, üçüncü kapatılmasını, 13-22 Kasım 1961 tarihleri arasında, 8 gün kapalı kalarak yaşamıştır. 13 Kasım’da *Öncü* ve *Zafer Milletindir* gazeteleri “Milli menfaatlere aykırı hareket ettikleri” gerekçesiyle Örfi İdarenin kararıyla süresiz olarak kapatılmıştır³⁶⁸. Gazetenin Genel Yayın Müdürü Erdoğan Tokatlı, kapatılma kararında, gerekçenin sarih olmadığını ileri sürerek emri kabul etmemiş ve Sıkıyönetim’e gazetenin hangi yayınının millî menfaatlere aykırı olduğunu sormuştur³⁶⁹.

22 Kasım tarihinde yeniden çıkan gazetenin bu çıkışında imtiyaz sahibi olarak Nilüfer Yalçın’ın yanı sıra Ertuğrul Alatlı³⁷⁰,nın eklendiği ve Genel Yayın Müdürü’nün Erdoğan Tokatlı, Sorumlu Yazı İşleri Müdürünün ise Müfit Duru olduğu görülmektedir. ‘Okurlarımıza yeniden kavuşurken’ başlığı altında ise kapatılmayla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

Öncü bir yıl içinde üçüncü defa kapatıldıktan sonra bugün tekrar okurlarına kavuşuyor. Okurlarımızla yeniden buluşmaktan, müessesemizi işler halde görmekten şüphesiz sevinçliyiz. Fakat bütün iyi niyetlerimize rağmen, bize on binlerce zarara ve ağır manevî kayıplara mal olan bu kapatılmaların bizi ne kadar üzdüğünü okurlarımızın anlayacaklarından eminiz.

³⁶⁶ *Öncü*, ‘Bunlar mı kasıtlı?’, 7 Nisan 1961.

³⁶⁷ *Öncü*, 7 Nisan 1961.

³⁶⁸ *Ulus*, “Öncü ve Zafer dün kapatıldı”, 14 Kasım 1961.

³⁶⁹ *Milliyet*, “Öncü ve Zafer gazeteleri kapatıldı”, 14 Kasım 1961.

³⁷⁰ 1948 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak Harp Akademisi’nden mezun olan Ertuğrul Alatlı, 27 Mayıs 1960’ta Milli Birlik Komitesi üyesi olmuş, 12 Haziran 1960’ta Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliği görevine başlamıştır. 12 Ağustos 1960’ta kendi isteğiyle emekli olan Alatlı, 1961’de Yeni Türkiye Partisi kurucu üyesi olmuştur. Alev Alatlı ve Işıl Alatlı’nın babasıdır.

*Basın ve fikir hürriyetinin hiç olmazsa bundan sonra daha titizlikle korunacağını bilirse biraz teselli bulacağız. Ve ancak o taktirde, katlanılan fedakârlıkları, memleketin nazik ve çalkantılı bir devresine mahsus geçici zorluklar olarak hatırlamaya ve çekilen acıları unutmaya çalışacağız.*³⁷¹

Gazetenin yazarlarından Aziz Nesin ise, *Öncü* kapatıldığı için yayımlanamayan son yazısının, *Son Havadis* gazetesinin kapatılmasıyla ilgili olduğundan bahsetmiş ve basının bu meselelere fazla ses çıkarmayışını eleştirmiştir. Nesin, aydınların, çıkarlar için değil, inanılan doğrular için birbirleriyle dayanışma halinde olmalarıyla demokrasinin mümkün olacağını söylemiş ve *Öncü*'nün kapatılması konusunu kendine has üslubuyla eleştirmiştir:

*Cilvenin türlü oluyor, kadın cilvesi var, katır cilvesi var. Kader deriz, kaderin de cilvesi var. Felek deriz, feleğin sillesi de var, cilvesi de var. Cilvesiz hiçbir şey yok.. Hele siyaset bir cilve döktürür ki, en oynak köçeğin, en oyuncu avratın cilvesi yanında hiç kalır. Öncü'nün kapandığı günden beri, gazetede çalışanlar birbirlerine soruyorlardı: -Gazete neden kapatıldı? Hiç kimsenin bu nedeni bildiği yok. Bana sordular. – Cilvedir.. dedim, yerli demokrasimizin cilvesi. Ben bu cilveyi iyi bilirim; ya beni kapaturlar, ya çalıştığım gazeteyi...*³⁷²

Basın kapatmalarıyla ilgili olarak, gazetede 6 Aralık 1961'den itibaren yazmaya başlayan Talat Asal, basının cezai müeyyidesi olmayan Basın Ahlâk Yasası içinde çalışır görünmekle birlikte, kanunların arasına serpiştirilen ve yürürlükte bulunan maddelerin basının başında Demokles'in Kılıcı gibi durmakta olduğunu söylemiştir. Asal, konuya örnek olarak, “*Mesela Türk Ceza Kanunu'nun 161. Maddesi 'Milli menfaatlere zarar verecek her hangi bir faaliyette bulunan kimse' demekte fakat nelerin bu faaliyetlerin şümulü dairesine girebileceğini tayin etmemiş bulunmaktadır*” sözleriyle dikkati hukuk metinlerine çevirmeye çalışmış ve bu sorunlu hükümlerin basını rahatsız ettiğini ifade etmiştir³⁷³.

Gazetenin Eylül 1962'den itibaren resmi ilanlarının azaldığı görülmektedir. Ekim ayının sonlarına doğru ise resmi ilanları tamamen kesilen *Öncü* 8 Kasım'da çıkmamıştır. 9 Kasım'da gazetede ‘Okurlarımıza gerekli açıklama’ başlığıyla yapılan açıklamada, “*Öncü bir gün çıkmadı. Birçok okurumuz ilanlarımız da kesildiği için*

³⁷¹ *Öncü*, “Okurlarımıza Yeniden Kavuşurken”, 22 Kasım 1961.

³⁷² Aziz Nesin, “Cilve”, *Öncü*, 22 Kasım 1961.

³⁷³ Talat Asal, ‘Basın ve Kanun’, *Öncü*, 12 Aralık 1961.

yayınımıza son verdiğimizi düşünmüş. Telefonla, telgrafla üzüntülerini, meraklarını bildirdiler. Resmi İlanlar Kurumunun gazetemizin ilanlarını kestiği doğru. Ama Öncü'nün bir gün çıkmaması ilanlarla değil, Muammer Kramer ile ilgili" denilmiş ve matbaanın anlaşmayı bozduğu için gazeteyi basmadığı, geç saatte de yeni matbaa bulunamadığı için gazetenin çıkamadığı açıklanmıştır. Gazetenin bundan sonra Kardeşler Matbaası'nda basılacağı da belirtilmiştir. Ayrıca "Resmi ilanlarımızın kesilmesi zaten güç olan şartlarımızı bir kat daha ağırlaştırdı. Bu şartlara ne kadar dayanabileceğimizi bilmiyoruz. İlanlarımız açılmazsa birçok gazete gibi biz de yayınumuzu yarıda bırakmak zorunda kalabiliriz"³⁷⁴ sözleriyle yaşanan ekonomik sorunun kaynağı da böylece açıklanmıştır. Zamanla ekonomik sorunları iyice artan, vergi borcu olan ve ilanları kesilmeye başlayan gazete, parasal darboğazı aşamayarak sonunda 17 Kasım 1962'de tamamen kapanmak zorunda kalmıştır.

2.1.2.Biçim ve İçerik Özellikleri

İlk sayısı 26 Ağustos 1960'da yayımlanan Öncü, 56 x 42 santimetre ölçülerinde ve 8 sütuna dizilmiştir. 6 sayfa olan gazetenin logosu, kırmızı renkli Öncü yazısıdır. Logonun altında, 'Millet ve Gerçek Yolunda' ibaresi yer almış ve gazetenin günlük siyasi bir gazete olduğu belirtilmiştir. Gazetede, logoda ve son sayfa olan spor sayfasındaki 'Öncü Spor' sayfa başlığında kullanılan kırmızı renk dışında renk kullanımı görülmemekle birlikte bazı istisnalar mevcuttur. Örneğin, resmi bayramlarda kullanılan illüstratörlerde kırmızı ve mavi renk, karikatür çerçevesinde kırmızı renk kullanılmıştır. Söz konusu dönemde gerçekleşen Roma Olimpiyatları dolayısıyla spor sayfasında yer alan, 'Roma Olimpiyatlarında' başlığı için de sarı renk kullanılmıştır. 10 Kasım'larda ise gazete tamamen renksiz basılmıştır.

Logonun en sol tarafında yer alan ve gazetenin, 'Basın Ahlâk Yasası'na uymayı taahhüt ettiği' ifadesinin yer aldığı kısım, 20 Aralık 1961'e kadar devam etmiş, bu tarihten sonra ise buraya, Voltaire'in; "Fikirlerinize katılmıyorum, fakat fikir hürriyetinizi koruma uğruna ölmeye hazırım" sözü yerleşmiştir. Taahhüt ise künyenin altında yer almıştır. 8 Şubat 1962'den itibaren de Voltaire'in yazısı yerine bir illüstratör gelmiştir. Bu illüstratörde, uçan beyaz bir kuşun üstünde bir dünya çizimi vardır.

Gazetenin adresi, logonun solunda yer almaktadır. Buna göre adres; Ağâh Efendi Sokak Saray Han No: 9 olarak belirtilmiş, İstanbul ve İzmir için de irtibat

³⁷⁴ Öncü, 'Okurlarımıza gerekli açıklama', 9 Kasım 1962.

numaraları eklenmiştir. Gazetenin yayın hayatı boyunca, logonun sağında küçük bir kutu içerisinde haber metinleri yer almıştır. Küçük, kısa haberlerin yer aldığı bu haber kutusunun yerine bazen ilanlar da girmektedir. Günün tarihi de bu bölümün sağında bulunmaktadır.

İlk sayının üçüncü sayfasında, *Öncü*'nün künyesi yer almıştır. Buna göre; gazetenin sahibi Ziya Tansu, Genel Yayın Müdürü Altan Öymen, Mes'ul Müdür ise Erdoğan Tokatlı'dır. Müessese Müdürü olarak İsmail Tansu yer alırken, gazetenin basıldığı ve dizildiği yer Güneş Matbaacılık T.A.Ş.³⁷⁵ adresi ise; Ağâh Efendi Sokak-Ulus'tur. Yazı İşleri Müdürleri: Ülkü Arman, Erdoğan Tamer, Erdoğan Tokatlı ve Öcal Uluç'tur. Gazetenin istihbarat şefi Oktay Ekşi görülürken, muhabir kadrosu şu şekildedir: Erol Ülgen (İç Politika), Nilüfer Yalçın (Dış Politika), Mete Akyol ve Örsan Öymen (Serbest), Mustafa Ekmekçi ve Selçuk Altan (Bakanlıklar), Teoman Okaygün (Belediye), Tanzer Gürsu (Adliye; Polis) yer almaktadır. Spor servisinde ise Servis Şefi olarak Hıncal Uluç görülürken, spor muhabirleri; Oktay Kurtböke, Ercan San, Yılmaz Tekinonay, Cüneyt Koryürek ve Güngör Sayar'dır. Gazetenin İstanbul bürosunda Mümessil Nejat Çerman, Güngör Göktan (Politika), Özer Özter (Adliye, Polis), Osman Özcan (Foto); İzmir bürosunda ise mümessil Doğan Özgüden, Ethem Çalışkan (Ressam) görülmektedir.

Gazetenin içerik yapısına ve yazarlarına bakıldığında ise, birinci sayfanın sol alt sütununun, gazetenin başyazarı olan Aydın Yalçın'a ait olduğu görülmektedir. Gazetede zaman zaman birinci sayfada, sağ alt sütunda, *ÖNCÜ* imzalı yazılar da çıkmaktadır. İlk sayıda, 'Fikir Alanı' köşesinde, Prof. Enver Ziya Karal, Büyük Taarruz'un yıldönümü münasebetiyle '26 Ağustos Taarruzu' başlıklı bir yazı yazmıştır. Emil Galip Sandalcı ise üçüncü sayfada 'Fıkra' başlıklı köşede, 'Yarın'ın yolunda' isimli bir yazı yazmıştır. Fıkra başlıklı köşede, 30 Ağustos'tan itibaren Fikret Ekinci'nin yazıları bulunmaktadır. 10 Eylül'den itibaren de Fikret Ekinci'nin köşesinin adı, 'Bugünden Yarına' olmuştur. Üçüncü sayfada köşesi olan bir diğer yazar ise 'Bizim Köy-1960' köşesiyle Mahmut Makal'dır.

İkinci sayfada, Genel Yayın Müdürü Altan Öymen'in 'Öncü'den Okuyucu'ya' köşesinde, 'Öncü'nün kuruluşu hakkında' başlıklı yazısı görülmektedir. Yine ikinci sayfada yer alan 'Gidebilirsiniz' başlıklı köşe ile tiyatro, sinema, konferans, toplantı,

³⁷⁵ Güneş Matbaacılık T.A.Ş' de aynı zamanda *Havadis* isimli bir gazete de çıkarılmaktadır.

sergi gibi etkinliklerin bilgisi verilmiş, sinema filmlerinin kısa kısa açıklamaları yapılmıştır. Radyo yayın akışı ve radyo haberlerine üçüncü sayfada yer verilmiştir. Bunun yanı sıra ikinci sayfada Tarihte Bugün, üçüncü sayfada Memleket Haberleri, Dördüncü sayfada ‘Yurtta Bugün’ başlığı altında yazılar yayımlandığı görülmektedir. Üçüncü sayfada, Dünyada Günün Adamı, Yurtta Günün Adamı gibi haberler de çıkmıştır.

Dördüncü sayfada ‘Kadınlar İçin’ başlıklı bir bölüm de bulunmaktadır. Burada, kadınlara günlük hayatlarında kullanabilecekleri küçük pratik bilgiler sunulmaktadır. Örneğin; ütü yapılırken karşılaşılabilecek sorunlar ve bunların pratik çözümleri, tırnak bakımı, eski yemek bilgileri, moda trendleri gibi... Bu sayfada her gün bir kare bulmacaya yer verilmiş ve günlük burç yorumları da sunulmuştur.

Gazetenin beşinci sayfası, birinci sayfadan verilen haberlerin devamından oluşmaktadır. Gazetenin son sayfası ise spor sayfası olarak hazırlanmıştır. Bu sayfada ‘Televizyon’ başlıklı köşede; Öcal Uluç, TV Roma köşesinde Cüneyt Koryürek yazı yazmıştır. Spor sayfasında Roma Olimpiyatları başladığı için olimpiyat oyunları, yüzme, güreş, atletizm, futbol gibi sporlarla ilgili haberlerin yer aldığı görülmektedir. Spor sayfasında, futboldan, güreşe, bisiklet yarışlarından, tenise, basketbola, at yarışlarına kadar sporun her dalından haberler geçildiği görülmektedir.

Gazetenin, önemli görülen olaylarla ilgili haberlerini sürmanşetten verdiği görülmektedir. Örneğin; 11 Eylül 1960’ta, Yassıada Duruşmalarının 10 Ekim’de başlayacağı haberi ‘Duruşmalar 10 Ekim’de Başlıyor’ başlığıyla sürmanşetten çıkmıştır.

Gazete içerik anlamında, yazıları ve haberleri ile dinamik bir karakter sergilemektedir. Gündem olaylarına ilişkin olarak gazetede haberlerin ve yazıların değiştiği, yenilendiği görülmektedir. Örneğin, Yassıada Davalarının başlamasıyla birlikte, Nejat Çerman, Altan Öymen, Mete Akyol ve Oktay Ekşi Yassıada’dan mahkeme sürecini aktarmışlar, bu isimlere daha sonra Uğur Gürsoy, Nejla Tümay da eklenmiştir. Bu gazetecilerle *Öncü*, dava sürecini yakından takip etmiştir. Bunun yanı sıra kimi zaman da yurt dışına giden gazetecilerle dünyanın nabzının da tutulduğu görülmektedir. Örneğin, gazeteci Nuyan Yiğit ile gazete, Amerikan seçimlerini takip etmiştir.

Bunların dışında yurttan ve dünyadan haberler, iktibas yazıları, önemli röportajlar yayımlanmış, 1960’ın sonlarında eklenen ‘Tiyatro Tenkidi’ köşesi ile de

sanat yorumları yer almıştır. 1961’de de ‘Günün sağlığı’ köşesinde Dr. M. Şekip Arda çeşitli sağlık konularını ele alarak öğretici, kısa tıbbi bilgiler vermiştir.

Gazete ilk sayısından itibaren tüm yayın hayatı boyunca birçok tefrika, yazı dizisi ve çizgi roman, çizgi-karikatür yayımlamıştır. Bu anlamda çok renkli bir içerik sergilemiştir. İlk tefrikası ‘Haftanın Sekizinci Günü’ isimli çeviri bir tefrikadır. 27 Eylül 1960’ta Fakir Baykurt’un kaleminden ‘Irazca’nın Dirliği’ roman tefrikası ve Semih Balcıoğlu’ndan ‘Yaşasın Demokrasi’ isimli resimli roman yayımlanmıştır. Ayrıca gazetede karikatürler de bulunmaktadır. İlk karikatür Yassıada’ya gönderilen dava dosyalarının çokluğunu anlatmıştır. Karikatürde, 3 kule şeklinde üst üste dizilmiş kağıtlar adayı tamamen kaplamıştır. Karikatürün altındaki bilgi notunda “Soruşturma Kurulu dosyaları Yassıada’ya nakletti” denilmiş ve bir kayık içinde oturan iki askerî üniformalıdan biri diğerine adayı göstererek, “Ada bitti kumandan!” demektedir. Birinci sayfanın altında yayımlanan karikatürler genellikle siyasi içerikli olup, daha çok Yassıada duruşmaları, DP ve CHP eleştirileri bulunmaktadır. Aralık 1960’da da gazete bir süre 6. sayfasını mizah sayfası olarak tasarlamış ve haftalık mizah sayfası olan ‘Ciddiyet’ her Perşembe *Öncü*’de yer almıştır. Bu sayfada, mizah yazıları, karikatürler ve fıkralar sunulmuştur.

Gazetenin künyesindeki isim değişikçe, içerikte de bu yenilikler görülmektedir. 10 Haziran 1961’de yer alan küçük bir ilanda ‘*Öncü*’nün Yeni Yazı Serisi başlığı altında “Yeni Bir Türkiye İçin Düşündüklerimiz” denilmiş ve yazı serisinde yazacak kişilerin isimleri verilmiştir. Bu kişiler; Ekrem Alican, Raif Aybar, İrfan Aksu, Prof. Cahit Talas, Prof. Hikmet Belbez, Prof. Fahrettin Kerim Gökay’dır. Yine bu tarihte gazetenin künyesinde de değişiklik olmuştur. *Öncü* Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş adına artık imtiyaz sahibi olarak yalnızca Nilüfer Yalçın görülmekte, Sorumlu Müdür ise Erdoğan Tokatlı yer almaktadır. Bu şekilde yeniden şekillenen gazetede ilk yazı, 11 Haziran’da Ekrem Alican’ın kaleminden çıkmıştır. Bu tarihten itibaren de başyazı yerinde kimi zaman Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay’ın yazıları yer almıştır. Gazetede Ekrem Alican’ın yazılarının yayımlanması ve YTP içerikli metinlerin girişi, gazete hakkında YTP’nin yayın organı olduğuna dair iddiaların kaynağıdır.

24 Temmuz 1961’den itibaren başyazarlar olarak F. Kerim Gökay ve Aydın Yalçın olarak künyede yer almaya başlamıştır. F. Kerim Gökay 15 Ekim’e kadar başyazarlık yapmıştır. Bu dönemde, Sermet Çağan’ın yazılarıyla, Gökşin

Sipahioğlu'nun röportajlarıyla katıldığı gazetede ayrıca, 7 Ocak 1961'den itibaren üçüncü sayfada Oktay Akbal 'Kısaca' köşesiyle, Muzaffer Aşkın ise 'İçten, dıştan' köşeleriyle yer almışlardır. 31 Mayıs 1961'de Emil Galip Sandalcı'nın, 'Akla Kara' isimli köşede yazılarını yazdığı görülmektedir. 4 Haziran 1961'de de yine Mahmut Makal yeni bir öyküyle gazeteye girmiştir. 'Ezilmişlerin Türküsü' adlı bu öykünün üst başlığında; *"Bu yazı dizisi Milli Birlik Komitesi'ne ithaf edilmiştir"* yazmaktadır. 1961'de 'Kulis' köşesinde Örsan Öymen yazı yazarken, 1962'den itibaren Müfit Duru'nun yazmaya başladığı görülmektedir. Aralık 1961'de Talat Asalan 'Bugün İçin' köşesiyle *Öncü* ailesine katılmıştır. Mahmut Makal daha sonra, 23 Temmuz 1961'de 'Görüşler' köşesiyle günlük yorumlarını aktarmıştır.

11 Ocak 1961'de, *Öncü*'ye Aziz Nesin 'Az gittik Uz gittik' ile katılmıştır. Daha sonra *Öncü* için kaleme aldığı, 26 Şubat'tan itibaren yayımlanan '3,5 uncu Kuvvet' başlıklı yazı dizisinin ardından, 8 Ekim 1961'de de haftanın bazı günleri yayınlanan fıkralarıyla gazetede yer almıştır. Nesin, 28 Ekim'den itibaren de günlük yazılarıyla 'Az gittik Uz gittik' köşesiyle *Öncü*'de yer almaya devam etmiştir. Aziz Nesin'le röportaj yapan Güngör Gökten basın dünyasının hikâyesini mizahi bir dille anlatan '3,5uncu Kuvvet' hakkında, şu ifadeyi kullanmıştır: *"Çalışanın sırtından kahraman olan, kazanan, çalışanı istismar eden bir basın düzeninin romanı. Orada geride bıraktığımız on yıllık hayatımız var"*³⁷⁶.

10 Aralık 1961'den itibaren Kemal Tahir'in 'Yol Ayrımı' adlı romanı, yazı dizisi şeklinde yayımlanmaya başlamıştır. 24 Aralık 1961'den itibaren yeni bir çizgi roman yayınlanmıştır. 'Bayan Leylâ ile Bay Mecnûn' isimli bu romanın yazarı Aziz Nesin, çizeri ise Semih Balcıoğlu'dur.

18 Şubat 1962'de gazete el değiştirmiş, Kuvvet Başarır'ın kontrolüne geçmiştir. Gazetenin bu yeni yüzünde de 'Ak'la Kara' köşesinde Emil Galip Sandalcı devam etmiş, Fikir Alanı köşesi ise aynen kalmıştır. Gazeteye Müşerref Hekimoğlu, 'Bana Kalırsa' köşesiyle ve bir yazı dizisiyle katılmıştır. '27 Mayıs: Duyduklarım, Gördüklerim, Yaşadıklarım' başlıklı yazı dizisiyle Hekimoğlu; 27 Mayıs hatıralarını aktarmıştır. DediKodu köşesiyle, Gül Peri gazeteye katılırken, spor sayfasında Ahmet Taner Kışlalı 'Bize Göre' köşesiyle görülmektedir. Gül Peri, Anakara'da sansasyonel

³⁷⁶ Güngör Gökten, '3,5 uncu KUVVET: En çok eser vermiş Türk Yazarını tanıyor musunuz?', *Öncü*, 25 Şubat 1962.

gazetecilik örneğini göstermektedir. Burada, siyaset ve sanat dünyasından kişilerin aşk hayatları, ne giydikleri, hangi davete katıldıkları neler yaptıklarına ilişkin konular sunulmaktadır. 8 Haziran 1962'den itibaren de Eflatun Nuri, 'Malum Nuri' imzasıyla Münir Özkul karikatürleri çizmiştir.

10 Kasım 1962'de, Mehmet Ali Aybar'ın ve Adnan Cemgil'in yazıları birinci sayfadan yayımlanmış, iç sayfalarda ise, Behice Boran, M. Şakir Ülkütaşır, Ceyhun Atuf Kansu gibi isimler yazılarıyla katkıda bulunmuşlardır. Bu dönem TİP'in kurulduğu ve *Öncü*'nün de iş, işçi, sendikal örgütlenme haberlerine önem verdiği bir döneme denk gelmektedir.

Gazetenin bir kampanyanın öncüsü olduğu da görülmektedir. 1 Ekim 1962'den itibaren 'Demokrasiye Çağrı' başlığıyla, hükûmetin Anayasa'ya aykırı yasalar ve eylemler yaptığı, özellikle ceza yasasına ilişkin eleştirilerini dile getirerek, antidemokratik yasaların yürürlükten kaldırılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açmak için imza kampanyası başlatmıştır. 10 Kasım 1962'ye kadar imza kampanyası gazetede her gün yer almış ve kampanyaya katılanların imzası yayımlanmıştır.

Öncü'nün gelir kaynağı ilan ve reklâmlardır. Yayımlandığı süre boyunca fiyatı 25 kuruş olan gazetenin, 1960 yılı ilan tarifesi ise şu şekildedir: Başlık (Maktu) 50 TL, 2.-3. sayfada cm 12.50 TL, 4.-5.-6. Sayfada 7.50 TL, Zayi ilanları 7.50 TL, doğum, ölüm, teşekkür, nikâh ilanları, 5 cm'e kadar (maktu) ilan sayfalarında 40 TL, küçük ilanlar 12 kelimeye kadar 5 TL, fazla her kelime için 40 Kuruş'tur. 5 Eylül 1960'ta da küçük ilanlar için olan tarifenin pazar günleri ve bayram günleri farklı olduğu belirtilerek pazar ve bayram günleri 12 kelimeye kadar 6 Lira alınacağı, her fazla kelime için yine 40 Kuruş'tan ücretlendirileceği ifade edilmiştir. Gazetenin abonelik koşulları ise senelik 75 TL, altı aylık 40 TL'dir.

Öncü pek çok tekzip de yayımlamıştır. Bunlardan en dikkat çeken, gazetenin 28 Eylül 1961 tarihli sayısında çıkan habere ilişkindir. 'Kendisine Emniyet Müfettişi süsü veren bir genç yakalandı' başlıklı haberde, Ankara eski Valisi ve Belediye Başkanı Dilaver Argun'un özel dedektifi olarak tanınan Mithat Engin isimli şahsın vali muaviniyim diyerek Verem hastanesini teftiş ettiği, iki hemşirenin görevine son verdiği, şahsın sahte emniyet müfettişi kimlikleriyle dolaşarak kendisine menfaat sağladığı

belirtilmiştir. Bu haber nedeniyle *Öncü* ilk tekzipini, ‘Kendisine Emniyet Müfettişi süsü veren haberimiz yalandı’ başlığıyla yayımlamıştır³⁷⁷.

Bir başka tekzip ise bir okul haberiyle ilgilidir. Hasanoğlan’da bir okulda öğrencilerin okul yönetimine karşı boykot yapmasıyla ilgili olarak ‘Hasanoğlan öğrencileri dersleri boykot ettiler³⁷⁸’ ve ‘Hasanoğlan öğrencileri hak istiyor³⁷⁹’ başlıklı haberler nedeniyle tekzip yayınlanmıştır. Bu tekzipin ardından gazetede çıkan bir yazıda bu tekzip meselesi eleştirilmiştir. “*Basın mensuplarının öteden beri yakındıkları bir mesele var. Gözü kapalı tekzipçilik! Bu müessese devrik idare zamanında icat olunmuştu. Maksat, su altındaki pisliklerin meydana çıkarılmaması idi. Bırakınız su altındaki pisliklerini, açıkta akan lağımlardan bile söz açamaz oldu basın*” sözleriyle eleştiri dile getirilmiştir. Bu müdahaleci kişilerin savcılık kanalıyla tekzip üzerine tekzip yağdırdıklarının ifade edildiği yazıda “*Savcı veya yargıçlar da, görevleri nakil memurluğu imiş gibi, küçük bir kovuşturmayaya dahi lüzum görmeden, gelen tekzipleri gözü kapalı bir tutumla gazetelere sevkeder*” denilmiştir. Hasanoğlan meselesiyle ilgili ise, kendi haberlerini savunmuş, öğrencilerin boykotlarını fotoğraflarla yayınladıklarını, okul müdürünün tekzibinin gerçekleri ifade etmediği söylenmiştir³⁸⁰.

Çıktığı günden itibaren haberlerinin büyük çoğunluğunu fotoğraflı yayımlayan gazetenin ilk fotoğrafları; ‘10 Bakan görevden affedildi’ manşet haberiyle, MBK tarafından görevden alınan bakanlardan Tarım Bakanı Feridun Üstün, Devlet Bakanı Şefik İnan, Turizm Bakanı Zühtü Tarhan ve Adalet Bakanı Abdullah Pulat Gözübüyük’ün Bakanlar Kurulu toplantısından ayrılırken fotoğrafları, ‘Gürsel geldi’, başlığıyla; İstanbul’dan Ankara’ya gelen Başkan Cemal Gürsel ve onu karşılayan MBK üyesi Korgeneral Cemal Madanoğlu ve Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeş’in fotoğraflarıdır. Bunların yanı sıra yine birinci sayfada, görevlerine devam eden Maliye Bakanı Ekrem Alican ve Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın’ın da Bakanlar Kurulu toplantısı çıkışı fotoğrafları yer almıştır. Gazetenin birinci sayfasında yer alan diğer iki fotoğraftan biri, yolsuzluktan yargılanan Devlet Demir Yolları eski Genel Müdürü Safa

³⁷⁷ *Öncü*, 14 Eylül 1961.

³⁷⁸ *Öncü*, 5 Mayıs 1962

³⁷⁹ *Öncü*, 6 Mayıs 1962

³⁸⁰ *Öncü*. “Tekzipçi müdür”, 12 Mayıs 1962.

Yalçuk'a aitken diğer fotoğraf eşini öldürdükten sonra intihar eden bir kişinin haber fotoğrafıdır³⁸¹.

Özellikle Yassıada ve DP'lilerle ilgili olan fotoğraflar ve fotoğraf altına yapılan yorumlar dikkat çekicidir. Yorumlar gazetenin genel çizgisini yansıtır niteliktedir. Gazete, 10 Ekim 1960 tarihinde, Adnan Menderes'in Yassıada'da bir berber tarafından traş edilirken, Celal Bayar'ın ise Soruşturma Komisyonu üyelerine ifade verirken çekilen fotoğraflarını, birinci sayfadan yayımlayarak çıkmıştır. Fotoğrafların altında 'Yassıada Bürosundan T. H. A. Eliyle ÖNCÜ İstihbarat ekibi' ibaresi yer almaktadır. Menderes'in fotoğrafının altında "Sabah Traşı: Menderes her sabah, diğer sanıklar gibi er bir berber tarafından traş ediliyor. Yalnız o, Bayar ve bilhassa itina gösterilen diğer zevat gibi odasından çıkmamak mecburiyetinde olduğundan, berber onun ayağına geliyor.. Berber traşı Menderes'in arzusu üzerine perdahlı yapmakta, sonra da limon kolonyası ve krem sürmektedir." yorumları dikkat çekmektedir.

Yine aynı tarihli sayının son sayfası ise tamamen Yassıada'dan gelen fotoğraflara ayrılmıştır. Tam sayfada yer alan 6 fotoğraftan ilki Yassıada'dakilerin gezinti yaptıkları açık hava alanını anlatan fotoğraftır. Diğer bir fotoğraf, Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan'ın ifade verirkenki halini yansıtmaktadır. Bu fotoğraf altı yazının başlığı 'Mâsûma benziyor'dur. Yazının devamında, "Kendisini bu sahnede, Siyasal Bilgiler Fakültesi önündeki gibi hareketli görmüyoruz. Sesi de herhalde "Ne duruyorsunuz. Ateş etsenize!" dediği zamanki tonda değil. Artık masûm bir insan gibi görünüyor Cemal Göktan. Ne çare ki 'hafıza-ı beşer' onun bir zamanki Başbakanının sandığı gibi, 'nisyan ile malûl' değildir³⁸²" denilmiştir.

İçinde Celal Bayar'ın da görüldüğü sanıkların, öğle yemeği yerken çekilmiş fotoğrafın yazısı ise şöyledir:

Yassıada'da öğle yemeğinde - gerçi Ankara Palastaki kadar değil ama –mesela ortaya halli memurların devam ettiği herhangi bir lokantadaki kadar konfor temin edilmiştir. Sanıklardan çoğu başlangıçta tahta sandalyeleri ve yemekleri yadırgamışlar, iştahsızlık alâmetleri göstermişler, fakat sonra –galiba deniz havasının tesiri ile – önlerindeki kısa zamanda bitirir olmuşlardır. İçlerinde kilo

³⁸¹ Öncü,26 Ağustos 1960.

³⁸² Öncü,10 Ekim1960.

alanlar pek çoktur. Resimde düşük milletvekilleri grupları görülüyor. Kadınlar, önden arkaya doğru, Nuriye Pınar (İzmir), Neclâ Tekinel (İstanbul) ve Hilâl Ulman (Bursa).³⁸³

Dördüncü fotoğraftaki kişi Samet Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu'nun traş edilirken görüntülediği bu karenin altında şu ifadeler yer almıştır:

Alâbrus: Menderes gibi odasında değil berber koltuğunda traş olan Samet Ağaoğlu'nu, bu resimde gençleşmiş görüyoruz. Bu gençleşmenin sebebi dikkat edilince anlaşılıyor. Ağaoğlu'nun saçları eskisi gibi lüle lüle, kıvrım kıvrım değil, alâbrus kesilmiştir. Ada idaresi bu traş şeklini askerî nizamların sıhî icapları bakımından zarurî bulmaktadır. Ağaoğlu Anayasayı ihlal suçundan başka çok çeşitli ve teferruatlı irtikâp suçlarından sanıktır. Hakkında geçen Meclis devresinde açılması istenen tahkikat konuları, açılan sovuşturma sırasında çok genişletilmiş, yeniden pek çok ipuçları ele geçirilmiştir.

Sayfadaki son fotoğraflardan biri Kemal Aygün'ün kantinden alış-veriş yaparken, diğeri de Ethem Menderes'in avukat karşısında ifade verirken fotoğraflarıdır³⁸⁴.

Yassıada fotoğraflarıyla ilgili olarak gazetenin, okuyucularına sadece fotoğrafları sunmadığı, görüntüde var olandan daha fazlasını, fotoğraf altı yazısı olarak yorumladığı görülmektedir. Burada kullanılan ifadelerde, DP'lilerin saçları, traşları, önceki yaşam biçimleri ile ilgili alaycı sözcükler seçerek, onları itibarsızlaştırma çabası dikkat çekicidir.

Yassıada duruşmalarını *Öncü*, 7 kişilik bir ekiple takip etmiştir. Bu muhabirler, Oktay Ekşi, Altan Öymen, Mete Akyol, Nejat Çerman, Güngör Gökten, Uğur Gürsoy ve Necla Tümay'dır. Davalar başladıktan sonra gazetede yer alan sanıkların fotoğraflarının büyük kısmı Ordu Film Merkezi'nden servis edilen fotoğraflardır. Zaten gazete de fotoğrafların altında bu ibareye yer vermiştir. Yassıada sanıklarıyla ilgili olan fotoğrafların başlıkları ve alt yazılarıyla gazete duruşunu net şekilde ortaya koymuştur. Yargılamaların başladığı 14 Ekim tarihli sayıda, 'Anayasayı ihlalin baş sanıkları' başlığı altında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in fotoğrafları yayımlanırken, sayfada aynı zamanda 'Diğer sanıklardan birkaçı' başlığı altında Ağâh Erozan (Meclis Başkan Vekili), Refik Koraltan (Meclis Başkanı), Şem'i Ergin (Bakan), Hasan Polatkan

³⁸³ *Öncü*, 10 Ekim 1960

³⁸⁴ 'Yassıada'dan İlk Resimler, *Öncü*, 10 Ekim 1960.

(Bakan). Selami Dinçer (Tahkikat Komisyonu Üyesi), Nusret Kirişçioğlu (Tahkikat Komisyonu Üyesi), Baha Akşit (DP Grup Başkan Vekili) ve sanıkların avukatlarının da fotoğrafları yer almıştır. Fotoğraflarda Celal Bayar, mahkemede iki asker arasında, ayakta hakimi dinlerken görülmektedir.

2.1.3. Yazar Kadrosu

Yayımlandığı dönem boyunca *Öncü*'nün farklı kimliklere büründüğü görülmektedir. Ülkedeki siyasal değişim, yeni kurulan partiler ve yazarların bu partilere olan yakınlığı gazetenin farklı yapılar göstermesinin temel nedenidir. Sahiplik yapısının da değişimiyle birlikte gazetede yazarlar değişmiş ve gazetenin ilgilendiği konular da farklılık göstermiştir.

Öncü'de çalışan yazar ve gazetecilerin, *Öncü*'den önce de sonra da önemli gazetelerde yer aldıkları görülmektedir. Gazetenin uzun bir süre başyazarlığını yapan Aydın Yalçın, siyaset bilimci, gazeteci ve yazardır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdikten sonra 1941'de aynı fakültede iktisat asistanlığına atanmış, 1947'de London School of Economics'te öğrenimini ilerletmiş ve araştırmalar yapmıştır. Yalçın, Ankara Üniversitesi Senatosu tarafından 1955'te profesörlüğe yükseltilmiştir ancak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından profesörlüğü onaylanmayınca, istifa etmiştir³⁸⁵. Bu dönemde, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden bazı hocalarla birlikte 1954'te *Forum* dergisini çıkaran Yalçın, 1955'te DP'den kopan bir grup milletvekili tarafından Hürriyet Partisi'nin kurulmasıyla bu partiye destek vermiş ve daha sonra da partiye katılmıştır³⁸⁶. HP'li Forumcular arasında Aydın Yalçın, Şerif Mardin, Münici Kapani, Muammer Aksoy, Coşkun Kırca, önceleri DP mensubu olan Turan Güneş, Cemal Aygen gibi isimler vardır. Dergi, partinin resmi yayın organı olmasa da açık destek vermiştir³⁸⁷. Yalçın, 1958-1960 yılları arasında Columbia Üniversitesi'ne ziyaretçi profesör olarak davet edilmiş ve bu üniversitede, Türkiye'nin iktisadi kalkınması konusunda doktora düzeyinde dersler vermiştir. 1959'da Rockefeller

³⁸⁵ İhsan Işık, (2007), Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, Cilt: 9, 2. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara. s. 3789-3790

³⁸⁶ Kendisinin de içinde bulunduğu Hürriyet Partisi'nin başarısızlığı konusunda *Öncü*'deki bir yazısında Yalçın şunları söylemiştir: "*Hürriyet Partisi çok kısa süren ömrü boyunca, ara sıra aydınlarda bir ilgi uyandıran, entelektüel bakımdan zayıf ve cılız bir hareket olmuştur. Aydınları tatmin edecek bir tutum içine, kesin ve açık bir şekilde girememiştir. Hürriyet Partisinin başarısızlığında, aydınlardan ilgisini kazanamaması ve kazanılanı da kaybetmesi büyük bir rol oynamıştır.*" (Aydın Yalçın, 'Nasıl başarabiliriz?', *Öncü*, 1 Şubat 1961.)

³⁸⁷ Diren Çakmak, "*Forum Dergisi:1954-1960*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2007 Ankara, s.51

Vakfi'ndan aldığı mali destekle Stanford Üniversitesindeki Hoover Enstitüsü Kütüphanesinde çalışmalar yapmış³⁸⁸, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra Türkiye'ye ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki görevine profesör olarak dönmüştür. YTP'nin kurucuları arasında da yer alan Yalçın, Ekim 1969'da Adalet Partisinden Ankara milletvekili seçilmiştir³⁸⁹. 1973 yılında parlamentodan tekrar üniversite hayatına dönmüş ve 1976-1977 ders yılında SBF doktora programında Türkiye'nin İktisadi Gerileme ve Kalkınma tarihi konusunda ders vermiştir³⁹⁰. Aydın Yalçın'ın; İçtimai Sınıflar Meselesi (1948), Uzak Komşumuz Sovyetler (1968), Demokrasi Sosyalizm ve Gençlik (1969) İktisadi Politika Üzerine Düşünceler (1969) gibi eserleri vardır. Aydın Yalçın'ın künyesi 20 Ocak 1961 tarihli *Öncü*'de de 'Yeni kurulacak partinin kurucuları kimlerdir' başlığı altında yayımlanmıştır³⁹¹. Aydın Yalçın, 1994 yılında vefat etmiştir.

Aydın Yalçın'ın eşi Nilüfer Yalçın ise İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdikten sonra, 1947'de İngiliz Kültür Derneği bursuyla İngiltere'ye gitmiş ve orada Aydın Yalçın'la tanışıp evlenmiştir. Halide Edip ve Mina Urgan'ın öğrencisi olan Yalçın, Mina Urgan'ın teşvikiyle gazetecilik mesleğine girmiş ve Siyasal Bilgiler hocalarının Nisan 1954'te çıkardığı *Forum* dergisinin editörlüğünü yapmıştır. Bu dönemde dergide Bülent Ecevit de dış politika yazılarını yazmaktadır. Ancak *Forum*, o dönemde kağıt sıkıntısı yaşayınca ve kağıdın parası dergide yazı yazan kişiler tarafından karşılanınca ekonomik sorunlar yaşamaya başlayan Yalçın, daha önce İngilizce ders verdiği *Dünya* gazetesinden Oktay Ekşi aracılığıyla Başyazar Falih Rıfkı Atay ve Bedii Faik'in onayıyla *Dünya* gazetesine girmiştir. Böylece Ankara'daki tek kadın gazeteci olan Yalçın, 1958'de Aydın Yalçın'la birlikte ABD'ye gitmiştir. 27 Mayıs Darbesi gerçekleştiğinde ABD'de olan çift, darbeden 1 hafta sonra Ankara'ya dönmüş ve Ziya Tansu'yla görüşerek *Öncü*'de çalışmaya başlamıştır. Nilüfer Yalçın, *Öncü* kapandıktan sonra *Akşam*'da ve 1962'de de *Milliyet*'te çalışmıştır³⁹². *Milliyet*'te dış politika muhabirliği yapan Yalçın; Makarios, Enver Sedat başta olmak üzere sayısız devlet başkanı, politikacı ve diplomatlarla yaptığı özel röportajlarla aranan, önemli bir dış

³⁸⁸ Aydın Yalçın, *Türkiye İktisat Tarihi: Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci*. Ayyıldız Matbaası. Ankara, 1979, s.5

³⁸⁹ İhsan Işık, (2007), *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt: 9, 2. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara. s. 3789-3790

³⁹⁰ Aydın Yalçın, *Türkiye İktisat Tarihi: Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci*, Ayyıldız Matbaası, Ankara., 1979, s.5

³⁹¹ *Öncü*, "Yeni kurulacak partinin kurucuları kimlerdir?", 20 Ocak 1961.

³⁹² Halit Esendir, *Babiali'nin Meşhurları*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007, s.1-68.

politika uzmanı olmuştur³⁹³. *Öncü*'deki ilk röportajı ise ilk sayıda yer alan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın 20 yaşında teğmen olduğu sırada katıldığı 26 Ağustos Büyük Taarruz hakkındaki hatıralarından oluşmaktadır³⁹⁴. Türkiye Basın Konseyi'nin ilk genel sekreteri (1988) ve Basın Enstitüsü Derneği kurucu üyesi olan Yalçın, 2011 yılında vefat etmiştir.

Eğitimci Hıfzı Raşit Rahman Öymen'in oğlu, gazeteci-yazar Örsan Öymen ile diplomat Onur Öymen'in ağabeyi olan Mehmet Altan Öymen, gazeteci, yazar ve siyasetçidir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1955 yılında mezun olan Altan Öymen, gazeteciliğe öğrencilik yıllarında başlamıştır³⁹⁵. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde 2. sınıftayken, 1950 yılında, Ankara *Ulus* gazetesinde işe başlamış, fakülteye girdikten sonra CHP'ye kaydolmuştur. *Yeni Ulus*, *Halkçı* gazetelerinde de çalışan Öymen, 1955'te *Tercüman* gazetesinin Ankara Temsilcisi olmuş, ardından Cihat Baban'la beraber *Yeni Gün* gazetesine geçip İstanbul Şefi olmuştur. Askerlik görevindeyken *Akis* ve *Kim* dergilerine de yazılar yazmış, askerlik görevinin ardından, 27 Mayıs'tan sonra, Ankara Gazeteciler Cemiyet'i Başkanlığı görevini yürütmüştür. Darbeden sonra *Öncü*'nün Genel Yayın Yönetmeni olan Öymen, 1 yıl sonra da Kurucu Meclis'e seçilmiş ve Oktay Ekşi ve İlhami Sosyal ile Kurucu Meclis'te bulunmuştur. 1961 sonrasında basın ataşesi göreviyle, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Almanya'da 5 yıl çalışmıştır³⁹⁶. Daha sonra *Akşam* gazetesinde çalışan ve ardından 1971'de kardeşi Örsan Öymen ve Müşerref Hekimoğlu ile Anka Haber Ajansını kuran Öymen, 1977 seçimlerinde CHP'den Ankara milletvekili seçilmiştir. Öymen, 1971 yılında İkinci Ecevit hükûmetinde, Turizm ve Tanıtma Bakanı, CHP Grup Başkan Vekili ve CHP Genel sekreter Yardımcısı (1979-1980) olmuştur. 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra yeniden gazeteciliğe dönmüş, 1995 seçimlerinde İstanbul Milletvekili seçilmiş ve partisinin Grup Başkan Vekili olmuştur. Partisinin barajı aşmadığı 1999 seçimlerinin ardından yapılan olağanüstü genel kurulda CHP Genel Başkanlığı'na seçildiyse de bir yıl sonra kongrede görevini Deniz Baykal'a devretmiştir.

³⁹³ <http://bianet.org/biamag/diger/130844-yalcin-bir-gazeteci> Erişim Tarihi: 02.04.2015

³⁹⁴ Nilüfer Yalçın, "38 yıl önceki teğmen anlatıyor", *Öncü*, 26 Ağustos 1960.

³⁹⁵ İhsan Işık, *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt: 9, 2. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara, 2007, s. 2795-2797.

³⁹⁶ Halit Esendir, s.395-404

Uğur Mumcu ile 1977’de Mobilya Dosyası çalışmasına da imza atmış³⁹⁷, *Milliyet*’te başyazarlık yaptıktan sonra da en son *Radikal* gazetesinde yazılar yazmıştır.

Altan Öymen’in kardeşi Örsan Öymen ise Köln Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi mezunudur. Gazeteciliğe 1955’te *Tercüman* gazetesinin Ankara Bürosu’nda başlamış, daha sonra *Dünya*, *Ulus* ve *Öncü* gazetelerinde devam etmiştir. Ankara politikasındaki gelişmelerle birlikte güldürücü olayları da yansıtan ‘Kulis’ yazılarıyla tanınan Öymen, 1961’den sonra Die Welt gazetesinde ‘konuk gazeteci’ olarak çalışmış ve yine aynı dönemde Batı Alman Radyosu’na (WDR) programlar yapmıştır. 1969’dan sonra Örsan Öymen TRT’nin yapılanmasında görev almış ve TRT televizyonuna belgeseller hazırlamış, naklen yayınlar yapmıştır. 12 Mart döneminde ayrıldığı televizyondan sonra Anka Ajansı’nın kuruluşuna katkıda bulunmuştur. Ajanstaki görevinin yanında *Günaydın* gazetesine ‘06 Ankara’ başlığı altında günlük yazılar yazmış ve 1973 yılında *Milliyet* gazetesinde ‘Politika Kazanı’ köşesiyle yazmaya devam etmiştir. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki önemli olayları gazeteci-televizyoncu olarak izlemiştir. *Milliyet*’teki yazılarını Politika Kulisi başlıklı kitabında toplayan Öymen’in, Bülent Ecevit’in “*Kimi asker ve sivillerimizin şifa bulmaz ihtilâlciliği, ancak böylesine bir güldürü yaklaşımı ile belki bir ölçüde tedavi yoluna girebilir*” şeklinde yorumladığı Bir İhtilal Daha Var adlı kitabı, 1986 yılında Milliyet Yayınları’ndan çıkmıştır. 22 Temmuz 1987’de Bodrum’da geçirdiği bir kalp krizi sonucu 49 yaşında hayatını kaybetmiştir³⁹⁸.

Öncü’de istihbarat şefe olan Oktay Ekşi, Gazeteciliğe 1952’de Ankara Ajansı’nda başlamış, sonrasında Falih Rıfkı Atay’ın sahibi olduğu *Dünya* gazetesinde önce muhabirlik, sonra Ankara Temsilcisi olarak 1960 yılına kadar görev yapmıştır. 1958’de Ankara Gazeteciler Cemiyeti’nin ‘yılın gazetecisi’ ödülünü alan Ekşi, 27 Mayıs 1960 Darbesi’nin ardından *Dünya* gazetesinden istifa etmiş ve Ankara’da 28 genç gazetecinin görev aldığı *Öncü*’de istihbarat şefi olmuştur. Bu sırada 1961 Anayasasını yapmak üzere kurulan Kurucu Meclis üyeliği için yapılan seçimlere katılmış ve meslektaşları tarafından ‘basın temsilcisi’ seçilmiştir. Başkanlık Divan Kâtip üyeliğinde bulunan Ekşi, bu görevinden sonra Ankara’da yayınlanan *Ulus* gazetesinde bir yıl süreyle istihbarat şefi olarak çalışmıştır. 1962-1966 arasında dil öğrenimi için gittiği Londra’daki Türkiye Başkonsoloslugu’nda üç buçuk yıl süreyle mahalli kâtiplik

³⁹⁷ İhsan Işık, Cilt: 9, s. 2795-2797.

³⁹⁸ Örsan Öymen, e kitap s. 4-7.

yapmıştır. *Hürriyet* grubuna bağlı *Yeni Gazete*'nin Ankara temsilciliğini alarak 1966 yılında yurda dönen Ekşi, geciktirdiği üniversite öğrenimini Londra ve Ankara yıllarında tamamlayarak 1967 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. *Hürriyet* gazetesi Ankara temsilcisi iken, gazetenin sahibi Erol Simavi'nin önerisini kabul ederek, 1974 Haziran'ında *Hürriyet*'in başyazarı olan Ekşi, 1975-1983'te *Hürriyet Haber Ajansı Genel Müdürlüğü*'nü de yapmıştır. Bu dönem 1983'te onun Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) kuruculuğunu kabul etmesiyle kesintiye uğramıştır. Ekşi, siyasi yaşamını kısa zamanda bırakarak tekrar mesleğine dönmüş, önce *Güneş* gazetesinin, daha sonra da 1985'den itibaren tekrar *Hürriyet* gazetesinin başyazarı olmuştur³⁹⁹. Bu görevini, 'Az Demişiz'⁴⁰⁰, başlıklı yazısına dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Ben böyle gazeteciliğe savaş ilan ederim. Göreceksiniz..." sözleriyle tepki göstermesi nedeniyle, 30 Ekim 2010 tarihinde istifa edinceye kadar sürmüştür⁴⁰¹.

Türkiye'de Basın Konseyi'nin kurulmasına da öncülük eden Oktay Ekşi, basının kendi kendine sempati ile baktığını, özgürlükçü demokratik sistemin temel taşı olan halkın haber alma hakkının, gerçekleri öğrenme hakkının korunmasında Basın Konseyi'nin rolü olacağı inancındadır. Gazetecilerin kendi sorunlarını çözme sorumluluğuna sahip olmaları gerektiği kanısında olan Ekşi, Türkiye'de kısıtlı basın özgürlüğünü geliştirebilmek için sınırlayıcı değil, düzenleyici temel meslek ahlâk

³⁹⁹ Nezh Başgelen, *Mesudiye'den Oktay Ekşi'ye*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2004. s. IX-XI

⁴⁰⁰ Oktay Ekşi'nin *Hürriyet*'teki 28 Ekim 2010 tarihli köşe yazısında, AK Parti'nin, Karadeniz bölgesindeki akarsuları kullanım hakkını, hidroelektrik santraller yapılması için 49 yıl süreyle özel şirketlere vermesini eleştirirken kullandığı, "Ama anlaşılan bir kararla Devlet Su İşleri'ni Çevre Bakanı'na bağlamışlar yani "kümesi tilkiye teslim edip" meseleyi çözmüşler. Biliyorsunuz "ileri demokrasi" ve yeni "hukuk devleti" anlayışıyla yönetiliyoruz ya... Bu anlayış, Anadolu'daki 2000'den fazla akarsuyu, o yörenin tabiatına ne zarar vereceğini hesaba katmadan tuttu "Baraj yapıp elektrik üreteceğim, bunu da devlete satacağım" diyen şirketlere 49 yıl için peşkeş çekti. Şimdi, analarını bile satan işte o zihniyetin marifetlerini görüyoruz." sözlerinin son kısmı tepki gördü. *Hürriyet*'in sadece şehir içlerinde dağıtılan baskılarında yer alan bu ifade düzeltilmiş ve gazetenin diğer baskılarında ve internet sayfasında "Şimdi, her şeyi satan işte o zihniyetin marifetlerini görüyoruz." şeklinde değiştirilerek yayımlandı. Ekşi, ertesi gün 'Ayarı kaçırmışız' başlıklı yazısında, "Akluma bir önceki Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın meşhur "Babalar gibi satacağız" sözü geldi. Ondan esinlenerek "her şeyi satan zihniyet" ifadesini değiştirip "analarını bile satan" yaptım ve o metni gazeteye faksladım. Ertesi sabah gazetede kendi yaptığım değişikliği görünce "Galiba kantarın topunuzu kaçırmışız" dedim ama iş işten geçmişti. Gerçekten ifade hem "maksadımı" aşmıştı, hem de bu sütünü izleyenlerin yadırgayacağı kadar ağır kaçmıştı. Nitekim okuyucu hiçbir faturayı ödetmeden bırakmaz. Protestolar yağınca, başa döndük ve "vurucu ifade" şehvetine kapılıp birilerini -özellikle siyasi iktidarı- rencide ettiğimizi gördük. Konuyu bir de gazetede kendi aramızda tarttık. Sonunda "hatayı kabul etmenin de bir görev ve bir borç olduğu" gerçeğini dikkate alıp "üzdüklerimizden özür dilediğimizi" tüm içtenliğimizle duyurmaya karar verdik." demiştir.

⁴⁰¹ Oktay Ekşi kimdir?

<http://www.oktayeysi.com.tr/?kkk=OktayEksi&query=About&Name=Oktay%20Ek%FEi%20Kimdir%20?> Erişim Tarihi: 16.03.2015

kurallarının benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır⁴⁰². 6 Şubat 1988’de kurulan Basın Konseyi Yüksek Kurulu, Başkanlığa Prof. Faruk Erem’i, ikinci başkanlığa Oktay Ekşi’yi seçmiş, fakat daha sonra Erem’in Konsey başkanlığından istifa etmesi sonucu boşalan başkanlığa Oktay Ekşi getirilmiştir⁴⁰³. Ekşi, siyasete girmeye karar verince, 19 Ocak 2011’de Başkanlıktan ve Yüksek Kurul üyeliğinden istifa ederek ayrılmıştır. 12 Haziran 2011 seçimlerinde CHP’den İstanbul Milletvekili olmuştur.

Cemal Süreya’nın, “*İnsanlık adresine gönderilmiş bir mektup gibidir*” dediği Emil Galip Sandalcı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunudur. Michigan Üniversitesi’nde master, Harvard Üniversitesi’nde tarih, sosyoloji, antropoloji bilimleri üzerine çalışmalar yapan Sandalcı⁴⁰⁴, 1956 yılında *Tercüman* gazetesiyle gazetecilik hayatına adım atmış, *Vatan*, *Ulus*, *Yeni Sabah*, *Öncü*, *Yeni Gazete*, *Halkın Gazetesi*, *Demokrat*, *Kim*, *Tef*, *Yarın*, *Yedigün*, *Güney* gibi gazete ve dergilerde çalışmıştır. 1961 yılında YTP’nin kurucu üyeleri arasında bulunan Sandalcı, TRT Yönetim Kurulu Üyeliği ile birlikte TRT Dış Haberler Müdürlüğü de yapmıştır. 1960-1962 yılları arasında İstanbul Gazeteciler Sendikası Yönetim Kurulu Üyeliği, 1961-1963 arasında Basın Şeref Divanı üyeliği, 1978-1986 arasında Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyeliği görevlerini yürütmüştür. Emil Galip, 12 Mart Muhtırası’ndan sonra, TRT Dış Haberler Müdürlüğü bünyesinde ‘hizmete özel’ olarak yayınlamasına önayak olduğu ‘Dünya Sorunları’ seçkisinden ötürü, komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklanmış ve birkaç ay sonra da serbest bırakılmıştır. Bunun ardından evine yerleşmiş bir gizli polisin asılsız ihbarı ile Deniz Gezmiş ve iki arkadaşını idamdan kurtarmak için Bulgaristan uçağının kaçırılmasına karıştığı iddiasıyla yine tutuklanmış, ağır işkence görmüştür. *Demokrat* gazetesi, 12 Eylül Darbesi’yle kapatılıncaya kadar, burada köşe yazıları yazan Sandalcı, 1981 ve 1983 yıllarında da iki kez tutuklanmıştır. Aydınlar Dilekçesi⁴⁰⁵ davasında yargılanan Emil Galip, İnsan Hakları Derneği, Türk-Yunan

⁴⁰² Zeynep Alemdar, *Oyunun Kuralı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.107-108.

⁴⁰³ <http://www.basinkonseyi.org.tr/tarihce> Erişim Tarihi: 09.04.2015

⁴⁰⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Emil_Galip_Sandalc%C4%B1 Erişim Tarihi: 08.04.2015

⁴⁰⁵ Aydınlar Dilekçesi, öncülüğünü Aziz Nesin’in yaptığı 12 Eylül rejiminin getirdiği düzene karşı sorunları, problemleri yansıtan ve tepki gösteren ‘Türkiye’de Demokratik Düzene İlişkin Gözlem ve İstemler’ başlıklı 6 sayfalık dilekçedir. Anayasa’nın 47. Maddesindeki dilekçe verme hakkı kullanılarak Cumhurbaşkanlığına 5 Mart 1984’te sunulmak istenmiştir. Çağdaş, demokratik ilkeler ve insan haklarına ilişkin önerilerin sıralandığı dilekçeye; siyasetçi, hukukçu, gazeteci, sanatçı, yazar 1300 kişi imzacı olmuştur. Ancak Kenan Evren, imzacıları ‘vatan hainliği’ ile suçlamış ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından dilekçeciler hakkında “yasadışı bildiri hazırlayıp dağıtmaktan” dolayı soruşturma başlatılmıştır. “Sıkıyönetim yasaklarına aykırı olarak bildiri dağıtmak” suçundan Ankara 1 no.lu Sıkıyönetim Mahkemesi’nde görülen, 18 Ağustos 1984 tarihinde ilk duruşması yapılan dava, 7 Şubat 1986’da tüm sanıklar için beraatle sonuçlanmıştır.

Dostluk Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği gibi sivil toplum kuruluşları ile İnsan Hakları Vakfı, Toplumsal Araştırmalar, Kültür ve Sanat İçin Vakıf gibi oluşumların kurucuları arasında yer almıştır⁴⁰⁶. 1993 yılında hayatını kaybetmiştir.

Öncü'de kimi zaman Fikir Alanı köşesinde kimi zaman da Aydın Yalçın'ın yerine başyazar köşesinde siyasi yazıları yer alan Cahit Talas, siyaset bilimcidir. Siyasal Bilgiler Okulu Mali Şube'den mezun olduktan sonra İsviçre'ye gitmiş, Cenevre Üniversitesi'nde Türkiye'de çalışma ilişkileri mevzuatı konusunda sunduğu doktora tezi kabul edildikten sonra Fransızca olarak yayımlanmıştır. Yurda döndükten sonra, zorunlu hizmet bağlantısı nedeniyle Maliye Bakanlığı'na giren Talas, kısa bir süre sonra yeni kurulan Çalışma Bakanlığı'na geçmiştir. 1953 yılında mezun olduğu Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne doçent olarak girmiş, uzun bir süre içtimai iktisat dersleri okutmuş, bu ders daha sonra 1960'lı yıllarda Sosyal Politika ve İş Hukuku Kürsüsü'ne dönüşmüştür. Sosyal Politika Bölümü olarak devam eden kürsünün adı, 12 Eylül'den sonra Yükseköğretim Kurulu'nun etkisiyle Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri olarak değişmiştir. 1958'de profesör olan Talas, 1960-1961 yıllarında 27 Mayıs hükûmetinde Çalışma Bakanlığı yapmıştır. Cahit Talas'ın bakanlığı döneminde, Türk-İş başta olmak üzere, sendikal örgütlerin uluslararası örgütlere üye olmalarını engelleyen yasaklar kaldırılmış, kapatılmış olan pek çok sendika ve birliğin açılmasına olanak tanınmıştır. Ayrıca Avrupa Sosyal Şartı'nı 1961'de Torino'da Avrupa Konseyi'nin diğer üyelerinin temsilcileri arasında Türkiye adına imzalayan da Cahit Talas olmuştur⁴⁰⁷. Aynı zamanda İnsan Hakları Derneği ve Atatürkçü Düşünce Derneği'nin de kurucu üyesidir. 2006 yılında hayatını kaybetmiştir.

İletişim Araştırmaları Derneği kurucularından olan Oktay Kurtböke, İstanbul İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdikten sonra mesleğe 1959 yılında Ankara'da *Yeniğün* gazetesinde başlamıştır. Daha sonraki yıllarda, *Öncü*, *Kudret*, *Ankara Ekspres*, *Son Baskı*, *Cumhuriyet*, *Hürğün* ve *Hürriyet* gazetelerinde çalışan Kurtböke, sekreterlik, yazı işleri müdürlüğü ve genel yayın müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. İki kez Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Genel Başkanlığı yapan Kurtböke, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) yönetim kurullarında da görev almış, İletişim Fakülteleri'nde dersler de vermiştir.

⁴⁰⁶ Emil Galip Sandalcı, *Biz Bize*, Hazırlayan: Recep S. Tatar, Su Yayınları, İstanbul, 2010, s. 7.

⁴⁰⁷ Alpaslan Işıklı, *Sosyal Devlet ve Prof. Dr. Cahit Talas*, Çalışma ve Toplum Dergisi, Yıl 2007 / 1 sayı:12 , s19-21

“Yıl 1960, 27 Mayıs Devrimi’nin getirdiği ortam. Toplumda güzel bir beklenti, coşku ve umut. Kurucu Meclis’te Anayasa çalışmaları. Kimi zaman Meclis kapısında selamlıyoruz güneşi. O Anayasa ile güzel bir gelecek düşünüyoruz. Toplumdaki beklentiler yanıtlanacak, diye umut ediyoruz. Hayli hayalciymişiz!”⁴⁰⁸ sözlerinin sahibi Müşerref Hekimoğlu, Ankara Kız Lisesi’nden ve DTCF Alman Filolojisi’nden mezun olmuştur. Gazeteciliğe 1948 yılında *Hayat* dergisinde başlamış, İstanbul’da *Yeni Sabah*, *Akşam*, *Cumhuriyet* gazetelerinde köşe yazarı olarak çalışmış, 27 Mayıs 1960’tan sonra gazeteciliğe Ankara’da devam eden Hekimoğlu, eşi Kuvvet Başarır’la birlikte *Öncü* gazetesinin sahibi olmuştur. 1972 yılında kurulan ANKA Ajansı’nın kurucuları arasında yer alan Hekimoğlu, Altan Öymen’in milletvekili olmasının ardından 1977 yılında ajansın Yönetim Kurulu Başkanlığı ve Genel Müdürlüğü görevini devralmıştır. Vefat ettiği yıl olan 2004’te ANKA’nın Onursal Başkanı olarak Hekimoğlu’nun, 27 Mayıs’ın Romanı, Başkent Günleri, Suna Kan: Öz Şarkısını Duyuran Keman’ın da aralarında bulunduğu çok sayıda kitabı ve Almancadan Türkçeye kazandırdığı eserleri bulunmaktadır. Sürekli basın kartı sahibi olan Hekimoğlu, *Cumhuriyet* gazetesinin “Ankara ANKA” adlı köşesinde ve *Cumhuriyet Dergi*’de haftalık yazılar kaleme almıştır. *Mimosa* dergisinin Cumhuriyet’in 75’inci yılı kutlamaları dolayısıyla yaptığı “75 Yılda 75 Başarılı Kadın” anketinde “Gazetecilik Mesleğinin Kadın Öncüsü” olarak ödüle layık görülmüştür. Hekimoğlu 83 yaşında karaciğer ve kalp yetmezliği nedeniyle yaşama gözlerini yummuştur.

Karikatürcü yazar Semih Balcıoğlu, gazeteci-yazar Şahap Balcıoğlu’nun kardeşidir. Işık lisesi ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Grafik Bölümü’nden 1952 yılında mezun olan Balcıoğlu, ilk karikatürünü 1943’de ünlü mizah dergisi *Akbaba*’nın ‘Genç Fırçalar’ sayfasında yayımlamıştır. *Taş* ve İlhan Selçuk’la birlikte *Taş-Karikatür* dergilerini yayımlamış; *Çarşaf* ve *Çivi* dergilerini yönetmiştir. *Akşam*, *Vatan*, *Hürriyet*, *Dünya*, *Tercüman*, *Politika*, *Yeni Yüzyıl* gazeteleri ile *Akbaba*, *Taş*, *Karikatür*, *Taş-Karikatür*, *Özgür İnsan*, *Yankı*, *Çarşaf*, *Çivi* gibi dergilerde çizmiştir. 1961’de *Öncü*’de karikatürleri yayımlanan Balcıoğlu, 1969’da iki arkadaşıyla birlikte Karikatürcüler Derneği’ni kurmuş ve üç kez bu derneğin başkanlığını yürütmüştür. (1970-72, 1975-76, 1978-79); 1996’da derneğin onursal başkanı olan⁴⁰⁹ Türkiye’de üç boyutlu karikatürü gerçekleştiren ilk sanatçı olan Balcıoğlu, 1973-79 yılları arasında Türkiye Gazeteciler

⁴⁰⁸ Müşerref Hekimoğlu, *Başkent Günleri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, s.5.

⁴⁰⁹ <http://karikaturculerdernegi.com/2010/12/semih-balcioglu/> Erişim Tarihi: 12.04.2015

Sendikası'nın genel başkanlığını da yapmış, çizerliğinin yanında, karikatür ve karikatürcüler üzerine yazılar ve kitaplar da yazmıştır.

Seramikle yaptığı karikatürleri, 1964-1966 yılları arasında sergilenmiştir. Yaklaşık 10 tanesi yurt dışında olmak üzere 76 kişisel sergi açmış, Gabrovo Mizah Evi'nin yaptığı oylama sonucu dünyanın yüz altı çizerinden biri olarak kabul edilmiştir. İtalya'da Tolentino, Bulgaristan'da Gabrovo, İsviçre'de Basel, Polonya'da Varşova Karikatür Müzelerinde eserleri vardır. Ayrıca Almanya'da Wilhelm-Busch Karikatür müzesinde eserleri sergilenmiştir. Yirmi karikatür kitabı yayımlanan Balcıoğlu'nun Güle Güle İstanbul adlı eseri İtalya'nın Pescara kentinde yapılan karikatür kitapları yarışmasında birincilik ödülü kazanmıştır. Meslek yaşamında yurtiçinde ve yurtdışında 41 ödül sahibidir: Bunlar arasında, Gümüş Güvercin (Üsküp), Altın Madalya (Pescara), Altın Palmiye ve Gümüş Hurma (Bordighera), Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü, Abdi İpekçi Barış ve Kardeşlik Ödülü, Tüyap Onur Ödülü, Karikatür Vakfı Onur ödülü önemlidir. Çevre konusu, Balcıoğlu'nun duyarlık gösterdiği alanlardan biridir. Bu başlık altında sayılabilecek olan Güle Güle İstanbul (1979) ve Kapadokya (2000) bu bakımdan önemli eserlerdir.⁴¹⁰ 1998 yılında Kültür Bakanlığı'na verilen Devlet Sanatçısı ünvanını almış; 15 Ocak 2002'de Mimar Sinan Üniversitesi tarafından verilen onursal doktora ünvanının ve Basın Şeref Kartı sahibidir. 2006'da hayatını kaybetmiştir.

Ortaöğrenimini, Talas Amerikan Ortaokulu ve Tarsus Amerikan Koleji'nde yapan Mete Akyol, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur. Gazeteciliğe 1959 yılında başlayan Akyol, *Milliyet*, *Öncü*, *Hürriyet*, *Dünya*, *Günaydın* ve *Sabah* gazetelerinde, muhabir röportaj yazarı, köşe yazarı ve genel yönetmen olarak çalıştı. *Öncü*'de 'Mete Akyol Yassıada'dan Bildiriyor' başlığıyla duruşmaları takip eden ekip arasında yer almış, TRT'nin yayına başladığı 1968 yılından itibaren, çeşitli dönemlerde TRT'de, kuruluş dönemlerinde de NTV ve TV8'de röportajlar yapmış, programlar hazırlayıp sunmuştur. 1987-1991 yıllarında İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda, 1992-2000 yıllarında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde ve 2000'li yılların başında da Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde gazetecilik dersleri vermiştir⁴¹¹. Gazetelerde yayımladığı yazılarından bir bölümünü de kitaplaştırmıştır: *Düzenedeler* (1978), *Mevzuat Böyle Efendim* (1981), *Aynen Malden* (1994).

⁴¹⁰ İhsan Işık, Cilt: 9, s. 554

⁴¹¹ <http://www.meteakyol.com.tr/ozgecmis/ozgecmis.html> Erişim Tarihi 17.04 .2015

Öncü'de öyküleriyle ve eğitimle ilgili yazılarıyla yer alan Mahmut Makal, İvriz Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra yükseköğrenimini Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü'nde tamamlamıştır. Yazar, şair ve öğretmen olan Mahmut Makal, 1950 yılı başında çıkardığı Bizim Köy isimli kitabıyla da 'Köy Edebiyatı' akımını başlatmıştır⁴¹². Fakir Baykurt, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Ali Yüce, Behzat Ay, Ümit Kaftancıoğlu başta olmak üzere başka birçok yazar Mahmut Makal'dan etkilenmiş ve köy edebiyatını güçlendiren eserler vermişlerdir⁴¹³. Makal'ın, yayımlandıktan üç ay sonra tutuklanmasına sebep olan kitabı Bizim Köy, 1966 yılında UNESCO'nun 'Dünya Kültürüne Hizmet Ödülü'nü almıştır. 1952'de Hayal ve Gerçek adlı ikinci kitabını yayımlayan Makal, 1953'te Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne girmiş, 1964 yılı ortalarından 1965 ortasına kadar Fransa'da Avrupa Sosyoloji Merkezine çalışma ve araştırmalar yapmıştır. 1965 seçimlerinde TİP'ten İstanbul adayı olan Makal, 1968 yılında öğretmenlikten istifa etmek zorunda bırakılmış, 1971-1972 öğretim yılında Venedik Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı okutmuştur. 1979 yılında Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı tarafından danışman olarak atanmış ve Kültür Yüksek Kurulu üyeliği ve sekreterliği yapmıştır⁴¹⁴.

Mahmut Makal gibi Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra 5 yıl ilköğretim öğretmeni yapan Fakir Baykurt, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümünden 1955'te mezun olmuştur. Yeşilova, Hafik, Konya ve Şavşat'ta Türkçe öğretmeni yapmış, DP'nin iktidarda bulunduğu 1950'li yıllarda zaman zaman öğretmenlikten alınarak daha pasif görevlere verilmiştir. 1958'de *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika edilen ilk romanı Yılanların Öcü nedeniyle hakkında kovuşturma açılıp Bakanlık emrine alındıysa da takipsizlik kararı verilmiştir. 27 Mayıs 1960'tan sonra Ankara'nın ilçelerinde ilköğretim müfettişliğine getirilmiştir. 1962-1963 yıllarında ABD Bloomington İndiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) kuruluş çalışmalarında yer almış ve 1965'te başkan olmuştur. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) Genel Başkanlığı Milli Folklor Enstitüsü Uzmanlığı gibi görevlerde bulunan Baykurt, 1969'da Türkiye genelinde gerçekleştirilen öğretmenler boykotunda açığa alınmıştır.

⁴¹² http://tr.wikipedia.org/wiki/Mahmut_Makal Erişim Tarihi: 09.04.2015

⁴¹³ Hikmet Altunkaynak, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s. 420.

⁴¹⁴ Aziz Şeker, *Köy Enstitülerinin Yetiştirdiği Bir Ulu Çınar Mahmut Makal İle Bir Söyleşi*, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/koyensutu.html> Erişim tarihi 20 Mart 2015 : 15:25

1971'deki 12 Mart Askerî Darbesi'nden sonra TÖS davasından yargılanarak uzun süre tutuklu kalmışsa da 1975'te aynı davadan yeniden yargılanmış ve beraat etmiştir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde halkla ilişkiler ve yayın müdürlüğü ile Kültür Bakanlığı Danışmanlığı görevlerinde bulunan Baykurt, Milli Eğitim Bakanlığınca 1979 yılında Almanya'ya gönderilerek Yabancı Çocuk ve Gençlerin Teşviki ve Bölgesel Çalışma Kurumu'nda eğitim uzmanı olarak çalışmıştır. 1996'da emekli olan Baykurt, ABD, Jamaica, Çin, Avustralya ile Orta Asya ve Avrupa ülkelerini çoğunu gezip görmüştür. Pankreas tedavisi gördüğü Essen Üniversitesi Hastanesinde 11 Ekim 1999'da hayatını kaybetmiştir. Yılanların Öcü (1954), Irazca'nın Dirliği (1961), Onuncu Köy (1961) gibi eserleri *Öncü*'de de tefrika edilmiştir.

Fakir Baykurt'un romanı 'Yılanların Öcü' 1962 yılında büyük tartışmalara yol açmıştı. Kitap, *Cumhuriyet* gazetesinin düzenlediği 'Yunus Nadi Roman Armağanı' kazanan ve gazetede de tefrika halinde yayımlandıktan sonra kitap olarak basılan başarılı bir köy romanıdır. Roman, yazarı Fakir Baykurt'a önemli bir ün kazandırsa da mesleği olan öğretmenlikte bazı güçlüklerle karşılaşmasına da sebep olmuştur. Fakir Baykurt komünistlikle suçlanmış, 'Yılanların Öcü', Bakanlık Talim ve Terbiye Heyetince 'Sakıncalı' bulunmuştur. Bunların sonucunda yazar, görevinden alınmıştır. Fakir Baykurt'a 'iadeyi itibar' edilmesi ancak 27 Mayıs'tan sonra mümkün olmuş, yeniden İlköğretim Müfettişliği'ne tayin edilmiş ve 'Yılanların Öcü', aynı isimle bir film ve bir de piyes konusu olmuştur. Film çekilmiş, piyes ise Devlet Tiyatrosu'nda oynanmak üzere prova edilirken, A.P. İzmir Senatörü Cahit Okurer, tiyatronun bütçe görüşmelerinde, 'Yılanların Öcü'nün kuvvetli sol görüşler taşıdığını ileri sürerek, Devlet Tiyatrosu'nu kınamış ve eserin yeniden Talim ve Terbiye Heyetine gönderilmesini, piyesin de provalarının durdurulmasını istemiştir. Bu mesele *Öncü*'nün de gündeminde yer almıştır. Sandalcı, "*Fakir Baykurt'un onlar gibi düşünmemesi, davranmaması ve kalemını kullanmaması böylelerinin nefretini kazanmaya kâfidir. Dar çerçeveli, şoven bir mukaddesatçı milliyetçi ölçülerine sığmazsanız, solcu komünist olarak damgalanırsınız. Bizde niye 'Beynelmilel çapta düşünür, sanat adamı vs yetişmez' diye kendi kendilerine soru soranlar, sorularının cevabını kısmen de olsa işleri güçleri 'Yılanların öcü' gibi eserleri ve Baykurt gibi gerçek memleket çocuklarını kötölemeye uğraşanlar arasında aramalıdır*" sözleriyle eser hakkındaki tutumu

eleştirmişti⁴¹⁵. Konuyu düşünce hürriyeti bağlamında değerlendiren Cahit Talas ise, bu durumun Anayasa ile teminat altına alınan düşünce hürriyetini zedelediğini belirterek “*Demokrasinin bir vasfı da toleranstır. Kanunlarımızın suç saymadığı bütün düşünce ve hareketlere saygı göstermek zorundayız*”⁴¹⁶ demiştir.

Yılanların Öcü filmi daha sonra çekilmiş, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Fakir Baykurt’u Çankaya Köşkü’ne çağırarak, köy gerçeklerini eserinde dile getirdiği için, kendisini tebrik etmiştir. Ancak filmi seyreden sansür heyeti, filmin halka gösterilmesi konusunda karar verememiş, sansür heyetinde temsil ettikleri bakanlığın başında bulunan bakanların filmi görerek, oynayıp oynamayacağına karar vermesini istemiştir⁴¹⁷. Sansür kurulu filmi reddetmiş, Gürsel ise bu duruma şaşırıldığını kendisinin filmi mahzurlu bulmadığını ifade etmiştir⁴¹⁸.

Subayken yazmaya başladığı için asıl adı Mehmet Nusret yerine ‘Aziz Nesin’ takma adını benimseyen yazar bu isminin yanı sıra, Ateş, Ayşegül, Sin, Battal Bataner, Bedri Birdirbir, Falan, Daver Devletlü, Hakkı Haklar, Keri Kihkih, Hasan Dene Gör gibi imzalar da kullanmıştır. Kuleli Askerî Lisesi ve Harp Okulu’nu bitiren Aziz Nesin, 1940’ta İstihkâm Subayı olmuş, iki yıl Güzel Satanlar Akademisi’ne devam etmiş ve ardından subaylıktan ayrılmıştır⁴¹⁹. Edebiyata *Yeniğün* dergisinde şiirleriyle başlayan Nesin, *Karagöz* gazetesinde ve *Yedigün* dergisinde redaktörlük yapmış, 1945’te *Tan* gazetesinde de köşe yazarlığına başlamıştır. Gazetenin kapatılması üzerine bakkallık, muhasebecilik, fotoğrafçılık, kitapçılıkla uğraşan Nesin, Sabahattin Ali ve Rıfat Ilgaz’la birlikte *Markopaşa* dergisini çıkarmıştır. 1947’deki bir yazı nedeniyle 10 ay hapis, 13 ay Bursa’ya sürgün cezası alan Nesin, ayrıca Pulitzer’den yaptığı bir çeviri yüzünden de 16 ay hapse mahkûm edilmiştir. Hapisten sonra, *Akbaba*, *Dolmuş*, *Yeni Gazete*, *Akşam*, *Tanin*, *Günaydın*, *Vatan* gibi dergi ve gazetelerde gülmece öyküleri yayımlamıştır. 1956’da Kemal Tahir’le birlikte Düşün Yayınevi’ni kuran Nesin, 1972’de Nesin Vakfi’nı kurmuştur. Türkiye Yazarlar Sendikası’nın iki dönem (1977-1980), (1985-1988) genel başkanlığını yapmış, 1984’te askerî yönetime karşı sivil bir girişim olarak ‘Aydınlar Dilekçesi’nin hazırlanmasını sağlamıştır. Demokrasi Kurultayı düzenleyerek, Demokrasiyi İzleme Komitesi’nin oluşması için çalışan Aziz Nesin, kurucularından

⁴¹⁵ Emil Galip Sandalcı, “Yılanların öcü’nün peşindeki öcüler!”, *Öncü*, 18 Ocak 1962

⁴¹⁶ Cahit Talas, “Yılanların Öcü ve düşünce hürriyeti”, *Öncü*, 8 Şubat 1962.

⁴¹⁷ *Öncü*, “Gürsel Yılanların Öcü Filmini beğendi”, 18 Mart 1962.

⁴¹⁸ *Öncü*, “Gürsel Yılanların Öcü Mahzurlu Değil” dedi”, 26 Mart 1962.

⁴¹⁹ Hikmet Altunkaynak, s. 462-463.

olduğu *Aydınlık* gazetesinde 1993'te yazmaya başlamıştır. 120'nin üzerinde kitap yazan ve yurtiçinde ve dışında birçok ödülün sahibi olan Nesin, 1993 Temmuz ayında Sivas Madımak Oteli katliamından kurtulmuş, 1995'te kalp krizi sonucu vefat etmiştir⁴²⁰.

Başlarda *Öncü*'ye aralıklı yazdığı yazılarıyla katılan Aziz Nesin, 1 Kasım 1961 tarihinden itibaren 'Az Gittik Uz Gittik' köşesiyle yazılarını yazmaya başlamıştır. İlk yazısında nasıl bir yazar olduğunu anlatan Nesin kendisiyle ilgili şunları söylemiştir:

ÖNCÜ'ye sürekli olarak yazmağa başlarken, ilerde çıkabilecek anlaşmazlıkları şimdiden önlemiş olmak için, bütün açık yürekliliğimle, hangi görüş ve inançta bir yazar olduğumu okurlarıma bildirmek istiyorum. Toplumcu bir yazarım. Burada eleştirisini yapacağım olayları toplumcu bir görüşle ele almağa, bu açıdan yorumlamağa çalışacağım. Toplumumuzun tanınmasında en açık gerçek şudur: ulusal gelirimizin yüzde otuz sekizi, yurttaşlarımızın yalnızca yüzde ikisi arasında dağılmaktadır. Bundan daha göze batan sömürülme olamaz. Bu toplumun yüzde ikisi, yüzde doksan sekizini sömürmektedir. Bu sömürme, kanunlar çerçevesinde olduğu için, kimse buna 'kanunsuz' diyemez. Toplumcu bir yazarım demekle, ulusal gelirden haklarını alamayanlardan, sömürülenlerden, ezilenlerden yana, onlarla birlik olduğumu anlatmak istiyorum. Türkiye'de gelirimizin kaynağını alan yüzde ikilerden kurulan sınıfın karşısındayım.⁴²¹

Yazılarıyla 1961'den sonra *Öncü*'de yer alan yazar ve gazeteci Oktay Akbal, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başladığı yükseköğrenimini, Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde sürdürdüyse de bitirmeden ayrılarak 1946 yılında basın hayatına atılmıştır. 1943-1944 yılları arasında *Servet-i Fünun* dergisinde sekreterlik yapan Akbal, Milli Eğitim Bakanlığı'nın İstanbul'daki Yayın Müdürlüğü ve Ankara'daki tercüme bürosunda çalışmıştır. *Yeni Sabah*, *İkdam*, *Ulus* gazetelerinde deneme, eleştiri ve günlük fıkra yazarlığı, *Vatan* gazetesinde sanat ve edebiyat yazıları yanında dış politika sekreterliği, yazı işleri müdürlüğü ve sanat sayfası yönetmenliği yapmıştır. 1969-1991 *Cumhuriyet* ve *Yeni Gün*'de köşe yazarlığı yapan Akbal, 1992-1999 yılları arasında ise *Milliyet*'te yazmıştır. 1960-1963 ve 1969-83 tarihlerinde Türk Dil Kurumu yönetim kurulu üyeliği, 1978-79 yıllarında Kültür Bakanlığı Yayın Danışma Kurulu üyeliği yapan Oktay Akbal, Türk Edebiyatçılar Birliği'nin de kurucuları arasında yer almıştır. 1983 yılında Anayasa konusundaki bir

⁴²⁰ Hikmet Altunkaynak, s. 462-463.

⁴²¹ Aziz Nesin, "Tanışma", *Öncü*, 1 Kasım 1961.

yazısı nedeniyle yargılanmış ve hüküm giymiş, 1989-1995 yıllarında Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Köşe yazarlığını 1999 yılından sonra *Cumhuriyet* gazetesinde devam ettirmiştir. Edebiyata hikayeler yazarak başlayan Akbal'ın ilk ürünleri *Ateş* ve *Çocuk Duygusu* dergileri ile *Yeni Sabah* (1940) gazetesinde yer almıştır. Sonra *Binbir Roman*, *Çocuk Haftası*, *Yıldız* gibi dergilerde çevirileri yayımlanmıştır. Profesyonel yazarlığa başlama tarihi ise 1941'dir. *Büyük Doğu* dergisinde yayımladığı *Sahil Kahvesi*, *Önce Ekmekler Bozuldu*, *Kibrit Alevi*, *İstasyon* adlı hikayeleri (1943-1944) ile edebiyat dünyasında tanınan bir imza olmuş, daha sonraki yazıları *Vakit* (1944-1946) ve *Sanat-Edebiyat* (1947) gazeteleri ile çoğunlukla *Varlık*, *Hürriyet Gösteri* ve *Türk Dili* dergilerinde yer almıştır. Suçumuz *İnsan Olmak* romanıyla 1958'de Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazanan Akbal, aynı yıl *Berber Aynası* adlı öykü kitabıyla da Sait Faik Hikâye Armağanı'nı ve 1993 yılında Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır⁴²². 2015 yılında hayatını kaybetmiştir.

Oktay Akbal gibi, 1961'den sonra *Öncü*'de yer alan gazeteci-yazar Mustafa Ekmekçi⁴²³, 1951'de *Öğüt* gazetesinde başladığı gazeteciliğini, *Vatan*, *Ulus*, *Öncü*, *Milliyet* gazetelerinde muhabir olarak sürdürmüştür. Bazı yazılarında Hasırşapkalı takma adını kullanmıştır⁴²⁴. *Milliyet* gazetesinden aldığı tazminat ile *Tüm* dergisini yayımlamış ancak ekonomik nedenle dergi saadce 4 sayı çıkabilmiştir. Daha sonra Türk Haberler Ajansı ve *Yankı* dergisinde devam eden Ekmekçi, 12 Mart döneminde *Yeni Ortam* gazetesinde çıkan yazıları nedeniyle soruşturma geçirmiş, yargılanıp beraat etmiştir. 1975'den 1997'deki ölümüne kadar *Cumhuriyet* gazetesinde 'ankara notları' adlı köşede yazan Ekmekçi, 1964 ve 1974'te Türk Dil Kurumu Basın Ödülleri ile Ankara ve İstanbul Gazeteciler Cemiyetlerinin çeşitli ödülleri kazanmıştır. Kendine özgü sohbet-fıkra karışımı olan bir yazım tarzına sahip Ekmekçi, yazılarını *Gün* ola *Harman* ola, *Kılçıklı Balıklar*, *Domuzuna Yazılar*, *Tilkiyle Kuyruğu*, *Çarıklılar*, *Eylül Yazıları*, *Öksüz Yamalığı* isimli kitaplarda toplamıştır. Çağdaş Gazeteciler Derneği

⁴²² İhsan Işık, Cilt: 1, s. 138-141

⁴²³ Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Mustafa Ekmekçi hakkında bir şiiri de bulunmaktadır: ekmekçi: yayınlamıştı dergisinde/ "ikili anlaşma anıtı"nı/ çağrıldı yargılandı kim bilir kaçınıcı kez/ suç adam/ esmiş yıkık evlerle dolu bir yel/ Konya bozkırından/ basın başkentini yaşar/ köy adam/ ne olmuştur nerde olmuştur niye olmuştur arar o/ bulur ulaştırır çabucak/ karanlıktaki okuyucusuna/ bütün gizlere dönük duyum kulesi adam/ günlük olay saysanız bile siz/ ne yazsa/ geleceğin kapılarını omuzlar gibidir/ devrime adanmış adam/ yayın saraylarında değil/ tek soğana eşitçe bölünmüş küçük sofralarda/ toplumun eline sınımsıcak değer/ ekmek adam.

⁴²⁴ İhsan Işık, Cilt: 9, 2. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara. s.320.

başkanlığı da yapan Ekmekçi, köy enstitüleri ve domuz eti yenmesi konusundaki görüşleri nedeniyle basında çok tartışılmıştır⁴²⁵.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan Hincal Uluç, gazeteciliğe 1957 yılında Cihat Baban'ın başında olduğu *Yeniğün* gazetesinde, Mehmet Ali Kışlalı'nın desteğiyle spor sayfasını hazırlayarak başlamıştır. *Öncü*'nün de spor sayfasını hazırlayan Uluç, daha sonra *Erkekçe* ve *Gelişim Spor* dergilerinde çalışmış, uzun yıllar *Sabah* gazetesinde köşe yazarlığı ve televizyon kanallarında spor yorumculuğu yapmıştır. Gazeteciler Cemiyeti, Galatasaray Spor Kulübü, Mülkiyeliler Birliği üyesi olan Uluç, yazdığı kitaplardan çok gazete yazıları, televizyon söyleşileri ve renkli kişiliği ile tanınmaktadır. 2004 yılında Antalya Valisi Alaaddin Yüksel hakkında yazdığı yazı nedeniyle, 2008 yılında 1 ay hapis ve 898 YTL cezaya çarptırılmıştır. NTV'de yayınlanan 90 Dakika programında yorumculuk da yapan Hincal Uluç, Defne Joy Foster'in ölümünden sonra 'Bu nasıl bir mahalle baskısıdır?..' başlıklı yazısı nedeniyle yargılanmış ve ceza almıştır. *Sabah* gazetesinde yazılarına devam etmektedir.

Gazetenin spor sayfasında 'Bize Göre' başlıklı yazılarıyla yer alan Ahmet Taner Kışlalı 1939 Zile doğumludur. Gazeteci-yazar Mehmet Ali Kışlalı'nın kardeşidir. Kabataş Lisesi'nden mezun olan Kışlalı daha sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirmiştir. 1962-63 yılları arasında *Yeniğün* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yapmış, 1971-1977 yılları arasında da *Yankı* dergisinin yayımında önemli rol oynamıştır. Paris Hukuk Fakültesi'nde Anayasa Hukuku ve Siyaset Bilimi dalında doktora yapan Kışlalı, 1972 yılında da doçent olmuştur. 1977'de CHP İzmir milletvekili seçilmiş, 1978'de Bülent Ecevit hükümetinde Kültür Bakanı olmuştur. 12 Eylül sonrasında üniversiteye dönerek 1988'de profesörlüğe yükselen Kışlalı, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Siyaset Bilimi dersleri vermiştir. Aynı zamanda *Cumhuriyet* gazetesinde 'Hafataya Bakış' köşesiyle yer alan Kışlalı, 21 Ekim 1999'da evinin önünde uğradığı bombalı bir suikast sonucu öldürülmüştür⁴²⁶.

Öncü'ün önemli bir muhabiri olan Nuyan Yiğit ise, Ankara Eğitim Derneği Okulu'nun ardından Robert College'de okumuş ve 1948-1949'da Edebiyat ve Felsefe bölümünden mezun olmuştur. 1948'de *Cumhuriyet*'le gazeteciliğe başlayan Yiğit, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisidir. *Cumhuriyet* gazetesinin

⁴²⁵ http://gazetecimustafaekmekci.com/?page_id=4 Erişim Tarihi: 11.04.2015.

⁴²⁶ <http://www.biyografi.info/kisi/ahmet-taner-kislali> Erişim Tarihi: 17.04.2015.

Dış Haberler Şefi olarak atandıktan sonra 1957’de de *Cumhuriyet*’in sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğüne getirilmiştir. Fullbright bursuyla New York’taki Columbia Üniversitesi’nde Amerikan Basın Enstitüsü’nde öğrenim gördükten sonra Türkiye’ye dönmüş ve *Ulus* gazetesinin İstanbul Temsilciliğini yürütmüştür. Nuyan Yiğit, 1963 yılında Hürriyet Haber Ajansı kurulurken yönetmen yardımcısı olarak görev almış, 1967-1970 yılları arasında da Reuters Ajansı’nın Türkiye muhabirliğini yapmıştır. 1970’te *Hürriyet*’in Londra Bürosu Şefi olarak İngiltere’ye gönderilen gazeteci, 1983’te *Hürriyet*’ten ayrılmış ve Web Ofset grubunda çalışmaya başlamıştır. 1988’de *Günaydın*, *Tan*, *Ekonomik Bülten* gazetelerinin yönetiminde başkan yardımcılığı yapan Yiğit’in bu görevi 1991 yılında sona ermiştir. IPI ve Newsteck kuruluşlarının çeşitli kongrelerinde Türkiye delegesi olarak bulunan gazetecinin iki kitabı vardır. Bunlardan biri, babası İbrahim Süreyya Yiğit’in tanık olduğu birçok tarihi olayın aktarıldığı ‘Atatürk’le 30 Yıl’ ve diğeri kendi anılarını anlattığı ‘Gazetecilikte Bir Ömür’ isimli kitaplarıdır⁴²⁷. Yiğit, 1961 ABD başkanlık seçimlerini aktardığı haber yazılarıyla *Öncü*’de yer almıştır.

Oyun yazarı ve tiyatro yönetmeni olan Sermet Çağan ise öğrencilik yıllarında tiyatroya başlamış ve Ankara Devlet, İstanbul Arena, Küçük Sahne tiyatrolarında aktörlük, dekoratörlükle sürdürmüştür. Öte yandan *Vatan*, *Dünya*, *Öncü* gazetelerinde muhabirlik, dış politika yazarlığı yapan Çağan, Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın gezici tiyatrosunu kurmuş ve yönetmiştir. Anamur köylülerinin yoksulluk yüzünden fink ekmeği yiyip kötürüm oluşlarını anlattığı Ayak Bacak Fabrikası adlı iki bölümlü müzikli oyunla Basın-İş Sendikası’na yılın en iyi oyun yazarlarından bir seçilmiştir⁴²⁸.

⁴²⁷ <http://www.remzi.com.tr/yazar/nuyan-yigit>

⁴²⁸ Hikmet Altunkaynak, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖNCÜ'NÜN İÇERİĞİ VE YAYIN POLİTİKASI

3.1. Öncü ve 27 Mayıs 1960

27 Mayıs Darbesi'nden 90 gün sonra yayımlanan *Öncü*'nün nasıl bir sürecin sonunda çıktığını anlamak için, ülkede yaşanan bazı gelişmeleri kısaca gözden geçirmek yerinde olacaktır. 27 Mayıs'ın ardından haziran ayı içinde pek çok şehirde ve hattâ Kıbrıs'ta düzenlenen 'hürriyet mitingleriyle' 'Millî İnkılâp Hareketi' halk tarafından kutlanmış, hazinenin altın stokunu desteklemek amacıyla bir de altın kampanyası açılmıştı. Sanatçılar, esnaf, dernekler ve halk, hazineye destek olmak amacıyla alyanslarını dahi bağışlamıştı. Yine bu süreçte Anayasa çalışmaları başlamış, Amerika ve Türkiye arasında 1 milyar Liralık anlaşma imzalanmıştı. Amerikan Sefiri F. Warren ve Dış İşleri Bakanı Selim Sarper arasında imzalanan anlaşmada, Amerika 1 milyar Lira hibede bulunmuştu. Radyo İdaresi dinî yayınlar hakkında yeni kararlar almış, ezanın radyoda okutulmayacağını, mevlid ve diğer dinî ayinlerin Türkçe ve Arapça olarak yayınlanacağını, Kur'an-ı Kerim'in de cuma günleri okunacağını ilan etmişti. Bunların yanı sıra bir başka önemli karar yine Milli Birlik Komitesi'nden geldi. Gerek görülen yerlerde geniş yetkili inkılâp mahkemeleri kurulmasına karar verildi. Kısaca, ülkede gerçekleşen değişim sadece siyasal alanda kalmamış, ekonomik, dinî, sosyal tüm alanlarda da etkisini göstermişti. Askerî darbe, sadece siyasal yönetim üzerine olmamış, aslında önce toplumun zihnine yerleşmiş, ardından oluşturulan toplumsal dayanışma ile bir önceki iktidarın tüm izleri silinmek istenmişti. Toplumun zihin dünyasındaki değişimin oluşmasında basının önemi tabii ki büyüktü. İktidarın meşruiyetine katkı sağlamak ve darbeye felsefî bir zemin oluşturmak amacıyla *Öncü*'nün, bu yaşanan gelişmeleri destekleyici ve ileriye taşıyıcı bir rol üstleneceği açıktı.

Öncü'nün 26 Ağustos tarihli ilk sayısında iki başyazıyla gazetenin, 27 Mayıs'ı nasıl gördüğü anlaşılmaktadır. Gazetenin başyazarı Aydın Yalçın'a göre 27 Mayıs, şu veya bu zümre lehine bir askerî darbe değil, bir devrimdir ve ihtiyaçtan doğmuştur. Bu devrimin 3 genel hedefi ise; Türk milletinin, Atatürk devrimciliğiyle birlikte

batılılaşması ve modernleşmesidir. Yalçın, sosyal hayatın önemli bir yol kavşağında olduğu bu dönemde, gazeteyi ‘devlet merkezinde’ çıkarmak ve bir fikir faaliyetini desteklemek için elbirliği edenler olarak gazetenin hedeflerini aktarmıştır:

Bu gazete yurdun her tarafında mantar gibi yüzlerce gazete ve derginin yayın hayatına girdiği bir devrede okurlarına en doğru, en dürüst ve seviyeli haberleri ulaştırma, yorum, fikir ve tahliller verebilme arzusuyla işe koyulmaktadır. Bu gazete ön yargı, sabit fikir, sathi bilgi ve düşünceye yer vermeyen, hür düşünceli ve seviyeli bir yayın organı olmak azmindedir.⁴²⁹

Aydın Yalçın’a göre 27 Mayıs aynı zamanda bir reform hareketidir. Yazısında bunu şöyle açıklamıştır:

Türk milleti tartışarak, konuşarak, araştırarak ve daima halka danışarak, işlerini görme yoluna inandığını göstermiş olduğu için, 27 Mayıs’ı bir ihtilâl olarak değil, fakat bir reform hareketi olarak kabul etmek zorundayız. Reformla ihtilali birbirinden ayıran ana vasıf, ihtilalin iddiacı ve dogmatik oluşudur. Halbuki demokrasi yolu ve reform yolu, pragmatik ve tecrübeci bir yoldur. Yani ihtiyatla hareket eder, deneyerek, karşılaştırıp, tenkide müsamaha ederek, işlere yön verme yoludur.⁴³⁰

Gazetenin duruşunu açıklayan ikinci yazı ise ‘Öncü’ imzasıyla çıkmıştır. ‘Yolumuz’ başlıklı bu yazıda, 27 Mayıs, ‘inkılâp’ sözcüğüyle anılmış, ‘her gazetenin bir gayeye hizmet için’ çıkarıldığı vurgulanmıştır. Yazıda, 10 yıllık ‘karanlık devir’ şeklinde ifade edilen DP dönemindeki gazetelerin duruşları şu şekilde yorumlanmış ve ‘Öncü’nün yeri belirlenmiştir:

Bir kısmı kendisine bağışlanan imkânların müsaadesi nispetinde gerçekleri aksettirmeye çalıştı ve şartlar elvermez oldukça susmasını bildi. Faciaya bakın ki, bu kadarcık bir nimetin bile kahramanlık sayıldığı günler yaşadık. Bir kısmı için gazete, sadece kese doldurma vasıtası idi. Kazancı, zulüm ve istibdat azgınlarını alkışlamakta, gerçekleri haykıranlara sövmekte buldular.

Bunların yanında kendilerini ve kendileri gibi düşünenleri daha farklı bir konuma yerleştirerek şöyle denilmiştir:

Diğer bir kısım gazetecilerimiz ise hakikaten idealistti. Her tehlikeye göğüs gerdiler. Kafîle kafîle zindanlara atıldıkları oldu. Fakat gazetelerini, gazâ

⁴²⁹ Aydın Yalçın, “Yol Kavşağında Bir Öncü”, *Öncü*, 26 Ağustos 1960.

⁴³⁰ Aydın Yalçın, “İhtilal mi, Reform mu?”, *Öncü*, 28 Aralık 1961.

bayrakları gibi şanlı dalgalandırmaktan geri durmadılar. 27 Mayıs İnkılâbında, kalemlerini, kahramanların kılıcı gibi cesaretle kullananların şeref payı büyüktür. Elbette milletin kendilerine karşı beslediği nimet ve şükran duygularını da o nisbette taşkın olacak.

Böylece darbenin gerçekleşmesinde basının önemli etkisinin olduğunun altı çizilmiş ve halkın da buna minnettarlık duymasıyla, gazetecilik açısından, halkın talebini yerine getirmekle basının önemli görevlerinden birini tamamladığı anlatılmıştır. Yazıda bu ifadelerden sonra *Öncü* çalışanlarının duruşu aktarılmıştır:

Zaman ispat edecektir ki, ÖNCÜ'yü çıkaranlar, sadece inandıklarını yazan adamlardır. Onlar için vicdanın paylanması, şamarların en acıtanıdır. Bütün gayretlerini onun tarafından paylanmamak için seferber edecekler ve hakkın yanında haksızın karşısında olacaklardır. Lügatlerinden yeisle füturu çoktan sildiler. Mücadele azimleri her güçlüğü yenecek kadar kuvvetlidir.⁴³¹

Aydın Yalçın'a göre, 'Devrim hareketi' aynı zamanda 'millî'dir. Yazar, bunun, hareketin bütün millet adına yapıldığının açık bir ifadesi olan 'Millî Birlik Komitesi' ifadesinde de yer bulduğunu söylemiştir. Yalçın için, "27 Mayıs Devrim hareketi Türk Milletinin hürriyet mücadelesinde aldığı mesafeyi yok edecek, millî bekâyı dahi tehlikeye sokacak bir gidişe zamanında dur diyerek, Türk içtimai tarihinde 'Millî' olarak vasıflandırılan en büyük hareketlerden biri"⁴³², dir.

Öncü'nün '27 Mayıs'ı tanımlamak için kullandığı kavramlar önemlidir. Pek çok makalede ve özellikle Aydın Yalçın'ın kaleme aldığı yazılarda 27 Mayıs, 'Devrim Hareketi' olarak nitelendirilmiş, Millî Birlik için 'Devrim Hükûmeti' kavramı kullanılmıştır. Haber içeriklerinde de bu tanımlar devam etmektedir: Ulusal Devrim, Ak Devrim⁴³³ gibi. Gazetenin bu ifadeleri kullanırken MBK'nın da benzer kavramları gündemde tutması önemli bir bağın göstergesidir. Örneğin gazetede yer alan bir habere göre, bir ay sürecek bir yurt gezisini gerçekleştirecek olan heyete 'Devrim Kervanı' adı

⁴³¹ *Öncü*, "Yolumuz", 26 Ağustos 1960.

⁴³² Aydın Yalçın, "Millî Birlik ve Demokrasi", *Öncü*, 10 Eylül 1960.

⁴³³ Hatta bu başlıkla bir kitap bile çıkarılmıştır. *Öncü*'de yer alan bir haberde "Önceki gün baskı işleri biten 'Ak Devrim' kitabının ilgililere gönderilmesine başlandı. 27 Mayıs devrimi ile ilgili olarak, Millî Birlik Komitesi tarafından hazırlanan kitap, Türk Kültür Derneklerine verilecek ve derneğin aracılığı ile köylere dağıtılacak. Ak Devrim kitabı, kitapçılara da verilerek 10 lira fiyatla satılacak" denilmiştir. (*Öncü*, "Ak Devrim vatandaşa dağıtılıyor", 12 Eylül 1960.)

verilmiştir. Haberde bu ‘Kervan’ın halka 27 Mayıs Devrimini anlatacağı ve Kervanın memleket gerçeklerini yakından göreceği bilgisi de sunulmuştur⁴³⁴.

Gazete, DP dönemini, Atatürk ilke ve inkılaplarından ayıran bir ara devir olarak görmüştür. Atatürk devrinin muasırlaşma yolunda bir hamleler zinciri olarak aktarıldığı bir yazıda; “*Her seferinde bir tepeden daha yüksek bir tepeye doğru, 15 yıl*” denilerek yükseliş aktarılmıştır. Buna göre DP dönemi, milleti ikiye bölen ve yıllarca durmadan birbirine çalanların dönemidir. Ordu ise; “*Neredeyse bir kardeş kavgası kopacak, kan gövdeyi götürecekti. Bereket versin, Kahraman Ordu imdadımıza yetişti ve 27 Mayıs İnkılabı ile daha fena günler görmemizi önledi*” şeklinde anlatılarak kurtarıcı bir kimlikle sunulmuştur⁴³⁵. ‘Devrim’ dönemi bir önceki süreçten kopuşu ifade etmektedir. Aydın Yalçın, “*Memleketimiz bir yıkıntının temizliği ile meşguldür*” derken, Fikret Ekinci’ye göre; 27 Mayıs geçmişten kopuştur. ‘Devrim’ öncesi ile sonrasını birbirine tutturma gayretleri boştur. Geçmiş, Türk toplumu için sadece bir bahtsız devir olarak yâd edilecektir: “*27 Mayıs’tan bu yana geçen zamana bakılacak olursa, görülür ki, süreli bir geçmişin pisliklerini akıtma çabası içindeyiz*”⁴³⁶, Emil Galip Sandalcı için de Türkiye’de çoğunluk yeniden doğuşun eşiğinde bulunmaktadır ve önünde bir ümit kapısının açıldığı inancındadır⁴³⁷. Ekinci ayrıca, “*Bize göre 27 Mayıs Atatürk inkılaplarının ikinci devrinin bir başlangıcıdır. Siyasi yönden inkılap tamamlanmıştır. İkinci devir Atatürk inkılaplarının, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yapılması gerekenlerinin yapılacağı devir olacaktır*”⁴³⁸, demektedir.

Gazetede öne çıkarılan bir başka konu ise ‘devrim’in sadece siyasi yönde yarattığı değişimi değil, topyekûn bir toplumsal düzen yaratması gerektiği inancıdır. Gazete bunu sürekli gündemde tutmaktadır. Pek çok yazarın yazılarında bu fikir görülmektedir. Emil Galip Sandalcı;

Kanaatimizce önümüzdeki ilkbahara kadar yüzümüzü ileriye doğru çevirip genel seçimleri beklemek asla yeter değildir. Gerçekleştirilmesi uzun yıllara muhtaç planlar yapmadan, dikkatle bir inceleme ve araştırmaya muhtaç kanunları ard arda çıkarmadan sıyrılmak 27 Mayıs’ın getirdiği ruhu, bu intikal devresinden

⁴³⁴ Öncü, “Devrim Kervanı Bir Geziye Çıkıyor”, 14 Eylül 1960.

⁴³⁵ Öncü, “Huzur İhtiyacı ve Gayret Seferberliği”, 27 Ağustos 1960.

⁴³⁶ Fikret Ekinci, “Yarına Dönelim”, Öncü, 4 Eylül 1960

⁴³⁷ Emil Galip Sandalcı, “Yarının Yolunda”, Öncü, 26 Ağustos 1960.

⁴³⁸ Fikret Ekinci, “Yeni Devir”, Öncü, 16 Eylül 1960

ötesine bir ‘itici manevi kuvvet’ şeklinde devretmek imkânına sahibiz ve imkânlarımızı bu yolda kabullenmek arzusundayız⁴³⁹ demiştir.

Cahit Talas ise “Memleketimiz 27 Mayıs İnkılabı ile siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yeni bir düzen kurma, insan ve hürriyetlerine gerçek manasını verecek bir demokratik sistem tesis etme çalışmaları işine girmiştir⁴⁴⁰” sözleriyle ordunun düzenleyici, kurucu tavrına vurgu yapmıştır.

Devrimin kabulü, benimsetilmesi meselesinde MBK’ya destek veren *Öncü*’nün bir önemli işlevi de toplumun yeniden inşası sürecinde siyasi, ekonomik ve toplumsal bazı önerileri tartışıp sunmasıdır. “Bu gazete çıktığı gündün beri amme efkârımıza, düşünülecek asıl konunun ne olması gerektiğini hatırlatmaya çalışıyor.⁴⁴¹” diyen Aydın Yalçın’ın da sözlerinde bunları bulmak mümkündür. Yalçın’ın düşüncesinde, topluma yeni siyasal partilerin var olması gerektiği fikirlerini ekmek de vardır: “Muhtelif yazılarımızda yeni bir partinin kurulması fikrini benimsemiş olmamız aslında, memleketin yarınını, emin bir şekilde kurabilmek endişesinden gelmektedir. Anayasa kendi başına bir ölü kâğıt yığındır. Ona canlılık ve hayatiyet veren şey, siyasi partilerin bu maddeler yığınına anlayış tarzı ve taraflarınca kavrayış ve benimsenmiş derecesidir.⁴⁴²”

Devrimin benimsetilmesinde yapılabilecekler için önemli bir rota fikri Fikret Ekinci’den gelmiştir. ‘İnançlı Aydın’ başlıklı yazısında Fikret Ekinci, bir rejimin gücünün onu benimseyen halk ile ölçülebileceğini anlatmış ve bu konuda Amerikan demokrasisini ve Sovyet Komünizmini örnek göstermiştir. Rejimin benimsenmesinde tiyatro, sinema, basılan çeşitli eğitim ve propaganda metinleri ile toplumun inancının besleneceğini aktarmış ve bunda da eğitimin önemli bir rol oynadığından bahsetmiştir. Yarının aydınlarının bu şekilde oluşacağını aktaran Ekinci, “Okulda anlatılan metinler öyle seçilmelidir ki, eğitim müesseseleri, demokratik inancı genç nesiller de kökleştirebilsin. Yarının aydınları, küçük menfaatlerin küçük insanları olmasın. İnançsız bir aydın olmadan kurtulsun. Aydınların en tehlikelisi hiçbir inanca sahip olmayandır⁴⁴³” ifadeleriyle devletin ideolojik bir aygıtı olan eğitim kurumlarına dikkat çekmiştir.

⁴³⁹ Emil Galip Sandalcı, “Yarının Yolunda”, *Öncü*, 26 Ağustos 1960.

⁴⁴⁰ Cahit Talas, “Sosyal Olmak”, *Öncü*, 2 Eylül 1960.

⁴⁴¹ Aydın Yalçın, “İki Yol Vardır”, *Öncü*, 22 Eylül 1960.

⁴⁴² Aydın Yalçın, “İki Yol Vardır”, *Öncü*, 22 Eylül 1960.

⁴⁴³ Fikret Ekinci, “İnançlı Aydın”, *Öncü*, 26 Eylül 1960

Eğitim konusunda da ‘Devrim Hükûmeti’ desteklenmiştir. Fikir Alanı köşesinde yazısı yer alan M. Şükrü Koç, MBK tarafından hükûmet programının hazırlanmasına temel olacak direktiflerden bahsetmiştir:

Gururla gördük ki MBK, devletimizin varlığı ve milletimizin mutluluğa erişmesi için, ilk önce savunma, eğitim, tarım ve sağlık hizmetlerini saymışlardır. On yılda bir defa Milli Eğitim diyemeyen bir iktidar liderinin karşısına ihtilalin ertesi günü ‘Eğitim Seferberliği’ çağrısını ilan eden bir başka idare çıkmıştır. MB Komitesi üç aydan beri bir topluluğun ileri müreffeh, organize bir insan cemiyeti olabilmesini sağlamak için topyekün eğitimden geçme şartını gerçekleştirmek gerektiğini söylemektedir.⁴⁴⁴

Öncü, 27 Mayıs’ın benimsetilmesine, yıldönümlerinde de devam etmiştir. 27 Mayıs 1961 bayram gününe denk geldiği için gazete 3 gün boyunca yayımlanmamıştır. Tekrar 29 Mayıs’ta, ‘3 Bayramı birden kutladık’ manşetiyle çıkan Öncü’nün bahsettiği 3 Bayram; 27 Mayıs’ın yıldönümü, Kurban Bayramı ve Kurucu Meclis’in Anayasayı kabul etmesidir. 27 Mayıs sabahı, Kurucu Meclis yeni Anayasa’yı kabul ve ilan etmiştir. Anayasayı kabul eden Kurucu Meclise hitaben konuşma yapan Gürsel’in ifadelerini manşete çeken gazete, Gürsel’in şu sözlerine yer vermiştir:

Türk milleti bir daha geri alınmayacak surette hürriyetini elde etmiş şerefli bir insan topluluğu ve haysiyetli bir millet olarak dünya önüne çıkmış bulunuyor. Artık hürriyetlerinin temiz havası içinde bütün gücü ile çalışacak, kıza zamanda layık olduğu en yüksek medeni milletler seviyesine yükselecektir. Kıymetli arkadaşlarım, bu mutlu olayı da büyük bir bayram sayıyor 27 Mayıs ve mübarek Kurban Bayramı’nı da katarak üç bayramınızı birden derin hürmet ve muhabbet hisleriyle kutluyorum.⁴⁴⁵

27 Mayıs 1962’de ise gazetede şu başlıklar dikkat çekmektedir: ‘Özgürlük Bayramını Kutluyoruz’, ‘Milli Tarihimizin Akışı, İyiye, Güzele, Doğruyadır’, ‘27 Mayıs Amacına Mutlaka Varacaktır!’, ‘ÖNCÜ Türk Milletinin Özgürlük Bayramını Kutlar, Devrim Şehitlerini Saygı İle Anar’. ‘Türk Gençliği ve Türk Ulusu ‘Kurtarıcı’sını Unutmayacaktır’ başlıklı yazıda ise şu ifadeler yer almıştır:

Güvendiğimiz Türk Silahlı Kuvvetlerinin, gericiliği, karanlığı, zulmü temsil eden bir iktidarı, meşru direnme hakkını kullanarak, muhteşem bir ihtilalle devirışinin,

⁴⁴⁴ M. Şükrü Koç, “Öğretmen Yetiştirme”, Öncü, 7 Ekim 1960.

⁴⁴⁵ Öncü, “3 Bayramı birden kutladık”, 29 Mayıs 1961.

*ikinci yıldönümü, bugün törenlerle kutlanacaktır. Türk ulusunun kendisini 'kurtulmuş' bulduğu, 27 Mayıs 1960 sabahındaki gibi, sevinç, inanç ve güvenle, milletçe elele olduğumuz, bir kere daha iç ve dış düşmanlarımıza haykırılacaktır.*⁴⁴⁶

27 Mayıs'ın yıldönümü dolayısıyla yazısında '27 Mayıs devam ediyor. Mutluyuz, güçlüyüz' başlığını kullanan Bekir Çiftçi, 27 Mayıs günü Ankara Atatürk Bulvarı'nda Atatürk çocuklarının yüzlerce kilo ağırlığındaki askerî kamyonları, elleri ile kaldırdıklarını tekerleklerini asfalttan kestiklerini gördüğünü, dal gibi incecik kızların, en anlamlı bir davranışla, Harbiyelilerin taşıdıkları tüfeklere bahar çiçekleri taktıklarını gördüğünü söylemiştir. İnsanların, askerin hareketi karşısında duyduğu mutluluğu anlatan Çiftçi, *"ülkede toplumcu fikirleri benimsemiş, halkçı, memleketçi ekonomik ve sosyal reformların bilincine ermiş bir kadro yoktu. Fikir yoktu ki kadro olsun. Fikri 27 Mayıs getirdi"* demiş ve 27 Mayıs'ın getirdiği fikirlerle beslene beslene, geliştiğini, bitmediğini, bir devam olduğunu söylemiştir⁴⁴⁷. Müşerref Hekimoğlu ise *"ihtilal tersine çevrilmiş bir eldiven gibi bu toplumun yüzünü çeviriverdi. Bence 27 Mayıs'tan en büyük kazancımız bu. Bir kabuk yırtıldı. İnsanların, müesseselerin maskesi düştü. Önümüzdeki zamanı iyi kullanırsak geride kalan zaman kaybedilmiş değil. 27 Mayıstan yarına açılan yol aydınlık"*⁴⁴⁸ demiştir. Daha sonra ise *Öncü*'de çıkan küçük bir haberle 27 Mayıs'ın bayram olacağı müjdelenmiştir: *"Devrimci Türk Ordusu'nun, zulme ve geriye yönelen bir yönetimi meşru ihtilal hakkını kullanarak devirdiği 27 Mayıs gününün, ulusal bayram ilan edilmesi hakkındaki hükümet kanun tasarısı dün meclise gönderilmiştir. Bu ulusal bayramın adı, "27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı" olacaktır.*⁴⁴⁹

27 Mayıs'ın yıldönümüne doğru giden süreçte 'devrim'in korunacağını altı bir kez daha çizilmiştir. Devrim aleyhtarı bazı kişilerin tutuklandığına ilişkin, 'Tevkifler Devam Ediyor...', 'İnkılabı Kansız Yaptık, Kanla Koruyacağız' başlıklarıyla çıkan haberde, *"Münfesih Demokrat Parti'yi hatırlatmak istedikleri ve rejim aleyhtarı silahlı faaliyetlere teşebbüs ettikleri tespit edilerek tevkif edilenlere dün yenileri eklendi"* denilmiş ve İstanbul'da 70, İzmit'te 30 kişinin yakalandığı söylenmiştir⁴⁵⁰. Bu olayların ardından Devlet Başkanı Cemal Gürsel, düzenlediği basın toplantısında hem 27

⁴⁴⁶ *Öncü*, 27 Mayıs 1962.

⁴⁴⁷ Bekir Çiftçi, "27 Mayıs Devam Ediyor. Mutluyuz, güçlüyüz", *Öncü*, 27 Mayıs 1962

⁴⁴⁸ Müşerref Hekimoğlu, "27 Mayıstan yarına", *Öncü*, 27 Mayıs 1962.

⁴⁴⁹ *Öncü*, "27 Mayıs ulusal bayram olarak ilan edilecek", 17 Haziran 1962.

⁴⁵⁰ *Öncü*, "Tevkifler Devam Ediyor", 11 Mayıs 1961.

Mayıs'la ilgili hem de seçimlerle ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Gürsel'in açıklamalarını 'Yolumuzdan dönmeyeceğiz' manşetiyle giren Öncü, Gürsel'in şu sözlerini spot olarak kullanmıştır. *"Hiçbir kuvvet bizi hedefimize ulaştırmaktan asla alıkoyamayacaktır", "Elli bin kişi dahi ayaklanıp bugünkü idareyi düşüremez. Bir jet filosu hepsini yok eder", "Fevkalade bir değişiklik olmadıkça, bugünkü kabine ile seçimlere gideceğiz", "27 Mayıs inkılabından beri 400 milyon liralık dış yardım temin edildi"⁴⁵¹* Gürsel'in bu açıklamasına bağlı olarak Aydın Yalçın yazısında Gürsel'e destek vermiş ve psikolojik bir harp içinde bulunduğunu, devlet başkanının ikaz ve ihtarda bulunarak müfritleri sindirdiğini söylemiştir. Ancak Yalçın için bu sindirme kâfi değildir:

Fakat bu sindirme kâfi değildir. Onları manen yıkmak lazımdır. Onları manen yıkabilmek için, Devrimin tarafsızlığına onları ikaz etmek, memleketi ancak mütedil ve sağduyu sahibi siyasi cereyanların idareye kabiliyetli olduğunu göstermek lazımdır. Bu psikolojik harpte ihmal edilmemesi gereken asıl yön, kanaatımızca Devrimin kimseye müteveccih olmadığını yorulmadan usanmadan teyid etmektir.⁴⁵²

27 Mayıs Askerî Darbesi'ne zemin hazırlayan önemli olaylardan biri olan 28-29 Nisan 1960'da gerçekleşen 'Üniversite Olayları' Öncü için de oldukça değerlidir. Gazete, için üniversite öğrencilerinin gerçekleştirdiği bu eylemler, 'özgürlük savaşı', 'hürriyet kavgası'dır, hayatlarını kaybedenler ise 'devrim şehitleri'dir. Dönemin Kızılay Kan Merkezi Müdür Vekili Dr. Bedri Bozoğlu'nun yargılanması haberini verirken gazete, 'özgürlük savaşı sırasında gençlere vermemek için 200 şişe kan dökülmüş' başlığını kullanmış, haber metninde ise *"Kızılay Kan Merkezi Müdür Vekili Dr. Bedri Bozoğlu, Hürriyet Kavgaları sırasında yaralanan gençlere kan vermediği ve bu yolda kullanılmaması için 200 şişe kanı toprağa döktürttüğü gerekçesi ile mahkemeye sevk edildi"⁴⁵³* ifadelerine yer vermiştir.

28 Nisan olaylarının yıldönümünde İstanbul'da düzenlenen anma töreni Turan Emeksiz'in vurulduğu Beyazıt Hürriyet Meydanı'nda gerçekleşmiştir. Haberi manşetten veren Öncü, 'Hürriyet Herşeyimizdir' başlığıyla çıkmıştır. Meydandaki kalabalığı anlatan büyük bir fotoğraf için kullanılan sözler dikkat çekicidir: *"İstanbul 28 Nisanın*

⁴⁵¹ Öncü, "Yolumuzdan dönmiyeceğiz", 14 Mayıs 1961.

⁴⁵² Aydın Yalçın, "Uyanıklığa Çağrı", Öncü, 14 Mayıs 1961.

⁴⁵³ Öncü, "Özgürlük savaşı sırasında gençlere vermemek için 200 şişe kan dökülmüş", 26 Ekim 1960.

birinci yıldönümünde sokak sokak, ev ev, dükkân dükkân bayraklarla donatılmış, İstanbulluların yakaları devrim şehitlerinin portreleri ile doldurulmuştu ve sabah erken saatlerden itibaren Beyazıt Hürriyet Meydanı'na bir akın başlamıştı. Gençlik yüzer yüzer, biner biner Hürriyet Meydanı'na akıyordu.” Fotoğrafın altında ise, *“Burası Hürriyet Alanı: Turan Emeksiz bu alanda vuruldu. Bu alanda Atatürk'ün devrimci evlâtları zulmün topuna tüfeğine karşı kahramanca savaştılar. Bu alanda zalim yöneticiler protesto edildiler⁴⁵⁴”* ifadelerine yer verilmiştir.

Bir başka haberde ise ‘‘Kanlı Cuma’ Bugün Törenle Anılacak’ başlığıyla, *“Kanlı Cuma olaylarının birinci yıldönümü olan bugün Anıtkabir’de büyük bir miting yapılacak⁴⁵⁵”* denilmiştir. Gazete bir sonraki gün de Ankara’daki törenlerini manşetinden geçmiştir. ‘Ankara Dün Hürriyet Havası İçerisinde 29 Nisan’ı Yaşadı’ manşetiyle, MBK Komutanlarının konu hakkındaki konuşmaları sunulmuştur. Buna göre; *“Karaman: Bir müddet ülküsüz insanlar elinde duraklayan Atatürk devrimleri yeniden yürütülmüş ve hızlandırılmıştır. S.Ulay: Hürriyet uğruna akacak kanlar verildi. Fakat kader bize bu sayede 27 Mayıs güneşini doğuran ufuklar açtı⁴⁵⁶”* sözlerine yer verilmiştir.

Gazete, üniversite olaylarının devamında 5 Mayıs’ta da ‘555K’yı anmıştır. ‘555K’ parolasıyla bir araya gelen halkın arasına giren Menderes’in “Öyleyse beni öldürün” ifadesini başlığa çeken gazete, o günün ünlü marşını da okuyuculara hatırlatmıştır. ‘Hürriyet Parolası: 555K’ başlıklı haberde, *“Olur mu böyle olur mu? Kardeş kardeşi vurur mu? Kahrolası diktatörler, Bu dünya size kalır mı?”* ifadelerine yer verilmiş ve 555K hareketinin hazırlanışı, yapılışı ile ilgili yazılar yer almıştır⁴⁵⁷. Gazete üçüncü sayfasının neredeyse tamamını bu konuya ayırmış ve ilgili yazılardan birinde ‘Bir yıl önce: BUGÜN’ sütununda *“Düşük Menderes: öldürün beni!... Gençlik: Biz katil değiliz, istifa et!...”* denilmiş, yazının alt başlığı ise, ‘555K. Mitinginde Menderes çılgına dönmüştü⁴⁵⁸’ ifadeleri yer almıştır.

Bunların yanı sıra 28 Nisan’da bazı İstanbul gazeteleri, siyasi partilere bir teklifle çıkmıştır. Üniversite olaylarının yıldönümünde gelen bu teklif şöyledir:

⁴⁵⁴ Öncü, “Hürriyet Herşeyimizdir”, 29 Nisan 1961.

⁴⁵⁵ Öncü, 29 Nisan 1961.

⁴⁵⁶ Öncü, 30 Nisan 1961.

⁴⁵⁷ Öncü, “Hürriyet Parolası: 555K”, 5 Mayıs 1961.

⁴⁵⁸ Öncü, “Bir yıl önce: BUGÜN”, 5 Mayıs 1961.

Teklif ediyoruz: Biz aşağıda adları bulunan gazeteler, Türk gençliğinin HÜRRİYET mücadelesinde canını vermekten dahi çekinmeyeceğini ispat ettiği büyük günün yıldönümünde, milletin yarınki hayatına yön vermekte birinci derecede görevli olan siyasî partilerin o gençliğe lâyük bir armağan vermelerini istiyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni baştan ve demokratik esaslara göre kurulmakta olduğu bu günlerde, demokratik hayatın temel şartı olan çok partili rejimin bundan böyle tehlikeye düşmemesi için, siyasî partilerin liderlerini Sayın Devlet Başkanının riyasetindeki bir "Yuvarlak masa" etrafında toplanarak şu hususta mutabık kalmaya ve bunu millete ilan etmeye dâvet ediyoruz:

1. *Atatürk devrimlerine ve yeni Anayasaya tam mânasıyla bağlı kalacaklarını ve bunların üzerinde her hangi bir tâviz vermeyecekleri,*
2. *Millet iradesini çiğneyen düşük iktidarın Milli Vicdanda yer eden mahkûmiyetinin hiçbir şekilde temyize tâbi tutulmasına imkân bırakmayacakları,*
3. *Yassıda'da Yüksek Adalet Divanınca verilecek bütün kararları toplu olarak tasvip edeceklerini ve ilerde de bu kararlar hakkında herhangi bir itiraz teşebbüsünde bulunmayacakları,*

Bu taahhütler Milletçe kısa zamanda demokratik rejime kavuşmamız için başlıca şart olan güvenlik havasını yaratacaktır. Partilerimizi bu 'güven'i birlikte ifade etmek için sayın Gürsel'in Başkanlığında bir toplantıya çağırırken milletimize de tercüman olduğumuz inancındayız.

AKŞAM- CUMHURİYET- DÜNYA- HAVADİS- HÜRRİYET- HÜR VATAN- MİLLİYET- TERCÜMAN- TANİN- VATAN- YENİ İSTANBUL⁴⁵⁹

Basından gelen bu teklif olumlu karşılanmış, Başkan Cemal Gürsel, "Gayet vatansever bir teklif, istikbal için de bir teminat sayılabilir. Bu benim programımda vardı. Fakat zamanını bekliyordum⁴⁶⁰" demiştir. Aydın Yalçın da İstanbul gazetelerinin yayımladıkları bu bildiri karşısında "28 Nisan olaylarının yıldönümünde rastlayan bir günde böyle bir bildiri yayınladıkları için İstanbul basınının tebrik etmek isteriz⁴⁶¹" demiş ve teklifi bütün gönülleriyle desteklediklerini ifade etmiştir.

28 Nisan olaylarının 2. yılında da gazete, 'Kanlı Perşembenin Yıldönümü Kutlandı', 'Unutmadık: 29 Nisan Büyük Bir Törenle Kutlanacak' gibi haber

⁴⁵⁹ *Milliyet*, "Teklif Ediyoruz", 28 Nisan 1961.

⁴⁶⁰ *Öncü*, "On gazetenin teklifi müsbet karşılandı", 29 Nisan 1961.

⁴⁶¹ Aydın Yalçın, "Asgarî müşterekler", *Öncü*, 29 Nisan 1961.

başlıklarıyla çıkmıştır⁴⁶². Gazete, 21 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşünün yıldönümünü de anmıştır. Anmaya ilişkin haberde, “İki yıl önce bugündü. Unutmuyoruz. Gözbebeklerinde, kara kapkara gözbebeklerinde, zulme, haksızlığa, soysuzluğa baş kaldırmanın büyük kıvancı, büyük inancı, büyük yenilmezliği, üniformalı genç adamları, Atatürk Bulvarından, taptaze birer Atatürk halinde geçişlerini unutmuyoruz” denilmiştir. Yazının sonunda ise “Unutmadık...Unutmuyoruz.. Sen kartal yuvalarındaki, sen, seninle hür olduğumuz Harbiye.. Sana binlerce sevgi, binlerce şükran, binlerce özlem...”⁴⁶³ ifadeleri yer almıştır.

Bütün bu hatırlatmalarıyla gazete, 27 Mayıs’ın gerekçelerini, sloganlarını tekrarlayarak meşruiyeti pekiştirmeye devam etmiştir. 27 Mayıs’tan önce ülkede gerçekleşen kötü olayları gündemde tutarak *Öncü*, hem darbenin haklılığını vurgulamaya çalışmış hem de başyazar Aydın Yalçın’ın yazılarından birinde bahsettiği, kamuoyuna düşünülecek asıl konunun ne olması gerektiğini hatırlatma görevini yerine getirmiştir.

3.2.ÖNCÜ ve Millî Birlik Komitesi

27 Mayıs’ı bir devrim, reform, ilerleme olarak gören *Öncü*’nün bu olayı gerçekleştiren MBK üyelerini ve onların eylemlerini nasıl gördüğü de önemlidir. 27 Mayıs’ın, MBK’nın ve devrimlerin benimsenmesi meselesi *Öncü* için değerlidir. Bu nedenle DP döneminin kötülükleri aktarılırken, MBK olumlu hikâye ve cümlelerle sunulmuştur. Yazıların ve haberlerin büyük çoğunluğuna göre 27 Mayıs, DP tarafından yaratılmış korkunç kötü ortama ve yaratacağı kötülöklere engel olmuştur. Özellikle MBK üyelerinin ifadelerinin yer aldığı haber başlıkları ve içerikleri bu anlamda dikkat çekicidir. MBK üyelerinin halka devrimleri anlatmak ve benimsetmek için çıktığı yurt gezisinin *Öncü*’de yer bulma biçimlerinin, gazetenin askere bakışını açıklayıcı olacağı düşünülmektedir.

Fikret Ekinci’ye göre, 1950’den beri yürütölen soysuz bir idarenin, devlet ve millet hayatında yaptığı tahribi tahkik ve tetkik ile en ince ayrıntılarına kadar öğrenen MBK üyeleri bu gezilerinde topluma birinci elden bilgi vereceklerdir. Ekinci’ye göre;

⁴⁶² *Öncü*, 29 Nisan 1962.

⁴⁶³ ‘Harbiye seni unutmuyoruz’, *Öncü*, 21 Mayıs 1962.

“komite üyelerinin gezisi idealist, fakat idealizmi realizm ile bağdaştırmak isteyen gerçekçi yöneticilerin seçtiği örnek bir yoldur”⁴⁶⁴.

Komite üyelerinin gezisinin yer aldığı bir haberde, Gönen’de halk ile bir araya gelen komite üyelerinden Numan Esin’in ‘Yassıadaya gönderdiklerimizle kalbi alakanızı kesin’ ifadesi başlığa çekilmiş devamında Esin’in *“Onlar memleketin ahlakına dinamit koymuşlardı. Artık adaletin pençesindedirler. Biz faziletli bir idare getirmek azmindeyiz. İsteseydik 27 Mayıs’ta onların işini bitirirdik, ama gayemiz onlara adil bir şekilde ceza vermektir”* sözlerine yer verilmiştir. ‘Komite üyesi 27 Mayıs ihtilalinin bir başka sebebinin açıkladı’ ve ‘ihtilal köylünün hakkını vermek için yapıldı’ ifadelerinin de yer aldığı haberde, aynı gezi kapsamında Niğde’de konuşma yapan Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ’ın sözlerine yer verilmiştir. Buna göre Özdağ; *“daha ilk günde biz onları kurşuna dizebilirdik, fakat bunu size ve kendimize yakıştıramadık. Onları adalete teslim ettik. Başka yerlerde ihtilal barut ve kanla olur, bizde ihtilal alkış ve çiçekle oldu”⁴⁶⁵*, demiştir. Bu gezilerle birlikte halkın 27 Mayıs’a ve MBK üyelerine verdiği desteğin de ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Komite üyelerinin gezilerinde yer alan Öncü muhabiri Selçuk Altan, Yüzbaşı Muzaffer Özdağ ile yaptığı Güney gezisi notlarında izlenimlerini şöyle aktarmıştır:

Yüzbaşı’nın geleceği önceden ilan edilmemiş, kimse zorlanmamıştı. Kasabaya geldiğini duyan koptu-geldi belediye önüne... Genç, yaşlı, kadın, erkek vatandaşlar baskısız, zorsuz, davulsuz, zurnasız bir karşılama yaptılar.. Devrimin nedenini, devrimin amacını anlattı. Düşüklerin zulmünü anlattı. “Atatürk’ün gösterdiği hedefe gideceğiz” dedi. “Çağdaş uygarlık düzeyine çıkacağız” dedi “İnsanca yaşayacağız dedi” her ne dedi ise arı Türkçe ile dedi. Vatandaşlar candan onayladılar.⁴⁶⁶

Böylece, bazen devrimlerin halk tarafından kabul edildiği, benimsendiği anlatılmış, bazen de MBK üyelerini övücü ifadeler kullanılmıştır. ‘Devrimlerin benimsendiği’ fikri MBK’nın yurt gezilerinde de görülmektedir. MBK üyesi Kurmay Yarbay Mustafa Kaplan ile Kurmay Binbaşı Suphi Gürsoytrak yaptıkları Trakya gezisinde Kaplan’ın ifadeleri Öncü’de şöyle yer almıştır:

⁴⁶⁴ Fikret Ekinci, “MBK Üyelerinin Gezisi”, Öncü, 22 Eylül 1960.

⁴⁶⁵ Öncü, “Yassıadadakilerle kalbi alakanızı kesin”, 24 Eylül 1960.

⁴⁶⁶ Selçuk Altan, “Özdağ ile Güneye indik”, Öncü, 27 Eylül 1960.

Sabık ve sakıt iktidarın memleketimizin sosyal ve ekonomik bünyesinde yapmış olduğu tahribatı halkımız tamamen anlamış bulunmaktadır” demiş ve eklemiştir: “İnkıpların tamamen benimsenmiş olduğunun bahtiyarlığı içinde şuna kanaat getirdik ki inkıpların aleyhinde herhangi bir kuvvet tarafından yapılacak zorlama asla muvaffak olamayacaktır.”⁴⁶⁷

Devrimlerin benimsenmesinde önemli bir aktör de '27 Mayıs Sigarası'dır. '27 Mayıs Sigarası'⁴⁶⁸ bulunmuyor' başlıklı, Öncü Şehir Muhabiri imzalı haberde, “Çıktığı günden bu yana büyük rağbet toplayan '27 Mayıs' sigarası iki gündür piyasada bulunmuyor. İsteğin fazla olması sebebiyle bütün dükkanlar dün vitrinlerinde, sigaranın bulunmadığına dair yazılar yapıştırmıştır. 27 Mayıs sigarasının Tekel İdaresinde de bulunmadığı öğrenildi” ifadeleriyle halkın 'devrimi' her şekilde kabul ettiği ve sahiplendiği fikri anlatılmak istenmiştir. Gazetenin, sigara satışı üzerinden propaganda yapmaya çalışması ilginçtir.

Devrimin benimsenmesinde en önemli etken tabii ki karizmatik bir lider anlayışıdır ve bu gazetede başarılı bir şekilde uygulanmıştır. MBK üyelerini sevecenlik, saygı, içtenlik tavırlarıyla aktaran gazete, okuyucuları gözünde söz konusu kişilerin karizmasını oluşturmuş ve pekiştirmiştir. MBK üyesi Orgeneral Cemal Gürsel'in düzenlediği basın toplantısına katılan Nilüfer Yalçın'da bıraktığı izlenim şöyledir:

Saat tam 10.00 salonun açık kapısından, önde asker üniforması ile daha heybetli görünen Orgeneral Cemal Gürsel, arkasında Başbakanlık Müsteşarı Albay Türkeş içeri giriyorlar. Devlet Başkanının yüzü güleç, yürüyüşü sakın iki eli ile gazetecileri 'Merhaba' diye selamlıyor. Masanın başındaki koltuğa oturmadan önce etrafa bakarak “Bu kadar çok gazeteci var demek! Hep aynı sualleri sormuşsunuz. Bu kadar da çetin imtihan olur mu?” diye latife ediyor. Halinde en ufak bir tereddüt veya telaş yok. Foto muhabirlerinin flaşları patlamaya başlayınca gözlerini kırıştırıyor, “Nereden buluyorlar bu kadar flaş? Hakiki muharebe meydanına döndürüyorlar burasını” derken sesinde hiçbir tariz, hiçbir asabiyet yok... Başkan Cemal Gürsel'in dikkati çeken özelliklerinden biri, konuşurken yüzündeki sakın ve ciddi ifadenin nadiren değişmesi. Bir ikinci özelliği de elleri ile hemen hiç hareket yapmaması... Zaman zaman basınla ilgili soruları cevaplandırırken yüzü gene aydınlanıyor. Tatlı, şakacı, istihazdan uzak bir

⁴⁶⁷ Öncü, “Devrimler benimsenmiştir”, 29 Eylül 1960

⁴⁶⁸ Öncü, “27 Mayıs Sigarası Bulunmuyor”, 3 Eylül 1960

gülmüsem bu... Bazı gazete ve dergiler de kendisine ya da hükûmetin çalışmalarına dair çıkmış olan yanlış haberler hakkındaki konuşmaları bir babanın – ama içi hoş görürlük, anlayış ve şefkat dolu bir babanın - ikazından başka bir şey değil.⁴⁶⁹

Nilüfer Yalçın'ın bir başka basın toplantısındaki izlenimleri ise şu şekildedir:

Cemal Gürsel saat 10'da Başbakanlık müsteşarı Albay Türkeş ve Basın-Yayın Genel Müdürü Yarbay Ahmet Yıldız'la beraber kapıdan girdi. Koyu gri elbise giymişti. Elindeki sigara yanmakta idi.. Cemal Gürsel her zamankinden daha neş'eli ve şakacıydı. Hafif soğuk algınlığı ve öksürmesi belli ki keyfini bozmamıştı. Bir İstanbul gazetesinde 55 kişinin idamına dair yayınlanmış olan haberden teessüfle bahsedilirken, sesindeki üzüntü, acıklı veya hiddet değil, sadece hayal kırıklığına uğrayan bir dostun üzüntüsüydü bu - salondaki havayı birkaç dakika ağırlaştırmıştı.⁴⁷⁰

MBK üyelerini 'Demokrasi Öncüleri' olarak tanımlayan Fikret Ekinci de Gürsel'in, düzenli basın toplantıları yaparak gazetecilerin sorularını yanıtlamasını ve kamuoyuna bilgi vermesini önemli bir duruş olarak aktarmıştır.

Sayın devlet başkanımız her üyenin değişik konularda düşüncelerini açıklamak özgürlüğüne dikkat çekmiş, hareketin düşüncelerini serbestçe konuşup yazacağı bir devir getirildiğini belirtmiştir. Bu hürriyet düzenine olan bağlılığın bir delilini de oracıkta vermiştir. Bu olay, onun hürriyet düzeni üstünde nasıl titrediğini gösteriyor. Gerçekten 27 Mayıs, fikre sansür koyan bir devre son vermiştir.⁴⁷¹

Cemal Gürsel'le ilgili olarak dikkat çeken bir röportaj da yine Gürsel'in koruyuculuğu, merhameti, iyiliği üzerine kurulmuştur. 'Cemal Paşa'nın okutacağı kimsesiz bir köylü çocuğu' başlıklı röportajda, 30 Ağustos töreninde Cemal Gürsel'in yanında görünen Faruk Dikbiyıklı isimli çocuğun gözünden harbiye ve Cemal Paşa anlatılmıştır. Faruk Dikbiyıklı⁴⁷² törende, inzibat kıyafetiyle devlet büyüklerinin elini sıkarak küçük asker olarak basında yer almıştır. Annesi ve babasını kaybettiği için ninesiyile yaşamak zorunda kalan ancak okula gidemeyen Faruk Dikbiyık, Erzincan'dan

⁴⁶⁹ Nilüfer Yalçın, "Sakin kararlı devlet başkanı", *Öncü*, 28 Ağustos 1960.

⁴⁷⁰ Nilüfer Yalçın, "Gürsel'in basın toplantısında", *Öncü*, 18 Eylül 1960.

⁴⁷¹ Fikret Ekinci, "Demokrasi Öncüleri", *Öncü*, 19 Eylül 1960.

⁴⁷² Haberde, Cemal Gürsel'in bu soyadı, Dikmen olarak değiştiği de ifade edilmektedir.

Ankara'ya Cemal Gürsel'e bir dilekçe yazmış ve okumak istediğini belirtmiştir. Daha sonra Ankara'ya kendi başına gitmiş ve Cemal Gürsel'i bulmuştur. Habere göre, Cemal Gürsel ona bazı öğütlerde de bulunmuştur: “*Toka yap, elöpme; yalan söyleme, iki kişi konuşurken aralarına girme..*”. Cemal Gürsel'in okula yazdırdığı çocuk, haberde ona Cemal Baba diye hitap etmektedir⁴⁷³. Böylece Cemal Gürsel'e biçilen ‘babacan’ tavrın altı bir kez daha çizilmiştir. *Öncü*'nün, darbeyi gerçekleştiren askerlerin sert duruşlarının özellikle Cemal Gürsel üzerinden yumuşatma çabasının altında, askeri halkın gözünde sempatik gösterme fikrinin yattığı düşünülmektedir.

Komite üyeleri gazetede olumlu haberlerle yer alırken, MBK'nın kendi iç sorunları artık basına yansımaya başlamıştır. Darbeden sonra, iktidarı mümkün olan en erken zamanda sivillere teslim etmek isteyenlerle, büyük reformlar gerçekleştirilmeden iktidardan ayrılmak istemeyenler olarak MBK ikiye bölünmüştür. Bu fikir ayrılıkları, tabii senatörlük meselesi, 235 general ve amiral ile 5000'e yakın subayın Silahlı Kuvvetlerden çıkarılmaları, 147 öğretim üyesinin tasfiye edilmesi gibi meselelerle dönem basınında gün yüzüne çıkmıştır.

Pek çok konuda MBK'nın destekçisi olan *Öncü*, bazı konularda uygulamaların kendileri tarafından kabul edilmediğini de ifade etmiştir. MBK'nın muhalifleri tasfiye girişimlerinden biri olan 147 öğretim üyesinin üniversitelerinden tasfiyesi *Öncü*'nün üzerinde dikkatle durduğu bir konu olmuştur. 28 Ekim'de gazete, ‘Üniversitede büyük tasfiye’ sürmanşetiyle çıkmış ve “*150 Profesör, Doçent ve Asistan dün meslekten çıkarıldı. Bunların arasında değerli bazı İlim adamlarının da bulunuşu üzüntü uyandırdı*⁴⁷⁴” demiştir. Başyazar Aydın Yalçın'a göre bu tasfiye, MBK'nın amme efkârıyla bağlarını bir dereceye kadar koparmıştır. Olayın asıl acı tarafı budur. Çünkü yazara göre Millî Birlik hareketinin başarı şansı, onun Türk milleti ile içten bir bağ kurmuş olmasına bağlıdır⁴⁷⁵. Yalçın için asıl mesele, üniversitedeki seçme ve ayıklamayı kimin yapacağıdır. Bu konuda dışarıdan olan müdahaleye kesinlikle karşı olduğunu ifade eden yazar, bu işlemin üniversite camiası tarafından yapılması gerektiğini daima savunduklarını söylemiştir⁴⁷⁶. Tasfiye kararını her gün gündeminde

⁴⁷³ Teoman Okaygün röportajı, “Cemal Paşa'nın okutacağı kimsesiz bir köylü çocuğu”, *Öncü*, 7 Eylül 1960.

⁴⁷⁴ *Öncü*, “Üniversitede büyük tasfiye”, 28 Ekim 1960.

⁴⁷⁵ Aydın Yalçın, “Devrimin başarı şansı”, *Öncü*, 2 Kasım 1960.

⁴⁷⁶ Aydın Yalçın, “Üniversitede tasfiye”, *Öncü*, 29 Ekim 1960.

tutarak eleştiren gazete, konuyla ilgili açıklamaların tamamını yayımlamaya çalışmış, bu anlamda eleştirel karikatürlere de yer vermiştir.

Aydın Yalçın, üniversitelerdeki tasfiyeler konusundaki fikirlerini açıklarken tasfiyelerin, dışarıdan müdahale ile yapılmasına itirazı olduğunu söylemiştir. Yani Yalçın'ın, bu anlamda yöntemsel kaygılar taşımakta olduğu, tasfiyenin yöntemine itiraz ettiği düşünülmektedir.

Üniversitedeki tasfiye meselesinin takibinde olan Aydın Yalçın, Kurucu Meclis açıldıktan sonra da konuyu gündeme getirmiştir. Yalçın, Kurucu Meclis'in faaliyete geçmesiyle birlikte tasfiye konusunun artık sadece MBK'nın değil Meclis'in de sorumluluğunda olduğunu ifade etmiş, *“Haksızlık hiçbir bahane ve karşı delille, devam ettirmeye çalışılmamalıdır. Orduda piramit mülâhazası ile kabili telif olmayan tasfiyeler yapılmışsa, bunların tahkiki ve hakların iade edilmesi yolları aranmalıdır”*⁴⁷⁷ demiştir.

Ayrıca gazetede Mete Akyol da 147'lerle ilgili bir röportaj dizisi yayımlayarak 147'lerin düşüncelerini aktarmıştır⁴⁷⁸.

Öncü'nün de aslında MBK içindeki ayrılıkçı fikirler karşısında eleştirileri vardır. 'İlim ve Demokrasi' başlıklı yazısında Aydın Yalçın, bilimsel ve teknik düşüncelerin ve çalışmaların totaliter rejimlerde daha kontrollü ve tertipli geliştiği buna karşılık demokratik rejimlerde ise sürecin daha yavaş ilerlediği, ortaya çıkan tartışmalar nedeniyle değişim ve reformun zaman alacağı düşüncelerini tamamen eleştirmiştir. Bu tarz düşünceleri savunanların demokrasinin temel felsefesini ve bu felsefenin mantıkî neticelerini tam manasıyla kavrayamayanlar olduklarını savunan Yalçın'ın asıl meselesi, MBK içinde son dönemde böyle düşünceler sahip olan insanların var olmasıdır:

'İlim adamlarına bir Anayasa yaptırırız, ilerde gelecek politikacılar ayaklarını denk alırlar, vatandaşın hak ve hürriyetlerini inkar edemezler!' tarzında yahut *'bir İktisadi Planlama Dairesi veya Şûrası kuralım, gelecek hükûmetler ve başbakanlar bu dairenin direktiflerinden çıkamassınlar'* şeklinde söylenen sözler ve ileri sürülen

⁴⁷⁷ Aydın Yalçın, “147 ler meselesi”, *Öncü*, 9 Ocak 1961.

⁴⁷⁸ Mete Akyol, “147'ler Anlatıyor”, *Öncü*, 21 Şubat 1961.

*deliller, ne ilim görüşüyle ne de ilme ve fikir açıklığına en fazla hizmet eden bir düzen olarak demokrasi felsefesiyle bağdaşamaz.*⁴⁷⁹

1960 Kasım'a doğru, MBK içindeki fikir farklılıkları iyice görünür olmuştur. Bu dönemde *Öncü*'de bazı yazılarda 'ikilik yok, MBK bir bütündür' savunması dikkat çekicidir. Gazetenin ilk sahibi Ziya Tansu, bu ayrılıklara ilişkin bir tehlike olarak beliren duruma işaret ederek 'Ayaklarımızın altında dolaşan tehlike' başlığıyla bir uyarı yazısına imza atmıştır. 27 Mayıs hareketinin ilk hedefinin parçalanmak tehlikesine karşı millî bütünlüğü sağlamak olduğunu aktaran Tansu şöyle düşünmektedir:

Bu esasın karşısındaki ilk tehlike, feshedilen Demokrat Partiye vaktiyle oy vermiş kimselerden bir kimsenin, partilerini mevcut sayarak ve birbirlerine gizli bir bağla kenetlenerek milli bünye içinde ayrılık teşkil etmesi ve sonra böyle bir kitlenin mevcut olduğu kanaatiyle ilerde onlara sahip çıkmak ve dolayısıyla iktidara gelmek için bazı karanlık maksatlar tarafından bu kitlenin merdiven yapılmaya çalışılmasıdır.

Ziya Tansu bu yazısında Milli Birlik Komitesini, aydınları ve basını uyarılmış ve bu tehlikenin teşhis ve takip edilip süratle bertaraf edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.⁴⁸⁰

Ziya Tansu, DP'ye oy veren kitle hakkında uyarıda bulunmakta ve bu kitleden tedirginlik duymaktadır. Oy verdikleri siyasal partinin akserî darbeyle kapatılmasının ardından bu kitlenin yöneleceği siyasal eğilim, Tansu için kaygı vericidir. Ziya Tansu'nun, halkın bir kısmını, sırf oy verdikleri partinin siyasal duruşunu ve politikalarını beğenmediği için kontrol altında tutulması gereken kitleler olarak görmesi ilginçtir.

MBK'daki karışıklıklarla ilgili olarak gazete konuyla yakından ilgilenmiş ve yazarlarından Mustafa Ekmekçi, MBK Üyesi Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı ile röportaj yapmıştır. Röportajda Erkanlı, "Bizi kira müddetini geçirdiği halde, evden çıkmayan kiracıya benzetiyorlar. Mukavelemiz 1961'de bitiyor. O zaman gideceğiz" demektedir. Röportaj sahibi Mustafa Ekmekçi, röportajını Erkanlı'yı kastederek,

⁴⁷⁹ Aydın Yalçın, "İlim ve Demokrasi", *Öncü*, 1 Ekim 1960.

⁴⁸⁰ Ziya Tansu, "Ayaklarımızın altında dolaşan tehlike", *Öncü*, 12 Kasım 1960.

“yaşayışı bakımından Milli Birlik Komitesi üyesi olan 36 arkadaşından farksız, sade fakat mes’ut bir aile çemberinin içindeydi⁴⁸¹” sözleriyle bitirmiştir.

Fikret Ekinci de Alparıslan Türkeş’in Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden ayrılışı üzerine kaleme aldığı yazısında, Türkeş’in uzun bir süredir bu görevi bırakmak istediğinden bahsetmiş ve “İdare ilk andan itibaren sivil kadroya sarsıntısız devredilmeye çalışılmıştır. Alparıslan Türkeş’in çekilişi de aynı düşünüşün bir sonucudur⁴⁸²” demiştir. Böylece Ekinci, MBK’nın bütünlüğü fikrini sürdürmektedir. ‘Onlar bir eserde ölümsüzdür’ başlığını kullandığı yazısında Komite üyelerinin birliğinden, eserlerinin bütünlüğünden bahsetmiştir:

Komitenin bütün reform tedbirlerinde aynı dille konuşması, aynı eğilimi göstermesi şüphesiz toplumun dikkatinden kaçmamıştır. Komite üyeleri öylesine bir kader birliği yapmışlardır ki, değil kendileri çocukları da birbirlerinden ayrılamaz. Onlar biliyorlar ki eserleri bir bütündür. Güzelliği de bütünlükten geliyor. Demokratik cumhuriyeti ölümsüz kılmanın yollarını araştıran komiteyi, ayrılık içinde tahayyül etmek, gerçeklerden habersiz, kötü muhayyelerin düşüdüdür.⁴⁸³

Konu hakkında gazetede ki diğer yazarlardan biraz daha farklı bir fikre sahip olan başyazar Aydın Yalçın, çıkan haberler karşısında kamuoyunda bazı endişelerin açıkça varlığından bahsetmiştir. Yalçın, MBK hareketi içinde Gürsel’in varlığıyla kamuoyunda iyi bilinen bir sivil kadrodan oluşacak hükümetin önemli olduğunu, ancak son dönemde hükümet kadrosunun yarısının bir anda işten uzaklaştırılmalarının güven hissini zedelediğini ifade etmiştir. Yalçın, “Halk eşkarında ve basında 27 milyonluk bir milletin kaderini tayin eden işlerde, şahsiyetleri fikirleri ve hakiki niyetleri tam olarak bilinmeyen 38 kişinin hudutsuz selahiyet ve tasarrufları korku ve endişeyi arttıran amiller olarak karşılanmaya başladı” demiştir. “Biz şahsen, Demokrat Parti utanç ve pişmanlık hisleri içinde tarihe karıştıktan sonra devrim hareketine karşı bir karşı ihtilal (kontr-revolüsyon) doğması endişesini hiçbir şekilde varit görmüyoruz.” diyerek Yalçın, karşı hareket konusunda uyarıda bulunmuş, tartışmalara açıklık getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir:

Etrafta uyanan ve yayılan şayiaların boş yere MBK hareketin yıpratmasına asla müsaade etmemeliyiz. Bunun için de yapılacak ilk iş, milletin bağrından çıkan ve

⁴⁸¹ Mustafa Ekmekçi, “Kur. Binbaşı Orhan Erkanlı”, *Öncü*, 10 Ekim 1960.

⁴⁸² Fikret Ekinci, “Türkeş’in Ayrılışı”, *Öncü*, 24 Eylül 1960

⁴⁸³ Fikret Ekinci, “Onlar bir eserde ölümsüzdür”, *Öncü*, 9 Ekim 1960.

*Türk tarihine hakiki kahramanlar olarak geçeceğine en ufak şüphemiz olmayan komitedeki arkadaşlarımızın “işte oyun sahnede oynanacaktır. Türk milletinden gizleyeceğimiz en ufak bir sırrımız kalmamıştır” diyerek bir jest yapmaları gerekir.*⁴⁸⁴

Tüm bu tartışmaların nihayetinde, MBK içindeki ikilik 13 Kasım’da 14’lerin tasfiyesi ile sonuçlanmıştır. ‘Gürsel, MBK’ni Yeniden Kurdu’ manşetiyle ve görevden affedilen 14 üyenin emekliye ayrıldığı haberiyle çıkan gazete, Gürsel’in 5 maddelik tebliğini de yayımlamıştır⁴⁸⁵. 14’lerin tasfiyesi ile ilgili olarak Aydın Yalçın komite üyelerinin fanatik olduklarını vurgulamış; “Görevlerinden affedilen kimseler arasında, bütün amme efkârının artık gayet iyi tanıdığı bazı müfrit fikirli arkadaşlar, beraberce çalışma, müşterek hareket, komuta zincirine riayet gibi, bir kolektif teşebbüste dikkat edilmesi gereken hususları hiçe sayarak hareket etmeye başladılar” diyerek 14’lerin eleştirisini yapmıştır⁴⁸⁶.

10 Kasım Atatürk’ü anma haftasında “Atatürk’ü daha iyi anlamak için onun eseri ve fikirleri üzerinde düşündüğümüz bu günlerde, dikkatimizi bilhassa şu noktalara teksif etmeliyiz” diyen Aydın Yalçın, Adnan Menderes üzerinden örnek vererek aslında MBK’daki ayrılıkçı gruba seslenmiştir. Aydın Yalçın’ın 3 Kasım’da yayımlanması engellendiği için 12 Kasım’da Altan Öymen’in müdahalesiyle yayımlanan yazısı da yer almaktadır:

Atatürk’ün prensiplerine ve zihniyetine tam manasıyla ihanet ettiği halde, onun millet nazarındaki prestijinden istifade etmeye kalkanlar vardır. Bunun en son misâli kendini Atatürk’e benzeten Menderes’tir. Cahillik ve mürailiğini (ikiyüzlülüğünü) bugün daha iyi gördüğümüz bir şarlatan, memleketi kalkındırmak, halkın seviyesini yükseltmek için kendisine de bir misyon farzetmiştir. Millete bir çok şeyleri zorla kabul ettirmek için, demokrasiyi fiilen ilga etmek için kendisinin de tıpkı Atatürk gibi hareket ettiğini telkine çalışmıştır. İstibdadı ve totaliter düzeni memlekete yerleştirmeyi hayâl edenlerin, kendilerini Atatürk gibi kuvvetli bir lider, tarihi görevlerle mücehhez bir yarı ilâh gibi tevehhüm ettiklerini bir an bile hafızamızdan çıkarmamalıyız. Bugün Türk milleti çok büyük işleri başarmış bir millet olarak medeni dünya içinde kendine özel bir mevki edinmiştir. Eksikliklerimizin daha pek çok olduğunu biliyoruz. Fakat bunları bazılarının telkin

⁴⁸⁴ Aydın Yalçın, “Açıkta Oynayalım”, *Öncü*, 6 Ekim 1960

⁴⁸⁵ *Öncü*, 14 Kasım 1960.

⁴⁸⁶ Aydın Yalçın, “Komuta zinciri”, *Öncü*, 15 Kasım 1960

etmeye çalıştığı gibi bir diktatöre hasret duyacak şekilde, korku, endişe ve güvensizlik hislerine boğulmuş olarak mütalâa etmiyoruz. Bizi korku içinde karanlığa sürüklemeye çalışanlara karşı vereceğimiz en veciz cevap Ölmez ATATÜRK'ün "Türk Kendine Güven" parolasıdır.⁴⁸⁷

Öncü, 14'lerin tasfiyesiyle ilgili olarak yabancı gazetelerden *The Times*'ın görüşlerini de aktararak bir anlamda, hareketin yurt dışı desteğini de sağlamıştır. Buna göre, 14 Kasım 1960 tarihli *The Times*, 27 Mayıs için 'devrim' sözcüğünü kullanmış, MBK içindeki ayrılıklardan bahsetmiş ve Gürsel'in bunlara son vermek üzere 'cesaretle ve kesinlikle' hareket ettiğini ifade etmiştir. *The Times*'ın dikkat çektiği bazı noktalar da mevcuttur: 'Bu genç subayların radikalizminde hoşla gitmeyen bir faşizm unsuru mevcuttur', 'Üniversite hocalarının tasfiyesi hareketi büyük bir hatadır', 'Bir Ülkü ve Kültür Birliği teşkilâtına yol açan son teklifleri ise daha vahim bir durumdur'⁴⁸⁸ Böylece *The Times*, üniversite tasfiyelerine itiraz ederken, 14'lerin tasfiyesini meşru görmüştür.

3.3. ÖNCÜ ve Ordu-Asker

Bir topluma yönelik, yani topluma biçim vermeyi amaçlayan bir ideoloji olarak tanımlanan militarizm, milletin modernleşmek için seçtiği - ya da seçmek zorunda kaldığı - örgütlenme tarzıdır⁴⁸⁹. Öncü'nün 27 Mayıs'la olan güçlü bağı düşünüldüğünde bu militarist bakış açısının varlığı doğal olarak kaçınılmazdır. Bu bağlamda gazete, orduyu ve mensuplarını demokrasinin bekçileri, vatanın kurtarıcıları, medeni ve modern hayatın öncüleri olarak görmüş ve yüceltmıştır. Böylece ihtiyaç duyulan meşrulaştırma ve halkın gönlünde yer edinme stratejisi önemli ölçüde işlemiştir. Bunlara ek olarak gazetenin askerî hükûmetleri destekleyici yazılara da yer verdiği görülmektedir. Bir yazısında, askerî liderlerin hemen hepsinin 'Marksist ve faşist şefler hariç' demokrasiyi fakat 'gerçek demokrasiyi' kurmak için harekete geçtiklerini⁴⁹⁰ ifade eden Bülent Daver⁴⁹¹, askerî hükûmeti şöyle tanımlamıştır: "Devlet içindeki siyasi iktidarın askerî liderler tarafından kullanılmasıdır. Askerî hükûmetlerde, silahlı kuvvetler, rejimin alfa

⁴⁸⁷ Aydın Yalçın, "Atatürk ve Demokrasi", *Öncü*, 12 Kasım 1960.

⁴⁸⁸ Öncü, "14 kişinin radikalizminde faşizm unsuru mevcuttu", 18 Kasım 1960.

⁴⁸⁹ Murat Belge, *Militarist Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 201. s. 150-154.

⁴⁹⁰ Bülent Daver, "Sosyal Demokrasi ve Askerî İhtilaller", *Öncü*, 3 Eylül 1960.

⁴⁹¹ Bülent Daver, 1928 yılında doğmuştur. Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdikten sonra Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi'nde kısa bir süre raportör olarak çalıştıktan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Hukuku dalında Prof. Dr. Yavuz Abadan'ın asistanlığını yapmış, 1955 Yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nde Hukuk Doktoru unvanını almıştır. Basın Yayın Yüksek Okulu döneminde uzun yıllar Siyaset Bilimine Giriş dersini veren Prof. Dr. Bülent Daver, 1995 yılında yaş haddinden emekli olmuştur.

ve omegası, yani başı ve sonudur”. Normal bir demokratik düzen içinde askerlerin siyasi iktidarın kullanımıyla ilgileri olmaması gerektiği düşüncesine karşı Daver, şu sözlerle askerinin siyasete müdahalesinin meşru altyapısını sunmuştur:

Fakat çağımızda birtakım siyasi, tarihi, sosyal ve iktisadi faktörler hiç olmazsa bazı memleketlerde orduyu ‘millet namına’ harekete geçmeye, devlet idaresine geçici olarak el koymağa, oyun üstüne oyun çeviren ‘hırslı politikacılar’ hesap sormağa zorlamaktadır. Siyasi iktidarların hürriyet fikrini boğmaya, siyasi ve sosyal müesseseleri soysuzlaştırmaya çalışmaları vakası karşısında vatandaşların baskı ve suistimal idarelerine olanca güçleriyle direnmeleri de pozitif hukukun değilse bile, tabii hukukun fertlere bahsettiği bir hak değil midir?⁴⁹²

Bir başka askerî bakış açısı Aydın Yalçın’dan gelmiştir. Yalçın, 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla yazdığı yazısında, 27 Mayıs sabahı New York’ta Amerikalı gazetecilerle olan bir anısını aktarmıştır. Amerikalıların Avrupa ve Latin Amerika’da olan ordu müdahalelerinin ardından liberal bir düzenin kurulmaması, aksine gerici, muhafazakâr ve inhisarcı unsurlara destek verecek oluşumların ortaya çıkması üzerine Türkiye’de de benzer bir durumun oluşmasından endişe ettiklerini kaydeden Yalçın şöyle demiştir:

Amerikalı gazetecilere şunu anlattık. Türkiye’de batılılaşan ilk içtimai müessese Türk Ordusudur. Türkiye’nin Batılılaşması, ileri ve medeni usullerin, müesseselerin yerleşmesinde ordumuzun etkileri kendi kadrolarını çoktan aşmıştır. Türk ordusu daha 19. asır başından itibaren devrim ve uygarlığın en mühim unsuru olmuştur. Bu müessese, bir zümrenin değil, bütün Türk ulusunun devam ettiği bir okul, bir eğitim zemini olagelmıştır. 27 Mayıs Devrimi’nin öncü subayları ve erleri, Batı uygarlığına bağlılık ve Atatürk devrimlerini kendilerine bayrak yaparak Türk devletinin tarihinde ordumuzun devrimci ve medeniyetçi misyonunu bir daha dünyaya ispat etmişlerdir.⁴⁹³

Aydın Yalçın’ın Amerikalı gazetecilerle olan görüşmesinden sunduğu notlar Türkiye siyasi tarihi açısından ilginçtir. Çünkü Yalçın’ın aktardıklarına göre Amerika, Avrupa ve Latin Amerika’daki ordu müdahalelerinin ardından liberal bir düzenin gelmemesinden şikayetçidir. Bu istek, Türkiye siyasetinde 1960 darbesiyle tam olarak sonuçlanmasa da 1980 darbesinde karşılığını bulmuştur. 24 Ocak 1980 tarihinde getirilen istikrar kararlarıyla, Türkiye’nin liberal ekonomiye geçirilmesi ardından yaşanan askerî darbeye daha uygulanabilir hale gelmiştir.

⁴⁹² Bülent Daver, “Amme Hukukunda Askeri Hükûmetler”, *Öncü*, 1 Eylül 1960.

⁴⁹³ Aydın Yalçın, “Devrim ve Uygarlığın Bekçisi”, *Öncü*, 30 Ağustos 1960.

Harpokulunun 115. dönem diploma törenine katılan Fikret Ekinci'ye göre, orduya katılacak olan bu öğrenciler mutlu kişilerdir, 27 Mayıs Devrimi ile hayatın eşğinde ölümsüzlüğe ulaşmışlardır:

*27 Mayıs'ın mimarlarından Madanoğlu, Okan, Acuner, Küçük, Ulay, 38 kurtarıcı... Sayın Devlet Başkanının MBK üyelerinin mal beyanlarının açıklanıp açıklanmayacağına dair sorulan bir suale verdiği cevabı düşünüyordum. Sayın Gürsel, "açıklamazsak iyi olur, çünkü bu komik olur. Onların sadece yürekleri var" demişti. Düşündüm bu taze kanlar hayata bu yürekleri ile giriyorlardı. Fakat o yürekler dünyanın bütün iyilikleri bütün tazelikleri ile dolu.*⁴⁹⁴

Komitenin uygulamaları da gazete tarafından destek görmektedir. 10 Eylül 1960'da Millî Birlik Komitesi'nin hükûmete verdiği direktifleri⁴⁹⁵ değerlendiren, "Program umumi tonu itibariyle son derece ölçülü, itidalli, realist bir renktedir" diyen Aydın Yalçın, Komitenin bu programla beraber orta yolu benimsediğini, Türk realitesinden ayağını kesmeye hiç niyeti olmadığını açıkça gösterdiğini iddia etmiş ve vatansever herkesin de bunu desteklenmesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁹⁶

3.4. ÖNCÜ ve YASSIADA

27 Mayıs'ta başlayan hareketin meşruiyetinin 'hukuki' son halkası olan Yassıada⁴⁹⁷, ya MBK özel anlam yüklemiştir. Duruşmalar başlamadan önce özel bir broşür çıkararak bu 'anlam'ı açıklayan MBK'ya göre ada, "27 Mayıs İnkılâbımızın, onu

⁴⁹⁴ Fikret Ekinci, "Onların Yalnız Yürekleri Var", *Öncü*, 2 Eylül 1960

⁴⁹⁵ Bu direktiflerden ön plana çıkanları şunlardır: Silahlı kuvvetlerin, modern harbin icaplarına göre organize edilmesi işine en kısa zamanda ve süratle başlanacak, halk eğitimi ve ilköğretim seferberliği birinci planda ele alınarak, ordu, gençlik ve aydınların desteğinden faydalanılacak, kalkınma bütçe imkanları ile en iyi şekilde bağdaştırılacak hiçbir surette devlet bütçesinde zorlanmalar yapılmayacak, köyün sağlık, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımından kalkınması için 'köy kalkınma merkezleri' kurularak faaliyete geçirilecek, komşularımızla iyi niyet münasebetlerimiz idame ettirilecek ve hürriyet uğrunda mücadeleleri desteklenecek. (*Öncü*, "Komitenin Hükûmet'e direktifi dün açıklandı", 11 Eylül 1960)

⁴⁹⁶ Aydın Yalçın, "Millî Komitenin Programı", *Öncü*, 12 Eylül 1960

⁴⁹⁷ Normalde gazetede sadece spor sayfasında yazı yazan Hıncal Uluç, Yassıada'nın tarihsel süreç içerisinde kimler tarafından, nasıl kullanıldığını ve hangi isimleri aldığını anlattığı yazısında, Bizans döneminde taş yığını olarak duran iki adaya 'Bunlar hayırsız ada' dediklerini daha sonra coğrafyacıların adanın biçimlerine göre Yassı Ada ve Sivri Ada olarak isim verdiklerini aktarmıştır. Uluç : "1947'ye ada bu bakanlığa intikal etti. 1952 de tarih boyunca Hayırsız, Uğursuz adası, yepyeni bir hüviyet ve bambaşka bir çehre ile Türk donanmasının hizmetine girdi... Her bakımdan mükemmel tesisleri modern binaları, binbir emek sarfı ile yapılan bahçeleri görenler adanın kötü kaderinin değiştiğine inandılar. Ama bu da uzun sürmedi.. Yassıada bir kere daha, tarihi ve hakiki hüviyetine büründü. 10 sene müddetle bir memleketi sömürenler, koskoca bir milleti köle gibi kullanmak isteyenler, suçlarının hesabını vermek üzere Ada'nın yolunu tuttular. Şimdi Yassıada tarihinin en şerefli vazifesini yapıyor. Milletten alınan rey, milleti mahvetmek için izin vesikası sayanlar çaldıkları her kuruşun aldıkları her ahun hesabını burada veriyorlar. Yassıada artık 'Adaların Hayırsız' değil, 'Hayırsızların adası'." (Hıncal Uluç, "Hayırsız ada mı? Hayırsızlar adası mı?", *Öncü*, 26 Ekim 1960)

*diğer bütüin ihtilâllerin üstüne çıkararak hukukî bir belgesi ve İkinci Cumhuriyet mutlu yıllarının kararmayacak fecri olacaktır*⁴⁹⁸. Adada kurulan mahkeme düzeni ve yargılamalar MBK için çok önemlidir. Çünkü atılacak bu son adımla ‘adaletin vereceği hüküm’ sonunda, suçlar cezalarını bulacak ve dolayısıyla hareketin gerekliliği, sonuçlarıyla tamamlanmış olacaktır. Bu nedenle, Yassıada’daki her şey titizlikle düzenlenmiştir. MBK üyesi Binbaşı Orhan Erkanlı, basına yaptığı açıklamayla Yassıada’da kurulan mahkemenin düzeni hakkında bilgi vermiştir. Yargılamaya ilişkin hazırlıkları anlatan Erkanlı’nın açıklamalarına göre; tutuklular Yassıada’ya nakledildikten sonra 16 Ağustos’ta MBK İrtibat Bürosu kurulmuştur. Bu büroya Yassıada ile ilgili işleri koordine etmek görevi verilmiştir. Artık ada ile ilgili her türlü müracaat, bu büro tarafından yapılacaktır. Bunun dışında Erkanlı, yargılamaların açık olacağını, dış ve iç basın için kolaylık sağlanacağını ve geniş yer ayrılacağını, son olarak da yargılamayı halkın takip etmesi için de tedbirler alınacağını bildirmiştir. Duruşmaların yapılacağı salondaki yerlerin 200’ü gazetecilere, 20’si üniversitelere, 50’si sanıkların yakınlarına, 60’ı bakanlıklara, 220’si illere, 150’si Devlet ve hükümet erkânı ile kordiplomatige ayrılmıştır. Duruşmaları takip için aylık olarak hazırlanan listeler üç gün önce açıklanacak, listelerde adı bulunanlar, duruşmadan bir gün önce irtibat bürosuna başvurarak kartlarını alacaklardır. Bu kartlarda, vapurdaki ve duruşma salonundaki yer numarası da bulunacaktır. Prensiplerden biri de bir kişinin birden fazla duruşma takip edememesidir. Erkanlı ayrıca basın, radyo ve televizyon için belirlenen esasları da aktarmıştır. Buna göre; Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarında yargılama sırasına 15 ile 30 dakikalık bir ‘Yassıada Saati’ konulacak, bu saatlerde yargılamaların özeti veya teybe alınacak duruşma evreleri yayınlanacaktır. Duruşmaları yabancı ajanslar üçer, yerli gazeteler ikişer muhabirle takip edeceklerdir. Alınan önemli kararlardan biri de Yassıada’ya fotoğrafçı ve fotoğraf makinesi sokulmamasıdır. Ordu

⁴⁹⁸ Milli Birlik Komitesi tarafından hazırlanan Yassıada Broşürü Ekim 1960’ta yayımlanmıştır. Bu broşürde ‘İnkılâbın Sebepleri’ fotoğraflarla anlatılmış, ‘İnkılâbın Gereçesi’, ‘27 Mayıs’ın Manası’, ‘Yassıada’nın Manası’, ‘Düşük İktidar Mensupları Neden Yargılanmaktadır?’, ‘Yargılanacakları Suçlar’ açıklanmış ve adaya geleceklerin müzede, vapurda, adada nasıl hareket edecekleri tek tek izah edilmiştir. Broşürün sonunda da Yassıada’nın Tarihçesi bulunmaktadır. Bu broşürde Yassıada’nın Manası şu şekilde açıklanmıştır: “Atatürk’ten sonra nüketmiş şarklılık zihniyetinin, gene Atatürk ülkücüleri tarafından kabzelediği (geri aldığı) yerdir. Yassıada, 1950’den başlayıp, 19 Mayıs 1919’a kadar geri gitmek isteyenlerin azgın başlarına geçirilmiş bir kanun kemendidir. Yassıada, yalancı bir evliya edası ile, Anayasayı çiğneyerek memleketi fethetmek için din istismarcılarının hüsrân ile neticelenen fütuhatıdır. Yassıada, devleti, çiftlik kâhyası ve bir mirasyedi gibi idare zihniyetine indirilmiş sembolik bir şamardır. Yassıada, iktidarın, zeki memleket sevgisinin, partizan düşüncelerini memleket menfaatlerinin üstünde tutan demagog politikacının ibret sahnesidir. Yassıada, seçmenlere reylerinin sahipliğini, Milletvekillerine, Meclis’te kaldıracağı parmağının şuur ve idrakini sağlamıştır.” (Yassıada Broşürü, T.C. Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, Ekim 1960, İstanbul, s.21)

Foto Film Merkezi iki saat içinde bir fotoğraf hazırlayacak şekilde teşkilatlandırılmıştır ve gazetelere bu film merkezinin çekeceği fotoğraflar dağıtılacaktır. Duruşmaların televizyona alınması konusu da inceleme safhasındadır⁴⁹⁹.

Öncü'nün Yassıada'da kurulan mahkemeye ve yargılamalara olan güveni tamdır. Aydın Yalçın, “27 Mayıs devriminin cereyan tarzı, suçluları yargılama ve cezalandırma bahsinde tutulan yol, millet olarak bizim tab’ımıza ve mizacımıza tam olarak uymaktadır” diyerek mahkemelerin işleyiş yöntemini onaylamıştır. Yalçın için, Yassıada mahkemeleri, on yıldır milletten gizlenmeye çalışılan hesapları ve icraatı, milletin gözü önüne serme suretiyle aslında geciken bir millî denetim ve muhasebe işidir ve devlet adamında ve siyasi liderde aranacak vasıflar için, Yassıada artık paha biçilmez bir referans kitabıdır⁵⁰⁰. Fikret Ekinci ise Yüksek mahkemenin tarafsızlığından emin olarak, “Yüksek Yargıçlar Kurulunun ahlak ve karakter bütünlüğü, ulus olarak kıvanç duyacağımız yüksekliktedir⁵⁰¹” demiştir. Yargılamalarla ilgili olarak Yüksek Adalet Divanı üyeleri açıklandıktan sonra Aydın Yalçın, mahkemenin öneminden ve değerli olduğundan bahsetmiş ve bunun adalet için olduğu konusunda geniş bir fikir sunmaya çalışmıştır. Adalet Divanı’na seçilmiş olan üyelerin duruşmaların mahiyetini aydınlatacak nitelikte oluşlarından bahseden Yalçın, “Hepsinin yetişme tarzı ve halen işgal ettikleri mevki, hukuk ve adli idareye mensup bulunmaları, muhakemelerin Türk kanunlarına ve adalet idealine uygun bir şekilde cereyan etmesini sağlayacak en kuvvetli teminattır” diyerek Divan üyelerini övmüştür. Yazısında sanıkların ağır suçlarla itham edildiğini aktaran Yalçın, Türk mevzuatında ve bütün dünyada bu suçların cezalarının çok şiddetli olduğunu söyleyerek, “Anayasayı ihlal, adam öldürme, memleketin sosyal ve iktisadi nizamını yıkmaya matuf teşebbüsler, amme nizam ve hukuk düzenini ihlal, vazifeyi kötüye kullanma vs gibi suçların hepsi, ölümden ağır hapse kadar değişen cezaları gerektirmektedir⁵⁰²” demiş ve suçların cezalarının ağır olacağı düşüncesini uyandırmıştır. Ancak bundan çok daha önce gazetenin idam konusunu gündemine taşıması önemlidir. *Öncü*'de yer alan habere göre, gazeteciler Adalet Bakanı Amil Artus’a idam kararı kesinleştiği takdirde infazın ne şekilde olacağı ‘İple mi yoksa kurşunla mı?’ olacağı sorusunu sormuştur. Artus’un gülerken mukabelede bulunduğu cevap vermediği belirtilmiştir. Henüz yargılamalar başlamadan, suçlar

⁴⁹⁹ *Öncü*, “Yassıada Mahkemesini 600 kişi takip edecek”, 3 Eylül 1960.

⁵⁰⁰ Aydın Yalçın, “Mahkemelerden beklediğimiz”, *Öncü*, 16 Ekim 1960.

⁵⁰¹ Fikret Ekinci, “Komite ve Adalet”, *Öncü*, 23 Ekim 1960.

⁵⁰² Aydın Yalçın, “Adalet Dağıtımı”, *Öncü*, 5 Ekim 1960.

kesinleşmeden gazetecilerin bu konuyu tartışmaları dikkat çekicidir⁵⁰³. Gazetecilerin idamdan emin ancak yöntemi hususunda net olamaması üzerine olan bu haber, kanıt olmamakla birlikte gazetecilerin idam kararlarından önceden haberleri olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca gazete bu şekilde ‘idam’ konusunda, hem mahkemeyi yönlendirmede hem de kamuoyunda bu yönde kanaat oluşmasında rol oynamıştır.

Yargılamalar henüz başlamıştır ancak Öncü, çoğu meselenin hükmünü vermiştir. Gazetenin 14 Ekim 1960 tarihli manşeti, ‘Bir suç devrinin hesabını verecek olanlar bugün Adalet huzurunda’ şeklindedir. Alt başlıkta ise şu ifadeler yer almıştır: ‘Cinayetten adi hırsızlığa kadar her çeşit suçu işlemiş olan düşükler çetesinin yargılaması bugün başlıyor’ Bu ifadelerle daha mahkeme karar vermeden, dava sonuçlanmadan gazete, hüküm vermiş ve tüm sanıkları suçlamıştır. Haberin alt metninde ise şu ifadeler yer almaktadır:

*Tarihî yargılama bu sabah saat 9:30’da başlıyor. Hak.. Hürriyet.. Demokrasi... diye bağıra bağıra milleti aldatarak iktidara geldikten sonra, doğru olan her şeye sırt çevirmenin, hak ve hürriyetleri gasbetmenin sonucu olarak iktidar mevkiinden Yassıada’ya düşenler hesap vermeye başlayacaklar. Yüksek Adalet Divanı yargılama sonunda, mensupları, cinayetten adi hırsızlığa kadar her suçu işleyen bir Çete hakkında en adil kararı verecek.*⁵⁰⁴

‘Adaletin huzurunda’ başlığıyla çıkan Öncü imzalı yazıda ise “*Şu anda Türk milleti ve bütün dünyanın gözleri Yassıada üzerine çevrilmiş bulunuyor. Bütün tarihi hürriyet uğrunda savaşlarla dolu olan bir milletin hürriyete bağlılığını hiçe sayan, hesapsız bir gidiş, irtikâp ve suistimallerle dolu bir batırma faaliyetini ‘iktisadî istiklâl savaşı’ adı altında ulvileştirmek gayretine düşen bir avuç müstebit bugün adaletin huzuruna çıkacaktır.*⁵⁰⁵

Bu ifadelerden sonra sanki bir uyarı da verilmiştir:

Her şeye rağmen bu tablolar karşısında kör kalmak için direnenler olabilir. Eğer böyleleri varsa, onlar millî ahlâkımıza aşılarmaya çalışılmış mikroplardan temizlenmek ve milli bünyeyi tam sıhhate kavuşturmak için ele geçen bu büyük fırsatı kaçırmış olacaklardır. Bu bakımdan Türk aydınları ve basını şu andan

⁵⁰³ Öncü, 12 Eylül 1960

⁵⁰⁴ Öncü, “Bir suç devrinin hesabını verecek olanlar bugün Adalet huzurunda”, 14 Ekim 1960.

⁵⁰⁵ Öncü, “Adaletin huzurunda”, 14 Ekim 1960.

*itibaren çok önemli bir vazife ile karşı karşıyadır. Bu vazife duruşları yukarıda açıklamaya çalıştığımız bir anlayış ve görüşle takip ve aksettirilmelidir.*⁵⁰⁶

Davanın ikinci günü ile ilgili yer alan haberin spotu ilginçtir: “*Duruşma sabahı düşükler erken kalktı, traş oldu, yeni elbiselerini giydi. Ümitliler yemeğini bitirdi*”⁵⁰⁷. Davalara konu olan suçların gazetede yer alış biçimleri de tek yönlüdür. Kişilere yönelik isnat edilen suçlar, basitlik, ucuzluk, ahlâka aykırılık çerçevelerinde ele alınmıştır. Örneğin, ‘İlk Dâva: Tazı Satışı’ başlıklı bir haberde bir tazı ile Celal Bayar’ın fotoğrafı yan yana konulmuş, tazı fotoğrafının altında ‘suç konusu’, Bayar’ın fotoğrafının altında ise ‘ve sanık’ ifadeleri yer almıştır. Haberde Celal Bayar’ın kendisine Afgan Kralı tarafından hediye edilen ve değeri bin lira eden tazıyı, siyasi nüfuzunu kullanarak hayvanat bahçesine 20 bin liraya sattığı ve bu parayı da İzmirli DP’lilere yolladığı ifade edilmektedir⁵⁰⁸. Konuyla ilgili bir başka haberde ise “*Ne garip bir tecellidir ki ‘Asrın Dâvası’ en büyük suçlunun en küçük suçuyla başlıyor. Aslında bir devletin en yüksek makamını işgal eden bir insanın bunca küçük bir menfaat için alçalabilmiş olması büyük bir suç sayılmak gerekir*”⁵⁰⁹ denilmiştir. Mahkeme konusu olamayacak bu basit meselelerin gazetede bu şekilde yer alması, DP’lilerin kamuoyu zihninde önemsizleştirilmesi, değersizleştirilmesi yönünde yürütülen bir algı yönetiminin sonucudur.

Davalara ilişkin tavır yorum yazarlarında da görülmektedir. Fikret Ekinci de “*Düşüklerin muhakemesi bugün başlıyor. Suçlu sandalyesine oturanlar hakkında çok şey söylendi ve yazıldı. Ortaya dökülen pislikler yüz kızartıcıdır. Dikkat edilecek nokta, bu bulantı veren, ahlak dışı fiillerin ortaya dökülmesinden ötürü, ana hedeflerin yitirilmemesidir*” diyerek henüz mahkeme sonuçlanmadan sanıkların suçlarını kesinleştirmiştir. Ekinci ayrıca, “*Gazetelerde çıkan soruşturmalara ait ifadeler, yaşadığımız on yıllık devrin ne kadar ahlaktan yoksun olduğunu gösteriyor. İnsan, bu ifadelerin bulunduğu gazeteleri, utanma hissi duymadan evine sokamıyor*”⁵¹⁰ sözlerini de eklemiştir.

⁵⁰⁶ Öncü, “Adaletin huzurunda”, 14 Ekim 1960

⁵⁰⁷ Öncü, Yassıada’da İkinci Gün, 16 Ekim 1960.

⁵⁰⁸ Öncü, “İlk Dâva: Tazı satışı”, 9 Ekim 1960

⁵⁰⁹ Öncü, “Üç numaralı kahraman: Tazı”, 14 Ekim 1960.

⁵¹⁰ Fikret Ekinci, “Davalara Başlarken”, Öncü, 14 Ekim 1960.

‘Dün nasıldılar, şimdi nasıllar’ başlığı altında yazdığı yazıyla sanıklar hakkındaki düşüncelerini dile getiren Altan Öymen’in ifadelerinde de şunlar yer almaktadır:

Beş ay önce bize, bugünleri görmek hayatımızın tek gayesi gibi gelirdi. Kızılay’da talebe kovalayıp dövdürtmeyi, tahkikat encümenindeki odalarına sıra sıra adam dizip küfretmeyi marifet ve bu marifetlerini Anadolu kulüplerinde viskilerini yudumlayarak anlatmayı en büyük zevk sayarlardı. Ve biz onlardan olmayan vatandaşlar, zaman olur, onları yakalayıp dayak atmak isterdik. Suratlarına tükürmek isterdik. Zaman olur, bizim gibilere küfreden radyoların başında asabiyetten sandalyeleri tekmelerdik...şimdi emin olunuz, beş ay önceki bu hatıralar silinip gidiyor, insan onlarla göz göze gelmemek için başını başka tarafa çevirmek ihtiyacını duyuyor.

Altan Öymen, aynı yazıda kişiler hakkındaki gözlemlerini de geçmişte yaptıklarıyla birlikte sunmuştur:

O gözleri ve her hareketi ile dehşet saçan Hamdi Sancar.. Başını apartmanların yukarı katlarına çevirerek yürüyen encümen başkanı... Bakıyorsunuz şimdi omuzları çökmüş, dudakları korkudan titremektedir. Tedbirden, ateş açtırmaktan, ölümden ne de kolay bahsederdi. Şimdi hakkındaki iddianamenin ölüm cezasına ait cümlelerini dehşetle dinlemektedir. Bahadır Dülger... tahkikat encümeninde bizim gazeteci arkadaşlarımızı ‘sonra buradan sağ çıkamazsınız’ diye tehdit etmişti. Şimdi ismi okununca bir mektep talebesi heyecanıyla ‘buradayım’ diye yerinden fırlamaktadır. O Ekrem Anıt’ın encümende ‘Ulan’larla başlayan hakaretleri şimdi yoklama yapılırken sadece ‘buradayım’ demekle kalmıyor, başını sert bir hareketle önüne eğip mahkemeye saygısını bir de askerî selamla izhar ediyor... onların bu halinde zevk almak değil, hayır, onlara acımak lazım. Ve onlar namına insanlık ve insan haysiyeti namına ellerini yüzüne kapamak lazım...⁵¹¹

Başyazar Aydın Yalçın ise meseleye başka bir yönden bakmıştır. Mahkemeleri, bir hastalığı öğrenmeye çalışan doktorların ve tıp öğrencilerinin araştırması gibi incelemek gerektiğini kaydeden Yalçın, “Millet olarak, fert olarak, devlet adamı olarak, basiretsiz oluşumuzun neticelerini birer birer öğrenmekteyiz” demiş ve eklemiştir:

İptidailikleri, kültürsüzlükleri, devlet idaresi bakımından kabiliyetsizlikleri, bugün artık sokaktaki her vatandaşın harci alem bilgisi haline gelmiş olan düşükleri, niçin

⁵¹¹ Altan Öymen, “Dün nasıldılar, şimdi nasıllar”, *Öncü*, 17 Ekim 1960.

*bu millet 10 yıl gibi bir devre başında taşıdı? Duruşmalar boyunca, “o ne dedi, bu ne dedi?” gibi sorulardan çok, biz yukardaki sorunun cevaplarını araştırmak zorundayız.*⁵¹²

Yassıada duruşmalarını ayrıntılarıyla okuyucusuna sunan Öncü, davalara geniş sayfalar ayırmıştır. ‘Öncü Yassıada Duruşmalarında’ sayfa başlıklarıyla verilen haberlerde, yargılama sürecinin yanı sıra, sanıkların yargı salonundaki halleri, fiziksel ve ruhsal durumlarına ait yorumlar, sanık ailelerinin durumları gibi haller de yer almıştır. Örneğin, Altan Öymen’in takip ettiği haberde, ‘Yargı salonunda sanıkların durumu’ başlığı altında “*Bayar soğukkanlı-Menderes sinirli - S. Ataman ile A. Aker çökmüş - Celâl Yardımcı ihtiyarlamış - R Koraltan’ın saçları beyaz - Hamdi Sancar korku içinde - Ekrem Anıt’ın bıyıkları var - H. Öztürk yakışıklı*” gibi ifadeler kullanılmıştır. Bunların yanı sıra “*Hayrettin Erkmen’in eşi siyah bir tayyör giymiş, gözlük takmıştı. Harika Yardımcı koyu mavi tayyör giymişti*”, “*Koraltan’ın saçlarının aslında bembeyaz olduğu anlaşıldı. O altın pırl pırl saçlarının yerinde yeller esiyordu*”⁵¹³ yorumları da dikkat çekmektedir. Son sayfada yer alan Ordu Film Merkezi’nin basına servis ettiği fotoğraflarda da benzer yorumlar görülmektedir. Menderes’in fotoğrafının altında ‘*Korku ifade eden buruşuk bir yüz...*’, DP milletvekillerini duruşma salonunda gösteren bir karede “*Milletin 1950’de büyük ekseriyetle seçtiği bir partiyi, 10 senede bu hale düşürenler, şimdi hesap veriyorlar*” denilirken bir başka fotoğrafta ise Menderes mahkemede ifade verirken yer almaktadır: “*Menderes: Tarihi Yassıada duruşmalarını iki baş sanığından biri... Zayıflamış, bitmiş... Sanki 10 yılın bütün günahlarını şimdi omuzlarında taşıyor gibi... Cuma günkü duruşmada konuşurken, onun bu hali resimde de görüldüğü gibi açıkça belli oluyordu*”⁵¹⁴.

Bayar’ın yer aldığı bir fotoğrafta ise şunlar yazılıdır:

*Köpek Davasının Birinci Sanığı: Bayar - O da herkes gibi Nedim Ökmen’i ‘kendi adamı’ zannediordu.. Amma dün bunun ‘acı’ da olsa hakikate uymadığını, onun verdiği ifadelerle anladı.. Gerçi ‘köpek davasında’ o ad en az Ökmen kadar suçlu idi ama, ‘Sevgili’ Ziraat Bakanının kendisini koruyacağını düşünmüş olacaktı.. Daha ilk günden ‘Düşüklerin’ birbirine düştüğü böylece öğrenildi...*⁵¹⁵

⁵¹² Aydın Yalçın, “Suç ve iptidailik”, *Öncü*, 17 Ekim 1960.

⁵¹³ Öncü, “Yargı Salonunda Sanıkların Durumu”, 15 Ekim 1960.

⁵¹⁴ Öncü, “Öncü Yassıada Duruşmalarında”, 15 Ekim 1960.

⁵¹⁵ Öncü, 16 Ekim 1960.

Yassıada davalarına konu olan ve basında en çok tartışılan konulardan biri de Adnan Menderes'in özel hayatıdır. Menderes'in hayatına giren kadınlar, eğlenceler, gayrimeşru çocuk meseleleri, imajını sarsan, onu toplumda hoş görülmecek bir hayatın baş aktörü haline getirmiştir. *Öncü*'nün de bu süreçte ilgili konuları gündemde tutması önemlidir. Gazete, Yassıada davalarına doğru giden süreçte, Adnan Menderes'in özel hayatıyla ilgili ayrıntılara girerek, Menderes'in hayatının 'ucuz ve basit' olduğu yönünde bir algı oluşturmaya çalışmıştır.

Yassıada mahkemelerinde Adnan Menderes'in yargılandığı, basında da oldukça yer edinen ve kayıtlara 'Bebek Davası' olarak geçen mesele, Adnan Menderes'in, opera sanatçısı Ayhan Aydan'la olan ilişkisinden olan bebeğin öldürülmesiyle ilgilidir. Bu konuda Menderes'le birlikte Zeynep Kâmil Hastanesi Başhekimi Dr. Fahri Atabey, 'yeni doğmuş gayri meşru çocuğu öldürmek ve bu suça azmettirmek' suçlarından yargılanmışlardır. 'Bebek Davası' *Öncü*'nün üzerinde özenle durduğu bir konu olmuştur. Öyle ki, gazete muhabirleri bebeğin mezarını bile bulduklarını iddia etmişlerdir. 'Sarol'un 'yok ettiği' çocuk 688 numaralı mezarda idi' başlıklı haber, '*Muhabirlerimizin tespit ettiği mezar Asri Mezarlığın 'kimsesiz ölüler' bölümünde*' alt başlığıyla verilmiş, haber metninde ise şu ifadeler kullanılmıştır: "*Düşük Başbakan Menderes'in A.A. adındaki opera sanatçısından olan ve Dr. Mükerrer Sarol tarafından alınan 'gayri meşru' çocuğunun, gömüldüğü yeri bugün tespit ettik. Gayri meşru çocuk, Asri Mezarlığın parasız ve kimsesiz ölülere ayrılan bölümüne gömülmüş*"⁵¹⁶. Menderes'le Ayhan Aydan ilişkisini takip eden gazete, Ayhan'la bir röportaj da gerçekleştirmiştir. Röportajın girişindeki ifadelerle gazete konu hakkında ilk olduğunu söyleyerek gazetecilik başarısını ortaya koymuş ve gündemde olan bu önemli konuya açıklık getirmiştir:

*Adnan Menderes-Ayhan Aydan münasebeti ve kısacık saatlik ömründen sonra Ankara Asri Mezarlığının kayıtlarına Ahmet adıyla geçen bir gayrimeşru çocuk.. Geçen iki hafta içinde halk efkârı soruşturma konuları arasında ortaya çıkan bu hadise ile çalkalandı. Haberi ilk defa Öncü vermişti. Öteki günlük ve haftalık gazeteler konuyu daha da deştiler. Bazı söylentileri karineleri, ipuçlarını sütunlarına aldılar. Öncü, bu arada yeni bir noktayı aydınlatan gazete odu. Çocuğun gömüldüğü mezarı tespit etti.*⁵¹⁷

⁵¹⁶ *Öncü*, "Sarol'un 'yok ettiği' çocuk 688 numaralı mezarda idi", 8 Eylül 1960.

⁵¹⁷ *Öncü*, "Ben çocuğumun öldürülmesine müsaade edecek kadın değilim", 18 Eylül 1960.

Adnan Menderes’le ilgili bir başka sorun sunumu da roman yazarı Suzan Sözen’le yaşadığı ilişkidir. Bu ilişkiyi sayfasına taşıyan gazete, Yüksek Soruşturma Kurulu’na verilen ifadelerle haberlerini oluşturmuştur. Sözen’in ‘*Menderes düşük adamdı. Ağlardı. Onunla tam metres hayatı yaşadım*’ ifadelerinin başlığa çekildiği haberdeki ifadeler şöyledir:

Öncü. Bugünden itibaren, düşük devrin yüz kızartıcı sahnelerinden birini, bu sahnenin aktrisinin ağzından anlatmaktadır. Romancı Suzan Sözen, Menderes’le münasebetlerini anlatan bu ifadeyi Yüksek Soruşturma Kurulu önünde kelime kelime aşağıdaki şekilde vermiştir. Cümleler arasındaki irtibatsızlıklar metne sadık kalmak için olduğu gibi bırakılmıştır.

Haberde, Menderes ile Sözen’in yakın ilişkilerinin nasıl geliştiği, Sözen’in kitaplarının basılmasına Menderes’in destek verdiği, Sözen’in Menderes’ten para aldığı gibi ifadeler de yer almıştır⁵¹⁸.

Davalar başladıktan sonra gazete sürekli olarak, ‘düşüklerin’ yolsuzluk yaptıkları, rüşvet aldıkları haberleriyle çıkmıştır. Gazetede, Mete Akyol ile Örsan Öymen’in hazırladığı ‘Toplum’ sütununda Yassıada hakkında kısa nükteli metinlerde de sanıklar hakkındaki olumsuz düşünceler pekiştirilmiştir. Bu bölümde yer alan ‘İfadeler ve Naneler’ başlığı altında mahkemelerde verilen ifadelerden çekilen cümlelere yer verilmiştir. Örneğin; Lük Nermin’in “*Benden kızları kadınları alırlar, sonra da sen vatani bir vazife yapıyorsun derlerdi...*”, “*Kocam bana, bu adam nasıl olsa 1961’de gidecek; sık dişini Suzan, derdi*” ifadeleriyle sanıkların iddia edilen gayri ahlaki ilişkileri sunulmuştur. Aynı bölümde, ‘Hizaya Geeeel!’ başlığı altında, Adnan Menderes’in mahkeme salonundan ayrılırken Bakanlarından birine bir şey söylemek için muhafızların yanından ayrılarak hareket etmesini gazete şöyle ifade etmiştir:

*Duruşmaların ilk gününde, 15 yıllık konuşma egzersizini 4 ayda kaybettiğinden dem vuran düşük Başbakan, canının istediğini yapmak alışkanlığından hiçbir şey kaybetmemiş olduğunu bir hareketiyle ortaya koyuverdi... Aynı anda düşük Bakan ve eski avukat Celal Yardımcı yeni avukatıyla konuşmak için sıradan çıkmıştı! Ada Komutanı Yarbay Güray, yolunu şaşırmış bu iki Bakan eskisini, kollarından tutarak sıralarına soktu.*⁵¹⁹

⁵¹⁸ Öncü, “Suzan Sözen’in İfadesi”, 8 Ekim 1960.

⁵¹⁹ Öncü, “Yassıada Toplum”, 19 Ekim 1960.

Duruşmalar başlarken ‘devrik’ Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın, mektup yazdıktan sonra gerçekleştirdiği intihar girişimi de gazetede manşet haber olarak çıkmıştır. ‘Bayar intihar etmek istedi’ başlığıyla çıkan haberde, ‘*Banyoda kendini kayışla boğmaya kalkıştı, fakat teşebbüsüne mani olundu*’ sözleriyle süreç aktarılmış, bunun yanı sıra olayın nasıl gerçekleştiği, intihara ait resmi rapor bilgileri de haberde sunulmuştur⁵²⁰. Ayrıca bir başka haberde, intihar teşebbüsünün tıp tarihindeki yeri hakkında da bilgi verilmiştir. Bu haberde de Bayar’ın intiharının ‘Garo’ adı verilen ve İspanyollara özgü bir intihar şekli olduğu belirtilmiş, “*İlgililer, bir ip veya kemer kullanılarak boğazı sıkarak suretiyle teşebbüs edilen intiharların daha ziyade eski İspanyollar tarafından tatbik edildiğini söylediler*⁵²¹” denilmiştir.

Öncü’nün, başta Adnan Menderes olmak üzere Celal Bayar ve diğer DP’lilerle ilgili olumsuz imaj kurgusunun altında, Yassıada kararlarının sonlanmasından önce, kamuoyunda bir düşman kompozisyonu yaratarak idamları haklılaştırma çabası olduğu düşünülmektedir. Gazete ayrıca, bebek davası, köpek davası, Menderes’in özel hayatı, Bayar’ın intiharının teknik detayları gibi meseleleri magazinleştirerek aktarmış, kamuoyunu doğru bilgilendirme kaygısından öte, kişileri basitleştirerek suçları hakkında kamuoyuna vicdani boşluk yaratmamaya çalışmıştır.

Gazete Yassıada’da yaşananları her şekilde aktarmak için büyük bir çaba içine girmiş hatta radyo dinlemeyen kişiler için Radyo’da yayınlanan ‘Yassıada saati’ programında konuşulanları da metin olarak okuyucularına sunmuştur. Bunlardan birinin başlığı ‘İhtilaller ve Sonuçları’dır. Yazının girişinde “*Yassıadada yargılama başlayınca, bu programda o günkü duruşmanın safahatı dinleyicilere özetlenerek anlatılacak, Millet de bu yayınları dinledikten sonra Devrimin gerekliliğine, muhakkak ki daha çok inanacak, iman edecek*” denilmiştir. Aynı yazıda, “*Türk İnkılâbı, medeniyetin ve insanlığın en mükemmel örneği oldu. Mücadeleden açılınca çıkmıştı*⁵²²” ifadeleri de yer almıştı. Radyodan gazetelere her şekilde devrimin gerekliliği tekrar tekrar aktarılmaktadır. Zaten Yassıada Broşürü metinlerinin Öncü’de aynen alıntılanması da bu gerekliliğin bir göstergesidir⁵²³.

⁵²⁰ Öncü, “Bayar intihar etmek istedi”, 27 Eylül 1960.

⁵²¹ Öncü, “İntiharın tıp tarihine göre tipi ‘Garo’”, 27 Eylül 1960.

⁵²² Öncü, “İhtilaller ve sonuçları”, 11 Ekim 1960

⁵²³ Öncü, “27 Mayıs’ın Manası”, 9 Ekim 1960.

Duruşmaların başlamasıyla birlikte gazetede ‘suçlar ve cezalar’ sütunu açılmış ve bu sütunda “*Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu üyeleri Meclis Başkan yardımcıları, Meclis Tahkikat Komisyonu üyeleri ve DP Genel İdare Kurulu üyelerinin işledikleri suçların ve haklarında istenilen cezaların listesini dün vermiştik. Bugün de Anayasa’yı ihlâl suçunu (idam) işleyenlerin listesini veriyoruz*” denilerek isim isim liste yayımlanmıştır⁵²⁴. Daha sonraki günlerde ise “*6-7 Eylül olayları ile halkı silahlandırma suçuna katılmış olan sanıklarla bunlar için talep edilen cezaları veriyoruz*”⁵²⁵ denmiştir.

DP’nin en çok eleştirildiği, Yassıada davalarının en temel konusu ‘Anayasayı ihlal etme’ meselesidir. Pek çok alanda hakkında dava açılan DP’nin en büyük davalarından biri olan Anayasa’yı İhlal Davası’nın duruşmalarına, 12 Mayıs 1961’de başlanmıştır. *Öncü*’de, manşetten verilen mahkeme salonunu görüntüleyen büyük bir fotoğraf ve ‘Anayasayı çiğnediler ve...’ ibareleriyle yer alan davanın haber metni şöyledir:

*27 Mayıs ihtilâlinin meşruiyet temelini teşkil eden ve kamuoyunun büyük bir heyecanla beklemekte olduğu ANAYASA DAVASI bugün saat 9.25 de Yassıada’nın tarihi duruşma salonunda başladı. Bir dikta rejimini Türkiye’de devam ettirebileceklerini sanan Bayar, Menderes, Koraltan, ünlü on beşler komisyonu, Başkan ve üyeleri, düşük bakanlar kurulu üyeleri, milletvekilleri Yassıada’da dahi vaz geçemedikleri hiyerarşik sıralarına göre saat 9.12 de salona alındılar.*⁵²⁶

Haber metinlerde ve yorum yazılarında sanıklar hakkında negatif bir tasarım yer alırken, MBK üyeleri ve Yüksek Adalet Divanı Savcıları pozitif imaj kurgusu ile yer almıştır. Örneğin, gazetede yer alan ‘Yurtta Günün Adamı’ köşesinde Orhan Erkanlı’dan bahsedilmiş, Erkanlı’nın ailesiyle olan fotoğrafına yer verilmiş ve yazının sonunda “*Yurtta günün adamı olarak seçtiğimiz Orhan Erkanlı’nın özel yaşayışı ve biyografisi hakkında, daha çok bilgi edinmek ve okuyucuya sunmak mümkündür. Fakat Erkanlı’nın ‘önemli olan bizim sade yaşayışımız, basit hayatımız değil, memleketimiz için düşündüklerimiz, yapmak istediklerimizdir’ sözü bize daha cazip göründü*”⁵²⁷ denilmiştir. Aynı köşede yer verilen bir başka isim MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı

⁵²⁴ *Öncü*, “Suçlar ve Cezalar”, 12 Ekim 1960

⁵²⁵ *Öncü*, “Suçlar ve Cezalar”, 13 Ekim 1960

⁵²⁶ *Öncü*, “Anayasayı çiğnediler ve...”, 12 Mayıs 1961.

⁵²⁷ *Öncü*, “Kur. Binbaşı Orhan Erkanlı”, 10 Ekim 1960.

Muzaffer Özdağ hakkındaki izlenim şöyledir: “27 Mayıs devriminden bu yana konuşmaları ve fikirleri geniş yankılar uyandıran MBK üyesi Muzaffer Özdağ, özel yaşayışında çok neşeli, güler yüzlü bir insan. Yakınları ona ‘Nazik ihtilalin güler yüzlü üyesi’ diyorlar. Komitenin ‘en genç üyesi’dir. En ateşlisi demek de yanlış olmaz⁵²⁸” *Öncü*’de, DP’liler, basit hayatın, zevk ve lüks düşkünü bireyleri olarak sunulurken, MBK üyeleri sadeliğin, naifliğin vatan sevdalısı bireyleri olarak aktarılmıştır. Örneğin Yüksek Adalet Divanı Üyesi Tuğgeneral Rıza Tunç sert görünüşlü ama müşfik ve adildir⁵²⁹, Yassıada Kumandanı Tarık Güryay, açık kalpli, disiplinli ve babacan⁵³⁰ Yüksek Adalet Divanı Üyesi Abdullah Üner ise mütevazı ve mantıkçı ve adildir⁵³¹. Yassıada’da Günün Adamı başlıklı sütunda tanıtılan diğer kişi Yüksek Adalet Divanı Savcısı Orhan Erdoğan’dır. Gazeteye göre Erdoğan, titiz, tertipli, ölçülü, Atatürk ve devrim çocuğudur⁵³². MBK’yı öven diğer bir haber ise Mete Akyol’un kaleminden çıkmıştır. Yazısında 6/7 Eylül duruşmasını takip etmek için İstanbul’a gelen Atina Milletvekili Hlas Predimas’ı anlatan Akyol, Predimas’ın verdiği demeçte; “Bugün takip ettiğim duruşmada yargıçlar kurulunun tamamen tarafsız yargıçlardan kurulu olduğunu gördüm. Ve itiraf edeyim ki, buna hayran oldum. Gerek sanıklar ve gerek şahitler, avukatlar söyleyeceklerini çekinmeden, karşısındaki yargıçların tarafsızlığından emin olarak konuşuyorlar⁵³³” sözlerini aktarmıştır.

Yassıada’dan basın hali hakkında da bilgiler verilmiştir. Mete Akyol, ‘Yassıada postanesinde gazeteciler savaşı var’ başlıklı yazısında duruşma ile ilgili haberleri Ankara’ya aktarma sürecini anlatırken, adaya kurulan postanede 14 şehirlerarası, 6 şehir içi telefon olduğunu ve şehirlerarası telefonların 24 hatla çalıştığını aktarmıştır. Yazısında, hatıra pulları hakkında da bilgiler veren Akyol şunları yazmıştır:

Mektup kısmında satılan Yassıada pullarına da itibar fazla. Herkes bunlardan seri seri alıyor. Yassıada broşürlerinin içine yapıştırıp hatıra diye saklıyor. Duruşmaya büroya bağlı birkaç fotoğrafçıdan başka hiçbir fotoğrafçı giremiyor. Nadiren resim çekiliyor. Bunlar tab edilip birer nüshası muayyen zamanlarda muayyen tahtalara asılıyor. İşte o andan itibaren gazeteciler arasında büyük bir yarış başlıyor.

⁵²⁸ *Öncü*, “Kur. Yüzbaşı Muzaffer Özdağ”, 14 Ekim 1960.

⁵²⁹ *Öncü*, “Y. Adalet Divanı Savcısı Tuğgeneral Rıza Tunç”, 17 Ekim 1960.

⁵³⁰ *Öncü*, “Yassıada Kumandanı: T. Güryay”, 18 Ekim 1960.

⁵³¹ *Öncü*, “Yüksek Adalet Divanı Üyesi Abdullah Üner”, 22 Ekim 1960.

⁵³² “Yaşar Aysev, ‘Yüksek Adalet Divanı Savcısı: O. Erdoğan’, *Öncü*, 22 Ekim 1960.

⁵³³ Mete Akyol, “Yargıçlar kuruluna hayran”, *Öncü*, 22 Ekim 1960.

*Büronun önüne yaklaşp resim başına 25'er lira sayarak bunları kalkan bir motora ulaştırma yarışı.*⁵³⁴

Bunun dışında Yassıada'dakiler için çekilen filmin haberini de yapan gazete haber için 'Yassıada'dakiler nasıl yaşıyorlar' başlığını kullanmış ve şöyle demiştir:

*Gazetecilere gösterilen film düşüklerin Yassıada'ya ayak bastıkları andan itibaren başlıyor. Düşüklerin yaşayışları, gezişleri yemek yemelerini, Menderes'in Ada Komutanı ile bir görüşmesini gösteriyor. Kadın erkek bütün düşüklerin iyi giyindikleri ve rahat ettikleri belli oluyor. Filmin bir kısmında da düşükler Yassıada'daki kantinden alışveriş yaparken görülüyorlar. Bu kısa film zaman içinde çoğaltılacak sinemalara gönderilecek.*⁵³⁵

Bunun ardından gazetede 'İkinci Yassıada Filmi Başlıyor' başlıklı haberle, Ordu Film Merkezi'nden aynı ekibin çektiği filmin 3 büyük film şirketi tarafından halka gösterilmeye başlanacağı ifade edilmiştir. Bu bölümde ise, 6/7 Eylül duruşmaları, bebek, İpar⁵³⁶, değirmen, arsa yolsuzluğu, vinileks⁵³⁷ ve Topkapı olayları⁵³⁸ davalarının bütün safhalarının yer alacağı belirtilmiş bunların yanında ayrıca, hürriyet şehitlerinin Anıtkabre nakli, hürriyet mitinglerinden parçalar monte edileceği bilgisi verilmiştir⁵³⁹.

Yassıada duruşmalarının bittiği gün 14 Ağustos 1961'de *Öncü*, YTP İl Kongresi haberini manşetten vererek çıkmıştır⁵⁴⁰. İkinci haber Yassıada meselesidir. '9 ay 27 gün içinde 1033 saat süren 287 duruşma yapıldı, 19 davaya bakıldı' başlığıyla çıkan mahkeme haberinde rakamlarla süreç aktarılmıştır: Buna göre;

En kısa dava Nedim Ökmen'in arsa davası idi. Başsavcı Egesel, 228 kişinin idamını istedi. Oysa Yüksek Soruşturma Kurulu 47 sanığa idam cezası verilmesini istemişti. İlk dava Anayasa davası idi. İlk iddianame Celal Bayar ve Adnan Menderes'in sanığı oldukları köpek davasıydı. İlk mahkumiyet kararının verildiği, 21 Ekim 1960'da köpek davası ile ilgili ara kararı açıldığı zaman anlaşıldı. En çok sanığı olan dava Anayasa davası (296 sanık) en az sanığı olan dava Nedim

⁵³⁴ *Öncü*, "İkinci Yassıada Filmi Başlıyor", 7 Aralık 1960.

⁵³⁵ *Öncü*, "Yassıada'dakiler nasıl yaşıyor", 8 Ekim 1960.

⁵³⁶ İpar davası, Adnan Menderes'in yakın arkadaşı, önemli girişimci Ali İpar'ın şirketi İpar Transport'un döviz kaçakçılığıyla suçlandığı davadır.

⁵³⁷ Adnan Menderes ve Hasan Polatkan'ın Vinileks firmasına Türkiye Vakıflar Bankası'ndan usulsüz kredi kullanımına aracılık ettikleri iddiasıyla yargılandıkları davadır.

⁵³⁸ 1959 Mayıs'ta İstanbul'a gelen İsmet İnönü'ye, Topkapı'da DP'liler tarafından linç girişimi düzenlendiği ve polisin müdahale etmediği iddialarıyla açılan davadır.

⁵³⁹ Mete Akyol, "Yassıada postanesinde gazeteciler savaşı var", *Öncü*, 17 Ekim 1960.

⁵⁴⁰ *Öncü*, "Dünya önünde imtihan veriyoruz", 14 Ağustos 1961.

*Ökmen'in arsa (1 sanık) davasıydı. En uzun dava 54 duruşma ile Anayasa davasıydı.*⁵⁴¹

Mahkeme sonunda karar açıklandıktan sonra *Öncü*, 'TARİHÎ KARAR' manşetiyle çıkar. "15 İdam, 31 Müebbet Hapis.." diyerek Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın idamlarının onaylandığı bilgisini verir. 1. sırada Bayar, 2. sırada Menderes olmak üzere, idama mahkum edilen 15 kişinin fotoğrafları üzerinde 'idam' yazısı yer almaktadır. Gazetenin birinci sayfasında müebbet hapse mahkûm olanlar, beraat edenler, hapis cezasına mahkûm olanlar da liste halinde sunulmuştur. Ayrıca karar günü rahatsızlanan Menderes'in oksijen çadırında yataktaki halinin yer aldığı bir fotoğrafı da yayımlanmıştır. Üçüncü sayfada da müebbet hapse mahkûm olanların fotoğrafları yer almıştır⁵⁴². İdam cezası müebbet hapis cezasına çevrilen Celal Bayar'ın bu durumu gazetede aktarılmamıştır⁵⁴³. Gazete sayfa tasarımıyla idam kararlarını destekler nitelikte bir görüntü sergilemektedir. Kullanılan manşetlerde ve haber dilinde bu görülmektedir.

Kararın ikinci gününde gazete, 'Polatkan ve Zorlu idam edildi' manşetiyle çıkmış, idam sehpasından verilen iki fotoğrafla birlikte, MBK'nın 59 numaralı tebliğini yayımlamıştır: Buna göre;

*1- Sakıt Dışişleri Bakanı F. Rüştü Zorlu ile Sakıt Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın Millî Birlik Komitesi tarafından Tasdik edilen idam hükümleri, 16 Eylül 1961 Cumartesi günü sabaha karşı infaz edilmiştir. 2- Hakkındaki idam hükmü tasdik edilen diğer suçlu Sakıt Başbakan A. Menderes'in mezkûr vakitte hastalığı devam ettiğinden hüküm infaz edilememiştir. Tebliğ olunur.*⁵⁴⁴

Bunların dışında gazete günlük haberleri vermeye devam etmiştir: 'YTP adayları belli oluyor', 'Gürsel, 4 siyasi parti liderleriyle dün de görüştü', 'CHP'de liderler hezimete uğruyor' gibi..

İdamlarla ilgili olarak *Öncü*'de yer alan bir yazı dizisi de ilginçtir. 23 Temmuz 1961 tarihinde yayımlanmaya başlayan 'İktidarın koltuğundan idam sehpasına' başlıklı tefrikanın girişinde, "Bu tefrika, İzmir suikasti duruşmasında gıyaben idama mahkûm edilen ve firar halinde olan Abdülkadir'le Kara Kemal'in İstanbul zabıtası tarafından nasıl takip ve tevkif olunduklarının hikayesidir" denilmiştir. Mahkemeden çıkan infaz

⁵⁴¹ *Öncü*, 14 Ağustos 1961.

⁵⁴² *Öncü*, 16 Eylül 1961.

⁵⁴³ Celal Bayar'ın 65 yaş yaşını bitirmiş olması dolayısıyla verilen ölüm cezası müebbet ağır hapse tahvil edilmiştir. (*Milliyet*, 16 Eylül 1961)

⁵⁴⁴ *Öncü*, 17 Eylül 1961.

kararlarından yaklaşık 1 ay önce gazetenin idam tefrikası yayımlaması, gazetenin talebinin de bu yönde olduğunu düşündürmekle birlikte, kamuoyunu idam kararlarına hazırlamak amacı taşıdığı fikrini de uyandırmaktadır. Ancak aynı gazetenin 17 Eylül 1961 idamı infaz edilen Adnan Menderes'i ayrıntılarıyla yayımlamaması dikkat çekicidir. 18 Eylül tarihli gazetelerin neredeyse hepsi (*Milliyet, Ulus, Dünya, Vatan* vs.) Menderes'in idamını manşet haber olarak büyük puntolarla sunmuş ve Menderes'in fotoğraflarına yer vermiş olmasına rağmen *Öncü*, 18 Eylül'de 'Adalet Partisinde Çözülme Başladı' manşetiyle çıkmıştır. Yalnızca sürmanşette 'İnfazlar Dün Bitti' başlığı altında MBK'nın tebliğini yayımlamıştır. Bu tebliğde, Adnan Menderes'in sıhhi muayenesinin yapıldığı ve infazının gerçekleştiği bilgisi verilmiştir. Konuyla ilgili haber, fotoğraf ya da yorum da yer almamıştır⁵⁴⁵. Gazetenin bu tavrının ardında iki neden olabilir. Birincisi hakkında olumsuz yayın yaptığı Menderes'in idamını önemsememiş olabilir, ikincisi Menderes'in idamını diğer idamların yanında sıradan bir olay gibi görmüş olabilir.

3.5.Öncü'nün Siyasal Partilere Bakışı ve Partilerle İlişkisi

Gazetenin MBK'ya, orduya bakışı doğal olarak siyasi tavrını da belirlemektedir. 27 Mayıs'ı bir devrim olarak okuyan gazete, tabii ki DP'nin tüm eylemlerine karşı negatif ve eleştirel bir tavır sergileyecek, hatta DP'lileri çoğu zaman ihanetle de suçlayacaktır. Bunun karşısında gazetenin CHP konusunda olumlu yaklaşım sergileyeceği düşünülürken *Öncü* mesafeli bir tavır çizmiş, hatta kimi zaman CHP'ye karşı muhalif bir duruş da sergilemiştir. Çünkü gazete, başyazar Aydın Yalçın sayesinde YTP çizgisine girmiştir. Sonraki dönemde Kuvvet Başarı-Müşerref Hekimoğlu yönetiminde ise TİP yanında yer alacaktır. Bu bakımdan farklı siyasi partilerin etkisinde hareket eden gazetenin partilere ve parti politikalarına bakış açısı da ayrı bir önem taşımaktadır.

3.5.1. Öncü ve Demokrat Parti

Öncü için, 27 Mayıs öncesi dönem aslında bir diktatörlük düzeni içinde yaşama dönemidir. 'Hayvanlar Çiftliği' başlıklı yazısında, George Orwell'in kitabından yola çıkarak Fikret Ekinci, "*Millet olarak insan haysiyetinden bizi yoksun kılma ihanetini, hür dünyada hayranlık yaratan bir birlik, beraberlik, olgunluk içinde yere sermiş bulunuyoruz. Bu hareket, temelinde insani değerler yatan demokratik düzene olan*

⁵⁴⁵ *Öncü*, "İnfazlar dün bitti", 18 Eylül 1961.

*inançların zaferidir*⁵⁴⁶” sözleriyle DP dönemine bakış açısını özetlemiştir. Bu bakış açısı *Öncü*'nün DP ve yöneticileri hakkında sürekli olumsuz ifadeler kullanmasına hatta ‘düşükler’ ifadesiyle anmasına yol açmıştır. Bu durum gazetenin yayın politikasını açıklar niteliktedir. Gazete haberlerde kullandığı kavramlarla, nitelemelerle bu bakışı çerçevesinde haberlerini kurgulamıştır. Bu nedenle başka anlamlar içerse de ‘düşük’ ifadesi, *Öncü*'de DP'liler için olumsuz, aşağılama nitelemesidir.

Daha ikinci sayısında sürmanşetten ‘Celal Bayar ve Adnan Menderes Tevkif Edildiler’ başlığıyla çıkan haberin metninde, ‘düşük Cumhurbaşkanı Bayar ile düşük Başbakan Menderes’ ifadeleri kullanılmıştır. ‘Düşük’ ifadesi ‘devrik’ lider anlamını taşısa da ‘düşük’ sözcüğü aslında semantik olarak olumsuz bir hale de vurgu yapmaktadır ve özellikle seçildiği düşünülmektedir. Pek çok haberde bu ifade özenle kullanılmıştır. ‘düşüklerle ilgili olan sokak adları dün değiştirildi’ başlıklı haberin metninde, “*Başkentliler, bugünden itibaren geçtikleri sokak ve meydanlardaki direklerde düşük adlarına rastlamayacaklar. Ankara’da yıllarca bir çiftlik havası yaratan bu levhaların yerine, Devrim hükûmeti, halkın özlediği adları koydurtmaya başladı.*” Buna göre: Menderes Sokak yerine Arı Sokak, Aygünler Sokak yerine Geçim Sokak, Server Somuncuoğlu Mahallesi yerine Birlik Mahallesi, O. Şevki Çiçekdağ Meydanı yerine Dikimevi Meydanı ve Kızılay yerine Hürriyet denilmiştir. Bugün bunlardan Dikimevi ve Birlik Mahallesi hala bu isimle anılmaktadır⁵⁴⁷.

Haberlerde kimi zaman ‘düşük Bayar’ ifadelerine de rastlanmaktadır. “*İki gün oksijen çadırında tedavi edilen ve belirli aralıklarla oksijen verilen düşük Bayar dün koğuşunda yatağına yatırıldı. Dün gece geç vakit Yassıada’dan şehrimize gelen Milli Birlik Komitesi üyesi Orhan Kabibay Bayar’ın sağlık durumu ile ilgili sorumuza “Normal! Yalnız Bayar hiç konuşmuyor!” diye cevap verdi*⁵⁴⁸” denilen haberde, Bayar ‘düşük’ ifadesiyle nitelendirilirken, MBK üyelerinin rütbeleriyle yazılmaları dikkat çekicidir. DP yöneticileri olumsuz çağrı yapan sıfatlarla nitelenirken, MBK üyelerinin saygınlıkları korunmuştur.

‘Düşük’ ifadesi dönem içinde bir tartışmaya da sebep olmuştur. 1961 seçimlerine yakın bir zamanda, özellikle de daha önce DP’ye oy vermiş kitlelerin kime oy verecekleri konularının tartışıldığı bir dönemde, Adalet Partisi Başkanı Ragıp

⁵⁴⁶ *Öncü*, 11 Eylül 1960

⁵⁴⁷ *Öncü*, “Düşüklerle ilgili olan sokak adları dün değiştirildi”, 28 Ağustos 1960.

⁵⁴⁸ *Öncü*, “Celal Bayar dün oksijen çadırından çıkarıldı”, 28 Eylül 1960.

Gümüşpala basında yer alan açıklamasında, “*Düşük ve kuyruk tabirleri komünistler tarafından bulunmuştur ve Türkiye’de düşük ve kuyruk kimse yoktur*” demiştir. Bunun ardından YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, “*Kimler tarafından çıkarıldığını bilemem. Fakat hoşlandığım tabirler değil*⁵⁴⁹” derken, Aydın Yalçın köşesinde, “*hissi tonalitesi yüksek, muayyen bir siyasal davranış ifade eden bu terimlerin kullanılması isabetli midir?*” demiş ve DP iktidarının yarattığı olumsuzlukları aktarmış, DP’nin bir diktatörlük ilan ettiğini ve bundan kurtulmak için ‘ihtilâl’in en son çare olarak doğduğunu söylemiştir. Bütün bunlardan ders çıkarılması gerektiğini anlatan Yalçın şu ifadeleri kullanmıştır.

*Millete inanmayanlar yalnız Menderes’i değil, ona oy veren, onun başkan bulunduğu partide hizmet gören herkesi suçlu görmeye gayret etmektedirler. Bu çıkar yol değildir. Realite bu değildir. ‘Kuyruk ve Düşük’ terimleri aslında böyle bir inanış ve vaziyet alışın sembolik kurallarıdır. Bunları bir an önce siyasî terminolojimizden tasfiye etmeliyiz. Çünkü bu sözler, vatandaşları, sakin düşünmeye, Yassıada’nın manâsını daha iyi kavramaya, mazi hakkında daha makul düşünmeye teşvik etmemektedir.*⁵⁵⁰

Yalçın bu ifadelerin terminolojiden çıkarılması gerektiğinin altını çizmiştir ancak gazetesinde yine DP ile ilgili pek çok haberde ‘düşük’ sıfatına yer verilmiştir. Yalçın bu ifadelerinde DP yöneticilerine sert tavrını sürdürmekle birlikte DP’nin tabanı konusunda hassasiyet göstermektedir. Bu hassasiyetin altında ileride kurulması düşünülen siyasi parti için bu kitleye sempatik görünme tavrının yattığı düşünülmektedir.

Haberlerde DP ile ilgili olumsuz ifadelere yer veren gazetede DP üzerine kullanılan dil de negatif yönlüdür ve sonuç net olmasa bile kesin yargılıdır. Haber nitelendirmelerindeki tasarımlar bunu kanıtlar niteliktedir. ‘Düşüklerin tevkifine hızla devam ediliyor’ başlıklı haberin ayrıntılarında şu ifadelere yer verilmiştir: “Eski devirden kalmış olan Pavyon borçları binlerce lirayı buluyor’, ‘Sadece bir pavyona olan borç 177 bin 684 Lira’. Haberde 47 Klübün faturalarını imzalayanların Başbakanlık eski Özel Kalem Müdürü Arif Özgen, Basın Yayın Eski Genel Müdürü Altemur Kılıç ve Eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu olduğu belirtilmiş ve “47 Kulübe olan ziyafet

⁵⁴⁹ Öncü, “Gümüşpala’nın Sözleri İçişleri Bakanlığınca Tetkik Ediliyor”, 7 Mart 1961.

⁵⁵⁰ Aydın Yalçın, “Düşük ve Kuyruk”, Öncü, 8 Mart 1961.

*borçlarının tarih ve fatura numaralarıyla birlikte listesi şudur*⁵⁵¹” denilerek liste sunulmuştur. Bir başka haberde ise ‘Menderes çiftliğinin vergisi örtülü ödenekten ödenmişti’ başlığıyla “*Başbakanlık ettiği sürece, hazineden bir kuruş maaş almadığı propagandası yayılan düşük Başbakan Adnan Menderes’in Aydın’daki Çakırbeyli çiftliğinin vergilerinin de örtülü ödenekten ödendiği anlaşıldı. Bununla ilgili makbuzlar tek tek gözden geçiriliyor*⁵⁵²” haberi verilmiştir. Bu negatif tavır yargılama davalarının haberlerinde de görülmektedir. İlgili haberlerde, Adnan Menderes gayrimeşru ilişkileriyle, cinayetle⁵⁵³, Celal Bayar rüşvet⁵⁵⁴ konularıyla yer almıştır.

Darbeden sonra bir önlem olarak, DP’nin siyasi faaliyetlerinin durdurulması, mallarına el konulması ve sonunda da mahkeme kararıyla tamamen kapatılması meseleleri tartışılmaya başlanmıştır. Fikret Ekinci, “*Fikirlere ve prensiplere ihanetin sonucu çok feci oluyor, fikirlerin ve prensiplerin intikamı korkunçtur*⁵⁵⁵” derken, Aydın Yalçın’a göre DP’nin kapatılması zaruridir ancak ondan daha önemli olan şey partinin kapatılma gerekçesinin ve delillerinin önemidir⁵⁵⁶:

Arızı ve tesadüfi sebepler arasında hiç şüphe yok, kurucuların, liderlerin aslında yetersiz, kültürsüz, ahlak ve karakter bakımından zayıf kimseler olması zikredilmelidir. Bayar-Menderes ekibinin, moral ve şahsiyet zaafları ne derece sorumlu ise kendilerini yakından tanıyan kimseler oldukları halde, sırf şahsi mülahazalar ve parti endişeleriyle, böyle kötü bir ekibi, Türk politikasında ön safa iterek, milletin başına bela etmeye sebep olanlar da kısmen mesul mevkidedirler.

Ancak Yalçın, tek sorumlunun kişiler olmadığını, uzun süren bir tek parti idaresi ve diktatörlük rejiminin Türkiye’de siyasi lider yetişmesi imkânlarını baltaladığını ifade ederek tek parti döneminin de eleştirisini yapmıştır. Ayrıca Yalçın, “*Kabahatin büyük bir kısmı Türk aydınlarının bilhassa Demokrat Parti zamanındaki gibi, uyuşukluğuyla halka önderlik etme sorumluluğundan kaçınmaları, fikri basımdan yetersiz cesaretsiz oluşlarındadır*⁵⁵⁷” ifadeleriyle aydınlara da eleştiri getirmiştir.

Öncü’ye göre DP yöneticileri ‘hırslı’ kimselerdir. Mustafa Ekmekçi ve Örsan Öymen’in kaleminden çıkan ‘DP nasıl kurulmuştu’ başlıklı yazı dizisi bu anlamda güzel

⁵⁵¹ Öncü, “Düşüklerin tevkifine hızla devam ediliyor”, Öncü, 28 Ağustos 1960.

⁵⁵² Öncü, 3 Eylül 1960.

⁵⁵³ Öncü, “A. Menderes’in gayrimeşru çocuğunun mezarı bulundu”, 6 Eylül 1960.

⁵⁵⁴ Öncü, “Bayar Yabancıardan Rüşvet Almış”, 17 Eylül 1960.

⁵⁵⁵ Öncü, “Fikret Ekinci, ‘Kapanma’”, 1 Ekim 1960.

⁵⁵⁶ Aydın Yalçın, “Demokrat Parti’nin Akibeti”, Öncü, 3 Eylül 1960.

⁵⁵⁷ Aydın Yalçın, “Teşhisi İyi Koymalıyız”, Öncü, 4 Eylül 1960

bir örnektir. DP'nin kuruluş hikayesinin anlatıldığı dizinin bir bölümü, DP'nin kurulduğu yıllarda CHP Konya Milletvekili olan ve Adalet Komisyonu Başkanlığı yapan Hulki Karagülle'nin hatıraları üzerine oturtulmuştur. Yazıda, Celal Bayar'ın yeni bir parti kurma fikri 1939'lara kadar götürülmüş, Bayar'ın evinde verdiği bir akşam yemeği sırasında masaya yumruğunu vurarak “*Bir gün gelecek, İsmet Paşa'yı partisi ile birlikte devireceğim. O gün gelecek...*” dediği anlatılmıştır. Aynı şekilde başka bir görüşmede Menderes'in de “*Bu yolun sonunda Başbakanlık var. Cumhurbaşkanlığı var. İktidar var. Bunların hepsi elimize geçecek*” dediği öne sürülmüş ve böylece aslında yeni partinin kurulma isteğinin kişisel hırslardan, ihtirastan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Yazıya göre Karagülle “*Menderes'te o gün kurnaz ve sinsi bir adamın ihtirasını buldum. Gözleri parlıyordu*” demiş, dörtlü takrir hakkındaki düşüncelerinin sorulduğu soruya ise “*Gerçekte bu dörtlü takrir demokratik bir özlemden doğmuş değil, doğrudan doğruya müsait buldukları bir zemin üzerinde fırsattan istifade bir külâh kapmak isteyenlerin emellerinden doğmuştur*”⁵⁵⁸ şeklinde cevap vermiştir.

DP ile ilgili olumsuz fikir oluşturan her haber gazetede yer almıştır. DP'nin mallarına el konulduktan sonra, delil toplamak amacıyla kurul üyelerinin DP Genel Merkezine girişi de bir öyküleme şeklinde verilmiş, olayla ilgili bütün ayrıntılar hikâye edilmiştir. Gazetede, Menderes'in üniversite gençlerini özellikle de Halk Partili gençlerin olaylar sırasında kendisine ihbar edilmesi için bildiri yayınladığına ilişkin iddialar da yer almıştır⁵⁵⁹.

Konuyla ilgili haberde, hürriyet savaşına girmiş Türk gençlerinin derhal mahalli makamlara ihbar edilmesi, ayrıca isimlerinin DP Genel Merkezi'ne bildirilmesinin istendiği belirtilmiş ve merkezdeki lüks eşyalardan bahsedilmiştir⁵⁶⁰. Böylece, halk ekonomik olarak sıkıntı yaşarken DP'nin lüks yaşantısına vurgu yapılarak darbenin haklılığına bir kanıt daha sunulmuştur.

Gazetede ‘Okuyucu’dan Öncü’ye başlıklı bölümde düşük iktidar hakkında yazı yazan okuyuculara da yer verilmiştir. Bu da süreci bir pekiştirme olarak okunabilir. Yazıda bir okurun ağzından, DP'lilerin gayesinin eğlenmek, keyfi hareket etmek olduğu, 27 Mayıs'tan itibaren memlekete huzurun geldiği hatta Doğu'daki illerde olan büyük hırsızlık ve kan davalarının artık hiç görünmediği ifade edilerek, bölgedeki

⁵⁵⁸ Öncü, “Demokrat Parti'nin Kuruluş Hikayesi: 2”, 4 Eylül 1960.

⁵⁵⁹ Öncü, “DP Genel Merkezinin kapısı keski ile açıldı”, 7 Eylül 1960.

⁵⁶⁰ Öncü, “DP Genel Merkezinin kapısı keski ile açıldı”, 7 Eylül 1960.

karışıklıklardan DP'liler sorumlu tutulmuştur⁵⁶¹. Gazetenin bu bölümü, DP iktidarının kötülüklerini vatandaşın ağzından dile getirerek kullandığı düşünülmektedir.

Öncü başyazarı Aydın Yalçın, 29 Eylül 1960 tarihinde Dördüncü Asliye Hukuk Mahkemesi kararıyla kapatılan DP'nin kapatılmasını, 10 yıllık bir devrenin tasfiyesinde önemli bir adım olarak görür. Ancak Yalçın'ın özenle üzerinde durduğu konu DP ortadan çekildikten sonra Türk demokrasisinin sağlam temeller üzerine yeniden oturtulması için siyasi dengenin nasıl kurulacağıdır⁵⁶². Bu düşünce, Aydın Yalçın'ı CHP dışında farklı bir siyasi düşünceye yönlendirecektir. Oktay Ekşi'ye göre de DP iktidarının bıraktığı bir çok acı hatıra vardır. Ekşi yazısında, DP'lilerin her bütçe görüşmesinde din konularını ortaya atarak ve sürekli CHP'yi dinsiz imansız göstererek din istismarcılığı yaptığını vurgulamıştır. Ekşi ayrıca, kısa fıkra-hikâyelerle DPli milletvekillerinin eksikliklerini ve zaaflarını vurgulayan hikâyelerini aktarmıştır⁵⁶³.

3.5.2. *Öncü* ve Cumhuriyet Halk Partisi

Gazetede genel olarak CHP ve İnönü sempatanlığı egemendir. Ancak gazetede önemli bir figür olan Aydın Yalçın, CHP karşısında tavrılıdır. Bunda Aydın Yalçın'ın yeni bir siyasi parti oluşumunun içinde olmasının da etkisi vardır.

Gazetede ağırlıklı olarak, DP, Yassıda, devrimler gibi konular yer aldığı için CHP ile ilgili haber ve içerikler azınlıkta kalmıştır. Ancak CHP ve İnönü hakkında olumlu haber yapmak için bazı fırsatların da kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kişisel günler siyasal mesaj vermek için bir fırsat olarak görülmüştür. Örneğin Fikret Ekinci, İnönü'nün doğum gününe dair kaleme aldığı yazısında, İnönü'nün doğum günün kutlamanın yanı sıra devlet hayatındaki başarısını da Cemal Gürsel'le ilişkilendirmiş, ikisinin de önemli ortak yönlerinden birinin bu olduğunu vurgulamıştır. Ekinci yazısında ayrıca, "*İnsan düşünüyor da, ürperiyor. Bu Türk efendisi 77 yaşına 1950'den sonra ulaşmasa idi, bugünkü sahtekarlar bir hürriyet kahramanı, o bir diktatör olarak tarihe geçecekti. İnsan adaletinin nisbiliği yanında, ilahi adalete inanmak gerekir*" sözleriyle de İnönü'nün hala hayatta olmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir⁵⁶⁴.

⁵⁶¹ *Öncü*, "Okuyucu'dan Öncü'ye", 28 Eylül 1960.

⁵⁶² Aydın Yalçın, "Geçmişin Tasfiyesi", *Öncü*, 30 Eylül 1960

⁵⁶³ Oktay Ekşi, 'Bakî kalan bu kubbede', 1 Ekim 1960.

⁵⁶⁴ Fikret Ekinci, "Mutluluğun Sırrına Eren İnönü", *Öncü*, 25 Eylül 1960.

Fikret Ekinci başka bir yazıyla da İsmet İnönü ile Cemal Gürsel arasındaki ortaklıktan ve onların ‘efendilik’lerinden bahsetmiştir. Yazısında İsmet İnönü’nün yaş gününde Cemal Gürsel ile karşılıklı telgraflaşmalarının sonsuz bir sevgi yarattığından bahseden Ekinci, 10 yıllık düzensizlikten bitap düşen toplum için bunun çok önemli olduğunu vurgulamıştır. *“Yavaş yavaş karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bağlarla örülmüş, eski Türk efendiliğine yöneliyoruz. Liderlerin verdiği örnekler hepimize kılavuz olacaktır. Müşfik aile reisi, devlet işlerinde sonsuz bir sorumluluk taşıyan, münasebetlerini ince ve zarif ölçülere sığdıran bu Türk centilmenleri, toplumun örnek alacağı klasik kişilerdir”*⁵⁶⁵ diyerek Gürsel ve İnönü’yü öven ifadelerle yer vermiştir.

Bu konuda Aydın Yalçın, daha farklı bir çizgi çizmiştir. Gazetelerde, Bilecik Valisi hakkında, Başbakanlığın, CHP propagandası yaptığı gerekçesiyle bir soruşturma yaptığı haberleri üzerine, Aydın Yalçın, CHP’yi yeni bir vesayet odağı olarak görmüş ve CHP politikalarını eleştirmiştir. Yalçın’a göre CHP, karşısına çıkması ihtimal dahilinde olan muhaliflerine karşı dürüst olmayan bir mücadele taktiği kullanmaktadır. Kişileri kötüleme, yıldırma, manevi baskı gibi, antidemokratik ve siyasi ahlâk dışı usuller yanında, idari makamların (muhtemelen yargı) yardımını çağırma, devletin zorlayıcı kuvvetlerini (muhtemelen polis-ordu) kendi menfaatleri için kullanma yollarına başvurmaktadır⁵⁶⁶.

1961 seçimlerine doğru partiler arasındaki mücadele basına da yansımıştır. CHP yanlısı gazeteler, yeni partileri ve liderlerini eleştirince *Öncü*’de de bunlara karşılık verilmiş ve gazeteler arasındaki mücadeleler partizan bir temelde yürümeye başlamıştır. Bu şekilde olan tartışmaların birinde CHP düşmanlığı ile suçlanan Aydın Yalçın, konuyu ele aldığı yazısında, yeni siyasal partilerin CHP’ye muhalefet ederek oy verecek insanları kendi saflarına çekmeye çalışmasının gayet normal olduğunu ifade etmiştir. Yalçın, YTP lideri Ekrem Alican ve kendisi hakkında ‘CHP düşmanı’ söylentilerinin boş olduğunu, Alican ve arkadaşlarının mizaç, yetişme tarzı ve kültürlerinin buna müsaade etmeyeceği sözleriyle savunma yapmıştır⁵⁶⁷.

⁵⁶⁵ Fikret Ekinci, “İki Efendi Türk”, *Öncü*, 28 Eylül 1960.

⁵⁶⁶ Aydın Yalçın, “Yönetimde tarafsızlık”, *Öncü*, 20 Aralık 1960.

⁵⁶⁷ Aydın Yalçın, “C.H.P. Düşmanlığı”, *Öncü*, 10 Mayıs 1961.

3.5.3. Öncü ve Yeni Türkiye Partisi, 1961 Seçimi Sonrası Siyasi

Bunahımlar

YTP, 27 Mayıs Darbesi'nden sonra DP'nin kapatılmasıyla siyasal yaşamda doğan boşluğu doldurmak üzere 13 Şubat 1961'de kurulmuştur. Kurucuları, Ekrem Alican (Genel Başkan), Prof. Cahit Talas, Prof. Aydın Yalçın, Hikmet Belbez, İrfan Aksu, Raif Aybar, Hasan Kangal, Sırrı Öktem, Dr.Esat Eğilmez'dir. Üyeler ise Yüksel Menderes, Dr. Yusuf Azizoglu, Ali İhsan Çelikkan, Emil Galip Sandalcı, İhsan Hamit Tıgrel, Rıfat Özten, Cemal Tarlan, Recai İskenderoğlu, Fahreddin Kerim Gökay, Sadık Perinçek ve Hayri Mumcuoğlu'dur. Aynı dönemde DP'nin mirasçısı olarak ortaya çıkan Adalet Partisi'ne karşı askerî yönetimden destek gören YTP'nin programı, gerek siyasal açıdan gerekse iktisat politikası açısından liberal niteliktedir⁵⁶⁸.

YTP, liberal ekonomi düşüncesinden yana olan ve bazı düşüncelerle CHP'ye cephe almış kişilerden oluşmuştur. YTP çeşitli yönleriyle HP'nin bir ürünüdür. 1961 seçim kampanyasında YTP'nin esas amacı, CHP'ye alternatif olarak şehirli aydın sınıfın dikkatini çekmektir. Partinin Genel Başkanı Ekrem Alican 1954 seçimlerinde Kocaeli'nden DP milletvekili seçilmiş, 1955'te DP'den ihraç edilmiş, Hürriyet Partisi'nden adaylığını koymuş ve başarı kazanamamıştır. MBK'nın kurduğu partiler dışı sivil kabinede, 1960 Aralık ayına kadar Maliye Bakanlığı yapan Alican, o tarihten sonra da kendini tamamen parti politikasına hazırlamıştır⁵⁶⁹.

27 Mayıs'tan sonra Türkiye'de önemli tartışmalardan biri de yeni bir partinin kurulup kurulmayacağı meselesidir. Yeni bir parti kurulmasına yönelik hazırlıklar sürecinde adı geçen Aydın Yalçın, 11 Eylül 1960'ta şu açıklamayı yapmıştır:

Öncü gazetesinde yeni bir partinin kurulması memleketimiz menfaatları, ahenkli ve başarılı demokratik hayatın temellerinin kurulması bakımından savunmaktayım. Eskiden Hürriyet Partisi'nde birlikte çalıştığımız bazı arkadaşlar, bazı bağımsızlar ve Menderes-Bayar rejimini tel'in eden eski Demokrat Partililer arasında bu fikir etrafında hazırlık yapılmaktadır. İçinde bulunduğumuz şartlar dolayısıyla, bu

⁵⁶⁸ AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, "Yeni Türkiye Partisi", Cilt: 22, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.366

⁵⁶⁹ F. Walter Weiker, *Amerikalı Fransız ve Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilali*, Çev. Mete Ergin, İstanbul: Cem Yayınevi, 1967., s.115

*faaliyet şimdilik bir fikri hazırlık mahiyetindedir. Başkaca bir teşebbüsle hiçbir ilgim yoktur.*⁵⁷⁰

Ancak, *Öncü*'nün YTP'ye yakın ilgisi dönemin basınında hemen dikkat çekmiştir. Basında, *Öncü*'nün YTP organı olması tartışmalarına, gazeteden Nilüfer Yalçın yanıt vermiştir. Yalçın, *Öncü*'nün bir parti tarafından çıkarılan resmi bir organ olmadığını ifade ederek, “*Bu kanaat, Öncü Şirketi hissedarlarıyla YTP mensupları arasındaki ilgiden ve bir de gazetemizin bu seçimlerde YTP haberlerine daha geniş yer veren yayınlarının yanlış anlaşılmasından ileri gelse gerektir*” demiştir. Seçimlerde YTP'nin görüşlerinin daha geniş şekilde kamuoyuna aktarılmasını hem millî bir vazife hem de normal bir gazetecilik usulü kabul ettiklerini ifade eden Yalçın, diğer gazetelerin bu konuda açığa çıkardığı boşluğu doldurduklarını söylemiştir⁵⁷¹.

Gazete başlangıçta bu duruşu reddetse de zaman içerisinde giderek artan bir yoğunlukla sayfalardaki YTP ağırlığı dikkat çekmektedir. Ülkede üçüncü partinin kurulacağı yönünde söylentiler ve Aydın Yalçın'ın bununla ilgisi, *Öncü*'nün konuyu manşete taşımasıyla daha da bir resmiyet kazanmıştır. Örsan Öymen ve Mete Akyol'un kaleminden çıkan ‘Yeni Partinin ilk toplantısı yapıldı’ başlıklı haberde, toplantının Hikmet Belbez'in evinde yapıldığı ve katılımcıların şu isimler olduğu belirtilmiştir: Ekrem Alican, Cihat İren, Daniş Koper, Feridun Üstün, Aydın Yalçın, Münci Kapani, Orhan Mersinli, Celâl Cündoğlu, Faruk Caner, Fikret Ekinci, Kılıçaslan Onal ve Cahit Talas. *Öncü* ekibinin parti karargâhını tespit etmek için günlerce uğraştığı, fakat başyazar Aydın Yalçın ve fıkra yazarı Fikret Ekinci'nin toplantılarda bulunmasına rağmen kendilerinden en ufak bilgi sızmadığı da haberde ifade edilmiştir⁵⁷².

Partinin gizli toplantılarının basına sızmasından sonra köşesinde açıklama yapan Aydın Yalçın'ın ifadeleri şöyledir:

Bir çok arkadaşlarla beraber en büyük temennimiz, yeni kurulacak olan bu siyasi teşekkülün sağlam bir fikir zemini üzerine oturmasıdır. Çünkü Demokrat Parti tecrübesi göstermiştir ki, toplama ve kulaktan dolma, sathî fikir ve kanaatlar esas sermaye alınarak doğmuş olan bir topluluk yolunu kolaylıkla şaşırabilir. Bunun için memlekete yeni bir yol, yeni bir ufuk teklif edilirken, işi ciddi tutmanın önemi vardır. Bu partinin bir fikir partisi olması temennisini, onun doktriner bir görüşe

⁵⁷⁰ ‘Aydın Yalçın açıklama yaptı’, *Öncü*, 11 Eylül 1960

⁵⁷¹ Nilüfer Yalçın, “*Öncü* hakkında bir açıklama”, *Öncü*, 3 Ekim 1961.

⁵⁷² *Öncü*, “Yeni Partinin ilk toplantısı yapıldı”, *Öncü*, 27 Kasım 1960.

*sahip olması tarzında anlamıyoruz. Türk aydınlarının organize olarak, en geniş bir cephe içinde halkın arasına girmesi lüzumuna inanıyoruz. Yeni parti, milletçe fikirleri, tutumu, karakteri iyi bilinen, aynı zamanda beraber çalıştıkları zaman bir ekip ahengi kurabileceklerine güvenilen kadrolardan teşekkül etmelidir.*⁵⁷³

Bunun ardından, Eski DP'li sonradan HP kurucuları arasında yer alan, ardından da 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Cemal Gürsel hükûmetinde Maliye Bakanı olan Ekrem Alican, bu görevinden 24 Aralık 1960 günü “*Siyasi hayatta hareket serbestimi muhafaza edebilmek üzere Maliye Bakanlığı vazifemden ayrılmaya karar vermiş bulunmaktayım*” diyerek istifa etmiştir. Ekrem Alican'ın yakın arkadaşı olan Aydın Yalçın da istifası hakkında bir yazı kaleme alarak, Alican'ı öven ifadelere yer vermiştir:

*Türk âme hayatı ve devlet maliyesi Alican'a kısa hizmet süresine rağmen çok şeyler borçludur. O, Türk ekonomisini enflasyondan kurtaran, malî idaremize disiplin ve ciddiyet veren bir Maliye Bakanı olarak malî tarihimize geçmiştir... Türk politikasında eşine az rastlanır bir prensip adamı olarak tanınan Alican'ı bugünden itibaren çok daha önemli hizmetler beklemektedir. Demokrat Partideyken prensipleri için savaşmış, nihayet Hürriyet Partisinin kurucusu olarak mücadelesine devam etmiş bir devlet adamı olan Alican, gerek şahsiyeti, gerekse tutumu, itibariyle her şeyin kararsız ve kaypak olduğu düşük iktidar devrinde, bir manevi salabet ve istikrar örneği vermiştir. Kendisinin de ifade ettiği gibi, serbest kalmak suretiyle elde ettiği zaman ve statü içinde, demokratik düzenin kurulması bakımından şart olan yeni parti kurulması hazırlıkları hız kazanacaktır.*⁵⁷⁴

YTP kurulduktan sonra partiyle ilgili bütün gelişmeler gazetede yer almasına rağmen yeni kurulan diğer partilere sayfalarda bu kadar yer verilmemiştir⁵⁷⁵. Bunda tabii ki gazete başyazarı Aydın Yalçın'ın etkisi vardır. Ancak YTP pek çok kişi tarafından eleştirilere de uğramış bir partidir. Yeni parti oluşumuyla ilgili olarak bir yazısında eleştirilerden şikayet eden Aydın Yalçın, “*Demokrat Parti kapatıldıktan sonra, onun yerini dolduracak, yeni bir siyasi teşekkülün hazırlıklarıyla meşgul*

⁵⁷³ Aydın Yalçın, “Yeni Partinin Keşfi”, *Öncü*, 28 Kasım 1960.

⁵⁷⁴ Aydın Yalçın, “Alican'ın istifası”, *Öncü*, 25 Aralık 1960.

⁵⁷⁵ 1961'de gazetede 6 partinin kurulduğu bilgisi verilmektedir. Cumhuriyetçi Mesleki İslahat Partisi, Adalet Partisi, Çalışma Partisi, Mutedil Liberal Parti, Memleketçi Parti ve Türk İşçi ve Çiftçi Partisi (*Öncü*, “Dün 6 Yeni Parti Kuruldu”, 12 Şubat 1961.) Daha sonraki gün ise Yeni Türkiye Partisi ve İşçi Partisi kuruldu. (*Öncü*, “İki parti daha kuruluyor”, 13 Şubat 1961.)

olduğumuz şu günlerde, bazı yazarların kaleminden korku ve endişe ifade eden yazılar okuyoruz” sözleriyle YTP’yi eleştiren kişilerin kimler olduğunu da belirtmiştir:

Bir kısım C.H.P.liler, resmi ve yarı resmî organları vasıtasıyla bu konuya şu açıdan bakıyorlar: D.P. dağıldıktan sonra, bu parti taraftarlarının tekrar toparlanmasına imkân vermeyecek şekilde sür’atle seçimlere gidilmelidir. Bu zevata kalırsa, böylece, serbest seçim müessesisiyle hem demokrasinin zevahiri korunmuş olur, hem de kendileri elçabukluğuyla iktidara sağlamca yerleşirler.⁵⁷⁶

Yeni partilerin kurulması ve seçime doğru gidilen süreçte en önemli konu DP’ye oy vermiş olan kitlenin yeni seçimde hangi partinin safında olacağıdır. Siyasal partilerin yarışında kilit mesele budur. Öncü de bu meselede tarafını belirleyerek diğer partilere ve liderlerine eleştiriler getirmiştir.

Köşesinde YTP için ‘kuracağımız parti’ ifadesiyle bizzat içinde yer aldığı oluşum hakkında bilgi veren Aydın Yalçın, meseleyi DP’lilerin kime oy vereceğine getirerek düşüncelerini açıklamıştır. “*Kuracağımız parti, başta eski D.P. liler olmak üzere bütün vatandaş kitlesine hitap edecektir. 27 Mayıs Devrimi ve Yassıada mahkemelerinden, eskiden D.P. yi desteklemiş olan vatandaşlarımızın çok önemli dersler aldığına kaniyiz”* diyen Yalçın, bu kişilerin bundan sonra kendilerine önder ve lider seçerken, Türk Milletine devlet adamı olarak, kendilerinden adaylar gösterirken, bu tecrübelerden faydalanacaklarına emin olduklarının da altını çizmiştir. “*Biz D.P. yi ve memleketi felâkete sürükleyen kimselerin hareketlerinden dolayı bütün partiyi ve ona oy veren bütün vatandaşları suçlamıyoruz. 27 Mayıs’a kadar durumu anlayamamış olanlar da, kapılarımız hiç şüphe yok kapalı olmayacaktır⁵⁷⁷”* sözleriyle eski DP’lilere kapılarının açık olduğunu ifade etmiştir.

Bir YTP’li olarak parti politikalarını zaman zaman yazılarına aktaran Aydın Yalçın’ın⁵⁷⁸ en çok mücadele ettiği parti CHP’dir. Diğer partilere ama en çok da CHP’ye olan muhalifliğini köşesindeki yazılarında açıkça ifade etmiştir. CHP’nin ekonomi eleştirisini yaptığı ve buna karşı YTP’nin programından bahsettiği yazısı buna örnektir. Yalçın bu yazısında, “*Bazı demagogların ve son zamanlarda CHP’nin avamfirip hâtiplerinin istismara çalıştıkları gibi, fakirliği bir seviyeye irca etmekten*

⁵⁷⁶ Aydın Yalçın, “Korku Politikası”, *Öncü*, 7 Şubat 1961.

⁵⁷⁷ Aydın Yalçın, “Korku Politikası”, *Öncü*, 7 Şubat 1961.

⁵⁷⁸ Aydın Yalçın, YTP olarak seçim çalışmaları kapsamında Kuzey ve Kuzeydoğu Anadolu’yu gezmiştir. Bu gezi sırasındaki gözlemlerini de döndükten sonra *Öncü*’de 5 günlük yazı dizisiyle okuyuculara aktarmıştır. (Aydın Yalçın, “4000 Km.lik Gezi Notları”, *Öncü*, 11 Ağustos 1961.)

başka bir şey olmayan ‘varlıklardan alıp varlıksıza verme’ politikası bu memleket için iflas politikasıdır. Fakirliğin sosyalle edilmesiyle memleketin problemleri halledilemez” demiştir. Bu eleştirisinin ardından YTP’nin politikasından bahsetmiştir: “Biz Yeni Türkiye Partisi olarak programımızdaki esaslardan ilham alarak, memleketi özel teşebbüs yoluyla, onu destekleyerek kalkındırma çareleri araştıracağız. Fakirliği herkese müsavî şekilde dağıtma yolunun yanlış bir politika olduğu kararındayız⁵⁷⁹”.

Bütçe konusundaki CHP’nin fikirlerini de eleştiren yazar, Partinin sürekli olarak ‘Plânsız programsız yatırımlar’ konusunu diline doladığını ifade ederek, *“mukadderatımızı idare etmek için, kendilerini hazırlayan bu ucuz politikacıları, dürüst ve açık vaziyet almaya ve biz vatandaşların iz’anına hürmet etmeye davet etmeliyiz⁵⁸⁰”* demiştir. Ekonomik gelişme konusundaki yazısında çeşitli ülkeler üzerinden örnekler sunarak, ekonomik büyüme ve planlama hakkındaki görüşlerini de aktaran Yalçın’ın görüşleri aynı zamanda YTP’nin de görüşleridir:

Türkiye’de sanayileşme ve iktisadi gelişme işinde devletçilik tartışma konusu değildir. Biz de devletçiliğe inanıyoruz. Kurmuş olduğumuz siyasi partinin programında, devlete karşı tanıdığımız vazife ve sorumluluklar, açık bir şekilde tesbit edilmiştir. Fakat bizim anladığımız devletçilik, CHP nin ve bazı totaliter düzene meyilli kimselerin benimsedikleri gibi, özel teşebbüsü sıkı kontrol altına alan, onun salasını daraltan, tehditci bir devletçilik değildir. Tam tersine, özel teşebbüse en geniş imkânı tanıyan ve iktisadî gelişmede onu temel direk yapmaya çalışan bir devletçiliktir⁵⁸¹.

YTP’yi, DP yıkıldıktan sonra Türk milletinin ve Türk aydınlarının, yeni bir siyasi düzen kurma, yeniden toparlanma ve millete kılavuzluk etme teşebbüsüne cesaretle atılışını ifade eden parti olarak anlatan Aydın Yalçın’ın gözünde diğer partilerin duruşu şöyledir: CHP tek parti devrinin izlerini taşımaktadır ve uzun mazisi içinde, iktidara hiçbir devre seçimle gelmediği için, eşit şartlarla rekabet edilen demokratik süreçte, derin bir kendine güvensizlik içindedir. AP; 27 Mayıs Devrimi’ni kendileri için bir felaket sayan, bunun, çıkmaza giren bir rejim buhranını halletmek için, başvurulan son çare olduğunu kabul etmeyen, müfrit kimselerin görüş ve hissiyatına

⁵⁷⁹ Aydın Yalçın, “Özel teşebbüse inanıyoruz”, *Öncü*, 7 Haziran 1961.

⁵⁸⁰ Aydın Yalçın, “Ucuz Politika”, *Öncü*, 23 Şubat 1961.

⁵⁸¹ Aydın Yalçın, “İktisadî gelişme ve plânlama”, *Öncü*, 24 Şubat 1961.

dayanmaktadır. CMKP ise kuruluşunda bir evham ve efsaneye dayanan bir harekettir ve yeni şartlar içinde hadiselerin tazyikine dayanamayacaktır⁵⁸².

YTP konusunda sadece Aydın Yalçın değil, pek çok yazar partiden yana tavır göstermiştir. Gazetelerdeki kutuplaşma siyasal partiler üzerinden yürümüş, yazarlar arasındaki tartışmalar parti kavgaları meselesine dönüşmüştür. *Öncü*'de YTP sözcülüğü yapan kişilerden biri de Emil Galip Sandalcı'dır. Yazısında *Dünya* gazetesi yazarı F. Rıfki Atay'ın yazılarını şu sözlerle eleştirmiştir:

Biran için bile olsa, sakın sayın Atay'ın örneğin Y.T.P'nin lider Alican'ın ve arkadaşlarının, yukarıdan aşağıya husumet telkin ettiklerine, ülkücü olmadıklarına ve 'Atatürk devrimlerine sarılmak yerine hala onu da içine alan devre sığınmak yolunu tuttuklarına' gerçekten inandığını sanmayınız. Atay'ın gazetesinde aylardan beri, bile bile Y.T.P düşmanlığı işlenmektedir.

Emil Galip aynı yazıda, *Dünya* gazetesinde 'Dünya Gözüyle' sütununda '*' imzasıyla yazılan yazıların F.Rıfki Atay'a ait olduğunu, bu tüm Babıali'nin bildiğini söyleyerek Atay'ın sözlerini sıralamış ve Savcı'yı göreve çağırmıştır:

Şimdi lütfen şu sözü Savcı Bey okuyunuz: "Ne Ekrem Alican, ne de Gümüştala yeni devre yeni bir hava verecek kabiliyette liderler olmadıklarını gösterdiler. Bunlar ya kinleri ya hırsları temsil etmektedirler. Ülkücü değildirler. Atatürk devrimciliğine sarılmak yerine, hala onu da içine alan devre söğmek yolunu tutmuşlardır." Sayın Atay iddiasını iftiradan ayıracak tek bir örnek veremeyecektir. Yukarıda kısaca ele aldığımız Dünya ve Sayın Atay demokrasi, basın hürriyeti, batılılaşma, insan hakları, v.s gibi iri sözlerin arkasında dönen dolapların sadece basit birer örneğidirler. Aslında 27 Mayısdan önce içinde yaşadığımız trajedi başka başka aktörlerle maalesef devam etmektedir⁵⁸³.

Gazetede CHP-YTP mücadelesi sürerken, manşet haberleri genelde YTP liderlerinin açıklamalarına, partinin örgütlenmesine, partinin kararlılığına işaret eden başlıklarla çıkmıştır. İki parti arasındaki mücadele pek çok metinde dikkat çekmektedir. YTP, 8 Haziran 1961'de bir bülten yayınlarak, YTP Gaziantep İl İdare Kurulu üyesi emekli Yarbay Celâl Varış'ın, Oğuzeli sokaklarında kelepçeli olarak yürütüldüğünü bildirmiştir. Bunun üzerine *Öncü*'de 'Eski Alışkanlık' başlıklı imzasız yazıda; olayın tamamen CHP tarafından tertiplendiği, amacın YTP'li vatandaşları yıldırımak olduğu ve

⁵⁸² Aydın Yalçın, "Sessiz Münazara", *Öncü*, 1 Temmuz 1961.

⁵⁸³ Emil Galip Sandalcı, "Bitmiyen Oyun", *Öncü*, 31 Mayıs 1961.

bu metodların da 1946-1950 dönemindekilerle aynı olduğu belirtilmiştir. Vatandaşların da uyarıldığı yazıda, “40 küsur yıldır tatbik edegeldikleri alışkanlıklarından ayrılamayan kültürleri ve görgüleri ancak orta şark usullerine dayanmayı icabettirdiği için, bu yoldan başkasını beceremeyecekleri artık anlaşılın CHP karşısında vatandaşın çok müteyakkız olması lâzımdır⁵⁸⁴” denilerek CHP eleştirilmiştir.

15 Haziran 1961’den itibaren birinci sayfada yayımlanmaya başlayan ‘Sırası Gelinece’ isimli bir köşede imzasız yazılan yazıların genel karakteri YTP’nin siyasi mücadelelerinin değerlendirilmesi, aktarılması şeklindedir. Yazıların ağırlığı daha çok CHP-YTP karşıtlığında YTP yanlısı bir tutum taşımaktadır. Bu yazılardan birinde, CHP’nin tam olarak iktidarda olmadığı halde, idarenin tarafsızlığını ortadan kaldırmak için elinden geleni yaptığı ifade edilmiştir:

Resmi sözcüleri sustuğu halde sahne gerisinde, Bakanlar Kurulundan polis memuruna kadar, her ferdi, her kurulu kendi kontrolü altına alabilmek için, kör ve haris bir gayreti içindedir” denilmiştir. Yazıda bu durumla mücadele edileceğinden de bahsedilerek, “CHP’nin Devlet merkezinden başlıyarak taşradaki bucaklara kadar yayılan baskılarını, zaman zaman ilgililere ve âmme efkârına açıklayacağız. Vatandaşın birinci endişesini hal şekline bağlamadıkça, CHP’nin ve peyklerinin yakasını bırakmayacağız.”⁵⁸⁵

Bu köşede, YTP ve Genel Başkanı Ekrem Alican açık bir şekilde diğer gazetelere ve parti liderlerine karşı savunulmuştur:

Düinkü Ulus gazetesinde, Milli Birlik Komitesi üyesi Albay Fikret Kuytak’ın ‘Bina ve Arazi vergisi konusunda Ekrem Alican’ı itham ettiği’ ve havadisi, büyük manşetleriyle verilmiştir. Albay Kuytak’ın, CHP tarafından Alican aleyhine başlatılan kampanya ve polemikte, CHP yanında bir müttetik gibi yer almış olduğunu Ulus gazetesinin okurlarına ilan edişi ne sayın albay ne de CHP için iyi bir hareket olmamıştır.

Aynı yazıda Ekrem Alican’ın konu hakkında gerekli açıklamayı yaptığı, kendi imzasını taşımayan bir kanun aracılığıyla isminin istismar edilmesini ayıpladığı aktarıldıktan sonra *Ulus* şiddetli eleştiriye tutulmuştur: “*Fakat CHP’nin tezvîr makinası yalnız kanunlar hakkında değil, Alican’ın babası, akrabaları, siyasi mazisi hakkında akıl almaz yalanları, yalnız fısıltı ile değil, açıktan açığa kongrelerde de yaymaya*

⁵⁸⁴ Öncü, “Eski Alışkanlık”, 10 Haziran 1961.

⁵⁸⁵ Öncü, “Tarafsız İdare”, 18 Haziran 1961.

başladığı için bu yargı dolayısıyla yayılan şayialar YTP'lilerce hiç yadırganmamaktadır.”

Gazetenin asıl kaygısı, MBK komitesi üyelerinin bazılarının CHP tarafında duruş göstermeleridir. Yazıda esas olarak buna değinilmiştir: *“Bizim asıl endişemiz, Alb. Kuytak’ın yaptığı gibi, bir MBK üyesinin iç politika polemiği haline gelmiş olan bir konuda, lüzumsuz bir müdahalede bulunarak, kendini CHP yanında yer alan bir kimse halinde, amme efkârına yanlış aksettirme tehlikesidir”*⁵⁸⁶.

Öncü’nün YTP konusundaki tavrı haberlerde de kendini göstermiştir. YTP ile ilgili haberlerin gazetede ağırlık kazanmasıyla birlikte, karikatürlerde de CHP eleştirisi dikkat çekmektedir. Hatta karikatürlerden birinde CHP’nin 6 ok’u çizilmiş ve üzerlerine ‘Vergiciyiz, Kinciyiz, Varlıkçıyız, Hizipçiyiz, Vefasızız ve Damatçıyız’ yazılmıştır⁵⁸⁷. Bunun yanı sıra gazetede yayımlanan bir yazı dizisi de tamamen YTP politikaları sunulmuştur. ‘Yeni Bir Türkiye İçin Düşündüklerimiz’ başlıklı bu seride, Ekrem Alican, Raif Aybar, İrfan Aksu, Prof. Cahit Talas, Prof. Hikmet Belbez, Prof. Fahrettin Kerim Gökay’ın yazıları yer almıştır. Serinin ilk yazısını yazan Ekrem Alican, YTP’nin hedeflerinden ve programlarından bahsetmiş, iktisadi, siyasi olarak önemsedikleri konular üzerinde durmuştur⁵⁸⁸.

Yeni Anayasa’nın halkoylamasına sunulması sürecinde YTP’nin yaptığı, ‘Anayasaya Evet’ çağrısı da *Öncü*’de yer almıştır. Anayasa’nın referandum gününde gazete ‘Türk Milleti Sandık Başına’ manşetiyle çıkmış ve şunu söylemiştir: *“Yeni Anayasanın kabulü ile ikinci Cumhuriyetin temeli atılmış olacak”*⁵⁸⁹. Anayasa referandumunun ardından %38 hayır oyuna karşılık %61 evet oyu çıkınca, ‘hayır’ oyunun oranındaki yükseklik karşısında, *Öncü* her partinin bundan ders çıkarması gerektiğini düşünmektedir. ‘Sırası gelince’ köşesinde konu ele alınmış ancak ‘hayır’ oyunun sorumlusu olarak CHP gösterilmiştir:

Hayır oyları aslında iktidara gelmek için hazırlanan CHP’lilere verilmiştir. Milli Birlik Komitesi ve hükûmeti kendi nüfuzları altına aldıklarını etrafa yayan, radyoda sözcü olarak başvurdukları bir profesör ağzından ‘yeni Anayasa ile parti umdelerinin gerçekleştirildiğini’ memlekete ilan eden CHP’liler, ‘hayır’ oylarının

⁵⁸⁶ *Öncü*, “Yersiz bir müdahale”, 19 Haziran 1961.

⁵⁸⁷ *Öncü*, 29 Haziran 1961.

⁵⁸⁸ *Öncü*, 11 Haziran 1961.

⁵⁸⁹ *Öncü*, “Türk Milleti Sandık Başına”, 9 Temmuz 1961.

*bu kadar kabarık olmasından başkalarını değil, bizzat kendilerini itham etmelidirler.*⁵⁹⁰

Öncü'nün başyazarı Aydın Yalçın, 1 Eylül'de İzmir-Karşıyaka'da düzenlenen YTP Kongresi'ndeki konuşması nedeniyle DP propagandası yaptığı iddiasıyla gözaltına alınmıştır. Zaten bir süre önce Yassıda avukatlarından Talât Asal, Ertuğrul Akça, Gültekin Başak ve Osman Cemal Fersoy gibi isimlerin yanı sıra Yüksel Menderes'in de YTP'ye katılmış olması ve hatta Yüksel Menderes'in genel başkan olacağına ilişkin konular basında ve diğer partiler arasında tartışılmış ve bir kısmı tarafından da eleştirilmiştir. Yalçın, gözaltına alınmasına sebep olan konuşmasında; *“DP devri bütün hatalara rağmen bu memleket tarihinde bir ‘altın devri’dir. Ve DP devri Türkiye’de unutulmaz bir devirdir. 27 Mayıs hareketi 1946 da başlamış harekete karşı değildir. Bunları söylediğim için eski DP’lilere kur yaptığımız sanılmasın. Biz ucuz politikacı değiliz.”* dedikten sonra Adalet Partisi'yle ilgili düşüncelerini sunmuştur. Yalçın'a göre AP, Türkiye'yi İspanya'ya çevirip iç harbe sürükleyecektir⁵⁹¹. Bunlar üzerine Ankara'da Yalçın'ı protesto etmek için 'Atatürkçü Gençlik' imzalı beyannameler dağıtılmış, beyannamede, *“Etrafında birleştiğimiz ve serbest seçimlere giderek başarıya ulaşmasını candan arzuladığımız M.B.K.nın yumuşak davranmasından cesaret alan bu zihniyetin temsilcilerine gençliğin uyumadığını, olayları takip ettiğini artık göstermek zamanı gelmiş ve hattâ geçmiştir*⁵⁹²” denilmiştir.

Beyanname karşısında Öncü'nün yanıtı, “Biraz saygı küçük beyler” başlığıyla çıkmıştır:

*Yargı organına intikal eden bir konuyu, demeçle, sokak gösterileriyle, yaygaracılıkla tahrik etmek, bu saygıdan zerrece nasibi olmayanların harcıdır! Hal böyle iken, önceki gün İzmir’de nezaret altına alınan Başyazarımız Aydın Yalçın’ı protesto etmek amacı ve yargı oranına tesir etmek düşüncesiyle bir takım CHP Gençlik Kolu üyelerinin dünkü kışkırtıcı faaliyetlerini üzüntü ve nefretle müşahade ettik. Kendisini ‘Atatürkçü gençlik’ sıfatı arkasında gizleyerek, pek zavallı bir üslûpla ele alınmış beyannameyi CHP Genel merkezinin teksir makinasında çoğaltan bu genç, Başyazarımız Aydın Yalçın’ı protesto etmek için önüne geleni sokağa davet ediyordu*⁵⁹³.

⁵⁹⁰ Öncü, “Ders alacaklar mı?”, 13 Temmuz 1961.

⁵⁹¹ Milliyet, “Alican benim de hatâm oldu dedi”, 1 Eylül 1961.

⁵⁹² Ulus, “Yalçın’ın sorgusu yapıldı”, 3 Eylül 1961.

⁵⁹³ Öncü, “Biraz saygı küçük beyler”, 3 Eylül 1961.

Gözaltında olan Aydın Yalçın, YTP İzmir İl Başkanı Avukat Fethi Pekin aracılığıyla gönderdiği mesajda şunları kaydetmiştir:

Aziz kardeşlerim, ilginize sonsuz teşekkürler. Karıma ilişkide bir telgraf yolluyorum. Bugün geleceğini bir gazete yazmıştı. Sizden ricam otelde kalan mecmualarla beraber el çantamı yollamanız. Yanımda okunacak başka bir şey yok, gazetelerden başka. Rahatımı merak etmeyin. Bunlar olağan işler. Daha evvel de güçlükler atlattık. Fikir hürriyeti için fedakârlık tabii olacak. Sizler iyi olun. Sonsuz selâm ve hürmetler.⁵⁹⁴

Aydın Yalçın hakkındaki soruşturma devam ettiği için gazetenin 5 Eylül tarihli başyazı bölümüne Emil Galip Sandalcı'nın köşesi taşınmıştır. “*Dinleyin ey benim vatandaşlarım. Dinleyin ve öğrenin. Beş günden beri yurdumuzda akıl almaz, inanılmaz bir trajedi cereyan etmektedir*” sözleriyle yazısına başlayan Sandalcı, Aydın Yalçın için şunları söylemiştir:

Bu satırları Ankara'nın Çankaya'ya yakın sırtlarından birinde, gecenin 2'sinde, boş, bomboş ölü bir evin içinde yazıyorum. Kuleli Sokak: 47. Burası Prof. Aydın Yalçın'ın evidir!” demiştir. “Kimdir bu Prof. Yalçın? Otomobil çalıp, banka soyan bir gangster mi? Olsaydı tevkifi için ayağına koskoca bir ilin emniyet müdürü gider, hayat hikayesinin filmini çevirmek isteyen sinema yıldızları ile resimleri çekilir, gazetecilerle senli benli olacak kadar görüşüp yarenlik edebilirdi.

Aydın Yalçın'ın sözlerini ‘dil sürçmesi’ olarak tanımlayıp, bunun Yalçın'ın ‘kaşarlanmış bir meydan hatibi ve tecrübeli bir politikacı’ olmayışından kaynaklandığını söyleyen Sandalcı yazısında, eleştirilerini ‘CHP kontrollü basın’a yöneltmiş ve onların uzun süredir Yalçın'ı kamuoyuna adeta ‘1 nolu halk düşmanı’ olarak tanıttığını yazmıştır. Falih Rıfkı Atay ve Bedii Faik'in köşelerinde yazdıkları yazılara değinen Sandalcı, Y.T.P. liderleri aleyhine ‘eşek esprileri’ yaymakla birbiri ile yarış halinde bulunan yazarların gazetesinde (*Dünya*) yer alan ‘D.P. devrini övenler dün protesto edildiler’ başlığı altında ilan edilen mitingin aslında tam bir fiyasko ile neticelendiğini söyleyerek *Dünya*'yı yalanlamıştır.

Sandalcı'nın konuyla ilgili olarak tepki gösterdiği diğer yayın *Akis* dergisidir. Bütün yaşananların CHP eliyle düzenlendiğini ima eden ve ‘Atatürkçü Gençlik’

⁵⁹⁴ Öncü, “Yalçın kimse ile görüştürülüyor”, 3 Eylül 1961.

imzasıyla düzenlenen protestonun Temsilciler Meclisi Üyesi C.H.P.li Alev Coşkun'un perde arkasından talimat vererek gerçekleştiğini iddia eden Sandalcı şunları söylemiştir:

Öte yandan akıl almaz bir sıklıkla yalanı bir ticaret metal haline getiren, içinden her çeşit kötücülüğün fıskırdığı 'Pandora'nın kutusu' meşhur Akis Dergisi "Yetimler Partisinin aydın lideri hakkında açılmış olan tahkikat dosyasının hayli kabardığını" dosyayı adeta tanzim etmişçesine ilan etmektedir.⁵⁹⁵

Bu yaşananların ardından Aydın Yalçın, 21 Eylül'de görülen son mahkemesinde 6 ay hapis ve 500 lira para cezasına çarptırılmış, ancak cezası tecil edildiğinden 21 gündür cezaevinde olduğu için de aynı gün serbest bırakılmıştır⁵⁹⁶. *Öncü*'deki yazılarına da 26 Eylül'de dönmüştür.

Gazete, YTP'nin, CHP'nin yanı sıra Adalet Partisi ile de girdiği siyasi mücadelede yine destekçisi olmuş, AP'den istifa edip YTP'ye geçen üyelerle ilgili haberlerde, AP'nin daha zayıf gösterileceği başlıklar kullanmıştır. 'Adalet Partisinde çözülme başladı⁵⁹⁷', 'A.P. Büyük Çöküntüye Bir Türlü Çare Bulamıyor⁵⁹⁸', 'A.P. çözüldükçe Y.T.P. kuvvetleniyor⁵⁹⁹'.

Seçim günü ise gazete, okuyucularını, oylarını kullanırken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda uyarmış, Ankara'da kimlerin hangi partiden vekil oldukları bilgisini sunmuş ve seçim sonuçlarının nasıl tasnif edileceğine ilişkin geniş bilgiler vermiştir. 17 Ekim'de ise sonuçların büyük bir kısmını açıklamıştır. Türkiye haritası üzerinde renklerle hangi ilde hangi partinin önde olduğuna ilişkin görseller sunarak okuyucularının seçim sonuçlarını kolay okumasını sağladığı haberin manşeti ise, 'A.P: 161 – C.H.P: 176- C.M.K.P: 48- Y.T.P: 65⁶⁰⁰'tir.

Seçimin bu ilk sonuçlarına ilişkin olarak 'Seçmen ne dedi?' başlıklı yazısıyla seçim sonuçlarını yorumlayan Aydın Yalçın; *"Bu seçim birçok kimseler için büyük sürpriz oldu. Fakat sonuçlar bu gazetede bir buçuk yıldır yazdıklarımızı takip eden okurlarımızın kabul edecekleri gibi bizim için asla bir sürpriz olmadı. Seçim sonuçlarından şahsen memnunuz ve bu sonuçları aynı zamanda çok manidar ve*

⁵⁹⁵ Emil Galip Sandalcı, "Mabudu taşıyan adam!", *Öncü*, 5 Eylül 1961.

⁵⁹⁶ *Öncü*, "Aydın Yalçın Serbest", 22 Eylül 1961.

⁵⁹⁷ *Öncü*, 18 Eylül 1961.

⁵⁹⁸ *Öncü*, 19 Eylül 1961.

⁵⁹⁹ *Öncü*, 23 Eylül 1961.

⁶⁰⁰ *Öncü*, 17 Ekim 1961.

*düşündürücü buluyoruz”*⁶⁰¹ demiştir. Bir başka yazısında ise Yalçın, sonuçları, AP ve YTP halinde beliren bir yeni halk hareketi olarak okumuş ve artık memleketin bunu kabul etmesi, anlaması ve iyi kıymetlendirmesi gerektiğini ifade etmiştir⁶⁰².

1961 seçimleriyle askerî yönetimden sivil yönetime geçiş kolay olmamıştır. Aydın Yalçın da seçimlerden sonra kaleme aldığı bir yazısında asıl meselenin ihtilâlden normalleşmeye geçme zarureti olduğuna dikkat çekmiştir. İhtilâlin henüz tamamen tavsiye edilmediğini, bunun sivil teşekküllerin idareyi almasıyla mümkün olacağını anlatan Yalçın, şu ifadeleri kullanmıştır:

*Memlekette sevil teşekküller, idareyi ve mes’uliyeti devralıp, yurttta emniyet, istikrar ve huzuru tam olarak yerleştirenceye kadar bitmiş sayılamaz. Binaenaleyh bu devrede son derece dikkatli olmak ve akıllıca hareket etmek zarureti vardır. Bugün hiçbir kimsenin isteğini iradesini karşı tarafa empoze etmesine artık imkan yoktur. Ordu, bu milletin zorla idare edilemeyeceğini ihtilalden çok evvel anlamış olduğu için ihtilalin sabahına seçim vaadinde bulunmuştur.*⁶⁰³

Seçim sonuçlarından beklediğini bulamayan Ordu içinde bazı grupların müdahale kararı (21 Ekim Protokolü), Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay’ın protokolü kabul etmemesiyle yürürlüğe konmamıştır. Bunun ardından siyasi partiler Çankaya Protokolü’ndeki şartları kabul ederek parlamentonun önündeki engeli kaldırmaya çalışmışlardır. Gürsel’in Cumhurbaşkanı olması, Eminsular’ın orduya geri dönmemesi, 147’lerin üniversiteye alınmaması, Atatürk ilkelerine bağlılık konusunun vurgulanması ve Yassıda suçlularının affedilmemesi biçiminde özetlenecek şartlardan 147’lere ilişkin istekler dışındakiler parti liderleri tarafından kabul edilmiştir⁶⁰⁴.

Seçim sonuçlarına göre normal olan, CHP’nin karşısında yer alan partilerin koalisyona gitmeleridir. Buna rağmen ilk hükûmet CHP-AP koalisyonu şeklinde oluşturulmuştur⁶⁰⁵.

Bu gelişmeler *Öncü*’de de yer bulmuştur. ‘Dün Önemli Toplantılar Yapıldı Millî Koalisyon Gerçekleşiyor’ başlığıyla çıkan haberde bütün partilerin

⁶⁰¹ Aydın Yalçın, “Seçmen ne dedi?”, *Öncü*, 17 Ekim 1961.

⁶⁰² Aydın Yalçın, “Memleketi anlamak”, *Öncü*, 18 Ekim 1961.

⁶⁰³ Aydın Yalçın, “Realizm zarureti”, *Öncü*, 20 Ekim 1961.

⁶⁰⁴ Ayşegül Komsuoğlu, “*Muhalefette Adalet Partisi: Siyasette Bir Denge Arayışı*”, Türkiye’de Siyasal Muhalefet, Der: Ayşegül Komsuoğlu, İstanbul: Bengi Yayınları, 2008, s.252-253.

⁶⁰⁵ Hikmet Özdemir, *Siyasi Tarih*, s. 242.

Cumhurbaşkanlığı için Gürsel'i desteklemeye karar verdikleri ifade edilmiştir⁶⁰⁶. İmzalanan Çankaya Protokolü'nü 'Parti Liderleri ve Ordu Dün Anlaşmaya Vardılar' başlığıyla veren gazete haberin ayrıntısında, demokratik düzenin teminat altına alınması için yapılan çalışmaların sona erdiği, parti liderlerinin, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları'nın tam bir anlaşmaya vardıkları aktarılmıştır. Haberde Silahlı Kuvvetlerin talepleri şu şekilde sıralanmıştır: a) Cumhurbaşkanlığına Gürsel'in seçilmesi b) Milli koalisyonun gerçekleştirilmesi c) Bütün partilerin Atatürk devrimlerine bağlılık göstermeleri d) 27 Mayıs devrimine bağlılık gösterilmesi e) Yassıda kararlarının Meclis içinde ve dışında istismar edilmemesi f) Orduya ait kanunların istismar edilmemesi ve değiştirilmemesi g) Gericiliğe taviz verilmemesi.

Ayrıca parti liderlerinden bu 7 noktayı ihtiva edecek ve bu taahhütlere aykırı hareket edildiği takdirde yapılacak ihtilâlin 'meşru olduğu'nu bugünden tespit edecek bir protokol imzalamaları da istenmiştir. Ertesi sabah gerçekleşen toplantıyı ise gazete, "Parti liderleri ile yapılan görüşmeler sonunda üç maddelik bir protokol üzerinde anlaşmaya varıldı. Protokol'un ana hatları şunlar: 1- Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı desteklenecek 2- Yassıda suçluları için af teklif edilmeyecek 3- 42 sayılı kanun tadil edilmeyecek ve yorumlanmayacak⁶⁰⁷". şeklinde aktarmıştır. Bu anlaşmanın ardından gazete, 'C. Gürsel Cumhurbaşkanı' başlığıyla çıkmış ve '27 Mayıs ihtilalinin lideri ve 17 aylık ihtilal devrinin Devlet ve hükûmet Başkanı, 2. Cumhuriyet Meclisinde ilk turda 607 oydan 434'ünü aldı' sözleriyle bu 'demokratik' seçimi duyurmuştur⁶⁰⁸.

Oluşan yeni Meclisin faaliyetleri başladığında Meclis başkanı seçiminde 3 tur tamamlanmasına rağmen ortak bir Meclis Başkanı'nda uzlaşmamıştır⁶⁰⁹. *Öncü*'de bu konuyu içeren 'Kulis' köşesinde 'Telkinler İknalar' başlığıyla yazılan yazıda ilginç ifadeler yer almaktadır. Burada gazete seçim sürecinde yapılanları antidemokratik bulmuş ve eleştirmiştir:

Evet, sevgili okuyucular, bir haftadan beri demokrasimizin parolası bu iki kelime etrafında toplanıyor. Demokrasi her şeyden önce bir 'ikna' metodudur dendiğine

⁶⁰⁶ *Öncü*, 24 Ekim 1961

⁶⁰⁷ *Öncü*, "Parti Liderleri ve Ordu Dün Anlaşmaya Vardılar", 25 Ekim 1961.

⁶⁰⁸ C. Gürsel Cumhurbaşkanı', 27 Ekim 1961. Aslında AP'nin bir kanadı cumhurbaşkanlığı makamına bir sivil, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'i aday göstermek istiyor ve CHP ile koalisyona yanaşmıyordu. Sonunda silahlı kuvvetlerin baskısı ve emekli bir Orgeneral olan AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın yardımı ile seçime katılan tek aday Orgeneral Cemal Gürsel cumhurbaşkanı oldu. (Hikmet Özdemir, s. 244)

⁶⁰⁹ Millet Meclisi 9. Turun sonunda, gerekli oydan bir fazla oyla (227 oyla) CHP Rize Milletvekili Fuat Sirmen'i Meclis Başkanı seçti. *Öncü*, 1 Kasım 1961.

*göre, tarafların bu yola başvurmaları insana iç rahatlığı veriyor doğrusu... Böylece birtakım pürüzler, birtakım anlaşmazlıklar, istenmeyen adaylar bir de bakıyorsunuz, bir gece içinde halledilivermiş. Ertesi sabah her taraf güllük gülistanlık olmuş.*⁶¹⁰

Seçimlerden sonra siyasi partiler 12 ay boyunca aralarında anlaşıp bir hükûmet kuramayınca, Anayasa gereği Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Meclis Başkanları, siyasi parti başkanları ve siyasi partilerin meclis grubu başkanlarıyla bir toplantı yaparak, hükûmeti kurma görevini, CHP Malatya Milletvekili İsmet İnönü'ye vermiştir⁶¹¹. Gürsel bu görevi tayin ederken “*Ben, hükûmet kurmak için bir partiyi değil, bir şahsı tâyin ettim*⁶¹²” demiştir. Konuyla ilgili olarak Aydın Yalçın ise, “*Devlet Başkanı, memleketin yüzde 68 inin tasvip etmediği bir partinin başkanına bu mes’uliyeti havale ederken, bu durumu bildiğini işaret etmiş olmak için, İnönü’nün şahsıyla CHP arasında fark gördüğünü beyan mecburiyeti hissetmiş olsa gerektir*” demiş ve eklemiştir:

*Milli bir hükûmetin kurulması, memlekette sükûn ve huzurun tesisi için adım atılmasında, yıllar yılı mücadeleden sonra, ancak %32 kadar bir seçmen küntlesinin güvenini temin edebilmiş olan bir partiye dayanmanın imkânı yoktur. Hele adı, memlekette şiddetli tartışma ve ayrılma konusu olan bir liderin bu işi başarmasını beklemek büyük iyimserlik olur.*⁶¹³

Bunun ardından Öncü’de ‘Direnmenin asıl sebebi’ başlıklı yazıda şu yorumlar yapılmıştır:

*CHPliler seçimlerden evvel kendilerini iktidarın tabii varisi addediyorlardı. Bazıları oy alsak da almasak da iktidar bizdedir deyip işi nasıl olsa teminata bağlamış gibi konuşuyordu. Seçim sonunda biraz sendelediler. Fakat bu hal çok uzun sürmedi. CHPnin eski bencil, mütecaviz ve iddiacı çehresi, çok geçmeden geri geldi. “Mecliste en çok sandalye sahibi parti! En tecrübeli parti! En fedakar parti!” teraneleriyle kendilerini gene dev aynasında görmeye başladılar. CHPliler olsa olsa seçmene nisbet yapmak için ve “biz size dememişmiydik, seçseniz de seçmeseniz de gene başa geçeceğiz” diyebilmek için direniyorlar!*⁶¹⁴

⁶¹⁰ Öncü, “Telkinler İknalara”, 28 Ekim 1961

⁶¹¹ Öncü, 10 Kasım 1961.

⁶¹² Öncü, “İnönü, Koalisyon kabinesi kuracak”, 11 Kasım 1961.

⁶¹³ Aydın Yalçın, “Hükümetin Kurulması”, Öncü, 12 Kasım 1961.

⁶¹⁴ Öncü, “Direnmenin asıl sebebi”, 11 Kasım 1961.

3.5.4. Öncü'nün Son Dönemi ve Türkiye İşçi Partisi

Öncü'nün son dönemi, gazetenin Kuvvet Başarır ve Müşerref Hekimoğlu'nun kontrolüne geçtiği ve aynı zamanda da TİP'in⁶¹⁵ siyasi hayata katıldığı döneme denk gelmektedir. Bir önceki yönetimle birlikte YTP'nin sözcülüğü yapan gazete, son döneminde de TİP'e yakın durmuştur. Bu yakın duruş gazetenin içeriğindeki metinlerde de kendini göstermiştir.

Gazetede dikkat çekici en önemli nokta siyasi eğilimlere doğru haber çizgisinin değişmesidir. Önceki dönemde YTP haberlerinin yoğun olarak görüldüğü gazete sayfalarında, özellikle 1962 Mayıs-Haziran döneminde işçi haberlerine ilişkin artan bir yoğunluk gözlenmektedir. Bu fikir değişimi zaten Müşerref Hekimoğlu'nun hem YTP için hem de TİP için yazdığı yazılarda kendini göstermektedir. YTP ilgili olarak Müşerref Hekimoğlu düşünce ve eleştirilerini şöyle ifade etmiştir:

Yeni Türkiye Partisi'nin kuruluş günlerini hatırlıyorum. Yeni Türkiye adı çok sıcak gelmişti bana. Yeni bir Türkiye yaratmak için politika hayatımıza yeni bir program, yeni sloganlar, yeni kavramlar getiren bir parti düşünmüştüm. Statükocu partilerin karşısında, yeni sesler duyuran, ileriye çevrik bir parti. Parti Genel Başkanı, ihtilal hükûmetinin ilk maliye bakanıydı. Yanında politika dürüstlüğüyle tanınmış arkadaşları. Ama bu kadarı yetmiyor. Nitekim seçim sürecinde bu parti de eski metotlarla çıktı karşımıza. Yeni bir şey söylemedi. Yeni bir isim getirmedi, aynı okulda yetişmiş politikacılara kapısını açmaktan çekinmedi. Seçimden sonraki süreyi de iç çekişmelerle geçirmek sorunda kaldı. Alican'ın hükûmet programına ait konuşması dışında Yeni Türkiye adına yakışır hiçbir şey duymadık bu partiden.⁶¹⁶

⁶¹⁵ TİP'in kuruluşu ile ilgili olarak Murat Belge şunları aktarmaktadır: Türkiye İşçi Partisi, 27 Mayıs Darbenin sağladığı görece serbest politik ortamda, 13 Şubat 1961 tarihinde, bir grup sendikacı tarafından kurulmuştur. Kurucuları şunlardır: Kemal Türkler, Şaban Yıldız, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Avni Erakalın, Salih Özkaray, İbrahim Denizcier, Adnan Arkın, Hüseyin Uslubaş, Ahmet Muşlu, Saffet Göksüzöğlü. İlk görev bölümünde Avni Erakalın genel başkanlığa, Kemal Türkler ikinci başkanlığa ve Şaban Yıldız genel sekreterliğe getirildi. TİP'in kuruluşu başlangıçta çok yankı uyandırmadı. Kurucu sendikacıların dolaysız çevresini oluşturan işçiler de TİP'e fazla yakınlık göstermediler. TİP'in bu kendi içine kapalı ve etkisiz varlığı devam ederken 1962'de Türk-İş çevresi "Çalışanlar Partisi" adı verilmesi düşünülen yeni bir parti hazırlığı başlattı. Bu girişim bir ölçüde YÖN çevresindeki aydınlar tarafından da desteklendi. TİP kurucuları bu girişimi önlemeye çalıştılar; bir yandan da TİP'in canlanması için tedbir düşündüler. Bunun yolu, aydınların ilgisini partiye çekecek, aydın olarak tanınan bir genel başkan bulmak gibi görüldü. Sonunda Mehmet Ali Aybar üzerinde anlaşmaya varıldı, böylece 9 Şubat 1962'de Aybar, TİP genel başkanlığına getirildi. (Murat Belge, "Türkiye İşçi Partisi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 2120.)

⁶¹⁶ Müşerref Hekimoğlu, "YTP ne olacak?", *Öncü*, 9 Nisan 1962.

Hekimoğlu'nun TİP ile ilgili görüşleri ise şöyledir:

Türkiye İşçi Partisi aydın kişileri çok yakından ilgilendiriyor. Çünkü kuruluşu da, yapılışı da, öteki partilerden ayrılıyor. Bugünkü partiler mutlu bir azınlığa dayanıyor, ağaların sözcülüğünü yapıyor. Mutlu azınlığın dışında kalan halk yığınları seslerini duyuramıyor. Bir ümit kapısı diye destekledikleri partilerin halktan uzak davranışları karşısında yalnızlığa düşüyorlar. Türkiye İşçi Partisi bu yalnızlıktan kurtulmak amacıyla doğdu.

Hekimoğlu ayrıca, 27 Mayıs'tan sonra Orgeneral Cemal Gürsel'in "Bu memlekette bir sosyalist partinin gereğine inanıyorum" söylediğini iddia ederek, TİP'in siyasal zeminde gerekli ve meşru olduğunu da ifade etmiştir⁶¹⁷.

TİP'in kuruluşundan sonra hem haberlerin hem de başyazının genel ağırlığı işçi sorunları, emek, işçi sınıfı, örgütlenme çerçevesinde gelişmiştir. Bu yazılardan birinde yer alan "Emekten yana bütün aydınların işçi sınıfının öncülüğünde birleşmesi gerekir. Fikir ayrılıklarının, doktrin çekişmelerini bir yana bırakıp birleşik amaç çerçevesinde kümelenmelidirler"⁶¹⁸ ifadeleri önemlidir. Hatta gazete bir bürosunu da işçi haklarına tayin ettiğini açıklamıştır. Öncü İzmir Büro'dan Doğan Özgüden, 'İzmir ve Ege'de Öncü' başlıklı yazısıyla, İzmir'deki imalâthanelerden bahsetmiş, daha çok gecekondü semtlerinde yaşayan insanların buralarda üretim faaliyetine katıldıklarını ve "Sermaye ürkekliğinin etkilemediği bazı iş kolları gece de durmamaktadır" diyerek piyasanın gece gündüz demeden işçileri çalıştırdığından bahsetmiştir. "Yemiş Çarşısı'nda işçi sendikalarına komşu bu küçük han odası, ÖNCÜ Gazetesinin EGE BÜROSU'dur" diyen Özgüden, büronun bundan sonra Egeli işçilerin sesi olacağını işaret etmiştir:

*"Egeli işçilerin, küçük köylülerin, memurların, öğretmenlerin, küçük esnafın, dar gelirli serbest meslek sahiplerinin değerlere değer katmak için alın teri ve emeğini ortaya koymuş tüm Batı Bölgesi insanların sorunlarını tespit edip en seri şekilde ÖNCÜ'ye ulaştırarak."*⁶¹⁹

Bunların yanı sıra gazete, 1962'deki döneminde işçi ilanlarını bedava yayımlayacağını da açıklamıştır: "Türk işçisine bir hizmet olmak üzere gazetemiz bundan böyle işçilerin özel ilanlarını parasız neşretmeye karar vermiştir. İşçi arkadaşlar,

⁶¹⁷ Müşerref Hekimoğlu, "İşçi Partisi ve toplumcu aydınlar", *Öncü*, 19 Ağustos 1962.

⁶¹⁸ *Öncü*, "İlerici-Gerici Çelişmesi", 21 Ağustos 1962.

⁶¹⁹ Doğan Özgüden, "İzmir ve Ege'de Öncü", *Öncü*, 14 Eylül 1962.

*sigorta veya sendika kimlikleriyle, Düğün, Doğum, Nişan, Ölüm ve Yitik ilanlarını gazetemizde parasız neşrettirebileceklerdir*⁶²⁰”.

Gazete TİP'e ve başkanı Mehmet Ali Aybar'a oldukça önem vermektedir. TİP Genel Kongresi sonucunda Mehmet Ali Aybar yine genel başkan seçildikten sonra 'Hakiki aydınlık işçilerden geliyor' manşetiyle çıkan *Öncü*, Aybar'ın konuşmasını da birinci sayfadan yayımlamıştır⁶²¹. Genel kurulu takip eden Müşerref Hekimoğlu da, Aybar'ın alışılmış politikacılardan ayrı bir parti başkanı olduğunu, 'inanmış insanların konuşmasının başka olduğunu' ifade ederek, Mehmet Ali Aybar için “*emekten yana bir aydın olduğunu belgeleriyle ortaya koymuş bir insan. Hayatı boyunca emekten yana bir aydın olarak savaşmış, güçlülere göğüs germiş, konuşmak zamanı gelince güç şartlara rağmen, sesini duyurmuş, hiçbir şekilde taviz vermemiş bir aydın kişi*” sözlerini sarf etmiş ve Aybar'ı övmüştür. İşçi Partisi'ni ise nutuk çekmek yerine, gerçeği söyleme politikasına dayanan bir parti olarak tanımlamıştır⁶²².

Mehmet Ali Aybar'ın sözlerini çoğu zaman manşete çeken gazete üçüncü yaşını kutlarken de 'sosyal demokrat' yönünü okuyucularına açıklamıştır:

*Gazetemiz bundan sonra da emekçi halkımızın demokratik savaşını destekleyecek, en yüce değer olan emeğinin sesini duyurmaya devam edecek, karşısına çıkan güçlülükleri, şimdiye kadar olduğu gibi, inançla yenmesini bilecek. Savaşımız Anayasanın, kanunların güvenliği altında ve okuyucularımızın desteğindedir. Anayasa dışı hiçbir tedbir ve baskı bizi yolumuzdan alıkoymayacak. Üçüncü yılımızın başında ÖNCÜ'nün ileriye çevrik, aydınlık ve inançlı tutumunu okuyucularımıza bir kere daha açıklıyoruz. Öncü'yü çıkaranların sevgi ve saygılarıyla.*⁶²³

Öncü'nün son dönem yazarı Müşerref Hekimoğlu, ilk yazısında Türkiye'nin iki cepheye bölündüğünü, bir yanda gericilerin olduğunu ve bunların yeni fikirleri bozmak, ezmek için çıkarlarını kollamak için işbirliği yaptığını diğer yanda ise ileri cephenin olduğunu söylemiştir. İleri cephe, Hekimoğlu için 'daha dağınık, daha kişisel çabalarla ayakta duran ama daha güçlü, taze kan, taze fikirlerle durmadan yenilenen bir cephe'dir. Okuyucularına seslenen yazar, köşesinde memleketin gerçeklerini, bu gerçekleri değiştirmeye gücü yetmeyen insanların ıstırabını anlatacağını ifade etmiş ve “*Fakirlik,*

⁶²⁰ 'İşçi ilanları bedava', 18 Eylül 1962.

⁶²¹ *Öncü*, 20 Ağustos 1962.

⁶²² Müşerref Hekimoğlu, "Emekçilerin Sesi", *Öncü*, 20 Ağustos 1962.

⁶²³ *Öncü*, "Öncü üç yaşında", 26 Ağustos 1962.

*açlık, çıplaklık, okulsuzluk meselelerinin düğüm noktalarını ışığa çıkaracağım*⁶²⁴, demiştir. Gazetenin yeni döneminde dikkat çeken bir isim de spor sayfasında yer alan ‘Bize Göre’ köşesiyle Ahmet Taner Kışlalı’dır. Kışlalı, gazetecilik serüvenini mahalle takımından liglerde yer alan kulüplerde oynayan futbol oyuncusu benzetmesiyle anlattığı gazetecilik öyküsünde, *Öncü*’yü ‘Yeni bir saha, yeni bir seyirci, yeni takım arkadaşları’ olarak tanımlamıştır⁶²⁵.

3.5.4.1. Tedbirler Kanunu Karşısındaki Tutum

Bu dönemdeki siyasi ortamda, seçimlerden sonra, Ordu içinde, askerî yönetimin sürdürülmesini isteyenlerin, ikinci bir müdahaleyi gerçekleştirme girişimlerinin etkileri de vardır. Bu müdahale girişiminin ardından gelen Tedbirler Kanunu’yla da tartışmaların artarak devam ettiği bir sürece girilmiştir.

Ülkede gerçekleşebilecek olan ‘ikinci ihtilal’ düşüncesine karşı çıkan Emil Galip Sandalcı, “*gelirse gelecek olan bir ‘II’nci ihtilal’ değil bir ‘hükümet darbesi’dir*⁶²⁶” derken, Cahit Talas ise meseleye karşı, sağduyu sahibi insanlara birleşme çağrısı yaparak yaklaşmıştır:

*Türk Milleti Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışları ile meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs’ta yeni bir devreye girmiştir. Aradan iki yıla yakın bir zaman geçmiş olmasına rağmen, 27 Mayıs ihtilalinin sağlamış olduğu en geniş hürriyetlerden, haklardan ve tesamühden (hoşgörü) faydalanarak bir kısım kimseler Türk Milletinin huzurunu bozmakta, çalışmasına engel olmakta ve zahirde eski iktidarın siyasi hayatımızdan uzaklaştırılmış mensuplarına, fakat gerçekte yalnız kendi hasis menfaatlerine hizmet etmek yolundan başka bir şey düşünmemektedirler.*⁶²⁷

Konuya farklı bir açıdan yaklaşan Müşerref Hekimoğlu ise meselenin kökenini ülkede güçlü bir lider kadrosu olmamasına bağlamıştır. “*Bir ihtilal rejiminden normal düzene geçişte usta terzilere çok ihtiyaç var*” diyen Hekimoğlu, Mecliste ve Senatoda yer alan mutlu azınlığın temsilcilerinin, öz çıkarlarının zedelenmemesi için yeni bir anlayış, yeni bir hayat felsefesi sunacak politikaları desteklemeyeceklerini ifade

⁶²⁴ Müşerref Hekimoğlu, “Merhaba”, *Öncü*, 18 Şubat 1962.

⁶²⁵ Ahmet Taner Kışlalı, “Yabancı...”, *Öncü*, 18 Şubat 1962.

⁶²⁶ Emil Galip Sandalcı, “Hükümet darbesi”, *Öncü*, 19 Şubat 1962.

⁶²⁷ Cahit Talas, “Sağduyu sahipleri birleşiniz”, *Öncü*, 20 Şubat 1962.

etmiştir⁶²⁸. Bu kapsamda Müşerref Hekimoğlu için CHP de bir halk partisi olmanın ötesinde bir ‘eşraf partisi’dir. Çünkü geniş halk kitlelerinin ihtiyacını karşılamamakta ve politikasını bu geniş kitleyi kalkındıracak şekilde çizmemektedir⁶²⁹.

22 Şubat ayaklanmasının ardından *Öncü*, ‘Aldatılan Harbokulu C. Sunay’a İtaat Etti’, sürmanşetiyle çıkmıştır. Ayrıntılarda ise Harp Okulu öğrencilerinin sabah 6’da aldatıldıklarını anlayarak, Başkumandan’ın emrine itaat etmeleri ile harekâtın sona erdiği, 106 yıllık, şerefli mazisinde, ilk defa iğfal edilen Harp Okulu öğrencilerinin büyük üzüntü içinde olduğu, Harp Okulu Kumandanı Kurmay Albay Talat Aydemir’in hükûmete bağlı kuvvetlere teslim olduğu, Kurmay Albay Dünder Seyhan’ın da teslim alındığı anlatılmaktadır⁶³⁰. ‘Duruma Hakim Olundu’, ‘Ordu düşmanlara karşı birlik ve beraberlik içinde yurdu korumaya hazırdır’, ‘Meclis Şanlı Orduya Şükranlarını Bildirdi⁶³¹’ gibi haber başlıklarıyla da Ordu’nun gücünü anlatan gazetede Cahit Talas, “Şanlı ve büyük Ordumuz, Türk demokrasisinin yanılmaz ve sarsılmaz bekçisi ve koruyucusu olduğunu bir defa daha ispat etmiştir⁶³²” sözleriyle bu gücü desteklemiştir. Bu ‘karşı ihtilal’ üzerine yazısında bir Milli Selamet hükûmeti kurulması gerektiği önerisinde bulunan Talas şunları söylemiştir:

*Maalesef 27 Mayıs ihtilalini anlamayan, hazmedemeyen küçük bir azınlık, ihtilalin müsamahasından faydalanarak Büyük Millet Meclisine girmiş ve yeni Anayasanın getirmiş olduğu hürriyet havasını Meclis içinde ve Meclis dışında suiistimal etmeye başlamıştır. Bu suiistimal bugünkü buhranı doğurdu... Birlikte hareket etmenin şimdi önümüze çıkardığı ilk zaruret, kısa bir zamanda, fazla vakit kaybetmeden bir MİLLÎ SELAMET HÜKÛMETİ kurmaktır. Bu Hü hükûmet kûmet içinde bütün partiler, eski Milli Birlik Komitesi, Cumhurbaşkanı tarafından seçilen senatörler temsil olunmalıdır.*⁶³³

Karşı ihtilal meselesinde *Öncü* 27 Mayısçıların tarafındadır. Ancak 22 Şubat olayının ardından, hükûmetin 27 Mayıs’ı korumak için hazırladığı kanuna karşı gazetenin tepkisi vardır. Tedbirler Kanunu, *Öncü* açısından aydın çevrede üzüntü yaratmıştır. Ülkenin çok önemli sorunları varken hükûmetin şiddet tedbirleri alması 27

⁶²⁸ Müşerref Hekimoğlu, “Yüksek tansiyon nasıl düşer?”, *Öncü*, 20 Şubat 1962.

⁶²⁹ Müşerref Hekimoğlu, “CHP ve ilkeleri”, *Öncü*, 22 Şubat 1962.

⁶³⁰ *Öncü*, “Aldatılan Harbokulu C.Sunay’a İtaat Etti”, 23 Şubat 1962.

⁶³¹ *Öncü*, 24 Şubat 1962.

⁶³² Cahit Talas, ‘Olayların dersi’, *Öncü*, 24 Şubat 1962.

⁶³³ Cahit Talas, ‘Selâmet yolu’, *Öncü*, 23 Şubat 1962.

Mayıs ruhuna aykırıdır⁶³⁴. ‘27 Mayıs: Her türlü tecavüz intikam hareketi ve tahrik kesin olarak önlenecektir. Tedbirler Kanunu Hazır⁶³⁵, başlığıyla haberi veren gazetede Müşerref Hekimoğlu köşesinde, ‘27 Mayıs’ın Kanuna ihtiyacı var mı?’ sorusunu sormuştur. Hekimoğlu; 27 Mayıs’ı korumak için tedbirler almak yerine 27 Mayıs’ın getirdiği fikirleri geliştirmenin, Anayasanın ışığında toplum meselelerine çözmeye çalışmanın, 27 Mayıs’ı bu anlamda amacına ulaştırmaya çalışmanın en köklü tedbir olduğunu savunmuştur:

Tedbirler komisyonu çalışmaları ilerlerken kafamda sorular düğümleniyor: Nereden nereye geldik? 27 Mayıs’ın getirdiği fikirler, kim ne derse desin, birçok çevrede benimsendi. Bu fikirlerin karşısına çıkmak tabiat ve toplum kanunlarına aykırı değil mi? Bugün Türk toplumundaki gelişmeyi kim durdurabilir? Tarihin akışını kim durdurabilmiş ki?’⁶³⁶

Kanunun kabulünden sonra Başbakan İnönü’nün, “*Meclis ve hükümet iyi çalışmazsa doğru tedbirleri almazsak, milletin başına gelecek buhranın hesabı yoktur*⁶³⁷” sözlerini değerlendiren Hekimoğlu, İnönü’nün yeni şeyler söylemekten öte, daha önce hükümet olarak tedbir getirmeyeceklerini söylemesine rağmen bugün kendisiyle çeliştiğini, hükümetin olayların hızına ayak uyduramadığını⁶³⁸ ifade etmiş ve kanuna karşı eleştirilerini sürdürmeye devam etmiştir.

Tedbirler Kanunu tam olarak açıklanmadan siyasi çevrelerde tepkiye neden olmuştur. Kanunla ilgili bazı fikirler, kanunu ‘sadece görünüşü kurtarıcı’ olarak tanımlamış ve memleket aydınlarının hoşnutsuzluklarını tatmin edemeyeceğini söylerken, bazı fikirler kısıtlayıcı kanunların netice vermeyeceği, tedbirlerle meselelerin halledilemeyeceği ve özellikle basının kısıtlanmasının doğru olmadığını savunmuştur. Ankara Gazeteciler Sendikası da yayınladığı bildiride, “*1- Basını kısıtlayan yeni her türlü mevzuatın Anayasa ve açık rejimle bağdaşmayacağı gerçeği ile böyle bir tasarıya kesin olarak karşıyız. 2- Türkiye’nin bugünkü şartları içinde basının daha faydalı bir çalışma yönü tutması için, ‘Basının kendi kendini kontrol etmesine yarayan’ mevcut Basın Şeref Divanı yönetmeliğinin yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır*” demektedir.

⁶³⁴ Öncü, “Tedbirler 27 Mayıs ruhuna aykırıdır”, 3 Mart 1962.

⁶³⁵ Öncü, 28 Şubat 1962

⁶³⁶ Müşerref Hekimoğlu, “27 Mayısın Kanuna ihtiyacı var mı?”, Öncü, 28 Şubat 1962.

⁶³⁷ Öncü, “Hükümet Başkanı İ. İnönü Politikacıları Uyardı”, 1 Mart 1962.

⁶³⁸ Müşerref Hekimoğlu, “Garp cephesinde yeni bir şey yok”, Öncü, 1 Mart 1962.

Tedbirlerin 27 Mayıs ruhuna ve Anayasa'ya aykırı olduğu yönünde düşüncen Öncü bu fikri destekleyen haber metinlerine yer vermiştir. Bu metinlerde; “*şiddet tedbirleri alınması yoluna gidilmesi, aydın çevrelerde üzüntü yaratmaktadır*”, “*Memlekette, halledilmeyi bekleyen yüzlerce önemli sorun varken, büyük ekonomik ve sosyal reformların bir an önce yapılması gerektiği inancı, gittikçe artan bir hızla vicdanlarda yer ederken, hükûmetin şiddet tedbirleri almak yoluna gitmesi tenkid edilmektedir*”⁶³⁹, ifadeleri yer almıştır. Böylece hükûmetin sorunların çözümü için çalışmak yerine kanunlarla basını, kontrol altına almaya çalışmasının yanlışlığına vurgu yapılmaktadır.

Müşerref Hekimoğlu da “*Kanunla değil, 27 Mayısı hazırlayan sosyal ve ekonomik sebepleri ortadan kaldırarak koruyabiliriz*”⁶⁴⁰, derken, sadece Cahit Talas konuya farklı yaklaşmış ve “*Görevini tam olarak yerine getirmeyen basın nedeniyle son tedbirler bir kapris neticesi değildir, büsbütün lüzumsuz da değildir*”⁶⁴¹ demiştir. Buna karşın, Emil Galip Sandalcı'nın uzun mücadeleler veren basının tekrar başa dönmesinin üzücü olduğunu belirterek, “*Hani böcekler vardır. Ters yüzü döndürürsünüz de ayakları havada, boşlukta nafîle çırpınıp dururlar, ama bir türlü doğrulup yürüyemezler. İşte o böceklere benzedik yine*”⁶⁴², sözleri dikkat çekicidir.

Tedbirler Kanununa karşı tepkiler sürerken, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, “*Kanundan endişe etmeyiniz, ben şahsen bu kanunun çok kısa bir zaman sonra kalkacağına inanıyorum*”⁶⁴³, dese de Tedbirler Kanunu kapsamında ilk davalar üç gazete hakkında açılmıştır. *Akşam*, *Son Saat* ve *Ekspres* gazeteleri 22 Şubat olayları ile ilgili olarak halka heyecan verici ve yalan yayın yapmak suçu ile takibata alınmıştır⁶⁴⁴. Bu kararı Öncü hakkında açılan dava takip etmiştir. Gazetenin o dönemki Yazı İşleri Müdürü Ayhan Bilgin, 24 Şubat tarihli sayıda yer alan ‘İhtilale adı karışan bazı subaylar nezaret altına alındı’ başlıklı haberi nedeniyle, ‘halkı heyecana verici yayın’ yapmaktan yargılanmıştır. Bunların ardından basın üzerine uygulanan baskıların yine başladığını hatırlatan gazete, “*Bir yandan hükûmet ve partiler elbirliği yaparak 27 Mayıs Devrimini korumanın yollarını araştırırken, öte yandan Ankara Basın Savcılığının 27 Mayıs*

⁶³⁹ Öncü, “Tedbirler 27 Mayıs ruhuna aykırıdır”, 3 Mart 1962.

⁶⁴⁰ Müşerref Hekimoğlu, “Tedbirler ve Tepkileri”, Öncü, 4 Mart 1962.

⁶⁴¹ Cahit Talas, “Devleti Korumak Hakkı”, Öncü, 5 Mart 1962.

⁶⁴² Emil Galip Sandalcı, “Tedbirler kanunu çıkarken”, Öncü, 5 Mart 1962.

⁶⁴³ Öncü, “Gürsel “Kanundan çekinmeyin” dedi”, 5 Mart 1962.

⁶⁴⁴ Öncü, “İstanbulda Üç Gazete Hakkında Takibat Açıldı”, 15 Mart 1962.

Devriminin yıktığı bir zihniyet içinde ve bu zihniyeti hortlatmak sevdasında olduğunu üzümlere belirtmek isteriz” sözleriyle basına olan tavrı eleştirmiştir. Ankara Basın Savcılığı’nın, şehirde yayınlanan gazetelerin sorumlu müdürlerini her gün polis aracılığıyla korku havası içinde huzuruna çağırmasından şikâyet edilmiştir. Savcılığa son gidişlerinde ise yaşadıkları şu şekilde aktarılmıştır:

ÖNCÜ sorumluları mutad (adet) üzerine dün sabah da Bay Basın Savcısıyla müşerref olmuşlardır. Fakat bu defaki çağrılış önceki çağrılışlardan çok farklı ve dehşetengizdir. Gazetemiz sorumlularının evi, sabahın erken saatlerinde polislerin baskınına uğramıştır. Dehşetengiz Basın Savcısının öğrenmek istediği şudur: Öncü gazetesi, 22 Şubat olaylarına karışanlar için neden “Muhafaza altına alındılar” dememiş de “Nezaret altına alındılar” demiş!.. İşte bütün mesele, bütün suç bu! Öncü, muhafaza yerine, nezaret dediği için halkı heyecana düşürmüş, ortalığı telaşa vermiş!” “Gazeteler bırakın nezareti, tevkif edildiler, hava üssünde imha olundular diye manşetler veriyor. İstanbul halkı bundan telaşa düşmüyor da Ankara halkı nezara alındılar diye mi telaşa düşecek? İlgililer bu yayınlamızı dikkate alıp elbette Bay Savcının kulağını çekmesini bileceklerdir. Bilmezlerse, bunun nasıl olacağını kendilerine öğretenlerin çıkmamasına imkân yoktur.”⁶⁴⁵

Basın Savcısının Ankaralı gazeteciler üzerine uyguladığı kararlar gazetede bir başka haberle de eleştirilmiştir. *Öncü*, *Yeni Gün*, *Karar*, *Hakimiyet* ve *Resimli Posta* gazeteleri sorumluları hakkında açılan davalardan dördü karara bağlanmış ve iki gazeteci mahkûm edilmiştir. 250 şer lira para cezasına mahkûm edilen gazeteciler Necden Onur ve Turgut Yılmaz’dır. *Öncü* yazı işleri müdürü Ayhan Bilgin ve Mustafa Türkyılmaz beraat etmiştir⁶⁴⁶.

3.5.4.2. Af Meselesi Karşısındaki Tutum

Nisan 1962 yılında önce 27 Mayıs tutuklularının ardından da 22 Şubatçıların affedilmesi gibi tartışmaların yaşandığı bir dönemde, özellikle 27 Mayıs tutuklularının affi, önemli bir tartışma meselesi haline gelmiştir. Af meselesine siyasi platformda da ortaklık bulunamamış, YTP ve CHP 22 Şubatçıların affına olumlu bakarken AP’den muhalif sesler yükselmiştir. Meseleyi, “*Geçmiş devir dâvacıları bir husumet fabrikası olarak işleyen Kayseri’den aldıkları talimat üzerine, yeni bir af taarruzuna geçmiş bulunuyor*” sözleriyle yorumlayan Fikret Ekinci, 27 Mayıs’a husumetin, vatani

⁶⁴⁵ *Öncü*, “Bay Savcı”, 28 Şubat 1962.

⁶⁴⁶ *Öncü*, “Basın dâvâları bütün şiddetiyel devam ediyor”, 19 Nisan 1962.

öldürmek olduğunu söylemiştir. Basını da eleştiren Ekinci, “*Geçmiş devir vurgunlarının, hırsızlarının finanse ettiği, bu sarı basın, milli mücadele yıllarındaki bir kısım İstanbul basınının insanını hatırlatıyor*⁶⁴⁷” demiştir.

Uzun süren ve hükûmet krizlerine sebep olan af meselesi sonunda aşılmış ve ‘1 Yılda 6 yıla kadar ceza yiyen mahkûmlara 29 Ekim’de af’ olacağı müjdelenmiştir⁶⁴⁸. Af meselesiyle ilgili bu tartışmaları yazılarına ve haberlerine taşıyan Öncü’nün asıl eleştirisi, af meselesinin memleketin diğer meselelerinin önünde gündeme oturması, yeni kurulan hükûmeti 6 aydır sadece bu meselenin meşgul etmesidir. Gazete muhabirlerinden Bekir Çiftçi, “*Memleketin çözüm bekleyen, düşündükçe insanı umutsuzluk deryasına düşüren binlerce problemi varken, işte Türk ulusunu yöneten politikacıların uğraşları: AF af ve gene af...*” diyerek durumu özetlemiştir. Çiftçi, hazırlanan toprak reformu kanun tasarısının başbakanlığa dahi sevkedilmediğini, işsizliğe çare aranmadığını ifade etmiş bunları dile getirenlerin ise suçlandığını kaydetmiştir:

*Dünyanın hiçbir yerinde, hastalığa teşhis koyan doktorun suçlandığı hastayı o hale getiren suçlunun korunduğu görülmemiştir. Gazeteci olarak, size yılan hikâyesine dönen af tartışmalarını değil, kalkındığımızın, ekonomik ve sosyal sorunlarımıza eğildiğimiz, ulusça birlik içinde olduğumuzun, yüceldiğimiz haberlerini verebileceğimiz günlerin heyecanı içindeyiz.*⁶⁴⁹

Hükûmetin aldığı af kararına karşı olan Öncü’de tepki, ‘Kaderbirlikçi partilerin af oyunu sökmeyecektir’ başlıklı bir haberle verilmiştir. Haberde, “*Emekçi halk yığınları 90 bin mahkûm, hesabını soracak. Hükûmet programına göre, cezaevlerindeki 90 bin mahkûmun yanında sayıları hiçbir şey ifade etmeyen, adları ‘siyasi mahkum’a çıkmış ufak bir adi mahkumlar grubuna en geç 27 Ekim günü af çıkarılacak*⁶⁵⁰” denilmiştir. Gazete, af isteyen siyasi partileri özellikle de AP’yi kastederek, ‘*27 Mayıs karşı kuvvetlerin çıkaracağı affa, devrimciler seyirci kalmayacak*⁶⁵¹’ demiş, emekliliğe hak kazanmış siyasi mahkûmların ailelerine emekli maaşı bağlanmasına dair yine AP senatör ve milletvekillerince hazırlanan kanun tasarısını da eleştirmiştir: “*Senato huzuruna getirilen teklif, vatan hainlerine, Anayasa ihtilalcilerine, hırsızlara,*

⁶⁴⁷ Fikret Ekinci, “Af Taarruzu”, *Öncü*, 22 Nisan 1962.

⁶⁴⁸ Öncü, “Koalisyon bu sefer de kurtuldu!”, 14 Mayıs 1962

⁶⁴⁹ Bekir Çiftçi, “Çirkin Politikacılar”, *Öncü*, 14 Mayıs 1962.

⁶⁵⁰ Öncü, “Kaderbirlikçi partilerin af oyunu sökmeyecektir”, 18 Eylül 1962.

⁶⁵¹ Öncü, “Ya ekonomik ve sosyal düzen kurbanı 90 bin mahkûm”, 17 Eylül 1962.

*sahtekarlara dolandırıcılara layık olmadıkları bir lûtfu bahşetmek kararında olanların teklifidir*⁶⁵²”.

Hükûmette af meselesi yüzünden çıkan krizin ardından Başbakan İnönü istifa etmiş, ancak hükûmeti kurma görevi Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından kendisine yeniden verilmiştir. Partiler arasındaki anlaşmazlıklar konusunda gazetelerde İnönü'nün koalisyon kurma konusunda 'umutsuz' olduğu ifadeleri yer alırken *Öncü*, bütün bu meselelerin ardında, gittikçe büyüyen ve çözüm bekleyen sosyal konulara dikkat çekmeye çalışmıştır. Burada sosyal konuları sürekli gündemine taşıyarak *Öncü*'de farklı bir kimlik oluşturan Müşerref Hekimoğlu'nun yazıları önemlidir:

*Bugün on ikinci gün, hükûmet buhranı giderilemedi henüz... öte yandan meseleler gide gide yığılıyor. Ankara sokaklarında yorganlılar çoğalıyor. İstanbul'da hamallar grev yapıyor. İşçiler yeni bir yürüyüşe hazırlanıyor. Sendika başkanları politikacılara çatıyor durmadan. Hükûmet böyle bir havada kurulacak. Hangi parti kurarsa kursun önemi yok zaten. Getireceği program önemli.*⁶⁵³

Siyasi partilerin seçimlerden sonra tek meselelerinin af olduğuna vurgu yapan ve bunu eleştiren *Öncü*, 'Ya ekonomik ve sosyal düzen kurbanı 90 bin mahkûm' manşetiyle cezaevlerinde yatan diğer mahkûmların ve ailelerinin de af isteğini dile getirmiştir. Gazeteye göre, 'İhtilâl'in mahkûm ettiği suçları, halkoyunu almak için affetmek, gaflettir'⁶⁵⁴. Af Kanunu'nun Senato'da kabul edilmesi sürecinde Kanun'un sadece Kayseri cezaevindekileri kurtarmak üzere bir girişim olarak kabul edilmesi tartışma yaratınca *Öncü*, Kanun'un kabulünden sonra; 'Af Senatoda Kabul Edildi, Türk Ulusu yalnız Kayseri cezaevinden mi ibarettir?'⁶⁵⁵ başlığıyla çıkmıştır. Bunun yanı sıra Senato'da emekliliğe hak kazanmış siyasi mahkûmların ailelerine maaş bağlanmasına dair AP'li senatör ve milletvekilleri tarafından hazırlanan kanun tasarısı görüşülürken de tartışmalar yaşanmıştır. Af meselesine karşı sert bir duruş sergileyen *Öncü* için bu karar da kabul edilemez niteliktedir: 'Memlekette vatandaş yiyecek ekmek bulamazken' 'Senato'da bardak taşı soygunculara maaş bağlanıyor'⁶⁵⁶ gibi başlıklarla gazete, tepkisini açıkça ortaya koymuştur.

⁶⁵² *Öncü*, "Soygunculara maaş bağlanıyor", 19 Eylül 1962.

⁶⁵³ Müşerref Hekimoğlu, "Onikinci gün", *Öncü*, 12 Haziran 1962.

⁶⁵⁴ *Öncü*, "Ya ekonomik ve sosyal düzen kurbanı 90 bin mahkûm", 17 Eylül 1962.

⁶⁵⁵ *Öncü*, 17 Ekim 1962.

⁶⁵⁶ *Öncü*, "Soygunculara maaş bağlanıyor", 19 Eylül 1962.

Hükûmetin yeniden kurulması sürecinde (CHP-YTP-CKMP koalisyonu) gazetenin başyazı bölümünde ‘Öncü’ imzalı çıkan yazıda, yeni bakanlar kurulu listesi açıklandıktan sonra “*Yeni hükûmet umut verici değil. Bu üç partinin kontenjanından hükûmete giren üyeler için de doğru bir yargı*” yorumu yapılmıştır. Özellikle ekonomiyle ilgili olarak getirilen bakanların ilerici olmadıklarının, yeni fikirlerinin olmadığı söylenildiği yazıda, “*Hükûmetin yaş ortalaması 54, şimdiye kadar ki Cumhuriyet hükûmetlerinin en yaşlısı. Bu kadar yaşlı ve geri fikirli bir hükûmetle yeni bir düşünce alışkanlığı isteyen köklü reformlar gerçekleştirilemez. Bülent Ecevit’ten gayri hiçbir kabine üyesi devletçi düzene inanmış değil*⁶⁵⁷” denilmiştir. Benzer bir başka yazıda ise, Atatürkçülük ve 27 Mayıs ruhunu koruması, savunması beklenen CHP’nin ve lideri İnönü’nün devrimlere karşı olanların silahlarını etkisiz hale getirmek yerine, devrimin silahlarını karşı tarafa vermek yoluna gittikleri söylenmiştir:

Atatürkçülük ve 27 Mayıs devletçidir. Koalisyon protokolünde bu ilke son nefesini vermektedir. Atatürk ve 27 Mayıs halkçıdır. Ücret ve aylıkların yüzde 5 hakkı ellerinden alındı, han ve apartman sahiplerine yeni ayrıcalıklar tanındı. Atatürk ve 27 Mayıs ilericidir. Bütün fikir akımlarının ve inançların rahatça tartışılmasını destekleyen devrim liderlerine karşılık açık rejim ne yaptı? Tedbirler Kanun ile işe başladı, şimdi de bir aşırı sağ ve aşırı sol ceryanlarla savaş türküsü tutturdu. Atatürkçülük ve 27 Mayıs laikdir, toplumdudur, devrimcidir. Şimdi bu devrimi korumalarını beklediklerimiz ise bu ilkeleri bıraktılar, gerici düzenin sloganlarına teslim oldular⁶⁵⁸.

Öncü, Aydın Yalçın’ın kontrolünderken YTP’ye ne kadar yakınsa, Kuvvet Başarır’ın döneminde ondan o kadar uzaktır. Yeni Koalisyon döneminde, İnönü ise verdiği tavizlerle eleştirilmiştir. Örneğin, YTP lideri Ekrem Alican’ın DPT’nin başına getirilmesiyle birlikte CHP ve YTP arasındaki ekonomik bakış açısındaki farklar karşısında İnönü’nün verdiği tavizlerin büyük zararları olacağını ifade eden Bekir Çiftçi şunları kaydetmiştir:

İnönü, ekonomik görüşleri, kendisi yeni Türk devletinin kurulmasına yardımcı olurken savunduğu prensiplere bu kadar aykırı bir politikacının yardımcılığı ile başbakanlık edecektir. Atatürk ve 27 Mayıs devrimlerinin bugüne kadar onların savunucusu saydığımız İnönü’nün hatalı ve gevşek tutumu yüzünden, geriye

⁶⁵⁷ *Öncü*, “Yeni Hükûmet”, 27 Haziran 1962.

⁶⁵⁸ *Öncü*, “Atatürk ve 27 Mayıs İlkeleri”, 28 Haziran 1962.

*götürülmesine engel olmak durumundayız. Yoksa İnönü'ye bel bağlayarak geçirdiğimiz hergün, bizi Atatürk'ten biraz daha uzaklaştırıyor.*⁶⁵⁹

Yazıda ayrıca çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak çabaları yapabilmek için ortaya yepyeni bir parti ile çıkmanın da kaçınılmaz olduğu ifade edilmiştir. Aynı köşede, bu yazıya istinaden, Yunus Koçak imzalı bir yazıyla TİP'in, bu zorunlu ihtiyaca istinaden doğduğu söylenmiş ve partinin amaçları, hedefleri anlatmıştır⁶⁶⁰. Bu düşüncelerin ardından Meclise sunulan hükûmet programı haberi, 'CHP Devletçilik ilkesini terketti' 'CHP'nin kişiliği kalmadı', 'Tavizname işçiye yalnız boş vaatler ve öğütler getirdi' başlıklarıyla verilmiştir. Haberin metninde ise milletvekillerine dağıtılan hükûmet programının beğenilmediği de ifade edilmiştir⁶⁶¹.

Öncü imzalı bir başyazıda ise, İnönü'nün devletçilik ilkesinden hemen vazgeçtiği ifade edilerek CHP ve İnönü, Atatürkçülükten uzaklaşmakla suçlanmış İnönü'nün temel ilkelerden taviz verdiği ifade edilmiştir. Ayrıca programda laiklikten de hiç bahsedilmediği söylenerek, "*İnönü, bu tutumuyla çember sakallılardan oy ya da sevgi mi bekliyor?*"⁶⁶² şeklindeki soruyla da oy için CHP'nin kendi siyasi çizgisinden koptuğu ifade edilmiştir.

Yeni kurulan İşçi Partisi ile ilgili haberlerin birinci sayfadan yer aldığı gazetede, işçi mitingleri, sendika haberlerinin göze çarpmasının yanı sıra, *Öncü*'nün mitinglere kimi zaman liderlik, sözcülük yaptığı da görülmektedir. Örneğin, Karadeniz Ereğli'sinde gerçekleşen Morrison Şirketi'ne karşı büyük işçi mitinginde gazete, işçilere büyük destekle ve bir çağrıyla çıkmıştır: "*İşçiler! Bütün zenginliklerin gerçek sahibi Emekçiler! Mücadele arkadaşlarımız!*" denilen çağrı metni şu ifadelerden oluşmaktadır:

ÖNCÜ Gazetesini çıkararak biz fikir işçileri izler gibi düşünüyoruz: ülkemize herkesin mutlu olacağı bir düzenin kurulabilmesi, işçimizin, on binlerce işsizimizin ve bütünüyle emekçi halkımızın demokratik haklarına her bakımdan sahip çıkmasıyla mümkün olacaktır. Biz işçiler fabrikada, maden ocağında, gazete çıkarma işinde, tarlada, yer altında ve yerüstünde ülkemizin bütün zenginliklerinin yaratıcısı, bütün zenginliklerin gerçek sahibi olduğumuz halde yaşamamız ortaçağ yaşamısından farklı değildir: Ya bir gecekondu kulübesinde, ya da ağır kira şartları içindeyiz. Üstelik her gün işsiz kalmak korkusuyla yüz yüzeyiz. İş

⁶⁵⁹ Bekir Çiftçi, "İnönü'ye karşı..", *Öncü*, 30 Haziran 1962.

⁶⁶⁰ Yunus Koçak, "Türkiye İşçi Partisi Vardır", *Öncü*, 1 Temmuz 1962.

⁶⁶¹ *Öncü*, "CHP nin kişiliği kalmadı", 1 Temmuz 1962.

⁶⁶² *Öncü*, "Bir Halk Partisi Vardı", 2 Temmuz 1962.

güvenliğimiz yoktur. Bir yanda ekmeğini zor kazanan yüzbinlerce işçi, bir yanda on binlerce işsiz. Okumaktan ve çocuklarımızı okutmak imkanlarından yoksunuz. Yüksek okullarımızda işçinin ve fakir halkın çocukları yok denecek kadar azdır. Sağlığımız güvenlik altında değildir. Nasırlarının ürünüyle kurulup işleyen okullarda yetişen doktorlar işçinin ve halkın hizmetinde değildir. Çok kazanmak adına ya yabana gidip dönmekte ya da büyük şehirlerden çıkmamaktadırlar. Öte yanda yağınla hastamız imdat beklemektedir.

İşçinin ve fakir emekçi halkın dostu bütün aydınları ve bütün işçi arkadaşları ÖNCÜ etrafında birleşmeye ve onu desteklemeye çağırıyoruz. Arkadaşlar! Emegin hakkı için yılmadan savaştan ÖNCÜ'nün sayfaları sizlere açıktır. Ayrıca her hafta bir sayfamız yalnız siz işçi arkadaşlarımızın yazılarına, şikayetlerine ve düşüncelerine ayrıldı. 'ÖNCÜ İŞÇİ PLATFORMU' sayfası işçilerin ve emekten yana olanların birleşik gür sesi olacaktır. ÖNCÜ gazetesi, mutlu yarınlara atılan büyük bir adım olan EREĞLİ MİTING'ini heyecanla kutlar.⁶⁶³

Müşerref Hekimoğlu da işçilerin mitingini selamlayarak; *"Ereğli'ye biz de ümitle bakıyoruz. Çünkü Ereğli'de halk yığınlarının uyanışını, işçi sınıfının bilinçli davranışını görüyoruz. Demokrasimizin ışığı burada. Miting yolcularına da emekten yana savaştan aydınlara da selâm!"⁶⁶⁴* demiştir.

Miting haberleri *Öncü*'de önemli mesajlar içeren başlıklarla çıkmıştır: 'Ereğli'de "EMEK" Dile Geldi', 'Haksızlıkları mağlûp edip dize getirene kadar yılmadan döğüşeceğiz', 'Dağlara Baraj Kuracağız ve Kimse Yıkamayacak', 'Savaşta hepimizin olan vatan sulhta tek başına sahip çıkanlara paydos ettireceğiz', 'Sömürücülüğe Son İhtar', 'İşçinin Vücudu Sömürge Değildir'⁶⁶⁵.

Morrison'a karşı gazetenin tavrı işçiden yanadır. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in yaptığı bir basın toplantısında söylediği sözlerine *Öncü* hemen tepki göstermiştir. 'Şaşırtıcı Tutum! Çalışma Bakanı Morrisonu savundu' başlıklı haberde, Ecevit'in şirketin örnek bir firma olduğunu söylemesi ve kaçamak cevaplar vermesi eleştirilmiş ve Ecevit'in basın yolu ile işçileri bölmek istediği iddia edilmiştir⁶⁶⁶.

⁶⁶³ *Öncü*, "Çağrı", 12 Ağustos 1962.

⁶⁶⁴ Müşerref Hekimoğlu, "Ereğli yolcularına selâm!..", *Öncü*, 12 Ağustos 1962.

⁶⁶⁵ *Öncü*, 13 Ağustos 1962

⁶⁶⁶ *Öncü*, "Çalışma Bakanı Morrisonu savundu", 3 Eylül 1962.

Ardından gelen başlıkla da Ecevit işten atılmalarının suçlusu haline gelmiştir: ‘Ecevit’in savunmasından cesaret alan Morrison Elli işçiyi Daha Attı⁶⁶⁷’.

Bunun yanında gazetenin çalışma ilişkilerinde üzerinde durduğu bir konu da Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türkiye Temsilcisi John Thalmayer’in Türkiye’deki ikamet izninin uzatılmamasına ve sınır dışı edilmesine ilişkin gösterilen tepkidir. Haber için kullanılan başlıklar bu anlamda açıklayıcıdır: ‘Hür Sendikalar temsilcisine yapılan muamele!’⁶⁶⁸, ‘Hükûmet işçinin yanında değildir’, ‘Thalmayer Hür Sendikacılığa inananlar gibi görev yapmıştır⁶⁶⁹’, ‘Thalmayer “Davanızı kazanacaksınız” dedi: Thalmayer’le Sendikacılar göz yaşları arasında toplantıdan ayrıldılar⁶⁷⁰’. Konuya köşesinde değinen Hekimoğlu, ‘Thalmayer gidince ne olacak?’ sorusuyla “*Thalmayer, Yapı-İş Federasyonunda çalışıyor. Ereğli mitingini Yapı-İş tertipliyor. Amerikalı şirketi Morrison’un sömürgeci davranışına karşı emekçi halk yığınlarında büyük tepki uyanıyor. Derken Thalmayer’in izin süresi bitiyor ve yenilenmiyor. Bu rastgele olay sayılabilir mi? Thalmayer giderse bu haklı sesler duracak mı sanıyorlar?*”⁶⁷¹ demiştir. Bunların ardından Öncü, ‘Türk İşçisi İçin Dünya İşçileri Grev Yapacaklar’, manşetiyle çıkmıştır⁶⁷².

Gazete, işçi tarafının kazandığı haklara da yer vererek takipçisi olmuştur. Örneğin, ‘Tekel işçileri için yeni bazı kararlar alındı - 3000 işçi geçicilikten devamlı kadroya alınıyor⁶⁷³’, ‘Türk İşçisinin yeni bir zaferi: Gümüş Motor Boyun Eğdi⁶⁷⁴’ gibi. Gazetede bu dönemde 30 Eylül 1962 tarihinden itibaren, ‘bir parti doğuyor’ başlığıyla İngiliz İşçi Partisi’nin doğuş hikâyesinin yazı dizisi olarak yayımlanması da dikkat çekicidir.

Gazetenin önemli olduğu düşünülen bir diğer tavrı da 1 Ekim 1962 tarihinden itibaren ‘Demokrasiye Çağrı’ başlığı altında, antidemokratik yasaların yürürlükten kaldırılması için imza kampanyası düzenlemesidir. Kampanyanın çağrı metninde şu ifadeler yer almıştır:

⁶⁶⁷ Öncü, 5 Eylül 1962.

⁶⁶⁸ Öncü, 26 Ağustos 1962.

⁶⁶⁹ Öncü, 27 Ağustos 1962.

⁶⁷⁰ Öncü, 29 Ağustos 1962.

⁶⁷¹ Müşerref Hekimoğlu, “Thalmayer giderse ne olacak?”, Öncü, 29 Ağustos 1962.

⁶⁷² Öncü, “Türk İşçisi İçin Dünya İşçileri Grev Yapacaklar”, 7 Eylül 1962.

⁶⁷³ Öncü, 14 Eylül 1962.

⁶⁷⁴ Öncü, 15 Eylül 1962.

Anayasa'ya aykırı yasalarla, özellikle faşist İtalya'dan alınan ceza yasaları hâlâ yürürlüktedir. Antidemokratik yasaların baş sorumlusu olan hükümet, bilim özgürlüğünü, emekçi halk yığınlarının örgütlenmesini köstekleyen bu yasaların yürürlükten kaldırılması için en ufak bir girişime geçmemiştir. Anayasa Mahkemesi kurulalı 34 gün olduğu halde, bu antidemokratik yasaların yürürlükten kaldırılması için Anayasa Mahkemesi'ne dâva açmağa yetkili organlar da tehlikeli bir susuş içindedirler.

6 ay içinde dâva açılmazsa, söz konusu antidemokratik yasaların yürürlükte kalacağını, kalan 146 gün içinde gerekli organların harekete geçmediği takdirde hükümetin bu yasalara uygun davranışlarının meşruiyet kazanacağı konusunda uyarılarda bulunan gazete, bunu demokrasiyle ilişkilendirip “*Yani, demokrasimiz ve halk-Anayasamız bir kapkaça getirilmek tehlikesi altındadır*” demiştir. Gazete kampanyayı şöyle açıklamıştır:

Bu tehlike karşısında, Anayasa'ya aykırı yasaların, özellikle Faşist İtalya'dan alınan ceza yasalarının yürürlükten kaldırılması ve bu konuda Anayasa Mahkemesi'ne dâva açması için Sayın Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e sunulmak üzere, gazetemiz bir imza kampanyasına girişmiştir. Bilim özgürlüğünü, emekçi halk yığınlarının örgütlenmesini ve ülkemizde gerçek demokrasinin kurulmasını köstekleyen bu antidemokratik yasalara karşı bütün demokratik kuvvetleri harekete geçmeye, bütün okuyucularımızı imza vermeye ve demokrasiyi kurtarmaya çağırıyoruz.⁶⁷⁵

Gazete bu kampanyaya katılan imzaları yayımlamakla birlikte, destek veren sivil toplum örgütlerini, gazeteye gönderilen mektupları da okuyuculara sunmuştur. Örneğin, Müşerref Hekimoğlu, gazeteye İzmir'den köylülerin, Malatya'dan doktorların, sendikacıların imzalarıyla gelen listelerden bahsetmiş ve “*Kafatasçılar, faşizmi korumak için, faşist yasalara karşı açılan kampanyayı lekeleye dursun köylüler, işçiler, aydınlar savaşı hızlandırıyor günden güne. Anayasanın uygulanması için çalışıyor*⁶⁷⁶” demiştir.

Bununla birlikte *Öncü*'de her gün Çağrı'ya imza verenlerin listesini yayınlamıştır. Kampanyanın 68. gününde hala talep edilen değişikliklerin gerçekleşmemesi üzerine kaleme aldığı yazısında Müşerref Hekimoğlu, “*Demokrasiye Çağrı kampanyamız başlayalı altmış sekiz gün oldu. Bir yanda parmak basan, kargacık*

⁶⁷⁵ *Öncü*, “Demokrasiye Çağrı”, 2 Ekim 1962.

⁶⁷⁶ Müşerref Hekimoğlu, “Kafatasçıların çabası boşuna”, *Öncü*, 14 Kasım 1962.

kurgacık yazıyla kampanyayı destekleyen vatandaş, ötede bir sessizlik. Bir vurdum duymazlık. Üstelik bu kampanyayı karalama çabası⁶⁷⁷” sözleriyle kampanyaya karşı çıkarıcı çevrelerin kişisel çıkarları için her şeyin karşısında olduklarını savunmuştur.

2 Ekim 1962’de Ankara’da 10 kişilik bir grup Kızılay’da hükümet aleyhine sessiz bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Ellerinde, ‘Hürriyet dediniz, nerede hürriyet?’, ‘İsmet Paşa istifa’, ‘Planı yapıyorsunuz tatbik etmiyorsunuz’, ‘Açık rejim dediniz, kumandanlar gizli görüşüyorlar’ pankartları açan grup, bir anda biriken kalabalık karşısında linçe maruz kalmıştır. Bununla birlikte AP İl Merkezi ve Genel Merkezi taşlanmış, *Yeni İstanbul* ve *Tercüman* gazetelerinin büroları tahrip edilmiřtir⁶⁷⁸. 3 Ekim’de gazete ‘Gericiler Dün Gereken Cevabı Aldı’ manşetiyle çıkmış, binlerce gencin, ‘gerici gazeteleri’ ve AP Genel Merkezini tahrip ettiğini, gençliğin 27 Mayıs ruhunu tekrar yaşattığı ifade edilmiştir. Haberin ayrıntılarındaki bazı ifadeler ise şu şekildedir: “*Gericiliğin yuvası olan Adalet Partisi Genel Merkezi Adalet Parti İl Merkezi ve bazı gazetelerin Ankara Büroları tahrip edilmiştir... Bu arada rejim düşmanlarından birkaçı kaçmıřtır⁶⁷⁹”.* Gazete kullandığı bu ifadelerle şiddet hareketlerini onaylamıştır.

Müşerref Hekimoğlu da konuya değindiği yazısında, 27 Mayıs’ın getirdiği özgürlüklerin, yarattığı yeniliklerin herkesi etkilediğini, en gerici partilerin bile programlarını sosyalist bir açıdan yeniden gözden geçirdiğini, herkesin 27 Mayıs’çı, devrimci ve toplumcu olduğunu aktarmış ama gelenen noktada bundan rahatsızlık duyanların ortalığı bulandırmak ve bir baskı yaratmak istediğini söylemiştir. Gösteriler hakkında ise Hekimoğlu, “*1962 yılı Türkiye’sinde faşizmi hortlatmak isteyenlere halkın tepkisi bu. Halk faşistlere en sert cevabını veriyor. Bu cevabı hak ettiler⁶⁸⁰”* demiştir.

Olayların ardından, 11 Ekim 1962’de Büyük Millet Meclisi’nde temsil edilen 5 parti ve Bağımsızlar bir ortak bildiri yayımlayarak 27 Mayıs’a yönelecek her türlü tecavüzü birlikte karşılayacaklarını ilan etmişlerdir. Bildiri, CHP adına Suphi Baykam, YTP adına şekip İnal, CKMP adına Hâzım Dağlı, AP grubu adına Ferruh Bozbeyli, MP adına Kâzım Arar ve Bağımsızlar adına Celâlettin Uzer tarafından imzalanmıřtır⁶⁸¹.

⁶⁷⁷ Öncü, “Gürsel ve Anayasa”, 5 Kasım 1962.

⁶⁷⁸ *Cumhuriyet*, “Tahriklerin sebep olduğu galeyana nihayet dün patlak verdi”, 3 Ekim 1962.

⁶⁷⁹ Öncü, “Gericiler dün gereken cevabı aldı”, 3 Ekim 1962.

⁶⁸⁰ Müşerref Hekimoğlu, “Halkın cevabı”, *Öncü*, 3 Ekim 1962.

⁶⁸¹ Bildiri metninde şu maddeler yer almaktadır: 1. Atatürk’ün kurduğu ebedi Türkiye Cumhuriyeti, bugün 27 Mayıs meşru temeline dayanan bir Anayasaya sahiptir. Vatandaş olarak, toplum olarak bütün

Bunun dışında AP Genel Merkezi de yayımladığı beyannamede, milletin menfaatlerine karşı her türlü harekete cevap verileceği belirtmiştir:

Karanlık işler peşinde beyan bedbahtlar emellerine hasıl olmak için bazı meselelere “Türk Ordusunun temayül ve istikameti bu yoldadır” sloganını kullanarak büyük Ordumuzun şerefi ile oynamak cür’et ve küstahlığını göstermektedirler. Milli Devrim Ordusu ismini veren ve ne idiği belli olmayan kimseler bugün hükümet azalarını Başbakanımızı dahi ölümle tehdit edecek kadar cür’ete kavuşmuş görünmektedirler. Af mevzuunu müzakere eden Büyük Meclise getiren hükümet iken, affı isteyenleri öldüreceklerini söyleyenlerin kimler ve hangi ideolojinin peşinden koştuklarının sür’atle araştırılması bir vatan borcu haline gelmiştir.⁶⁸²

Ancak dikkat çekici olan bu haberin yayınlanmasından sonra gazetede Öncü imzalı başyazıda yazılanlardır:

Parlamento içi beş partinin birden İnönü’nün çevresinde birleşivermeleri, son yayınlanan C.H.P. bildirisi muhafazakâr kuvvetlerin 27 Mayıs öncesi demokrasi oyunlarını halka daha fazla kabul ettiremeyeceklerini anlamalarının sonucudur. Batı demokrasisine inançları olsa, karşılarında siyasi ortama giren devrimci kuvvetleri demokrasinin gerekli unsuru olarak görmeleri gerekir. Beş partinin birleşmesi de C.H.P. bildirisi de ‘Komünizme karşı savaş’ gerekçesini taşıyor. Gerçekte bu terane altında susturmak, yok etmek istedikleri kuvvetler ise 27 Mayıs devriminde yaşama ortamı bulan, bu statükocu partilerin temsil ettikleri imtiyazların karşısına, içte ve dışta özgür bir Türkiye adına, dikilen, emekçi halk

---

haklarımız ve görevlerimiz bu Anayasaya göre değer taşır. 27 Mayıs, Anayasamızda ifade ve teminatını bulan milli bir devrimdir. Büyük Meclisin mensupları olan bizler bir bütün halinde bu meşru temele yönelecek her türlü tecvüzü birlikte karşılamağa azimli ve kararlıyız. 2. Anayasamız, ilhamını milli mücadele ruhundan, Atatürk milliyetçiliğinden ve tam olarak Atatürk ilkelerinden almıştır. Türk milleti, insan hak ve hürriyetlerine dayanan laik ve sosyal hukuk devleti düzeni içinde yaşamağa ve medeniyet yolunda hızla ilerlemeğe karardır. Bizi bu yoldan ayırmağa çalışan ve millet bütünlüğünü zedeliyecek mahiyette olan her türlü totaliter temayülün, gerici cereyanın, komünizmin, ırkçılığın ve faşizmin karşısındayız. 3. Tarih boyunca, bağımsızlığı hak ve hürriyetleri için savaşmış ve bu uğurda fedakarlıklara katlanmış olan aziz milletimiz insan haysiyetine kıymet veren demokratik rejim her güçlüğü yenerek mutlaka ve kesin olarak koruyacaktır. Siyasi parti grupları ve bağımsızlar olarak inanıyoruz ki, Büyük Mecliste ve Meclis dışında her türlü siyasi faaliyetin millet hayrına netice vermesi herşeyden önce demokratik nizamın yerleşmesine ve devamına bağlıdır. Siyasi hayatımızın daha verimli olması ve demokratik düzen içinde daha istikrarlı, kardeşçe yaşamamızı mümkün kılacak olgunluğa ulaşması amacımızdır. 4. Gücünü milli iradeden alan bugünkü Hükümet’in ve bundan böyle iş başına gelecek hükümetlerin, yukarıda ifadesini bulan temel görüş ve inanışlara uygun çalışmalarında kendilerini bütün gücümüzle yardımcı ve müzahir olmayı vazife biliyoruz. Büyük Meclisi teşkile eden gruplar olarak birlikte kararlaştırdığımız bu esaslara aykırı hiçbir davranışa müsaade ve müsamaha etmeyeceğimizi beyan ederiz.

⁶⁸² *Milliyet*, ‘Bildiriler Yayınlandı’, 12 Ekim 1962.

*yığınlarını temsil eden dinamik kuvvetlerdir. CHP bildirisinde ‘Bütün vatanseverlerin bizim görüşümüzde olduğuna şüphe yoktur’ deniliyor. Şunu açıkça söyleyelim, kelimelerin ardında oynanan oyun Atatürk ilkelerine, 27 Mayıs Devrimine karşıdır. Bu nedenle, vatansever olarak bildiriye katılmıyoruz.*⁶⁸³

Gazete, mevcut siyasal duruşuna ve TİP’e karşı bir cephe ve hareket oluştuğunu düşünerek karşı savunmaya geçmiştir. Aynı günkü gazetede ‘Türkiye İşçi Partisi komünist parti değildir’ başlığıyla Mehmet Ali Aybar da *Öncü*’nün ifadelerine benzer içerikte bir açıklama yapmıştır. Yayımlanan ortak bildirin, beşlerin gerçek kimliğini kuvvetli bir ışıkla aydınlattığı için önemli sayan Aybar, bildirin aynı zamanda samimiysiz olduğunu da söylemiştir. Beşlerin beşinin de 27 Mayıs’a karşı olduğunu, 27 Mayıs’ı daha 27 Mayıs sabahında sinsice kemirmeğe başladığını iddia etmiştir⁶⁸⁴.

10 Kasım 1962’de Mehmet Ali Aybar, Adnan Cemgil, Behice Boran’ın yazılarına yer veren gazetede Müşerref Hekimoğlu, Atatürk’ün 1922’de halkçılıkla ilgili söylediği cümlelerle yazısına başlayan Hekimoğlu, alıntıladığı bu sözlerle 27 Mayıs ve yeni Anayasa ile bu Atatürkçülüğe yaklaşıldığını ifade etmiş ve konuyu TİP’e getirmiştir:

*İşte TİP! Çağrısına Atatürk’ün yukarıda aktardığım sözleriyle başlıyor. Böylece Atatürkçülük gerçek anlamıyla giriyor hayatımıza. Atatürkçü kuşaklar bilinçli bir çabayla yarım kalmış bir rüyayı bitirmeğe, yeni bir Türkiye yaratmaya, emeği bu toplumun en yüce değeri yapmaya çalışıyorlar. 1922’de söylenen sözleri 1962 yılının şartlarına göre gerçekleştirmeğe uğraşıyorlar. Atatürkçüler bu çabada birleşiniz.*⁶⁸⁵

3.6.Öncü ve Diğer Basın

Tarihe tanıklık eden gazetelerin, ideolojik duruşları nispetinde dönemin olaylarını algılama ve yorumlama tarzları kadar, diğer basın organlarıyla olan ilişkileri ve gazetecilik pratiği açısından sundukları katkılar ya da yok ettikleri pratikler oldukça önemlidir. Buradan hareketle, *Öncü*’nün gazetecilik pratikleri açısından dikkat çeken özelliklerinin ve siyasi ideolojik duruşuna göre diğer basınla yaşadığı kalem kavgalarının, bu gazeteyi anlamak açısından değerli olduğu düşünülmektedir.

⁶⁸³ *Öncü*, “Atatürk ve 27 Mayıs Devriminin ardına gizlenenler”, 17 Ekim 1962.

⁶⁸⁴ *Öncü*, “Türkiye İşçi Partisi komünist parti değildir”, 17 Ekim 1962.

⁶⁸⁵ *Öncü*, “Atatürkçülere çağrı”, 10 Kasım 1962.

Öncü, gazetecilik açısından bazı önemli olaylara imza atmış bir gazetedir. Örneğin, 14 Eylül 1960'ta gerçekleşen, Zonguldak'ta 6 işçinin öldüğü maden kazası sonucu, *Öncü* ekibinden, Örsan Öymen, Oğuz Tolun ve Sungar Taylaner, üç yüz metre olan göçük noktasına inip orada ses kayıt cihazına aldıkları röportaj kayıtlarını, Ankara Radyosu'na hediye etmiştir⁶⁸⁶. Bunun dışında gazete ekibinden Erol Ülgen ve Mete Akyol, Birleşmiş Milletler Genel Kurul Toplantısı'na katılmak üzere yola çıkan Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in kendilerine verdikleri demeci kayda alıp bunu da Radyo'ya hediye etmişler ve bunları gazetelerinde duyurmuşlardır. Bu başarıları Altan Öymen, 'Okuyucu'dan *Öncü*'ye' köşesinde aktarmıştır:

Öncü ekibi Türkiye'de en iyi takip eden gazete olmakla kalmadı, aynı zamanda da gazeteciliğimizde yeni bir metodun ilk tatbikçiliğini yaptı. Üç yüz metre yer altındaki kaza yerine, iki metre kalıncaya kadar sürünerek inen Örsan Öymen, Oğuz Tolun ve Sungar Taylaner, orada, beraberlerinde götürdükleri ses alma cihazını çalıştırdılar ve doldurdıkları bantları Ankara Radyosuna hediye ettiler. Erhan İmset tarafından hazırlanan, "Yaşadığımız Günler" saatinde "Bir Ankara Gazetesinin röportajı" olarak yayınlanan program büyük ilgi topladı.

Öymen yazının devamında, Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in röportajının aynı metodla elde edilerek Radyo'ya hediye edildiğini ve yine "Yaşadığımız Günler" programında yayınlanacağını söylemiştir⁶⁸⁷.

Uluslararası alanda gerçekleşen olayları *Öncü*, gönderdiği muhabirler aracılığıyla yakından takip etmiştir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunu, Amerikan Başkanlık Seçimlerini Nuyan Yiğit takip etmiş, Cezayir olaylarını ise izlemeye Oktay Kurtböke gitmiştir.

Bunların yanında *Öncü*, özellikle ilk yayın döneminde olmak üzere pek çok konuda anket düzenleyerek okuyucularının görüşlerini almış ve yansıtmış bir gazetedir. Farklı metodlar kullanarak siyasi, sosyal pek çok konuyla ilgili anket hazırlayan gazete, bunlardan ilkini 'Ezan ve Kur'an Türkçe olmalı mı?' sorusuna yanıt arayarak oluşturmuştur. 5 Ekim'de Yüksek İslam Enstitüsü ile İmam Hatip Okulu'nu ziyaret eden Gürsel, "Biz dini bütün hüviyeti ile kullanmak zorundayız. Bunun için Kur'an Türkçe okunup Türkçe yazılabilmelidir. Türk kendi dinini kendi diliyle ifade edemezse bir din sahibi olduğu asla kabul edilmez" demiştir. Bu haber *Öncü*'de 'Kur'an Türkçe

⁶⁸⁶ *Öncü*, "Ölümlerle aramızda iki-üç metre vardı", 15 Eylül 1960.

⁶⁸⁷ Altan Öymen, "Okuyucu'dan *Öncü*'ye", *Öncü*, 19 Eylül 1960.

Okunup Yazılmalı' başlığıyla çıkmıştır⁶⁸⁸. Konuyla ilgili yazı yazan Aydın Yalçın, Gürsel'in birçok önemli mesele arasında bu konuyu ele almasının önemini vurgulamış ve şu sözlerle Gürsel'i desteklemiştir:

*Onlar devrinde din müessesesi, dini tahrip etmek için en emin yol olmak üzere, geri kafalı, kültürsüz, ilerleme düşmanı insanların tekeline terk edildi. Dini, yeni yetişen kuşaklar için itibarı yüksek bir sosyal müessese haline getirmeye, bu yolda imkan yoktu. Çünkü yeni kuşaklar için din, bugünün modern şartlarına uymayan bir takım merasim manzumesi ile dili ve manası anlaşılmayan bir kitabın ezberlenmesinden ibaret telakki ediliyordu. Menderes–Bayar rejimi aslında dini manen çökmeye mahkum edecek olan bir tutumu teşvik etmekteydiler. Gürsel bu sözleriyle, Türk amme hayatında, fikir ve düşünce hayatında, tam manasıyla Atatürk geleneğini devam ettirdiğini ve onu daha da öteye götürdüğünü dünyaya ilan etmektedir. Gürsel'in sözleri yankıları asırlar sürece, yeni bir zihniyet ve davranışın ta kendisi olarak karşılanmalıdır.*⁶⁸⁹

Bunların ardından Öncü, 'Ezan ve Kur'an Türkçe olmalı mı?' sorusunu 100 kişiye sormuştur. Anket sonucunda herkesin fikrinin aynı olduğu, görüşülen kişilerin Kur'an'ı Arapça anlayamadıklarını bu nedenle 'Türkçe' olmasını istedikleri ifade edilmiştir⁶⁹⁰. Gazete yaklaşık 5 ay sonra okuyucularının karşısına yine aynı anket sorusuyla çıkmıştır. Gazete bu kez anket kuponu yöntemini kullanmıştır. Okuyucularına on gün süreyle kupon yayınlayacağını haber veren gazete "ÖNCÜ, Türk Milletinin bu konuda fikrini bildirmesi için büyük bir anket açtı" demiştir. Bir minare fotoğrafıyla duyurulan anket kuponunda, 'Ezan Türkçe mi , yoksa Arapça mı okunmalıdır?' sorusu sorulmuş ve iki kutucukla 'Ezan Türkçe okunmalıdır', 'Ezan Arapça okunmalıdır' şeklinde yanıt belirlenmiş, kişinin adı, soyadı, yaşı, tahsil derecesi ve adresi bilgileri de yer almıştır. Kuponun altındaki notta ise "Şahsınıza ait özel bilgi, hiçbir surette açıklanmayacaktır"⁶⁹¹ denilmiştir. Daha sonraki gün ise anketle ilgili yeni açıklama gelmiş, okuyucuların, ankete katılımı telefonla yapmak istediklerini bildiren gazete, gelen bu yoğun istek karşısında belli saatler aralığında gazeteye telefon edilerek görüşlerin belirtilebileceğini bildirmiştir⁶⁹². 13 Mart'ta açıklanan ilk sonuca göre, 2967

⁶⁸⁸ Öncü, "Kur'an Türkçe Okunup Yazılmalı", 6 Ekim 1960.

⁶⁸⁹ Aydın Yalçın, "Din ve Dil", Öncü, 7 Ekim 1960

⁶⁹⁰ Öncü, "Ezan ve Kur'an Türkçe olmalı mı?", 7 Ekim 1960.

⁶⁹¹ Öncü, "Ezan Türkçe mi, yoksa Arapça mı okunmalı?", 8 Mart 1961.

⁶⁹² Öncü, 9 Mart 1961.

kişi Türkçe, 1273 kişi Arapça derken 46 kişi tarafsız kalmıştır⁶⁹³. 21 Mart tarihinde anket sonucu gazeteye manşetten girmiş ve şu başlıkla çıkmıştır: ‘Ezan Anketimizin Sonucunu Açıklıyoruz: Türkçe: 9636, Arapça 6121’. Haberde ankete katılanların sosyo-demografik özelliklerine göre de analiz yapılmıştır. Buna göre, özel eğitim görmüş ve ilkokul mezunları arasında ‘Arapça’, yüksek öğrenim öğrenci ve mezunları arasında ise ‘Türkçe’ taraftarları ezici çoğunluk sağlamıştır. Haberin görsellerinde ise ankete katılanların sosyo-demografik özellikleri ve ezan konusundaki tercihleri bir grafik ile anlatılmış ayrıca iki minare arasında yer alan ‘Tanrı Uludur’ mahyasının bulunduğu bir de fotoğraf kullanılmıştır⁶⁹⁴.

Anket sonucuna göre ‘Türkçe’ seçeneği yönünde görüş bildirenlerin yüksek öğrenim görmüş kişiler olması ile ‘Arapça’ seçeneği yönünde oy kullananlar arasında yaratılan sınıfsal ayırım ilginçtir. Görselde kullanılan ‘Tanrı Uludur’ ibaresi ise gazetenin görüşünü net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Anketlerden en dikkat çeken, Yassıada davaları ile ilgili olarak; ‘Düşüklerin en büyük suçları nedir?’ başlıklı ankettir. Darbenin en temel gerekçesi ve Yassıada’da görülen davaların en önemlisi ‘Anayasa’yı ihlal’ meselesidir ki bu konunun kamuoyu nazarında nasıl algılandığının anlaşılması, darbeye meşruiyet kazandırmaya çalışan bir gazete için önemlidir. Anketin girişinde kullanılan ifadeler gazetenin görüşünü desteklemektedir: “İktidar koltuğunda geçirdikleri on sene içerisinde sayısız suçlar işleyen düşüklerin en büyük suçları nedir? Kamu oyu bu konuda ne düşünmektedir?”⁶⁹⁵ Bu anketten çıkan sonuç ise şu şekilde aktarılmıştır: “Soru sorduğumuz 16 kişiden üçü cevap veremedi. Cevap veren 13 kişiden onu, düşüklerin en büyük suçunun ‘Anayasayı’ ihlâl olduğunu söyledi.”

Gazetenin gerçekleştirdiği bir diğer anket konusu da ‘Orgeneral Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı olmalı mı?’dır. Gazete, okuyucularına, telefon rehberinden tesadüfi olarak seçtikleri numaralardan karşılıklarına çıkan 35 kişiye aynı soruyu sorduklarını aktarmıştır: “Soru: Devlet Başkanı Cemal Gürsel’in “Milletim isterse Cumhurbaşkanlığına adaylığımı koyarım” demesi hakkında ne düşünüyorsunuz, milletin bir ferdi olarak, Cemal Paşanın adaylığını koymasını istiyor musunuz?”

⁶⁹³ Öncü, “Ezanın Türkçe okunmasını isteyen vatandaşlar ilerde”, 13 Mart 1960.

⁶⁹⁴ Öncü, “Türkçe: 9636, Arapça: 6121”, 21 Mart 1961.

⁶⁹⁵ Öncü, “Düşüklerin en büyük suçları nedir”, 16 Ekim 1960

Yayınlanan anket cevaplarına göre soruları yanıtlayan kişilerin hemen hemen hepsinin adaylığa olumlu baktığı görülmektedir⁶⁹⁶.

Görüldüğü gibi gazete demokratik bir tavırla okuyucularının görüşlerini almaya ve sunmaya çalışsa da çıkan sonuçlar 'iktidarın' ve Öncü'nün tasvip ettiği yönde olmaktadır. Gazete, hem söylenmek istenilenleri anketler aracılığıyla halka söyletmiş hem de alınan kararların kamuoyunda geniş bir kesimde kabul edildiği imajını yaratmıştır.

Milli Birlik Komitesi'nin Anayasa görüşmelerini yaptığı süreçte gazete yine bir anket yapmış ve Yeni Anayasa görüşmelerinin gizli mi yoksa açık mı olması gerektiği konusunda çeşitli öğretim üyeleri ve siyasi parti temsilcilerine soru yöneltmiştir:

Bilindiği gibi Milli Birlik Komitesinin görüşmeleri gizli oturumlar halinde yapılmaktadır. Bu yüzden, çıkarına kanunların Meclis'teki görüşmeleri halk oyuna aksetmemekte sadece bir kanunun Milli Birlik Komitesi'nden geçtikten sonraki kesin şekli duyurulmaktadır..” denildikten sonra, “Acaba Anayasa ön tasarısının Milli Birlik Komitesindeki müzakereleri de diğer kanunlar gibi gizli oturumlar halinde mi yapılacak, yoksa, sadece Anayasa için özel olarak aleni görüşmeler mi ihdas edilecek?

Örsan Öymen ve Güngör Gökten'in hazırladığı bu bölümde, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Cahit Talas, Bahri Savcı, Mümtaz Soysal, Taner Timur, Şemseddin Günaltay, Sulhi Dönmezer gibi isimler vardır. Kişiler genelde tartışmaların açık olması konusunda görüş bildirmişlerdir⁶⁹⁷.

Bir gazete olarak halkın nabzını farklı yöntemlerle deneyen Öncü'nün bir girişimi de seçimlere kısa süre kala düzenlediği 'Minyatür Seçim' çalışmasıdır. Yurdun çeşitli bölgelerinde herhangi bir yerde Öncü ekipleri tarafından kurulacak sandıklarla vatandaşa oy kullanılacak, sayı 100'e ulaştığında o seçim durdurulacak ve orada sayılıp sonuçlar ertesi günkü Öncü'de ilan edilecektir⁶⁹⁸. Bunun yanı sıra gazete il il seçim tabloları hazırlayarak, illerdeki seçmen, sandık, milletvekilleri sayılarını, 1957 seçimlerinde partilerin oy oranlarını ve referanduma verdikleri 'Evet' oyunun yüzdelerini sunmuştur⁶⁹⁹. Minyatür Seçim'in ilk sonucu Ankara'da, Ulus, Yenışehir ve

⁶⁹⁶ Öncü, “Orgeneral Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı olmalı mı?”, 20 Ekim 1960.

⁶⁹⁷ Öncü, “Yeni Anayasa görüşmeleri gizli mi, açık mı olmalı?”, 30 Ekim 1960

⁶⁹⁸ Öncü, “Minyatür Seçim”, 30 Eylül 1961.

⁶⁹⁹ Öncü, “ÖNCÜ'nün Seçim Tabloları”, 30 Eylül 1961.

Kızılay'dan gelmiştir. Toplam 376 kişi oy kullanmıştır. Buna göre; AP: 74, CHP: 196, CKMP: 85, YTP: 21 oy almıştır⁷⁰⁰. Gazetenin seçimle ilgili olarak hazırladığı bir başka çalışma ise hazırladığı bilgi testi ile vatandaşların seçim kanunu hakkında bilgilerini ölçmektir. Yine *Öncü* ekibinin Ankara'nın çeşitli semtlerinde vatandaşlara uyguladığı bilgi testinde 10 soru yer almaktadır⁷⁰¹. Gazete seçimlere 1 hafta kala, Ankara'ya gelen ünlülerle de röportaj yapmış ve onların seçimlere ilişkin düşüncelerini sormuştur ve bunları yayımlamıştır. Buna göre Zeki Müren⁷⁰², Behiye Aksoy⁷⁰³, Adile Naşit⁷⁰⁴ CHP'ye şans vermiştir. Gazete seçimden bir gün önce 2 dergi ve 2 gazete seçerek onların seçim tahminlerini de sunmuştur. Buna göre *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinden koalisyon tahmini çıksa da *Akis* dergisi için CHP'nin, *Düşünen Adam* dergisi içinse AP'nin mutlak çoğunluğu olacaktır⁷⁰⁵.

Gazetecilik pratiği açısından farklı uygulamalar deneyen *Öncü*'nün diğer basınla ilişkileri de önemlidir. Birçok gazete ve gazeteciyle tartışmalar yaşayan *Öncü*'nün bu anlamda ilk eleştirisi Nilüfer Yalçın'dan gelmiştir. 'Yurtta günün olayı' köşesinde '30 Ağustos 1922 tarihli gazeteler' başlıklı yazısında Yalçın, bu tarihteki gazetelerden kesitlerle onların zafere bakış açılarını yansıtmıştır. Yazının alt başlığında "Anadolu Ajansı bülteninde hükûmet'in hareketin seyrini bildiren tebliği vardı. *Aydede Dergisinde ise tek satır yoktu*" diyerek Yalçın, Milli Mücadele'ye mizah yazılarıyla muhalefet eden Refik Halit Karay'ı ve dergisi *Aydede*'yi eleştirmiştir. Yazısında *Hakimiyet-i Milliye*'den, *Açık Söz* gazetesinden ve *Tevhid-i Efkar*'dan da bahseden Yalçın, onların Milli Mücadele'ye verdiği desteğe karşın, *Aydede* hakkında "Anadolu'nun heyecanından en ufak bir yankı yok. Kurtuluş için savaşanların sesine kulaklar tıkanmış, kalemler kırılmış sanki"⁷⁰⁶ demiştir.

Öncü'nün basını eleştirdiği bir diğer mesele Hüseyin Cahit Yalçın'ın 3. ölüm yıldönümünde gazetelerin Yalçın'ı anmamasıdır. Konuya değinen Fikret Ekinci, yazarın gazetesi olan *Ulus* dışında hiçbir gazetenin onu anmamasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiş, Yalçın'ın politika ve yazı hayatına yaptığı katkılardan bahsettikten sonra şu ifadeleri kullanmıştır:

⁷⁰⁰ *Öncü*, "Minyatür Seçim", 1 Ekim 1961.

⁷⁰¹ *Öncü*, "Vatandaşlar seçim hakkında ne biliyor?", 3 Ekim 1961.

⁷⁰² *Öncü*, "Zeki Müren'in seçim tahmini", 8 Ekim 1961.

⁷⁰³ *Öncü*, "Behiye Aksoy'a göre CHP Şanslı", 9 Ekim 1961.

⁷⁰⁴ *Öncü*, "Tanınmış sanatkar Adile Naşit tecrübeli CHP'ni tercih ediyor", 10 Ekim 1961.

⁷⁰⁵ *Öncü*, "Seçim Tahminleri", 14 Ekim 1961.

⁷⁰⁶ Nilüfer Yalçın, "30 Ağustos 1922 tarihli gazeteler", *Öncü*, 30 Ağustos 1960.

Onu seksen yaşında zindana koyanların düşüklüğü ile onun yüceliği arasındaki nisbetsizliği nasıl değerlendirmeli? Haklı veya haksız olması konumuz dışıdır. Yalçın'ın İstiklal Mahkemesi önündeki vakur duruşu ile on yıl bu ülkeye Başbakanlık etmiş kişinin insanı tiksindiren her çeşit değerden yoksun duruşunu göz önüne getirin! Yalçın gibi bir hürriyet dövüşçüsünün bunların elinde, ömrünün sona ermesine etkisi olan zindana sürüklenmesi ulusumuzun bahtsızlıklarındandır.⁷⁰⁷

Bunun dışında *Öncü*; *Akis*, *Kim*, *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Son Havadis*, *Dünya*, *Düşünen Adam* gibi gazete, dergilerle ve yazarlarıyla ideolojik tartışmalar da yaşamıştır.

3.6.1.Öncü - Akis Tartışmaları

27 Mayıs'ın desteklenmesi hususunda diğer ulusal gazetelerle aynı çizgide giden *Öncü*, bazı noktalarda onlardan ayrılmaktadır. Kimi zaman diğer gazetelerde yer alan yazılardaki çeşitli eleştirilere karşı MBK üyelerini savunan gazete, kimi zaman da siyasal düşünce olarak ayrı düştüğü gazetelerle tartışma içine girmiştir. Gazetenin bu anlamda en çok kalem kavgasına tuttuğu yayınlardan biri *Akis* dergisidir. 1960 Kasım ayında *Akis* dergisi ile *Öncü* arasında yaşanan tartışmaların nedeni, derginin başyazarı Metin Toker'in, *Öncü*'nün 13 Kasım'dan sonra yaşadığı mülkiyet değişimini kaleme aldığı yazısında *Öncü*'nün kuruluş hikâyesiyle ilgili aktardıklarıdır. Gazete hakkında ilk dedikodunun, gazetenin MBK'nın organı olduğu ve işi o zamanlar Başbakanlık müsteşarı olan Alpaslan Türkeş'in yürüttüğü ve gazeteye eski dostu Ziya Tansu aracılığıyla 250 bin liralık bir hesap açtırdığını söyleyen Toker, konuyu şu şekilde anlatmıştır:

Kuruluş, bir işçi hareketi gibi gösterildi. Bol ücret veriliyor, fikir işçisinin hakları korunuyor ve Öncü, Türk basınında fikir işçileri lehine patrona karşı adeta ilk silahı patlatıyordu. Türkeş'le Tansu'nun yakınlıkları gazetede çalışanların ekserisi tarafından tam manasıyla bilinmiyordu. Kendileri için ideal bir çalışma zemini buldukların sanan Ankara'nın genç gazetecileri işe dört elle sarılmışlardı. Çalışanların liderliğini genç gazeteci Altan Öymen yapıyordu. Öymen'in, Tansu-Alpaslan kaşkarikosundan haberi vardı. Meseleden haberdar bir başkası, 'aydın lider' Aydın Yalçın'dı.

Metin Toker, yazısında Aydın Yalçın'a yüklenerek, şu ifadeleri kullanmıştır:

⁷⁰⁷ Fikret Ekinci, "Görmeden giden Yalçın", *Öncü*, 19 Ekim 1960.

Türkiye’de hürriyet mücadelesi verilirken Hür. P.yi batırdıktan sonra fırlayıp gittiği Amerika’da konferans vermeyi daha kolay bulan ‘idealist delikanlı’, Türkiye’de zafer kazanılır kazanılmaz ilk uçağa atlayıp memlekete dönmüş ve tekrar sahneye çıkmanın yollarını aramıştı. Bu sırada bir parti hevesine kapılmış Türkeş de işbirliği yapacak politika esnaftı ve siyasi filozof arıyordu. Arayanlar buluştular. Yalçın’a derhal İş Bankası İdare Meclisi üyeliği verildi. Artık Türkeş’le ideal arkadaşı halindeydi ve İM adam CELP. düşmanlığında, İnönü kompleksinde birleşmişlerdi. Birincisi ‘İnönü’yle mutabık olduğum ve olmadığım hususlar var’ diye cafaçflı beyanlar veriyor, ikincisi, memleketin ‘denenmiş politikacılar’a asla terkedilemeyeceğini yazarak bir nevi gönüllü Komite sözcülüğü yapıyor, geçici idarenin devamlılığı dâvasını ‘çaktırmadan’ savunuyordu.⁷⁰⁸

Toker, yazısının devamında bu ortaklığın zamanla iki yönden bozulduğunu da ifade etmiştir. Bozulmanın ilk nedeni olarak *Öncü*’nün masraflarının artık krediyle karşılanamaz hale gelmesi sebebiyle bir şirkete devri meselesinin ortaya çıkması, ikinci olarak da Albay Türkeş’in, Toker’in ifadesiyle ‘kudretini kaybetmiş’ olmasıdır. Bu değişimle birlikte gazetenin fikirlerinde Türkeş’e karşı bir dönüşüm yaşandığını ifade eden Toker, “Başbakanlık Müsteşarlığı tarihinde vazifelendirilmiş iki yazarın da Türkeş’in fikirlerine karşı tutumları değişti. Bunlardan biri Aydın Yalçın, diğeri eski Forum yazarlarından askerî hakim Fikret Ekinci’dir” sözleriyle, Ekinci ve Yalçın’ı duruma göre şekil alan kişiler pozisyonuna sokmuştur. Bütün bunların ardından Tansu’nun gazetenin dışında bırakılması gerektiğini düşünen Fikret Ekinci’nin yetkililerden gerekli teminatı alarak Aydın Yalçın ve Nilüfer Yalçın’la temasa geçildiğini kaydetmiştir⁷⁰⁹.

Metin Toker’in bu yazısı üzerine Aydın Yalçın, ‘Akis Dergisine Cevap’ başlıklı bir yazı yazmıştır:

Akis dergisinin Öncü gazetesine karşı gösterdiği ilgi, aslında kaynağını başka yönden almaktadır. Metin Toker’in yıpratmak ve lekelemek istediği insanlar aslında, Öncü gazetesinin başyazarı ile refikasıdır. 1954 Mayıs ayında seçimler yapılmadan önce, bir gün Metin Toker’in Aydın Yalçın’a Demokrat Parti’ye girmesi ve Zafer gazetesinde yazı yazmayı teklif etmesi hâdisesine kadar geri gider.

⁷⁰⁸ Metin Toker, “Gazeteler”, *Akis*, 18 Kasım 1960, s.29-30

http://www.inonuvakfi.com/akis/1960_331.pdf

⁷⁰⁹ Metin Toker, “Gazeteler”, *Akis*, 18 Kasım 1960, s.30

Sözleriyle meseleyi *Akis* üzerine çeken Yalçın, derginin ilk önce bir DP organı gibi yayın hayatına başladığını belirtmiştir. Derginin ilk sayısındaki Menderes resmi ve Menderes methiyesinin bunun en açık delili olduğunu ifade eden Yalçın kendini savunmuştur:

*O zamandan bugüne kadar Metin Toker'in fikir ve hayat tarzında birçok değişimler oldu. Fakat Aydın Yalçın arkadaşlarıyla Forum dergisini kurduğu 1954 yılı ilk aylarından bugüne kadar aynı şeyleri savundu. Demokrasinin de diktatörlüğün de mümessili aynı insan olamaz. Menderes ve Bayar istibdadına karşı çıkacağımız kuvvetler taze ve yeni kuvvetler olmalıdır. İnönü bütün şahsi meziyetlerine rağmen sembol olmaktan çıkmıştır. Birleştirici değil. Türk politikasında dağıtıcı bir rol oynayacaktır dedik, demektedir ve diyeceğiz. Onun için Hürriyet Partisi içinde çalıştık. Metin Toker ihtimal kendisi gibi siyasi intisap bahsinde elâstiki olamadığımız için bizleri Hürriyet Partisi içinde de yıpratmayı kendisine başlıca hedef bildi.*⁷¹⁰

Meseleyle ilgili olarak gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Altan Öymen de bir açıklama yazısı yazmış ve *Öncü*'nün kuruluş hikâyesini aktarmıştır⁷¹¹.

Metin Toker'in yazısında itham ettiği bir diğer kişi olan Fikret Ekinci ise, *"Bizim garip bir bahtımız var. Ne zaman hayatî bir mücadeleye girişsek, yandan bir damat sürtünmesi ile karşılaşırız"* sözleriyle başladığı yazısında Metin Toker'in, hakkında yazdıklarına cevap vermiştir. Ekinci, DP döneminde devrimci gençlerin harçlıklarından fedakarlık ederek, *'İnkılâp ve Gençlik'* adlı bir haftalık gazete çıkardıklarından, kendisinin de bu gazetenin ortaklarından olduğundan ve gazetede yazdığı *'İnkılâbın üç Düşmanı'* başlıklı yazısı nedeniyle çeşitli hücumların hedefi haline geldiğinden bahsetmiştir. *"O gün yazdığım yazıdaki düşünce ve inançlardan kıl kadar ayrılmadım"* diyen Ekinci, *"O tarihte Bay Metin güzellik kraliçelerine mihmandarlık gibi çok zarif bir görevle meşguldü"* demiştir. Yazısının devamında ise *Öncü*'nün Genel Yayın Müdürü Altan Öymen'in, *Ulus* muhabiri olduğu zamanlarda aynı zamanda Talebe Derneklerinde de aktif mücadelede bulunduğunu ve kendisini o tarihten beri tanıdığını ifade etmiş ve *"Bay Metin'in sandığı gibi tesadüflerin yan yan getirdiği insanlar değiliz"* demiştir. Ekinci sözlerini şöyle noktalamıştır: *"Bay Metin'i ömrümde bir kere, yandan gördüm. Sayın Osman Köksal'ı ziyaretten çıkıyordu. Düşmanlığının*

⁷¹⁰ Aydın Yalçın, "Akis Dergisine Cevap", *Öncü*, 19 Kasım 1960.

⁷¹¹ *Öncü*, "Öncü'den Okuyucuya", 19 Kasım 1960. Altan Öymen'in kaleminden çıkan bu açıklama yazısına ilişkin ayrıntılı bilgi sayfa 11'de yer almaktadır.

*sebebi ne ola ki diye pek yorulmadım. Kendisini fahrî başkanı sandığı partinin bazı tutumlarına yönelttiğimiz tenkitlere sinirlenmişler*⁷¹².

İki başyazarın karşılıklı yazışmaları devam etmiş bir sonraki hafta Metin Toker, *Akis*'in sunuş yazısında Aydın Yalçın'ı hedef almıştır. Aydın Yalçın'ın yazısında bahsi geçen *Akis*'in DP'nin organı olarak çıkarıldığı ve *Zafer* gazetesi konusundaki teklifleri yalanlayan Toker, “*bunun gibi maskaralık kokan palavraları okuduktan sonra mecmuada hiç kimse, böyle hallerde daima olduğu gibi Aziz Nesin'in bir kitabının adını gülerem mırıldanmaktan kendini alamadı: Damda deli var!*”⁷¹³ demiştir.

Devam eden karşılıklı yazışmalara Altan Öymen de katılmış *Akis*'in iddialarına karşı kendi iddialarını ortaya koymuştur. Altan Öymen, Metin Toker'in yazdıklarını tek tek ele almış ve çeşitli şahitler göstererek Toker'in iddialarını yalanlamıştır. Yazısında, *Akis*'te yayımlanan saat, isim, sigara markası gibi küçük ayrıntıların yanlışlarını düzelten Öymen, Toker'i doğru gazeteciliğe davet etmiş ve Aydın Yalçın hakkında yazılanlara da değinmiştir:

Onun fikirlerini tasvip etmeyebilirsiniz. Nitekim aramızda İnönü hakkındaki görüşünü ve bu görüşü ifade şeklini tasvip etmeyenlerimiz - ben dahil - pek çok. Ama bu demek değildir ki, Aydın Yalçın'ın bazı görüşlerini beğenmeyenlerin onun hakkında hakikate aykırı yayın yapması lâzımdır. Onu hücum konusu yapmak istiyorsanız bu fikirleriyle ilgili olarak yapınız. Yoksa meselâ ona “Albay Türkeş'le ideal arkadaşı” demenin mânası ve faydası yoktur. Çünkü Aydın Yalçın Albay Türkeş'le ideal arkadaşı değildir.

Yazısının sonuna not düşerek *Havadis* ve *Kudret* gazetesine de mesaj gönderen Altan Öymen, bu yayınları da eleştirmiştir. *Havadis*'in eleştirilme nedeni Aydın Yalçın'ın ‘*Akis* dergisine cevap’ başlıklı imzalı yazısını kaynak göstermeden yayımlamasıdır. *Kudret* ise *Öncü*'nün eski sahibi tarafından alınan 350 bin liralık banka kredisinden bahsederken, “*ÖNCÜ* hakkında tahkikat” açıldığını yazmıştır⁷¹⁴. Gerçekte böyle bir durumun olmadığını ifade eden Öymen her iki gazeteyi de eleştirmiştir.

Öncü-Akis tartışmaları Altan Öymen ve Metin Toker üzerinden ilerleyen zamanlarda da devam etmiştir. Öymen, *Akis*'in asıl derdinin aslında kendilerinin önemle üzerinde durdukları konu olan çalışanların gazetelerine ortak olması meselesi olduğunu

⁷¹² Fikret Ekinci, “Bay Metin’in bilmedikleri”, *Öncü*, 20 Kasım 1960.

⁷¹³ Metin Toker, “Kendi Aramızda”, *Akis*, 21 Kasım 1960, s.3

http://www.inonuvakfi.com/akis/1960_332.pdf

⁷¹⁴ Altan Öymen, “*ÖNCÜ* için yazılanlar”, *Öncü*, 21 Kasım 1960.

öne sürmüştür. “*Esas, galiba, AKİS dergisini çalışan gazetecilerin ortak olacağı bir gazeteden fazla haz’etmemesi*” diyen Öymen, *Akis*’in tavrının ardında ‘Az adam çalıştırayım. Çok iş yükleyeyim. Çok kâr edeyim’ prensibinin yattığını iddia etmektedir⁷¹⁵.

Öncü-*Akis* tartışmaları hükümet’in tedbirler kanunu çıkarmasının ardından da devam etmiştir. Bir yazısında Aydın Yalçın, rejimin dejenere edilmesinde en mühim rolün ‘Sarı Basın’ denilen ‘aşağılık’ gazeteciliğin rol oynadığını ifade etmiştir. Aydın Yalçın, “*Yalan, iftira, vicdan ve insafla ilgisi olmıyan kasıtlı yayınlar “Sarı gazetecilik” mesleğinin tabii icaplarıdır. Bugün memleketimizde bu tip gazeteciliğin üstadlık payesini artık Akis denilen dergi hakkıyla kazanmıştır*” sözleriyle dergiye yüklenmiştir. Bu tepkiye sebep olan *Akis*’te ise “*Alpaslan Türkeş’in, ideal arkadaşları ‘beg’lerin gazetesinde şatafat ve tantanayla ilan edilmiş, ‘İfşaat’ı şu anda, iğne yemiş bir balon gibi sönmüştür. Gazete buna esrarlı bir hava vermek için klasik ‘elimizde bulunmayan sebepler’ bahanesini ortaya atmıştır*⁷¹⁶” denilmiş ve ardından 27 Mayıs’la ilgili Türkeş’in komite içinde, darbeden önceki ve sonraki konumu ve çabaları aktarılmıştır. Aydın Yalçın kendisiyle ilgili olarak dergide sarf edilen “*Türkeş, partisinin fikriyatını yapmak üzere Aydın Yalçın’ı seçti ve ona parti işini de gazete işini de açtı. Muhteris Aydın Yalçın da zaten aynı sevdadaydı. Nitekim sıkı bir süre içinde, başta Alpaslan Türkeş’in ve güya M.B.K.’nin sözcüsüymiş gibi yayınlanmaya başladı*⁷¹⁷” ifadelerine kızmıştır: “*Bu adamlara, Allah’a inançları olsa, içimizden şunu söylemek geliyor: “Kuldan korkunuz yoksa vicdan kelimesi size bir şey ifade etmiyorsa, Allahtan korkunuz!” daha ne söyleyeyim*⁷¹⁸”.

3.6.2. Öncü –Ulus Tartışmaları

Öncü, *Ulus* gazetesiyle de tartışmalar yaşamıştır. Dikkat çekici ilk tartışma Aydın Yalçın’ın köşesinde ekonomik değerlendirmelerde bulunduğu iki yazısı üzerine gerçekleşmiştir. Yalçın, ‘Hüküm verirken’ ve ‘İktisadi hataların kaynağı’ başlıklı yazılarında CHP’nin ekonomi anlayışını eleştirmiş ve “*Acaba bugün Demokrat Parti devrinin iktisat politikası, CHP’lilerin iddia ettikleri gibi, memleketi felâkete ve uçuruma sürükleyen bir neticeyi vermiştir?*” demiştir. Son on yıl içinde birçok hatalar

⁷¹⁵ Altan Öymen, “*Akis*’in ‘Ekipleri’ ve ‘Kurmaya Heyeti’”, *Öncü*, 28 Kasım 1960.

⁷¹⁶ *Akis*, “*Kendi Aramızda*”, 26 Şubat 1962, s.3.

⁷¹⁷ *Akis*, “*Al, bir şamar daha!*”, 26 Şubat 1962, s. 21.

⁷¹⁸ Aydın Yalçın, “*Sarı Basın*”, *Öncü*, 3 Mart 1962.

yapıldığını, birçok fırsatın kaçırıldığını, kaynakların bir kısmının israf edildiğini ifade eden Yalçın, şu sözlerle DP'nin ekonomi politikasının tümüyle hatalı olduğunu söylemenin yanlış olacağını ifade etmiştir:

Ama unutmayalım ki, bu devrede Türk ekonomisi, milli gelirin artışı hızını tarihini hiçbir devresine nasip olmıyan bir şekilde artırdı. Yatırım gayretleri ve sermaye teşekkülü olayı, gene hiçbir devreye nasip olmıyan bir nisbet ve dereceye yükseldi. Türkiye'de sanayileşme ve şehirleşme bu devrede en yüksek bir tempo kazandı. Topraklarımızın ekimi, ziraatın gelişmesi bu devrede göze batar bir gelişme gösterdi. Ferd başına düşen milli gelir, istihlâk seviyesi bu süre içinde hissedilir bir tarzda yükseldi.⁷¹⁹

Yalçın ikinci yazısında ise on yıllık dönemde gayrı sâfi millî hasılânın yarıdan fazla bir artış göstermiş olmasına rağmen, ekonominin dış dünyayla rekabet kabiliyetinin aynı ölçüde genişlemediği, ihracatın seviyesinin, millî hasılâdaki artış hızıyla orantılı bir şekilde yükselmediği noktasında eleştiride bulunmuştur⁷²⁰. Aydın Yalçın'ın bu yazıları üzerine *Ulus*'ta 'Ölçü' başlıklı imzasız bir yazı çıkmıştır. Yazıda, Yalçın'ın akıl ve insafını CHP düşmanlığında boğduğu ifade edilmiş, Yalçın'ın da mensup olduğu YTP'nin lideri Ekrem Alican'ın Maliye Bakanlığı sırasında 27 Mayıs'ta nasıl bir ekonomi devralındığını basına açıklarken, Yalçın'ın 'safсата' olarak nitelendirdiği eleştirilerin aynısı olduğu söylenmiştir. Yazıda Aydın Yalçın şu sözlerle eleştirilmiştir:

Cumartesi ve Pazar günleri Öncü gazetesinin başyazı sütununda, tebessüm uyandıran ve çok defa bu tebessümleri kahkaya da çeviren iki 'ciddi' yazı çıktı. Amansız bir C.H.P. kompleksine sahip ve DP. oyları hayalinin cezbesine kendisini iyice kaptırdığı anlaşılan Sayın yazar, Prof. Aydın Yalçın; 27 Mayıstan çok daha önce çöken 10 yıllık iktisadî politikanın gönüllü avukatı olduğunu ilan etti. 'Ne söylediğini bilen, insafli ve ölçülü' yazarın – Şeyhin kerameti kendinden menkul-, çekmek istediği netice kısaca şu: Düşük iktidarın iktisadi politikası tenkid edilirken insafsızlık ediliyor..! insafli profesöre göre, bunun sebebi, C.H.P.'nin samimiyetten uzak, safсата dolu propagandası..! DP oylarının cezbesi o kerteye varmıştır ki sayın yazar, neredeyse altın ihtiyaçlarının eritilmesinde ve ağır dış borç yüklerinden bahsetti diye C.H.P. yi suçlu ilan edecek.⁷²¹

⁷¹⁹ Aydın Yalçın, "Hüküm verirken", *Öncü*, 25 Şubat 1961.

⁷²⁰ Aydın Yalçın, "İktisadi Hataların Kaynağı", *Öncü*, 26 Şubat 1961.

⁷²¹ *Ulus*, "Ölçü", 28 Şubat 1961.

Aydın Yalçın'ın yaptığı bu ekonomi yorumuna bir yanıt da *Kim* dergisinden gelmiştir. *Kim*'de çıkan 'Bu da mı profesör?' başlıklı yazıda, "*Yeni Türkiye Partisi'nin meşhur dehşetengiz başyazarı Aydın lider, bakınız - yazı kuruluşuyla anlaşmazlık hâlinde bulunduğu - Öncü gazetesinde neler buyuruyor*" sözleriyle Yalçın'ın DP dönemindeki ekonomi ile ilgili yorumlarına yer verilmiştir. "*Bu satırlar açıkça göstermektedir ki dehşetengiz Aydın lider ve başyazar aynı zamanda dehşetengiz bir iktisatçıdır*" denilen yazıda Aydın Yalçın'ın *Forum* dergisinde yazdığı bazı yazılardan ve HP'nin kalkınmayla ilgili olan broşürlerinden bahsedilerek söz konusu yazısıyla Aydın Yalçın'ın çeliştiği söylenmiştir: "*Bizi üzen, bu derece saçmalıkların D.P.'den arta kaldığı iddia edilen oylarla flört etmek için ortaya atılması değildir. Bizi üzen şey, bunları yazanın, eski söylediklerini yalarcasına yazmaktan çekinmeyen bir iktisat profesörü oluşudur*". Aynı yazıda öğretim üyelerinin siyasi hayatta görev almalarının siyasetin seviyesini yükselttiğinden bahsedilmiş ve "*Ama, ihtirastan ve kıskançlıktan gözü dönen profesörler çıkarsa asgari objektiflik ve ilmîlik icablarına uymalarını kendilerinden talep etmek Üniversite Senatosunun vazifesidir sanıyoruz*"⁷²² denilerek üniversite senatosu Aydın Yalçın'la ilgili olarak göreve çağrılmıştır.

Kendisini eleştiren gazete ve yazarlarına 1 Mart'ta sütununda cevap veren Aydın Yalçın ise, *Ulus* yazarının neye itiraz ettiğini bir türlü ifade edemediğini söylemiş ve "*Öncü'de çıkan yazılarımın son 10 yılın hata ve sevabını özetlemek için, birkaç noktaya temas edişim daha evvel CHP resmi organlarındaki fikirlerden fazla farklı değilse, acaba Ulus yazarı da mantıken DP avukatlığı mı yapıyor?*"⁷²³ sözlerini kullanmıştır.

Aydın Yalçın daha sonraki yazısında da konuya değinmiş ve *Kim* dergisine de hitap etmiştir:

CHP'nin genç kuşakları tarafından çıkarılan bir dergide bana özel bir yer ayıran 'CHP'nin ümidi sayılan genç kuşaklar' partizanlık ve toleranssızlığı o dereceye kadar ileri götürüyorlar ki, beni senatoya ihbar ediyorlar ve hakkımda tahkikat yapılmasını telkin ediyorlar. Bu tutumun beni dehşete düşürdüğünü itiraf etmek zorundayım. Memleket hürriyet ve aydınlık getirecek olan CHP'nin bu genç

⁷²² *Kim*, "Bu da mı profesör?", 2 Mart 1961. S. 13.

⁷²³ Aydın Yalçın, "Açıklık ve samimiyet", *Öncü*, 1 Mart 1961.

*kuşakları, beni üniversiteden attırmak için, iktidara gelmeyi bekleyecek kadar da sabır gösteremiyorlar, beni asıl üzen ve düşündüren cephe de işte budur.*⁷²⁴

Dönemin önemli siyasi tartışmalarından biri olan Kurucu Meclis meselesi hem dönemin basınında hem de siyasi partilerin arasında önemli çekişme alanı olmuştur. Tartışmaların kilitlendiği nokta, Kurucu Meclis'e kabine üyelerinin alınıp alınmaması meselesidir. Komisyon Başkanı Prof. Turhan Feyzioğlu'nun hazırladığı tasarıda, kabine üyelerine herhangi bir kontenjan ayrılmamış ve kabine üyelerinin Kurucu Meclis'e tabii üye olmaları antidemokratik bulunmuştur. Feyzioğlu'nun tasarısına göre, Bakanlar, Kurucu Meclis içinden tayin edilebileceği gibi, dışarıdan da atanabilmeli kabineden ayrılan bakan, üye ise Meclise, üye değilse dışarıdaki işine dönmelidir. Komisyon'un hazırladığı tasarı daha sonra Bakanlar Kurulu'na gönderilmiş ve oradan da üzerinde bir takım değişiklikler yapıldıktan sonra Milli Birlik Komitesi'ne sunulmuştur. Bakanlar Kurulu'nda, bakanların Kurucu Meclis'in tabii üyeleri olması durumu demokratik görülmediği için reddedilmiştir. Son şekle göre ise, Kabine üyelerinin eskiden olduğu gibi, Devlet Başkanı tarafından tâyin yoluyla gelmeleri kabul edilmiştir. Buna göre, Devlet Başkanı, kendisine tanınan 10 kişilik kontenjan içinde bakanları da alabileceği gibi, ayrı bir kontenjan tanınmasını da isteyebilecektir. Feyzioğlu tasarısını savunanlara göre bu seçim değil atamadır ve antidemokratiktir. Ancak *Öncü* bunun tersini düşünmektedir.

Aydın Yalçın, Kurucu Meclis'in öneminden bahsederken Anayasa çalışmalarında hocalar dışında diğer kesimlerin fikirlerinin alınmamasını eleştirmiştir. Her meselenin üniversiteye hocalara havale edildiğini, iş adamlarından, uygulayıcılardan ve politikacılardan uzaklaşmanın yanlışlığını vurgulamıştır. Yalçın'a göre, iş işten geçtiğine göre bundan sonra yapılacak doğru yolun, tasarımı referanduma sunulmadan önce bağımsız bir komisyon tarafından geniş kurulda, açık oturumda tasarı maddelerinin tartışılması ve nihai şeklinin verilmesidir⁷²⁵.

Öncü'nün bu konuda en çok tartışma içinde olduğu gazete *Ulus*'tur. Kurucu Meclis konusunda düşüncelerini kaleme alan Fikret Ekinci, *Ulus*-CHP eşitliğine işaret ederek *Ulus* yazarlarından Bülent Ecevit'e seslenmiştir:

⁷²⁴ Aydın Yalçın, "Tartışmada mantık ve gerçek", *Öncü*, 5 Mart 1961.

⁷²⁵ Aydın Yalçın, Kurucu Meclis, *Öncü*, 3 Ekim 1960

Kurucu Meclis konusunda illerden gelecek temsilcilerin, valiler veya valiler tarafından seçilecekler arasından kurumlarca seçilmesini söz konusu eden bir aydın, partizanlığın küçük örneklerini vermekte ve Ulus gazetesinin yayını ile, yazısındaki yüksek ton birleştirilince, Komiteyi bir çeşit avuçlarında imiş gibi göstermek istemenin, acayip ruh hali kolayca sezilmektedir.⁷²⁶

Ekinci'nin bu ifadelerinin nedeni, Ecevit'in yazdığı 'Kurucu Meclis kapısında bir "Truva atı" mı?...' başlıklı yazısıdır. Bakanlar Kurulu'na giden Kurucu Meclis tasarısında, Kurul'un yaptığı değişikliklere dikkat çeken Ecevit, buradaki kaygılarını dile getirmiştir. Ecevit'in eleştirisi il temsilcilerinin valiler tarafından tayin edilmesi ve valilerin de İçişleri Bakanı tarafından tayin edilmesiyle üyelerin üçte birinde İçişleri Bakanı'nın rolü olmasının demokratik olmamasıdır:

O Meclis o İçişleri bakanını nasıl denetler?.. Bir de İçişleri Bakanının bir parti kurduğunu düşünün!. Nice yılların partileri, hep bir arada, Kurucu Meclis'e 60-70 üye ancak gönderebilirken, kurucuları arasında İçişleri Bakanının bulunacağı yepyeni bir parti, daha kurulduğu ün, meclis içinde 80-90 üyeyi hazır bulacak.. Tesadüf bu ya, tam bu günlerde, yeni Kurucu Meclis Tasarısının Bakanlar Kurulunda görüşüldüğü günlerde, İçişleri Bakanı Sayın Muharrem Kızıloğlu'nun bir parti kuracağı da anlaşıldı. Üstelik Bakanlar Kurulunun başka bazı üyeleri de bu partinin kurucuları arasında. Teşbihde hata olmaz, bu durumda, Kurucu Meclise sokulmak istenen 'Partisiz' il temsilcilerinin bir 'Truva atı' olmasından korkulabilir.⁷²⁷

Buna karşılık yazısında Bülent Ecevit'i eleştiren Ekinci ise şöyle demiştir:

Kuzum, bu yazı ile kendi Trova Atınızı açıkladığınızı, devlet anlayışınızı ortaya koyduğunuzun farkında değil misiniz? Ne olursa olsun onun kabulünde acaba bu telaşınız, işin altında sizin planlarınızın bozulması endişesi yatıyor şüphesinin toplumda uyanmasının mümkün olduğu hiç hatırıza gelmiyor mu? Kuzum siz kimsiniz? Kendinizi bu ülkenin tapulu mütegalibesi mi sanıyorsunuz? Bu ülkede size 'Dur' diyecek bir tek cesaretli, fazilet sahibinin olmadığını mu sanıyorsunuz?

Bülent Ecevit'i çok şiddetli eleştiren Ekinci ona örnek de göstermiştir: "Öte yandan gerçek aydın sorumluluğunu taşıyan Sayın Cihat Baban'ı okuyun da biraz ölçü kazanın. Daha iktidara gelmeden hayatımızı yaşanmaz hale koyuyorsunuz⁷²⁸". Fikret

⁷²⁶ Fikret Ekinci, "Bülent Ecevit'e cevap", *Öncü*, 29 Kasım 1960.

⁷²⁷ Bülent Ecevit, "Kurucu Meclis kapısında bir 'Truva atı' mı?...", *Ulus*, 28 Kasım 1960

⁷²⁸ Fikret Ekinci, "Bülent Ecevit'e cevap", *Öncü*, 29 Kasım 1960.

Ekinci'ye göre; Kurucu Meclis tasarısı altında, CHP oyun oynamaktadır ve seçimsiz iktidara oturmak istemektedir. Ekinci aynı zamanda, bütün meslek teşekküllerinin bu parti tarafından ele geçirildiğini düşünmektedir:

Meselâ, bay Fethi Çelikbaş, Migros İdare Meclisi Reisi, Türkiye Sanayi Odaları Başkanı, Türkiye Ticaret Odaları ikinci başkanı, Türkiye Merkez Bankası Müdürler heyetindedir. Kısa süre içinde, nimet yerleri böylece talan edilmiştir. Partilere tanınan kontenjan ve meslek gruplarının bugünkü hali karşısında, tek düşünülecek hal tarzı, geniş bir bağımsız kütleyi Kurucu Meclise sokmaktır. Bu da, ilk kabine ve bugünkü kabine ile illerden gelecek tarafsız temsilcilerin, Kurucu Meclise girmesi ile mümkündür. Aksi taktirde, Feyzioğlu tasarısı olarak adlandırılan Trova atı, bir iktidar tasarısıdır.⁷²⁹

Gazeteler arasındaki bu 'Truva Atı' meselesi çok tartışılmış, iki gazete arasında mücadele konusu olmuştur. Aydın Yalçın'a göre bu tartışmalardaki asıl mesele yeni partilerin kurulmasına karşı duyulan rahatsızlıktır⁷³⁰. 27 Mayıs'tan sonra C.H.P.'lilerin, rakiplerinin ortadan kalkmasıyla, muhtarlıkları ve meslek teşekküllerini ellerine geçirmiş olduklarını ifade eden Yalçın, C.H.P.'nin bu şekilde mahdut çevreli ve dereceli bir seçimle aslında kendi hakimiyeti altına tamamen geçecek olan bir kurucu meclis tasarısı hazırlattığını ileri sürmüştür: "*Böylece Kurucu Meclis yalnız Anayasa ile değil her şeyle meşgul olacağına göre, bu tasarı aslında C.H.P. nin seçimsiz iktidara gelmesi demek olacaktır. Şimdi tahta atı kimin imâl ettiği daha iyi anlaşılmaktadır*⁷³¹".

Kurucu Meclis tasarısının onaylanan son halinden çok memnun olmayan Aydın Yalçın'ın itiraz noktası Meclis'te CHP hakimiyetinin olacağı düşüncesidir. Bunu pek çok yazısında dile getirmiştir.

'Truva atı' meselesine *Ulus*'un yanında *Öncü*'nün karşısında katılan bir diğer taraf da *Kim* dergisidir. Dergide yayımlanan 'Çürük At' başlıklı yazıda, Kurucu Meclis konusunda *Öncü*'de yer alan yazılar ve Aydın Yalçın eleştirilmiş, Yalçın için, "*Amerikadan dönüp Hür.P'nin liderliğini deruhde edebileceğini ilan etmek basiretsizliğini gösteren, politika heveslisi bir eski doçent*" ifadeleri kullanılmıştır. Dergide şu ifadeler dikkat çekicidir: "*Ne yapalım yani? İtibarlı olan C.H.P. ise, C.H.P.'liler siyasî veya gayrî siyasî kurumlar içinde önemli mevkilere seçimle*

⁷²⁹ Fikret Ekinci, "İktidarı Çalma Tasarısı", *Öncü*, 2 Aralık 1960.

⁷³⁰ Aydın Yalçın, "Kargaşalıktan düzene", *Öncü*, 29 Kasım 1960.

⁷³¹ Aydın Yalçın, "Truva atı", *Öncü*, 1 Aralık 1960.

gelmişlerse, partisiz kişiler içinde de C.H.P.'ye sempati duyanların sayısı fazla ise, kabahat C.H.P.'de mi? Sevilmek; prestij sahibi olmak kabahat mıdır? Hakikî Truva Atı M.B.K'nın ve İçişleri Bakanının paramparça etmiş oldukları attır⁷³²”.

Kurucu Meclis tartışmaları *Öncü* ve *Ulus* arasında aslında CHP mücadelesine dönüşmüştür. Öyle ki yazarlar her gün birbirlerine gazetelerinden seslenerek aslında Kurucu Meclis'te kimin hakim olacağı tartışmasını yürütmüşlerdir. Yapılan yine bir demokrasi mücadelesinden ziyade bir iktidar olma meselesidir. *Ulus*'ta yayımlanan 'Kurucu Meclis'i baltalama gayreti' başlıklı yazıyla da tartışma devam etmiştir. *Ulus* imzalı bu başyazıda CHP aleyhtarı bazı kesimlerin Temsilciler Meclisi seçimlerini beklemeden sonuçlara gölge düşürmeye çalıştıkları, CHP'nin çoğunluk sağlaması halinde bu kesimlere göre sonucun direk gayri adil sayılacağı ifade edilmiştir. *Öncü* de bu yazıdan nasibini almış, “*Kendi haiz olduğu vasıflarla siyasi hayatımızda itibarlı bir mevkii sağlamağa gücü yetmediği için, kuvvetlenmesini sadece C.H.P. yi yıpratılma umuduna bağlamış görünen çevrelerden birinin sözcüsü durumundaki bir gazete*” olarak tanımlanmıştır⁷³³. *Ulus*'un bu yazısına cevap Aydın Yalçın'dan gelmiştir. *Ulus*'taki makaleyi 'CHP tebliği'ne benzeten Yalçın, eline kalem kağıt aldığı günden beri memlekette seviyeli, soğukkanlı ve medeni fikir mücadelesi özlemi içinde bulunduğunu belirterek, “*Bizimle, fikirleriyle, imzalarıyla ciddi ve muhtevalı tartışma yapacak elemanları hiç mi yoktur? Şüphesiz vardır. Yalnız ne çare ki, iddialarındaki içten, bünyevi zaafılar, 'Truva Atı' hikayesindeki gibi, yeni parti teşebbüslerini Serbest Fırka tecrübesine benzetmeler gibi, imzalı yazı yazarları, pot üstüne pot kırmaya sevketmiştir*⁷³⁴” demiştir.

Bütün bu tartışmaların ardından MBK, Kurucu Meclis'in itibarı noktasında yayımlanan bir bildiriyle son nokta konulmuştur:

Muayyen, siyasi maksat ve emellerle hareket eden bazı çevrelerin yazı ve davranışlarıyla Kurucu Meclis müessesesini daha doğmadan itibardan düşürmek gayreti içinde oldukları esefle müşahede edilmektedir. Kurucu Meclisi itibardan düşürmek ve bu arada yapılmakta olan seçimleri bir takım dedikodularla şimdiden muallel göstermek yolundaki teşebbüslerin memleketin yüksek menfaatlerine taban tabana zıt olduğunu, bu çevrelere son bir defa hatırlatmayı Demokratik rejimi bir

⁷³² Kim, “Çürük At”, 5 Aralık 1960, s. 14.

⁷³³ *Ulus*, “Kurucu Meclis'i baltalama gayretleri”, 23 Aralık 1960.

⁷³⁴ Aydın Yalçın, “Kurucu Meclis tartışması”, *Öncü*, 24 Aralık 1960.

*an evvel tesis için Türk milleti adına yüklendiğimiz tarihi vazifenin ve büyük mes'uliyetin tabii bir neticesi saymaktayız.*⁷³⁵

Sonunda Kurucu Meclis 6 Ocak 1961'de açılmıştır. Kurucu Meclis'in açılmasıyla ilgili olarak 'Meclis Gürsel'in Mesajı İle Açıldı' başlığı ile verilen haberde 'İkinci Cumhuriyet'e girildiği ifade edilmiştir⁷³⁶.

Gazete yazarlarından Muzaffer Aşkın için son umut şimdi Kurucu Meclis'tedir. Kurucu Meclis'in yasa koyucu görevine değil, ilkeleri artık anlaşılmış ve öğrenilmiş bir dünya görüşünün, bir değerler düzenin ve bütün yaşayış tarzımızı kavrayan bir felsefenin uygulayıcısı olma bir takım gelenekleri başlatma ve bir takım örnekler verme görevine daha çok umut bağlamakta olduklarını anlatan Aşkın, "*Kurucu Meclis devrini bize bağışlayanları saygıyla selamlıyoruz*"⁷³⁷ sözleriyle destek ve güveni pekiştirmiştir.

Bu tarihin siyasi gelişmede bir dönüm noktası olduğunu ifade eden Yalçın ise Meclis'teki çoğunlukla ilgili eleştirisini ve tereddütlerini dile getirmiştir. "*Biz Kurucu Meclis üyeleri seçilmeden önce, CHPnin bu mecliste üçte iki ekseriyetle hâkim duruma geçeceğini haber vererek, bunun çıkaracağı meselelere dikkati çekmek istemiştik*" diyen Yalçın, *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan bir istatistiği referans göstererek tek bir partinin, Meclise beşte dörde yakın bir çoğunlukla hakim olduğunu söylemiş ve eklemiştir: "*Bu olay karşısında yapabileceğimiz tek temenni, şahsen değerli kimselerin çok sayıda bulunduğu bu Meclisten, imkânı olduğu kadar parti endişelerinden uzak bir faaliyet ve çalışma tarzının hâkim olmasıdır*"⁷³⁸.

Kurucu Meclis'in ilk toplantısından sonra gazetenin son sayfası tam sayfa fotoğraflarla derlenmiştir. Fotoğrafların yanı sıra sayfada Örsan Öymen'in kaleminden çıkan bir metin de vardır. 'İlk Gün Böyle Geçti..' başlıklı yazıda Öymen, 25 Mayıs 1960'taki Meclis'in darbeden önceki son toplantısından bahsetmiş, "*Tarih yapraklarına "Meydan muharebesi" adıyla geçen bu "Birinci Cumhuriyetin son meclis toplantısında, sıra kapakları avizeler uçmuş, odun parçaları ve masa ayakları, birbirine hasım, iki partinin temsilcileri arasında gidip gelmişti. Dün İkinci Cumhuriyetin temeline ilk harç atılırken, Birinci Cumhuriyetin son Meclis toplantısında açan sıraların nedeni en belîğ*

⁷³⁵ Öncü, "K. Meclisi itibardan düşürmek isteyenlere cevap", 24 Aralık 1960.

⁷³⁶ Öncü, "Meclis Gürsel'in Mesajı İle Açıldı", 7 Ocak 1961.

⁷³⁷ Muzaffer Aşkın, "Bir Dönüm Noktası", Öncü, 7 Ocak 1961.

⁷³⁸ Aydın Yalçın, "Kurucu Meclis Açılırken", Öncü, 6 Ocak 1961.

bir şekilde izah edildi” demiştir. Gürsel’in açış nutkundan alıntılar yapan Öymen, toplantı salonundaki gözlemlerini de aktarmıştır⁷³⁹.

3.6.3. Öncü – Son Havadis Tartışmaları

MBK’nın uyguladığı ilk tedbirlerden birine maruz kalan gazeteciler, *Tanin* gazetesinden Aziz Nesin ve İhsan Ada, Mayıs 1961’de komünistlik suçlamalarıyla gözaltına alınmışlardır. Gözaltına alınmanın ertesi gününde de *Tanin*, Aziz Nesin hakkında, yazarın gazeteleri için yararlı olmayacağı gerekçesiyle bir hafta önce kendileriyle ilişkisinin kesildiğini belirten bir açıklama yayımlamıştır. *Öncü*’de de yazılar yazan Aziz Nesin’in yaşadığı bu olay üzerine ‘Kulis’ başlıklı köşesinde meseleyi tartışan Örsan Öymen, *Tanin* gazetesi sahibi Kasım Gülek’i eleştirmiş, yazarlarına sahip çıkmamakla suçlamıştır. Özellikle Aziz Nesin’in gazete yazar kadrosuna katılmasını afişlerle, radyo anonslarıyla duyuran Gülek’in gazetesinde Aziz Nesin’in tevkif edilmesi üzerine, “Aziz Nesin hiçbir zaman *Tanin Gazetesinin kadrosunda bulunmamıştır. Kendisinden para karşılığı yazı alırdık. Bir hafta önce de aynı görüşte olmadığımız için işine son vermiştik*” ifadelerini eleştirmiştir. Örsan Öymen, “*Şimdi, Aziz Nesin tevkif edilmiştir.. Düşmüştür. Adamın gözünün içine baka baka ‘Aziz Nesin hiçbir zaman Tanin kadrosunda yer almamıştır’ demek ve kim olursa olsun düşene tekme atmak. İşte Kasım Gülek’ten de beklenen budur!*”⁷⁴⁰ demiştir.

Öncü’nün *Son Havadis*’le tartışmaları bu konuyla başlamıştır. *Öncü*’nün Aziz Nesin ve İhsan Ada hakkındaki yorumları karşısında *Son Havadis*, gazeteyi komünistlik ve solculukla itham etmiş bu mesele iki gazeteyi karşı karşıya getirmiştir. Aslında tartışma öncelikle Milli Birlik Komitesi’nin Anayasa görüşmelerini tamamladıktan sonra bazı değişiklikler yaptığı tasarıyı Anayasa Komisyonu’na göndermesiyle başlamıştır. Komite Anayasa’ya ‘Milli’ kelimesi yerine ‘Milliyetçi’ kelimesini eklemiş ve kanunlara aykırı olmadıkça ibadet, dinî ayin ve törenlerin serbestçe yapılmasını kabul etmiştir. Ancak Anayasa Komisyonu ‘Milliyetçilik’ ilkesi ile ilgili Komite görüşünü kabul etmemiş ve bu maddeyi 4’e karşı 9 oyla reddetmiştir. Tasarı, Kurucu Meclis’e gelmiş ve Kurucu Meclis de ‘Milliyetçilik’ kelimesini reddetmiştir. Tüm bunlardan sonra *Öncü*, 22 Mayıs 1961’de ‘Gümüşpala Temsilciler Meclisi’ne ‘Solcu’ dedi’ manşetiyle çıkmıştır. Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala’nın

⁷³⁹ Örsan Öymen, “İlk Gün Böyle Geçti”, *Öncü*, 7 Ocak 1961.

⁷⁴⁰ Örsan Öymen, “Ahlak”, *Öncü*, 21 Mayıs 1961.

yayımladığı bildiri üzerine yazılan haberde, bildirinin, “*Adalet Partisi demokrasi mücadelesinde ve İkinci Cumhuriyetin kurulması yolunda ve Türk milletine Milliyetçi bir Anayasa hediye edebilmek için başlarını ortaya koyan, canlarını Milli Birlik için adayan memleket çocuklarının yanındadır. Karşımızdakiler ise her gün biraz daha sol ve sosyalist temayüllerini ortaya koymaktadır*”⁷⁴¹ bölümlerine dayanılarak bu başlık atılmıştır. Ertesi gün *Son Havadis* gazetesi, manşetinde ‘Öncü’ gazetesi A.P.nin neşrettiği tebliği tahrif etti’ manşetiyle çıkmıştır. Haberde kullanılan ifadeler şöyledir:

*AP’nin tebliğini “Gümüşpala Temsilciler Meclisine solcu dedi” diye ve tamamıyla tahrif ederek efkârı umumiyeye aksettiren bu gazeteye Adalet Partisi Lideri Ragıp Gümüşpala cevap verdi: İttifakla kaleme alınan bu tebliğ, Temsilciler Meclisini ve müesseseleri değil sadece şahısları ve zihniyetleri hedef tutmaktadır.” diyen Son Havadis, “Adalet Partisi tebliğinden hiçbir Türk gazetesi, Öncü’nün çıkardığı mânâyı çıkarmamıştır.”*⁷⁴²

Bu iddialara cevap veren Altan Öymen ise *Son Havadis*’i, Aziz Nesin’in durumuyla *Öncü*’nün davranışını birbirine bağlayarak tartışmasını eleştirmiştir⁷⁴³. İki gazete arasındaki bu mesele hakkındaki tartışmalar sonra da devam etmiştir. Peyami Safa’nın *Düşünen Adam* dergisinde yazdığı ‘Kim komünisttir, kim değildir’⁷⁴⁴, başlıklı yazısı üzerine yorumda bulunan Örsan Öymen, Safa’nın dergisini iftiracılıkla suçlamıştır:

*İstanbul’da Son Havadis’çilerin bir dergisi var. Adını ‘Düşünen Adam’ koymuşlar, ama sayfalarını çevirirseniz ‘düşünce’nin izine rastlayamazsınız. Herkese iftira, herkese çamur, herkese çirkef!.. Son günlerde, gemi iyiden iyiye azıya alan bu dergiye, aslında ‘Düşünen Adam’ değil de ‘Kaşınan Adam’ adını koysalardı daha yerinde olurdu.*⁷⁴⁵

Aziz Nesin üzerinden tartışmaya açılan ‘komünistlik’ meselesi, Peyami Safa ve *Öncü* arasındaki kavgada devam etmiştir. *Son Havadis* gazetesinde Peyami Safa’nın ‘Aziz Nesin’in romanını yayımladığı için *Öncü*’nün de komünist olduğunu ima etmesi üzerine gazete, Safa için şunları söylemiştir:

⁷⁴¹ *Öncü*, “Gümüşpala Temsilciler Meclisine de ‘Solcu’ dedi”, 22 Mayıs 1961.

⁷⁴² *Son Havadis*, “Öncü gazetesi A.P.nin neşrettiği tebliği tahrif etti”, 23 Mayıs 1961.

⁷⁴³ Altan Öymen, “Fikre hürmet, evet! Ama fikir nerede?”, *Öncü*, 24 Mayıs 1961.

⁷⁴⁴ Peyami Safa, “Kim Komünisttir, Kim Değildir”, *Düşünen Adam*, 24 Mayıs 1961, s.13.

⁷⁴⁵ Örsan Öymen, “Kaşınan Adam”, *Öncü*, 29 Mayıs 1961.

D.P. devrinde jurnal satarak Zafer gazetesinin Yazı İşleri Müdürlüğü mevkiinde oturmuş kraldan da fazla kralcı hüviyetiyle en haysiyetsiz işlere karışmış ve inkılâp ile beraber götürüldüğü Yassıada'dan kurtulduktan sonra eski efendileri aleyhinde- hem de imzasıyla - tefrika neşretmiş olan bir adam şimdi nasılsa oturduğu bir gazetenin köşesinden ÖNCÜ'ye doğru çamur fırlatmakta devam ediyor.

Aziz Nesin'in romanının yayınlanmasına ilişkin olarak da gazete hem kendini hem de Nesin'i savunmuştur:

Evet, Aziz Nesin'in romanını biz neşrettik. Ve afiş yayımlayarak, radyo anonsu vererek neşrettik. Çünkü Aziz Nesin; hakkında verilecek mahkeme hükmünü hürmetle beklediğimiz Aziz Nesin; Akbaba, Akşam, Vatan, Tanin gibi refiklerimizde de yayınladığı roman ve fıkralarla Türkiye'nin en tanınmış ve en değerli yazarlarından biriydi. Çünkü Aziz Nesin, milletlerarası yarışmalarda Türkiye'ye birincilikler kazandırmış müstesna bir kalem sahibiydi. Çünkü Aziz Nesin, sokaktaki bu adam'ın Menderes ve hempalarına uşaklık ettiği sıralarda insanların başka niyetleri var mı yok mu bilinmez ama görünen o idi ki hürriyet için mücadele edenlerin safındaydı. İnsan, hamuru yüzüzlükle, küstahlıktan yoğrulmuş bu haysiyet fıkarcasının hezeyanları karşısında yanılıp D.P. halâ iktidardadır, Zafer gazetesi çıkıyor ve bu adam Zafer'in yazı işleri müdürüdür zannedecek. heyhat... bu bakiyeyi su yüzüne çıkaran politikacılar ve iş adamları düşünsün. ve zinhar ellerini onun ağzına yakın tutmasınlar. Kulübeleri de kemikleri de değişse, bunların huyu değişmez çünkü... fırsatını bulurlarsa önce efendilerini ısırırlar.⁷⁴⁶

Aziz Nesin ve İhsan Ada, haklarında hazırlanan bilirkişi raporuna göre yazılarında komünizm propagandası yapılmadığı sonucuna varılarak tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmışlardır⁷⁴⁷. 31 Ekim 1961'de ise beraat etmişlerdir.

Gazete Peyami Safa ile karşılıklı sert tartışmalara girse de Peyami Safa'nın ölümünün ardından⁷⁴⁸ Emil Galip Sandalcı, Safa ile ilgili olarak, “*Babî'li'de gelmiş geçmiş en seçkin döğüş horozlarından, polemik üstadlarından biri olduğunu kabul etmeliyiz*” diyerek hakkını teslim etmiştir. Sandalcı, “*Ne derdi, ne yazardı, neyi savunurdu ayrı konu. Aramızdan ayrılışı pek çoğumuz gibi oldu: Kırk küsür sene beynini kuruturcasına durmadan yazdı. Sonunda damarlarından birini çatlattı ve beş*

⁷⁴⁶ Öncü, “Evet, ÖNCÜ, Aziz Nesin'in Romanını Yayınlamıştı”, 1 Haziran 1961.

⁷⁴⁷ Öncü, “Ada ve Nesin serbest bırakıldılar”, 9 Temmuz 1961.

⁷⁴⁸ Peyâmi Safa, 15 Haziran 1961'de vefat etmiştir.

parasız, varlıksız bir rahat nefes alamadan öldü. Fikir hayatı dediğim trajedinin acıklı rollerinden birini ömrü boyunca oynuya oynuya..” diyerek Babiâli’de pek çok fikir adamının yaşam koşullarına da değinmiştir⁷⁴⁹.

3.6.4.Öncü-Dünya Tartışmaları

YTP kurulduktan sonra Aydın Yalçın’ın yazıları genel olarak partinin politikalarını aktarmak yönünde olmuştur. Yalçın, ‘Bir Psikanaliz Meselesi’ başlıklı yazısında Türkiye’de, Meşrutiyet döneminden bugüne kadar gelen süreçte, basında pek çok meselenin olmaması gereken bir şekilde tartışıldığından, seviyesiz tartışmaların yürütüldüğünden bahsetmiş ve bu durumu eleştirmiştir: *“Kendini bilmeyecek kadar ölçüyü kaçıran bu megalomanların haleti ruhiyelerini, eğitim psikolojisi ve psikanaliz, manevi hayatlarındaki deruni kıfayetsizlik hissine bağlar. Eksik eğitim, yarıda kalmış fikri gelişmenin kıfayetsizliklerini bunlar böylece yüksekte atmakla telafi etmeye çalışırlar”*⁷⁵⁰. Aydın Yalçın’ın bu sözlerle eleştirdiği kişi aslında Dünya gazetesinde kendisi hakkında yazı yazan Bedii Faik’tir. Çünkü Bedii Faik, köşesinde alaycı bir ifade ile Yalçın hakkında, *“Y.T.P.’nin kurucusu ve Rosenbergi büyük iktisatçı, mütefekkir Aydın Yalçın, önümüzdeki seçimde adaylığını koymayacakmış! Gördünüz mü başımıza gelenleri? Onun bulunmadığı bir parlâmentonun halini tasavvur edebiliyor musunuz? Tanrım biz sana ne yaptık ki, böyle bir yoksulluğu bize layık görürsün?”*⁷⁵¹ demiştir. Yalçın da *“Bedii Faik bana, ‘YTP’nin Rosenberg’i olmak heveslisi’* diye ad takıyor: diğer taraftan YTP Başkanı’na da tıpkı Meşrutiyet devrinden beri kültürsüz ve seviyesiz yazarların müracaat edegeldiği usullerden kendini kurtaramıyor.”⁷⁵²

15 Ekim 1961 seçimlerinden beklenen genel kanı, CHP’nin tek başına iktidar olacağı yönündedir. Ancak seçim sonuçları bundan çok uzaktır. Bu durum CHP yanlısı gazetelerde rahatsızlık yaratırken Öncü de onlarla olan mücadelesine seçimler üzerinden devam etmiştir. ‘Sırası Geline’ köşesindeki bir yazıda Dünya hakkında şu sözler kullanılmıştır:

Dünya Gazetesinin küfürbaz ve hırçın kalemşorları, muhakkak ki 15 Ekim’den sonra sınırları en çok teskin edilmeye muhtaç insanlar arasında. Bizim birkaç gün evvelki yazılarımızdan fazlaca sinirlenmişler. Her nedense, seçim sonuçlarını

⁷⁴⁹ Emil Galip Sandalci, “Peyâmi Safa”, *Öncü*, 18 Haziran 1961.

⁷⁵⁰ Aydın Yalçın, “Bir Psikanaliz Meselesi”, *Öncü*, 21 Mart 1961.

⁷⁵¹ Bedii Faik, “Vah... vah!”, *Dünya*, 26 Ağustos 1961

⁷⁵² Aydın Yalçın, “Bir Psikanaliz Meselesi”, *Öncü*, 21 Mart 1961.

*tanımamaları için iktidar mensuplarını tahrik eden yazılar yazanlar var' deyişimizden bir tek kendileri alınmışlar. Tıpkı çekilen buzlar yüzünden nesli tükenen mamutlar gibi, bunları ancak zaman taşıyıcı edecektir.*⁷⁵³

Dünya yazarları Falih Rıfki Atay, Bedii Faik ve Hayri Alpar, *Öncü*'de 'muteber üçlü' olarak tanımlanmış ve "Bilindiği gibi hazretlerinin son nağmeleri 'Ordu himayesinde bir AYDINLAR DİKTATÖRYASI' idi"⁷⁵⁴, sözleriyle de Nilüfer Yalçın, özellikle Falih Rıfki Atay'ın köşesinden yazdıklarına değinmiştir. "Ordu himayesinde bir Aydınlar Diktatörlüğü' isteyen Dünya gazetesi başyazarı ve yan yazarına, CHP organı Ulus gazetesi de gereken cevabı veriyor. Fakat 27 Mayıs 1960 tarihinden bu yana, 'Atatürkçü' olduklarını iddia eden bu adamlara, hiç de şerefli bir dâva peşinde olmadıklarını, bizzat kendi dostlarının belirtmesinde de bir fayda vardır" sözleriyle Ulus yazarı Bülent Ecevit'in ifadelerine dikkat çekmiştir. Bülent Ecevit konuya değindiği yazısında, "Türkiye'de bir dikta rejimi kurulacak olursa, bu rejimin kurucuları yanlarında Cumhuriyet Halk Partisini veya onun sorumlularını değil, ancak menfaatçıları, fırsatçıları, zayıf karakterlileri, hatta zamana ve zemine göre kendilerini maskeleyeni en iyi bilen aşırı sağcı veya aşırı solcuları bulacaktır"⁷⁵⁵ sözlerini kullanmıştır.

Seçim sonuçlarıyla ilgili olarak bir yazı da Aydın Yalçın'dan gelmiştir. Yalçın'a göre de 15 Ekim seçim sonuçlarını tanımamak için yapılan çabaların içinde yer alan Dünya, 'Ordu himayesinde bir 'aydın diktatörlüğü' kurulması' için işe koyulmak üzere kollarını sıvayanların arasındadır. Yalçın, Anayasa çatısı altında yetkili sivil kuruluşların çalışmasından yana olduğunu ifade etmiştir⁷⁵⁶. Bu tartışmalarda Emil Galip Sandalcı'nın hedefinde ise Bedii Faik vardır:

*Yine mektup yazıp küfrediyorlar, yazı yazıp komünistlik çamuru sürüyorlar, daha biraz insaflıları 'enayi' diyorlar. Yine gönlünüzce iki satır yazı yazabilecek bir gazeteye kapılanmak bir mesele... yine menfaat sakalları her alanda sahnede. Bilmem ki ne desek? Yoksa Bedii Faik gibi II. Cumhuriyet Büyük Meclisini dinamitlemeye çalışıp sonra da inkar etsek ve faziletten namustan söz mü açsak? Zira veresiye vere vere... Kolu kanadı kırdık. N'apalım?*⁷⁵⁷

⁷⁵³ *Öncü*, "Yürüten Kervan", 28 Ekim 1961

⁷⁵⁴ Nilüfer Yalçın, "Dünya kadar muhalefet", *Öncü*, 3 Kasım 1961.

⁷⁵⁵ *Öncü*, "Yerinde bir öğüt", 4 Kasım 1961.

⁷⁵⁶ Aydın Yalçın, "Kılıç Şakırdatanlar", *Öncü*, 22 Aralık 1961.

⁷⁵⁷ Emil Galip Sandalcı, "Veresiye vere vere...", *Öncü*, 27 Aralık 1961.

3.6.5.Öncü ve Cumhuriyet Tartışmaları

Öncü'nün polemik yaşadığı bir diğer gazete de *Cumhuriyet*'tir. Karşılıklı tartışma Nadir Nadi'nin köşesinde siyasal partileri eleştirdiği yazısıyla başlamıştır. Partiler arası iktidar yarışlarının, duygu alanından düşünce alanına yükselememesi nedeniyle özlenen demokratik düzenin bir türlü kurulamayışını ifade eden Nadi, partilerin programlarını eleştirmiştir:

*On yıl süre ile düşük iktidarın plansızlığından, programsızlığından sızlanan C.H.P. kendi plan ve programını ne zaman açıklayacaktır? Yurttaşları yakından ilgilendiren bu sorunlar karşısında sayın C.H.P. sözcüleri henüz sessizdirler. Beri yandan A.P. ve Y.T.P. gibi yeni kurulan partiler de şimdilik bütün güçleri ile C.H.P. ye yüklenmekten öte gidemiyorlar. Yarın işbaşına gelersen ne yapacaksın, Sayın Alican? Yarın Mecliste partin çoğunluğu kazanırsa nasıl bir yol tutacaksın, Sayın Pala Paşa? Bunu şimdiden bildirmezseniz, partilerinize sokulmak isteyen kuyrukların ileride sizin yakarızdan tutup atmayacaklarını nasıl düşünebiliyorsunuz?*⁷⁵⁸

Aydın Yalçın ise CHP'yi bir dokunulmazlık zırhı içine bürümek isteyen taraflı basından şikâyet ederek, Nadir Nadi'nin eleştirisini yanıtlamıştır. Yalçın, partilerin birinci görevlerinin birbirini eleştirerek seçmenin dikkatini çekmek olduğunu dolayısıyla eleştirisinin yerinde olmadığını söylemiştir⁷⁵⁹. Aydın Yalçın'ın bu yorumuna Nadir Nadi şu sözlerle cevap vermiştir:

*Hay, Batı gibi batmaz olasin! Kardeşim o ne mantıktır öyle? Batıda bir ordunun soysuzlaşmış bir iktidarı devirip de millete: “Ey ahali hadi yeni partiler kurun. Eski minval üzere birbirinizi yiyn!” dediği ne zaman görülmüştür? Bizim gecekonda partiler bu çok basit gerçekleri bir türlü öğrenemiyorlar. Öğrenemedikleri için de hemen her on, on beş yılda bir kafalarını taştan taşta çarpıyorlar.*⁷⁶⁰

Emil Galip Sandalcı'nın *Cumhuriyet*'e yönelik eleştirisi YTP ile ilgili negatif haberlerin 1. sayfadan yer almasına rağmen, YTP bildirisini gazetenin 5. sayfasında yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra Nadir Nadi'ye şu soruyu sormuştur: “Sadece, 100.000 satışlı bir gazetenin başında bulunan ve Türk Basının temsilcilerinden biri olmakla

⁷⁵⁸ Nadir Nadi, “Hürriyeti N’apacaklar”, *Cumhuriyet*, 8 Haziran 1961

⁷⁵⁹ Aydın Yalçın, “İktidarda ne yapılacağı konusu”, *Öncü*, 9 Haziran 1961.

⁷⁶⁰ Nadir Nadi, “Hedefi Hep Gözönünde Tutacaksın”, *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1961.

geçinen sayın Nadir Nadi'ye bir sorumuz var: Örneğin; “Kuyruk avcılarının kurduğu; prensipsiz programsız gece konu partileri” arasında saydığı Y.T.P.'nin hangi ölçülerle bu sıfatlara hak kazandığını lütfen açıklayabilirler mi?⁷⁶¹”. Aynı konuda Nadir Nadi'yi eleştiren bir diğer kişi ise gazetede kimi zaman başyazı yazan Fahrettin Kerim Gökay'dır. Gökay, “Şu halde sayısız yüzbinleri, hatta milyonları bulan bir zümreyi ve o zümrelerin kurdukları politik müesseseleri gecekondu olarak sınıflandırmak prensip ve programdan mahrum telakki etmek insaf şiarı ile telif edilebilir mi?” ifadelerini kullanmıştır⁷⁶².

Nadir Nadi ise cevabında, “Geçen gün burada ‘Gecekondu partileri’ diye bir deyim kullanmıştım. Bu söz ‘Öncü’ gazetesi yazarlarından Emil Galip Sandalcı’ya sinirlendirmiş. “Türk basınının temsilcilerinden biri olmakla geçindiğimi” iddia ederek, daha ziyade bir tabancaya benzeyen elindeki kalemi alnıma dayıyor” demiştir. “Ben sadece kendi kafamın temsilcisiyimdir. Kafam Türk basınına temsil eder mi etmez mi, ederse ne dereceye kadar eder?” sözleriyle kendini ifade eden yazar YTP ve Ekrem Alican hakkında da şunları düşünmektedir:

Y.T.P. ce güdülen politika, tarihten son on yıllık ibret devrini silmiş, atmış gibidir. Bütün saldırılar, tıpkı vaktiyle D.P.'lilerin yaptığı gibi 27 yıllık C.H.P. yönetimine çevrilidir. Emil Galip Sandalcı bile -ki düşüklere çok çekmiştir- yazılarında son devir yönetimine hiç dokunmamaya dikkat ediyor. Bu gibi açık belirtilere bakarak kullandığımız “Gecekondu partileri” deyimini kimseyi sinirlendirmemelidir. Deyimden hoşlanmayanlar bize kızacak yerde partilerine bir çeki düzen vermeye çalışsalar daha iyi ederler.⁷⁶³

3.6.6.Öncü ve Diğer Tartışmalar

Dönemin önemli gazeteleri ile tartışmalar yürüten *Öncü*'nün yayın hayatına yeni başlayan gazetelerin yanı sıra, dergilerle tartışmaları da dikkat çekicidir. 5 Ocak 1962'de basın dünyasına yeni katılan *Büyük Zafer* gazetesini yazısına konu edinen Nilüfer Yalçın, “Adı zaten pek yabancı değil, ‘Büyük’lüğü de fazla mübalağa edilmemiş. Sizin anlayacağınız, bizim eski *Zafer* refikimiz eski matbaasında, eski ustalarının şimdiye kadar görmediğimiz (zira biz de aynı matbaada basılırız) ihtimamı ve titizliği ile basılmış, elimize verildi. İmzalar da hep aşine! Turhan Dilligil, Fatin Fuat, Seyfi

⁷⁶¹ Emil Galip Sandalcı, “Bir sayın başyazar ve gazetesi”, *Öncü*, 26 Haziran 1961.

⁷⁶² Fahrettin Kerim Gökay, “Biraz Daha İnsaf! Olamaz mıyız?”, *Öncü*, 26 Haziran 1961.

⁷⁶³ Nadir Nadi, “Söz ve Eylem”, *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1961.

Kurtbek, Şerif Alyanak, Muhip Dranas..” diyerek gazetenin DP’nin yayın organı olan ve 27 Mayıs ile kapatılan ‘Zafer’ gazetesinin yeniden ortaya çıkışını ima etmiştir⁷⁶⁴. Bir sonraki yazıda Adalet Partisi ve ona bağlı gazeteleri eleştiren Nilüfer Yalçın, “Son haftaya kadar Adalet Partisi’nin elle tutulur tek sözcüsü Son Havadis gazetesiydi. Bir de baktık, ikili iktidarın verimliliğinden olacak, sözcüler birden üçleşiverdi! “Gotik” üslubuyla Yeni İstanbul bir yandan, tamamen eski başlık klişesiyle Büyük Zafer öbür yandan. Doğrusu bu üçlü başın üçlü sesi hem AP için sevindirici bir olay, hem de okuyucu olarak bizler için” demiştir. AP için sevindirici olanın yeni bir partinin hem iktidar ortağı olması hem de 3 ayrı gazeteye sahip olması olarak açıklamıştır⁷⁶⁵.

Yön Dergisi de Öncü’yle karşılıklı yazışma içine girmiştir. Dergide ‘Aydın Yalçın ve Devletçilik’ başlıklı, imzasız yayımlanan bir yazıda; Aydın Yalçın’ın özel teşebbüsün üstünlüğüne inandığı, Yalçın’ın 23 Aralık 1961 tarihinde Öncü’de yayımlanan yazısına gönderme yapılarak, Yalçın’ın gerçekleri tahrif ettiği iddia edilmiştir. Yazıda, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde düzenlenen bir seminerde yapılan konuşmaları özetleyen Yalçın’ın, sendikacıların sadece devlet teşebbüslerinden ve devlet mekanizmasından şikâyetçi olduklarını iddia ettiğini, ancak gerçeğin böyle olmadığı söylenmiştir. Yön’e göre Yalçın’ın bir diğer tahrifi ise İngiltere’de işçi sendikalarının devletleştirmeye karşı direnen kuvvetlerin başında geldiğini söylemesidir.⁷⁶⁶ Bu yazıya cevap veren Aydın Yalçın ise, “Yüz elli Türk aydınının imzaladığı büyük manifesto!’ diye ortaya atılıp, hiçbir yeniliği olmayan, herkesin malûmu birtakım fikirleri, ‘Yeni Devletçilik’ diye ortaya sürmeye çalışan bir dergi, ilk sayılarında beni de tariz konuları arasına almıştır” demiştir. Seminerde her söylenilene yazısına aktaramayacağını ifade eden Yalçın, seminerdeki konuların izah tarzıyla değil, bilfiil olayla yani devlet işletmelerindeki işçi hareketleri ve şikâyetleriyle meşgul olduğunu söylemiştir:

Yön’de “Aydın Yalçın yalan söylüyor. Bu işleri biz de biliriz. Hem o kadar çok biliriz ki, hangi sendikaların kaç kişiyle bunu istediklerini, istemediklerini söyleyecek kadar çok biliriz” tarzında yazı yazan genç ve bilgîç arkadaşımız, artık ne diyeyim! “Bravo sana, dersini iyi çalışmışsın!” demek lazım.⁷⁶⁷

⁷⁶⁴ Nilüfer Yalçın, “ ‘Büyük Zafer’ nerede biter?”, *Öncü*, 7 Ocak 1962.

⁷⁶⁵ Nilüfer Yalçın, “Başlar üçleşince”, *Öncü*, 8 Ocak 1962.

⁷⁶⁶ *Yön*, “Aydın Yalçın ve Devletçilik”, 3 Ocak 1962, s.3

⁷⁶⁷ Aydın Yalçın, “Bir Bilgiçe Cevap”, *Öncü*, 8 Ocak 1962.

Öncü diğer gazetelerle çeşitli fikir tartışmalarına, kavgalara girse de bazı olaylar karşısında gazeteler zor duruma düşürüldüklerinde onların yanında olmayı da bilmiştir. Örneğin, 28 Mayıs tarihinde Milli Türk Talebe Birliği'nin (M.T.T.B.) düzenlediği deniz balosuna ait bir fotoğraf *Akşam* gazetesinde yayımlanınca, M.T.T.B. bir bildiri yayımlayarak *Akşam*'ı eleştirmiş ve tehdit etmiştir:

Birliğimize tertib edilen 28 Mayıs deniz balosuna ait bir fotoğrafı 30 Mayıs 1961 günü, birinci sayfaya ve büyük ebatla koyan Akşam gazetesinin hareketini şüphe ile karşıladık. Talebe teşekküllerimizin faaliyetlerine bu güne kadar hangi ölçü ve önemde sayfalarında yer verdiğini bildiğimiz gazetenin umumi efkârda ordunun ve gençliğin prestijini ve sempatisini zedeleyici bir fotoğrafa verdiği bu şekli önem yanında bir arka fikrin mevcudiyetine inanmak gerekir. Sakıtlarla ve onların devirleriyle bugünün büyük insanları ve bugünün mutlu havasında aciz çabalarla benzetmeler aramaya veya umumî efkârâ öyle göstermeye uğraşanlar tarafımızca ve milletçe gayet iyi bilinmektedir. Fakat şunu bilmelerini isteriz: Kendilerine fırsat verilmeyecektir. İdeallerinin tahakkukuna mani olmak için varlığımızı koyacağız. Bunda çok kararlıyız. Memleket kurtuluş yoluna girmiştir. Kurtulacaktır. Buna hiçbir menfur güç mani olamayacaktır. Memleketimiz ileriye gidecek ve yükselecektir. Öleceğiz, fakat adımlarımızı geriye atmayacağız.

Bunu Öncü'de köşesine taşıyan Emil Galip Sandalcı, M.T.T.B.'nin bildirisine “Nasıl? İfade ve mantık hataları bir yana, bildirinin bütünü hâkim demgojik havaya, tehditkâr edaya ne buyrulur?” demiş ve meselede *Akşam* gazetesinin yanında olan fotoğrafın uydurma ya da foto-montaj olmadığı dolayısıyla da yüzde yüz gerçek olduğunu ifade etmiştir. “Üstelik fotoğraf gizli bir oturma aleminde habersizce çekilmemiştir. Tersine bir baloda alenen yapılan bir dansın herkesin gözü önünde resmi çekilmiştir. Çekmeyip basmayı ne yapacaklardı?” diyen Sandalcı sözü basın özgürlüğü meselesine getirerek şunları aktarmıştır:

M.T.T.B. Genel Başkanı Faruk Narin'e ve şu garip bildiriye onunla birlikte kaleme alan kimlerse onlara bir sözüümüz var. Basınımızın bizim de acı acı şikayet ettiğimiz pek çok kusurları, eksikleri, hataları olduğu bir gerçektir. Ancak böylesine demagojik ifadeli, kabadayı edalı bildirilere - her devirde kalemini miğdesine bağlamışlardan gayri - içimizde pabuç bırakacak kimse yoktur.⁷⁶⁸

M.T.T.B. gelen bu eleştirilerden sonra, yeni bir bildiri daha yayımlamıştır:

⁷⁶⁸ Emil Galip Sandalcı, “MTTB'nin Bildirisi”, *Öncü*, 8 Haziran 1961.

Birliğimizce tertip edilen 28 Mayıs balosunda atraksiyona dahil bir dansözün mevcudiyetine ordumuzun bir generalini fon alarak, sürmanşet fotoğrafı maksatlı bastığı aşikâr olan gazeteyi protesto eden bildirimizi kelime oyunları ile ve fikirden yoksun yazılarla cevaplayan gazete ile hissi olduğu muhakkak bir sabırsızlık ve acele bir hücumla geçen yazarın yaratmak istediği polemige alet olmamak kararındayız.

Konuyu yine köşesinde değerlendiren Sandalcı, M.T.T.B'nin bu bildiri ile yetinmeyerek, başkanın düzenlediği bir basın toplantısında da “*Diğer taraftan ‘Öncü’ gazetesinde bir misafir yazarın da aynı mevzudaki yazısını maksatlı buluyoruz. Bunlardan edindiğimiz intiba bir polemik yaratılmak arzusudur. Basın ile gençlik teşekküllerinin arasını bozacak bu kabil münakaşalara girmek istemiyoruz*” dediğini ve bunun 12 Haziran 1961 tarihli *Yeni İstanbul* gazetesinden alıntılı olduğunu belirtmiştir. Sandalcı eleştirilerine devam etmiştir:

*M.T.T.B. Başkanına sorarız. Hissi ve sabırsız bulduğu yazımızdaki ‘maksat’ nedir? Taşındığımızı ileri sürdüğü maskenin mahiyeti nicedir? Marifet memleketimizin belli başlı iki öğrenci teşekkülünden biri olan M.T.T.B’nin başına geçmek değil, gerekli olgunluk ve davranışla onu temsil edebilmektir. İsmi başına bir unvan katabilen herkes yazı ve fikirlerimizi kontrole kalkışacaksa vay halimize!*⁷⁶⁹

11 Ocak 1962 tarihinde gazetelerin büyük bir kısmı ‘İstanbul’da gençler gericileri ve gerici basını tel’in etti⁷⁷⁰, ‘Bozgunculara, Komünistlere ve Gericilere, Gençlik, “Son İhtar” Mitingi Yaptı⁷⁷¹, ‘Gençlik dün gerici basın ve kuyruklara son ihtarını da yaptı⁷⁷², başlıklarıyla çıkmıştır. Bu manşetlere konu olan olay ise, Atatürk’ün Milli Kurtuluş hareketini planladığı Şişli’deki evinde çıkan bir yangının ardından İstanbul Yüksek Öğretim Gençliği isimli grubun harekete geçmesiyle başlamıştır. Bunun ardından, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve diğer yüksek okul öğrencileri, ‘Kahrolsun gericilik’, ‘kahrolsun yobazlar’, ‘Mel’un komünizmin gırtlığını sıkacağız’, ‘Sabrımızı taşırmayın’ gibi sloganlarla bir miting düzenlemiştir. Saraçhanebaşı’nda başlayıp, Şişli’de Atatürk Müzesi önünde son bulan ve 4 saat süren mitingle dört yerde gazeteler yakılmıştır. Gençliğin yürüyüş yolu üzerinde bulunan *Yeni*

⁷⁶⁹ Emil Galip Sandalcı, “...Demez mi?”, *Öncü*, 20 Haziran 1961.

⁷⁷⁰ *Ulus*, 11 Ocak 1962.

⁷⁷¹ *Milliyet*, 11 Ocak 1962.

⁷⁷² *Cumhuriyet*, 11 Ocak 1962.

İstanbul gazetesi yüzlerce resmi ve sivil polis tarafından muhafaza edilmiştir⁷⁷³. Konu *Öncü*'de de manşet haber olarak yer almıştır. 'Gençler İstanbul'da dün bir miting yaptı' manşetiyle çıkan gazetede, Emil Galip Sandalcı, basına yönelik tutumu eleştirdiği yazısında, "Bu memlekette ırkçı, faşist eğilimli, dini ticari maksatlarla istismar gayeli türlü dergiler çıkacak ve bunların sayfalarında her türlü tahrikçi yazılar yayınlanacak ve tabii karşılanacakta bir YÖN dergisinin sosyalist eğilimli oluşu bu kahraman beylere dergiyi umumi meydanlarda yırtmak, yakmak hakkını sağlayacak" demiştir. Sandalcı 7 Ocak tarihinde *Büyük Zafer* gazetesinde çıkan 'Gençliğin Beyanname'si' başlıklı haberi hatırlatmış, haberdeki, "son zamanlarda solcu cereyanların artması karşısında üzüntü duyan yüksek tahsil gençliği MTTB ve Türkiye Milli Talebe Federasyonundan durumu bir beyanname ile Türk efkârına bildirmesini istemiştir" ifadelerine dikkat çekmiştir. "Bu beyannameyi yayınlayan gençlerden binden fazlası saat 15'de ellerinde YÖN dergisi olduğu halde Taksim Cumhuriyet abidesi önünde toplanmışlar ve YÖN dergisini yakmışlardır. Bu arada dergiyi destekleyen Cumhuriyet, Dünya, Milliyet gazetelerini de tel'in ettikten sonra sükûnetle dağılmışlardır" diyen Sandalcı, bu davranışların vatanseverlik olmadığını ve bunu eleştirdiklerini ifade ederek, "Meydanı bir takım "kalıp kafalıları" bırakacağız. Yağma yok!"⁷⁷⁴ demiştir.

Bu olaylar bir sonraki gün İzmir'de de devam etmiş, İzmir Yüksek Tahsil Gençliği, Cumhuriyet alanında yaptıkları bir mitingde *Yeni İstanbul* gazetesini yakarak devrimlere olan bağlılıklarını ifade etmek için Atatürk heykeli etrafında nöbet tutmuşlardır. Gençlerin bu mitingine, Kara, Hava ve Deniz Harp Akademileri Yüksek Komuta heyeti mensubu 80 subay da katılmıştır⁷⁷⁵. Olaylar karşısında Aydın Yalçın, "düzenli ve müstakar bir rejimde, sık sık sokak nümayışı bir zaaf alametidir"⁷⁷⁶ diyerek bunların bir an önce durdurulması gerektiğini ifade etmiştir. Emil Galip Sandalcı ise köşesine *Milliyet* gazetesi köşe yazarı Çetin Altan'ı taşımış ve onun konu hakkındaki fikrini eleştirmiştir. Altan'ın, Türkiye'nin tahriklere, duygu istismarına, intikamcılığa, tahammülü kalmadığını işaret ettiği yazısının bir yerinde kullandığı "Ya zinde kuvvetlerin saydığı bir adam, siyasi hayatındaki en üstün denemesinden geri dönecek ve duruma tek başına hakim olacaktı ki bi ehveni şerdi - ya, olaylar nihayet onu da kenara

⁷⁷³ *Milliyet*, "Gerici gazeteleri yakan gençler af aleyhinde olduklarını tekrarladılar", 11 Ocak 1962.

⁷⁷⁴ Emil Galip Sandalcı, "Yağma yok!", *Öncü*, 11 Ocak 1962.

⁷⁷⁵ *Öncü*, "80 Subay mitinge katıldı", 13 Ocak 1962.

⁷⁷⁶ Aydın Yalçın, "Tahrikler Durmalıdır", *Öncü*, 13 Ocak 1962.

itecek ve Türkiye'nin kaderi bambaşka bir gidişe yönelecekti"⁷⁷⁷ ifadelerini vermiştir. Sandalcı bu düşünceyi "Günümüzün başbakanı İsmet İnönü'nün başında bulunacağı iyi niyetli bir diktatörlük"⁷⁷⁸ şeklinde yorumlamıştır.

Devam eden olaylarla birlikte pek çok önemli meselenin gündemde olduğunu hatırlatan Aydın Yalçın, sorunların çözümü için siyasetten ve basından sorumlu davranış görememekten şikâyet etmiştir⁷⁷⁹. Olayların ardından Başbakan İsmet İnönü, 17 Ocak'ta yaptığı radyo konuşmasında demokrasiden asla vazgeçilmeyeceğini ısrarla vurgulamıştır. İnönü'nün yaptığı konuşmayı Aydın Yalçın, "Siyasi tarihimizde hürriyet düzenini savunulmasında, klasik olacak derecede vazih, kararlı ve imanlı bir konuşmadır" şeklinde değerlendirmiş, hükûmet başkanı olarak yaptığı bu konuşmanın bütün memlekette iman tazelenmesine yardım ettiğini ifade etmiştir⁷⁸⁰.

3.6.7. 9 Patron Olayı ve Öncü

'Basın İlân ve Reklâm Kurumu' hakkındaki tasarı ile Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlere İlişkin Kanun Tasarısı 7 Ocak 1961 tarihinde MBK üyesi Basın Sözcüsü Ahmet Yıldız tarafından basına açıklanmıştır. *Öncü*'de yer alan habere göre, Yıldız, yeni kanunda gazetecilerin daha açık bir şekilde tarif edildiğini belirttikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: 1- İş mukavelelerinde bundan böyle mecburi olarak işin nev'i, ücret miktarı ve kıdem durumu yazılacak. 2- Meslekte en az beş yıl çalışmış olanlara kıdem hakkı tanınacak. 3- İş mukavelesi bozulduğu zaman kıdem her yılı için bir maaş bir de maaş tazminat olarak verilecek. 5 yıldan fazla çalışmış olanlar, ihbar yapıldıktan üç ay sonra, 5 yıldan az çalışmış olanlar da 1 ay sonra işten çıkarılabilecek. 4- Stajyer muhabir çalıştırma süresi üç aydan fazla olamayacak 5- Fikir işçisinin iş akdi, hastalık yüzünden bozulamayacak. Hastalık altı ayı geçerse, tazminat verilerek mukavele bozulabilecek. 6-Maaşlar peşin verilecek. 7- Yayını tatil edilen gazetedeği gazeteciler iki ay daha tam maaş alacaklar. 8- Altı gün çalışan gazeteci, bir gün ücretli izin yapacak. 2 yıldan fazla çalışmış olanlar yılda bir ay gazetecilik süresi 10 yılı geçenler yılda 1,5 ay ücretli izin yapacaklar. 9- sekiz saatten fazla çalışmalarda, saat başına yüzde 50 zamlı ücret ödenecek. 10- Uyuşmazlıklar, iş

⁷⁷⁷ Çetin Altan, "Saat gecenin üçüydü", *Milliyet*, 11 Ocak 1962.

⁷⁷⁸ Emil Galip Sandalcı, "Sende mi?", *Öncü*, 13 Ocak 1962.

⁷⁷⁹ Aydın Yalçın, "Ümitsizlik Ekenler", *Öncü*, 14 Ocak 1962.

⁷⁸⁰ Aydın Yalçın, "Demokrasi imanı", *Öncü*, 19 Ocak 1962.

Mahkemelerinde halledilecek. 11- Gazete değiştirirken kıdemi de diğer gazete tarafından tanınacak. Kıdem durumu mukaveleye muhakkak yazılacak⁷⁸¹.

Yeni basın kanununu büyük bir memnuniyetle karşıladıklarını ifade eden Altan Öymen, kanun maddelerinin gazetecilere getirdiği haklardan bahsederken “*Bu kanun, her boşluktan istifade edip yeni istismar usulleri keşfetmekte mahir birtakım gazete patronlarının elinde gene maksadından uzaklaştırılabilecek midir?*” diyerek konuyu gazete patronlarına getirmiştir⁷⁸².

Yeni kanunun yayımlanmasıyla birlikte gazete patronlarının büyük tepkisiyle karşılaşılmış ve hem Basın İlan Kurumu Kanunu’na hem de basın mesleğinde çalışma ilişkilerini düzenleyen 212 Sayılı Yasa’ya itiraz eden 9 gazete patronu, tepki olarak gazetelerini 3 gün kapatmıştır. Basın tarihine ‘9 Patron Olayı’ olarak yanıysan bu olayda Öncü, söz konusu kanunların savunucusu olarak basın çalışanlarının yanında olmuştur. Kanun’un yürürlüğe girdiği tarih olan 10 Ocak 1961’de Cahit Talas başyazıda, yeni basın kanununun maddelerine ve iş münasebetlerinin devlet düzenlemesinde oluşuna değinmiş, devletin çalışma hayatındaki tek düzenleyici olma rolünü terk etmesi gerektiğini ifade etmiştir:

*Ne derece sosyal yöne sahip bulunursa bulunsun, kapitalist bir sistem içinde kollektif müzakere sistemini sosyal politikanın bir vasıtası olarak ihmâl etmemeliyiz. Hal böyle olunca, karşılıklı müzakere ve anlaşma yolu ile sağlanması gereken haklar, mevzuat yolu ile vücut bulmaktadır.*⁷⁸³

Muzaffer Aşkın da köşesinde, kanuna karşı çıkan gazete patronlarını eleştirmiş ve Ahmed Emin Yalman hakkına şunları söylemiştir:

Üstad bahis konusu kanunları ele alan yazısında yüreğine düşen ateşi şöyle anlatıyor: “Somuncuoğlu’nun ve Menderes’in yapmaya çalıştığı, fakat yapamadığı bir şeyin Milli Birlik Komitesi gibi bir heyetin mesuliyeti altında yürütülmesine, Türkiye’ye hür memleketlere mahsus en esaslı vasfı kaybettirecek bir adım atılmasına, eski bir gazeteci ve bir vatansever sıfatıyla içim kan ağlıyor.” Kanunu hazırlamış ve çıkarmış olanların vatanseverliği üzerine neredeyse şüphe düşürecek kadar dili dolaşan başyazar, yazısının bir paragrafında müjdeye benzer bir haber veriyor: “Komite bu hatayı düzeltmezse, benim gibi fikir hürriyeti ve istiklaline

⁷⁸¹ Öncü, “Basınla ilgili iki kanun dün çıktı”, 8 Ocak 1961.

⁷⁸² Altan Öymen, “Basınla İlgili Yeni Kanunlar”, Öncü, 9 Ocak 1961.

⁷⁸³ Cahit Talas, “Fikir İşçileri”, Öncü, 10 Ocak 1961.

inanan ve bütün bir ömür boyunca nice ukubetler bahasına bu uğurda mücadele eden fikir gazetecileri için mesleği terketmekten ve çekilmekten başka çare kalmayacaktır.” Menderes devrinde bile meslekten çekilmeyi düşünmemiş olan sayın başyazarın, şimdi gazetesinde çalışanlara bazı haklar tanınıyor diye meslekten çekilmeyi düşünmesindeki tuhaflık üzerinde hiç durmuyorum. Ama vaktiyle Hüseyin Cahit’i hapse soktular diye, hiç kimseyi değil, fakat Hüseyin Cahit’in kendisini suçlandıran, Milletlerarası Basın Enstitüsünde Menderes’le yaptığı pazarlığı savunup, gerçek fikir hürriyeti uğruna sahiden her şeyi göze almış ve yıllarca zindanlarda kalmayı tercih etmiş olan gazetecilerin haysiyetiyle oynayan bu kıdemli ‘hürriyet savaşçısına’ söyleyeceğimiz şudur: Bugüne kadar katlandığımız ukubetler yetişir. Teşekkür ederiz. Mesleği terketmek ve çekilmek arzunuzu lütfen gerçekleştiriniz!⁷⁸⁴

10 Ocak’ta, 9 gazetelerin üç gün çıkmama kararı üzerine *Öncü*, 11 Ocak’ta konuya geniş yer ayırmıştır. Üç gün çıkmama kararının gerekçesini küçük menfaat hesapları⁷⁸⁵ olarak okuyan *Öncü*, konuyla ilgili önemli yazılara yer ayırmıştır. Günün manşetleri şu şekildedir: ‘9 Gazete Sahibi Protesto Edildi’, ‘Menderes’e boyun eğenler, hürriyete baş kaldırıyor...’, ‘Okuyucuyu hiçe sayan 9lar kararı nasıl aldı’. Gazete ayrıca ‘Neler Dediler’ başlığı altında pek çok gazetecinin konuya ilişkin görüşlerini de aktarmıştır. Burada fikirleri sunulan isimler; *Milliyet*’ten Çetin Altan, *Cumhuriyet*’ten Yaşar Kemal, *Vatan* yazarı Emil Galip Sandalcı, *Tercüman*’dan Tevfik Erol, *Milliyet*’ten Turan Selçuk, *Kim* dergisinden Noyan Yiğit, *Öncü* yazarlarından Aziz Nesin, Nejat Çerman gibi isimlerdir⁷⁸⁶.

Gazete son sayfasını da basın meselesine ayırmış ve burada ‘İşte Patronlar!’ başlığı altında *Yeni Sabah* gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu ve *Dünya* gazetesi sahibi Falih Rıfkı Atay’dan bahsedilmiştir. Safa Kılıçoğlu anlatılırken “*Yeni Sabah bazen muhalefeti bazen de muvafakati desteklerdi. Bu Menderes’in O’na bir ziyafet çekip çekmemesine bağlıydı*” denilmiş ve Kılıçoğlu’nun Menderes ile samimi görünen bir fotoğrafına yer verilmiştir. ‘Falih Rıfkı Atay’ı da tanımak lâzım..’ başlığı altında ise, “*Dünya’nın patronu, Yazışleri Müdürü A.İ. Göğüş’ün işine nasıl son vermişti*” denilerek, şu hikaye aktarılmıştır:

⁷⁸⁴ Muzaffer Aşkın, “Patronlar”, *Öncü*, 10 Ocak 1961.

⁷⁸⁵ *Öncü*, “ÖNCÜ’nün Bugünkü Konusu”, 11 Ocak 1961.

⁷⁸⁶ *Öncü*, “Neler Dediler”, 11 Ocak 1961.

Düşük Başbakan Menderes gazete sahipleri ve Yazışleri Müdürlerine basın toplantısı yapıyor. Bütün patronlar suya sabuna dokunmayan sorular sorarak Menderes'e şirin görünmeye çalışıyorlar.. Fakat genç bir Yazışleri Müdürü yerinden kalkıyor ve yazılı olarak hazırladığı soruları soruyor. Sorulardan birisi, Menderes'in bütçe konuşmasında vaad ettiği iktisadi istikrar tedbirleri vaadinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bir diğeri de basın üzerine konulan antidemokratik kanunların kaldırılıp kaldırılmayacağıdır... Falih Rıfki Atay, bir kağıt parçasına iri iri harflerle şu satırları yazar: "İhsan bu soruları sorarken bana danıştın mı?" İhsan Göğüş bir hafta sonra 600 lira aylıkla gece gündüz çalıştığı Dünya gazetesinden atılır!"⁷⁸⁷

Sayfada ayrıca, bir yemek masasında Menderes'le birlikte yemek yiyen kişilerin fotoğrafları yer almış altında ise şu metin yazılmıştır:

Her devirde menfaatlerini düşündüler. Şimdi olduğu gibi... Menfaatlerimize halel gelmesin de ne olursa olsun, derlerdi. Hatta yukarıda olduğu gibi Menderes'in ziyafetlerine katılırlar, arkasından da fikir işçilerinin yıllarca hapishanelerde çürümesine sebep olan basın kanunlarını tasvibederlerdi. Yukarda soldaki yuvarlak içinde, Dokuzlardan Falih Rıfki Atay ile Ahmed Emin Yalman görülüyor. Sağdaki yuvarlağın içinde ise Adnan Menderes var."⁷⁸⁸

Sayfada yer alan bir başka fotoğraf karesinde ise Erol Simavi ve Namık Gedik yer almaktadır. Fotoğrafın altındaki not ise şu şekildedir: "İşte bir Gestapo şefi... Ve işte Türkiye'nin en çok satan gazetesi Hürriyet'in sahibi Erol Simavi, Namık Abisi ile, işte böyle sarmaş dolaş, böyle dost, basın hürriyeti uğruna zindanlara düşen gerçek gazetecilerin fikir işçilerinin ıstırabına gülerlerdi!"⁷⁸⁹.

Gazete bu fotoğraflar ve yorumlarla birlikte gazete patronlarının iktidarla yakın ilişkilerini ortaya dökmüştür. Böylece, patronların gazete çalışanlarını görmezden gelmelerini eleştirmiştir.

Gazetede yazısı bulunan bütün yazarlar 3 gün boyunca gazete patronlarından hesap soran yazılarıyla yer almışlardır. Dikkat çeken bir yazı Ahmed Arif'den gelmiştir. Arif, Ahmed Emin Yalman'a seslenerek meseleye şu şekilde değinmiştir:

⁷⁸⁷ Öncü, "İşte Patronlar", 11 Ocak 1961.

⁷⁸⁸ Öncü, 11 Ocak 1961.

⁷⁸⁹ Öncü, 11 Ocak 1961.

Doğrul mezarından Mahmut Yesari! Doğrul, benim elvan abim, Kemal Ahmedim.. Doğrulun görün ki namus günüdür. Görün ki ar günü, hayâ günüdür. Görün ki boşuna harcanmadınız. Eriyip, tükenmediniz, kan kusmadınız. Bir yanda Milli Birlik Komitesi ve Türk Ulusu, bir yanda sayısız taş çatlasa dokuzu aşmaz Bab-ı âli ağası, para delisi.. Bir yanda halkın ve yurdumun aydın yarım, bir yanda kirli çıkınlar, kirli hesaplar.. Yani bir yanda o nazlı umut, haysiyetli yaşamak, insaf, adalet; bir yanda kör-kör parmağım gözüne çıkarıcılıkta inat. Bir inat ki akılları durdurur. Kimsin sen Bay Yalman? Kimlerin sözcüsü neyin dertlisi?.. Sonra ne demek şu “Batı” Bay Yalman? Ne demek batıdaki itibarımız? Sakın bu, zat-ı devletlerinin o çok nazik, özel itibarı olmasın? Batı, senin o kara kaşların, o ‘velfeeri’, okuyan badem gözlerin için mi bize itibar eder? Batı, sana mı dost, yoksa bize, Türk Halkına mı? Bunu bilelim hele... Size ihtilâl beğendiremedik, Bay Yalman. Size sağlık, eğitim plânlarını, yoksulluktan kurtulma tasarılarını beğendiremedik. Şimdi de size yasa beğendiremiyoruz. 28 Nisanda, 27 Mayıs’ta biz şehit verdik, Bay Yalman! Onların kanı henüz kurumadı. Şimdi de ulusça varolma savaşındayız. Biz, ordu olarak, gençlik olarak, biz hürlüğe inanmış basın işçileri olarak, bu halkın, bu toprağın umudu ve yarınıyız. Haydi oku bakalım künyeni. Söyle, sen kimsin?⁷⁹⁰

Altan Öymen, gazete patronlarının gazetelerini üç gün kapatma kararlarının nedenlerini sorgulamıştır. Öymen’e göre Menderes döneminin yasakları bile gazete patronlarını birlik içinde hareket ettirememiş ancak çalışanların haklarını verme söz konusu olduğunda hepsi birlikte davranmıştır⁷⁹¹.

Öncü’de, Milliyet yazarı Halit Kıvanç’ın görüşleri de yer almıştır. Kıvanç, kanunu bir güneş olarak tanımlamıştır: “Ahmet Yıldız Kanunu diye bazı patronların hücumuna uğrayan bu kanun hakikatte basın hayatı için bir Yıldızdan da öte gerçek bir güneştir⁷⁹²”.

Gazetenin bütün yazarları olayın arkasındadır. Emil Galip Sandalcı, “Perde yırtıldı. Şimdi seyredin gerisini. Yıllar yılı basın danen müessesenin kulisinde oynanan trajedi ya da komedydi⁷⁹³” derken ‘Az Gittik Uz Gittik’ adlı köşede yazılarını yazmaya başlayan Aziz Nesin de Ahmed Emin Yalman’ın ve Falih Rıfki Atay’ın başyazılarına

⁷⁹⁰ Ahmed Arif, “Namus Günüdür”, *Öncü*, 11 Ocak 1961

⁷⁹¹ Altan Öymen, “Basın Hürriyetinin Asıl Teminatı Bu Kanunlardır”, *Öncü*, 11 Ocak 1961.

⁷⁹² Halit Kıvanç, “Simit Devrinden Ümit Devrine”, *Öncü*, 11 Ocak 1961.

⁷⁹³ Emil Galip Sandalcı, “Perde yırtıldı”, *Öncü*, 11 Ocak 1961.

değinererek yazarların ‘kadromuzda çalışanlarla daima kardeş gibi geçindik. Yeni kanunla ilk defa sınıf ayrılığı yaratılmaktadır’ şeklindeki düşüncelerine itiraz etmiştir:

Taht kavgası uğruna öz kardeşlerini, öz oğullarını boğduran padişahlar nasıl kardeş kardeş, baba oğul geçinmişlerse, gazete sahipleri ile gazetede çalışanlar da işte böyle ‘kardeş gibi’ geçinmişlerdir. “Yeni kanun ilk defa bir ikilik yaratılmaktadır” diyen Falih Rıfki Atay’a şunu söylemek isterim. Herhangi bir toplumda, herhangi bir iş dalında, gerçekte ikilik yoksa ne kanun yolu ile nede başka yapma zorlamalar ile ikilik yaratılamaz.⁷⁹⁴

9 patron meselesinde önemli bir rol üstlenen Öncü, olayın takipçisi olmuş ve manşet haberlerini buna ayırmıştır. Konuyla ilgili haberlerin yanı sıra yazılarda da mesele tartışılmaya devam etmiştir.

Gazetelerin 3 gün çıkmama kararına karşı gazetecilerin çıkardığı *Basın* gazetesi büyük ilgi görmüştür. Ancak ‘Basın’ı birçok matbaa basmak istememiştir. Bunu köşesine taşıyan Altan Öymen, Öncü’nün de benzer bir sorun yaşadığını öne sürerek tepki göstermiştir:

Kendilerinden bahseden ÖNCÜ’nün dünkü sayısının satılmaması için alınan tertipler de bu metotların icabıdır. Bastırmayacaksınız, sattırmayacaksınız ki, rötüşsüz fotoğrafını başkaları görmesin... hakiki çehreni kimse öğrenmesin... seni hep kendini takdim ettiğin gibi ‘Hürriyet Kahramanı’ diye tanısınlar... Fakat artık devir değişti. Matbaalara tehdit, bayilere baskı... artık bunların hiçbiri beklenen neticeyi veremeyecek. Belki güçlükler yaratacak, engeller çıkaracak.. ama bu güçlükler mutlaka yenilecek, engeller mutlaka aşılacak.. Artık dokuz kişi dokuz sermayeye güvenip, kendine ‘basın’ adını takamayacak ‘Basının sermayeden ibaret olmadığını; ismi duyulmuş, duyulmamış pek çok insanın emeğinin, zekâsının, şahsiyetinin, cesaretinin eseri olduğunu, Türkiye’de memuruyla, işçisiyle, politikacısıyla herkes öğrenecek. Zaten üç günlük mâhut gösterinin başladığı andan itibaren öğrendi bile..⁷⁹⁵

Gazete özellikle Falih Rıfki Atay ve Ahmed Emin Yalman’a eleştiride bulunmakta, onlarla ilgili anekdotları kullanarak, aslında gazetecilik adına yaptıkları olumsuzlukları aktarmaktadır. Bu anekdotlarla ilgili başlıklar şu şekildedir: ‘Atay, Menderes’i kızdırmamak için nasıl çare ve tertipler aramıştı: C.H.P. tebliğini

⁷⁹⁴ Aziz Nesin, “Eğri yolda birleşenler”, *Öncü*, 11 Ocak 1961.

⁷⁹⁵ Altan Öymen, “Artık Devir Değişti”, *Öncü*, 12 Ocak 1961.

yayınlamamak için Yazışleri Müdürlerine emir vermeye kalkmış, Cumhuriyet'in sahibesini aldatmıştı', 'Menderes yüzde 40 istedi Dokuzlar yüzde 90 verdi'⁷⁹⁶.

Aziz Nesin ise 9'ların içinde Nadir Nadi'nin olmasından üzüntü duymaktadır. Nesin, yazılarında demokrasi, insan hakları ve hürriyet için savaştan Nadi'nin basın işçilerinin haklarını koruyan bir yasa karşısında 9'lardan biri olmasının basın ve emekçileri için çok acı olduğunu ifade etmiştir⁷⁹⁷. *Kim* dergisi sahiplerinden Şahap Balcıoğlu da⁷⁹⁸ *Öncü*'de yazı yazanlar arasındadır. Örsan Öymen 'Dokuz Dağın Efeleri!...' ⁷⁹⁹, diyerek patronlara seslenirken, "10 Ocak 1961 hareketi 27 Mayıs Devrimi'ni tamamlayan, Türk Basınının yüzünü ağartan bir olay olarak tarihte yer alacaktır"⁸⁰⁰, ifadeleriyle yazı yazan bir diğer isim Erol Aksoy'dur.

Diğer basın çalışanlarının yazılarıyla güçlenen ve sözcü durumuna geçen *Öncü*, okuyucuların da konu hakkındaki fikirlerini yayınlamış bu konuda kamuoyunun da desteğine sahip olduklarını aktarmıştır. Okuyucuların mektuplarına yer verilen metinlerde genellikle insanların gazetelerin üç gün kapatılması olaylarına kesinlikle karşı çıktıkları ifadeler yer almaktadır⁸⁰¹. Gazetede yer alan haberlerden birinde, üniversite gençlerinin dokuz gazete önünde yürüyüş yaptıkları bilgisi de verilmiştir. Öğrencilerin "28 Nisan'da yanımızda fikir işçileri vardı" ifadelerinin yer aldığı haberin fotoğrafında ise gençlerin *Cumhuriyet* gazetesi önünde 'Sende mi Nadir Nadi' dövizini taşıdığı görülmektedir⁸⁰². Böylelikle haberde, gösterilen tepkilerin 27 Mayıs hareketiyle birlikteliği vurgulanmaya çalışılmıştır. 3 günlük boykot süresinde *Öncü*'nün misyonu hakkında yazılan bir yazıda, gazetenin 9 gazetenin boşluğunu nasıl doldurduğu, *Öncü* arşiv kadrosunun çalışanlarından biri olan Kemal Çiftler'le yapılan röportajla anlatılmıştır. Röportajda Çiftler'in dikkat çeken ifadeleri şunlardır: "İstanbul'a kamyonla gazete göndermek ve gazeteyi bizzat satmak zorunda kaldık." "İki yüz gazeteyi koltuğuma alıp bürodan dışarı fırlıyorum ve bağırmağa başlıyorum: "Yazıyor, yazıyor, yazıyor ÖNCÜ. Aziz Nesin, Çetin Altan *Öncü*'de"⁸⁰³,

⁷⁹⁶ *Öncü*, 12 Ocak 1961.

⁷⁹⁷ Aziz Nesin, "Bab-ı Âli dokuzları suçludur", *Öncü*, 12 Ocak 1961.

⁷⁹⁸ Şahap Balcıoğlu, "Olur mu böyle..", *Öncü*, 12 Ocak 1961.

⁷⁹⁹ Örsan Öymen, "Dokuz Dağın Efesi", *Öncü*, 12 Ocak 1961.

⁸⁰⁰ Erol Aksoy, "Para Düşkünü Tanrılar", *Öncü*, 13 Ocak 1961.

⁸⁰¹ *Öncü*, "ÖNCÜ Okuyucuları da Gazete Sahiplerini Tasvip Etmiyorlar!..", 13 Ocak 1961.

⁸⁰² *Öncü*, "Üniversite öğrencileri dokuz gazete önünde dün yürüyüş yaptı", 14 Ocak 1961.

⁸⁰³ *Öncü*, "9 Gazetenin boşluğunu ÖNCÜ Nasıl Doldurdu?", 14 Ocak 1961.

Boykot sürecinde, eleştirilen patronlarla ilgili anılar da ortaya dökülmüştür. Anlatılan bu hikâyelerden biri Hasan Pulur ve Ahmed Emin Yalman arasında geçmektedir. Vatan gazetesinde muhabir olan Hasan Pulur, Yalman'a önce "Beyenfendi biliyorsunuz evleneceğim" der. Yalman da "Ya bilmiyordum, hayırlı olsun." der.. Bunun üzerine Hasan Pulur, "az bir ücret alıyorum. Bu sebeple geçinememe imkân yok. Sizden elli lira zam talep etmeye gelmişim" dediğinde Yalman'ın cevabı aktarılır: "Oğlum, madem geçinemeyeceksin, o halde evlenme⁸⁰⁴". Gazetenin Ahmed Emin Yalman'la sürtüşmesi ara ara devam etmiştir. Ahmed Emin'in *Vatan* gazetesini imtiyaz sahipliğinden alınması ile ilgili yazı *Öncü* sayfalarında şöyle yer almıştır:

Belki içinizde Vatan okurları vardır, neden makalelerinin çıkmadığını merak edenleriniz olur. Söyleyelim: Ahmed Emin Yalman düştü... Nereden mi? Vatan Gazetesi İmtiyaz sahipliğinden. Dolayısıyla başyazarlıktan da . Önceki gün toplanan Vatan Gazetecilik Şirketinin Genel Kurulunda Naim Tirali, Oktay Akbal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Karaveli grubu Vatan'ın idaresini ele geçirdiler. Yalman başına geleceği anlamış olacak ki, iktidardan düşmeden önce kendi kendisiyle ışık bir mukavele yapmış, tazminatını yeni Basın Kanunlarına göre – hani aleyhinde bulunduğu kanunlara göre- sağlama sağlamıştı. Vatan'ın ihtilalcileri, şimdi Yalman'ın başyazarların koymayınca, o da yeni bir gazete imtiyazı aldı.. Yalman'ın yeni gazetesinin adı 'Yeni Vatan' olacak. Şimdi Yeni Vatan'ı için Yeni İstanbul Matbaasıyla temaslar yapıyor.⁸⁰⁵

Boykot'un sonunda gazetelerin yeniden çıkmaya başladıkları ilk gün, patronlar ortak bir deklarasyon yayımlamışlardır. Bu açıklamada, şikayet ettikleri hususların yeni kanunlarda yer almasını MBK üyeleriyle karşı karşıya gelemedikleri için onları, hataya düşürenlerin başkaları olduğunu bildiklerini, asıl itirazlarının kanunların tümüne değil, mahiyeti itibarıyla basını vesayet altına alabilecek bazı hükümlere itirazları olduğunu belirtmişlerdir⁸⁰⁶. Bu deklarasyona karşılık İstanbul Gazeteciler Sendikası da bir açıklama yapmıştır:

⁸⁰⁴ *Öncü*, "Öyleyse evlenme!", 14 Ocak 1961.

⁸⁰⁵ Örsan Öyemen, "Yalman'ın Yeni Vatan'ı", *Öncü*, 1 Şubat 1961.

⁸⁰⁶ "9 gazete bugün yayına başladı", *Akşam*, 14 Ocak 1961. Deklarasyonda şu ifadeler yer almıştır: "İlan ve Reklam Kurumu Kanunu ile, gelecek siyasi iktidarların tutumuna göre, basını tam bir köle haline getirmek, bu hâle razı olmayı da tasfiye etmek pekâlâ mümkün olacaktır.... Bu kanun, gazete müesseselerine umumî kanunlara göre, tutmaya mecbur oldukları defter ve vesikalardan başka, defter ve kuyudat tutmayı mecbur edecektir. Şâyet gazete müesseseleri, serbest ilan şirketlerinden veya re'sen temin edeceği ilanların hesaplarını bütün müfredatıyla kurumun isteyeceği şekilde kuruma bildirmediği takdirde, iki ay müddetle ilanları kesilecektir. Bu gazetelerin kapanmaya bırakılmasıdır. Kurumun istediği defter ve kayıtları serbest ilan şirketleri tutmadığı takdirde, Kurum serbest ticaret yapan bu ilan şirketlerini

Yayınladığınız müşterek deklarasyonda hakikate uygun olmayan hususlar bulunmaktadır. Okuyucularınıza vermiş olduğunuz yanlış itbiaın düzeltilmesini temin için gerçekleri açıklayan bu yazımızın da fikir hürriyeti ve cevap hakkına da saygı gösterilerek sütunlarınızda neşrine müsaadenizi rica ederiz. Esasen fikir işçilerinin asıl dava ve gayesi, onlar gibi teminat altına girmektir. Şu kadarını ifade edelim ki, müesseselerinizde gazetecilere ödediğiniz ücretler gerçeğe uymamaktadır. Biz fikir işçilerine verdiğiniz belirttiğiniz bu ücretler konusunda samimi iseniz, bunu ücret tespit komisyonuna teklif halinde getirmenizi dileriz. Ayrıca, verdiğiniz rakamların doğru olmadığını isbad için, sizleri maaş bordrolarınızı ilana davet ediyoruz...⁸⁰⁷

Konuyla ilgili Öncü’de çıkan imzasız yazıda 3 günlük kapanmanın ardından gazetelerdeki deklarasyonun yayımlanma biçimi üzerinden bir tespit yapılmıştır:

Beyannamenin hepsinin metni aynı. Yalnız bu defa, takdimi değişik. Bir kısmı sayfanın daha aşağısından ve fazla gürültü çıkarmadan yayınlamışlar, diğer bir kısmı – ki bunların başında Yeni Sabah, Dünya ve Vatan geliyor- tam bir yaygara halinde takdim ediyorlar. Başlıklar, ikini başlıklar ve ayrıca sütun sütun makaleler... diğerlerinin, başta Cumhuriyet, Milliyet ve Akşam olmak üzere, bu yaygaraya katılmama temayülünde olduğu görülüyor. Nitekim Cumhuriyet’te Nadir Nadi’nin – her zamanki nezaket ölçüleri içinde, fakat dokuzlar’ın tutumunu savunan makalesine karşı, Ali Ulvi bu tutumun manâsızlığını belirten bir karikatür yapmış, Milliyet’te Ercüment Karacan’ın gene nazik bir üslûb içindeki makalesi yanında, fikir işçilerinin toplu yazısına da yer verilmiş. Akşam’da da aynı hava

2 ay kapatabilecektir.” denilmiştir. Açıklamada ücretler konusuna da değinilmiş, “İstanbul’da bizim gazetelerimizde çalışan gazetecilerin büyük çoğunluğu, devletin asgari ücret haddinin üzerinde ücret almaktadır. Bir sessiz yürüyüşte ‘Simit ve çay’ edebiyatı yapmış olanlara devlet aşağıdaki ücretlerden azının verilmesini yasak etmiştir.” denilerek gazetede çalışanlara belirlenen ücretler aktarılmıştır. Buna göre muhabirler 450, istihbarat şefleri 700, foto muhabirleri 400 lira, sekreterler 700, neşriyat müdürleri ise 1050 lira alacaktır. Deklarasyonda “Yani meslekte tahsil şartı aranmayan bir gazeteciye devlet, brüt maaş olarak bu miktarlar üzerinden ödeme yapılmasını kabul etmiştir. Ve bu meblağlar, yaşlarına ve tahsillerine göre, devlet sektörlerinde bulunan subay ve memur görevlilerin ücretlerinden üstündür. Zira gazetelerde çalışanların büyük çoğunluğu nihayet lise mezunu olup, yaşları 30’dan küçüktür” denilmiştir. Buna karşılık “9lar diye adlandırılan bizlerin MBK’nın sayın üyelerine de kanun tasarıları görüşülürken takdim ettiğimiz noktai nazar broşürümüzdeki listede de belirttiğimiz gibi yaptığımız aylık ortalama ödeme miktarı şöyledir: istihbarat şefleri 2000, muhabirler 1200, foto muhabirler 1200, sekreterler 1500 neşriyat müdürleri ise 2500” lira aldıkları ifade edilmiştir. Ayrıca “ bu ücretler ortalama olup daha yüksek ücret alanlar, bu arada ayda 4000 lira ödenen yazarlar ve Yazı İşleri Müdürleri de vardır. İşte ‘çay-simit’ edebiyatının gerçek tarafı budur” denilmiştir. Bunlar dışında deklarasyonda, sigorta ve tazminat ücretlerindeki miktar ve oranlara itirazlar edilmiş “Türkiye’de veya her hang bir memlekette bir tek insan çıkıp da bu tazminat ve müeyyideleri makul karşılayabilir mi? Görülüyor ki şikayetçi olduğumuz hususlar bu kanunların sadece gazete işverenlerini değil, çalışanları da zarar sokacağıdır. Gazete müesseselerinin imkânları daralır, sermayesi garantisini kaybederse, bundan sadece işverenler değil, çalışanlar da zarar görür” ifadeleri kullanılmıştır.

⁸⁰⁷ Öncü, “9’ların deklarasyonuna Sendika dün cevap verdi”, 15 Ocak 1961.

hâkim. Birinci sayfada Malik Yolaç kendini savunuyor, ikinci sayfada Müşerref Hekimoğlu dokuzlar'ın tutumunu yeriyor. Dünya, Yeni Sabah ve Vatan ise patronlar savaşının ekseninde üç gazete.. gerçi Vatan'da Oktay Akbal'la Emil Galib'in yazularına mani olunamamış ama, bu bir anonim şirket kuruluşundaki gazetenin iç bünyesinin icabı... Ahmet Emin Yalman gene sütununda veryansın etmiş; dokuzlar, gene beş sütun üzerinden ve tepeden verilmiş..⁸⁰⁸

Patronların bildirisindeki iddialara karşı çıkan *Öncü*, pek çok metinde onların beyanlarını yalanlar nitelikte ve ortaklıklarının sahte olduğuna ilişkin iddialarda bulunmuştur. Altan Öymen, 9'ların tebliğinde yer alan bilgilerin gerçekte hiçbir ilgisi olmadığını, *Dünya* gazetesinin bir istihbarat şefi ve mütercim olmamasına rağmen bildiride bu kalemde ücret belirttiği, Falih Rıfkı Atay, Bedii Faik ve Hayri Alpar dışında muharrir olmadığı ifade edilmiş, sekreter, neşriyat müdürleri, muhabir, foto muhabir kalemlerinde ise isimleri ve maaşları belirtilerek 9'ların bildirisini çürütmeye çalışmıştır⁸⁰⁹.

3.6.8. ÖNCÜ ve Resmi İlân Meselesi

Yassıada soruşturma sürecinde, Adnan Menderes, Medeni Berk, Abdullah Aker, Celal Yardımcı, Halûk Şarman, Fatin Rüştü Zorlu, Emin Kalafat ve Mükerrerrem Sarol besleme gazeteler yaratmak ve bunları örtülü ödenekten beslemek suçlarıyla Yüksek Adalet Divanı'na sevk edilmişlerdir. Bunun ardından Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesinde, besleme basına Başbakanlık örtülü ödeneğinden verilen paralarla ilgili belgeler de açıklamıştır. Buna göre, Resmi İlanlarda, *Zafer* gazetesinin aldığı miktar 500 bin ilâ 900 bin arasındadır. *Büyük Doğu* ve Necip Fazıl Kısakürek'e 147 bin 500, *Havadis* gazetesine 55 bin verilmiştir. Listede İKA Ajansı da geçmektedir. İKA Ajansına (Ziya Tansu) 8 bin 700 Lira verildiği belirtilmektedir⁸¹⁰. Bu haber çıktıktan sonra, Ziya Tansu bir açıklama yayımlayarak aldığı ücretlere açıklık getirmiştir:

⁸⁰⁸ *Öncü*, "Elebaşilar Ortaya Çıkıyor!", 15 Ocak 1961.

⁸⁰⁹ Altan Öymen, "Şu gazeteci ücretleri", *Öncü*, 15 Ocak 1961. Gazetecilerin maaşlarıyla ilgili olarak *Öncü*'de çıkan şu haber de dikkat çekmiştir: 19 Ocak'ta yer alan bir haber ilginçtir. 'Dünya, patronu maaşlarda indirim yaptı' başlıklı haberde, *Dünya* yazarları müdürlerinden Sami Karaören'in maaşını 1100 den 800'e., Yekta Ragıp Önen'in maaşının 1350'den 850'ye, sekreter Tekin Güzelbeyoğlu'nun maaşının da 850'den 550'ye indiren Bedii Faik Akın ile bugün sendikacıların bir görüşme yaptığı belirtilmiştir. (*Öncü*, "Dünya, patronu maaşlarda indirim yaptı", 19 Ocak 1961)

⁸¹⁰ *Cumhuriyet*, "Besleme basınla ilgili kararname dün yayımlandı", 29 Ekim 1960.

Başbakanlık örtülü ödeneğinden 8700 TL aldığım alakalı kararnameye ekli listede teşhir edilmiş. Başbakanlıktan 1954'den 1960 yılına kadar 8700 değil, 10.080 TL almış bulunuyorum. Ancak bu gizli bir besleme yemi değil, Türk Hükûmetinin 100 adresine (Bakanlıklar dahil) 7 seneden beri, her gün fasılasız olarak verdiğim ve vermekte devam ettiğim yüz bültenin 140 bin lira tutması gereken bedelinin pek küçük bir kısmıdır. İka Ajansının yedi yıllık külliyyatı sabık iktidara beslemelik yapıp yapmadığımızı ortaya koyacak esaslı bir kaynağı teşkil eder. Ayrıca, sabık iktidardan örtülü örtüsüz gayri meşru bir kuruluş aldığımı ispat edene imtiyazın altında olan beş ayrı neşriyatıym devre amade olduğunu arz ederim.⁸¹¹

DP'nin yarattığı resmî ilanlarla ilgili bir başka yazı ise 'D.P. Resmî İlanları Nasıl Dağıtmıştı?' başlığıyla çıkmıştır. Yüksek Soruşturma Kurulu Kararnamesi'ne göre, 1960'ın ilk beş ayında *Havadis*'e 10.005.50 Lira, *Hürriyet*'e 219.155 Lira, *Zafer*'e 127.859,50 Lira, *Ankara Telgraf*'a 11.221 Lira resmi ilan parası verildiği halde, *Dünya*'ya 14.492.50 Lira, *Yeni Gün*'e 2690 Lira, *Ulus*'a da 16.332.50 Lira verildiği belirtilmiştir. "İzmir'de DP tutumlu Yeniasır'ın 1960'ın ilk beş ayında 351.538 liralık resmi ilan aldığı buna karşılık muhalif Demokrat İzmir Gazetesine sadece 1745 Lira verildiği açıklanıyor"⁸¹² denilmiştir.

Örtülü ödenekle ilgili olarak yer alan bir başka haber ise ilginçtir. 'Menderes'e ilan-ı aşk eden adam' başlığı ile verilen haberle *Öncü*, Necip Fazıl'ı hedef almıştır. Necip Fazıl'ın Menderes'e yazdığı iddia edilen ifadelere yer vermiştir ve Necip Fazıl'ın bu şekildeki mektuplarının karşılığını gördüğünü ve bu sayede Başbakanlık örtülü ödeneğinden 147 bin 500 lira aldığı iddia edilmiştir:

Bir çöpçü, bir sultanı sevse ve sevgisini bildirirse hiç değilse çöpçüye haddini aştığı veya rüya görmemesi icab ettiği söylenir "Şimdi re'sen huzurunuzu arıyacak herhangi bir vesileye malik değilim. Fakat en büyük ve devamlı aşkım ne olacak? Gerçekten (Firaki Adnan) hastalığına müptelayım" "Düşük Başbakan Adnan Menderes'e ilanı aşk eden bu satırların yazarı Necip Fazıl Kısakürek'ten başka birisi değildir."⁸¹³

Yeni basın kanunu tasarısı ve tasarının içinde yer alan Fikir İşçisinin Gazeteye Ortaklığı ve İlân Rejimi' hakkında yaptığı bir anketle gazetecilerin görüşlerini alan *Öncü*'nün ulaştığı sonuçlar şöyle olmuştur. *Öncü* 2 soru yöneltmiştir. 1- "Gazetelerin

⁸¹¹ *Öncü*, "Ziya Tansu'nun bir basın açıklaması", 30 Ekim 1960.

⁸¹² *Öncü*, "D.P. Resmî İlanları Nasıl Dağıtmıştı?", 30 Ekim 1960.

⁸¹³ *Öncü*, "Menderes'e ilan-aşk eden adam", 3 Kasım 1960.

ilan ve öteki ihtiyaçlarını, yeni ve bağımsız bir kurumun karşılamasında mahzur var mıdır?” 2- “Çalışanlar gazetelerine ortak edilmeli midirler? Neden?” sorusuna verilen yanıtlar şöyle olmuştur: *Ulus*’tan Fikret Otyam, “*basın özgürlüğüne etki yapmayacak bir şekilde dağıtılması ve karşılanması elbette en iyi hizmettir*” demiş ve ortaklık meselesinde ise “*patronların uykusunu kaçıran bu sorunun bugün değilse bile birgün gerçekleşeceğine inanıyorum. Ve bunu, çok çekmiş biri olarak yürekten diliyorum. Bu yola kim ne derse desin bir gün gidilecekti.*” ifadelerini eklemiştir. *Hürriyet*’ten Cüneyt Arcayürek, “*Okuduğumuz kanun tasarısına göre, gerçekten bağımsız bir kurum kurulacağına inanmıyorum*” derken, *Yeni Gün*’den Cihad Baban, “*Haberleşme ve fikir hürriyetini ifade eden basın müessesesinin tamamıyla hür olması fikrinde olduğum için gene basının ticari cephesini teşkil eden ilan ve diğer ihtiyaç maddeleri meselesinin de tamamıyla serbest olması fikrindeyim*” demiştir. Gazetecilerin ortak olması meselesine ise Baban’ın fikrine göre; “*Çalışanların gazetelere ortak edilmesine mani hiçbir hüküm yoktur*”⁸¹⁴.

3.7. Öncü ve Ekonomi

Öncü’nün ilk çıktığı dönemdeki olağanüstü siyasal gelişmeler, ekonomiyi arka plana itmiştir. Bu hem ülke siyasetinde hem de *Öncü*’de görülebilmektedir. Gazetenin TİP çizgisine kaydığı son dönemde ise ekonomi haberlerinin ağırlık kazandığı söylenebilir. Bunda, bu dönem gazetenin çalışma ilişkilerine verdiği önemin yanı sıra, bu dönemde ülkede gerçekleşen planlı ekonomiye geçişin etkisi vardır.

Öncü ilk dönemlerinde liberal bir ekonomi anlayışını savunmaktadır. Darbe sonrasındaki ekonomik yön, ‘*Öncü*’ imzalı bir yazı ile yorumlanmıştır: “*Nitekim artık anlaşılmuştur ki, ticari düzen serbest teşebbüsün geniş bir hareket kabiliyeti bulduğu saha içindeki seyrine devam edecektir. Devlet teşebbüsleri, bugün bütün Batı memleketlerindeki tatbikatı dışında bir öncelik ve himayeyi ihtiva etmeyecektir*” denilerek liberal ekonominin önemi üzerinde durulmuştur. “*Memleketimizde gelişen iş hayatını durduracak herhangi bir görüş ve tertip revaçta değildir*”⁸¹⁵, sözleriyle gelişecek olan liberal girişimin de engellenmeyeceğinin altı çizilmiştir.

Özellikle YTP’nin kurulmasından sonra bu anlayış daha da netleşmektedir. ‘Türk ekonomisi artık dünya ekonomisi ile birlikte çalışmalı’ başlıklı haberde Maliye

⁸¹⁴ *Öncü*, “Basın Kanunu İle İlgili Olarak Gazetecilerin Dedikleri”, 18 Kasım 1960.

⁸¹⁵ *Öncü*, “İktisadi Politikada Vuzuh”, 23 Eylül 1960

Bakanı Ekrem Alican, Türk ekonomisinin geleceği konusunda; “*Biz hükûmet olarak, artık Türk ekonomisinin dünya ekonomisi ile birlikte çalışması gerektiği kanaatindeyiz*⁸¹⁶” demiştir. Böylece, liberal ekonomi sürecinin devam edeceği hatta daha da geliştirileceği ifade edilmiştir. Liberal ekonomi anlayışı ile birlikte ülkenin kalkınması için iş adamlarının süratle desteklenmesi gerektiği de Aydın Yalçın tarafından tavsiye edilmektedir. Yalçın’ın konu hakkındaki düşünceleri şöyledir:

*Menderes-Bayar idaresinin son devrelerinde, iş aleminde yaygın hal alan gayri ahlaki, hukuk ve normal iş kaidelerine sığmayan tatbikat, iş adamlarına karşı geniş bir şüphe uyandırmıştır. Bugün memleketin sür’atle kalkınmasını arzu ediyorsak, iş adamlarının vakit geçirmeden ellerinden tutmalıyız. Buna onlar muhtaç olduğu için değil, fakat fakir Türk halkı ve vatandaşı muhtaç olduğu için mecburuz.*⁸¹⁷

Darbeden sonra Kurucu Meclis aşaması sürecinde, aslında ülkenin temel sorunlarından biri ve hatta belki de en önemlisi olan ekonomi, siyasal tartışmaların gerisinde kalmıştır. Kurucu Meclis tartışmalarının yaşandığı günlerde, Türkiye’nin 1960 yılı ödemeler dengesi açığı yaklaşık 170 milyon dolar olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası para fonu ise Türkiye’ye 1961 yılı için 35 milyon dolar yardım yapılacağını açıklamıştır⁸¹⁸. Uluslararası yardımla ilgili bir başka haber ise Amerika’nın Türkiye’ye yaptığı 12 milyon dolarlık yardımla ilgilidir. Türkiye’ye ithalat programının idamesinde kullanılmak üzere yapılan yardımın dağılımı ise şu şekilde belirlenmiştir:

- Kimyevi maddeler 1.960.000 dolar
- Motorlu taşıtlara mahsus iç ve dış lastik 1.500.000 dolar
- Sınaî teçhizat 1.000.000 dolar
- Makine yağları 2.250.000 dolar

Tahsisin geri kalan kısmıyla da kâğıt ve kâğıt hamuru, bazı cins madenî eşya, yedek parça ve motorlu taşıtlar ithal edilecektir⁸¹⁹. Bu haberlerin ardından ekonomik sorunlara dikkat çekmek isteyen Fikret Ekinci, aslında bir öz eleştiri de yaparak siyasal tartışmaların ekonomik gelişmenin önünü kestiğine dikkat çekmiştir:

⁸¹⁶ Öncü, “Türk ekonomisi artık dünya ekonomisi ile birlikte çalışmalı”, 3 Eylül 1960.

⁸¹⁷ Aydın Yalçın, “İş adamına yardım”, Öncü, 24 Ekim 1960.

⁸¹⁸ Öncü, “200 milyon dolar yardım”, 26 Kasım 1960.

⁸¹⁹ Öncü, “Amerika 12 Milyon Dolar Yardım Yaptı”, 27 Kasım 1960.

İhtilâl ve onun doğurduğu kaçınılmaz sarsıntılardan sonra, bir an önce normale geçiş isteği ortada iken, hâlâ Kurucu Meclis konusunda teorik tartışmalarla Türk aydınının oyalanması, gerçekten garipsenecek bir haldir. Öyle anlaşılıyor ki asıl problemlere sıra gelince politikacılara daha az söz düşeceği için, her zaman birinci rolü oynayanlar kendiliğinden geri plana düşeceklerini biliyorlar. Eğer akla dayanan bir toplum düzeni kuracaksa, demokratik düzende başarısızlığa uğramak istemiyorsak, uzman aydınları söz sahibi kılmanın yolunu bugünden araştırmalıyız.⁸²⁰

Öncü'nün son dönemi ise ülkenin planlı ekonomiye geçiş dönemine denk gelmiştir. Gazete bu dönemde ise liberalizme karşıdır. Gazetenin, TİP çizgisinde bir seyir izlediği bu dönemdeki eleştirisi beş yıllık kalkınma planının liberal bir yapıya büründürülmesi ve Planın sosyal adalete uymayan, enflasyonist bir gidişe yol açtığıdır⁸²¹. Liberal politikaların ülke gerçekleriyle uyuşmadığını belirten gazete, hükûmetin yanlış bir deneye girdiğini ifade etmiş ve bu anlayışı eleştirmiştir:

Bir dış ticaretimiz var. İhracat ve ithalatçıların çıkarları kamu çıkarları ile çatışır. Özel teşebbüs karaborsa dövizini yüzünden dövizlerin yurda gelmesi değil yurttan çıkmasını çıkarına daha uygun bulur. Bir eğitim politikamız var, ne kadar para harcansa bilgisizlikle savaşa yetmez. Sendikalarımızın emek sömürücülüğüne karşı koymak, fiat artışlarını ücret artıyı talepleriyle karşılamak için mali gücü yok. Böyle bir memlekette liberal politika uygulamayı kabul etmek, ancak toplumun ve ekonomi bilimi kurallarının koyduğu gerçeklere sırt çevirmek sayılır.⁸²²

Gazete Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) hazırladığı kalkınma planı konusunda temkinlidir. Planın muğlaklığından şikayet eden gazete, belgenin metodu, kapsamı, amaçları ve araçları ile açıklanması gerektiğini söylemiştir⁸²³. Yüksek Plânlama Kurulu'ndan geçen ve basına dağıtılan Plan hakkında Öncü, olumsuz fikirlere sahiptir. Şöyle ki gazeteye göre plan, sosyal adaleti ve kalkınmayı gerçekleştiremeyecektir, değer yargıları yetersiz, amaçlara varmak için seçilen araçlar yetersiz ve karışıktır. Bu plan, işçiyi, memuru, ırgatı, küçük çiftçiyi bunaltısından

⁸²⁰ Fikret Ekinci, "Akla Dönüş", *Öncü*, 27 Kasım 1960.

⁸²¹ *Öncü*, "Kalkınmanın yükü emekçilerin sırtına bindi", 21 Ekim 1962.

⁸²² *Öncü*, "Yanlış yoldayız", 24 Temmuz 1962.

⁸²³ *Öncü*, "Plânda Açıklık İstiyoruz", 18 Temmuz 1962.

kurtaracak felsefeden yoksundur. Daha doğrusu ‘Sosyal Adalet’i ikinci sınıf bir kavram olarak gösteren bir felsefesi vardır⁸²⁴.

Ekonomi meselesinde gazetenin en çok eleştirdiği kişi Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş’tır. Çelikbaş, özel sektörün avukatlığını yaptığı iddiasıyla işçi sendikaları tarafından da eleştirilmiş, görevinden azledilmesi istenmiştir. *Öncü* ise bu taleplere sessiz kalmayarak çoğu zaman manşetinden şu haberlerle çıkmıştır: ‘Çelikbaş Artık Çekil! 30 Milyon insan sömürülüyor⁸²⁵, ‘İstifası istenen Sanayi Bakanı Çelikbaş İşçileri Hakir Gördü⁸²⁶. Çelikbaş’ın en çok tepki gördüğü konu ise kendisini istifaya çağıran işçiler için ‘bilgisiz insanlar’ ifadesini kullandığı iddiasıdır. İşçiler tarafında oluşan büyük tepki karşısında Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, “Çelikbaş ve onun zihniyetindekileri, İnönü bile kurtaramaz⁸²⁷” derken, *Öncü* yazarlarından Erdoğan Örtülü, Çelikbaş için “Siyasi hayata atıldığı zaman, şimdiki partisi CHP ile eski partisi DP vardı. DP’yi CHP’ye tercih etti, milletvekili seçilip Meclise girdi. DP ye girerken nasıl onun liberal karakterini, doğuş sebebini dikkate almamışsa, CHP ye tercih etmeyişinin sebebi de bu partinin devletçi görünüşü değildi. Mesele kısa yoldan meclise girmektir, nitekim de öyle oldu⁸²⁸” demiştir. Müşerref Hekimoğlu ise, ağa çocuklarıyla aynı eğitim fırsatlarına sahip olamayan işçilerin bilgisizlikle suçlanmasının büyük bir suç olduğuna işaret ederek meseleyi eğitimde fırsat eşitliğine getirmiş ve Çelikbaş’ı eleştirerek “Mutlu azınlığın bütün üyeleri gibi, o da işçiye yukardan bakacak elbet. Ağalık sistemi değişsin, işçi çocukları, köy çocukları da ağa çocuklarıyla aynı eşit şartlarda eğitim görsünler, insanlar kabiliyetleriyle, emekleriyle değerlendirilsin de görelim bakalım böyle konuşulabilir mi?⁸²⁹” ifadelerini kullanmıştır.

Gazete, memur maaşlarına zam meselesini de gündemde tutmuştur. ‘Okuyucu’dan *Öncü*’ye’ köşesinde bir memurun maaş zamları konusundaki mektubuna yer veren gazete, birinci sayfasında da buna ilişkin hükûmete seslenmiştir. ‘Memur maaşlarına zam yapılacak mı?’ başlıklı yazıda mevcut ücretlerden bahsedilerek şöyle denilmiştir:

⁸²⁴ *Öncü*, “Plân emekten yana değil”, 17 Eylül 1962.

⁸²⁵ *Öncü*, 23 Temmuz 1962.

⁸²⁶ *Öncü*, 24 Temmuz 1962.

⁸²⁷ *Öncü*, 25 Temmuz 1962.

⁸²⁸ Erdoğan Örtülü, “Önce Tanıyalım”, *Öncü*, 26 Temmuz 1962.

⁸²⁹ Müşerref Hekimoğlu, “Çelikbaş ve işçiler”, *Öncü*, 26 Temmuz 1962.

Millî Birlik Komitesi'nin ve hükûmetin, baştan itibaren konuya gösterdiği ilgi şüphesiz memnuniyet vericidir. Yalnız bugüne kadar verilen demeçlerden, memur maaşlarının yükseltilmesiyle ilgili olarak alınması düşünülen tedbirler hakkında sarıh bir fikir edinilmemektedir. Zam yapılacaksa hangi esas üzerinden yapılacaktır? Ne zaman yapılacaktır? Ve bu zam sonunda memurun eline etrafına mahcup olmadan yaşama imkanını verecek para geçecek midir? Devlet Personel Dairesi tasarısının Bakanlar Kuruluna sevk edildiği haberini memnuniyetle verirken, meselenin bu cephesine de önemle işaret etmeyi vazife sayıyoruz.⁸³⁰

Konuya ilgi gösteren gazete aynı zamanda 40 Liralık maaşa kadar geliri olan 50 kişiye anket yapmış ve önce 'Nasıl geçiniyorsunuz?' diye sormuş ardından da 'Kaç liralık evde oturuyorsunuz?', 'Kaç kat elbiseniz var?', 'Nasıl eğleniyorsunuz? Sinemada mı, tiyatrodada mı?', 'Elinize bir defa, bir maaşınız tutarında açıktan para geçse ne yapardınız?' gibi sorularla memurların genel ekonomik yaşam seviyesi hakkında okuyucuları arasında tespit yapmaya çalışmıştır. Anket sonucunda 33 memurdan 19'unun sadece 1 kat elbisesi olduğu çıkmış ve gazete adının açıklanmasında mahsur görmeyen 10 memurun cevabını yayımlamıştır⁸³¹.

3.8.Öncü ve Dış Politika

Üçüncü sayfası ağırlıklı olarak dış haberlerden oluşan *Öncü*'nün ilk yayımlandığı günlerde dış politikanın önemli gündem başlıkları; Amerika'daki başkanlık seçimi, Belçika Kongosu'nun bağımsızlık direnişi ve ardından çıkan savaş, ABD ve Küba arasındaki gerginliktir.

3.8.1. İki Kutuplu Dünyada Öncü

Cumhuriyetçi Parti Adayı Richard Nixon ve Demokratik Parti Adayı John Fitzgerald Kennedy arasında geçen mücadeleyi yakından takip eden gazete, özellikle Kennedy hakkında bilgiler vererek onu tanıtmış ve Kennedy'nin Nixon kadar siyasi bir geçmişe sahip olduğunun da altını çizmiştir. Başkanlık seçimlerini ABD'ye gönderdiği Nuyan Yiğit'in New York'tan geçtiği haberlerle okuyucularına duyuran *Öncü*'nün dünya liderlerinden de haberler verdiği görülmektedir. Bunlar dışında Nuyan Yiğit, Amerika'da 'birinci leydiler'in de öneminden bahsetmiştir. Başkan eşlerinin bir moda

⁸³⁰ *Öncü*, 5 Eylül 1960

⁸³¹ Selçuk Altan, "Memur Maaşları Meselesi" *Öncü*, 6 Eylül 1960.

yaratıcısı olduğu başlığıyla çıkan yazıda, Mamie Eisenhower, Dolly Madison, Mary Lincoln, Patricia Nixon, Bess Truman ve Jacqueline Kennedy'den bahsedilmiştir⁸³².

Yiğit'in, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na katılan Amerikan Başkan Adayı Kennedy ile yaptığı röportaj da dikkat çekicidir. Her fırsatta konuyu '27 Mayıs ve DP' çizgisinde değerlendirmeye çalışan gazetede çıkan röportajda ilk sorunun "*Türk milletinin 27 Mayıs'ta yaptığı devrim hakkında ne düşünüyorsunuz?*" olduğu belirtilmiştir. "*Bu mesele Türklerin kendi iç meselesidir, karışmak doğru olmaz*" şeklinde soruyu yanıtlayan Kennedy, "*Başkan seçildiği takdirde Türk-Amerikan dostluğunda yeni bir gelişme olacak mıdır?*" sorusuna ise - Nuyan Yiğit'e göre - 'kati bir sesle ve güvenle' "*Bu dostluk daha da artacaktır!*"⁸³³ demiştir.

Gazetede, BM Genel Kurulu'nda konuşma yapan Küba Lideri Fidel Castro'nun da sözlerinden aktarımlar yapılmıştır. Küba liderinin anlattıklarının DP ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Nuyan Yiğit'in aktardıklarına göre Castro, Batista rejimi altında ülkesinde yaşananları anlatmış, işsizlikten, medeni konfordan uzak köylerden, okuma-yazma oranının düşüklüğünden, verem hastalığının ülkeyi esir almasından, ülkedeki pahalılıktan, toprak sahibi küçük bir azınlığın (%5'den daha az) ziraate elverişli toprakların büyük bir kısmına (%45) sahip olduğundan ve yarıdan fazla nüfusun buna muhtaç olduğundan bahsetmiştir. Nuyan Yiğit'in bu ifadelere yorumu ise şudur: "*O salonda binlerce gazeteci arasında otururken birden bire Menderes rejiminin kendi memleketimde bıraktığı enkazı hatırladım. Castro'nun çizdiği her tablonun hemen her hattı DP iktidarının facialarına uyuyordu*"⁸³⁴. Nuyan Yiğit'in yazdıklarına göre Castro, Öncü'ye demeç vermiş ve "*Hürriyet Mücadelesinde Türk Milletini selamlarım, Dünyada Son ihtilali yapan Türk ihtilalcileri Küba adına kutlarım*" demiştir. Haberde Castro'nun kimseye özel demeç vermediğini, hatta özellikle Amerikalı gazetecileri tanımamazlığa geldiğini aktaran Yiğit, Castro'ya "*Başbakan Castro üç bin mil uzaktan gelen Türk gazeteciyim sizinle mutlaka konuşmak istiyorum*" deyince Castro'nun Türkiye sözünü duyunca durup elini sıktığını ve "*Dünyada en son ihtilal yapan millet sizsiniz. Türk milletini hürriyet mücadelesinde selamlarım büyük Türk ihtilalcilerini Küba adına tebrik ederim*"⁸³⁵ dediğini aktarmıştır. Gazete ayrıca Genel Kurul'da Türkiye'yi temsil eden dönemin Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in demecinde, 27

⁸³² Öncü, "Amerika tarihinde bütün başkan eşleri moda yaratıcısı oldular", 19 Eylül 1960.

⁸³³ Öncü, "J. Kennedy'nin Öncü'ye demeci", 14 Ekim 1960.

⁸³⁴ Öncü, "Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda", 1 Ekim 1960.

⁸³⁵ Öncü, "Castro'nun Öncü'ye Demeci", 29 Eylül 1960.

Mayıs'ın manasını izahla söze başladığını ve yeni hükûmetin ihtilalin daha ilk saatlerinde Birleşmiş Milletler yasasına ve İnsan Hakları Beyannamesine bağlılığını bildirmiş olduğunu söylediğini de sunmuştur⁸³⁶.

27 Mayıs hareketinden hemen sonra, 31 Mayıs'ta Büyükelçi Rijov, Orgeneral Cemal Gürsel'i ziyaret ederek, SSCB'nin yeni hükûmeti tanıdığını resmen bildirmiş ve yeni yönetimin SSCB'yle ilişkileri iyileştirecek güçte olmasını dilemiştir. Ardından SSCB özellikle Rijov'un gayretleriyle ilişkileri geliştirmek için atağa kalkmıştır. Rijov, önce başbakan düzeyinde yapılması planlanan ziyaretin ertelenmemesi konusunda ısrar etmiştir. Ama Cemal Gürsel 28 Mayıs 1960'ta yaptığı bir açıklamasında, “önemli materyal gelişme sağlamış bu büyük komşumuza” daha önce kararlaştırılmış geziyi yapamayacağını, ileriki bir tarihte yapmaktan memnun olacağını bildirmiştir. Tüm bunların üzerine Kruşçev, 28 Haziran 1960'ta Cemal Gürsel'e bir mektup yazmıştır⁸³⁷. Ardından iki devlet başkanı karşılıklı yazışmıştır. Bu yazışmalar eylül ayında Öncü'nün sayfalarında yer almıştır.

Her iki devlet başkanının mektuplarının yer aldığı haberde Kruşçev, yeni hükûmetin askerî bloklar karşısındaki tutumunu eleştirerek şunları aktarmıştır:

Açıkça ifade etmek isterim ki kanaatimizce, eğer Türkiye bitarafılık yolunda kalmış olsaydı (MBK ilk açıklamasında NATO ve CENTO'ya bağlı olduklarını ifade etmişti) şüphesiz memleketlerimiz arasında en samimi münasebetler kurulmuş olacaktı. Türkiye'nin kendi menbalarını büyük masraflar gerektiren askerî hazırlıklar için değil, memleket ekonomisinin kalkınması ve halkının refahı için kullanılması imkanı hasıl olacaktı. Silahlanma masrafları dipsiz bir kuyudur..

Gürsel ise cevabında, “Türkiye tarafından güdülen bu ittifak siyasetinin iki memleketi hakiki iyi komşuluk ve dostluk münasebetleriyle bağdaşmayacak hiçbir taraf yoktur⁸³⁸” ifadelerini kullanmıştır.

Konu ile ilgili olarak yazdığı yazısında Aydın Yalçın, Kruşçev'i diplomatik tavır bakımından eleştirmiş, “Son zirve toplantısında, milletlerarası münasebetlerde, diplomatik incelik ve teşrifat hususlarında hiç dikkatli ve titiz bir devlet adamı olmadığını göstermiş olan Bay Kruşçev'in, Türk Devlet Başkanına yolladığı bu mektupta da, aynı noktalara fazla bir dikkat sarfettiği iddia edilemez” demiştir.

⁸³⁶ Öncü, “Sarper Birleşmiş Milletlerde devrimin manasını anlattı”, 25 Eylül 1960.

⁸³⁷ Baskın Oran, *SSCB'yle Dış İlişkiler*, 773,

⁸³⁸ Öncü, “Kruşçev'in Türkiye'ye karşı yeni sulh taarruzu”, 1 Eylül 1960

Yazısında Kruşçev ile Gürsel'i kıyaslayan Yalçın, “Devlet adamlarıyla ciddi bir mesele üzerinde verimli konuşma yapma hedefinden çok, sathi ve üstünkörü delilleri propaganda maksatları için kullanmak isteyen, Sovyet Liderinin malum mektuplaşma metodu, Başkan Gürsel'in veciz, mantıki ve son derece nazik cevabı ile bilhassa göze batmaktadır⁸³⁹” diyerek Gürsel'i övmüştür.

Gürsel'le paralel bir şekilde, Sovyetler karşısında ABD'nin dost ve müttefik ülke olarak kabul edilmesi *Öncü*'de de sürmüştür. Fikret Ekinci bir yazısında tavrını “Amerika bizim çok aziz tuttuğumuz bir dostumuzdur. Menfaatlerimiz de bunu zorunlu kılıyor⁸⁴⁰” diyerek tavrını belirlemiştir. Aydın Yalçın için de Amerika ‘demokratik ve hür cemiyet düzenidir’. Amerikan başkanlık seçimlerinin ardından seçim sonuçlarıyla ilgili olarak yazı yazan Aydın Yalçın, konuyu Türkiye açısından değerlendirdiğinde şu sonuca varmaktadır:

*Kennedy, komünizmle mücadelede yalnız askerî tedbirlerin değil, fikrî, iktisadî ve içtimaî tedbirler manzumesinin daha tesirli kullanılması gerektiğine kanidir. Kennedy idaresinde bir Amerika, Demokrat Parti Başkanı Truman zamanında başlayan asker işbirliğine ilave olarak, Türkiye'ye siyasî, içtimaî, manevî ve iktisadi alanda daha geniş alâka gösterilmesi gerektiğine inanan fikre hız verecektir... En yakın dostumuz ve müttefikimiz olan Amerikan milletinin, Kennedy başkanlığında Hür dünyaya liderlik yapmakta başarıyla devam edeceğine inanıyoruz.*⁸⁴¹

Amerika taraflığı, Amerika'nın güçlü ülke olduğu noktasında farklı haberlerle de kendini göstermiştir. ‘B. Amerika, Rusya’yı haritadan silebilir’ başlıklı haberde, “Amerika'nın elinde 20 bin adet Atom Bombası varmış” denilmiş ve “Birleşik Amerika'nın sayılı Atom alimlerinden Dr. James Polland bugün verdiği bir basın konferansında “Birleşik Amerika'nın elinde bulunan atom bombası miktarının Sovyet Rusya'yı haritadan silmek için ihtiyaç duyulacak miktardan 60 kere daha fazla olduğunu” söyledi⁸⁴²” denilmiştir.

Amerika'nın dost ülke olarak ilan edilmesinin yanı sıra gazetede Avrupa Birliği konusunda da fikirler görülmektedir. Aydın Yalçın'ın bir yazısında 1961 yılının Avrupa Birliği fikri bakımından bir dönüm noktası olduğunu kaydetmiştir:

⁸³⁹ Aydın Yalçın, “Yenilenen Barış Taarruzu”, *Öncü*, 2 Eylül 1960.

⁸⁴⁰ Fikret Ekinci, “Unutmak istiyoruz”, *Öncü*, 3 Ekim 1960.

⁸⁴¹ Aydın Yalçın, “Amerika'daki Gençleşme”, *Öncü*, 20 Kasım 1960.

⁸⁴² *Öncü*, “B. Amerika, Rusya'yı haritadan silebilir”, 24 Ekim 1960

6 Batı devleti 1 Ocak tarihinden itibaren dışarıya karşı olan gümrük tarifelerinde, her devletin mevcut tarife nisbetlerinin ortalaması alınarak, yeni bir nisbet tatbik etmeye başlamışlardır. Müşterek Pazar Andlaşması'na dahil olan memleketler, bir gümrük birliği kurmaya doğru ilk adımlarını atmış bulunmaktadırlar. Batı Avrupa'da ve genel olarak dünyada bir çok siyasi birleşmelere, gümrük birlikleri ilk yolu açmış oldukları için bu tarih biz Türkler için de önemli bir devrin başlangıcı olarak kaydedilecektir⁸⁴³.

Aydın Yalçın'a göre, Türkiye'nin Avrupa ile olan durumunu sadece ekonomik seviyede düşünmek doğru değildir. Ona göre, Anadolu'nun son 10 asırlık tarihi gözden geçirilecek olursa, akibetin sıkı sıkıya Avrupa ile beraber olduğu açıkça görülür. Ana mesele, Türkiye'nin bir Avrupa devleti olduğunu idrak etmesi ve bu şuurla tercihini yapmasıdır⁸⁴⁴. Şubat 1962 de İngiltere ve Almanya'da bulunan Aydın Yalçın döndükten sonraki ilk yazısında, “*Bir an önce Avrupa birliğine katılmamız*” da demiştir. Avrupa dışında kalmayı bir taşralı hayata mahkûm kalmaya benzeten Yalçın'a göre bu camiaya katılmak ve kaynaşmak, her şeyden önce bir hayat davranışını, bir hayat felsefesini kesin olarak ve bütün neticeleriyle benimsemektir⁸⁴⁵.

3.8.2.Komünizme Bakış

İlk döneminde liberal bir gazete profili çizen *Öncü*, komünizme karşıdır. Bu karşı duruş gazetenin başyazarı tarafından da açıkça ifade edilmiştir:

*Komünizmi, bir felsefe ve ideoloji olarak, iktisadi sistem olarak ve nihayet belirli bir hayat tarzı olarak şiddetle reddetmekteyiz. Bir felsefe ve ideoloji olarak totaliter bir cemiyet düzenini savunduğu için, komünizmi geri ve iptidai bir düşünce tarzı olarak mütalaa ediyoruz. Çünkü komünizm, cemiyeti belirli bir sınıf ve onun sözde temsilcisi olan muayyen bir zümre ve oligarşi kontrolüne vermektedir.*⁸⁴⁶

Dönemin ünlü bir mücadele alanı olan ‘komünizmle mücadele’ *Öncü*'de de yerini bulmuştur. O dönemde yapılan CENTO toplantısında, Orta Doğu'daki komünist tehlikesi, sızmalar ve yıkıcı faaliyetler konusunda da görüşmeler yapıldığını aktaran Aydın Yalçın, mücadele için komünizmin Asya, Afrika ve Güney Amerika memleketlerinde cazip bir ideoloji haline gelişini temin eden asıl kaynakları keşfedilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yalçın'a göre Türkiye'de komünizm gibi bir

⁸⁴³ Aydın Yalçın, “Avrupa Birliği”, *Öncü*, 5 Ocak 1961.

⁸⁴⁴ Aydın Yalçın, “Avrupa Birliği”, *Öncü*, 5 Ocak 1961.

⁸⁴⁵ Aydın Yalçın, “Avrupayla kaynaşmak”, *Öncü*, 2 Mart 1962.

⁸⁴⁶ Aydın Yalçın, “Komünizme Karşıyız”, *Öncü*, 27 Ağustos 1961.

tehlike yoktur. Bunun tek sebebinin de Atatürk gibi bir devrimci lidere sahip olmak olduğunu vurgulamıştır. Memlekette ve çevrede komünizmle mücadele için de Türkiye'nin Atatürk devrimlerine sıkı sıkıya yapışması ve onları anlamaya ve geliştirmeye çalışarak mücadele edilebileceğini söylemiştir⁸⁴⁷.

Komünizmle mücadele konusunda, Örsan Öymen dönemdeki bazı yaklaşımları eleştirmiştir. Dönemin radyolarında ve gazetelerinde yer bulan ‘-Vatandaş dikkat! Su uyur komünizm uyumaz’, ‘Komünizmle mücadele ediyoruz!’ gibi ifadeleri eleştiren Öymen ülkelerden örnekler vererek konunun temelden çözülmesi gerektiğini savunmuştur:

Batı aleminin örnek bir devleti olarak kabul edilen İsveç, Rusya burnunun dibinde olduğu halde, komünizmi bu derece işlemez hale getirmek için, sosyal adalet prensibine gereken önemi verip milli gelirin, insanca yaşamayı gerektirecek şekilde artmasını ve dağılmasını mı sağlamıştır. Yoksa radyolarında “su uyur, komünizm uyumaz, vatandaşı dikkatli ol” gibi vecizeler mi okutmuştur?⁸⁴⁸.

3.8.3.Küba Bunalımı

1950'lerin sonlarında Castro'nun Küba Devrimi sonrasında ABD Başkanı Roosevelt, ‘20.yüzyılın başında, Küba'nın asla düşman bir yabancı güç tarafından hâkimiyet altına alınmasına izin verilmeyeceğini’ beyan etmiştir. Başlangıçta temkinli bir çizgi izleyen Castro, yabancı sermaye yatırımlarını kısmen millileştirip, Washington'a da bazı önerilerde bulunmuştur. Ancak Eisenhower yönetimi bunları dikkate almamış ve Sovyet lideri Nikita Kruşçev, ulusal kurtuluş savaşlarının destekleyicisi olarak kendisine biçtiği imajı güçlendirecek şekilde, Küba'ya yardım teklifinde bulununca, Castro, Moskova'ya yakınlaşmaya başlamıştır. SSCB'den petrol satın almaya karar veren Küba'daki Amerikan şirketleri bu petrolü rafine etme işlemini yapmayı reddedince Castro bu şirketleri millileştirerek misillemeye bulunmuş ve başka bazı tedbirler almıştır. Böylece komünizmin kökünün kazanması girişimleri başlamıştır⁸⁴⁹. Küba bunalımının temelinde yatan asıl neden, Amerikan hükûmetinin her

⁸⁴⁷ Aydın Yalçın, “Komünizm Tehlikesi”, *Öncü*, 3 Mayıs 1961

⁸⁴⁸ Örsan Öymen, “Komünizmle Mücadele”, *Öncü*, 8 Haziran 1961.

⁸⁴⁹ Anthony Best, Jussi M. Hanhimäki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E. Schulze, “20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi”, s. 419

fırsatta, 1959'da iktidarı ABD'nin 'saygın adamı' Batista'dan, onu uzaklaştırarak devralan Fidel Castro rejimin devirmek istemesidir⁸⁵⁰. Kasım 1959'da Eisenhower yönetimi, Castro'nun devrilmesi için kesin kararını vermiştir ve Mart 1960'ta CIA'ya, Kübalı sürgünleri eğitime yetkisi veren bir kararname imzalanmış ve Küba'ya ticaret ambargosu konulmuştur. Nisan 1961'de Küba-Amerika arasında gittikçe büyüyen nefret, Domuzlar Körfezi işgaliyle zirveye tırmanmış, 16 Nisan 1961'de CIA tarafından eğitilen, 1,500 kişilik kuvvet, Havana'daki Domuzlar Körfezi'nin 200 km uzağına ayak basmıştır. Ne var ki, Amerikan uçaklarının işgalcilere yardım etmek amacıyla bombalı saldırılar yapmasına izin verilmesine karşı gösterilen uluslararası tepkiden sonra, Kennedy, harekâtın ikinci gününde hava desteğinin kesilmesi emrini verince ortaya çıkan sonuç, Küba'nın küçük hava kuvvetlerinin, işgalciler için hayati derecede önemli olan cephaneyi getiren gemileri hızla batırması olmuştur. Cephanesizliğin yanı sıra ülke içinden de aradıkları desteği yaratamayan işgalciler, Nisan'ın 19'unda ya yakalanmış ya da öldürülmüşlerdir⁸⁵¹. Bu gelişmeler Öncü tarafından da yakından takip edilmiştir. Küba'da Castro'yu devirmek isteyen kuvvetlerin çıkarılması, gazetesinin manşetten girdiği bir haberdir. 'Castro aleyhtarları Küba'ya çıktılar' başlığıyla verilen bu haber dinleme servisinin radyolardan AP. ve A.A Ajanslarından derleyerek oluşturduğu haberlerden biridir. Meseleyi köşesinde değerlendiren Aydın Yalçın, "Diktatörlüğün sonu mutlaka ihtilâldir. Demokrasi bir milletin hayatında şiddet yoluna, yani ihtilale başvurulmasını önleyen bir metod olduğu için bizatihi kıymeti olan bir cemiyet düzenidir" diyerek konuyu 'ihtilâl'in meşru gerekçeleri' noktasında özetlemiştir. İhtilal sebebinin, beklentilerin karşılanmaması olarak yorumlayan Yalçın, meseleyi 27 Mayıs'la ilişkilendirmiştir:

Fakat ortada olan bir şey varsa, o da Castro'nun Küba'ya vaad ettiği hürriyet ve demokrasinin, gün geçtikçe maziye karışan bir vaad haline geldiğidir. Şiddet daha fazla bir şiddet yaratarak, nihayet bir karşı ihtilâle müncer olmuştur. Küba olayları, Dünyanın bu uzak köşesinde de, bir memleketin iç davalarını, şiddet yoluyla halletmenin hayal olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan 27 Mayıs Devriminin başlangıç ve oluş devresinde millet olarak ne kadar talihli olduğumuzu hatırlamalı ve tanrıya şükretmeliyiz. Türk Devriminin klasik ihtilallerin fasit dairesine girmemesi için gayret gösteren basiretli, vatansever ve itidalli devrim

⁸⁵⁰ Oral Sander, "Siyasi Tarih (1918-1944)", s. 323.

⁸⁵¹ Anthony Best, Jussi M. Hanhimäki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E. Schulze, "20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi", s. 419-420

*idarecilerimize, bu milletin çok şeyler borçlu olduğunu, son Küba ihtilali ile bir kere daha hatırlamalıyız.*⁸⁵²

Ancak Küba bunalımı, ilerleyen zaman içinde Türkiye'nin de dâhil edildiği bir konu haline gelmiştir. Sovyetler, Castro rejimine destek verirken olası bir Amerikan saldırısına karşı 1962 yılında Küba'ya Sovyet füzelerinin kurulmasına başlanmıştır. Kruşçev füzelerin sökülmesinin bedeli olarak, ABD'den bazı ödünler beklemektedir: Küba'nın işgal edilmeyeceğine dair bir güvence ve Sovyet topraklarının yakınlarına yerleştirilmiş bulunan füzelerin sökülmesi. Kruşçev ayrıca, 27 Ekim 1962'de Kennedy'e gönderdiği mektupta, ABD Türkiye'deki benzer füzeleri söktüğü takdirde (ABD, 1959 yılından hemen sonra Türkiye'ye Jüpiter füzeleri yerleştirmişti) Sovyetler Birliği'nin de Küba'dakileri sökeceğini, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı göstereceğini, içişlerine karışmayacağını ve işgal etmeyeceğini belirtmiş ve Küba'daki füzelerin sökülmesinin karşılığı olarak, ABD'nin de aynı güvenceleri Küba açısından vermesi gerektiğini eklemiştir⁸⁵³.

Dış politik meselelerin bu gelişme süreci, *Öncü*'nün de Kuvvet Başarı ve Müşerref Hekimoğlu'nun yönetiminde olduğu bir döneme denk gelmiştir. Küba meselesinin 'diktatörler elbette yıkılır' benzeri söylemlerine karşılık gazetenin bu dönemde daha barışçı yollarla çözülmesi gerektiği çizgisine geçildiği görülmektedir. 22 Ekim'de Kennedy, Sovyetlerin Küba'ya uzun menzilli füzeler yerleştirdiği gerekçesi ile Küba'nın denizden abluka altına alınmasını da kapsayan 7 karar alındığını açıklamıştır. Bunun karşısında ise Türkiye'de Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapılmış ardından da Bakanlar Kurulu iki kez toplanmıştır. Yapılan toplantıların ardından gazetelerde, Türkiye'deki bütün Amerikan birliklerine 'Hazır ol' emri verildiği haberi düşmüş ve aynı toplantıda, gazetecilerin "*Hükûmet, Kennedy tutumunu tasvip ediyor mu?*" sorusuna Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in, "*Tabii, bir iki gün içinde daha mütemmim malûmat veririz. Etraflıca tetkikat yapıyoruz*" cevabını verdiği ifade edilmiştir⁸⁵⁴. *Öncü*'de ise bu olaylar 'Dünya Barışı Tehlikede'⁸⁵⁵, manşetiyle yansımıştır. Gazete, Küba bunalımını, ayrıntılarıyla her gün birinci sayfadan takip etmiştir: 'Kruşçef Zirve Toplantısına Taraftar Olduğunu Açıkladı'⁸⁵⁶, 'Savaş Her An Uzaklaşıyor'⁸⁵⁷,

⁸⁵² Aydın Yalçın, "Küba İhtilâli", *Öncü*, 19 Nisan 1961.

⁸⁵³ Oral Sander, "*Siyasi Tarih (1918-1994)*", s. 322-326

⁸⁵⁴ *Milliyet*, "Ankara'da dün Küba ile ilgili üç ayrı toplantı yapıldı", 24 Ekim 1962,

⁸⁵⁵ *Öncü*, "Dünya Barışı Tehlikede", 24 Ekim 1962.

⁸⁵⁶ *Öncü*, 25 Ekim 1962.

‘Sovyet Rusya bir süre Küba’ya gemi yollamayacak⁸⁵⁸, ‘Küba ve Türkiye’deki üslerin 21 günde kaldırılması istendi⁸⁵⁹, ‘Kruşçef’in emri: Küba’daki Roket rampalarını sökün’⁸⁶⁰.

Meselenin barışçı yollarla çözülmesi gerektiğinden bahseden Müşerref Hekimoğlu köşesinde, *“Bir de meselenin bizimle ilgili yanı var. Dışişleri Bakanımızın Kennedy’nin kararının bu kadar çabuk onaylayan konuşmasını iyi karşılamadık doğrusu”* diyerek Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’i eleştirmiştir. Hekimoğlu, *“Ölüm-kalım savaşı yapan, yoksullukla, gerilikle, açlıkla cenkleşen Türkiye’imizde savaş fikri büyük tepki uyandırıyor bugün”* demiş ve Dışişleri Bakanı’nın onay demecini çok acele verdiğini ifade etmiştir⁸⁶¹.

3.8.4. Diğer Dış Politika Konuları

Dış politika alanında Sadece ABD ve Sovyetler değil aynı zamanda Orta Doğu ile de yakından ilgilenilmiştir. Hemen hemen bütün dünyadan haberler geçen gazete, önemli gelişmeleri manşetten vermiştir. Örneğin; Ürdün Başbakanı Hazza El Micali’nin (Majali) bombalı bir suikastle öldürülmesi olayını manşetten sunmuştur⁸⁶². Bu haberlerin bir kısmı uluslararası ajanslardan ve bir kısmı da radyodan elde edilen haberlerden derlenmiştir. Cezayir’deki savaşlar, Rusya ve Amerika ilişkileri, Laos’taki savaşlar, Lübnan’da ve Suriye’de gerçekleşen hükûmet darbesi, Berlin duvarı meselesi, Ürdün, Irak ve İran’daki karışıklıklar ve gelişmeler gazetede yer alırken, Cezayir olaylarını takip etmek için gazete muhabirlerinden Oktay Kurtböke’nin Tunus’a gönderildiği görülmektedir. Kurtböke, gazeteye mektuplar göndererek gözlemlerini okuyuculara aktarmıştır⁸⁶³.

⁸⁵⁷ Öncü, 26 Ekim 1962.

⁸⁵⁸ Öncü, 27 Ekim 1962.

⁸⁵⁹ Öncü, 28 Ekim 1962.

⁸⁶⁰ Öncü, 29 Ekim 1962.

⁸⁶¹ Öncü, “Barış Yolu”, 25 Ekim 1962.

⁸⁶² Öncü, “Ürdün Başbakanı Dün Öldürüldü”, , 30 Ağustos 1960.

⁸⁶³ Öncü, “Oktay Kurtböke Tunus’tan bildiriyor”, 23 Aralık 1960. Şubat 1960’ta Fransız aşırı sağ Cezayir’de ve Fransa’da De Gaulle hükûmetine karşı direnişe geçti. Türkiye’nin Cezayir politikası, ancak 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra değişikliğe uğradı. Çünkü darbeciler Fransa ve ABD’yi emperyalist, kendilerini ise anti-emperyalist olarak niteliyordu. MBK Başkanı Cemal Gürsel, 31 Temmuz 1960’ta *“Ben öteden beri Cezayirlilerin sarf ettikleri asilane ve kahramanca mücadelelerini yakın bir alaka ile takip etmekte idim”* demişti. Dışişleri Bakanı Selim Sarper de 23 Eylül 1960’ta BM Genel Kurulu’ndaki konuşmasında, Türkiye’deki yeni yönetimin Cezayirli bağımsızlık savaşçılarına daha aktif destekleyeceğinin işaretini vermişti. Ancak çok geç kalınmıştı. Fransa 1960 yılında tam 360 bin askerle Cezayir’deki bağımsızlık savaşını en kanlı biçimde bastırmaya çalışıyordu. Milyonlarca insan evlerinden yurtlarından ayrılarak daha güvenli gördükleri

Suriye’de gerçekleşen ihtilal de *Öncü*’de manşetten verilmiştir. ‘Suriye’de İHTİLAL: Abdülhamid El Sarac, Nâsir’a başkaldırdı’ başlığıyla verilen haberde, halkın ihtilalcilerle birlikte olduğu bilgisi verilmiş, Türkiye’nin de ihtilali yakından izlediği kaydedilmiştir⁸⁶⁴. Köşesinde konuyu değerlendiren Sermet Çağan ise; Suriye’deki hareketi zenginlerin milli hislerini ifade ettiği bir ordu hareketi şeklinde ortaya çıktığını ifade etmiş ve “*Oysa olay sadece bu zümrenin menfaatlerini korumak endişesiyle perde arkasından idare ettikleri bir gülünç komedidir. Bu komedi uzun sürmeyecektir. Uzun sürmeyecek ve hiç olmazsa bu defa, bu zümre oyunu kaybedecektir*⁸⁶⁵” sözleriyle düşüncelerini aktarmıştır.

Gazetenin muhabir göndererek takip ettiği bir diğer uluslararası konu da Nazi harp suçlusı Adolf Eichmann’ın yargılanması meselesi olmuştur. Eichmann, 1935 yılında Yahudilerin Almanya’daki toplama kamplarına aktarılmasında görev alan bir Alman subayıdır. Alman Ordusunun 1939 yılında Polonya’ya girmesiyle beraber Gestapo’ya transfer olmuş ve ‘Yahudi Sorunu’ bölümünün başına geçip ‘Nihai Çözüm’ (Yahudi nüfusunun kitleler halinde yok edilmesini amaçlayan projenin kod adı) projesinin karargahında çalışmıştır. Savaş bittikten sonra Arjantin’e kaçan Eichmann, 1960’ta İsrail gizli servisleri tarafından yakalanmış, iki yıl yargılandıktan sonra idam edilmiştir. Bu olayı takip etmek için *Öncü*, Gökşin Sipahioğlu’nu Kudüs’e göndermiş

---

bölgelere gitmiş, yüzbinlerce Cezayirli, Tunus ve Fas’a sığınmıştı. Sınır boylarında kurulan mülteci kamplarında yoksulluk ve açlık hüküm sürüyordu. Bu dönemin gerçek bilançosu hâlâ bilinmiyor, ama 1982 yılında Fransa Parlamentosu’nda açıklanan bir resmî rapora göre 1954-1960 arasında 157 bin ANL askeri ve 187 ila 227 bin arasında sivil ölmüştü. Cezayir kaynaklarına göre ölü sayısı 1,5 milyona yaklaşıyordu. Bağımsız kaynaklar ise 500 bin Cezayirlinin hayatını kaybettiğini söylüyordu. Bir milyondan fazla Cezayirli hapse girmiş, 2,5 milyona yakın Cezayirli de mülteci durumuna düşmüştü. En düşük rakam esas alındığında bile ortada korkunç bir katliam vardı. Bunca kan döküldükten sonra De Gaulle hükûmeti pes etti ve Cezayir Geçici hükûmeti ile görüşme kararı aldı. Bu durum Fransız ordusunun içindeki aşırı milliyetçileri ve Cezayir’deki Avrupalı göçmenleri çok rahatsız etti. 21 Nisan 1961’de Fransız ordusunun dört önemli generali De Gaulle’e karşı bir darbe girişiminde bulundu. Darbe önlendi ve iki generali tutukladılar. Ele geçirilemeyen iki general seçkin paraşütçü birliklerinin içinde OAS (Organization de l’Armée Secrète –Gizli Ordu Örgütü) adı altında örgütlenerek Cezayir’de ve Fransa’da terör eylemleri başlattılar. Örgüt Eylül 1961’de De Gaulle’e suikast yapmaya bile çalıştı. OAS mensubu iki general tutuklandıktan sonra Fransız hükûmeti ile Cezayir Geçici Hükûmeti arasında görüşmelere devam edildi. (Ayşe Hür, ‘Türkiye’nin Cezayir konusunda alni ak mı?’, *Taraf*, 29 Ocak 2012, <http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/ayse-hur/turkiye-nin-cezayir-konusunda-alni-ak-mi/19713/>)

⁸⁶⁴ ‘Suriye’de İhtilâl’, 29 Eylül 1961. 29 Eylül 1961’de Suriye’de gerçekleştirilen darbeyle iktidara gelen yönetim, 1958’de Mısır’la kurulmuş olan Birleşik Arap Cumhuriyetinden ayrılma kararı aldığı anda, Türkiye bunu Suriye’nin bir iç işi olarak değerlendirdi ve Ürdün’den sonra Şam’daki yeni yönetimi tanıyan ikinci ülke oldu. (Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 786)

⁸⁶⁵ Sermet Çağan, “İhtilâlin içyüzü..”, *Öncü*, 29 Eylül 1961.

ve olayı yerinden takip etmiştir.⁸⁶⁶ Aydın Yalçın da konuyla ilgilenmiş ve Eichmann'ın yargılanmasına kadar gelen süreci kısaca anlattığı yazısında, hakkındaki iddiaların arşiv belgelerinden ve Eichmann'ın güvenliği ve adil yargılanması için İsrail hükûmetinin aldığı önlemlerden bahsetmiştir. Yalçın yazısında şöyle demiştir:

*İsrail hükûmetinin bu davayı başlatmak suretiyle başlıca iki hedef güttüğünü tahmin ediyoruz. Birincisi Avrupa Medeniyeti için yüz karası olan Nazi devrinin ve Faşizmin hakiki mahiyetinin bu dava münasebetiyle bir daha ortaya atılması ve tasvir edilmesidir. İsraililerin ikinci hedefi, bir halde kendilerini el'an, eğreti bir vatanda oturuyormuş gibi mütalaa eden bazı memleketlere ve dünyaya karşı, çekmiş oldukları ızdırabı hatırlatmak olsa gerektir. Biz Türkler de bu tarihi davayı ilgi ile takip edeceğiz. Türkiye'de veya dünyanın herhangi bir yerinden hunhar, gayri insani bir yol alan totaliter düzenin bir defa daha mahkeme edilmesine biz de bu şekilde katılmış olacağız.*⁸⁶⁷

Gazete 'İnsanlığın affetmeyeceği cinayetlerin merkezi: Auschwitz'⁸⁶⁸, adlı yazı dizisini de mahkeme sürecinde yayımlamış, böylece konuyu gündemde tutmuş ve bir taraf olmuştur.

1962 Şubat ayında dünyada başka önemli gelişmeler de yaşanmıştır. Arjantin'de Cumhurbaşkanı Arturo Frondizi askerî darbe ile görevinden uzaklaştırılmış, Suriye'de ordu, meclisi feshederek idareyi ele geçirmiş, Fransa-Cezayir savaşının bitmesinin ardından Paris'te bomba patlamış, Ekvator'da subaylar Cumhurbaşkanı istifaya davet etmiştir. Bütün bu olayları *Öncü*'nün yakından takip ettiği ve manşetine 'Dünya karışıyor' başlığıyla taşıdığı görülmektedir⁸⁶⁹.

3.9.Öncü ve Sosyal Konular

Öncü siyasi bir gazete tavrı göstermesine rağmen günlük hayata dair pek çok sosyal konuyu da sayfalarına taşımış bir gazetedir. Bunlardan trafik, teknolojik gelişmeler, uzay, film festivalleri, konser, tiyatro bilgileri, dini öğeler, eğitim, kadın ve moda konuları öne çıkanlardır.

27 Mayıs'tan sonra, harekete gerekçe oluşturan konulardan biri olan DP'nin dini istismar etme meselesi karşısında daha laik bir çizgi çizileceği sürekli

⁸⁶⁶ *Öncü*, "A. Eichmann bugün Adalet huzurunda", 11 Nisan 1961.

⁸⁶⁷ Aydın Yalçın, "Bir Sistem Yargılanıyor", *Öncü*, 11 Nisan 1961.

⁸⁶⁸ *Öncü*, 12 Nisan 1961.

⁸⁶⁹ *Öncü*, "Dünya karışıyor", 30 Mart 1962.

vurgulanmıştır. Gazetelerde de bu vurgu sık sık göze çarpmaktadır. *Öncü* de pek çok haberine bu durumu destekler bir biçimde ele almıştır. Örneğin bir haberde ‘Çarşaflla Mücadeleye hızla devam ediliyor’ başlığı kullanılmış, haberin ayrıntılarında ise “*Dün çarşafklarını çıkartarak manto giyeceklerini söyleyen kadınları bugün Vilayete kabul eden Vali Refik Tulga bu hareketi takdirle karşıladığını ifade etti*⁸⁷⁰” denilmiştir. Bir başka haberde bazı davranışların gerici bulunduğu ifade edilmiştir. ‘Para Kazanmak amacı ile din istismar ediliyor’ başlıklı haberde, “*Ulusal Devrimin üzerinden aylar geçtiği halde, Doğu Anadolu’daki gerici birkaç hareket dikkati çekiyor. Örneğin, düşükler zamanında oy endişesi ile yurdun çeşitli yörelerinde oynatılan bir gerici filmin, şimdi de gösterilmesine engel olunmadı. Bu filmin adı Allah-ü Ekber*⁸⁷¹” ifadeleriyle, meseleye dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Gazetede Teoman Okaygün’ün kaleminden ‘şeyhlerin peşinden’ başlıklı bir yazı dizisi de yayımlanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da hüküm süren şeyhlerin hayatından bilgiler sunulmuştur⁸⁷². Bu yazı dizisinde şeyhlik adı altında sahte, gerici işlerin nasıl sürdürüldüğü sunulmaya çalışılmıştır. ‘Şeyhlerin Köy Okuluna bayrak çektiirmek için bir manga jandarmaya ihtiyaç duyulmuştu’, ‘Şeyh Emin Fırat, köyün Bayan öğretmenini metres tutmak istedi’, ‘Müslüman karısı bizim cariyemiz ve helâlimizdir dedi’, ‘Su ile yaşadığını söyleyen şeyh, çörek yerken nasıl yakalandı?’ gibi başlıklar buna örnektir.

Öncü’nün, trafik, dil, çocuk, kadın, şehircilik problemleri, göç, nüfus, müzik gibi birçok konuyu da sayfalarına taşıdığı görülmektedir. Bunlarla ilgili olarak ‘Türkiye’de taşıt araçlarının yüzde 80’i trafik bakımından kusurlu⁸⁷³, olduğu anlatılmış, ‘görülen lüzum’ deyimini kaldırıldı’ başlıklı haberle, bu ifadenin yerine ‘hizmetinize ihtiyaç kalmadığından’ deyiminin konulduğu belirtilmiştir⁸⁷⁴. Gazete kahvehanelere karşı olduğunu ‘Kahire’de kahvehane açılması yasaklandı’ başlıklı habere, ‘Darısı başımıza’ yorumunu yaparak anlatmıştır⁸⁷⁵.

Gazete özellikle Müşerref Hekimoğlu’nun sosyal meseleleri daha çok gündemde tutması önemlidir. Hekimoğlu’nun gecekondulaşma, imar ve iskân çerçevesinde dağınık köylerin birleşmesi, kalkınma, gebelik-kürtaj, köy enstitüleri, işçi

⁸⁷⁰ *Öncü*, 31 Ağustos 1960.

⁸⁷¹ *Öncü*, 3 Eylül 1960.

⁸⁷² *Öncü*, “Şeyhlerin peşinde”, 12 Aralık 1960.

⁸⁷³ *Öncü*, 29 Ağustos 1960.

⁸⁷⁴ *Öncü*, 8 Eylül 1960.

⁸⁷⁵ *Öncü*, “Kahire’de kahvehane açılması yasaklandı”, 24 Ekim 1960.

sorunları, eğitim, göçlerin nedenleri, toprak reformu gibi meseleleri daha çok ön plana çıkardığı görülmektedir. Son dönemde özellikle sosyal devlete vurgu yapıldığı da göz çarpan gazetede bu dönemde ‘Varoluşçuluk ve Marksçılık⁸⁷⁶’, ‘Jean-Paul Sartre ve Marxisme⁸⁷⁷’ gibi yazılar dikkat çekicidir.

Ankara radyosunun eksiklerinden de bahseden Öncü, “Ankara Radyosunun plak dolabı kimsenin inanamayacağı kadar fakirdir. Yüz plakla bir Devlet Radyosu işletilir mi? Ankara Radyosunun plağı yok! Ya eğitici müzik programları hazırlayacak adamı var mı? Bir aylık deneme meydanda” diyerek eleştiride bulunmuş ve “Bunları 27 Mayıs’dan evvel de yazıyorduk, yine yazacağız. Ama bugün baştakilerin iyi niyetinden şüphemiz olmadığı için elimize kalemi umutla alıyoruz⁸⁷⁸” demiştir.

23 Ekim 1960 Pazar günü yapılan, Cumhuriyet döneminin 7. nüfus sayımına gazete yoğun ilgi göstermiştir. ‘Günün Olayı’ sütununda, sayım memurlarına doğru cevapların verilmesinin öneminden bahseden gazete, “Vereceğiniz bilgilerin, resmi istatistik olarak derlenip toparlanacağını, memleket gerçeklerini ortaya koyacağını düşününüz⁸⁷⁹” diyerek halka uyarıda da bulunmuştur. Konuyla ilgili Öncü imzalı bir yazı da kaleme alınmıştır. ‘Çoğalmak ve Yaşamak’ başlıklı yazıda, sayıca çoğalmak ile birlikte yaşam kalitesinin öneminden bahsedilmiş, “Çoğalmanın beraberinde getirdiği en mühim diğer mevzu yaşamak ve bunun için gereken gıdayı almaktır” denilmiştir. Batı bloku ülkelerde nüfus başına düşen yıllık ortalama gıda durumu ile Türkiye arasında kıyas da yapılmış, ülkenin batı blokundaki ülkeler seviyesinde bir tüketim hedefine ulaşması için çalışmaya duyulan ihtiyaçtan bahsedilmiştir: “İşte, çalışma deyince bu hedeflere bizi götürecek bir seferberliği anlamak lazımdır. Kuvvetlenmek için çoğalalım. Fakat yaşamak için çalışmak lazımdır. Kaybedecek vaktimiz ise mevcut değildir⁸⁸⁰”.

Kimsesiz çocuklara dikkat çekmek isteyen Öncü, Güngör Gökten tarafından hazırlanan bir röportaj dizisi yayımlamıştır. Burada Gökten, kimsesiz çocuklarla görüşerek, onların hayatlarından kesitler sunmuştur⁸⁸¹.

⁸⁷⁶ Demir Özlü, “Varoluşçuluk ve Marksçılık”, Öncü, 12 Eylül 1962.

⁸⁷⁷ Öncü, 13 Eylül 1962.

⁸⁷⁸ Öncü, “Hazreti Nuh’un Radyosu”, 7 Ekim 1960.

⁸⁷⁹ Öncü, “Bugün sayım memurlarına doğru cevap verilmelidir”, 23 Ekim 1960.

⁸⁸⁰ Öncü, “Çoğalmak ve Yaşamak”, 25 Ekim 1960.

⁸⁸¹ Öncü, “Para kazanmağa beş yaşında iken başladım”, 26 Kasım 1960

Askerî darbenin heyecanı biraz dindikten sonra sosyal konulara daha çok yaklaştığı, daha çok duyarlı olduğu görülen gazetede, Teoman Okaygün'ün hazırladığı 'Burası Ankara'⁸⁸², bölümü de şehircilik problemlerini sunması açısından önemlidir. Her gün Ankara'nın bir probleminin dile getirildiği köşede, İncesu deresinin taşıdığı pislik ve koku ile şehir için tehlikeli olması, şehirdeki karaborsacılık, sokak köpekleri meselesi, şehri çirkinleştiren düzensiz asılan afişler gibi konular dikkat çekmektedir.

Gazetenin gündemine aldığı önemli sosyal konulardan biri de göç meselesidir. Özellikle Doğu ve Kuzey-Doğu Anadolu bölgesinin daha çok güney illere verdiği göçü 1961 yılı ve 1962 başlarında tartışan gazete, konuyla bağlantılı olarak, kuraklık, ihmal ve açlığın sonuçta göç, dilencilik ve hırsızlık gibi önemli sosyal sorunlara ve sonuçlara yol açtığını tartışmıştır. Yine bu dönemde sendikal konulara da yer verilmiş, DP döneminde kapatılan, ancak MBK döneminde faaliyetlerine devam etmesi izin verilen sendikaların toplantı, zam talepleri, grev talepleri gibi konular gazetenin gündeminde yer bulmuştur. Bunun yanı sıra 'Okuyucudan Öncü'ye köşesinde okuyucu mektuplarıyla da pek çok sosyal konuya değinildiği görülmektedir. Sağlık sorunları, kentin su sorunu, sağlık çalışanları, memurlar, teknikerler gibi iş kollarında çalışan insanların yaşadığı sorunlar...

3.9.1.Eğitim

Gazetede eğitimle ilgili en dikkat çekici konu Köy Enstitüleri meselesine olan yaklaşımdır. Köy Enstitüleri'nin önemine çeşitli yazılar ve haberlerle dikkat çekmekle birlikte yazarların, Enstitülerin yeniden kurulması gerektiği hususunda düşüncelerini de beyan ettikleri görülmektedir. Bazı senatörlerin, Köy Enstitüleri'ni komünizm yuvaları, Enstitülülere de komünistler olarak tanımlamaları üzerine, çoğunluğu Köy Enstitüleri'nin mezunlarından oluşan 100 kadar Kırıkkale'li öğretmen Ankara'da bir protesto yürüyüşü düzenlemiş, bu protesto polis müdahalesiyle sonuçlanmış ve 5 öğretmen 'toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu'na göre suçüstü mahkemesine sevk edilmiştir⁸⁸³. Öğretmenlerin yürüyüş hakkını savunan Emil Galip Sandalcı yaklaşımını şöyle sunmuştur:

Çalışmalarına milletçe minnettar olmamız gereken bu fedakar idealist insanlara her Allah'ın günü sözle, yazıya ödediğimiz minnet borcu, her fırsatta her birini

⁸⁸² Öncü, 21 Kasım 1960

⁸⁸³ Öncü, "Öğretmenlerin Yürüyüşü Mahkemede Sonuçlandı", 15 Şubat 1962.

*teker teker ve topyekün Komünistlikle damgalamak, ahlaksızlıkla suçlamak, Moskova ajanlığı ile sınıflandırmaktan ibarettir. Bize düşen öğretmenlerin yürüyüşünü copla karşılamak değil, bu bir avuç adamın arkasından onbinlerle birlikte yürümektir. Öğretmenler, elbette ki yürüyecektir. Bu toplumda baş tacı edilecekleri güne kadar.*⁸⁸⁴

1 Şubat 1962’de Milli Eğitim Şûrası çalışmalarının tamamlanması dönemindeki bir başyazısında Cahit Talas, eğitimle ilgili meselede Köy Enstitüleri’ne değinmiştir. Talas’a göre Enstitüler, memleketin şartlarına ve ihtiyaçlarına uyan bir sistemdir. Sistem insanları, batıl inançlardan ve ilkel düşüncelerden çekip çıkarmaya çalışmaktadır. Talas bu düşüncelerle, Enstitülerin, haksız, yerinde olmayan bir kararlarla ‘sol eğilimli ideolojilerin zemin bulduğu bir ortam yaratmaktadır’ diye kapatılmalarını eleştirmiştir. Buradan hareketle yazısında Enstitülerde yetişen ve öykülerinde bu alanı anlatan Mahmut Makal’a ve Fakir Baykurt’a değinen Talas, *“Birlikte hareket, toplumsal davranış ve yardımlaşmaların manâsı iyice anlaşılmadı. Bunun içindir ki “Bizim Köy”e hücum olundu! “Yılanların Öcü”nde olmayan şeyler tevehhüm (kuruntu) olunuyor”* demiş ve aksaklıkların giderilerek yeniden Enstitülerin oluşmasına başlamakta da fayda gördüklerini ifade etmiştir⁸⁸⁵.

Köy Enstitüleri’nin 22. kuruluş yıldönümünde gazete özel bir yazı hazırlamıştır. Enstitüleri baltalayan hareketlerin, aslında tek kaynağı olduğu, bunun da köylünün kalkınması, uyanması yani hakkını arayan bir vatandaş olması endişesi olduğu belirtilen yazıda Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç da ‘çirkin politikanın kurbanları’ olarak sunulmuştur⁸⁸⁶. Enstitülerden mezun olan öğretmen, eğitimci, köy sağlık memuru gibi yetişmiş insanlardan bahsedilen yazının yanı sıra Müşerref Hekimoğlu da köşesinde konuya yer vermiştir. Enstitülerde yetişen Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Talip Apaydın gibi isimleri örnek göstererek, *“Binlerce köy çocuğu, çorak bir toprağın yağmurla yeşerivermesi gibi bu kültür yuvalarında bilgiye, ışığa aç kafalarını doyurdular, yeşerttiler. Türkiye’nin bir köyünden dünyaya ün saldılar, kitapları birçok dile çevrildi”* demiştir. Hekimoğlu, *“Türkiye’nin gerçeklerine en uygun*

⁸⁸⁴ Emil Galip Sandalcı, “Elbette yürüyecekler”, *Öncü*, 17 Şubat 1962.

⁸⁸⁵ Cahit Talas, “Köy Enstitüleri”, *Öncü*, 17 Şubat 1962.

⁸⁸⁶ *Öncü*, “Köy Enstitüleri Nasıl Baltalandı”, 17 Nisan 1962.

*sisteme bir an önce dönmek zorundayız*⁸⁸⁷,” sözleriyle Enstitülerin yeniden kurulması fikrini sunmuştur.

3.9.2.Kadın

Gazete, kadınlara hitaben hazırladığı köşelerde, ünlülerin hayatı, moda, güzellik, günlük burç yorumları, yemek önerileri gibi içeriklerle de renklenmiştir. *Öncü*; eğitilmiş, görgülü, şık modern, kentli kadın profili çizmiştir. ‘Moda yaratıcıları sonbahar ve kış için neler düşünüyor?’⁸⁸⁸, ‘Bir kadın kendini rahat hissettiği müddetçe şıktır’⁸⁸⁹, ‘DİOR atölyelerinin iç yüzünü biliyor musunuz?’ Diorun metodu daima her şeyin en iyisidir⁸⁹⁰, gibi başlıklarla moda, ‘Yazdan sonbahara geçerken sıhhatinize çok dikkat etmelisiniz!’⁸⁹¹, ‘Renginize göre tırnak cilası seçmeniz gerek. Beyaz eller, buğday tenli eller, pembe eller hangi renkleri seçmeli’⁸⁹², gibi başlıklarla sağlık ve güzellik önerileri sunulmuştur. ‘Kadınlar için’ adlı köşede zaman zaman okuyucu sorularına da cevaplar verildiği görülmektedir. Patron çıkarmak, leke çıkarmak, kalori ne demek gibi... Gazetenin ilk dönemlerinde bunların yanı sıra magazin denilebilecek tarzda dönemin ünlü aktör ve aktrislerinin hayatlarıyla ilgili haberler de verildiği görülmektedir. Marilyn Monroe’nin sinir krizi geçirdi, genç kızların sevgilisi Alain Delon evleniyor gibi..

İlerleyen dönemde ise özellikle 1962’den itibaren, mevcut konuların yanı sıra kadın-erkek ilişkileri, cinsellik hakkında da yazılar dikkat çekmiştir. *Öncü*’nün bu dönemi, ‘iş, işçi hakları, çalışma ilişkileri, sendika’ konularında haberlerin ağırlık kazandığı dönemdir. Bu açıdan özellikle ‘Öncü-Kadın’ köşesi hakkında yapılan şu anons önemlidir:

*Kadını ilgilendiren bütün haberleri duyurmağa çalışacağız. Moda, ev idaresi, evlilik, kadın-erkek münasebetlerine ait haberler. ÖNCÜ memleket meselelerinde erkekten ayrı düşünmüyor kadını. Bu meselelerin çözülmesi için erkekle yan yana, kol kola çalışmasını istiyor. Ama memleketimizde kadınıla ilgili meselelerin ele alınmadığını biliyorsunuz. Biz bu sayfada bu meselelere dokunmak istiyoruz.*⁸⁹³

⁸⁸⁷ Müşerref Hekimoğlu, “Bu Kültür Ocağını yeniden tütürelim!”, *Öncü*, 17 Nisan 1962.

⁸⁸⁸ *Öncü*, 31 Ağustos 1960

⁸⁸⁹ *Öncü*, 4 Eylül 1960

⁸⁹⁰ Yurdagül Kurtböke, *Öncü*, 6 Ağustos 1961.

⁸⁹¹ *Öncü*, “Sonbaharda meyve kürü”, 3 Eylül 1960

⁸⁹² *Öncü*, 10 Aralık 1961.

⁸⁹³ *Öncü*, “ÖNCÜ-KADIN”, 15 Temmuz 1962.

Benzer şekilde, *Milliyet* gazetesinin cinsellik üzerine düzenlediği bir anketi gündemine taşıyan Müşerref Hekimoğlu, anketin faydalı ve önemli olduğundan bahsetmiştir. Gazetenin düzenlediği anket, ‘Türkiye’de Kadın-Erkek’ başlığını taşımaktadır ve amacı “‘*Türkiyede Kadın-Erkek’ anketi memleketimizde yapılan bu nevi ilk teşebbüstür. Bu suretle Türk Cemiyetinin cinsel davranışını tesbite çalışacak ve Cemiyet yöneticilerimize bâzı sosyal meselelerin halinde bir ışık tutmuş olacağız*” olarak açıklanmıştır. Anket soruları arasında, ‘Leyli (yatılı) okulda okudunuz mu?, Cinsel hayat hakkında bilginiz var mı?, Cinsel bakımdan kendinizi ne zaman ve nasıl tanıdınız?, Flörtünüz var mı?, Garsoniyeriniz var mı?, Şehevi rüya görüyor musunuz?, Evlenmeden önce (Mesela nişanlınızla) cinsi temastan kaçındınız mı? Niçin?’ tarzında soruların yanı sıra, evlilik öncesi cinsel ilişki, kendi cinsine olan ilgi gibi sorular da yer almıştır⁸⁹⁴. Anket bazı çevrelerden tepki görmüş hatta AP’li bir Milletvekili Meclis’te gündem dışı söz alarak anketin ahlaka aykırı olduğunu belirtmiştir. Bunlara karşılık Müşerref Hekimoğlu ise, “*Cinsel meseleler üzerine konuşmayı ahlaksızlık, namussuzluk sayan dar düşünceye hiçbir sözüümüz yok. Ama bu meselenin konuşulmasında kadın-erkek münasebetlerinin normal yolda gelişmesine çalışmakta fayda var*” sözleriyle tepkisini dile getirmiştir. Bu konuların tartışılmasının konuşulmasının kadın-erkek münasebetlerindeki önemine dikkat çeken Hekimoğlu, “*Bana kalırsa Türkiye bu konuda hayli geç kalmış bir memleket*⁸⁹⁵” demiştir. *Milliyet*’in bu anketi hakkında Emil Galip Sandalcı da bir yazı yazmış ve ankete gelen eleştirileri eleştirmiştir. Anketin Meclis kürsüsüne gelmesini hatırlatan Sandalcı, “*Böyle sualler sorulur muymuş? Evlilik dışı münasebetler, hayvanlara cinsi temastan sual etmek rezaletmiş? Sonra da Fatmaların namusu, Mehmetlerin fazileti edebiyatı! Her yıl kaç bin Fatma’nın namusu dağlarda, derelerde parça parça ediliyor? Tavuktan eşeğe yapılanların hesabını kim soruyor?*⁸⁹⁶” sözleriyle tepki göstermiştir.

3.10.Bilim Haberleri, Teknik Gelişmeler ve Devrim Otomobili

Gazetenin zaman zaman teknik gelişmeleri yenilikleri takip ettiği de görülmektedir. Örneğin, bir yazı dizisiyle medeni dünyanın ilim ve tekniği anlatılmıştır. IBM kartının özelliklerini anlatan yazı dizisinde ise elektronik beynin dünyanın pek çok

⁸⁹⁴ *Milliyet*, “7 milyon erkek ve 7 milyon Kadının Cinsel Davranışını Tesbit Ediyoruz”, 28 Mart 1962.

⁸⁹⁵ Müşerref Hekimoğlu, “Ayıp konu”, *Öncü*, 4 Nisan 1962.

⁸⁹⁶ Emil Galip Sandalcı, “Gidin. Gidin. Gidin!”, *Öncü*, 7 Nisan 1962

alanında, birçok işte kullanıldığı ancak ülkemizde pek bilinmediği anlatılmış ve şunlar aktarılmıştır:

Amerika'nın suni peyklerin mahreklerine (yörünge) yerleştirilmesi işinde, Fransa'da Cravelle uçağının binlerce uçuş şeraltinin etüdünde, İngiltere'de seçim tahminlerindeki, Japonya'da tayfun takipleri ve meteoroloji işlerinde, İsviçre'de mandaların en iyi şekilde beslenmesi işlerinde, Orta Doğu petrol tasfiyhanelerinde en iyi karışımın tayini işinde, kısacası her yerde her türlü araştırma ve hesaba dayanan işlerde muvaffakiyetle kullanılan ve gün geçtikçe insanların artık fiziki kudretine değil, şimdi artık düşünme üstünlüğüne bile meydan okuyan bu sistemler memleketimizde maalesef pek az tanınmıştır⁸⁹⁷.

Öncü, bilime de yakın bir gazetedir. Teknolojik yenilikler, tıp, uzay bilimi ve teknolojisi gibi konularda haberlere sıkça rastlanmaktadır Amerika'da Çocuk Felci İçin SABİN AŞISI Tatbik Edilecek⁸⁹⁸, gibi haberlerle tıbbi gelişmeler takip edilirken, dönemde en çok dikkat çeken haberler uzayın keşfi ile ilgilidir. İki kutuplu sistemde bir yarış haline gelen uzaya uydu ve insan gönderme konusundaki bu tarihi gelişmeleri *Öncü* de ayrıntılarıyla takip ederek okuyucularına aktarmıştır. Gazete uzay çalışmalarını, 'B. Amerika, aya Peyk fırlattı!⁸⁹⁹, 'Ayın çevresinde dönecek olan 'Öncü-6' Peykinin yörüngeye oturup, oturmayacağı merakla bekleniyor', 'Gezegenler Yolu Açıldı: Ruslar, Zühre'ye Bir Roket Fırlattılar⁹⁰⁰, 'Venüs'te hayat olabilir mi?⁹⁰¹, gibi başlıklarla sunmuştur. 'Bir Rus fezaya gitti... ve sağ döndü' manşet haberiyle, Yuri Aleksiyeviç Gagarin'in uzay yolculuğu verilmiştir. Bununla birlikte aynı gün '*Dünyanın en ünlü feza bilgini Wernher Von Braun'un heyecanla takibedeceğiniz eserini yarından itibaren yayınlamağa başlıyoruz*' ilanı ile 'Ayda İlk Adam' adlı yazı dizisinin sunuşu yapılmıştır⁹⁰². Rusya'dan sonra Amerika'nın da uzayla ilgili çalışmalarını aktaran gazete, 'Shepard da Fezadan Döndü' manşetiyle çıkmıştır. 1. sayfanın yarısını kaplayan bu haberde, "*İlk Amerikalı feza adamı binbaşı Alan Shepard, bir Redstone roketine yerleştirilen, Mercury kapsülü ile saat 16:34 de Cape Canaveral'dan boşluğa fırlatıldı. Binbaşı Shepard uzayda 180 km. yüksekliğe çıktıktan sonra, atış yerinden 480 km. uzakta olan Büyük Bahama Adalarına paraşütle indi. İkinci Feza fatihinin bu yolculuğu*

⁸⁹⁷ *Öncü*, "Düşünen, her şeyi bilen makine: Elektronik beyin", 12 Eylül 1960

⁸⁹⁸ *Öncü*, 30 Haziran 1961.

⁸⁹⁹ *Öncü*, 26 Eylül 1960.

⁹⁰⁰ *Öncü*, 14 Şubat 1961.

⁹⁰¹ *Öncü*, 24 Şubat 1961.

⁹⁰² *Öncü*, 13 Nisan 1961.

15 dakika sürdü⁹⁰³” bilgileri verilmiştir. Gazete 3. sayfasını da bu olaya ayırmış ve ‘Feza Yolculuğuna Nasıl Hazırlandılar?’ başlığıyla olayın ayrıntılarını okuyucularına sunmuştur. Vostok II isimli kapsülle yörüngelyi 17 kez döndükten sonra dünyaya dönen German Titov ise sürmanşetten verilmiştir⁹⁰⁴.

‘Devrim’ otomobilinin hikâyesi Türkiye’nin bir otomobil sanayisi kuramamasının hazin bir hikâyesidir. *Öncü*’de bunun yansımaları Cemal Gürsel’in bunu ilk kez dile getirdiği basın toplantısı haberinde olmuştur. Bu haberde ‘C. Gürsel Basın Toplantısını Yaptı’, başlığı altında şeker fiyatlarında indirim yapılacağını ve halk tipi bir Türk otomobilinin imâli için çalışmalara başlandığı kaydedilmiştir. Haberin ayrıntılarında ise Gürsel’e sorulan “Yerli sanayinin gelişmesi için neler düşünülüyor?” sorusuna Gürsel, “*Sanayi Bakanına söyledim. Bir kamyon ve otomobil fabrikası kurulması için teşebbüse geçmişler. Benim bütün emelim Türk tipi bir otomobilin, Türkiyede yapıldığını görmektir*”⁹⁰⁵ şeklinde cevap vermiştir. Bunun devamında ise ilk yerli otomobille ilgili gelişmeler gazete sayfalarında duyurulmuştur. ‘Türk otomobili bir ay sonra satışa çıkıyor’ başlıklı haberde Ford montaj atölyesinde üretilecek olan Ford Consul marka otomobilden bahsedilerek, “*İlk Türk otomobili bir ay sonra satışa çıkarılacak. Otomobillerin fiyatı 30 bin lira civarında olacak*”⁹⁰⁶ denilmiştir.

Türkiye’de yerli otomobil üretme girişimi, tartışmalara neden olmuş, kimileri bunun başarılamayacağı yönünde fikir beyan ederken, kimileri de Türkiye’nin bunu mutlaka yapması gerektiği yönünde görüşlerini belirtmiştir. *Öncü*’de konuya köşesinde yer veren Muzaffer Aşkın ise şunları söylemiştir:

Bizim daha baştan belirtmek istediğimiz inanç şudur ki: sayın devlet başkanımız Türk otomobil yapma fikrini, Türkiye’de sanayileşme davasını halka benimsetmek, sade vatandaşın zihninde bu davanın önemine şuurulu bir ilgi ve bağlılık yaratmak için ortaya

⁹⁰³ *Öncü*, “Shepard da Fezadan Döndü”, 6 Mayıs 1961.

⁹⁰⁴ *Öncü*, “Rus Pilotu Gece Fezadaydı”, 7 Ağustos 1961.

⁹⁰⁵ *Öncü*, “C.Gürsel Basın Toplantısı Yaptı”, 30 Aralık 1960.

⁹⁰⁶ Türkiye’de ilk otomobil üretme girişimi 1929 yılında Ford tarafından İstanbul serbest bölgede denenmiş montaj hattı kurulmuş ancak 1930’lu yıllardaki ekonomik kriz nedeniyle gelişim gösterilemeden sona ermiştir. 1954 yılında tarım alanında kullanılmaya uygun olan Jeep modellerinin Türkiye’de üretilmesi için Tuzla Jeep Fabrikası kurulmuş ve Türk Willys Overland askeri cip ve kamyonetleri ile Büssing kamyonlarının yapımına başlanmıştır. 1955’te ise ticari kamyonet üretimine geçilmiştir. 1955 yılında kurulan Federal Türk Kamyonları AŞ tamamı Türk olan kadrosu ile Çayırova’da Federal markası ile kamyon montajı imalatına başlamıştır. 1958’den itibaren üç sene Fuldomobil lisansı ile İstanbul Şişli’de ufak ilk Türk otomobili Nobel 200 üretilir. 1959 yılında Ford Motor Company ve Koç grubu girişimiyle Otosan kurulmuş ve otomobil üretimine dönük yatırımlar bakımından ilk adım atılmıştır. 1960 yılında kadrosu bütünüyle Türk olan Otosan fabrikasında günde 4 adet Ford Consul otomobil ile 8 adet Ford Thames kamyon üretimine, 1967’de hafif ticari araç Ford Transit üretimine başlanmıştır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_otomotiv_sanayisi)

atmıştır. Sanayileşme davasına halkın sadece iş ve para gücüyle değil, sevgisi, anlayış ve sempatisiyle de katılmasını sağlayabilmek için Türkiye’de yerli otomobil yapılmalıdır.

Muzaffer Aşkın, Türk otomobili yapmanın sanayileşmenin devrimci ruhunu taşıyan itici bir sembol fikir olduğunun da altını çizerek, “*Sanayileşme Türkiye’nin bir numaralı meselesidir. Demokrasi, sanayileşmiş bir toplumun yönetim düzenidir*”⁹⁰⁷ ifadelerini kullanmıştır.

Tecrübeye hazır hale gelen Devrim otomobilleri 29 Ekim’de Cumhurbaşkanı’na sunulmak üzere TBMM önüne getirilmiş ancak ‘benzin konmasının unutulması’ ‘Devrim’in sonu olmuştur. *Öncü*, birinci sayfasında ‘İlk Türk otomobili bugün Cemal Gürsel’e gösterilecek’ başlıklı bir haberle ve Devlet Demiryolları atelyelerinde hazırlanan otomobilin fotoğrafıyla haberi geçmiştir⁹⁰⁸. Ertesi gün ‘İlk Türk Otomobili Gürsel’e Takdim Edildi’ başlığının altında ‘Devrim’in benzini unutulmuş⁹⁰⁹’ denilerek konu özetlenmiştir. Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli’nin düzenlediği basın toplantısını haberleştiren gazete, ‘Devrim için 30 mühendis çalışmış’ başlığını kullanmış ve altına da Mersinli’nin sözlerini sunmuştur: “*Bir lokomotif, bize bir vapur dolusu şeftaliye maloluyor*’. Haberin ayrıntılarında, Devrim için 800-900 bin lira para harcandığı ancak bunun çok önemsenmemesi gerektiği çünkü dış ülkelerde bir prototip için milyonlarca dolar para harcandığı da kaydedilmiştir⁹¹⁰.

Devrim otomobilini ele aldığı yazısında Aziz Nesin ise konuya farklı yaklaşmıştır. Nesin, özel kişilerin otomobil fabrikasında bir sakınca olmadığını ancak devlet bütçesiyle otomobil yapılmasının doğru olmadığını savunmuştur:

Peynir gemisini lafla batılının yaptığı otomobilleri maşallah’la, işleri inşallah’la yürüten şark kafası, yaptığı otomobile bugün benzin koymayı unutmuşsa, yarın da o otomobile tekerlek, direksiyon koymayı unutmayacağını, hangi sigorta şirketi garanti ediyor? DP iktidarında Giresun’da Belediyenin yaptırdığı hamamın da kapısı unutulmuştu.

Aziz Nesin, Türkiye’de böyle bir üretimin yapılıp yapılamayacağına Devlet Planlama Teşkilatı’nın karar vermesi gerektiğini, bunun hesap ve bütçe işi olduğunu

⁹⁰⁷ Muzaffer Aşkın, “Meselenin Önemi”, *Öncü*, 20 Mayıs 1961.

⁹⁰⁸ *Öncü*, “İlk Türk otomobili bugün Cemal Gürsel’e gösterilecek”, 29 Ekim 1961.

⁹⁰⁹ *Öncü*, 30 Ekim 1961.

⁹¹⁰ *Öncü*, 1 Kasım 1961.

ifade etmiş ve “Yanlış hesapların zararını halkın çekmemesi için herhangi bir işe başlayanlar da sorumlu olmalıdır⁹¹¹” demiştir.

---

⁹¹¹ Aziz Nesin, “Devrim Marka Otomobil”, *Öncü*, 4 Kasım 1961.

SONUÇ

‘*Öncü*: 1960 Askerî Darbesi’nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi’ başlıklı bu tez çalışmasıyla, kuruluşundan kapanışına kadar tüm yayın hayatı boyunca siyasal ve ekonomik anlamda pek çok farklılıklar çizen ve 27 Mayıs döneminin önemli tanıklarından biri olan *Öncü* gazetesinin karakteri incelenmiştir.

Öncü, hem basın tarihinde hem de siyasal tarihte Türkiye’nin yaşadığı olağanüstü bir dönemde çıkmıştır. Siyasal iktidarın asker aracılığıyla el değiştirdiği bu dönem, günümüze kadar yaşanan ordu-siyaset-basın üçgenindeki sorunlu alanların da temelidir. Siyasal erk dışında ordu da bu tarihten sonra müdahale ve kontrol hakkını sürekli olarak kendinde görmüş ve hem siyaset hem de basın bundan ciddi anlamda etkilenmiştir. Bu tarz siyasal krizlerin basın özgürlüğüne, hukukuna ve etiğine oldukça zarar verdiği bir gerçektir.

Öncü, 27 Mayıs 1960 Darbesi’ne zemin oluşturan bilgi birikimiyle ortaya çıkmıştır. Gazetede bu tezin temel iddiası olan ‘iktidarın meşruiyet aracı’ olarak çıkarıldığı düşüncesini destekleyen pek çok örnek bulunmaktadır. İlk başta *Öncü*’yü Alparslan Türkeş’in çıkarmak istemesi, ardından imtiyaz sahibi Ziya Tansu aracılığıyla ‘Ülkü ve Kültür Birliği’ başlıklı yazılarla iktidarın kendini anlatma çabası, ihtiyaç duyulan meşruiyet zemininin en temel belirtisidir. Darbeye, dönemde pek çok gazetenin destek vermesine rağmen, MBK’daki bazı isimlerin, 27 Mayıs’a destek verecek, Komite’nin görüş ve inançlarını yayacak, kendi kontrollerinde olan bir yayın organına ihtiyaç duymasıyla *Öncü*’yü yayımlamaları, basın tarihi açısından önemlidir. Ayrıca yayın dönemi boyunca gazete, MBK’ya olan bağlılığını, 27 Mayıs’a olan inancını sürekli vurgulamış, 27 Mayıs’ın ve MBK’nın meşru zeminini sağlamaya çalışmıştır.

Öncü’de genel bir militarist hava hâkimdir ve bu 27 Mayıs’a, MBK’ya, askere ve orduya olan bakış açısını şekillendirmiştir. Siyasi erkte yer alan darbenin gerekliliği düşüncesi *Öncü*’de de karşılığını bulmuştur. 27 Mayıs’ı ‘ihtilâl’, ‘devrim’ olarak okuyan gazete, bu dönemi, bir devrimin tarihi ve muhteşem bir dönemin başlangıcı olarak tanımlamaktadır. Gazete 27 Mayıs’la ilgili olarak kullandığı tüm ifadelerde, bu

tarihin yıldönümünde yaptığı hatırlatmalarda; devri yüceltmiş, meşrulaştırmış, 27 Mayıs'ı ve getirdiklerini özenle sahip çıkılması, korunması gereken değerler olarak sunarak algı yönetimi yapmıştır. Gazeteye göre; 'devrim' bir önceki süreçten kopuş, Atatürk ilkelerine geri dönüştür ve 27 Mayıs özgürlüktür. Ekonomide, eğitimde, sosyal hayatta 'Devrim hükûmetinin faaliyetleri takdir edilirken, MBK üyeleri yüceltilmiş, vatanseverlik, sevecenlik, saygı, içtenlik tavırlarıyla aktarılmış, okuyucuların gözünde söz konusu kişilerin karizması oluşturulmuş ve pekiştirilmiştir. Ancak DP'liler rüşvet, yolsuzluk, eğlence, gayrimeşru ilişkiler, din simsarlığı haberleriyle ilişkilendirilerek negatif özellikleriyle sunulmuştur. Böylece bu kapsamda inşa edilen her metinde 'darbenin haklılığı'na vurgu yapılmıştır. DP'lilerin, özellikle de Adnan Menderes'in özel hayatı magazinleştirilerek sunulmuş, tüm ayrıntılar sayfalara manşet haber olarak taşınmıştır. Gazetenin, kamuoyu üzerinde MBK'nın olumlu imajının çizilmesine duyduğu bu ihtiyaç önemlidir. Bu ihtiyacın temelinde, DP'ye oy vermiş ya da sempatisi olan geniş kitlenin gözünde de meşruluk sağlama ve yeni siyasi kimliğine etki etme anlayışının olduğu düşünülmektedir. Ordu eliyle iktidarda gerçekleştirilen değişimin halk üzerinde bu kadar hızlı ve etkili olamayacağı, toplumsal değişim ve inananın zaman alacağı bir gerçektir. Bu nedenle *Öncü*, yayın dönemi boyunca söz konusu kitlenin zihninde imaj kurgusu yaparak, söylemini DP iktidarının kötülükleri, MBK'nın yararlılıkları üzerine inşa ederek kamuoyunu darbe konusunda ikna etmeye çalışmıştır.

Gazetenin DP ile ilgili metin tasarımı negatif yönlü ve kesin yargılıdır. Bu en çok Yassıada Mahkemeleri süreci aktarılırken kullanılan haber metinlerinde dikkat çekmektedir. Yargılamalar başlarken mahkeme üyeleri adalet, tarafsızlık, güven kavramları çerçevesinde tanımlanırken, sanıklar, basitlik, ucuzluk, ahlaka aykırılık ve suç kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Haber metinlerinde kullanılan başlıklar ve fotoğraf altı yazılarda kullanılan ifadelerde sanıklar için küçük düşürücü tanımlar kullanılmış ve suçlarının kesinliği aktarılmıştır.

Gazetenin MBK'ya olan 'gönül' yakınlığının yanı sıra MBK ile olan parasal ilişkisi de dikkat çekicidir. Ordu mensuplarına yakınlıklarıyla bilinen gazete yazarlarından Müşerref Hekimoğlu ve Kuvvet Başarır'ın *Öncü*'yü devralırken bazı Milli Birlikçilerden parasal destek aldıklarını ifade etmesi önemlidir. 27 Mayısçıların konuşmalarını yayınlamak için kendi maddi güçlerinin yanı sıra MBK üyelerinden bazılarının arasında toplanan paralarla ve hatta Cemal Gürsel'in bir aylık maaşını da

aktarmasıyla gazeteye sahip olduklarını ifade eden Hekimoğlu, gazetesini böylece 1961 Anayasanın sağladığı özgürlükler yönünde kullanabildiğini ifade etmiştir. Bu parasal ilişki, gazetenin ‘meşruiyet aracı olarak’ nasıl çalıştığının bir başka göstergesi olmasının yanı sıra meslek etiğini ve pratiğini de tartışmalı hale getirmiştir.

Gazetede temel siyasi duruş 27 Mayıs’ın yüceltilmesidir. 1961 Anayasası’nın ardından yeni kurulan siyasi partilerin etkisinde *Öncü*’nün siyasal ve ekonomik duruşu değişse de 27 Mayıs ve MBK konusundaki olumlu düşünceleri hiç değişmemiştir. Darbeden sonra oluşan yeni dönemde gazetenin başyazarı Aydın Yalçın yönetiminde YTP’nin sözcüsü durumunda, liberal bir eğilim gösteren gazete, sahiplik yapısı değiştikten ve TİP kurulduktan sonra bu partiye yakın olmuş, daha sosyal demokrat bir kimlik çizmiştir. Dolayısıyla gazete ideolojik açıdan farklı fraksiyonlar içine girerek kısa yayın dönemi boyunca ilginç dönüşümler göstermiş, ideolojik bir aygıt olarak çalışmaya devam etmiştir. Buna bağlı olarak gazetede 2 temel farklı ekonomik yön vardır. İlki Aydın Yalçın ve YTP çizgisindeki liberal ekonomi anlayışı, diğeri ise TİP çerçevesinde gelişen ve liberal ekonominin ülke gerçekleriyle uyuşmadığı ve sosyal adaleti sağlamadığı gerekçesiyle savunulan devletçi politikadır. Hatta son döneminde CHP ve İnönü, devletçilik ilkesinden uzaklaştığı için suçlanmıştır. Bu çerçevede siyasal eğilim değiştikçe yazar kadrosunun da değiştiği görülmektedir. Liberal isimler olan Aydın Yalçın ve Nilüfer Yalçın’dan sonra gazetenin son döneminde Aziz Nesin’in köşe yazılarıyla katkıda bulunması bu değişimlerin önemli göstergeleridir.

Öncü’nün siyasal karakteri, sahiplik yapısına göre değişiklik göstermiştir. YTP döneminde Aydın Yalçın ve Nilüfer Yalçın kontrolünde olan gazete, bu partinin sözcüsü gibi çalışmış, parti lideri Ekrem Alican’ın açıklamaları gazetede daha çok yer almıştır. Müşerref Hekimoğlu döneminde ise TİP’e olan yakınlığı Mehmet Ali Aybar’ın gazete sayfalarında açıklamalarıyla yer almasını sağlamıştır. Bu durum gazetenin diğer içeriklerini de etkilemiştir. *Öncü*’nün ilk dönemi ile son dönemi sadece siyasal ve ekonomik farklılıklarıyla değil, sayfalarda gündeme getirilen sosyal meselelere olan bakış farklılığıyla da göze çarpmaktadır. Özellikle ilk dönemde kadınla ilgili bölümlerde vurgulanan moda, güzellik, estetik konuları son dönemde çalışma, iş, toplumsal eşitlik, toplumsal cinsiyet ve eğitimde fırsat eşitliği meseleleri çerçevesinde şekillenmiştir. *Öncü*’nün son döneminde ‘emek’ kavramına gösterilen ilgi 1962 döneminde işçi ilanlarını bedava yayınlacağını da açıklamasıyla görünür olmuştur. Bu

dönemde gazete, siyasi tartışmaların ardında kalan sosyal meseleleri gündemine taşımış ve bu meselelerin göz ardı edilmesine eleştiriler getirmiştir.

Öncü'nün diğer basınla olan tartışmaları da gazetenin, 'MBK'nın yayın organı olduğu' ekseninde gerçekleşmiştir. CHP'ye yakın olan *Akis* dergisi ve *Ulus* gazetesiyle karşılıklı yürütülen kalem kavgaları, özellikle *Öncü* başyazarı Aydın Yalçın ve *Akis* dergisi başyazarı Metin Toker arasında geçmiştir. Bu tartışmalarda Aydın Yalçın'ın CHP'ye karşı duruşunun da etkisi vardır. Benzer şekilde *Ulus* gazetesiyle de Kurucu Meclis'te CHP hâkimiyetine karşı Aydın Yalçın'ın tepkileri görülmektedir. Bu tartışmaların demokrasi tartışmalarından ziyade siyasi parti hâkimiyet mücadelesine dönüştüğü görülmektedir. *Son Havadis* gazetesiyle komünizm ve komünistlik tartışmaları yürüten *Öncü*, *Dünya* ve *Cumhuriyet* gazeteleriyle ve yazarlarıyla da Aydın Yalçın'ın üyesi olduğu YTP ve CHP politikaları üzerinden ekonomik ve siyasi tartışmalar yürütmüştür.

Öncü, 'iktidarın meşruiyetine katkı sağlayan bir araç' olsa da bazen MBK'ya karşı eleştiriler getirdiği de görülmektedir. 147 öğretim üyesinin tasfiye edilmesinde MBK'nın tavrı eleştirilmiş, gazetenin başyazarı Aydın Yalçın, bu hareketi Komite'nin halktan uzaklaşması olarak okumuştur. MBK tarafından çıkarılan Tedbirler Kanunu'na da tepki gösteren *Öncü*, 1 Ekim 1962'den itibaren 'Demokrasiye Çağrı' başlıklı bir kampanyaya önderlik etmiştir. Kampanya, hükûmetin Anayasa'ya aykırı yasalar ve eylemler yaptığı düşüncesiyle, özellikle ceza yasasına ilişkin eleştiriler dile getirilerek, antidemokratik yasaların yürürlükten kaldırılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açmak için sunulan imza kampanyasıdır. Gazete bu kampanyanın savunuculuğunu 10 Kasım 1962'ye kadar her gün yapmıştır.

Öncü'nün tepkileri gazetelerin kapatılmasına da olmuştur. Çünkü gazete, Ankara Kumandanlığı'nın özel kararına riayet etmediği gerekçesiyle, manşet haberde yaptığı yanlışlık nedeniyle ve millî menfaatlere aykırı hareket ettikleri gerekçeleriyle 3 kez kapatılmıştır. Bu kapatılmaların ardından gazete çeşitli yazılarda bazı hukuk hükümlerinin maddelerinde yer alan birtakım kararların keyfi ya da açık uçlu olduğu dolayısıyla basını haksız yere suçladığı ve bu kararlardan basının rahatsız olduğu dile getirilmiştir.

'9 Patron Olayı' olarak basın tarihinde yer alan, Basın İlan Kurumu Kanunu'na ve 212 Sayılı Yasa'ya tepki göstererek gazetelerini 3 gün kapatan patronlara karşı *Öncü*,

meslektaşlarının yanında yer almış 3 gün boyunca onların sözcüsü gibi çalışmıştır. Sayfalarında konuyu her gün gündeminde tutan gazete, aynı zamanda boykot sürecinde gazetelerinde yazamayan yazarlara da sayfalarında yer vermiştir. Doğru bir gazetecilik tavrı olarak *Öncü*'nün meslektaşlarının yanında oluşu basın tarihinde önemli bir yeri tutacaktır ancak gazetenin bu destek sürecinde patronları eleştirirken, Menderes ve DP dönemi ile ilişkilendirmesi ilginçtir. Gazete patronlarının, Adnan Menderes'in ziyafet masalarında fotoğraflarını kullanan ve metinlerde 'eğlence, keyif düşkün iktidar ve onun gazete patronları' algısı yaratan gazete, bu içeriklerle DP döneminin olumsuzluklarından bu patronları da sorumlu tutmuştur.

Gazetenin birçok konuda okuyucularına anket hazırladığı görülmektedir. Düzenlenen bu anketlerle kamuoyu yoklaması iyi bir gazetecilik örneği olabilir. Ancak anketlerde sorulan soruların içeriğine bakıldığında yine gazetenin temel siyasi tavrının etkili olduğu görülmektedir. 'Ezan ve Kur'an Türkçe olmalı mı?', 'Düşüklerin en büyük suçları nedir?', 'Orgeneral Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı olmalı mı?' gibi anket soruları kamuoyunu yoklamanın ötesinde aslında gazetenin okuyucu kitlesi üzerinde uyguladığı siyasi bir algı yönetimidir.

Siyasi bir amaçla ortaya çıkan *Öncü*'nün siyasi içerikli metinlerinin yanı sıra sosyal konulara da sayfalarında yer verdiği görülmektedir. Eğitim, göç, köy sorunları, kalkınma, kadın, sağlık, teknoloji, bilim haberleri de *Öncü* sayfalarından okunabilmektedir. Özellikle gazetenin yayın dönemine denk gelen uzay çalışmalarında atılan önemli adımlar sayfalarda yer bulmuştur.

Öncü'nün yazar kadrosu dönemin dikkat çekici önemli isimlerinden oluşmaktadır. *Öncü* yazarları, gazetenin yayın dönemine göre farklı siyasal karakter çizseler de 27 Mayıs konusunda ortak fikre sahiptirler. 27 Mayıs'ın darbeden daha çok devrim ve ihtilâl olarak okunmasına katkıda bulunan, darbenin meşruiyet zemininin sağlamasında kalemini oynatan bu isimler, ilerleyen yıllarda hem basın alanında hem de siyasi alanda etkili olacaktır.

Öncü'nün tarihi, 1960'tan sonraki süreçte Türkiye'de basın-ordu-siyaset ilişkilerine de ışık tutmaktadır. Askerî darbe dönemlerinde meşruiyet aracı olarak çalışan pek çok gazete incelendiğinde *Öncü*'yle benzer tavırlar göstereceği düşünülmektedir. Basının, tarihte birçok örnekte olduğu gibi bugün de en temel sorunu, iktidarın meşruiyet aracı olarak çalışması, ekonomik ve siyasal bağımlılığıdır. Bağımlı

olan basın, rıza üretimi sistemi içine girerek kendinden beklenildiği şekilde söylemler geliştirir ve bağımlı olduğu yapının gündemini aşılır ve savunur. Basının ideal görevlerini yerine getirebilmesi için tüm bu yapılardan kurtulması gerekmektedir. Dolayısıyla mevcut ekonomik ve siyasal yapılar buna izin vermese bile basının ‘siyasi ve ekonomik’ bağımsızlığı konusunda alternatif fikirler üretmek çalışmaları yapmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

RESMÎ BELGELER

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:7, Cilt: 20, Birleşim: 3, 1. Birleşim (01.11.1945), TBMM Basımevi, Ankara, 1945.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, Cilt: 26, Birleşim: 17, 1. Birleşim (01.11.1945), TBMM Basımevi, Ankara, 1945

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 26, Birleşim: 17, (14.12.1953), TBMM Basımevi, Ankara, 1953.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre XI, Cilt: 13, İçtima: 3, (18.04.1960), TBMM Matbaası Basımevi, 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, Cilt: 13, Toplantı: 3, 61. Birleşim, (27.04.1960), TBMM Matbaası Basımevi, 1960.

Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı Tutanağı, Cilt: 5, Birleşim: 69, (03.01.1961), TBMM Matbaası Basımevi, 1961.

Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı Tutanağı, Cilt: 6, Birleşim: 105, (15.09.1961), TBMM Matbaası Basımevi, 1961.

14 Aralık 1953 Tarih ve 6195 Sayılı Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 8584, 16 Aralık 1953.

12 Haziran 1960 Tarih ve 1 Sayılı 1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 10525, 14 Haziran 1960.

27 Ekim 1960 Tarih ve 114 Sayılı Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 10641, 28 Ekim 1960.

13 Aralık 1960 Tarih ve 157 Sayılı 1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanuna Ek «Kurucu Meclis Teşkili» Hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı: 10682, 16 Aralık 1960.

5 Mart 1962 Tarihli ve 38 Sayılı Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun, *Resmî Gazete*, Sayı:11053, 7 Mart 1962.

SÜRELİ YAYINLAR:

Akis, 18 Kasım 1960 – 26 Şubat 1962.

Akşam, 10 Ekim 1960 – 27 Şubat 1962.

Cumhuriyet, 2 Haziran 1960 – 5 Mart 1962.

Dünya, 26 Ağustos 1961.

Düşünen Adam, 24 Mayıs 1961.

Kim, 5 Aralık 1960 – 2 Mart 1961.

Milliyet, 11 Nisan 1956, 2 Haziran 1960 – 24 Ekim 1962, 22 Mayıs 1987.

Öncü, 26 Ağustos 1960 – 17 Kasım 1962.

Son Havadis, 23 Mayıs 1961.

Ulus, 23 Aralık 1960 – 11 Ocak 1962.

Yön, 3 Ocak 1962.

KİTAPLAR:

Ağaoğlu, Samet, *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.

Ahmad, Feroz ve Ahmad, Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976.

Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.

Akgün, Seçil Karal, *27 Mayıs: Bir İhtilal Bir Devrim Bir Anayasa*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009.

Albayrak, Mustafa, *Türk siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix, Ankara, 2004.

Alemdar, Zeynep, *Oyunun Kuralı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2008.

Altuğ, Kurtul, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, 2. Baskı, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1991.

Altunkaynak, Hikmet, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.

- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987.
- Avcıoğlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni*, 2. Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1998.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam (1938-1950)*, II. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
- Ayhan, Bünyamin, *Atatürk ve Basın*, Palet Yayınları, Konya, 2009.
- Baban, Cihad, *Politika Galerisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- Başgelen, Nezih, *Mesudiye'den Oktay Ekşi'ye*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2004.
- Başgil, Ali Fuad, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, (Çev. M. Ali Sebük ve İ. Hakkı Akın), Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966.
- Belge, Murat, *Militarist Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
- Bengi, Hilmi, *Gazeteci, Siyasetçi ve Fikir Adamı Olarak Hüseyin Cahit Yalçın*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000.
- Best, Anthony M. Hanhımaki, Jussi, A. Maiolo, Joseph Kirsten E. Schulze, *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012
- Birand, Mehmet Ali; DüNDAR, Can ve Bülent Çaplı, *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.
- Bozdağ, İsmet, *Basın İstibdadı*, Emre Yayınları, İstanbul, 1992.
- Bozdağ, İsmet, *Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar*, Emre Yayınları, İstanbul, 2005.
- Bozkurt, Celil, *Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rifat Atilhan*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2012.
- Burçak, Rıfki Salim, *Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdikleri*, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1988.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2005.
- Chomsky, Noam, *İktidarı Anlamak*, Ed. Peter. R. Mitchell and John Schoeffel, 1.Baskı, Bgst Yayınları, İstanbul, 2010.
- Çelik, Muammer, *Hüseyin Avni Ulaş*, Erzurum Kitaplığı, 1. Baskı, İstanbul, 1996.
- Demirkent, Nezih, *Medya Medya*, Dünya Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995.
- Dervişoğlu, Fatih, *Nuri Demirağ-Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

- Duayen Gazeteciler*, Ankara Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, (Editör: Süleyman Coşkun), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.
- Duayen Gazeteciler 2*, Ankara Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, (Editör: Süleyman Coşkun), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.
- Duayen Gazeteciler 3*, Ankara Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi, (Editör: Süleyman Coşkun), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2005.
- Eagleton, Terry, *İdeoloji*, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Erer, Tekin, *Yassıada ve Sonrası*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965.
- Erkanlı, Orhan, *Anılar... Sorunlar... Sorumlular*, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.
- Eroğul, Cem, *Anatüze Giriş*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990.
- Faik, Bedii, *İhtilâlciler Arasında Bir Gazeteci*, Dünya Yayınları, İstanbul, 1967.
- Faik, Bedii, *Matbuat Basın Derkeen... Medya*, 4. Cilt, Doğan Kitap, 2003.
- Giritli, İsmet, *Anayasa Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul, 1998.
- Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri*, Cilt: 2, Editör: Joseph A. Buttigieg, (Çev. Barış Baysal), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2012.
- Gülalp, Haldun, *Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri*, Yurt Yayınları, Ankara, 1983.
- Gürkan, Nilgün, *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1998.
- Gürsoy, İdris, *Medyadaki Darbe Geni*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2013.
- Hale, William, *Türk Dış Politikası (1774-2000)*, (Çev. Petek Demir), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.
- Hale, William, *Türkiye’de Ordu ve Siyaset*, Hil Yayınları, 1996.
- Halit Esendir, *Babıali’nin Meşhurları*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007.
- Hekimoğlu, Müşerref, *27 Mayıs’ın Romanı*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1975.
- Hekimoğlu, Müşerref, *Başkent Günleri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- Herman, Edward S.; Chomsky, Noam, “*Kitle Medyasının Ekonomi Politikası: Rızanın İmalatı*”, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- İlıcak, Nazlı, *27 Mayıs Yargılanıyor*, Cilt 1, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975.

- İçel, Kayıhan, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001.
- İnönü, İsmet, *Defterler (1919-1973)*, Cilt: 2, Haz: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.
- İnuğur, Nuri, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1992.
- İpekçi, Abdi, *Basının Kendi Kendini Kontrol Sistemi*, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferansı Heyeti, 1966. (Teksir)
- İpekçi, Abdi; Coşar, Ömer Sami, *İhtilalin İç Yüzü*, Uygun Yayınevi, İstanbul, 1965.
- Kabacalı, Alpay, *Türkiye’de Basın Sansürü*, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, İstanbul, 1990.
- Kabasakal, Mehmet, *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi-II*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2010.
- Karakaya, Nihat, *Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu: Demokrasi, Laiklik ve Cumhuriyete Adanmış Bir Ömür*, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 2008.
- Karakuş, Emin, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü İle: İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977.
- Karluk, Rıdvan, *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- Karpat, Kemal, *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, (Çev. Abdülkerim Sönmez), İmge Kitabevi Yayınları. Ankara, 2003.
- Karpat, Kemal, *Türkiye’nin Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Kayış, Nuri; Hürkan, Serkan, *Sansürsüz Sansür Tarihi (1795-2011)*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2011.
- Keyder, Çağlar, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kıray, Mübeccel, *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınları, Ankara, 2007.
- Kocabaşoğlu, Uygur, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, 2010.
- Kocabaşoğlu, Uygur, *Yoktur Zulme Rızamız*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004.
- Koloğlu, Orhan, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kongar, Emre, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1979.
- Küçük, Yalçın, *Türkiye Üzerine Tezler I*, Salyangoz Yayınevi, 2007.

- Lewis, Bernad, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- Oktay, Cemil, *Siyaset Bilimi İncelemeleri*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2010.
- Öymen, Altan, ...*Ve İhtilal*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2013.
- Öymen, Örsan, *Bir İhtilal Daha Var*, (E-Kitap), Doğan Egmont Yayıncılık, Dijital Yayın Tarihi: Mayıs 2011.
- Özdağ, Ümit, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Yayınları, 2004.
- Öztuna, Yılmaz; Gökdemir, Ayvaz, *Türkiye'de Askeri Müdahaleler*, İstanbul, 1987.
- Sandalcı, Emil Galip, *Biz Bize*, Haz: Recep S. Tatar, Su Yayınları, İstanbul, 2010.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, 18. Baskı, Ankara, 2009.
- Seyhan, DüNDAR, *Gölgedeki Adam*, Yayınevi yok, İstanbul, 1966.
- Söğüt, Mine, *Darbeleri Kalemler*, Getto Basın Yayın, İstanbul, 2010.
- Şahhüseyinoğlu, Nedim, *Dünden Bugüne Düşünce ve Basına Sansür*, 1. Baskı, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005.
- Şimşek, Muhittin, *Yarım Kalan Devrim Rüyası*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006.
- Toker, Metin, *İsmet Paşayla 10 yıl (1954-1964)*, Cilt:1, Akis Yayınları, Ankara, 1966.
- Toker, Yalçın, *İhtilaller, Darbeler Arasında Gazetecilik ve Kitapçılık Anılarım*, Toker Yayınları, İstanbul, 2010.
- Tökin, Füzulan Husrev, *Basın Ansiklopedisi*, Kulen Basımevi, İstanbul, 1963.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul, 1952.
- Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2010.
- Türengç, Tufan, Erhan Akyıldız, *Bir Gazetecinin Hayatı 28 Yıl Sonra Abdi İpekçi*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2000.
- Türkeş, Alparslan, *27 Mayıs ve Gerçekler*, Kamer Yayınları, İstanbul, 1995.
- Weiker, F. Walter, *Amerikalı Fransız ve Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilali*, (Çev. Mete Ergin), Cem Yayınevi, İstanbul, 1967.
- Yalçın, Aydın, *Türkiye İktisat Tarihi: Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1979.

- Yalman, Ahmed Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, 2. Cilt, 2. Baskı, Pera Turizm, İstanbul, 1997.
- Yassıada Broşürü*, T.C. Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, İstanbul, 1960.
- Yaylagül, Levent, *Kitle İletişim Kuramları*, Dipnot Yayınları, Ankara 2006.
- Yetkin, Çetin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.
- Yıldız, Ahmet, *İhtilâlin İçinden*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Zürcher, Erik Jan, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1992.
- 10 Ocak ve Ötesi*, İstanbul Gazeteciler Sendikası Yayınları, İstanbul, 1963.
- Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2011.

MAKALELER:

- Aydın, Hakan, “Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 27, 2010, s. 553-569.
- Arabacı, Caner, “Basın Birliği”, *Medya ve Siyaset*, Ed. Zülfikar Damlapınar, Eğitim Kitabevi, Konya, 2008, s.79-145.
- Baytal, Yaşar, Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Kasım 2007, Sayı 40, s. 545-567.
- Boratav, Korkut, “İktisat Tarihi (1908-1980)”, *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (Yayın Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 297-379.
- Belge, Murat, “Türkiye İşçi Partisi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 8. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 2120-2131.
- Benton, Ted, “Louis Althusser”, *Sosyolojik Düşüncede İz Birakanlar*, (Çev. Hasan Şen), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2008. s. 231-244.
- Çakır, Hamza, “Osmanlı Dönemi Basın-Siyaset İlişkilerinde Şantaj, Rüşvet ve Ödenekler”, *Medya ve Siyaset*, Ed. Zülfikar Damlapınar, Eğitim Kitabevi, Konya, 2008, s. 75.
- Çakır, Hamza, Ebru Davulcu, “The Representation of Act Numbered 212 in Print Press, Humanities Sciences, 5 (1), 2010 80-100. Retrieved from <http://ijisae.atscience.org/nwsahuman/issue/19936/213357>

- Erhan, Çağrı, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar*, (Editör Baskın Oran), Cilt. 1. 6. Baskı, İletişim Yayınları. İstanbul. 2003, s. 522-574.
- Fırat, Melek, “6-7 Eylül Olayları Kutusu”, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar*, (Editör Baskın Oran), Cilt. 1. 6. Baskı, İletişim Yayınları. İstanbul. 2003, s. 601.
- Gürkan, Nilgün, “Türkiye’de Gazetecilerin Gözlükleri/Medyanın Dönüşemeyen Kodları”, *Medya ve Toplum*, Der. Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, s.147-166.
- Işıklı, Alpaslan, “Sosyal Devlet ve Prof. Dr. Cahit Talas”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Yıl 2007 / 1 sayı:12, s.19-21.
- İşler, Esra İ. Keloğlu ve Serdar Analı, “Kore Savaşına Katılma Sürecinde Basın Yoluyla Halkın Onayını Artırmak” *Erciyes İletişim Dergisi “akademia”*, 4/2, Temmuz 2015. s. 86-104.
- Kaya, Elif Emre; Zakir Avşar, “Türk Basınında Eugene Pulliam Olayı”, *Erciyes İletişim Dergisi “akademia”*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2012, 2012s. 24-38.
- Koçak, Cemil, “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (Yayın Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 127-193.
- Mazıcı, Nurşen, “1930’a Kadar Basının Durumu Ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1996, s. 131-154.
- Oran, Baskın, “27 Mayıs Hareketi Kutusu”, Baskın Oran (ed). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olaylar, Belgeler, Yorumlar*, Cilt. 1, 6. Baskı, İletişim Yayınları. İstanbul. 2003. s. 666
- Üner, Cemal, “Türkiye’de Otomobil Sanayiinin Tarihçesi”, *Mühendis ve Makine Dergisi*, sayı 166, 1971, s. 261-267.

TEZLER:

- Çakmak, Diren, *Forum Dergisi:1954-1960*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2007 Ankara.

ANSİKLOPEDİLER:

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, “Yeni Türkiye Partisi”, Cilt: 22, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.366

Işık, İhsan (2007), *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt: 9, 2. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara. s. 3789-3790.

İhsan Işık, (2007), *Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Cilt: 1, 2. Baskı, Elvan Yayınları, Ankara. s. 138-141.

Murat Belge, “Türkiye İşçi Partisi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:8 İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 2120-2131.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

AKİS, http://www.inonuvakfi.com/akis/1960_333.pdf (05.01.2016).

Aköz, Emre, ‘Birçok sorunun kaynağı cahiller değil okumuşlar’, http://www.sabah.com.tr/yazarlar/akoz/2009/02/07/bircok_sorunun_kaynagi_cahiller_degil_okumuslar (26.12.2016).

Akyol, Mete, <http://www.meteakyol.com.tr/ozgecmis/ozgecmis.html> (17.04.2015).

Balcıoğlu, Semih, <http://karikaturculerdernegi.com/2010/12/semih-balcioglu/> (12.04.2015).

Ekmekçi, Mustafa, http://gazetecimustafaekmekci.com/?page_id=4 (11.04.2015).

Ekşi, Oktay, <http://www.basinkonseyi.org.tr/tarihce> (09.04.2015).

Hür, Ayşe, ‘Türkiye’nin Cezayir konusunda alni ak mı?’, *Taraf*, <http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/ayse-hur/turkiye-nin-cezayir-konusunda-alni-ak-mi/19713/> (29.01.2012).

Kışlalı, Ahmet Taner, <http://www.biyografi.info/kisi/ahmet-taner-kislali> (17.04.2015)

Koru, Fehmi, ‘Medyada Kim Kimi Nasıl Tasfiye Edecek?’, *Yeni Şafak*, 21 Ağustos 2009, <http://www.timeturk.com/tr/makale/taha-kivanc/medyada-kim-kimi-nasil-tasfiye-edecek.html> (26.12.2016).

Makal, Mahmut, http://tr.wikipedia.org/wiki/Mahmut_Makal (09.04.2015).

Nesin, Aziz, <http://bianet.org/cocuk/toplum/11394-aziz-nesin-in-hayati>, (10.02.2016).

Oktay Ekşi,

<http://www.oktayeksi.com.tr/?kkk=OktayEksi&query=About&Name=Oktay%20Ek%FEi%20Kimdir%20?> (16.03.2015).

Sandalcı, Emil Galip, http://tr.wikipedia.org/wiki/Emil_Galip_Sandalc%C4%B1 (08.04.2015).

Şeker, Aziz, *Köy Enstitülerinin Yetiştirdiği Bir Ulu Çınar Mahmut Makal İle Bir Söyleşi*, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/koyensutu.html> (20.03.2015)

Uluç, Hıncal, *‘Öncü’ye dil uzatmak öyle mi?..’*, Http://www.sabah.com.tr/yazarlar/uluc/2009/02/11/oncu_je_dil_uzatmak_oyle_mi (26.12.2016).

Yalçın, Nilüfer, <http://bianet.org/biamag/diger/130844-yalcin-bir-gazeteci> (02.04.2015).

Ek 1. İlk Sayı, Öncü, 26 Ağustos 1960.

ADRES: ANKARA... MİLLİYET VE GERÇEK YOLUNDA... DÜNYÜK SİYASİ GAZETE

Öncü MİLLİYET VE GERÇEK YOLUNDA DÜNYÜK SİYASİ GAZETE

Mersin ormanlarında büyük yangın çıktı... 1960 26 AGUSTUS CUMA

10 Bakan görevden affedildi Boş Bakanlıklara kimlerin vekâlet edeceği belli oldu

Affedilenler: Talas, Karasu, İren, İnan, Gözbüyük, Koper, Kubat, Üstün, Uluer, Tarhan... 10 Bakan görevden affedildi. Boş bakanlıklara kimlerin vekâlet edeceği belli oldu.

Gürsel Geldi İstanbul'dan uçuşla gelen Başbakan yardımcısı 3 M. Birlik üyesi karşıladı.

4 Bakanla dün gece görüştük Haber nasıl öğrenildi?

Öncü'nün Muhabiri Kadıköy'de telefonla konuştu. Yol Kavşağında Bir Öncü Aydın YALÇIN... 4 Bakanla dün gece görüştük. Haber nasıl öğrenildi?

Cemal Gürsel bugün açıklama yapacak

Baskana iki yüzden fazla soru soruldu PROF. BAŞGİLİN 'FADESİ' ALINDI... Cemal Gürsel bugün açıklama yapacak. Baskana iki yüzden fazla soru soruldu.

BASKAN İRGEN BİR KASTYU TOPLANTISI YAPILDI ÖNCÜ BAŞKAN SOĞALKI... Baskan Irgen bir Kastiyu toplantısı yaptı.

İstanbul'da dün 2 cinayet işlendi

İstanbul'da dün 2 cinayet işlendi. İstanbul'da dün 2 cinayet işlendi.

Emekli sınıylara blok ev yapılacak

Emekli sınıylara blok ev yapılacak. Emekli sınıylara blok ev yapılacak.

Safa Yalçuk suçsuz olduğunu söyledi

Safa Yalçuk suçsuz olduğunu söyledi. Safa Yalçuk suçsuz olduğunu söyledi.

Elli bin memri hangi işte kullanılacak?

Elli bin memri hangi işte kullanılacak? Elli bin memri hangi işte kullanılacak?

Ada İtiti Kumandanı

Ada İtiti Kumandanı. Ada İtiti Kumandanı.

YOLUMUZ

YOLUMUZ. Yolumuz.

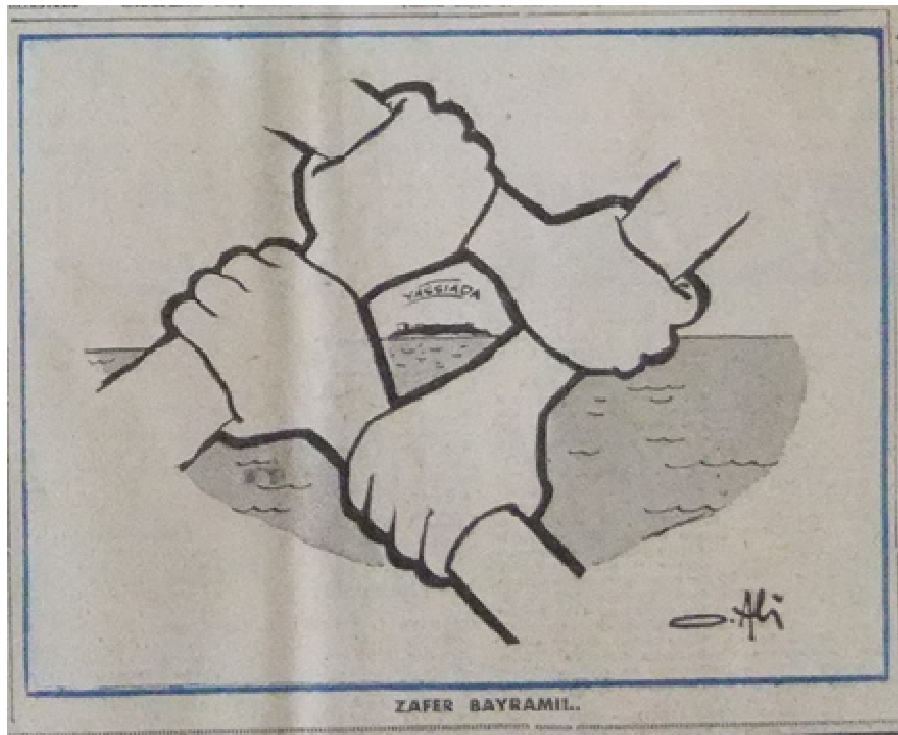

Ek 3. Karikatür 1, Öncü, 22 Ekim 1960.

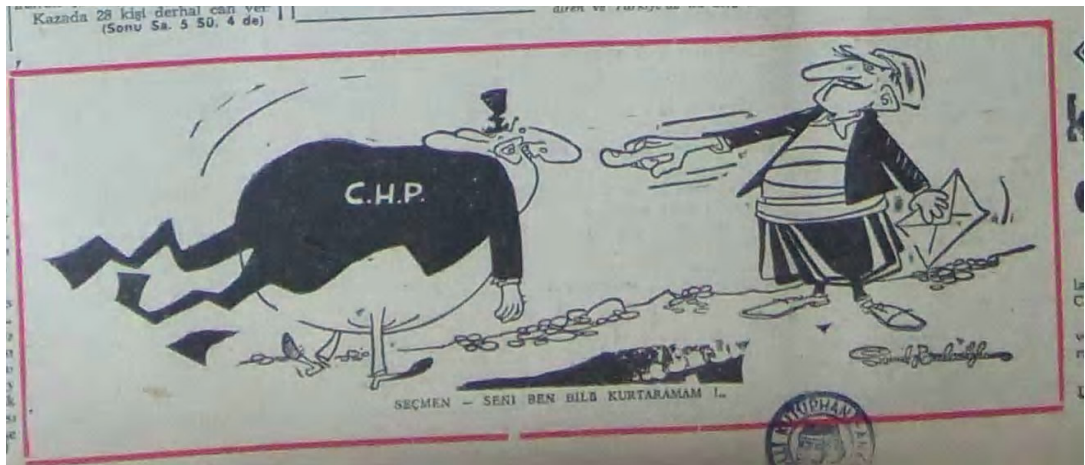
Ek 4. Karikatür 2, Öncü, 30 Ağustos 1960.

Ek 5. Karikatür 3, Öncü, 29 Haziran 1961.

Ek 5. Karikatür 4, Öncü, 28 Eylül 1961.

Ek 7. 'Yassıada'dan İlk Resimler', Öncü, 10 Ekim 1960.

Devlet Raîsliği

Yassıada'dan İlk Resimler

Öncü

MİLLET VE GERÇEK YOLUNDA

1960
10 EKİM
PAZARTESİ

Menderes Ve Bayar İçin Ek Cezalar

Halkı Silâhlendirme Suçundan da İkisinin 20 Şer Yıl Hapsi İstendi

Y. Soruşturma Kurulu Bu Konu İle İlgili Dosyayı Tamamlayıp M.B.K. ne Gönderdi

SABAH TRASI - Menderes her sabah, diğer sanıklar gibi er bir barber tarafından tras ediliyor. Yalnız C. Bayar ve İsmailoğlu İsmail güvâhirden diğer zevat gibi edatından çıkmamak mecburiyetinde olduğundan, barber onun ayağına geliyor. Barber trası Menderes'in ayağına derisi ne perdohli yapmakta, sonra da İsmailoğlu'nun ve İsmailoğlu'nun karnaklarıdır. (Yassıada Soruşturması T.N.A. stilyo ÖNCÜ kütüphanesi tarafından çekildi)

Diğer Resimler

SON SAYFAMIZDA

Öncü

Yassıada'da

DURUŞMALARIN TAKİDİNDE KİMİZ

Altın Öymen, Oktay Eksi, Ne at Çarman, Mete Akşof, Necî ü Tunay, Uğur Gürsoy

Yassıada'da alınan çeşitli oylardan size anlatacağlar

AYRICA ANKARA'DA BİR ERİBİRİN FOTO MÜHÜRLEMEK, İSSANLARININ YASSIADA İÇİN OKULUNUN HİZMETİNDE

Bugün

3 üncü sayfamızda

- * LUKS KRİZİNİN İZİDİ
- * ANAYASAYI İNHAL SUÇLULARI
- * YASSIADA PLANI
- * MERSİN OLAYI
- * İSSANLAR HAKKINDA

Öncü Yassıada'da

Zakar Tarver'in davası düşürüldü

İstanbul'da bulunan Zakar Tarver'in davası düşürüldü. Tarver'in davası, İstanbul'da bulunan Zakar Tarver'in davası düşürüldü. Tarver'in davası, İstanbul'da bulunan Zakar Tarver'in davası düşürüldü.

D. P. Tilerle C.M.P. Tilerin kaolu kavgası

D. P. Tilerle C.M.P. Tilerin kaolu kavgası. D. P. Tilerle C.M.P. Tilerin kaolu kavgası. D. P. Tilerle C.M.P. Tilerin kaolu kavgası.

SORGU - Celâl Kayar, Topkapı olayları hakkında ifade vermek için 3 numaralı Soruşturma Komisyonu Başkanı Avni Yılmaz'ın (ortada) ile İsmailoğlu'nun önünde - Bayar bu fotoğrafta ortadadır, ayağıyla ilgili olanlar da ortadadır. Soruşturma Kurulu üyeleri, İsmailoğlu'nun ayağına derisi ne perdohli yapmakta, sonra da İsmailoğlu'nun ve İsmailoğlu'nun karnaklarıdır. (Yassıada Soruşturması T.N.A. stilyo ÖNCÜ kütüphanesi tarafından çekildi)

Düşükler Yaralılara Kan Verdirmemişler

YÜKSEK SORUŞTURMA KURULU BU İHBARI ÖNEMLİ İNCELİYOR

Yüksek Soruşturma Kurulu bu ihbarı önemli inceleyiyor. Yüksek Soruşturma Kurulu bu ihbarı önemli inceleyiyor.

Cemal Gürsel Bugün geliyor

Cemal Gürsel bugün geliyor. Cemal Gürsel bugün geliyor.

KızılÇin Konusu Gündeme Girmedii

KızılÇin Konusu Gündeme Girmedii. KızılÇin Konusu Gündeme Girmedii.

Spor Bugün Dördüncü Sayfamızda

Ek 14. 'İnfazlar Dün Bitti', Öncü, 18 Eylül 1961.

İNFAZLAR DÜN BİTTİ!..

Öncü 1961 18 EYLÜL PAZARTESİ

MİLLET VE GERÇEK YOLUNDA

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

1961 18 EYLÜL PAZARTESİ

ADALET PARTİSİNDE ÇÖZÜLMELER BAŞLADI

AP'nin Ege İl Başkanları, Gümüşpala'nın kendilerini kandırdığını ileri sürerek istifasını istiyorlar

Gümüşpala dün telaş içinde idi!

Öncü İsparta'da (İsparta) Teşkilatında büyük çapta çözümler yapıldı. AP'nin Genel Başkanlığına adaylığını koymuştu. Bu arada, Gümüşpala'nın kendilerini kandırdığını ileri sürerek istifasını istiyorlar.

GEMÜŞPALA VE İLAL

Gümüşpala, ileri sürdü ki bu arada parti genel sekreteri İsmail İsmailoğlu ile de tartışmalar yapıldı. İsmailoğlu ise bu konuda İsmailoğlu ve Devlet İktisat Bankası'nın (DİB) göreviyle ilgili olarak, Gümüşpala'ya şiddetle eleştiriler yaptı.

(Eylül No. 18, s. 1)

İstanbulda Rus Başkonsolosluğu bu defa da propaganda bülteni dağıttı

Siyasi Polis adreslere gönderilen bültenleri ele geçirdi

İstanbulda Rus Başkonsolosluğu bu defa da propaganda bülteni dağıttı. Siyasi Polis adreslere gönderilen bültenleri ele geçirdi.

Sosyal İlimler ve Demokrasi

Öncü Sosyal İlimler ve Demokrasi konularında yazılar yayınladı. Bu yazılar, sosyal bilimlerin demokrasinin gelişmesine katkıda bulunduğunu belirtiyor.

(Eylül No. 18, s. 2)

Information "TASS" logo with the text "TASS BÜLTENLERİ - Genel politika, ekonomi, dış ilişkiler." (Eylül No. 18, s. 2)

K. Adenauer, Alman serimlerini kazanıyor

K. Adenauer, Alman serimlerini kazanıyor. Adenauer'in liderliği altında Almanya'nın dış politikası, Batı bloku içinde güçlenmektedir.

Ege'de otomobil sanayii kurulacak

Ege'de otomobil sanayii kurulacak. Bu sanayi, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunacaktır.

(Eylül No. 18, s. 3)

Hüküm gienler ceza evlerine dağılıyor

Hüküm gienler ceza evlerine dağılıyor. Adalet Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, hükümlülerin dağılımı hızlanmaktadır.

Orada coşkun sevinçle keder yanyanıydı!..

Orada coşkun sevinçle keder yanyanıydı!.. Tahliye edilen 2 eski DP'li milletvekili ile dün konuşuk.

(Eylül No. 18, s. 4)

Portrait of a man, likely a politician or official mentioned in the text.

MALİ DURUMU İYİ AİLELER SARACOĞLU'NU TERKEDECEK

MALİ DURUMU İYİ AİLELER SARACOĞLU'NU TERKEDECEK. Bu hususta ilgili tebligat memurlar itiraz ediyorlar.

Babalıde bir trafik kazası oldu: 1 ölü var

Babalıde bir trafik kazası oldu: 1 ölü var. Kazanın detayları ve soruşturmanın durumu hakkında bilgi veriliyor.

(Eylül No. 18, s. 5)

Illustration of a group of people, possibly related to the 'Babalıde bir trafik kazası' article.

Ek 16. '2'nci Cumhuriyetin ilk Meclisi toplanıyor', *Öncü*, 25 Ekim 1961.

Devlet Neşriyatı

Öncü
MİLLET VE GERÇEK YOLUNDA

1961
25 EKİM
CARSAMBA

AYDIN YALÇIN
Genel Yürütme Kurulu Başkanı
Mehmet Fikri İbretli
Yazın Sorumlusu

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE
KURUM: İSTANBUL İLİ, HALASKAĞI MAHALLESİ, İSTANBUL

1961
25 EKİM
CARSAMBA

İSTANBUL 1961 - İSTANBUL ANKARA İZMİR ADANA
1961

İst. Cumhuriyetin ilk Meclisi, Ankara Meclisi açılır bu tarihle toplanmaya başlayacak.

(Foto: HANAN ÖZKAL)

2'nci Cumhuriyetin ilk Meclisi Toplanıyor

Millî Birlik İdaresi Vaadini Yerine Getirdi Demokrasiye dönüş Bugün, 150 Senatör ve 450 Milletvekili Yemin Edecek

İst. Cumhuriyetin ilk Meclisi, Ankara Meclisi açılır bu tarihle toplanmaya başlayacak.

(Foto: HANAN ÖZKAL)

Parti Liderleri ve Ordu Dün Anlaşmaya Vardılar

Çankaya'daki toplantıda 3 maddelik bir protokol yapıldı

General Tansel: 'Gürsel'in Cumhurbaşkanlığı tamam'

Demokratik düzenin sağlanması için bütün güçleri birleştirerek, Parti Liderleri ile Genel Kurmay Başkanı'nun görüşmelerini tamamladılar. Genel Kurmay Başkanı'nun görüşmelerini tamamladılar. Genel Kurmay Başkanı'nun görüşmelerini tamamladılar.

Uyandırıcı

Gürsel'in mesajı

1961
25 EKİM
CARSAMBA

İSTANBUL 1961 - İSTANBUL ANKARA İZMİR ADANA
1961

Ek 20. 'Sırası Geline', *Öncü*, 18 Haziran 1961.

Tarafsız İdare

1945 yılındanberi Türkiye'nin iç politikasına hâkim olan temel dâva, «idarenin tarafsızlığı»dır. Muhalefette bulunma bütün siyasi teşekküller bu hedefi kendileri için bayrak yapmışlardır. Siyasi mücadelede diğer konular daima ikinci plân'a kalmıştır. Bugün de siyasi partiler arasında çekişme ve çatışma konusu gene aynıdır. CHP tam olarak ortada olmadağı halde, idarenin tarafsızlığını ortadan kaldırmak için çıldıran geleni yapmaktadır. Resmi görevlileri sustuğu halde rahne gerisinde, Bakanlar Kurulundan polis memuruna kadar, her ferdi, her kurulu kendi kontrolü altına alabilmek için, kör ve bavis bir gayrette

*
Sırası Geline, 3 Haz. 1961

Tarafsız İdare

(Başarılı sayfa 1 de)

icindedir. Elinden gelse, Devrim Hükümetini yeniden tanıyın edecek. Genel Kurmay Başkanını kendisi tayin edecek, ordu kumandanlarını kendisi parafe edecek, İçişleri ve Adalet gibi önemli Bakanlıkları kendisi idare edecektir. Son günlerde Temsilciler Meclisinde İçişleri Bakanı ile CHP liler arasında cereyan eden dikkate değer tartışma CHP nin ihtirastan kör ve sağır hale gelmiş olan zihniyetini açığa vurmuş, uzun müddettir perde arkasında cereyan eden sinsi gayret ve düşüncelerin bir safhasını süyün üstüne çıkarmıştır.

CHP nin fark basınında genel merkezin arzularını papağan gibi aksettiren bazı vazalar, bu partinin gizli faaliyetlerini örtmek için, ortalığa başka konular atmaktadırlar. «Yeni partiler için müttemadiyen CHP ye çatıyorlar da, ileride ne yapacaklarını halka anlatmıyorlar?» diye, yeni partileri ve bilhassa YTP ni, manevi baskı altında tutma ya kayret ediyorlar. Diğer taraftan tasrada arzularına tam manasıyla razi olmayan idarecileri değiştirmesi için, İçişleri Bakanına devamlı tazyikte bulunuyorlar. Listeleri getirip, istedikleri kimselerin vilâyet ve emniyet makamlarına yerleştirilmesi için ısrar ediyorlar. Mahallî CHP teşkilâtının arzularını tam karşılamayan idare amirlerinin verilerinden atılması için, türlü bahaneler icadederek İçişleri Bakanından talepte bulunuyorlar. İşte son günlerde CHP temsilcilerinin eski devirde ve vazife görmüş idare amirleri hakkındaki taleplerinin aslı budur. Buna karşılık İçişleri Bakanının «İdarenin tarafsızlığı» konusunda ısrar etmesi, Devrimin hic bir zümre lehine veya aleyhi ne yapılmadığını bu partizanlara bir daha hatırlatması sebatsız değildir.

İhtilâl geçirmiş bir memlekette vatandaş tereddüt icindedir. CHP' el altından propagandasıyla bir yıldır kendisini sahne ne serisindeki hevula haline getirmiştir. Bu hale bir son vermedikçe bu memlekette ne demokrasi, ne çok partili hayat olur. Vatandaş siyasi kanaati ve tercihten dolayı evinin, dükkânının hayatının ve hürriyetinin emniyeti altında bulunmadığını hissettikçe, CHP peyklerinin «CHP yi hırsak Ya istikbalden bahset» tarzındaki iki yüzlüklerini naima ortaya koyacağız. Vatandaşın şikâyetlerine dair biz de dosyalarımızı tutmaktayız. CHP nin Devlet merkeziinden başlayarak tasradaki bucaklara kadar varılan baskılarını, zaman zaman ilgililere ve amme efkârına açıklayacağız. Vatandaşın birinci endişesini hal şekline bağlamadıkça, CHP nin ve peyklerinin yakasını bırakmayacağız.

*

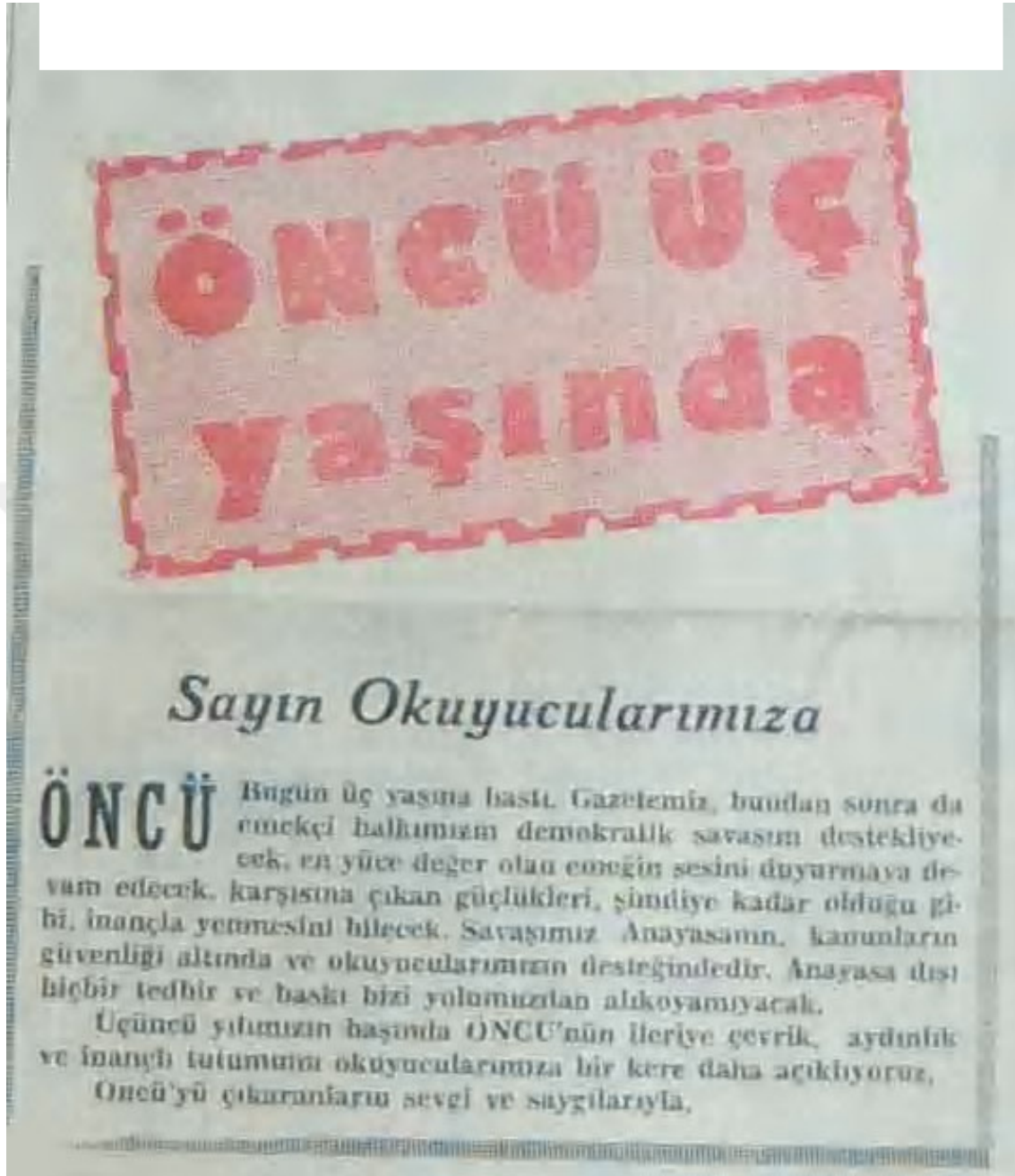

Ek 23. 'Öncü Üç Yaşında', *Öncü*, 26 Ağustos 1962.

Öncü: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin Ardından Çıkan Bir Gazetenin Tarihi

Yazar Meltem Şahin

DOSYA

MELTEM_AH_V.DOC (1,28Mb)

GÖNDERİLDİĞİ ZAMAN 24-TEM-2017 01:57PM

KELİME SAYISI

75879

GÖNDERİM NUMARASI 832737950

KARAKTER SAYISI

823546

Prof. Dr. Haluk Ayarın

ncü: 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin Ardından Çıkan Bir azetenin Tarihi

ORIJINALLIK RAPORU

% **1**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **1**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **0**

YAYINLAR

% **0**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.scribd.com

İnternet Kaynağı

% **1**

ALINTILARI ÇIKART

ÜZERİNDE

BİBLİYOGRAFYAYI
ÇIKART

ÜZERİNDE

EŞLEŞMELERİ ÇIKAR < %1

Prof. Dr. *Haluk Ayar*

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Meltem ŞAHİN

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 4 Aralık 1980 / ANKARA

Medeni Durumu: Bekar

Tel: +90 533 7400860

E-mail: meltemsahin@erciyes.edu.tr

Yazışma Adresi: Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi 38039 Talas / Kayseri

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	2010
Lisans	Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi	2004
Lise	Ankara Batıkent Mobil Lisesi	1998

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2009- Halen	Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce